

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Сумської ОДА
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Інститут проблем виховання НАПН України
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

**МАТЕРІАЛИ І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(28 лютого 2017 р.)

**НІКО
Суми – 2017**

УДК 373: 374: 378

ББК 74

О-75

Рекомендовано до друку Вченою радою
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Протокол № 2 від 27 лютого 2017 р.

Редакційна колегія:

Нікітін Ю.О., д. і. наук, доцент, ректор КЗ Сумський ОІППО;
Берека В. Є., д. пед. наук, професор, ректор Хмельницького ОІППО;
Бірюк Л.Я., д. пед. наук, професор Глухівського НПУ ім. О. Довженка;
Вознюк А.В., к. п. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО;
Грицай С.М., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО;
Демидчик Г.С., к. пед. наук., доцент Глухівського НПУ ім. О. Довженка;
Коростіль Л.А., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО;
Сєрих Л.В., к. пед. наук., доцент КЗ Сумський ОІППО;
Собко В.О., к. пед. наук, доцент Глухівського НПУ ім. О. Довженка;
Тихенко Л.В., к. пед. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО, директор СОЦПО та РТМ;
Ткаченко О.Л., к. пед. наук, доцент КЗ Сумський ОІППО;
Удовиченко І.В., к. пед. наук, доцент, проректор КЗ Сумський ОІППО;
Успенська В.М., к. пед. наук., доцент кафедри ДШО КЗ Сумський ОІППО;
Чуркіна В.Г., к. мист., доцент КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

О-75

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика :
матеріали І Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції (28
лютого 2017 року) / КЗ Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти / за заг. ред. к. пед. наук, доцента Сєрих Л.В. – Суми :
НІКО, 2017. – 392 с.

ISBN 978-966-97329-5-8

У матеріалах конференції висвітлюються погляди сучасних науковців, методистів, управлінців, учителів на проблему формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів. У контексті гуманітарних смислів розкриваються професійні, соціальні, управлінські, психологічні, методичні характеристики професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, повної загальної середньої, позашкільної, професійної вищої освіти.

Рекомендовано науковцям, викладачам, учителям, педагогам, методистам, керівникам, студентам – усім, хто цікавиться проблемою формування та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Редакція не несе відповідальності за зміст текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

ISBN 978-966-97329-5-8

©КЗ Сумський ОІППО, 2017

© Видавництво НІКО, 2017

ЗМІСТ

Бех Іван Вітання учасникам, гостям та організаторам I Всеукраїнської науково-методичної конференції.....	10
Берека Віктор Роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної освіти	11
Азаренкова Альона Методичний супровід формування професійної компетентності вчителя математики	16
Алексєєва Наталія Формування особистісно-професійної компетентності педагога позашкільного навчального закладу	20
Антонченко Марія Сутність поняття «інформаційна компетентність педагога»	21
Артюшенко Тетяна Роль районного методичного об'єднання у формуванні особистісно-професійної компетентності учителів художньо-естетичного профілю.....	24
Бідна Світлана Паперове мереживо дивовижної витинанки як засіб розвитку професійної компетентності вихователя	25
Бондаренко Оксана Формування природознавчої компетентності молодших школярів	27
Борміна Тетяна, Головач Надія Кирилівна Інтегровані уроки хімії з біологією як засіб підвищення пізнавального інтересу до природничих наук	29
Браткова Галина Миколаївна Моніторинг як інструмент управління розвитком професійною компетентністю вчителя	33
Бубнова Ірина Семенівна Використання відеохостингу YOUTUBE у процесі підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва	35
Вишник Олена Олександрівна Методична компетентність майбутнього вчителя початкових класів	38
Владимирова Наталія Володимирівна Компетентність педагога як складова його професійної майстерності у технікумі	39
Вознюк Наталія Миколаївна Самоосвіта як неодмінна умова підвищення особистісно-професійної компетентності вчителя початкової ланки.....	43
Вялкова Лариса Василівна Від здоров'язбережувальної компетентності педагога до здоров'язбережувального простору навчальних закладів міста (з досвіду роботи методичної служби)	45
Гапон Анатолій Правові і соціально-гуманітарні норми в забезпеченні освітньої галузі	48
Гладун Віра Застосування технології ТРВЗ в організації піших переходів дітей старшого дошкільного віку	52

Грива Сергій Виховання духу як складова професійної компетентності педагога	53
Грицай Сергій Громадянська компетентність учнів старших класів – актуальна складова сучасної освіти	56
Гулакова Інна Розвиток компетентностей продуктивно-творчої діяльності учнів на уроках біології ..	59
Гутник Юлія Комплексний підхід у навчанні старшокласників українській та іноземним мовам	61
Декунова Зоя, Лавська Алла Інтеграція змісту початкової освіти в умовах реалізації оновлених програм	65
Деменков Денис Складові структури готовності педагогів до проведення гуртових занять з футболу .	68
Демидчик Галина, Шевчик Наталія Мовлення вчителя – один із складників професійної компетентності	71
Демченко Світлана Роль професійної компетентності учителя у формуванні екологічної свідомості учнів на уроках хімії	75
Демченко Ольга Професійне спрямування учнів як важлива складова навчально-виховного процесу.	78
Дідусенко Надія Вплив декоративно-ужиткового мистецтва на формування національної свідомості, патріотизму в учнів шляхом відродження національних традиційних ремесел на уроках трудового навчання	81
Дяченко Лариса Розвиток творчих здібностей учнів у процесі застосування ікт при вивченні біології..	82
Євтушенко Олена Роль районної методичної служби у розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін	86
Заболотько Наталія Наш досвід організації роботи малої академії наук у сільській гімназії	89
Заярна Вікторія Особистісно-професійний розвиток педагогів позашкільної освіти в контексті європейської концепції навчання протягом життя (з досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю).....	92
Зеленська Людмила Особистісно орієнтована система розвитку професійної компетентності педагогів як засіб підвищення якості освіти	96
Іващенко Інна Аналіз уроку як оцінка професійної майстерності вчителя мистецьких дисциплін	99
Каганцова Тетяна Формування готовності до організації позашкільної роботи з учнями у вчителів фізико-математичних дисциплін в процесі перепідготовки	104
Каліш Валентина Формування особистості вчителя у процесі вивчення лінгвістичних курсів	108

Калюжна Лариса Мотивація до занять фізичною культурою школярів	110
Карпець Тетяна Особистісно-професійна компетентність педагога фізико-математичних дисциплін ..	114
Кириченко Олена Формування ключової компетентності – уміння вчитися на основі педагогічних технологій	117
Ковальова Світлана Управління якістю освіти у ЗНЗ та впровадження процесного підходу	121
Коваленко Галина Роль методичної служби дошкільного навчального закладу у формуванні особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників	125
Ковтун Єлизавета Професійна компетентність вихователя як чинник успішності розвитку дитини у дошкільні роки	127
Ковтун Тетяна Підвищення професійної компетентності педагога в умовах децентралізації освіти ..	129
Когут Вадим Знання про взаємозв'язок психічного і фізичного здоров'я школярів, як складова особистісно-професійної компетентності вчителя фізичної культури	133
Когут Олена Особливості роботи концертмейстера на відділі сольного співу як складова професійної компетентності піаніста	136
Кода Світлана Компетентнісна орієнтація вчителя в системі профільного навчання	138
Кожем'якіна Ірина Компетентнісний розвиток вчителя початкових класів в умовах післядипломної освіти	142
Колеснікова Ірина Розвиток медіакультури вчителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій у закладах післядипломної педагогічної освіти	144
Коростіль Лідія Підвищення професійної компетентності вчителів хімії засобами самоосвіти.....	146
Косенко Катерина, Чуркіна Вікторія Творча активність і духовний Універсум особистості.....	150
Кормілець Сергій Компетентнісний підхід у сфері фізичної культури	156
Котькало Євгенія Організація проектного навчання під час викладання біології та основ екології в умовах сучасної спеціалізованої школи	160
Кошій Антоніна Інфографіка як засіб візуалізації навчального матеріалу на уроках хімії	164
Крамаренко Любов Андрагогічна компетентність викладача в структурі післядипломної педагогічної освіти при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін	168

Кривохижа Інна Самоосвіта-як один із чинників формування професійної компетентності педагога ..	172
Крот Галина Формування національної свідомості педагога засобами українського національного жіночого вбрання	174
Кудіна Валентина Компетентнісний підхід учителя до використання методів інтерактивного навчання на факультативному курсі «Захисти себе від ВІЛ»	179
Курган Олена Упровадження лінгводидактичних підходів у процесі вивчення української мови з метою формування комунікативної компетентності учнів	181
Курган Ольга Педагогічний моніторинг як сучасний засіб дослідження якості початкової освіти	184
Кучерова Алла Використання програмних засобів для організації навчання на уроках математики ..	188
Лабудько Степан Інформаційна компетентність як складова професійної компетентності сучасного педагога	191
Лабуз Олена Національне виховання на уроках трудового навчання	195
Лахоня Юрій Організація позанавчальної роботи з учнями професійно-технічних закладів засобами гуртків художньої самодіяльності	197
Лобода Вікторія Медіаосвіта в сучасному дошкільному навчальному закладі	199
Максюта Наталія Професійна компетентність учителя інформатики як умова педагогічної діяльності .	203
Мандрико Тамара Формування психологічної компетентності педагога початкової освіти	206
Матюха Тетяна Педагогічна компетентність та її складові	209
Метейко Алла Творча група як засіб формування предметної компетентності вчителя хімії	211
Мішкіна Вікторія Естетика мовлення працівників усномовних професій	215
Могильна Наталія Пріоритети роботи сучасного вчителя мистецької галузі у вихованні національної самосвідомості та духовності підростаючого покоління	218
Молчанова Лариса Дитячий туризм – ефективна форма оздоровлення і активного відпочинку дітей	221
Наконечна Людмила Особливості впровадження електронних освітніх ресурсів у навчально-виховний процес	223
Негрій Микола Професійна компетентність вчителя фізичної культури	226
Несторенко Зоя Формування професійної компетентності учителя біології в умовах сучасної освіти .	229

Нєшта Ольга Компетентнісні уроки фізики – поєднання теорії з практикою	232
Ніколаєнко Лариса Підвищення професійної компетентності педагога шляхом організації самоосвітньої діяльності	235
Ніколаєнко Наталія, Ніколаєнко Михайло Особистісно орієнтоване виховання	237
Пайманов Юрій Проведення літнього пленеру з учнями у профільних художніх класах	241
Панасюра Ганна Дослідницька компетентність вчителя: підходи до визначення та компонентна структура	242
Перлик Вікторія Формування та розвиток професійної компетентності керівника навчального закладу в умовах сучасної української школи	244
Петрова Світлана Професійне зростання педагогів дитячого будинку як фактор розвитку особистості дитини-сироти (з досвіду дитячого будинку «Перлінка», м. Одеса)	248
Петрук Ірина Сучасні тенденції розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів засобами ІКТ	249
Печерська Тетяна Розвиток здатності до самоосвіти учнів шляхом впровадження технології змішаного навчання	253
Пилипець Оксана Психолого-педагогічна технологія в умовах дошкільного навчального закладу	254
Пінчук Вікторія Інформаційні технології на уроках художньої культури в ПТНЗ	257
Пішун Сергій Професійна компетентність майбутнього педагога-музиканта	258
Повидиш Тетяна Особливості використання структурно-логічних схем на уроках хімії	261
Попов Валерій Підвищення фахової компетентності футболістів за допомогою методики «Life Kinetik»	265
Попов Володимир Формування професійної компетентності вчителів географії	269
П'ятаченко Ірина Особистісно-професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу	272
Рагуліна Наталія Моделі та особливості роботи шкільного психолога з педагогами	275
Северин Віктор Комунікативні здібності учителя як важлива складова педагогічного спілкування	279

Сема Тетяна Реалізація компетентнісного підходу в початковій школі через використання комплексно-орієнтованих завдань	283
Сердюк Оксана Культура сприймання музики як ключова компетентність учня	284
Сєрих Лариса Теоретичні аспекти визначення особистісно-професійної компетентності педагога ..	286
Синько Людмила Кейс-технологія як сучасна форма організації навчання на уроках математики профільної школи	288
Сирота Тетяна Використання елементів дистанційного навчання при вивченні математики	292
Ситник Ганна Упровадження інноваційних методів навчання при вивченні математики	295
Собко Валентина Підготовка майбутнього вчителя до реалізації соціокультурної змістової лінії у початковому курсі української мови.....	299
Судніцина Людмила Формування компетентностей саморозвитку і самоосвіти на уроках біології	301
Сьома Світлана До питання професійно-педагогічних здібностей педагога позашкільного навчального закладу	304
Теплухіна Надія Формування професійної компетентності вчителя іноземної мови на сучасному етапі розвитку системи освіти	307
Терещенко Ірина Самоосвітня діяльність учителя біології як один із шляхів підвищення його професійної компетентності	310
Тимошенко Наталія Блог викладача художньої культури як засіб навчального забезпечення учня	312
Тихенко Лариса Професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу	315
Ткаченко Олена Технології неформальної освіти у підвищенні кваліфікації педагогів	317
Токар Надія Тренінговий кабінет – найважливіша умова якісного навчального здоров'яспрямованого Заняття	320
Трипольська Яна Нові підходи до викладання безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації	324
Успенська Валентина Професійна компетентність учителя як феномен	327
Фалько Олена Організація роботи з обдарованими учнями в загальноосвітньому навчальному закладі	332

Федоренко Тетяна Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей в дошкільному навчальному закладі	333
Харламенко Валентина STEM: пріоритетні компетентності професій майбутнього	337
Харламова Лариса Особистісно-професійна компетентність викладача математичних дисциплін у системі підготовки молодшого спеціаліста з інформаційних технологій	338
Хоменко Галина Факультатив як форма вивчення постмодерної літератури	341
Цимерман Ірина Теоретичні аспекти педагогічної креативності вихователя дошкільного навчального закладу	343
Чаус Ірина, Андросова Валентина Виховна система гуртка «Спортивний туризм» як засіб забезпечення умов самореалізації особистості	346
Чергінець Ірина Формування національних та патріотичних якостей особистості на уроках математики	349
Черняк Інна Формування ноосферного світогляду та використання біоадекватної технології на уроках	353
Чепеленко Жанна Українська скрипкова школа та її значення в вихованні духовно розвинутої особистості у світлі сучасної реформи освіти України	356
Шеденко Ніна Розвиток соціально-гуманітарної компетентності учня нової школи через реалізацію творчих проєктів «Буктрейлер»	360
Шокун Марина Особистісно-професійні компетентності вчителя фізики та їх розвиток	363
Шрамко Ольга Формування національної самосвідомості молодших школярів засобами краєзнавчого матеріалу	365
Щебетенко Наталія Формування та розвиток учнівських компетентностей на уроках трудового навчання	367
Юрченко Оксана Методика формування готовності вчителів до реалізації самозбережувальних технологій в умовах педагогічної діяльності	370
Юхта Людмила Техніка маркетрі та аплікація зі шпону	375
Якименко Інна Особливості роботи вчителя з обдарованими учнями: теорія і практика	378
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	382

ВІТАННЯ

учасникам, гостям та організаторам I Всеукраїнської науково-методичної конференції

доктора психологічних наук, академіка, директора Інституту проблем виховання НАПН

України

ІВАНА ДМИТРОВИЧА БЕХА

Вельмишановні учасники та гості I Всеукраїнської науково-методичної конференції!

Щиро вітаю організаторів та учасників конференції!

На нинішньому етапі розвитку незалежної України велика увага приділяється дослідженню, створенню та перетворенню навчально-виховного середовищу та різних його компонентів, а саме, організації та ефективному формуванні та розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Переконалий, що, започаткована Сумським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти, науково-методична практична конференція нарощуватиме свій науково-методичний потенціал, розширюватиме свої тематичні, дослідницькі, інформаційні рамки, слугуватиме об'єднуючим механізмом між науковою думкою та навчально-педагогічним процесом, впливатиме на виконання навчальної та розвивальної функції освітньо-виховного простору – розвитку творчих здібностей вихованців.

Сподіваюсь, що актуальні питання навчально-виховного процесу, розглянуті на конференції, відображають головні принципи, завдання, напрями діяльності української освіти на сучасному етапі.

Зичу всім учасникам конференції всіляких наукових, творчих та особистих злетів, щастя, здоров'я, миру та злагоди в родинях.

Впевнений, що результати I Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції стануть рушійною силою на шляху до поліпшення якості національної освіти і науки України та життя суспільства.

З повагою,

Іван Дмитрович Бех,

директор Інституту проблем
виховання НАПН України

Берека Віктор Євгенович,
доктор педагогічних наук, професор,
ректор Хмельницького обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти

РОЛЬ ІНСТИТУТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Позитивні зміни в освіті, пов'язані з посиленням її компетентнісної орієнтації, дають підстави стверджувати, що компетентнісний підхід переходить зі стадії «самовизначення» на якісно новий щабель розвитку обов'язкової нормативної реалізації [5, с. 41]. Так, в основу законодавчої, нормативно-правової бази, що розробляється в Україні, – проектів Концепції «Нова українська школа», Закону «Про освіту», Державного стандарту початкової загальної освіти – покладено компетентнісний підхід.

Феномен сучасного дитинства, його специфічні особливості та глибинні зміни висвітлюють теоретичні дослідження І.Беха, О.Кононко, О.Савченко, Д.Фельдштейна. Значний внесок у вивчення проблем професійної діяльності педагога зробили І.Зимняя, О.Ільченко, Н.Кузьміна, В.Кузьменко, О.Ломакіна, А.Маркова, Л.Петровська, М.Скрипник, Х.Шапаренко та інші. Шляхам формування окремих складових особистісно-професійної компетентності педагога дошкільного навчального закладу приділялась увага в працях Г.Беленької, А.Богуш, Н.Денисенко, Н.Гавриш, Е.Карпової, К.Крутій, Н.Лисенко, Н.Ничкало, Т.Поніманської, Л.Хорунжої [6, с. 5]. Однак, здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність системного вивчення питання розвитку професійної компетентності педагогічних працівників дошкільної галузі.

Мета публікації полягає в розкритті сутності поняття «особистісно-професійна компетентність» педагогів ДНЗ та окресленні шляхів його формування.

Виклад основного матеріалу. Сучасна наука характеризується зростанням інтересу до теоретичного обґрунтування й практичного розвитку професійної компетентності педагогів дошкільних навчальних закладів.

Аналіз довідково-енциклопедичних джерел свідчить про те, що зміст поняття «компетентний» (від лат. *competens* (*competentis*) – відповідний, здатний) трактується, як правило, в таких аспектах: який має достатні знання в якій-небудь галузі; який із чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; має певні повноваження; повноправний; повновладний [3, с. 445].

З огляду на предмет нашого дослідження зазначимо різні підходи до розуміння поняття «особистісно-професійна компетентність». Це, зокрема: поєднання знань і здібностей, що дозволяють ефективно діяти в конкретній сфері (В.Краєвський, А.Хуторський); професійна готовність та здатність суб'єкта до виконання завдань і обов'язків щоденної діяльності (К.Абульханова); поглиблене знання та адекватне вирішення актуальних завдань (В.Ландшеєр). Особистісно-професійна компетентність вихователя є предметом розгляду науковця Г.Беленької, яка трактує її як «здатність виконувати професійні завдання діяльності на основі фахових знань, умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно

значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність» [1, с. 17]. До головних компонентів дослідниця відносить: мотиваційний (інтерес та позитивне ставлення до професійної діяльності), когнітивний (професійні знання), діяльнісний (професійні вміння), особистісно-професійний (професійно значущі якості). Іншими словами, компетентність педагога прослідковується в його готовності мобілізувати наявні ґрунтовні знання та досвід для максимально успішного вирішення певних професійних завдань. Кожен із підходів співзвучний з визначенням, поданим у Національній рамці кваліфікацій, де «компетентність» характеризується як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що проявляється через знання, розуміння, вміння, цінності, інші якості особистості [8, п. 1-3].

Розглянемо роль інституту післядипломної педагогічної освіти у формуванні особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної освіти.

Нами виокремлено два шляхи підвищення особистісно-професійної компетентності: а) формування гнучкої системи безперервної освіти педагога (інноваційний підхід фахівця до вдосконалення рівня професійної компетентності, як у курсовий так і в міжкурсний період: навчання на курсах, семінарах, методичних об'єднаннях, розробка та публікація навчально-методичних матеріалів, авторських програм, робота в складі творчих, динамічних груп, участь у професійних конкурсах тощо); самоосвітня діяльність вихователя (епізодична і планова), саморозвиток, пошук шляхів професійної самореалізації, здійснення безперервного навчання; складання плану самовдосконалення професійної компетентності (вивчення передового досвіду колег, проведення відкритих заходів тощо); цілеспрямована систематична робота над методичною темою; збір та укладання творчого портфоліо (колекція власної бази кращих занять, цікавих методичних прийомів, зразків наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій удосконалення методів, прийомів і форм навчально-виховної взаємодії з дітьми, вироблення індивідуально-творчого стилю роботи; рефлексія власної діяльності (від об'єктивної оцінки – до самореалізації)); б) організація методичного середовища або професійна взаємодія з колегами (участь у колективних та групових інноваційних формах методичної роботи: співпраця в творчій, дослідній діяльності, консультативно-методичних групах, педагогічних чи психологічних тренінгах, методичних дискусіях, аукціонах, діалогах, проблемних столах, педагогічних консилиумах, у ділових, рольових іграх; захист творчих проєктів, програм, передових ідей; підготовка друкованих видань; спілкування в чатах, форумах щодо розробки актуальних проблем).

Концепція неперервного навчання педагога впродовж життя [7, п. 11], як фундаментальна основа нової філософії освіти, набуває провідного значення в сучасному європейському освітньому просторі.

Саме післядипломна педагогічна освіта, як одна з важливих ланок системи неперервної освіти, дає змогу підтримувати й удосконалювати професіоналізм педагогічних працівників, створює креативне середовище формування особистісно-професійної компетентності. [2, с.15]

Приведення професійної компетентності працівників дошкільної освіти у відповідність зі світовими стандартами, розвиток їхньої творчості, педагогічної майстерності, підвищення

інтелектуального і загальнокультурного рівня є комплексною проблемою кафедри теорії та методик початкової і дошкільної освіти, науково-методичного центру дошкільної, початкової, спеціальної та інклюзивної освіти ХОІППО.

Діяльність цих підрозділів інституту спрямована на: оновлення та поглиблення необхідних загальноосвітніх і професійних знань, умінь і навичок педагога; сприяння набуттю досвіду роботи та професійних компетенцій; створення умов для підвищення загальнокультурного рівня педагогічного працівника, розвитку його інтелектуального і творчого потенціалу; подолання існуючих стереотипів і перебудова вже створеної системи професійних особистісних установок відповідно до сучасних вимог; стимулювання самоосвіти та саморозвитку фахівця.

Проблема формування професійної компетентності стала предметом наукового дослідження, організованого кафедрою теорії та методик початкової і дошкільної освіти Хмельницького обласного інституту.

Розроблено модель розвитку професіоналізму педагога у системі післядипломної освіти (мал.1); визначено критерії ціннісно-особистісного ставлення фахівців до якісних самозмін і формування потреби у професійному розвитку. Передбачено включення у навчальний процес інтерактивних форм, методів та засобів розвитку особистісно-професійних компетентностей педагогів ДНЗ в умовах курсів підвищення кваліфікації; визначено шляхи активізації саморозвитку професіоналізму фахівців дошкільної освіти в міжкурсний період в умовах сучасного дошкільного навчального закладу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в процес післядипломної педагогічної освіти вихователів спецкурсів: «Модернізація форм та змісту діяльності вихователя ДНЗ», «Формування професійної компетентності педагогічного працівника засобами інноваційних технологій», «Розвиток професіоналізму педагога дошкільного навчального закладу через використання ІТ технологій»; оновлено інформаційне забезпечення навчальних дисциплін «Філософія освіти», «Інноваційні освітні технології»; підготовлено рекомендації педагогічним працівникам ДНЗ з методики професійного самовдосконалення, саморозвитку.

На реалізацію змісту зазначеної моделі розвитку професіоналізму педагогів розробляються конкретні плани дій – обласні інтеграційні проекти, метою яких є консолідація зусиль обласного інституту, районних(міських) методичних кабінетів, методичних служб дошкільних закладів на розв'язання актуальних проблем галузі, створення єдиного інформаційного простору дошкілля області. Так, упродовж останніх років впроваджено проекти за темами: «Оновлення змісту дошкільної освіти в умовах сільської місцевості», «Програма «Українське дошкілля» – простір творчого використання інноваційних технологій», «Духовне становлення особистості засобами мистецтва», «Варіативні форми здобуття дошкільної освіти: змістовий аспект».

Проекти допомагають впроваджувати головну ідею безперервності освіти – взаємозв'язок, взаємообумовленість мети, організації змісту, форм та методів навчання педагогів. У дошкільних закладах області працює 4657 освітян (із них – 62% з повною вищою освітою). Щорічно проводиться курсова підготовка різних категорій – понад 600 слухачів (24-25 навчальних груп). Розроблено програми та навчально-тематичні плани курсів, що

передбачають суттєві зміни в змісті і формах навчання слухачів. Підготовлено нові програми та плани для шести категорій дошкільних працівників.

Рис. 1. Модель професійного розвитку педагогічних працівників дошкільної освіти в системі післядипломної педагогічної освіти

Вихователі ДНЗ мають можливість вибору тематики курсів. Зокрема – це психолого-педагогічна готовність дітей до школи; оновлення змісту та форм освітньої діяльності; гурткова, студійна робота в дошкільному навчальному закладі.

Важливим у роботі Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти є сприяння розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів-дошкільників ресурсами інтернет-простору. У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного педагога на усвідомлення принципово нових вимог до його професійної діяльності, готовність використовувати ІКТ як допоміжний самоосвітній та навчальний ресурс.

Робота з педагогами зосереджена на трансформації теоретичних засад наукових досліджень, програмно-методичного забезпечення в практичну площину; прикладному опрацюванні нових освітніх технологій; впровадженні перспективного досвіду.

Планово, системно формується інформаційно-освітнє середовище підвищення кваліфікації педагогів у ХОІППО. Комп'ютерні класи, обладнані необхідною кількістю техніки, та персональні комп'ютери в структурних підрозділах інституту створюють локальну мережу. В усіх аудиторіях навчального закладу організовані необхідні умови для підключення до мережі Інтернет, навчальний процес забезпечений інтерактивними дошками та мультимедійними проєкторами. Інформаційна інфраструктура інституту урізноманітнюється за рахунок зовнішніх ресурсів – платформ для проведення науково-практичних інтернет-конференцій, нарад, вебінарів. Здійснено підготовку до використання платформи для організації та проведення дистанційного навчання педагогів.

Використання мережевих технологій покликане вирішувати низку завдань, серед яких: збільшення обсягу доступних освітніх матеріалів, модернізація педагогічного процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, мультимедійних навчальних програм; створення комфортних умов для творчого самовираження педагога, можливості демонстрації продуктів своєї творчої діяльності, спілкування з педагогами-професіоналами, з колегами-одномудцями, консультування з науковцями, фахівцями високого рівня незалежно від територіальної розмежованості.

Висновки. Перспективною для розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів ДНЗ у системі післядипломної педагогічної освіти є реалізація, зокнайменше, таких процесуальних дій: розроблення критеріїв, показників і рівнів особистісно-професійної компетентності освітян; діагностика професійної компетентності педагогічних працівників відповідно до підготовленого інструментарію; формування еkleктивних навчальних курсів та різноманітних науково-творчих завдань щодо методики організації життєдіяльності дошкільника (за різними видами та формами роботи з дітьми); науково-методичне навчання та консультування педагогів, надання систематичної науково-методичної допомоги; моніторинг якості дошкільної освіти та професійної компетентності педагогічних працівників дошкільної галузі.

Література:

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – Київ: Світоч, 2006. – 304 с.
2. Василенко Н. В. Професійна компетентність і готовність керівника дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності : сутність і взаємозв'язок / Н. В. Василенко // Імідж сучасного педагога. – 2015. - № 6 (155). – С. 15-18.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ – Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.

4. Даниленко Л.І. Застосування компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти / Л. І. Даниленко// Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 1. – С. 14-16.

5. Драч І. Компетентність фахівця як теоретична проблема // І. Драч // Нова педагогічна думка. – 2013. - № 3 (75). – С. 41-44.

6. Масові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному навчальному закладі / За заг. ред. К. Крутій. – Запоріжжя : ЛІПС, 2004. – 128 с.

7. Про затвердження Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти № 1176 від 14.08.2013: затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/

8. Про затвердження Національної рамки кваліфікації № 1341 від 23 листопада 2011 : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. – Режим доступу :<http://zakon5.rad.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

Азаренкова Альона Іванівна,

учитель математики

КУ Сумська спеціалізована школа I-III ст. № 10

імені Героя Радянського Союзу О. Бутка

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Глобальні зміни відбуваються сьогодні у суспільстві. Ці зміни стосуються і освіти. Людство відчуло пріоритетну роль освіти у вирішенні економічних, соціальних, екологічних проблем. Це зумовлює найважливішу соціальну функцію навчання, яка полягає у формуванні всебічно-розвиненої особистості, що є необхідністю демократичного суспільства. Як головний критерій успішності навчання виступають не лише знання, уміння й навички, а й виховання особистісних якостей, професійної спрямованості, суспільної активності, що передбачає співпрацю, співробітництво вчителя та учня в досягненні мети. Стратегія нової освіти полягає в поєднанні основних складових: нова школа, нові програми, нова система управління, нові вчителі та нові умови їх роботи, нова матеріальна база. Формула нової школи поєднує вісім ключових компонентів:

1) новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;

2) умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;

3) наскрізний процес виховання, який формує цінності;

4) ефективне управління;

5) педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем та батьками;

6) орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;

7) нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;

8) забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Необхідність відповідності освіти сучасним запитам суспільства вимагає якісно нових підходів до підготовки та роботи вчителя. Нова роль учителя – не тільки як наставника та джерела знань, а як фасилітатора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, потребує від вчителя уміння ефективно поєднувати фундаментальність професійних базових

знань з інноваційністю мислення та практично-орієнтованим, дослідницьким підходом до розв'язання конкретних освітніх проблем. Потрібно зауважити, що реалізація Державного стандарту потребує змін у роботі вчителя, покладанню на нього нових функцій у процесі професійно-педагогічної діяльності:

- функції сприяння навчанню учнів – створення умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учня в освітньому процесі та формування у нього мотивації безперервної освіти;

- функції проектування діяльності – планування спільно з учнем індивідуального освітнього маршруту;

- управлінської функції – координації діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Реалії сьогодення вимагають нових підходів до роботи з педагогічними кадрами, організації та проведення методичної роботи. Пріоритетною стає підготовка педагога, який повинен уміти працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм та методів навчання тощо. Сучасний педагог повинен бути готовим до змін, виявляти ініціативу та творчість, йому необхідно позбутися стереотипів у діяльності, бути готовим до перегляду власних поглядів, постійно працювати над підвищенням власної професійної компетентності.

У таких умовах надзвичайно зростає роль методичних служб усіх рівнів у вдосконаленні професійної компетентності педагогів, підготовці їх до роботи в новій освітній ситуації, у створенні умов для особистісно-професійного зростання. Підвищенню професійної майстерності вчителя сприяє систематична післядипломна освіта, яка тримається на трьох складових: самоосвіта, курсова перепідготовка, участь у методичній роботі. Провідною ланкою в системі підвищення компетентності вчителів є науково-методична робота, якісна організація якої забезпечує підготовку вчителів до здійснення інноваційної діяльності. Методична робота з учителями повинна здійснюватися згідно чинного законодавства щодо організації та проведення методичної роботи педагогів і будуватися на принципах науковості, системності, послідовності, наступності, безперервності. Головна мета науково-методичної роботи з педагогічними кадрами - забезпечення неперервного і цілеспрямованого професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик.

Методична робота планується на основі аналізу результатів анкетування вчителів, діагностики рівня їх професійної компетентності і направлена на організацію допомоги вчителю в виборі власного шляху використання інновацій у практичній діяльності шляхом обміну досвідом. Учителі залучаються до участі у проектах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, до роботи в шкільних та міських методичних об'єднаннях. Питання вивчення, упровадження інноваційних підходів у навчанні, підвищення професійної компетентності педагогів реалізуються шляхом проведення консультпунктів, проблемних семінарів. Доцільно вчителям, які працюють за новими програмами, молодим педагогам надавати індивідуальні консультації з питань викладання основних змістових ліній навчальних предметів, проводити тематичні семінари-практикуми по розв'язуванню олімпіадних завдань, завдань поглибленого рівня. Такі форми методичної роботи дозволяють вчасно ліквідувати прогалини в організації навчально-виховного процесу. З

метою підвищення ефективності методичного супроводу необхідно урізноманітнювати форми організації роботи з вчителями, використовувати весь арсенал як традиційних, так і не традиційних підходів проведення заходів («Школа педагогічної майстерності», «школа передового досвіду», творчі групи вчителів «Досвід освітян», «Панорама творчих уроків», «Педагогічний вернісаж», «Педагогічна трибуна», «Педагогічні родзинки», «Педагогічні читання», «Педагогічні розсипи» тощо). Ознайомлення з роботою талановитих педагогів, вивчення передового педагогічного досвіду може здійснюватися шляхом проведення майстер-класів, засідань круглих столів, педагогічних практикумів. З метою якісної підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання важливо проводити глибокий аналіз результатів ЗНО, організовувати практичні заняття з вчителями, що працюють в одинадцятих класах.

Важливу роль у творчому розвитку як учнів, так і вчителів відіграє позакласна робота з предмету, яка полягає в організації роботи предметних гуртків, залученні учнів до різноманітних інтелектуальних змагань, проведенні виховних заходів, предметних тижнів. Провідним завданням усіх позакласних заходів є розвиток інтелектуальних здібностей учнів, популяризація наукових та творчих здобутків учених, підвищення інтересу до навчального предмету, виховання в школярів ініціативності, формування соціальної і комунікативної компетенцій. Для вчителів ця форма роботи є своєрідним звітом навчально-виховної діяльності. Важливим компонентом організації методичної роботи є контроль за станом викладання предметів шляхом відвідування уроків, проведення контрольних зрізів навчальних досягнень учнів, моніторингових досліджень. Зокрема в рамках проведення предметних тижнів вчителі мають змогу продемонструвати свою професійну майстерність. Усі вищезазначені заходи сприяють підвищенню фахового рівня педагогів, стимулюють творчість.

Основним інструментом професійного зростання педагога і вдосконалення його майстерності є самоосвіта. Самоосвітня діяльність вчителя математики полягає в наступному:

- 1) постійне поглиблення, розширення та вдосконалення теоретичних знань;
- 2) оволодіння новими формами, методами та прийомами навчання;
- 3) підвищення рівня методичної підготовки, удосконалення методичної майстерності;
- 4) упровадження в практику нових педагогічних технологій;
- 5) оволодіння та раціональне використання інформаційно-комунікаційних технологій, Інтернет-ресурсів, освітніх середовищ;
- 6) теоретична обробка і практична апробація власних методичних напрацювань;
- 7) активна участь в різних формах методичної роботи;
- 8) формування індивідуального стилю професійної діяльності.

Обов'язковою є презентація результатів самоосвітньої діяльності, яка може здійснюватися через традиційні форми (розробка системи уроків, доповіді, творчі звіти, відкриті уроки, проведення майстер-класів, презентаційні виступи на засіданнях методичних об'єднань вчителів математики закладу, міста (району), педрадах); інноваційні форми (портфоліо, створення блогу або сайту, розробка електронних посібників, дидактичних та інших навчальних матеріалів); науково-методичні форми (участь у науково-практичних

семінарах, конференціях, проектах всеукраїнського та міжнародного рівнів, конкурсах професійної майстерності; створення навчально-методичних комплексів, авторських програм факультативів та курсів за вибором, навчально-методичних посібників; публікації методичних розробок, статей у фахових виданнях).

Таким чином, необхідність розвитку професійної компетентності вчителів, який відповідає запитам сучасного економічного і соціокультурного розвитку суспільства потрібно розглядати як необхідну умову і пріоритетний напрямок модернізації системи педагогічної освіти. Правильно визначити цілі і завдання, передбачити результат, вибрати ефективні методи роботи, визначити принципи педагогічної діяльності може лише висококваліфікований педагог, вільний від стереотипів, з високим рівнем морального обов'язку і відповідальності за результати своєї діяльності перед кожною дитиною, її батьками і суспільством, здатний формувати компетентності учня. Педагог повинен не лише досконало знати свій предмет і володіти методикою його викладання, а й орієнтуватися у різних сферах громадського життя, бути культурною, освіченою людиною. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів самостійно, творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Можна зазначити низку умов, що стимулюють професійне зростання вчителя й підвищення рівня його професійної компетентності:

- позитивний духовно-моральний імідж навчального закладу: сприятливі, інноваційно-творчі умови роботи; акцент на інноваційному, творчо - пошуковому компоненті методичної діяльності; особистісно-зорієнтована методична підтримка діяльності вчителя;
- довіра у колективі, можливість експериментувати, виявляти творчу ініціативу; - налагоджена система методичної підтримки вчителя;
- потреба у самовдосконаленні, зокрема в самореалізації та самоствердженні; можливість отримати визнання у колективі;
- систематична самоосвітня діяльність вчителя;
- навчання на курсах підвищення кваліфікації;
- участь у проектах, конкурсах, фестивалях, конференціях, семінарах, педагогічних майстернях, роботі методичних об'єднань, творчих груп тощо;
- об'єктивна оцінка праці, моральне й матеріальне стимулювання.

Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність розглядаються тільки в контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до вчителя і його підготовки, потребують постійного розвитку, удосконалення.

Література:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/344/2013
2. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І.А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – Київ-Глухів : РВВ ГДПУ, 2005 –10-18 с.
3. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник // Початкова школа. – 2004. – № 4.
4. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О.І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С.18.

5. Старченко К., Литвиненко Г. Науково-методична робота з учителями / К.Старченко, Г.Литвиненко // Директор школи. – 2007. – №11. – С.57-61.

Алексєєва Наталія Леонідівна,
методист школи раннього розвитку дитини «Паросток»
Комунального позашкільного навчального закладу
Тростянецької районної ради «Палац дітей та юнацтва»

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Проблеми особистісно-професійної компетентності педагога посідають важливе місце у багатьох психолого-педагогічних дослідженнях і є однією з умов функціонування будь-якого освітнього закладу, у тому числі, і позашкільного. Професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу – це здатність виконувати професійну діяльність та вирішувати професійні проблеми, що виникають в реальних ситуаціях з використанням знань та життєвого досвіду, цінностей та нахилів.

У Комунальному позашкільному навчальному закладі Тростянецької районної ради «Палац дітей та юнацтва» підрозділом, який опікується питаннями навчання і виховання дітей дошкільного віку, є школа раннього розвитку дитини «Паросток». До занять залучаються діти старшого дошкільного віку, а також учні перших класів шкіл міста і району. Навчально-виховний процес здійснюється за такими напрямками: хореографія, музика, розвиток мовлення, образотворче мистецтво, англійська мова.

В основі діяльності школи лежить ідея навчання й розвитку дитини через гру, казку, несподіванки, музику. Дошкільнята та молодші школярі сприймають нове краще тоді, коли воно виражене в яскравих образах. Казково-ігрова форма роботи розпочинається з самих перших днів перебування дітей у закладі. Педагог, який працює з дошкільнятами, повинен мати дивовижний калейдоскоп енергії, таланту, працездатності, фантазії, натхнення, вміння імпровізувати, перевтілюватися. Кожен керівник гуртка обирає форми і методи, виявляючи власну ініціативу, творчість, самостійний пошук. В навчально-виховному процесі використовуються різні форми проведення занять: заняття-ігри; заняття-подорожі; заняття-змагання; екскурсії; експрес-виставки; заняття разом з батьками; заняття-зустрічі; інтегровані заняття; вільні бесіди. Головний закон для педагогів «Паростка» – «Кожен день зустрічай дітей з радістю!» Особлива увага на занятті приділяється використанню зацікавлюючих моментів з казковими персонажами. Керівники гуртків мають у своєму арсеналі іграшкових персонажів-помічників. На заняття з образотворчої діяльності приходять Олівець-Малювець. Під час занять з розвитку мовлення діти чекають на казкового Промінчика. У керівника гуртка з англійської мови свій помічник – це ведмедик Теді-Беа. Навчатися співу дітям допомагають Даринка-Веселинка та Домісолька. Особливого значення в роботі школи «Паросток» надається проведенню цікавих, змістовних, тематичних виховних заходів. У плані роботи важливе місце посідають батьківські дні, під час яких батьки спілкуються з педагогами школи, відвідують заняття, виставки дитячих робіт, фотоконкурс «Наше життя у «Паростку». Щороку проходить Тиждень школи.

Ефективність навчально-виховного процесу в значній мірі залежить від професійного росту педагогів, їх наполегливості, творчості, постійного вдосконалення майстерності через залучення до різних форм методичної роботи. Окрім участі у роботі методичного об'єднання педагогів «Паростка», керівники гуртків беруть участь у роботі обласного методоб'єднання. Саме ця робота розширює спілкування з колегами, допомагає обмінюватися досвідом роботи. Педагоги школи підвищують свою майстерність через самоосвіту; огляд нової методичної літератури. Сприяють росту педагогічної майстерності семінари-практикуми.

Надійним гарантом розвитку творчої особистості може бути лише творча праця педагога. Якщо не навчити людину творчості, вона все життя буде тільки копіювати і наслідувати чужий досвід. Творчими спеціалістами не народжуються, ними становляться талановиті особистості в процесі копіткої праці.

Література:

1. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. – 2000. – № 31. – С. 6-8.
2. Бех І.Д. Комунікативна компетентність педагога в оптимізації виховного процесу / І.Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К., 2005. – Вип. 8, Кн. 1. – С. 6-11.
3. Забродська І.М. Педагог позашкільного навчального закладу: від професійної компетенції до професійної майстерності / І.М. Забродська // Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів : матер. Міжнародної наук.-практ. конф. (25-27 лютого 2013 року, м. Київ) / за ред. І.Д. Бега, С.Л. Дахнова, С.Г. Мартової, В.В. Мачуського. – К., 2013. – С. 242-244.

Антонченко Марія Олексіївна,

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА»

У час переходу України від індустріального до інформаційного суспільства, сучасна освіта нашої держави переживає процес оновлення, розробки нових концепцій навчання, набуває поширення інформатизація освіти та концепція компетентнісного підходу, які є основою змістовних змін по забезпеченню відповідності освіти запитам і можливостям суспільства.

З розвитком новітніх технологій, однією зі складових професійної компетентності вчителя є компетентність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вчителі повинні вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного інформаційного суспільства. Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху нової української школи. Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проектів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи важливі для нашого сторіччя компетентності [4, с. 8].

Метою статті є проаналізувати поняття «інформаційна компетентність педагога» в умовах реалізації компетентнісного підходу до навчання педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти.

Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, яке стає спрямованим на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань і умінь. Компетентнісний підхід спрямовує навчально-виховний процес підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти, не стільки на поглиблення знань та вмінь, а, значною мірою, на розвиток професійних компетентностей педагогів. Розглянемо сутність поняття «компетентність». Компетентність – це інтегрований результат індивідуальної навчальної діяльності особистості, формується на основі оволодіння нею змістовими, процесуальними і мотиваційними компонентами [2]. Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [4, с. 10].

На підставі міжнародних та національних досліджень в Україні було відокремлено п'ять наскрізних ключових компетентностей особистості: уміння вчитися, здоров'язбережувальна компетентність, загальнокультурна (комунікативна) компетентність, соціально-трудова компетентність, інформаційна компетентність [2]. У Концепції «Нова українська школа» (2016 р.) виділено десять ключових компетенцій, що необхідні для життя, серед яких окремо стоїть інформаційно-цифрова компетентність.

Таким чином, аналізуючи державні документи з освіти [1-4], ми зробили висновок, що однією з умов успішної реалізації завдань інформатизації освіти є розв'язання проблеми підготовки вчителів до використання інформаційних технологій (ІТ) у своїй професійній діяльності та формування у педагогів інформаційної культури та їх інформаційної (інформаційно-цифрової) компетенції. Виділення інформаційної компетентності як окремої складової професійної компетентності педагога обумовлено активним використанням ІКТ у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і в освіті.

Поряд із термінами «інформаційна компетентність» та «інформаційно-цифрова компетентність» існує, схожий за змістом, термін «інформаційно-комунікаційна (ІК) компетентність». У науковій літературі ці поняття мають різноманітне трактування.

Так, на думку П.В. Беспалова, ІК компетентність – це інтегральна характеристика особи, що припускає мотивацію до засвоєння відповідних знань, здібність до вирішення задач в навчальній і професійній діяльності за допомогою комп'ютерної техніки і володіння прийомами комп'ютерного мислення. Формується вона як в процесі вивчення комп'ютера, так і при його застосуванні для подальшого навчання та професійній діяльності і є однією з граней особової зрілості. Науковець А.А. Єлізаров під ІК компетентністю розуміє сукупність знань, умінь і досвіду діяльності, причому саме наявність такого досвіду, є визначальною по відношенню до виконання професійних функцій. О.М. Шилова та М.Б. Лебедева визначають ІК компетентність як здатність індивіда вирішувати навчальні, життєві, професійні задачі з використанням ІКТ. Компетентність педагогів в області ІКТ розглядається Л.М. Горбуновою і А.М. Семибратовим як готовність і здатність педагога самостійно і відповідально

використовувати ці технології в своїй професійній діяльності. Українськими вченими також було розкрито зміст ключових компетентностей під час застосування інформаційних і комунікаційних технологій (О.В. Овчарук, М.І. Жалдак, Н.В. Морзе та ін.). Вони передбачають здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Таким чином, узагальнюючи наведені означення, під ІК компетентністю педагога будемо розуміти здатність педагогічного працівника використовувати інформаційні і комунікаційні технології для здійснення інформаційної діяльності (пошуку інформації, її визначення і організації, управління і аналізу, а також її створення і розповсюдження) в своїй професійній сфері [5]. Інформаційна компетентність передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, уміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її; використовувати джерела інформації для власного розвитку [2].

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні, а також передбачає інформаційну й медіа-грамотність, володіння основами програмування, алгоритмічним мислення, роботою з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [4, с.11].

Підбиваючи підсумки, можемо підкреслити, що терміни «інформаційна компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність» та «ІК компетентність» педагога схожі за змістом та базуються на активному використанні сучасних ІК технологій в професійній діяльності педагогічних працівників. Відмінності термінів незначні і полягають у формулюванні визначень, а не у сутності.

На нашу думку, з перерахованих термінів доцільніше використовувати термін «інформаційна компетентність педагога», оскільки він є сучасним, загальним та включає в себе як складові поняття «комунікаційна» та «цифрова». Дамо дефініцію поняття «інформаційна компетентність педагога, яка, на наш погляд, відображає сутність терміну найбільш повно.

Інформаційна компетентність педагога – це інтегрований результат особистості педагогічного працівника по оволодінню сучасними ІК технологіями та застосуванню їх у власній професійній діяльності, який формується на основі оволодіння ним змістовим, діяльнісним і мотиваційним компонентами досвіду роботи з різноманітною інформацією.

Література:

1. Закон України від 02.12.2012 № N 5463-17 «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
2. Наказ МОН України від 05.05.2008 № 371 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-223FB48350ABA>
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В.Г. Кремень, В.І. Луговий, А. М. Гуржій, О.Я. Савченко] ; за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>

Артюшенко Тетяна Макарівна,
учитель образотворчого мистецтва та художньої культури
вищої категорії, «старший учитель» Великописарівської
ЗОШ I-III ступенів ім. Героя Радянського Союзу І.М. Середи

РОЛЬ РАЙОННОГО МЕТОДИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Формуючи особистісно-професійну компетентність учителів предметів художньо-естетичного профілю вважаю за доцільне проведення засідань районного методичного об'єднання вчителів образотворчого мистецтва, музичного мистецтва та художньої культури.

На засіданнях районного методичного об'єднання вчителями обговорюється зміст нових програм, методичні рекомендації міністерства освіти і науки України, аналізується рівень викладання образотворчого мистецтва, музики, художньої культури, вивчаються нормативні документи, проводиться огляд наукової та методичної літератури. Учителі ознайомлюються з інноваційними художньо-педагогічними технологіями й методами, новими формами організації навчання, обговорюються шляхи удосконалення роботи учителя, підвищення його професійної компетентності шляхом впровадження широкого арсеналу художньо-естетичних технологій, урізноманітнення, оновлення, модефікації форм і методів роботи з урахуванням особистісних якостей.

Основними формами роботи районного методичного об'єднання є:

- виявлення та впровадження передового педагогічного досвіду вчителів;
- організація методичної допомоги молодим вчителям;
- підготовка доповідей, виступів, методичних розробок, презентацій;
- взаємовідвідування уроків, позакласних заходів;
- проведення творчих звітів учителів, що атестуються;
- моделювання уроків, семінарів, майстер-класів, обговорення актуальних питань.

На засіданнях районного методичного об'єднання для молодих вчителів проводяться майстер-класи з підвищення їхньої професійної майстерності з музичного, образотворчого мистецтва, художньої культури. Наприклад, для вчителів образотворчого мистецтва проводяться майстер-класи: малювання з натури натюрмортів, портретів з демонстрацією і поясненням компоновки, розміщення елементів композиції, їх лінійно-конструктивної будови, визначення пропорцій, лінійної перспективи і світлотіньового моделювання об'єктів (графіка); законів кольорознавства, повітряної перспективи, колориту (живопис); опанування вчителями різними художніми техніками та художніми матеріалами тощо. Таким чином на майстер-класах учителі виявляють готовність вдосконалювати педагогічну професійну майстерність, творчу здатність генерувати нові ідеї, готовність до подолання творчих невдач, позитивне сприйняття, відкритість особистості педагога новому і сприйняття різних ідей, думок, поглядів, концепцій, що базується на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення.

На засіданнях районного методичного об'єднання вчителі виступають з доповідями: «Використання інноваційних технологій у процесі викладання музичного мистецтва – запорука успішної діяльності учнів», «Професійне самовдосконалення вчителя шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності», «Педагогічна компетентність учителя – теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості педагога», «Розвиток творчої компетентності учителя через застосування проектних технологій у процесі викладання інтегрованого курсу «Художня культура»», «Сучасні педагогічні технології у викладанні образотворчого мистецтва», «Використання ІКТ на уроках художньої культури», «Особливості використання електронного педагогічного кейсу у процесі викладання інтегрованого курсу «Художня культура»», «Формування духовних цінностей на уроці музичного мистецтва та забезпечення викладання предмету цифровими ресурсами» тощо.

За різних форм роботи об'єднання розкриваються особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Професійно-педагогічна компетентність вчителя є складною багаторівневою стійкою структурою його психолого-педагогічних рис, що формуються внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість, критичність, креативність мислення).

Отже, аналіз ефективності роботи районного методичного об'єднання дає підставу зробити висновок, що засідання об'єднання ефективно впливають на розвиток і формування особистісно-професійної компетентності учителів.

Бідна Світлана Петрівна,
вихователь Сумського ДНЗ №13 «Купава»

ПАПЕРОВЕ МЕРЕЖИВО ДИВОВИЖНОЇ ВИТИНАНКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Декоративно-ужиткове мистецтво – цікава і надзвичайно важлива складова системи художньої освіти, а витинанка серед цього розмаїття займає своє чільне місце. Це візерунки, картини, дивовижне мереживо яких здатне захопити й полонити назавжди своєю красою, оригінальністю, а іноді простою і доступністю у виконанні.

З історії виникнення цього оригінального мистецтва відомо, що перші витинанки виникли в Китаї, де виготовляли папір, а в Україні вони з'явилися приблизно у XVI столітті. Є думка, що коли у наших пращурів з'явилися у будинках перші скляні віконця круглої форми, спочатку одне, а потім чотири, немов погляд на чотири сторони світу: північ, південь, схід, захід, тоді стали приєднувати до них різноманітні візерунки – витинанки зі шкіри. Промінчики сонячного світла, що йшли до хати, несли неймовірну радість, адже це було своєрідне хатне сонечко, яке давало світло, тепло, а значить урожай, тож йому віддавали належну шану. Згодом вікна узвичаїлися в побуті і вже не вірилося, що хата могла існувати без них, а витинанки все виготовляли та клеїли на шибки. Про ключові події із життя люди сповіщали саме через такі чудернацькі візерунки витинанки. Ішли сіяти жито – наклеювали витинанку, збирали врожай – робили «Врожайну», а про підготовку до створення нової сім'ї сповіщала «Заквітчана», а потім «Весільна» витинанки.

Поступово ці незвичайні паперові шедеври перемістилися на сволоки, стіни, полиці. Розмір перших витинанок не перебільшував 16 см у діаметрі. Згодом, коли витинанки перейшли на сволоки, вони зберегли свої розміри, але їх робили ромбовидними чи квадратними, чергуючи забарвлення та розмаїтість виконання.

Наразі витинанка, як один із найдавніших видів мистецтва, привертає до себе увагу особливо напередодні новорічних свят, бо прикрашені вікна сніжинками чи навіть новорічними сюжетами-своєрідний вияв передсвяткової радості, а також можливість залучити малят до цієї унікальної роботи. Починають роботу з того, що складають папір навпіл, учетверо, а то й більше та витинають так, щоб не було суцільних розрізів, а всі елементи були єдиними та наклеюють на біле чи кольорове тло.

Сучасна витинанка – це народне мистецтво із використанням стилістичних образів дерев, квітів, тварин, людей, а також залежно від фантазії, призначення та бажання автор надає їм певної форми, неповторності, вишуканості, навіть почерку. Перед тим, як вирізувати, на папір наноситься контур, який у подальшому слугує основним задумом композиції.

Витинанки можуть бути одинарними, тобто створеними із одного аркуша паперу, складеного у декілька разів (два, чотири...); складними, для виконання яких брали папір різного кольору. Якщо під час виготовлення роботи папір накладався один на одного, то це була накладна витинанка, а коли композиція створювалася із невеликих фрагментів, то складена.

Символіка писанкарства й вишивки органічно переносилася на витинанки, бо все, що з душевним теплом створювалося руками людини вважалося справжнісінькими і найкращими оберегами. «Дерево життя» у вигляді квітучої гілки у вазоні – поширений символ у даних паперових виробках, де квітка означала народження життя, птах – посередник між світами, дуб – сила і міцність, а калина - народження небесних світил та символ ніжності і краси дівочої вроди. До речі, символом закоханих вважався кущ калини, дівочої вроди його цвіт, а родинним добробутом – кетяги.

Володаркою неба і природи (рослин, тварин, жіночої сили) є Берегиня. Цілющими оберегами на сімейне тепло, затишок, щастя, добробут, мир, злагоду є птахи, що несуть сонячну енергію, а саме, павичі, жар – птиці. Тваринні елементи в орнаментах також мали особливе символічне значення: олень дарував добробут, коза та кінь – оберігали від нечисті, а бик означав силу, міцність, непохитність, опору. Іноді «дерево життя» – це символічне відтворення минулого, сучасного й майбутнього. На дереві із кроною розташовували птахів, біля стовбура тварин, а біля коріння можна було побачити риб, жаб, зміїв.

Відродження та пропганда народного мистецтва, а зокрема витинанки – фонтануюче джерело, яке підіймає з глибини віків творчі пласти культури наших пращурів і живить майбутні покоління цілющою енергетикою позитиву. Важливо, коли під керівництвом досвідчених педагогів, батьків звичайні клаптики паперу в рученятах дітлахів перетворюються на дивовижних птахів, тварин, метеликів, квітучі дерева, витончені сніжинки і слугують ніжними прикрасами, подарунками, та світлими оберегами на довгу і щасливу долю.

Бондаренко Оксана Андріївна,
учитель спеціалізованої школи I-III ступенів №1
м. Шостка

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Процеси гуманізації сучасної освіти значною мірою сприяли пошуку нових підходів у вивченні усіх навчальних предметів, зокрема природознавства. Виняткової значущості нині набуває проблема становлення компетентної особистості. Головна роль у процесі набуття учнями природознавчої компетентності належить саме школі. Адже саме в початкових класах закладаються основи предметних компетентностей, екологічної культури, цілісного світогляду, що впливає на становлення особистості школяра, вироблення свого власного стилю поведінки у взаємовідносинах з природою. Компетентність виявляється в систематичному прийнятті рішень щодо врахування наслідків власної діяльності, що чинить певний вплив на довкілля.

З метою ефективного формування природознавчої компетентності школярів початкових класів застосовую метод моделювання, дослідницький практикум, використовую місцевий природознавчий та краєзнавчий матеріал, систематично проводжу екскурсії, співпрацюю зі станцією юних натуралістів і батьками. Значно кращі результати досягаються там, де процес навчання будується на основі проблемно-пошукової діяльності молодших школярів. Якщо уроки з природознавства захоплюючі, цікаві, то успіхи у навчанні породжують в учнів почуття радості, бажання пізнавати й творити добро, народжується жага відкриття, прагнення проникнути в найглибші таємниці буття. Дитяча цікавість й допитливість поступово переростає у практичний інтерес до знань з природоохоронної практики. Урок природознавства в початковій школі – це ідеальний матеріал для створення проблемних ситуацій. Саме на цих уроках у дітей виникає дуже багато питань: «Чому?», «Як?», «Звідки?». Тож розв'язуємо проблемні ситуації такими шляхами: через проблемне викладання знань учителем, організацію частково-пошукової діяльності, організацію дослідницької діяльності шляхом спостереження учнів у природі чи за результатами самостійного дослідження. Упродовж вивчення курсу природознавства можна створити певну постійно зростаючу систему залучень учнів до вирішення проблемних ситуацій, а також до самостійної пошукової діяльності.

Щоб не згасити пізнавальний інтерес, особливу увагу на уроках природознавства приділяємо дослідженню. Адже кожний розділ програми передбачає проведення дослідницьких практикумів, мета яких – вироблення дослідницьких умінь школярів у процесі розв'язання завдань практичного спрямування. Залучаючи учнів до активної пізнавальної діяльності, намагаємося організувати свою роботу таким чином, щоб в учнів виникло бажання діяти і вносити нове у свій досвід. Усвідомивши з допомогою вчителя питання, яке потребує розв'язання, діти обмірковують способи його вирішення, будують різні припущення, перевіряють їх шляхом постановки дослідів, спостерігають викликане ними явище, роблять висновки. Досліди допомагають краще зрозуміти явища, що відбуваються в природі, з'ясувати причинно-наслідковий зв'язок цих явищ. Вони дають можливість у доступній формі ознайомити дітей із законами природи. Учням дуже подобається такий вид роботи. Головне –

захопити і «заразити» дітей, показати їм значимість їхньої діяльності та вселити впевненість у своїх силах.

На уроках зацікавлюємо школярів, інколи навіть заінтригуємо. Тоді відбувається поживалення, виникає інтерес, учні намагаються висловлювати свої думки, своє бачення проблеми. Саме так ми починаємо роботу над проектами. Участь у роботі над колективними або індивідуальними проектами сприяє формуванню у молодших школярів вміння аналізувати і відбирати інформацію, використовувати можливості інформаційних технологій, працювати з енциклопедіями, довідниками, спеціальною літературою. Учні вчаться проводити спостереження, брати інтерв'ю, систематизувати і узагальнювати отриману інформацію, висувати гіпотези, робити аргументовані висновки. Результати пошуків широко використовуються у процесі навчальної та позаурочної діяльності, що приносить ще більше задоволення молодшим школярам. Особливу увагу на уроках природознавства надаємо методу моделювання. Ключовим положенням уроків природознавства з використанням моделювання є те, що, по-перше, молодші школярі пізнають світ через діяльність, гру, творчість, а, по-друге, діти мають потребу в самовираженні, у втіленні власного ставлення до навколишнього світу. На уроках потрібно створити комфортні умови для природовідповідного, особистісного розвитку школяра, задоволення природних потягів дітей до дослідництва й аналізу, узагальнення, конструювання та художнього самовираження. Тому застосовуємо різні форми моделювання. Зокрема складаємо казки, ліпимо із пластиліну, глини, створюємо малюнки, схеми, аплікації, створюємо ігрові ситуації. Моделюючи предмети чи явища природи, за якими спостерігали чи досліджували, учні вчаться не тільки бачити красу природи, але й аналізувати, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, послідовно вибудовувати ланки моделі. Це сприяє розвитку вміння в логічній послідовності висловлювати думку щодо суттєвих ознак, властивостей природних об'єктів і явищ. До проведення уроку залучаємо учнів (метод «Навчаючи вчусь»). Заздалегідь підготовлені діти в цікавій формі повідомляють про певні спостереження, об'єкти чи явища природи. На основі власних спостережень учні створюють динамічні моделі. Люблять школярі бути дослідниками, відкривачами, кореспондентами, акторами, активно працюють у групах.

Один із засобів закріплення, систематизації та узагальнення знань про природу – є ігрові моделі. Їх надзвичайно важлива роль полягає в закріпленні природоохоронних уявлень, пробудженні у дітей бажання чинити добро і не порушувати відомі правила поведінки у природі, у формуванні позитивних рис особистості. Ігрові моделі – це зразок поведінки в тій чи іншій життєвій ситуації. У грі учні почувають себе вільно, розкуто, впевнено. Саме в такій невимушеній ситуації, діти набувають соціального та екологічного досвіду.

Одна із умов формування природознавчої компетенції – це природне розвивальне середовище. Саме тому у класі обладнаний зелений куточок, де зібрано різноманітні кімнатні рослини, за якими доглядають школярі та спостерігають, як залежить їхній стан від правильного догляду. Спілкування дітей з рослинами допомагає їм усвідомити, що природні об'єкти – живі організми, дає змогу упереджувати жорстокість у взаємодії з ними, виховувати відповідальність. Учні вчаться обстежувати природні об'єкти, визначати їхні характерні

ознаки і стани (здоровий чи потребує допомоги). Турбота дітей про рослини і тварин активізується у праці, яка спрямована на створення та підтримку умов, необхідних для проживання живих організмів. Особливе значення для формування природознавчої компетентності молодших школярів має середовище, де діти навчаються. На території школи є квітники, газони, сад. Квітники прикрашають ділянки навчального закладу, створюють затишок. З ранньої весни і до пізньої осені школярі спостерігають за появою сходів, розвитком і цвітінням рослин, визріванням насіння, за комахами. Ми вирощуємо розсаду, висаджуємо рослини на квітники, доглядаємо за ними, збираємо насіння. Адже дитина, яка виростила квітку, ніколи не зірве її сама і не дозволить це зробити іншому.

Молодші школярі дуже люблять екскурсії у природу. Дивовижний світ лісу, річки, лук приховує величезний потенціал для розвитку у дитини пізнавального інтересу до навколишнього середовища, допомагає ліпше зорієнтуватися у довкіллі, вчить використовувати знання, здобуті на уроках, в повсякденному житті. А сприймання мальовничих пейзажів, розглядання квітів, яскравих комах допомагає навчитися дітям відчувати прекрасне, викликає у них бажання милуватися природою, оберігати її, самим творити красу та добро.

Уже стало доброю традицією нашої школи співпрацювати зі станцією юних натуралістів. На заняттях діти розширюють та узагальнюють знання в рамках навчальної програми «Природознавство», виконують нескладні дослідницькі проекти, залучаються до практичної роботи на навчально-дослідній земельній ділянці та природоохоронних акцій, доглядають за тваринками, беруть активну участь в акціях «Годівничка», «Шпаківня», «Збережемо першоцвіти», «Земля – наш дім», організують виставки-конкурси «Дари садів і ланів», «Збережемо зелену красуню».

Така методика роботи дає можливість не тільки забезпечити учнів системою знань про природу, розвивати критичне мислення, мовлення, впевненість у собі, а й формувати компетентну, екологічно та інтелектуально розвинену, віддану своїй Батьківщині людину, здатну відповідати за її збереження. Одним із показників результативності даної системи роботи з формування природознавчої компетентності є якість знань учнів з природознавства.

Література:

1. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади / Тетяна Байбара // Початкова школа. – 2010. – №8.
2. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Науковий часопис НПУ ім. Михайла Драгоманова: серія 17, вип. 17. – 2010.
3. Борисенко Н. Моделі як засіб формування уявлень про явища природи / Н. Борисенко // Початкова школа. – №3. – 2007. – С. 32-33.

Борміна Тетяна Миколаївна, учитель біології,
Головач Надія Кирилівна, учитель хімії
Ямпільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Ямпільської районної ради

ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ ХІМІЇ З БІОЛОГІЄЮ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО ПРИРОДНИЧИХ НАУК

У наш час, коли інтерес учнів до навчання знижується, ідея інтегрованого навчання є надзвичайно актуальною, оскільки з її успішною реалізацією передбачається досягнення

мети якісної освіти, освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині досягнення тієї чи іншої життєвої мети, творчого самоствердження в різних соціальних сферах.

Інтеграція навчальних предметів – це вимога часу, творчість та мистецтво педагога. З погляду нашого досвіду, вона забезпечує посилення міжпредметних зв'язків, зниження перевантаження учнів, розширення сфери одержуваної школярами інформації, підкріплення мотивації навчання [2]. Ми вважаємо, що метою уроків інтегрованого змісту є створення умов для всебічного вивчення певного об'єкту, поняття, явища; формування системного мислення та позитивного ставлення до навчання. Такі уроки сприяють розкриттю наукових законів та умов їх прояву в різних галузях науки та практики, інтеграції діяльності вчителів із формування загальноосвітніх умінь і навичок учнів [1].

У нашому досвіді проведення інтегрованих уроків хімії з біологією враховується специфіка навчальних предметів, їх можливостей, здійснюється сумісна координація діяльності у процесі підготовки та проведення уроків. Визначаємо роль кожного з нас на уроці, засоби взаємодії та активізації діяльності учнів, раціональні технології реалізації змісту інтегрованого уроку, шляхи досягнення мети [3].

Інтегровані уроки, які ми проводимо, це уроки засвоєння нових знань. Їх мета – оволодіння учнями новими знаннями, уміннями, навичками, способами діяльності. Оптимальною структурою такого уроку буде: організаційний момент, актуалізація опорних знань, умінь, уявлень та чуттєвого досвіду; мотивація навчальної діяльності; оголошення теми, мети, завдань уроку; творче перенесення знань і навичок учнів у нові ситуації; вивчення нового матеріалу (первинне засвоєння), осмислення нових знань, умінь; закріплення, систематизація та узагальнення основних ідей та понять предметів, що є складовими інтегрованого уроку; контроль-коригувальний етап, підбиття підсумків уроку, інструктаж щодо виконання домашнього завдання [5].

Найважливіше завдання процесу навчання – знайти ефективні способи керівництва пізнавальною діяльністю учнів. Саме тому на інтегрованих уроках учні оволодівають уміннями:

- аналізувати ситуацію;
- порівнювати альтернативні точки зору;
- обговорювати проблему та приймати зважені рішення;
- прогнозувати;
- досліджувати.

У процесі уроку забезпечуємо організацію та дисципліну учнів, їх самостійність, активність, ініціативність. При цьому велике значення має діяльність «активних» учнів. Новизна, логічність і послідовність їх повідомлень, своєчасне корегування навчально-пізнавальної діяльності учнів у ході уроку, поєднання зусиль «активних» і «пасивних» учасників (інформаторів і слухачів) сприяє реалізації поставлених цілей та завдань інтегрованого уроку [4].

Вважаємо, перевага таких уроків полягає в тому, що:

- пізнавальна діяльність учнів активізується вже на етапі підготовки до уроку (пошук теоретичних відомостей, інформаційних повідомлень, створення мультимедійних

презентацій, буклетів, колажів, плакатів);

– цілеспрямовані інтегровані уроки встановлюють міцні зв'язки між навчальними дисциплінами, вносять новизну в традиційну систему навчання, допомагають учням зрозуміти важливість вивчення основ наук та їх як єдину систему знань;

– інтегровані уроки роблять навчальний процес по-справжньому цікавим, а їх проведення є необхідним для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності учнями;

– класична структура організації уроків нами збагачується активними формами роботи – «Цікаві кадри», «Дослідник», «Асоціативний куш», створення проблемних ситуацій, захист проектів.

Наприклад, «Асоціативний куш» впроваджуємо на етапі актуалізації та осмислення знань учнів. Цю технологію використовуємо як для індивідуальної роботи з окремими учнями, так і під час роботи в групах, парах.

Природничі науки – це науки, які вимагають від учня вміння швидко орієнтуватися в постійно зростаючому потоці інформації та знаходити необхідну в мережі Інтернет, застосовувати її під час уроків і в практичній діяльності [5].

Серед усієї різноманітності методичних прийомів віддаємо перевагу використанню комп'ютерних технологій, які вважаємо найефективнішими. Одним із найзручніших способів використання ІКТ є створення мультимедійних презентацій. Вони є додатковим наочним засобом для здобуття та закріплення нових знань, зокрема, під час інтегрованих уроків. Мультимедійні презентації сприяють мотивації навчальної діяльності; розширенню дидактичних можливостей уроку; підвищенню якісного рівня використання наочності, реалізації міжпредметних зв'язків, впливають на почуття та емоції учнів [6].

Використання мультимедійних презентацій є доцільним на будь-якому етапі уроку: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі. Згідно з програмою і тематичним плануванням біології та хімії у 10 класі нами було розроблено інтегрований урок за темою «Загальні відомості про мінеральні добрива. Раціональне використання добрив. Порушення біологічних функцій організмів при дефіциті або надлишку хімічних елементів». До нього була створена електронна версія, яка застосовується на всіх етапах уроку. Мультимедійні презентації допомагають також в організації самостійної дослідницької, пошукової діяльності. Створюючи їх, учень розвиває навички володіння інформаційною культурою, власні індивідуальні особливості, захоплюється азартом пошуку, розширює свої знання з інших предметів.

Впроваджуємо публікації, створені учнями. Так, до уроку в 11 класі «Вітаміни, як компоненти їжі, їх роль в організмі» були підготовлені публікації «Вітаміни в косметиці», «Як приготувати вітамінні напої?», «Як зберегти вітаміни в їжі?». На уроці «Органічні сполуки в побуті. Поняття про побутові хімікати. Загальні правила поведінки з побутовими хімікатами», 11 клас, був представлений буклет «Мийні та дезінфікуючі засоби». При створенні інформаційного буклету учні вчаться представляти основну інформацію про речовину, лаконічно і чітко характеризувати її властивості. Щоб не перевантажувати користувача зайвими подробицями, візуально, за допомогою малюнків, ілюстрацій, схем рекламувати її застосування в побуті та промисловості. Таким чином, формуються навички

створення друкованої реклами.

Під час підготовки до інтегрованих уроків, формуємо в учнів навички колажування – це прийом в образотворчому мистецтві, коли ціле створюється з фрагментарного. В якості фрагментів використовуються малюнки речовин, знайдені в Інтернеті, або створені самостійно. Так, учнями 11 класу до інтегрованого уроку «Органічні сполуки в побуті. Поняття про побутові хімікати. Загальні правила поводження з побутовими хімікатами» були зроблені колажі: «Хімія навколо нас», «Косметика автомобіля», «Засоби догляду за садом і городом», «Засоби для чищення, догляду за житлом і предметами побуту». Такий методичний підхід дозволяє створити раціональну комплексну систему навчання, сприяє цілісному, якісному засвоєнню учнями нових знань, виявленню причинно-наслідкових зв'язків із навколишнім середовищем [4].

Під час проведення інтегрованих уроків хімії з біологією створюємо атмосферу пошукової, дослідницької, узагальнюючої діяльності учнів. До уроку з теми «Загальні відомості про мінеральні добрива. Раціональне використання добрив. Порушення біологічних функцій організмів при дефіциті або надлишку хімічних елементів» учнями 10 класу був розроблений дослідницький проект з теми «Дослідження впливу азотних добрив на ріст і розвиток кімнатних рослин». Метою проекту було: на практиці довести вплив азотних добрив на ріст і розвиток кімнатних рослин. На підставі результатів дослідження зроблено висновок: підживлення кімнатних рослин позитивно впливає на розвиток їх вегетативної маси, листкова пластинка збільшується в розмірах, її колір темно-зелений. У рослин контрольної групи листя світлішого кольору, розміри листкової пластинки значно менші, але при цьому спостерігається більш рясне цвітіння рослин цієї групи. Можна зробити припущення, що азотні добрива більше впливають на ріст вегетативної частини рослини, внаслідок чого кількість квітконосів дещо зменшується.

Вважаємо, доцільність й ефективність методу проектів полягає в тому, що він допомагає учням оцінити, систематизувати навчальний матеріал; у процесі практичної діяльності добувати нові знання та застосовувати їх в подальшому житті.

Під час співпраці на інтегрованих уроках формуємо дослідницькі вміння і навички та екологічне мислення; виховуємо прагнення до здорового способу життя; бережливе ставлення до природи, орієнтуємо на своєчасний та правильний вибір майбутньої професії.

Впровадження інтегрованих уроків хімії з біологією підвищує пізнавальний інтерес учнів до природничих наук. Такі уроки переконують учнів, що знання наших предметів є для них життєво необхідними і цим самим сприяють становленню у них компетентної особистості.

Література:

1. Алексашина И. Интегративный подход в естественнонаучном образовании / И. Алексашина // Народное образование. – 2001. – № 1. – С.161–164.
2. Бицюра Ю. Интегрированная система обучения // Завуч (Перше вересня)– 2002 –№16. –С.10–11.
3. Іванчук М.Г. Міжособистісна взаємодія в умовах інтегрованого підходу до навчання // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – К. : 2004. – Вип. II. – С.138–145.
4. Козловська І.М., Собко Я.М. Принципи дидактики в контексті інтегративного навчання // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С.48–51.
5. Лисененко Л., Старобінська З. Інтегрований урок хімії та біології // Біологія і хімія в школі. – 2002. – № 2. – С.19–23.

Браткова Галина Миколаївна,
методист навчально-методичного відділу
моніторингу якості освіти та ЗНО
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ ВЧИТЕЛЯ

Сучасна загальноосвітня школа потребує переосмислення системи формування та розвитку всіх складових професійної компетентності вчителя, освоєння прогресивних технологій, створення умов для творчої реалізації особистості педагога. У зв'язку з цим першочерговим є завдання отримання максимально достовірної інформації про процес та результат розвитку професійної компетентності вчителя, змін у діяльності вчителів, а також вплив цих змін на рівень та якість навчальних досягнень учнів, їхній розвиток.

Практика свідчить, що там, де діяльність ґрунтується на діагностичній основі, робота стає більш ефективною, а результати – більш вагомими.

Педагогічна діагностика – система технологій, засобів, процедур і методів висвітлення обставин, умов та факторів функціонування педагогічних об'єктів, перебігу педагогічних процесів [4, с.10].

З поняттям «діагностика» тісно пов'язане поняття «моніторинг». Діагностика – це збирання інформації, її систематизація, узагальнення та інтерпретація. Якщо діагностику проводять регулярно за допомогою системи чітко розроблених критеріїв, показників і способів оцінювання, що дозволяє побачити динаміку, якщо на підставі її результатів прогнозують подальший розвиток і розробляють конкретні корекційні заходи, тоді діагностика стає моніторингом.

Моніторинг – це система збирання, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про освітню систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку [2, с.15].

Незважаючи на те, що питання моніторингу освіти системно розглядається в науково-педагогічній літературі, використання моніторингових досліджень у роботі навчальних закладів не набуло поширеного застосування. В умовах модернізації національної освіти це є важливим, оскільки дає змогу своєчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку освіти. Адміністрація навчального закладу, методична рада школи визначають основні механізми впровадження моніторингу як необхідної складової навчально-виховного процесу. Їх завдання полягають у:

- визначенні проблем освітнього процесу у навчальному закладі;
- розробці інструментарію для проведення моніторингу;
- обробці та аналізу даних;
- розробці методичних рекомендацій та управлінських рішень;
- проведенні корекційної роботи щодо використання методичних рекомендацій.

Результатом моніторингової роботи має бути підсумковий аналітичний звіт. Він має містити аналітичні узагальнення, виявлення тенденцій і відстеження закономірностей, пропозиції стосовно змін, які необхідно запровадити в діяльності закладу.

Моніторинг професійної компетентності має стати обов'язковою частиною комплексного моніторингу в навчальному закладі. Основна ідея проведення моніторингу професійної компетентності вчителя полягає в тому, щоб забезпечити управління розвитком професійної компетентності педагога, зробити цей процес цілеспрямованим, обґрунтованим й організованим, а також сприяти реалізації моделі гнучкої траєкторії індивідуальної професійної самоосвіти педагогів. Тому виділяємо наступні завдання моніторингу професійної компетентності педагога:

- 1) здобуття достовірної інформації про процес і поточні стани професійної компетентності вчителя;
- 2) вироблення коригувальної програми, яка сприятиме оптимальному розвитку професійної компетентності на основі прогнозу можливих змін;
- 3) подальше відстеження реальних змін у розвитку професійної компетентності педагога на основі коригувальної програми.

Моніторинг має ґрунтуватися на таких засадах:

1. Моніторинг не повинен виконувати лише функцію контролю та збору інформації, спрямовану на подальші адміністративні висновки (заохочення, стягнення, покарання).
2. Вивчення особистості вчителя має бути спрямоване на розвиток – підвищення рівня його професійної компетентності та педагогічної майстерності.
3. Дослідження має бути комплексним, тобто охоплювати всі основні професійно-важливі сфери особистості педагога.
4. Діагностичні методики мають пропонуватися у доступній для сприйняття формі.
5. Отримана інформація не має абсолютного характеру, є оперативною у певному часовому проміжку.

Моніторинг розпочинається з попередньої діагностики. На цій стадії збирається інформація про рівень розвитку професійно важливих рис особистості вчителя та результатів його педагогічної діяльності. Початок роботи потребує чіткого визначення:

- стану сформованості професійної компетентності конкретного вчителя в даний час;
- рівня його готовності до професійного зростання;
- чи наявні умови до його самоосвітньої діяльності;
- якої методичної допомоги він потребує.

Повторне діагностування проводиться через певний час – найдоцільніше через рік – з метою виявлення динаміки професійного зростання вчителя та прогнозування тенденцій його розвитку. Найбільш поширеним способом проведення діагностики є **метод експертних оцінок**, який охоплює низку інших методів: вивчення документації, спостереження, індивідуальні бесіди, анкетування, факторно-критеріальні (кваліметричні) моделі.

Педагогічне спостереження – організоване сприйняття проявів особистості в навчальній діяльності з метою накопичення фактичного матеріалу про рівень розвитку (сформованості) тих чи інших параметрів особистості. Для забезпечення достовірності отриманих результатів воно має відповідати таким вимогам:

- бути цілеспрямованим (чітко сформулювати, що спостерігати);
- об'єктивним (фіксувати не свої припущення, а об'єктивну інформацію);
- системним і систематичним;

– упорядкованим та простим щодо фіксації інформації.

Рейтингова система оцінювання здійснюється шляхом збору суджень експертів та наступним розташуванням їх у ряд (ранжування), наприклад, за результатами навчальної діяльності, станом викладання предмета, рівнем активності в методичній роботі тощо. На цій основі кожен учитель одержує певний ранг (ряд), а всі респонденти ранжуються за оцінювальним показником.

Кваліметричні моделі – це аналітичні моделі певного об'єкта системи освіти (наприклад, керівника навчального закладу, діяльності вчителя тощо), які побудовані на основі методу експертних оцінок із застосуванням кваліметричного підходу до визначення змісту та вагомості кожного показника якості об'єкта оцінювання.

Тестування як метод – це фактично усне чи письмове опитування за спеціально підготовленими запитаннями чи завданнями з метою одержання достовірної інформації з різних аспектів професійної компетентності вчителя.

Анкетування – метод збору матеріалу за допомогою спеціально розроблених анкет різного типу. Це різновид опитування, який передбачає заповнення спеціального бланку із запитаннями по темі, який також містить інформацію соціально-демографічного характеру про респондента. Анкетування може бути суцільним або вибіркоким.

Відтак, з метою проведення діагностування професійної компетентності вчителя можна використовувати як складні кваліметричні моделі, так і різні комплекси анкет та тестів.

Моніторинг дозволяє актуалізувати потребу педагогів у професійно-особистісному самовдосконаленні, формувати нові професійні потреби, стимулювати впровадження результатів у систему підвищення кваліфікації на практиці. Системно збудована моніторингова процедура реалізується як у курсовій так і в міжкурсів підготовці вчителя, тим самим забезпечує перехід від стихійних механізмів розвитку професійної компетентності педагога до свідомо керованого і самокерованого процесу. Моніторинг професійної компетентності вчителя дає можливість створити особистісно зорієнтовану систему професійного зростання кожного педагога. Такий підхід реалізує нову філософію методичної роботи, в основі якої лежить системно-мотиваційний підхід і особистісно зорієнтовані цілі.

Література:

1. Діагностика успішності учителя / [упоряд. Т.В. Морозова] – Х. : Ранок, 2007. – 160 с.
2. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К.: Шк. світ, 2006. – 128 с.
3. Педагогічна діагностика [Електроний ресурс] : методичні рекомендації / укл. В. Уруський. – Режим доступу : <http://refdb.ru/look/2107229.html>. – Назва з екрана.
4. Педагогічна діагностика: завдання, методи, інструменти / [упоряд. Т.О. Лукіна]. – К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. – 59 с.

Бубнова Ірина Семенівна,
старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОХОСТИНГУ YOUTUBE У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Професійна діяльність педагога вимагає від нього постійного підвищення своєї компетентності, вдосконалення професійної майстерності. І завдання післядипломної освіти

– створити умови для самовдосконалення вчителя, озброєння його прогресивними педагогічними технологіями. Особливістю структури та змісту професійно-орієнтованого модуля навчального плану є взаємозалежність та взаємообумовленість структурних компонентів розробленої нами моделі фахової підготовки вчителя музичного мистецтва на курсах підвищення кваліфікації. Навчальний процес побудовано за технологією конкретного навчання, істотною характеристикою якого є послідовне моделювання всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних і новітніх).

Розробка структурної моделі та створення умов для активізації творчості вчителя зумовила використання інтерактивних форм організації навчальної діяльності (ділові ігри, майстер-класи, круглі столи, конференції) та оптимізації цього процесу за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

За браком аудиторного часу (14 годин) на курсах підвищення кваліфікації за скороченою очною-дистанційною формою навчання ефективним засобом забезпечення неформального та інформального навчання є створення та використання електронних освітніх ресурсів. Це «навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу [1]. Електронні освітні ресурси можуть бути текстові, оглядові, звукові, мультимедійні та інші. Мультимедійні електронні освітні ресурси містять різнотипні дані: текстові, графічні, звукові, відео.

Зважаючи на те, що на уроках музичного мистецтва значне місце займають практичні види діяльності (вокально-хорова робота, пластичне інтонування та танцювальні рухи, інструментальне музикування) особливо важливими є відеоматеріали. З цією метою доцільно використовувати можливості популярного відеохостингу YouTube, що входить до трійки найбільш відвідуваних сайтів Інтернету. Завдяки простоті та зручності використання, YouTube став одним із найпопулярніших місць для розміщення відеофайлів і другим сайтом у світі за кількістю відвідувачів. На сайті представлені фільми, музичні кліпи, трейлери, новини, освітні передачі, а також любительські відеозаписи, включаючи відеоблоги, слайд-шоу, різні відеоролики та інше. Таким чином відвідувач відеохостингу може підібрати інформацію за будь-якою темою у різних форматах і створити свій банк з визначеної проблеми. Користувачі можуть завантажувати, переглядати, оцінювати, коментувати, ділитися тими чи іншими матеріалами [2].

В.О.Сухомлинський зазначив: «Головне, щоб одночасно учень бачив, спостерігав і робив». Це ж саме ми можемо сказати і у відношенні до навчання вчителів з використанням ЕОР. Наприклад, перегляд відео «Початковий етап формування вокально-хорових навичок учнів» (І.С. Бубнова) або «Використання танцювальних рухів на уроках музичного мистецтва. Метелиця» (С.А. Абаскалова) дає можливість самостійно ознайомитися з прийомами та методами вирішення конкретних завдань музичного навчання й повторювати перегляд потрібну кількість раз для подальшого відтворення. Перегляд відеоуроків та виступів кращих виконавських колективів ознайомить з досвідом роботи колег та послужить поштовхом для підвищення рівня власної педагогічної діяльності.

Для вчителів музичного мистецтва створені та викладені на платформі відеохостингу

YouTube такі матеріали:

слайд-шоу:

Основи художньої культури <https://www.youtube.com/watch?v=gd7OXVD8Mmg>

Формування та розвиток музичного сприймання

<https://www.youtube.com/watch?v=MDNs8ueiT70>

Посібники:

Музика і мистецтво слова (посібник) <https://www.youtube.com/watch?v=ngjct8l-o1y>

Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін (Методичні рекомендації для вчителів музичного мистецтва з навчанням за програмою «Intel 10. Навчання для майбутнього») <https://www.youtube.com/watch?v=f0CcPy2EruM&feature=youtu.be>

відео-уроки:

Кохання, краса і гармонія. Музика в діалозі з сучасністю. Ч.1 (урок музичного мистецтва у 8 кл.) https://www.youtube.com/video_copynotice?v=vfOr6QzkWPU

Музыка не имеет границ. (урок музичного мистецтва у 4 кл.)

<https://www.youtube.com/watch?v=GpE26ctYiRA>

Внесок родини Харитоненків у розвиток культури Сумщини (урок художньої культури у 9 кл.) <https://www.youtube.com/watch?v=6jtPhJZmISI>

Використання танцювальних рухів на уроках музичного мистецтва.

Метелиця <https://www.youtube.com/watch?v=FGbHNjUKVqA>

Використання танцювальних рухів на уроках музичного мистецтва. Гопак

<https://www.youtube.com/watch?v=vBTaP5NhX0Y>

Використання танцювальних рухів на уроках музичного мистецтва. Козачок

<https://www.youtube.com/watch?v=2JtFyEs26gc>

хорові твори у виконанні кращих хорових колективів області:

Зразковий дитячий хор «Шкільні роки» Конотопської міської гімназії

<https://youtu.be/biOGiVG5j3A> <https://youtu.be/KoX38NX4cLA>

<https://www.youtube.com/watch?v=Jz6Q3ESWQZw>

лекції:

Фонопедический метод развития и охраны голоса (Емельянов)

<https://www.youtube.com/watch?v=TSPyzP3scRY>

Початковий етап формування вокально-хорових навичок учнів (фрагмент лекції І.С. Бубнової) <https://www.youtube.com/watch?v=9Z-4VEf32Qs>

Розвиток виразності голосу вчителя (фрагмент лекції І.С. Бубнової)

<https://www.youtube.com/watch?v=tfZmUkP88rM>

фрагменти інтерактивних занять:

Мудра – позиції пальців и кисти рук, как элемент индийского танца

<https://www.youtube.com/watch?v=rxPR-i5VPX0>

Використання елементів ритмопластики на уроках музичного мистецтва

<https://www.youtube.com/watch?v=2UoBjEOCegE>

<https://www.youtube.com/watch?v=v5vv9bDOzhc>

Використання цих та інших навчальних матеріалів представлених в електронному

варіанті дає можливість вчителю скласти свою траєкторію підвищення кваліфікації через сприймання інформації з електронних ресурсів розміщених в Інтернеті та забезпечити індивідуалізацію навчального процесу.

Таким чином, можемо зробити висновок, що використання відеохостингу YouTube у процесі підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва дозволяє значно розширити рамки аудиторний часу та інформаційне поле для самостійної роботи вчителів, забезпечити високу активність їх взаємодії з навчальними матеріалами, стимулювати до творчого пошуку реалізації завдань навчально-виховного процесу у між курсовий період.

Література:

1. Електронні освітні ресурси : метод. реком. / Упоряд. Л.М. Наконечна, В.В. Лобода, Л.Г. Петрова. – Суми : НВВ КЗСОІППО, 2016. – 64 с.
2. YouTube [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oin.in.ua/vykorystannya-elektronnyh-osvitnih-resursiv/>

Вишник Олена Олександрівна,

к. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Окреслення основних шляхів модернізації професійної освіти в Україні неможливе без урахування її мети – формування компетентного, висококваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста, який буде відповідати міжнародним вимогам і стандартам якості. Важливу роль у цьому процесі відіграють учителі-практики, «які покликані забезпечувати ефективну діяльність загальноосвітнього закладу, де цілеспрямовано виховується й розвивається особистість, а це відповідно підносить рівень вимог держави й суспільства до особистісно-професійного розвитку педагогів. Саме цим значною мірою визначається успішність виконання соціального замовлення держави й потреб суспільства щодо підготовки гуманних, компетентних, конкурентоздатних спеціалістів» [1, с. 8].

Аналізуючи дослідження цього питання у наукових працях професора О. М. Семеног, можемо зробити висновок, що *методична компетентність* вчителя початкових класів є системоутворюючим чинником професійної підготовки вчителя в цілому. Водночас це відносно самостійна система з власним змістом, функціями, будовою. Вона забезпечується вивченням циклу навчальних дисциплін (методики навчання української мови, та літературного читання, методики навчання математики та ін.), спецкурсів і спецсемініарів; участю в науково-дослідній і науково-методичній роботі та педагогічній діяльності [2].

Основу методичної компетентності складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мови, концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання, вміння застосовувати мову в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції.

Важливим складником методичної компетентності вчителя початкових класів є *комунікативна компетентність*, яка виявляється у свідомому спілкуванні між людьми (міжособистісний досвід), що формується й актуалізується в умовах безпосередньої людської взаємодії. Тобто під комунікативною компетентністю розуміємо здатність особистості будувати власну мовленнєву поведінку відповідно до реальних ситуацій

спілкування, передусім професійного.

Необхідною умовою комунікативної компетентності є мовна підготовка, яка охоплює формування мовної культури, що починається з роботи над словом. В. О. Сухомлинський у цьому контексті писав: – Слово – це найважливіший педагогічний інструмент, його нічим не замінити. Кожен учитель початкових класів насамперед словесник [3].

Методично компетентний учитель має також вміти аналізувати й готувати навчальний матеріал, який вимагає від педагога лінгвістичної компетентності (опанування знань про лінгвістику як науку, загальних відомостей про мову; перевірка знань і вмінь із фонетики, лексикології, граматики, синтаксису тощо); культурологічної компетентності, що охоплює відомості про мову як національно-культурний феномен; педагогічної компетентності (усвідомлення ролі вчителя, конструювання власного педагогічного досвіду); психологічної компетентності, яка охоплює вміння оцінювати здібності, можливості, психологічні особливості.

Отже, сутність розвитку методичної компетентності вчителя-словесника полягає в засвоєнні особистістю професійних ролей учителя на основі поглиблення знань, умінь, розвитку професійної мотивації для забезпечення творчої самореалізації в педагогічній діяльності, де особистість учителя характеризується його професійною спрямованістю.

Зазначимо також, що система методичної компетентності вчителя-словесника є відкритою. Останніми роками сукупність видів методичної компетентності вчителя-словесника поповнюється. Джерелом для цього виступають особливості освітньої підготовки в педагогічному ВНЗ, упровадження державних освітніх стандартів вищої професійної та середньої загальної освіти, тенденції модернізації сучасної освіти та ін. [4].

Методична компетентність учителя-словесника є важливим компонентом особистості педагога, творчим чинником, здатним пробудити душу учня, вона є і метою, і результатом педагогічного впливу системи освіти на особистість учителя.

Література:

1. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу: монографія / Н. І. Клокар. – К. : Либідь, 2010. – 528 с.
2. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. М. Семенов. – К., 2005. – 476 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – С.115.
4. Трофименко А. О. Формування навчальних компетентностей у майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. О. Трофименко. – Тернопіль, 2008. – 22 с.

Владимирова Наталія Володимирівна,
методист Індустріально-педагогічного технікуму
Конотопського Інституту Сумського державного університету

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ТЕХНІКУМІ

Найважливішим завданням освіти на сучасному етапі є підвищення якості виховання та навчання молоді, підготовка її до життя, формування професійних компетенцій майбутнього

фахівця. Успішне вирішення цього завдання значною мірою залежить від викладача, його професійної майстерності. Тому підвищення фахової майстерності педагога є головною проблемою, якій підпорядкована методична робота з викладацьким колективом у ІПТ КІ СумДУ.

Професійна компетентність: наявність професійних знань (суспільних, психолого-педагогічних, предметних, прикладних умінь та навичок), їх змістом є знання предмета, методики його викладання, знання педагогіки і психології, критичні погляди і оцінки, постійне самовдосконалення, високий рівень загальної культури .

Професіоналізм педагога – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності, що забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань.

Педагогічний професіоналізм – це уміння викладача мислити та діяти професійно. Охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам професії викладача; володіння необхідними засобами, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на вихованця, але і взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним.

У практиці роботи технікуму формування та стимулювання розвитку професійної компетентності здійснюються через такі напрямки діяльності: практична педагогічна діяльність (підготовка, здійснення і аналіз педагогічного процесу); система управління якістю освіти у межах закладу освіти (внутрішній контроль, атестація педагогічних кадрів); методична діяльність; науково-методична діяльність; експериментальна та інноваційна діяльність.

Проблема забезпечення ефективності управління базовими процесами підвищення кваліфікації в умовах технікуму полягає в розробці організаційної моделі, що дозволяє узгодити всі напрямки діяльності закладу освіти на підставі реалізації цілей цих процесів. Побудова системи управління становленням як спеціальної, так і інноваційної професійної компетентності педагогів вимагає оцінки рівня сформованості цих якостей, вивчення та оцінки особистісних і соціальних потреб у новій компетентності. Потреба в новій кваліфікації обумовлена комплексом факторів: станом і тенденціями розвитку державного освітнього замовлення, регіональної освітньої практики, потребами педагогічних колективів (педагогів і керівників, студентів та їх батьків).

Процеси, що йдуть як в напрямку оптимізації навчальної діяльності, так і в напрямку створення умов для виникнення нових гуманітарних форм особистісно-орієнтованої освітньої практики, передбачають вирішення завдань нарощування як спеціальної (психолого-педагогічної), так і інноваційної (поліпредметної) професійної компетентності педагогічних працівників. *Але якісно новий рівень професійної майстерності педагога можливий тільки за умови, коли задіяно мотиваційну сферу особистості.*

В основу системи підвищення професійної майстерності викладача покладено особистісно зорієнтовану модель освіти педагогічних працівників, яка сприятиме активізації управління розвитком професійної майстерності в сучасних умовах, впровадженню нових технологій, форм і методів навчання.

З метою координації методичної роботи в технікумі організована науково-методична рада, яку очолює заступник директора з навчальної роботи. Педагогічна рада є провідником

педагогічних ідей. На її засіданнях педагоги розглядають інноваційні підходи до організації навчально-виховного процесу. Темами засідання педради, що сприяють розвитку професійної компетентності педагогів є: «Педагогічний моніторинг як засіб утворення умов для творчого розвитку студентів та викладачів», «Проектні технології в навчально-виховному процесі», «Застосування інтерактивних технологій», «Формування фахової майстерності педагогів», «Соціалізація викладачів і студентів як умова для ефективного розвитку освітнього середовища».

В технікумі працюють педагоги за напрямками:

- «Формування та розвиток професійної компетентності викладача»;
- «Формування соціально-комунікативної компетентності студентів»;
- «Формування самоосвітньої компетентності викладачів і студентів».

Для викладачів працює постійно діючий семінар «Професійна майстерність педагога - запорука успіху студентів»

Здійснюється робота з мультимедійними засобами, яка направлена на відпрацювання інноваційних та експериментальних технологій, створення моделі студента з урахуванням його здібностей та з метою розвитку ключових компетентностей і моделі педагога для досягнення високого професіоналізму у педагогічній праці.

З метою пошуку, підтримки і пропаганди прогресивного педагогічного досвіду викладача, а також діяльності методичного об'єднання з питань нових технологій, організації навчально-виховної та методичної роботи в 2016 році проводились конкурси: «Портрет молодого викладача» та «Найкращий виховний захід».

Велику роль у процесі професійного зростання викладача належить самоосвіті. Як підтверджує досвід, *основними принципами самостійної роботи педагога на всіх етапах удосконалення його професійної майстерності є:*

- комплексне вивчення питань теорії, наукових основ предмета, питань психології, дидактики, теорії виховання;
- поєднання науково-теоретичної підготовки з оволодінням навичками практичної діяльності;
- взаємозв'язок освіти з творчими пошуками;
- поєднання самостійних занять педагога з участю його в різноманітних колективних формах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Форми самоосвіти педагога:

- поглиблена підготовка до занять;
- виконання докурсових та міжкурсових завдань;
- заняття на курсах підвищення кваліфікації;
- виступи на семінарах, педрадах, педагогічних читаннях, Всеукраїнських науково-методичних конференціях;
- систематичне опрацювання фахової літератури та періодичних видань;
- публікації власного досвіду в фахових періодичних виданнях, збірниках наукових праць.

У кожного викладача технікуму є особисте портфоліо.

Самоосвіта дає позитивні результати в тому разі, якщо вона здійснюється

цілеспрямовано, планомірно і систематично. Тому ефективною формою підвищення рівня майстерності є робота викладача над обраною проблемою.

Викладачі працюють над проблемою за такою схемою:

1. Вибір методичної проблеми.
2. Складання списку літератури, яку необхідно опрацювати.
3. Вибір об'єкта передового педагогічного досвіду для вивчення.
4. Впровадження засвоєних теоретичних положень у практику роботи, апробація.
5. Звіти про роботу над проблемою на засіданнях циклових комісій, репрезентація творчої лабораторії, майстер-клас. Відкриті заняття та позакласні заходи.
6. Виступи на педраді, науково-практичній конференції, проблемних семінарах.
7. Участь у виставці «Передовий досвід освітян», друк методичних матеріалів у фахових журналах, участь у наукових конференціях.
8. Участь у конкурсах «Краща циклова комісія» та ін.

Робота над обраною проблемою допомагає викладачу знайти свій професійний почерк, поглибити теоретичні знання та практичні навички, стимулювати творчий розвиток особистості педагога.

Один раз на 5 років викладачі проходять курси підвищення кваліфікації при СОІППО (складено перспективний план) або при університетах на факультеті підвищення кваліфікації та педагогічних інновацій. Після проходження курсів з викладачами проводиться бесіда та складається звіт.

У технікумі створені всі умови для самоосвіти, самовдосконалення та підвищення фахової майстерності викладачів та майстрів виробничого навчання. До уваги педагогів підшивки фахових журналів (з усіх предметів), папки з матеріалами передового педагогічного досвіду, підбір методичної інформації. Викладачі можуть ознайомитись із системою матеріалів «Технологія розвивального навчання», «Технологія інтегрованого навчання», «Технологія проектного методу ведення заняття», «Передовий педагогічний досвід», «На допомогу викладачу». У кабінеті представлено методичні розробки педагогів технікуму, а також папки з матеріалами, що розкривають творчу лабораторію педагогів.

У технікумі працює «Школа професійної адаптації для молодого викладача», де досвідчені викладачі дають консультації і діляться практичним досвідом. Молоді спеціалісти тісно співпрацюють з викладачами-наставниками: розробляють плани занять, готують виступи до семінарів та засідань циклових комісій. Результати роботи з молодими спеціалістами заслуховується на нарадах при директорі та на циклових комісіях.

Методистом технікуму розроблена діагностична карта вивчення професійного зросту молодого спеціаліста, тести, анкети для виявлення якості майстерності. Методичним кабінетом створюються необхідні умови для розкриття можливостей, професійних інтересів і здібностей педагогів. Систематично в навчальному закладі проводяться семінари для педагогічного колективу в різних формах (круглий стіл, тренінги, форуми, педагогічні читання тощо). В 2016 році для викладачів I та II категорій проведено круглий стіл за темою «Сучасне заняття у вищому навчальному закладі. Методичні вимоги до сучасного заняття», де розглянуті вимоги до основних форм організації навчального процесу, визначені сучасні підходи до планування і проведення заняття, розкриті особливості занять у системі

особистісно-орієнтованого, розвиваючого, модульного, інтерактивного, проблемного навчання. Сформовані елементи педагогічної техніки з організації різноманітних етапів заняття.

Методична робота з педагогічними працівниками технікуму реалізується за напрямками:

- вивчення рівня саморозвитку педагогів;
- організація та проведення занять, застосування інноваційних технологій;
- робота з обдарованими студентами;
- результативність освітньої діяльності (визначається за двома факторами: рівень навчальних досягнень студентів та рівень сформованості ключових життєвих компетентностей).

Усі ці напрями відображено в методичній картці кожного вчителя, що дає змогу заступникам директора скласти освітні маршрути для груп педагогів.

Уся методична робота в технікумі спрямовується на підвищення науково-теоретичної, методичної, психолого-педагогічної підготовки педагога, досягнення оптимальних результатів.

Література:

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібн. / Н.П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
2. Педагогічна майстерність викладача: Навч. посібн. / Л.Г. Кайдалова, Н.Б. Щокіна, Т.Ю. Вахрушева. – Х. : НФаУ, 2009. – 140 с.
3. Педагогічна майстерність учителя: Навч. посібн. / В.М. Гриньова, С.Т. Золотухіна. – Х. : «ОВС», 2006. – 224 с.

Вознюк Наталія Миколаївна,

вчитель початкових класів Михайлівської ЗОШ I-III ст.
Лебединської районної ради

САМООСВІТА ЯК НЕОДМІННА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ

Суспільно-економічні зміни, інтеграція України до європейського освітнього простору актуалізують здатність особистості сприймати їх як рух, адаптуватися, змінюватися самій і взаємодіяти з різними партнерами в групі та команді, успішно виконувати й розширювати репертуар соціальних ролей, набувати компетентності, постійно займатися самоосвітою для підвищення конкурентоздатності на ринку праці. Саме тому важливим сьогодні є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати та управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись впродовж життя.

Самоосвіта педагога – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу [2].

Наголосимо, що самоосвіта педагога не повинна зводитися до відновлення знань,

якими він оволодів у вузі, професійно важливим є ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, пошук нових напрямків у методиці та організації навчально-виховного процесу, розгляд та аналіз на високому науковому рівні педагогічних проблем, що викликають утруднення у практичній роботі [4].

Професійна компетентність вчителя у психолого-педагогічній літературі розглядається як інтеграційна система професійно-значимих особистісних властивостей, набутих педагогом як у процесі загальної і спеціальної освіти, так і на основі практичного досвіду, що забезпечують високий рівень професійної педагогічної діяльності [1].

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виділити п'ять критеріїв оцінки професійної компетентності вчителя початкових класів: загальнокультурний критерій, загальнопрофесійний критерій, комунікативний критерій, особистісний критерій, критерій саморозвитку і самоосвіти [3, с. 121].

Проте, у межах зазначеної проблеми, вважаємо за доцільне більш детально зупинитись на двох останніх критеріях – особистісному критерію та критерію саморозвитку і самоосвіти.

Так, за особистісним критерієм виділяють три показники професійної компетентності вчителя: професійна спрямованість особистості: особистісна зрілість і відповідальність, професійні ідеали, відданість обраній професії; наявність специфічних професійних властивостей: організованість, ініціативність, вимогливість, справедливість, гнучкість, інтелектуальна активність, креативність; наявність специфічних психофізіологічних властивостей: стійкість нервової системи, оптимальний емоційно-вольовий тонус, висока працездатність і витривалість до психоемоційних навантажень.

Поряд із тим, показниками професійної компетентності вчителя початкових класів за критерієм саморозвитку і самоосвіти можна вважати: самокритичність, вимогливість до себе; потреба у оновленні теоретичного і практичного досвіду педагогічної діяльності, схильність до інноваційної діяльності; дослідницький стиль педагогічної діяльності [3, с. 120].

Вважаємо за доцільне наголосити на тому, що особистісний компонент професійної компетентності вчителя початкових класів є особистісною характеристикою професійних, загальнолюдських якостей та здібностей учителя. Професійно значущі особистісні якості вчителя початкових класів є системоутворюючим компонентом професійної компетентності, тому їх розвиток виступає важливою умовою формування і підвищення професійної компетентності вчителя [3, с.123].

Отже, виходячи із вищезазначеного, ми дійшли висновку, що постійне прагнення вчителя початкової ланки до системної цілеспрямованої самоосвітньої роботи є неодмінною умовою його особистісного і професійного зростання, тобто підвищення особистісно-професійної компетентності.

Література:

1. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>

2. Марченко І.А. Самоосвіта педагога як складова моделі розвитку ключових компетентностей учителів початкових класів у післядипломній освіті [Електронний ресурс] / І.А. Марченко. – Режим доступу : <http://www.innovac-koippo.edukit.kr.ua/.../Стаття%20про%20>

3. Перець О. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетентності

майбутнього вчителя початкових класів / О. Перець // Проблеми підготовки сучасного вчителя : наук. зб. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. –2010. – № 2. – С. 119–126.

4. Святченко І. Самоосвіта як підвищення компетентності педагога [Електронний ресурс] / І. Святченко. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/7151/>

Вялкова Лариса Василівна,
завідувач міським методичним кабінетом відділу освіти
виконавчого комітету Лебединської міської ради

ВІД ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕННОСТІ ПЕДАГОГА ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МІСТА (з досвіду роботи методичної служби)

На сьогодні головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді, вироблення стійких соціальних настанов щодо усвідомлення необхідності здорового способу життя. Медики констатують, що кожним роком показники стану фізичного і психічного здоров'я населення, особливо молоді, значно погіршуються. Саме тому в загальний зміст освіти інтегруються актуальні проблеми реального життя, питання екології, здоров'я, безпеки, а це відповідає вимогам Державних стандартів освіти. Зокрема, у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти використовується поняття «здоров'язбережувальна компетентність» як здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [2].

На сучасну молодь все помітніше впливають чинники, дія яких раніше була значно меншою. Зокрема, мова йде про зниження фізичного навантаження, натомість підвищується нервово-психологічне, інформаційне. Стрімко поширюються серед молоді шкідливі звички. Тому зосередження уваги на проблемі психогігієнічного виховання і здорового способу життя серед молоді є вкрай важливим. Здоровий спосіб життя: це все, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побут.

Отже, усвідомлюючи важливість формування здоров'язбережувальних компетентностей дітей та учнів, методичною службою відділу освіти було проведено SWOT-аналіз можливості створення здоров'язбережувального простору у закладах освіти міста. Моніторинг сильних та слабких сторін освітніх закладів, можливостей та ризиків дав змогу зробити наступні висновки: дана проблема є актуальною для міста; кадрове та матеріально-технічне забезпечення закладів стане міцним підґрунтям щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій; наявний позитивний досвід впровадження окремими школами та дошкільними навчальними закладами міста здоров'язбережувальних технологій.

Однією з важливих умов успіху впровадження здоров'язбережувальних технологій є мотивація та рівень фахової майстерності педагогів, наявність у закладах відповідних спеціалістів. Сьогодні у місті Лебедині 100 % загальноосвітніх та 80 % дошкільних навчальних закладів забезпечені фахівцями психологічної служби, кожен навчальний заклад має медичного працівника. Серед учителів основ здоров'я 100 % пройшли навчання на експрес-курсах підвищення кваліфікації при Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти та мають сертифікати педагогів-тренерів з проблеми викладання основ

здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. Серед них 40 % – учителі вищої кваліфікаційної категорії. Наявність серед педагогів спеціалістів вищої та першої кваліфікаційних категорій відповідно у загальноосвітніх навчальних закладах 57 %; у дошкільних навчальних закладах – 37 % дав змогу передбачити належний рівень здатності до пошуку і застосування інноваційних технологій.

Допомогти у якісному викладанні предметів, наданні фахової психологічної допомоги має матеріально-технічна база школи, зокрема кабінети психолога, основ здоров'я та інших предметів. Усвідомлення керівниками навчальних закладів та самими працівниками необхідності створення якісного навчального простору дало змогу створити, а потім і вибороти перемогу в обласних конкурсах кабінетів психологів навчальних закладів. Неодноразово ставали лауреатами кабінети психологів дошкільні навчальні заклади «Ромашка» та «Чайка» (2008, 2015 роки); «Калинка» (2014 рік); Лебединська спеціалізована школа I-III ступенів № 7 (2009, 2014 роки). Кабінет початкових класів цієї школи став лауреатом обласного конкурсу «Найкращий кабінет початкових класів» у 2013 році. У 80 % загальноосвітніх навчальних закладів міста створено тренінгові кабінети основ здоров'я.

За підтримки освітянами міста ініціативи методичної служби щодо створення здоров'язбережувального простору навчальних закладів, з 2008 року у місті Лебедин функціонує міська мережа Шкіл сприяння здоров'я. Школи сприяння здоров'ю розбудовує кожен навчальний заклад міста: дошкільний, загальноосвітній, позашкільний. У 2012 році до обласної мережі ввійшли кращі заклади – 2 дошкільних, 1 загальноосвітній та 1 позашкільний, а до Всеукраїнської мережі – Лебединська загальноосвітня школа I-III ступенів № 3. З 2012 року цей навчальний заклад працює також у Міжнародному проекті Шкіл, дружніх до дитини.

Таким чином, нами вибудовано систему співпраці з керівними та педагогічними кадрами навчальних закладів сприяла підвищенню здоров'язбережувальних компетентностей педагогів і, як наслідок, формування здоров'язбережувального простору у навчальних закладах. Він діє сьогодні за формулою: компетентність та мотивація керівників навчальних закладів – компетентність та мотивація педагогів (учителів, вихователів, керівників гуртків, психологів) – формування компетентностей учнів – підтримка та компетентність батьків.

О. Єжова зазначає, що основними педагогічними чинниками формування ціннісного ставлення до здоров'я є: освітнє середовище, всебічна діяльність суб'єктів педагогічного процесу, діяльність керівництва, педагогічного колективу, мотивація учнів та педагогів щодо здорового способу життя [3]. Системний підхід дозволяє формування здоров'язбережувальної компетентності керівника і педагогів об'єднати у єдину систему, в якій увесь освітній процес організовується на принципах адекватності й здоров'язбереження. Процес формування здоров'я людини, природніх та соціальних умов його збереження і зміцнення у навчальному закладі зорганізується як системний педагогічний процес у логічному зв'язку всіх його компонентів та етапів, і спрямовується на гармонійний та різнобічний розвиток особистості.

Робота з керівними кадрами щодо формування здоров'язбережувального простору навчального закладу продовжується у рамках постійно-діючого семінару директорів та

заступників директорів з навчально-виховної, виховної роботи, при проведенні практикумів, круглих столів, методичних полілогів, занять з елементами тренінгу. Вона включає в себе актуалізацію у різних видах діяльності питань формування здоров'язбережувальних компетентностей в учасників навчально-виховного процесу. Крім того, питання стану організації здоров'язбережувальної діяльності у навчальному закладі (впровадження курсів за вибором «Захисти себе від ВІЛ», «Рівний-рівному» та інших, діяльність психологічної служби, учителів основ здоров'я, впровадження здоров'язбережувальних технологій педагогами) розглядаються на нарадах керівників навчальних закладів, колегіях відділу освіти, методичної ради методичного кабінету, нарадах заступників директорів з навчально-виховної роботи і оформлюються у вигляді довідок, наказів, рекомендацій [4].

Діяльність методичного об'єднання вчителів основ здоров'я міста передбачає розгляд питань підвищення методичної, фахової грамотності вчителів. Вагому роль відіграє обмін досвідом педагогів, зокрема під час фестивалю тренінгових вправ, застосовуваних на уроках, при проведенні педагогічних квестів тощо.

Працівники психологічної служби щорічно під час ділових ігор, майстер-класів, участі у вебінарах, роботі психологічних віталень розглядають різноманітні питання забезпечення психічного здоров'я учасників навчально-виховного процесу, запобігання професійного вигорання педагогів [1].

Проте, здоров'язбережувальний простір навчального закладу не може бути створено без валеологізації викладання предметів різних фахів, діяльності класних керівників, керівників гуртків. Тому практичні психологи, методист з основ здоров'я є частим гостем предметних методичних об'єднань. Під час таких засідань розглядаються як теоретичні питання, так і на практиці вчителі знайомляться з перевагами, які надає впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Своєрідним проміжним підсумком роботи з питання забезпечення збереження здоров'я учасників навчально-виховного процесу, формування активної свідомої позиції кожного щодо ведення здорового способу життя стало проведення у 2015 році тематичного пленарного засідання міської серпневої педагогічної конференції. Керівники навчальних закладів різних типів ділились досвідом роботи з формування здоров'язбережувальних компетентностей дошкільнят в умовах сучасного навчального закладу; ролі психологічної служби закладу у створенні позитивного психоемоційного клімату для учасників навчально-виховного процесу; упровадження новітніх форм літнього оздоровлення учнів: досвід і перспективи, ролі позашкільного закладу у формуванні соціальної компетентності та громадянської активності школярів та інші.

Надзвичайно важливим у діяльності навчального закладу є не лише використання традиційних форм і методів, напрямів навчально-виховної роботи, а й пошук власного шляху. Три навчальних заклади – два загальноосвітніх та один дошкільний обрали для впровадження дослідницько-експериментальну роботу здоров'яспрямовуючого напрямку. Два з цих закладів – Лебединський дошкільний навчальний заклад «Калинка» та Лебединська загальноосвітня школа I-III ступенів № 3 стали лауреатами VIII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій. Директор Лебединської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 Т. І. Фролова – учасник Всеукраїнських конференцій. Свою діяльність з проблеми формування

здоров'язбережувальних компетентностей учасників навчально-виховного процесу навчальний заклад презентував на обласному науково-практичному семінарі для методистів та керівників методичних об'єднань з основ здоров'я, що проводився базі міста 11 травня 2016 року. Діяльність Лебединської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 щодо здоров'язбереження підтверджена статистично доведеною ефективністю: за даними моніторингу здоров'я учнів знизився на 12 % рівень захворюваності на гострі респіраторні захворювання; анкетування школярів 5-11 класів показало збільшення на 25 % їх мотивації до ведення здорового способу життя.

Спільними зусиллями ми зможемо зробити перебування дітей у навчальному закладі – комфортним, навчання – цікавим, спілкування – емоційно позитивним для всіх учасників навчально-виховного процесу, а разом – зберегти здоров'я кожного.

Література:

1. Волкова І.В. Становлення шкіл сприяння здоров'ю / І.В. Волкова та ін. – Х. : ХОНМІБО, 2007. – 40 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
3. Єжова О.О. Здоровий спосіб життя / О.О. Єжова. – Суми : Університетська книга, 2010. – 127 с.
4. Побудова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу (із досвіду діяльності шкіл Житомирщини) // Нові технології навчання : Наук. -метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – К., 2013. – Вип. 78. – С. 204–210.
5. Школа самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://liderorg.at.ua/index/zdorov_berigajuchi_tekhnologii/0-942.

Гапон Анатолій Васильович,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРАВОВІ І СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІРНІ НОРМИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Освіта кожної людини і громадянина – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Тому кожна людина протягом свого життя так чи інакше навчається – чи то самостійно, чи то за допомогою спеціальних освітніх установ, вчителів, репетиторів, закладів підвищення кваліфікації та перепідготовки тощо. Отже, кожному суб'єкту освітніх відносин необхідно знати свої права та обов'язки в галузі безперервної освіти.

Проблема правового забезпечення освіти існує давно, проте своє формальне виявлення, як рівне право всіх людей, вона вперше отримала в Загальній Декларації Прав Людини, що була проголошена 10 грудня 1948 р. Зокрема, в ст.26. Декларації зазначено:

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути

однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.

2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру.

3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Це означає, що закони та інші нормативно правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст.8 Конституції України). Крім того у ст.53 Конституції вказано: «Кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою» [1]. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти, в державних і комунальних навчальних закладах, а також розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти – різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних та комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства». (ст.53 Конституції України) [2].

Отже, законодавство України про освіту базується на Конституції України, так званих «звичайних законах», які відповідно до свого регламенту приймає Верховна Рада та підзаконних нормативно-правових актах. Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України. Для правового забезпечення діяльності установ та закладів освіти використовується вся система законодавства: державне, адміністративне господарське, фінансове, трудове, кримінальне, сімейне право. Механізм створення правових умов для функціонування навчального закладу містить у собі два елементи – створення правових актів та реалізацію їх.

Нормативно-правовий акт – це офіційний письмовий документ, виданий уповноваженим органом у встановленій формі, який містить правові норми, що регулюють певну групу однорідних суспільних відносин. Серед нормативних актів розрізняють закони і підзаконні нормативно-правові акти.

Закони – це прийняті у визначеному Конституцією порядку нормативні акти органу законодавчої влади або усього народу, що регулюють найважливіші суспільні відносини і мають найвищу юридичну силу щодо інших правових актів. Серед законів розрізняють: основний закон держави – Конституцію; конституційні закони; звичайні закони.

Конституція – це основний закон держави, який закріплює державний і суспільний лад, порядок організації і здійснення державної влади, визначає основні

державно - правові інститути, порядок їх організації та компетенцію, принципи взаємовідносин особи і держави і встановлює принципи регулювання суспільних відносин. Конституційні закони доповнюють, змінюють або замінюють конституцію. Вони, як і конституція, регулюють найважливіші відносини, що складаються в процесі організації і здійснення державної влади. Для прийняття таких законів Конституції України передбачена особлива процедура і особливий порядок голосування.

Звичайні закони регулюють усі інші (крім конституційно-правових) суспільні відносини: цивільно-правові, адміністративні, трудові, сімейні, кримінально-правові, ін.

На основі й на виконання законів різними органами державної влади видаються підзаконні акти, тобто акти, що деталізують і розвивають положення, які закріплені у законах та визначають процедуру їх реалізації. Фактично підзаконні нормативно-правові акти створюють та забезпечують дії механізму виконання законів, прийнятих Верховною Радою.

Підзаконні акти можуть набувати наступної форми:

- постанов і рішень парламенту - Верховної Ради України;
- указів і розпоряджень Президента України;
- постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України;
- нормативних наказів, приписів та інструкцій міністрів і керівників державних відомств;
- нормативних наказів та розпоряджень і постанов місцевих(обласних і районних)державних адміністрацій;
- нормативних розпоряджень і рішень органів місцевого самоврядування;
- наказів керівників конкретного державного чи комунального закладу або установи.

Окремим видом нормативних актів є міжнародні договори. Розробка нормативно-правових актів, зокрема у навчальних закладах (наказів, розпоряджень, положень, інструкцій та ін.) ґрунтується на законах і правових актах більш високого рівня управління.

У контексті зазначеної теми доцільно поставити наступне питання – наскільки сучасна нормативно-правова база в системі освіти відповідає потребам цієї галузі? Як вважає головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Є.В. Красняков, на сьогодні всі ланки освіти підкріплені відповідним законодавством. Проте проблема полягає не у недостатчі законодавчої бази, а, скоріше у невиконанні існуючих законів. На пострадянському просторі сьогодні жодна з колишніх республік не має такої розвиненої законодавчої бази, як у нашій державі. Але значна частина їх застаріли або не працюють або виконуються лише формально. Як зазначає Комітет, є постійне намагання урахувати потреби усіх ланок освіти. Так, 23 березня 1996 році був прийнятий базовий Закон «Про освіту». Одразу після цього згідно з рішенням Комітету були затверджені закони, щодо регулювання підсистем освіти: «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно - технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність». Триває робота над новим законом «Про освіту». Але що ж тоді в першу чергу

стоїть на заваді виконання деяких законів? Справа в тому, що із року в рік Законом «Про державний бюджет України» призупиняються ті чи інші статті, і в першу чергу статті соціально-економічної спрямованості, що стосуються діяльності навчальних закладів. Так, у статті 61 Закону «Про освіту», зазначається, що з державного бюджету повинно виділятися в системі освіти не менше 10% національного доходу, що становить близько 8,5% від ВВП. Але на даний час державою виділяється лише до 5 % [3].

Окремо слід звернути увагу, що на сьогоднішній день виникла необхідність у комплексному підході до унормування питання захисту прав дітей при розгляді судами спорів, які стосуються прав та інтересів дитини. Існує нагальна потреба у внесенні змін до Сімейного кодексу України, Цивільного кодексу України та Цивільно-процесуального кодексу України, оскільки суди розглядають справи про позбавлення батьківських прав, усиновлення, стягнення аліментів з порушенням строків їх розгляду. Крім того, складається негативна ситуація щодо нагляду за дотриманням прав дитини, надання правової допомоги дітям при зловживанні батьками, чи особами, які їх замінюють, своїми правами щодо представлення інтересів дитини у правовідносинах з третіми особами. У цьому контексті звертає на себе увагу негативна ситуація з дотриманням прав дитини на житло, особливо при відчуженні житла, частка у якому належить на праві власності дитині.

В умовах коли набрали зміни до Конституції України у частині правосуддя, а відтак, змінилися повноваження органів прокуратури, постає вимога щодо підвищення ролі системи державних і комунальних органів, розширення їх компетенції у сфері захисту прав дітей та соціального супроводу сімей з дітьми.

Ситуація, що склалася в державі в цей час, потребує визнання державної політики щодо захисту прав дітей однією з пріоритетних складових комплексної державної політики, об'єднання зусиль органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства навколо забезпечення сталого розвитку дітей, дотримання Конвенції ООН про права дітей.

Саме з цих (і цілого ряду інших) міркувань учасники парламентських слухань на тему «Права дитини в Україні»: забезпечення, дотримання, захист», що відбулися 12 жовтня 2016 р. відзначили, що останнього часу в Україні посилюються негативні тенденції в сфері забезпечення та захисту прав дітей і рекомендував Раді Національної безпеки та оборони України розглянути на своєму засіданні питання про дотримання прав дітей в Україні. Кабінету Міністрів України запропоновано до 1 березня 2017 року затвердити державну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2017-2021 рр. і забезпечити її неухильне виконання».

Література:

1. Конституція України. – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2016 – 56с., С.3.
2. Там само, С.14.
3. Красняков Є. Сутність в організації життя дитини / Є. Красняков // Освіта 2016. – №34-35. – С.6.

Гладун Віра Миколаївна,
вихователь-методист Сумського дошкільного
навчального закладу (ясла-садок) № 1 «Ромашка»

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ТРВЗ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІШИХ ПЕРЕХОДІВ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування, зміцнення та відновлення здоров'я підрастаючого покоління, збереження майбутнього нації – одне з основних завдань держави. Нажаль, треба визнати, що негативний екологічний вплив навколишнього середовища, соціальні проблеми сьогодення, зниження життєвого рівня переважної більшості родин призводять до погіршення здоров'я людини від самого народження. Така ситуація спрямовує зусилля сучасної теорії та практики дошкільної освіти на розробку і впровадження новітніх здоров'язбережувальних технологій, пошук засобів активізації рухової діяльності дітей раннього та дошкільного віку. В цьому контексті заслуговують на увагу такі форми організації життєдіяльності дітей, які інтегрують рухову активність, пізнавальний розвиток та одночасно сприяють формуванню особистісних якостей дитини. Однією з таких форм вважаємо пішохідні переходи, що досить поширені у сучасній педагогічній практиці, але мають значні резерви щодо удосконалення.

Про важливість дитячого туризму, його потенційні можливості впливу на здоров'я, розумовий та фізичний розвиток дитини, особливості організації в дошкільному навчальному закладі наголошують у своїх наукових працях Л.В. Лохвицька, Т.К. Андрющенко, Т.П. Зав'ялова, Т.І. Грицишина, В.В. Поліщук та ін. Проте проблема залишається недостатньо вивченою та методично розробленою.

Пішохідні переходи за межі дитячої установи представляють собою вид дитячого туризму, що сприяє зміцненню здоров'я дітей, формуванню рухових умінь та навичок, збагаченню знань, вихованню естетичних почуттів. Під час піших переходів діти рухаються маршрутами, які дають змогу збагатити їх знання про оточуючий світ, природне середовище, соціальні події тощо. Короткотривалі зупинки під час руху, педагоги використовують для проведення міні-спостережень за об'єктами, використовуючи різноманітні методи технології ТРВЗ (теорії розв'язання винахідницьких завдань). Технології дають змогу не лише розвивати уяву дітей, а й навчати їх мислити системно, творчо, розуміти єдність і протиріччя навколишнього світу, знаходити, формулювати і розв'язувати суперечності.

Як показує досвід роботи з дітьми, розв'язання проблемного завдання через добір різноманітних варіантів рішення є першим кроком до творчості. Наприклад, спостерігаючи за будинками пропонуємо дітям старшої групи поміркувати: «А що, б було, якби не стало будинків у місті?», «А що б було, якби у будинків з'явилися крила?», «А яким стане житло людини через 100 років?» тощо. Спостерігаючи за новобудовою, використовуємо прийом оживлення: діти змінюють призначення об'єкта, придумують невластиві йому частини, ознаки, надають неживому об'єкту ознак живої істоти. Закріпленню знань про транспорт допомагає метод фантастичної аналогії: під час відпочинку діти придумують «чарівний автомобіль», «музичний тролейбус», «світлофор-чаклун» тощо. Діти – чудові фантазери, які за допомогою особистої аналогії ототожнюють себе з об'єктом, що розглядається.

Наприклад: «Я – квіточка», «Якби я був зайчиком ...?» і т.д. Спостерігаючи за квітучим кущем бузку, використовуємо метод спроб і помилок, що розвиває в дітей творче мислення, вміння висловлювати власні судження.

Розвиток творчої уяви допомагає дітям розмірковувати, слухати, уявляти, самостійно підходити до розв'язання проблеми. Наприклад: «Що спільного між ялинкою і їжачком?», «Ми вийшли на вулицю і пішов дощ...» тощо. Також розвиваємо творчу уяву під час піших переходів за допомогою «маленьких чоловічків», які допомагають пояснити й змодельовати внутрішню будову предметів і речовин, фізичну суть явищ і процесів, що відбуваються у живій та не живій природі (наприклад, як з води утворюється пара). Дошкільники не тільки засвоюють певні знання, а й оперують ними, використовуючи їх у розв'язанні життєвих проблем.

Отже, систематичні піші переходи за межі ДНЗ з елементами технології ТРВЗ підвищують ефективність оздоровчо-профілактичної роботи на свіжому повітрі, сприяють інтелектуальному та творчому розвитку дітей.

Література:

1. Андрищенко Т. Туризм – нетрадиційна форма оздоровлення / Т. Андрищенко // Дошкільне виховання. – 2007. - № 7. – С. 24-25.
2. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. / Вільчковський Е.С. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
3. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / Е.С.Вільчковський, О.І.Курок. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 428 с.
4. Грицишина Т.І. Маленькі туристи. Краєзнавство і туризм у дошкільному закладі / Грицишина Т.І. /Упоряд. Т.Вороніна. - К. : Ред.загальнопед. газ., - 128с. - (Бібліотека шкільного світу).
5. Круцевич Т.Ю. Оптимізація рухової активності дітей старшого дошкільного віку в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності / Т.Ю. Круцевич // Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, ПП «СКД», 2008. – С.88-90.
6. Цимерман І.Л. Креативний розвиток дошкільників засобами ТРВЗ / І. Л. Цимерман. – Суми : ОІППО, 2009. – 71 с.
7. Цимерман І.Л. Розвиток креативності у дітей дошкільного віку / І. Л. Цимерман. – Суми : Ніко, 2015. – 86 с.

Грива Сергій Іванович,

спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, учитель трудового навчання
Шосткинської спеціалізованої школи I-III ступенів №1

ВИХОВАННЯ ДУХУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

«Знання без виховання – меч у руках божевільного!» – цей висновок Д. Менделєєва не новий. Ще Платон зауважував: «Освічена, але погано вихована людина страшніша за будь-якого звіра».

Святий Іоанн Кронштадський повчає: «Духа не угашайте, говорить слово Божее. Помни это всякий христианин, особенно священник и наставник детей. Особенно нам нужно всегда гореть духом при нашем высоком служении Богу и человечеству. Как мы много сделали бы для Бога, для людей и для себя, если бы с верой и любовью, с усердием, с горячностью и энергией занимались своим делом и как мало, сухо, бесплодно будет наше делание, когда

мы станем заниматься вяло, лениво, с холодностью, без всякого усердия и энергии! В великом ответе будем перед Богом и за себя, и за вверенных нашему попечению» [1, с.163].

Наш складний, нестабільний час вимагає виховання людей не тільки високоосвічених, а й висококультурних громадян, бо поруч з нечуваним розвитком наукових знань, технічного прогресу спостерігається глибокий занепад духовних цінностей, руйнування «культурної екології», зростання злочинного світу, споживацького паразитизму, шкідливих звичок.

Усе починається із сім'ї. Із вдячністю згадую своїх батьків – Івана Тимофійовича та Олександру Іванівну. Вони створили міцну базу для мого виховання, виховання любові, честі, гідності, порядності, працелюбства. Сприяли моєму розвитку та вихованню вчителі школи №7 м. Шостки. Це й зіграло роль у виборі в майбутньому професії вчителя.

У часи дозвілля відвідував гурток різьблення по дереву (керівник Ковальов М.М.) Після закінчення середньої школи продовжив навчання в Глухівському державному педагогічному інституті ім. С.М. Сергєєва-Ценського на загальнотехнічному факультеті. Крім знань та вмінь, необхідних майбутньому педагогу, придбав досвід художника-оформлювача, коли був у складі групи, що брала участь в оформленні музею інституту до його 100-річного ювілею під керівництвом викладача Дедіщева І.М. Викладач Борисенко В.А. був ініціатором створення туристичного клубу «Батьківщина». У складі групи студентів-туристів здійснив походи стежками з'єднання сумських партизанів-ковпаківців. Тоді й був придбаний досвід проведення походів, який зараз активно використовую в роботі з дітьми. Використовуючи свій власний багаторічний досвід, здійснюю системний підхід до національного, патріотичного, духовного, естетичного, розумового, трудового, фізичного, екологічного, сімейного виховання учнів.

Завдання педагога полягає у створенні умов для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Постійний пошук, самовдосконалення, пропаганда досвіду роботи притаманні моїй діяльності. 35 років очолюю міську методичну комісію вчителів трудового навчання. Двічі брав участь у професійному конкурсі «Учитель року». Переможець міського, обласного, лауреат республіканського етапів конкурсу (1991 р.) [2]; лауреат обласного етапу конкурсу (1998 р.) [3], [4, с.39-40]. Нагороджений знаками «Відмінник освіти України», «Василь Сухомлинський», грамотами МОН України. Своїми здобутками щиро ділюся на засіданнях, конференціях, семінарах, сторінках друкованих видань [5, с.39-41]. Із задоволенням розробляю конструкції виробів, які потім учні виготовляють на уроках трудового навчання, предметних олімпіадах. Це металеві та дерев'яні свічники, вази, кашпо, оброблювальні дошки, полицки, декоративні коробки, ручки, складні стільці, сувеніри. Майже щорічно маю призерів II етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з трудового навчання. Неодноразово перемагали Трофимець Максим, Ліфіренко Микола, Грива Ярослав.

Успіхам учнів сприяє і належна матеріальна база. Майстерня естетично оформлена, діє змінна виставка, в полицях за склом розміщені кращі роботи учнів. На стінах – стенди, відкидні саморобні столи для електромонтажних робіт та робіт із випалювачами. Місцеве освітлення теж саморобне. Ручні інструменти для обробки деревини, металу в справному стані та достатній кількості. Це є запорукою успішного виконання навчальних програм у будь-якому класі, у позаурочний час, сприяє розвитку творчих здібностей молоді, відкриттю нових

талантів.

Коли я почав працювати в школі, з'явилася потреба в спілкуванні з дітьми не тільки на уроках, а й у позаурочний час. Так народився гурток «Шляхи до прекрасного». Діти розкриваються, мають більше часу й можливостей для здійснення творчих задумів, допомагають в обладнанні та естетичному оформленні майстерні. Сувеніри, зроблені руками гуртківців, школа дарувала гостям. Є вони в містах України, Болгарії, Польщі, Німеччини, Кубі.

Активну участь брали вихованці гуртка у виставках, конкурсах, ярмарках, що проходили в школі, Центрі естетичного виховання, на станції юних техніків, будинках культури, краєзнавчих музеях м. Шостки, м. Сум, Українському домі м. Києва. Найкращих результатів досягли Федоренко Олександр, Длікман Ростислав, Білевич Ігор, Алексійчик Віктор, Єрьоменко Павло, Грива Ярослав. Дипломи Українського відкритого фестивалю дитячого, молодіжного кіно- та телебачення «Кришталеві джерела» отримали Грива Ярослав та Ліфіренко Микола (м. Шостка – 2004, м. Суми – 2006) за створення фоторобіт, участь у блиц-конкурсах. Багато випускників школи стали дорослими, але зв'язок із ними та їх батьками не обірвався. Вони стали нашими друзями, спілкування з якими – справжнє свято.

Регулярно відвідуємо з учнями виставки, що проходять у Шосткинському краєзнавчому музеї, школі мистецтв та бібліотеці ім. Л. Толстого. З великим задоволенням відбуваються зустрічі з майстрами пензля, декоративно-ужиткового мистецтва. Систематично спілкуємося з В.Є. Афоніним, що очолює бригаду художників, які виконують розписи відбудованих та новозбудованих храмів. Неможливо залишатися байдужими на цій благословенній землі, землі, оспіваній у неперевершеному «Слові о полку Ігоревім». У радіусі 100 км від Шостки в давнину були засновані біля 10 відомих монастирів. А святі ікони, що були явлені на цій землі, цілющі джерела, неповторна природа! Свята земля!

К.Д. Ушинський – основоположник вітчизняної педагогічної науки й народної школи, педагог-новатор, згадуючи роки навчання в Новгород-Сіверській гімназії, писав: «...Зовите мене варваром в педагогіке, но я вынес из впечатлений моей жизни глубокое убеждение, что прекрасный ландшафт имеет такое огромное воспитательное влияние на развитие молодой души; день, проведенный ребенком посреди рощи и полей ...стоит многих недель, проведенных на учебной скамье...» [7, с.229]. Ці слова славетного педагога було обрано як настанову в практичній діяльності. Тому, екскурсії, поїздки, походи по рідному краю проводяться систематично. Розроблені маршрути багатоденних походів на велосипедах, під час яких відвідали давні міста Новгород-Сіверський, Батурин, Глухів, Путивль, Рильськ, Льгов. Незабутні враження залишилися від знайомства з Глинською пустинню, Софроніївським та Молченським монастирями, с. Волокитиним, Спадщанським лісом. Оглядини музеїв, зустрічі з ветеранами війни та праці, творчими особистостями назавжди закарбувались у пам'яті дітей.

Під час канікул багато років практикуємо виїзд до Спасо-Преображенського монастиря в Новгород-Сіверському, Глинської пустині, Молченського монастиря, де пізнаємо історію краю, зростаємо духовно, виконуємо посильні корисні трудові завдання.

З метою вивчення минулого нашого народу, його традицій, звичаїв, ознайомлення учнів з історією рідного краю, подальшому розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності учні нашої

школи традиційно на свято Водохреща здійснюють подорож до міста Новгород-Сіверського. Здійснюємо автобусні подорожі до Качанівки, Чернігова, Сосниці, Мени.

Неодноразово брали наші діти участь в акції «Посади дерево». Саджали молоді сосни в одному з мікрорайонів, доглядали за ними та жолуді, зібрані під велетенськими дубами, що ростуть за монастирськими мурами. І вони піднялись і стали окрасою місцевості.

Важливим напрямком у роботі вважаємо залучення школярів до раціонального використання вільного часу, пропаганди здорового способу життя. Різні види колекціонування (нумізматика, боністика, фалеристика), краєзнавство, фотозйомка роблять життя вихованців більш цікавим, насиченим. Керуючи гуртком «Історики-краєзнавці» Шосткинської міської станції юних туристів, підготував вихованця Куликова Андрія, який є студентом ВНЗ м. Києва, бере участь у наших походах. А на зміну йому прийшли два його брати й дві сестрички. Добре виховані, працьовиті, порядні, щиросердні, вони створюють кістяк гуртка. Під час літніх канікул учні з великим бажанням їдуть на 2 тижні в мальовничі околиці села Пироговка на береги річки Десни до оздоровчого табору «Турист». Намети, купання, риболовля, походи, змагання, спілкування біля вогнища залишають незабутні враження. Після відпочинку допомагали літнім та поодиноким людям, ветеранам лагодити паркани, рубати дрова, збирати врожай на присадибних ділянках. Крім того, гра у футбол з місцевими хлопцями, КВК, дискотеки, перегляд художніх фільмів, бесіди біля вогнища та запікання картоплі.

Отже, треба зробити все можливе, щоб наші діти, а це – наше майбутнє, сприймали реальний світ в усій його красі, розуміли її та бажали жити й творити за законами Краси й Добра. І нехай Краса врятує світ, і насамперед – краса людської душі.

Література:

1. Святой праведный Иоанн Кронштадский. Моя жизнь во Христе. Извлечения из дневника. – УПЦ: Полтавская епархия Мгарский монастырь, 2003.
2. Орлова І.В. Лауреат республіканського конкурсу // Радянська школа, № 7, 1991.
3. Геренко С. Учитель року: прагнення висоти // Сумщина, №24, 27.02.1998.
4. Фірстенко В.І. Учитель року – 98. Переможці // Педагогічна Сумщина, №1, 1998.
5. Грива С.І. Естетичне виховання учнів на уроках трудового навчання. – Суми: // Педагогічна Сумщина, №1, 1995.
6. Карта передового досвіду трудової підготовки школярів Сумської області // Трудова підготовка в закладах освіти. – №1(2), 1996.
7. Мірошніченко Ю., Федірко А. Новгород-Сіверська гімназія – alma mater Сіверського краю (1808-1918). – Київ: «Фенікс», 2014.

Грицай С.М.

к. пед. наук, доцент, проректор з наукової роботи
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ – АКТУАЛЬНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасна освіта переживає суттєві зміни, які проявляються в організаційно-управлінській, правовій, економічній модернізаціях, визначенні нових цілей освіти, адекватних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві. Посилюється значення виховного

потенціалу освітнього процесу, ролі громадянської освіти, розвитку демократичних засад в житті школи й організації соціальної практики учнів.

Соціальне замовлення вимагає від системи освіти здійснення підготовки активної, конкурентоспроможної особистості, компетентної в рішенні життєвих, професійних проблем, готової до виконання цивільних обов'язків, відповідальної за власне благополуччя і благополуччя своєї країни.

Серед ключових компетентностей, запропонованих у концепції реформування середньої освіти «Нова українська школа», чільне місце займають соціально-громадянські компетентності. Однією з п'яти основних компетентностей, якими мають володіти європейці (за рішенням Ради Європи) є політичні й соціальні.

Провідним напрямом громадянської освіти є формування громадянської компетентності особистості, під якою розуміється сукупність готовності та здібностей, що дозволяють активно, відповідально й ефективно реалізовувати права та обов'язки члена демократичного суспільства, застосовувати знання і вміння на практиці.

Разом з тим виникає протиріччя між необхідністю й потребою суспільства мати активних і освічених громадян, здатних на практиці реалізовувати свої цивільні права й обов'язки, і недостатньою розробленістю теоретичних основ і технологій вирішення даної проблеми в педагогічній науці й практиці.

Поняття «громадянська компетентність» в сучасній педагогічній науці стало розглядатися відносно недавно і розроблено недостатньо. Для його позначення різними авторами використовуються різні, близькі за звучанням терміни: «громадянська компетентність», «громадянська компетенція», «компетенція громадянськості».

Попри всю різноманітність трактувань даного поняття можна виділити загальне, що об'єднує авторські підходи до розкриття суті громадянської компетентності – це здатність людини активно, відповідально й ефективно брати участь в демократичних процесах і реалізовувати свої цивільні права і обов'язки, суб'єктивний досвід, найбільш значущі особистісні якості з метою розвитку демократичного суспільства.

Проблеми громадського виховання молоді, формування у неї національної самосвідомості, висвітлення сутності громадянськості, психолого-педагогічних та народознавчих основ її формування опрацьовані в наукових і практичних дослідженнях: С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського, В. Андрущенко, І. Бега, М. Задержихіної, І. Зязюна, В. Кременя, Л. Крицької, О. Стричука, Н. Носаревої, В. Поплужного, А. Сиротенка, Г. Філіпчука, К. Черної та ін.

У результаті аналізу робіт зазначених науковців в структурі громадянської компетентності можна виділити такі компоненти:

- пізнавальний або когнітивний (система засвоєних цивільних знань і понять);
- мотиваційно-ціннісний або аксіологічний (спрямованість відносин до суспільства, самого себе; включає мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки; передбачає наявність інтересу до громадянської діяльності);
- поведінковий або операційно-діяльнісний (реальну поведінку, дотримання морально-правових норм, виконання обов'язків відповідно до своєї громадянської позиції);
- особистісний (самооцінка, креативність, рефлексія, толерантність, прагнення до

співпраці, здатність орієнтуватися в потоці інформації, виражена особиста активність, позитивне ставлення до виконання громадянського обов'язку і т.д.).

Ґрунтуючись на теоретичному аналізі під сформованою громадянською компетентністю розуміємо інтегративну характеристику особистості, що представляє собою синтез когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісного і особистісного компонентів, яка виявляється в освоєнні цивільних знань і умінь; навичок і досвіду громадянської діяльності, наявності системи громадянських цінностей і розвинених громадянських якостей, необхідних для самовдосконалення; відображає готовність і здатність ефективно здійснювати соціально значиму громадянську діяльність.

Для старшого підліткового віку характерний досить високий рівень розвитку розумових процесів, їх критична спрямованість; у школярів є власна точка зору з питань суспільно-політичного життя, посилюється свідоме ставлення до навчання і праці; характерні самостійність та ініціативність; цей час активного формування соціальних інтересів і життєвих ідеалів, орієнтації на внутрішнє регулювання поведінки, самооцінку.

Зазначені особливості є об'єктивними передумовами для формування громадянської компетентності, оскільки відповідають внутрішнім потребам підліткового віку в активності, пізнанні навколишнього світу, спілкуванні, суспільно-ціннісним досягненням.

Проблема формування громадянської компетентності учнів вимагає подальшого наукового осмислення і практичних експериментів як одна з найбільш актуальних і перспективних на сьогоднішній день. Формування громадянської компетентності школярів може стати свого роду соціальним проектом виховної системи школи, тому важливо, щоб кожен суб'єкт його реалізації бачив актуальне завдання учнівського та педагогічного співтовариства. Оволодіння громадянською компетентністю сприятиме самореалізації підлітків в умовах зростаючої свободи, демократії, політичного, економічного вибору, дозволить вирішувати різні проблеми в повсякденному, професійному та соціальному житті.

Література:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року».
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.Є. Трубачова. – К. : Вд-во «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 45-51.
4. Бех І.Д. Професійно-особистісна компетентність педагога у контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти // Наук. записки. Сер. Педагогіка і психологія / Вінницький державний пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – Вип. 6, ч. 1. – С. 13-19.
5. Зязюн І. А. Ціннісні пріоритети підготовки вчителя / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. матер. XX Міжнар. пед. -мистец. читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [голов. ред. І. А. Зязюн]. – Чернівці, 2013. – С. 17-22. – Бібліогр. : 4 назви.

Гулакова Інна Миколаївна,
учитель біології, учитель вищої категорії
Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6

РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРОДУКТИВНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Сучасність вимагає, щоб випускник школи був не просто носієм знань і певної системи виховання, а особистістю, яка готова приймати рішення в нестандартних ситуаціях, змінювати професію протягом життя, здійснювати самоосвіту, глибоко розуміти єдність розвитку людства й природи планети.

«Саме від учителів, педагогів залежить і наше майбутнє, і майбутнє усієї країни. Адже об'єкт нашої праці – найтонші сфери життя особистості, яка формується, тобто розум, почуття, воля, переконаність, свідомість», – писав Василь Сухомлинський [3]. Концепція модернізації освіти акцентує увагу педагогів на підготовці молодих громадян, які швидко виявляють проблеми, знаходять способи їх вирішення, самостійно здійснюють відповідальний вибір, прогнозують можливі наслідки, вирізняються мобільністю, конструктивністю, відповідальністю за долю України. На формування таких якостей особистості спрямований розвиток компетентності продуктивної творчої діяльності [3].

Проблема організації дослідницької діяльності учнів розроблялася науковцями за такими основними напрямками: вивчення теоретичних основ поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, В. Данилова, Н. Талізін та інші); використання різноманітних засобів управління пізнавальною, зокрема навчально-дослідницькою діяльністю (В. Андреев, Б. Коротяєв, В. Моляко, В. Паламарчук, О. Савченко та ін.); обґрунтування дидактичних умов розвитку дослідницьких здібностей і формування дослідницьких умінь учнів (В. Андреев, В. Буряк, А. Іодко, О. Павленко, В. Смагін, А. Сологуб та ін.), а також виконання досліджень малими групами учнів (О. Ярошенко) [2].

Учень сучасної школи має володіти певними якостями: гнучко адаптуватися в життєвих ситуаціях; самостійно і критично мислити; грамотно знаходити інформацію; уміти самостійно працювати над розвитком особистого морального, інтелектуального, культурного рівнів. Саме впровадження в навчання основних чотирьох компонентів змісту освіти (за В. Краєвським, І. Лернером): когнітивного досвіду особистості (когнітивний компонент); досвіду практичної діяльності (практичний компонент); досвіду творчості (творчий компонент); системи відносин (комунікативний компонент) – і дасть можливість молоді знайти своє місце в житті [2].

Працюючи над проблемою «Розвиток творчих та дослідницьких здібностей учнів під час вивчення біології», намагаюся розвивати креативність і творчість особистості учня на уроках та в позакласній роботі з біології. Використовувані мною технології навчання спрямовані на вирішення задачі формування людини з новим рівнем свідомості. Вважаю, що якісна освіта – це не тільки високий рівень знань, а в першу чергу, уміння їх застосовувати в конкретній ситуації. Навчальна діяльність учнів спрямована на такий ступінь розуміння ними змісту матеріалу, щоб вони могли його пояснити.

Завжди починаю урок з методу стимулювання обов'язку й відповідальності. Головне в цьому методі – привчити дитину жити не тільки за стимулом «хочу», а й за стимулом

«потрібно», «необхідно». Здійснюю мотивацію навчальної діяльності, використовуючи прийоми стимулювання, основними правилами яких є: «Це згодиться в житті», «Без цього не можна бути освіченою та культурною людиною», «У майбутньому це стане вам необхідним».

Розвитку елементів творчої діяльності учнів під час вивчення біології та природознавства сприяє використання наступних методів і прийомів стимулювання та мотивації [1]:

- «Продуктування нових ідей» («Мозковий штурм»), який розвиває творче мислення, навчає працювати в різноманітних умовах, водночас формує культуру спілкування;
- «Розв'язання винахідницьких задач», спрямованих на розвиток креативності дій;
- «Опорний конспект», який дає можливість усвідомлювати і моделювати інформацію за допомогою символів, знаків тощо. Для створення схеми чи конспекту застосовується вправа «Біологічний ланцюжок» (відповідь на запитання по черзі ланцюжком);
- «Навчання практикою дії» – рольові ігри, семінари або програвання різноманітних ситуацій, коли учням пропонується увіяти себе в тій чи іншій ролі під час розв'язання певної життєвої ситуації;
- «Конкретна ситуація», яка розвиває здатність аналізувати і самостійно формулювати пізнавальні завдання;
- «Інцидент» (ускладнення «конкретних ситуацій» уведенням несприятливих умов – дефіцит часу, інформації тощо), що навчає працювати в різноманітних умовах;
- пізнавальні ігри (ігри-подорожі, вікторини, ділові ігри), які стимулюють практичні навички, розвивають уяву та інтуїцію, змінюють мотиви навчання (знання забезпечують успіх школярів у реальному житті, а не колись у майбутньому).

На етапі засвоєння знань, з метою забезпечення розуміння учнями певних ознак чи явищ, використовую метод «Пошук аналогій». Використання аналогій у творчому процесі розвиває логічне мислення, пам'ять, увагу, фантазію дитини. Прикладом є вивчення ролі біологічних об'єктів у технічному прогресі через гру «Технічні винаходи та їх біологічні прототипи». Часто на уроках використовую прийом «Дивуй» як розповідь про дивні факти або майже вигадану історію про біологічні об'єкти; вправу «Біологічна галерея», коли учні розглядають малюнки, розміщені на дошці, і формулюють тему та мету уроку; вправу «Відгадай» з формулюванням загадки, пошуку відповіді.

Метод проблемного навчання активізує розумову й пізнавальну діяльність, підвищує інтерес до знань. На уроці проблема може бути виражена у формі проблемного запитання, завдання або задачі. Роль учителя полягає в умілому створенні умов навчання, стимулюванні й оцінюванні пізнавальної активності учнів. Я кажу своїм учням: «Я не боюсь визнати, що чогось не знаю. Давайте пошукаємо цю інформацію, розберемося з нею. І будемо знати». Починаючи з 5-6 класу учні максимально долучаються до виконання самостійних завдань. Їм пропоную творчі завдання у вигляді спостережень, експерименту, дослідження, міні-проектів, створення листа-публікації, презентації тощо. Різні форми дослідницької роботи, метод проектів, нестандартні уроки (урок-суд, конференція, урок захисту наукового проекту, урок-презентація) активізують учнів до продуктивно-творчої діяльності.

Однією з форм організації навчального процесу, яка передбачає дослідницьку роботу

учнів, є проведення екскурсій екологічними стежками. Їх мета – не автоматичне «вкладання» навчального матеріалу, а напружена розумова праця дитини та її власна активна участь у процесі здобуття знань шляхом спостереження та практично-дослідницької роботи. Результатом цієї роботи є звіти, описи-характеристики тих чи інших природних об'єктів місцевості, творчі роботи, проекти. Сучасний урок уже неможливо уявити без інтерактивних методів навчання, тому на уроках використовую різні методи: «Пошук інформації», «Мікрофон», «Дерево рішень», «Коло ідей», дискусія, сумісний проект [4].

Використання можливостей ІКТ на уроці є необхідністю сучасної освіти. Цікаві відеодемонстрації, відеофрагменти, презентації (зокрема за технікою скрайбінг) викликають захоплення учнів. На своїх уроках використовую анімуючу мультиплікацію. За допомогою «оживаючих картинок» можна показати біологічні процеси та явища у трьохмірному зображенні.

Шкільний курс біології має чимало можливостей для застосування предметного моделювання. Моделі-аплікації, які складаються з кількох компонентів, моделюють і поетапно розкривають складні біологічні процеси, зокрема на клітинному і субмолекулярному рівні. У побудові моделі використовуємо пластилін, кольоровий папір, ватні палички, диски, пластикові пляшки тощо. Моделі часто робимо розбірні, тому їх зручно використовувати під час відпрацювання формування різних умінь.

Перевірити сформованість знань, умінь, навичок, коригувати їх допомагає «гра-квест». Сумісна діяльність учнів забезпечує процес взаємонавчання та взаємооцінювання.

Сучасна освіта вимагає впровадження системи технологій та методів. Їх поєднання з метою організації продуктивно-творчої діяльності учнів дозволить випускникам як набути запас біологічних практичних знань з подальшим застосуванням їх у житті, так і забезпечить набуття навичок пошуку нових знань, яких з розвитком цивілізації буде все більше.

Література:

1. Гончар О. Д. *Форми і методичні прийоми навчання біології 7 кл.* / О. Д. Гончар : навч. посіб. для вчителя. – К. : Генеза, 2001. – 112 с.
2. *Загальна методика навчання біології* / за ред. І. Мороза. – К. : Либідь, 2006. – 592 с.
3. Кучер Л. *Розвиток життєвих компетентностей на уроках біології на основі використання дослідницьких технологій навчання* / Л. Кучер. – Х. : Ранок, 2000. – 160 с.
4. Пехота О. М. *Освітні технології* / О.М. Піхота, А.З. Кіптенко, О.М. Любарська та ін. : навч. - метод. посіб. – К. : «АСК», 2004. – 256 с.

Гутник Юлія Анатоліївна,
директор Харківського НВК «школа I-III ст. – ДНЗ (ясла-садок)» № 8
Харківської міської ради Харківської області

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ УКРАЇНСЬКІЙ ТА ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Сучасна школа зазнає змін, пов'язані з комплексною реорганізацією всього навчального процесу, впровадженням програми «Нова школа». Важливе місце в новій освітній системі належить рідній та іноземним мовам, інтерес до яких все більше зростають. Це пов'язано з інтеграцією до єдиного освітнього простору, широкими можливостями співпраці з навчальними закладами зарубіжних країн.

В наш час знання як української так іноземних мов є засобом для встановлення і

розвитку професійно-ділових і особистих контактів з українськими та іноземними партнерами, колегами. Звідси актуалізується питання високого рівня мовної компетентності, що, в свою чергу, веде до зміни мовної політики – знання двох-трьох європейських мов.

На жаль, пріоритети чинних навчальних програм поки ще не створюють основу для включення у світову освітню систему з метою отримання міжнародного диплома про вищу освіту. Одним з визначальних чинників цього процесу є недостатня підготовка студентів з іноземних мов. Ні для кого не секрет, що у чималій кількості старшокласників протягом усього періоду вивчення мови як в школі, так й у виші не вдається сформуванню вмінь і навичок іншомовного мовленнєвого спілкування навіть на самому елементарному рівні. Ця проблема автоматично переноситься і гостро актуальною стає проблема організації і обґрунтування системи викладання української та іноземних мов у ЗНЗ. В такій ситуації треба шукати такі шляхи організації навчального процесу, прийоми та засоби навчання, які дозволять старшокласникам володіти мовами як засобом спілкування, і як засобом отримання необхідної інформації з оригінальних джерел для своєї навчальної діяльності.

Сьогодні багато методистів займаються розробкою програм. З'явилися нові навчальні посібники, методичні рекомендації та програми, що сприяють тому, щоби старшокласники мали такі ж освітні можливості, як і їхні європейські однолітки. Всі вони засновані на життєвих та ділових ситуаціях, що включають в себе ділову переписку та ділове спілкування. Наш вибір обумовлений тим, що старшокласники, які хочуть і вміють вчитися, це майбутнє нашої країни. Тому вивчення української та іноземної мов, як і будь-яких інших дисциплін, у курсі підготовки несе велику відповідальність і супроводжується рядом особливостей.

Насамперед, зазначимо, що сьогодні вивчення української та іноземної мови має модульний характер, який передбачає системність, послідовність, доступність, індивідуалізація навчання, орієнтацію на майбутню професію, динамічність і гнучкість. Весь навчальний матеріал поділяється на модулі з чітко визначеними цілями, завданнями та формами контролю. Вибір методів і прийомів навчання залежить від мети заняття, його змісту: ділова гра, проблемна ситуація, колективне обговорення, індивідуальне виступ, написання анотацій, тез, самостійна робота з оригінальними джерелами та ін.

Програма мовної підготовки передбачає проведення практичних, індивідуальних занять та самостійної роботи старшокласників з вітчизняними та іноземними джерелами, які в подальшому будуть використані в написанні дослідницьких робіт, творчих проектів. Тому завдання викладача полягає, з одного боку, передачу, обговоренні і закріпленні тематичної інформації, а, з іншого – залучення старшокласників до наукових пошуків і наукових перекладів.

Однією з основних цілей практичних занять є формування комунікативної компетенції старшокласників, яка забезпечить професійне і ситуативне спілкування в усній і письмовій формах. Існує безліч високоефективних прийомів і методів навчання з розвитку комунікативних навичок – це і постановка проблемних питань, що передбачає їх обговорення, і творчі завдання, і публічні виступи, і рольові ігри, написання анотацій, доповідей з подальшим виступом на конференціях. Всі вони роблять процес навчання цікавим і змістовним, тому значною мірою використовуються викладачами нашої школи на практичних уроках.

Важливим комунікативним умінням старшокласника, необхідним для ведення діалогу або дискусії, є вміння ставити запитання і давати на них вичерпні відповіді, адже спілкування – це двосторонній процес, який передбачає зворотний зв'язок. Від правильної постановки питань і умілих відповідей багато в чому залежить ефективність виступів на уроках, конференціях, а в подальшому спілкування на професійному рівні. Тому формування комунікативних умінь такого характеру також приділяється значна увага на уроках. В якості розминки на початку заняття ми часто проводимо тематичну зарядку, розділивши клас на три підгрупи: ті, хто ставить питання, ті, хто на них відповідає, та журі неупереджені спостерігачі.

Завдання учасників першої підгрупи – коректно, грамотно задати питання з досліджуваної теми; учасники другої підгрупи мають дати вичерпні відповіді; судді оцінюють уміння ставити і відповідати на них, враховуючи правильність, змістовність і логіку виступів. Потім ролі можна поміняти і обговорити матеріал повторно, з урахуванням допущених помилок. Функція вчителя в цьому виді роботи зводиться до коригуючої: стежити за ходом полілогу, зазначати і пояснювати можливі помилки.

Підвищення мотивації спільної навчально-пізнавальної діяльності сприяють різноманітні ігрові технології (імітаційні, операційні, рольові та ін.), які також широко використовуються на уроках і сприяють формуванню вмінь та навичок іншомовного спілкування в різних життєвих ситуаціях, в тому числі і професійній сфері. Вони допомагають вжитися в образ і краще зрозуміти психологію людей, специфіку їх діяльності, виробити свою мовну поведінку, тобто виконати певну комунікативну роль. Адже «комунікативна роль формується із сукупності дій, мовних вчинків, жестів, міміки, фраз, інтонації, зовнішності, одягу. Вміння зіграти її є головною складовою успішного спілкування, досягнення предметної та комунікативної мети» [1, с. 9]. Тут багато залежить від викладача, він повинен створити таку атмосферу співробітництва, яка дозволить відтворити в умовах занять фрагменти професійної діяльності, змоделювати навчання, близьке до умов комунікативної діяльності у різних сферах суспільного життя.

Важливим кроком у цьому напрямі, на наш погляд, може стати застосування на уроках комунікативних тренінгів – ситуативних завдань, спрямованих на формування і розвиток комунікативних умінь і навичок (говорити, слухати, ставити запитання, відповідати на них, аргументувати, переконувати), тобто на розвиток комунікативної компетенції. Подібні тренінги відкривають значні можливості для формування на основі отриманих знань вміння не тільки спілкуватися іноземною мовою, але і правильно вести себе в конкретній ситуації. Вони також сприяють підвищенню мотивації та інтересу до навчання, вдосконалення мовних навичок, розвивають творчу фантазію. При вивченні практично будь-якої теми як, наприклад, «Пристрій на роботу», «Ділова телефонна розмова», «Підготовка і проведення конференції» та ін. можна змоделювати цікаве і змістовне ситуативне завдання, яке зробить процес навчання своєрідною моделлю спілкування.

Звідси випливає, що в ігрових ситуаціях на основі рішення лінгвістичної, комунікативної та діяльнісної завдань здійснюється мета навчання спілкуванню шляхом створення проблемних ситуацій [3, с. 124]. При цьому досягається певний результат, так як навчальні ігри сприяють формуванню творчого загального і професійного мислення за рахунок рішення постійно ускладнюються мовленнєві смислові завдання. В процесі спілкування розвиваються

як вербальні комунікативні навички та вміння (здатність розуміти і продукувати іншомовні висловлювання у відповідності з ситуацією, темою), так і невербальні (співпраця з іншими комунікантами) на основі використання учнями лінгвістичних знань. Отже, мова йде і про принцип системного навчання граматики, засвоєння якої нерозривно пов'язане з процесом говоріння. Однак, оскільки на аудиторні заняття з «Ділової іноземної мови» відводиться незначна кількість годин, навчання граматиці тут носить стислий, компресований характер. Передбачається, що слухачі магістратури в достатній мірі володіють основами граматики, тому ті чи інші граматичні категорії відпрацьовуються на прикладах, що містяться в тематичних текстах чи вправах і спрямовані на попередження помилкових дій старшокласників [2, с. 90].

Іншим важливим моментом практичних занять є розвинути у старшокласників навички аналізу прочитаного. Тут можуть бути запропоновані вправи на вироблення таких мовних навичок:

- уміння сформулювати дефініцію за допомогою певних синтаксичних конструкцій;
- вміння виділити основні логіко-композиційні частини тексту;
- вміння побудувати монологічні висловлювання, використовуючи пропонований план і синтаксичні конструкції; уміння визначити основну думку (у межах абзацу або мікротексту);
- вміння працювати із текстами за рахунок виключення додаткової інформації в цілях написання плану, анотації, реферату;
- уміння самостійно висловлювати думки в усній і письмовій формі (доповідь, есе).

Таким чином система вправ служить практичним цілям навчання старшокласників, сприяє формуванню навичок і вмінь продукувати власне висловлювання у формі монологу, складати детальний план, тези статті, виділяти основну наукову інформацію абзацу та статті, складати рецензію, анотацію та реферат.

Разом з тим, слід зазначити, що формування мовної компетентності є основною метою навчання у ЗНЗ, неможлива без наполегливої самостійної роботи старшокласників з оригінальними вітчизняними та іншомовними джерелами, організація і контроль якої є важливою умовою підвищення ефективності навчального процесу. Модульний підхід у навчанні значною мірою сприяє розвитку навичок самоорганізації, самопідготовки, творчого підходу до навчання і в кінцевому результаті формує здатності до самоосвіти і використання отриманого досвіду у майбутній професійно-практичній діяльності. Обов'язковими складовими самостійної роботи є робота з різними джерелами – Інтернет сайтами, блогами, документами, книгами, статтями зарубіжних авторів, завдяки якій збагачуються знання старшокласників у тій чи іншій галузі гуманітарного знання, розкривається їх творчий потенціал, розвиваються навички аналізу й синтезу інформації.

Таким чином, ми бачимо, що викладачі філологи, які працюють зі старшокласниками поставлені перед необхідністю поєднання принципів комунікативності, інноваційності, інтерактивності та методів навчання дослідницькими пошуками що забезпечує комплексний підхід у методиці викладання мов старшокласникам сьогодні.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: [Підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 334 с.
2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов – М. :

Просвещение, 1991. - 223 с.

3. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т.Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.

Декунова Зоя Володимирівна,
старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Лавська Алла Михайлівна,
старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОНОВЛЕНИХ ПРОГРАМ

Нові зміни в суспільстві висувають принципово нові вимоги до освіти. Оновлення змісту програм, реалізація Державного стандарту початкової загальної освіти, компетентнісний підхід в організації навчально-виховного процесу, все це передбачає підвищення якості початкової освіти. Адже, у системі шкільної освіти початкова школа є фундаментом розвитку освіти, який сьогодні забезпечує дитині якісну освіту, а завтра – успішне життя.

Основною метою початкової загальної освіти є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь та навичок, умінь та навичок здорового способу життя. За роки навчання у початковій школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

Основна ідея реформування освіти полягає в тому, щоб дати дитині розкритися, максимально розвинути її індивідуальність. Для цього потрібно змінити підходи вчителів до організації навчально-виховного процесу. Необхідно, щоб зміст, методи навчання і виховання, середовище – усе працювало на дитячі потреби і вікові можливості, сприяло розвитку дитячих здібностей, не шкодило фізичному і психічному здоров'ю. Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня як суб'єкта навчально-виховного процесу зумовлюють пошук нових підходів до вирішення освітніх проблем. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти є інтеграція її змісту. Ідеї інтегративного навчання сьогодні актуальні, оскільки сприяють успішній реалізації нових завдань, визначених державними документами. Інтеграція разом з гуманізацією, демократизацією, індивідуалізацією розглядається як один із методологічних принципів реформування.

У перекладі з латинського слово «інтеграція» означає відновлення, поповнення та цілий. Універсальний словник української мови цей термін тлумачить як об'єднання в єдине ціле окремих частин, елементів, компонентів, та процес розширення і зміцнення зв'язків та відношень між ними [2, 326]. Під інтеграцією часто розуміють процес об'єднання становлення цілісності. Характерною рисою багатьох закордонних країн є навчання за інтегрованими курсами. Інтеграція у вітчизняній початковій школі – явище не нове. Ще К.Д.Ушинський шляхом інтеграції письма і читання розробив та впровадив синтетичний метод навчання грамоти [5]. В.О.Сухомлинський показав приклад інтеграції різних видів діяльності,

організуючи «уроки мислення в природі», [4].

Дидактичні можливості інтеграції багатокomпонентного змісту початкової освіти досліджувались такими вченими, як Н.М. Бібік, М.С. Вашуленко, К.Ж. Гузь, В.Р. Ільченко, Л.П. Кочина, В.Ф. Паламарчук, Т.О. Пушкарьова, О.Я. Савченко, В.П. Тименко та ін.

Сутність інтеграції багатокomпонентного змісту початкової освіти полягає в тому, що вона дає змогу дитині сприймати предмети та явища цілісно, різнобічно, системно та емоційно.

У дітей досить рано з'являється свій «образ світу». Попри всю свою недосконалість, він має істотну характеристику цілісності сприймання навколишнього. Зі вступом дитини до школи часто ця цілісність сприймання руйнується через кордони між окремими предметами. Тож, інтеграція як результат створення взаємопов'язаного, цілісного синтезованого курсу шляхом злиття елементів різних предметів є дійовим засобом формування цілісності світогляду молодших школярів.

Інтегровані курси реалізуються за програмами інваріантної та варіативної складових. Кожен з таких курсів розроблено відповідно до освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти та базується на чітко визначених змістових лініях, що забезпечують якісно відмінний спосіб його структурування та презентації. Інтегровані курси сприяють формуванню в учнів якісно нових знань, що характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості й системності внаслідок системного викладу навчального матеріалу у нових органічних взаємозв'язках [3].

Звичайно, предметна система не порушує логіки кожної конкретної науки і забезпечує певну систему знань. Але вона не формує в учнів інтегрального образу світу. Як свідчить практика, в системі класно-урочного навчання оптимальними шляхами вирішення даної проблеми є інтегровані курси, інтегровані уроки та інтегративні дні.

Сутність інтегрованих курсів полягає в тому, що вони дають змогу учням отримати спочатку загальне, цілісне уявлення про певну галузь знань, а потім її конкретизувати, поглиблювати. Отже, інтеграція як результат створення взаємопов'язаного, цілісного синтезованого курсу шляхом злиття елементів різних предметів є дійовим засобом формування цілісності світогляду молодших школярів.

Інтегровані уроки – це один із напрямків методичного оновлення уроків у початковій школі. Це уроки, які об'єднують знання із різних навчальних предметів, що за навчальним планом викладаються як окремі, навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів учня, що дає змогу пізнавати певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань. Метою навчальних занять, побудованих на інтегрованому змісті, є створення передумов для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до пізнання. Методичне проведення інтегрованих уроків потребує високого професіоналізму й ерудиції вчителя.

Основою ефективності інтегрованих уроків (коли у межах одного уроку вивчається матеріал різних навчальних предметів), а також бінарних інтегрованих уроків (коли у межах двох уроків поспіль опрацьовується матеріал двох і більше навчальних предметів) є чітке

визначення мети і відповідне їй планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища з використанням засобів різних навчальних предметів.

Особливість планування і проведення інтегрованих і бінарних інтегрованих уроків у початковій школі полягає у тому, що вони можуть проводитись як одним учителем, який викладає предмети, які інтегруються, так і двома вчителями у випадках, коли другий предмет, що інтегрується, викладає фахівець (учитель, який викладає відповідний предмет в основній школі). Через складність координації діяльності педагогів у другому випадку такі інтегровані уроки проводять необґрунтовано рідко, тому необхідно планувати такі уроки заздалегідь.

Вивчення досвіду практиків демонструє широкі можливості для інтеграції навчального матеріалу з багатьох предметів. Так, інтеграція уроків з природознавства, трудового навчання, музичного і образотворчого мистецтва з українською мовою відбувається на основі реалізації мовленнєвої й соціокультурної змістових ліній, а з уроками літературного читання – завдяки добору відповідних за змістом творів. З метою забезпечення міжпредметної інтеграції математики з іншими навчальними предметами можна посилити виховний компонент цього навчального предмета. Найбільший потенціал для цього мають текстові задачі. Сюжети завдань, у яких описуються досягнення українців (світові й олімпійські рекорди українських спортсменів, здобутки дослідників і науковців, шедеври світового мистецтва, створені українцями тощо), історичні й географічні пам'ятки, історичні події, які вплинули на розвиток держави, будуть сприятливими для формування патріотичних почуттів учнів, розвитку їхньої національної самосвідомості тощо.

У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися так звані «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної виховної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході.

Інтегративні дні – це дні, в які зміст навчальних предметів найповніше інтегрується за змістом і дидактичною метою. Прикладом такої інтеграції є підпорядкування навчальних предметів певного дня одній із тем, як-от: «Весна-красна», «Мова моя колискова», «Славетні українці» тощо.

Інтеграція багатокomпонентного змісту початкової освіти дає можливість вчителеві раціонально розподілити час на вивчення предметів інваріантної частини, зменшити кількість годин на їх вивчення і за рахунок вивільнених годин організувати роботу, спрямовану на розвиток творчих здібностей учнів, реалізацію їхнього сутнісного потенціалу.

Як бачимо, інтеграція є необхідною в початковій школі, бо забезпечує оптимальні умови для розвитку особистості. Адже одночасний контакт учня з різними видами діяльності не тільки сприяє системному, цілісному сприйманню предметів та явищ, а й забезпечує емоційне благополуччя учнів на навчальному занятті, спонукає кожну особистість до самореалізації сутнісного потенціалу, тобто сприяє збагаченню учнів досвідом через їхні почуття. А такі знання є міцними та особистісно значущими.

Отже, змістовна й цілеспрямована інтеграція вносить у звичайний навчально-виховний процес привабливу для учнів новизну, знімає суворі кордони предметного викладання, а найголовніше – допомагає сприймати важливі поняття, явища цілісно й водночас всебічно.

Література:

1. Косовська М. Інтеграція багатокомпонентного змісту початкової освіти в умовах реалізації нових освітніх програм // Початкова школа. – 2003. – № 11. – С.11-13.
2. Кунць З.Й. Універсальний словник української мови / З.Й. Кунць. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 848 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. / О.Я. Савченко. – 2-ге вид. – К. : Грамота, 2013. – 504 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Том 3. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. - К. : Рад. школа, 1977. – С.127-143.
5. Ушинський К.Д. Педагогические сочинения: В 6-ти томах. Том 4 / К.Д. Ушинський / Сост. С.Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1989. – С.43-45.

Деменков Денис Вікторович,

старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

СКЛАДОВІ СТРУКТУРИ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ГУРТОВИХ ЗАНЯТЬ З ФУТБОЛУ

Актуальність. У сучасну епоху зростає роль освіти, її вплив на соціальний та науково-технічний прогрес суспільства. Це повною мірою відноситься й до такої галузі суспільного життя, як фізична культура та спорт. В останні роки значення гурткової роботи як засобу додаткової рухової активності, фізкультурної освіти та збереження здоров'я школярів не викликає сумнівів.

Підвищення ролі гурткової роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, її суспільного значення, загальна її інтенсифікація на базі науково-технічних досягнень викликали посилення вимог до професійної освіти (професійної підготовки) та широкого впровадження всіх спеціалістів даної галузі, у тому числі керівників гуртків з футболу. Сучасна система професійної підготовки в Україні спрямовує навчальний процес на якісну професійну підготовку вчителів, керівників гуртків з різних видів спорту [2].

Ефективність позакласної роботи насамперед залежить від рівня та якості готовності педагога до управління даним процесом [3]. Отже, на нашу думку, показником якісної професійно-педагогічної підготовки фахівця має бути його готовність до проведення занять.

Визначення рівня готовності учителів фізичної культури до проведення факультативів та гуртків з футболу, потребує вирішення ряду завдань, до яких в першу чергу, на наш погляд, слід віднести визначення складових структури готовності учителів до проведення факультативної та гурткової роботи з футболу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблему готовності вчителя до професійної діяльності з різних позицій досліджували О.Н. Буркова, В.О. Сластьонін, В.В. Теплов, С.С. Вітвицька, Н.В. Кузьміна, К.К. Платонов, Б.Г. Ананьєв, А.Н. Леонтьєв, А.М. Матюшин, А.В. Петровський та ін.

Виклад основного матеріалу. Вчені виокремлюють термін професійна готовність, готовність до певного виду професійної діяльності (О.А. Дубасенюк, О.Г. Мороз, С.О. Сисоєва та ін.), готовність педагога до здійснення професійної діяльності (А.Й. Капська, А.Ф. Линенко, О.Г. Ярошенко).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає нам можливість стверджувати, що

поняття професійної готовності вживається в декількох значеннях і часом ототожнюється з професійною підготовкою [1].

Проте огляд словникових тлумачень дозволяє відзначити деяку відмінність цих понять, указуючи на те, що підготовка до професії є формуванням готовності до неї, а система установок на працю, стійка орієнтація на виконання трудових завдань, загальна готовність до праці є психічним результатом професійної підготовки.

Теоретичні положення готовності вчителя фізичної культури до гурткової роботи з футболу базуються на загальній теорії готовності до діяльності, і зокрема, теорії професійної готовності. О.М. Буркова професійну готовність до педагогічної діяльності трактує як «складне інтегральне утворення структури особистості спеціаліста, яке дозволяє визначити якість професійної підготовки, сформованість професійних знань, умінь, навичок, соціально-психологічну схильність до роботи з дітьми» [4; 5].

У працях К.М. Дурай-Новакової професійно-педагогічна готовність виступає і як якість особистості, і як актуальний психологічний стан. У словнику В.І. Даля це поняття означає: «готова (про людину) – та, що приготувалася, така, що зібралася зовсім, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, знаряджатися, налаштуватися на щось ... Готовність – це стан чи властивість готового» [2].

У психолого – педагогічній літературі поняття «готовність» науковці визначають як:

- особливий психічний стан, установку особистості на вдосконалення певної діяльності;

- складне багаторівневе утворення, яке включає в себе пізнавальні, вольові, мотиваційні, моральні характеристики (М.І. Дьяченко та Л.А. Кандибович);

- як характеристику особистості, що відображає її реальні можливості конструктивно взаємодіяти з партнерами в ході спільної діяльності (А.М. Кузьмін);

- як прояв індивідуально-особистісних якостей, процес формування морально-психологічних якостей особистості, що визначають ставлення до професійної діяльності, забезпечують її успішне здійснення (О.М. Леонтьєв);

- як особливий психічний стан, який забезпечує високу дієздатність, або як психічний стан, що займає проміжне становище між психічними процесами та властивостями особистості, створюючи функціональний рівень, на тлі якого розвиваються процеси, необхідні для забезпечення результативності професійної діяльності (К.К. Платонов);

- як професійно значущу якість особистості майбутнього вчителя, яка утворює систему взаємопов'язаних компонентів, до складу якої входять як особистісні якості, що включають наявність професійних мотивів та інтересів, знань, так і вміння, що забезпечують виконання функцій, адекватних потребам певної професійної діяльності (Н.М. Яковлева).

У структурі особистості педагога важливе місце посідає професійна підготовка до проведення як уроків фізичної культури так і гуртків.

А. Линенко у своїх дослідженнях звертає увагу на такий аспект, як готовність учителів до професійної діяльності, оскільки саме в педагогічному вищому навчальному закладі у процесі навчання формуються основи педагогічної майстерності, закладається підґрунтя готовності до майбутньої професійної діяльності вчителя.

Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності – це, перш за все,

нагромадження знань, умінь і навичок практичної діяльності. Поняття «готовність до педагогічної діяльності», на думку автора, включає педагогічну самосвідомість, інтерес до педагогічної діяльності та потребу в ній, мотиви діяльності, педагогічні здібності, теоретичні знання предмета й способів діяльності, навички та вміння, професійно значущі якості майбутнього педагога.

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [1].

Проаналізувавши трактування різних учених щодо визначення поняття професійної готовності вчителя фізичної культури до проведення гурткових занять, ми виділили такі основні аспекти:

- професійна підготовка вчителя фізичної культури передбачає формування психологічних знань, умінь і навичок самоврядування, психодіагностики особистісних властивостей, міжособистісних відносин;

- достатній обсяг знань та навичок, необхідних для методичної, викладацької та організаторської роботи;

- знання, вміння й навички щодо формування, збереження й зміцнення здоров'я в усіх його аспектах (духовному, психічному й фізичному), формування культури здоров'я школярів;

- професійна готовність учителя, яка виражає якісні характеристики її спрямованості, свідомості, професійної позиції, іміджу, рівня оволодіння професійно-педагогічними діями [5].

Теоретичний аналіз наукової літератури дає нам змогу визначити, що вчені, які досліджують готовність вчителя до професійної діяльності виділяють її різні складові. За допомогою аналізу науково-методичної літератури ми визначили складові структури готовності вчителя до проведення гурткових занять з футболу, слід зазначити, що визначені нами складові збігаються з переліком поданим В.А. Сластьоніним, а саме:

- *психологічна готовність* – сформована спрямованість на професійну діяльність, настанова на роботу, наявність інтересу до предмета діяльності, потреба в самоосвіті в цій галузі, розвинуте професійне мислення;

- *науково – теоретична готовність* – наявність відповідного об'єму суспільно-політичних, психологічних та спеціальних знань;

- *практична готовність* – наявність сформованих на відповідному рівні професійних умінь та навичок;

- *комунікативна готовність* – здатність створювати та підтримувати конструктивний контакт і довірливі стосунки з учнями, фасилітаційна здатність, вміння будувати стосунки і створювати сприятливе педагогічне середовище, загальна комунікабельність та соціабельність;

- *психофізіологічна готовність* – наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю та визначена сформованість професійно значущих якостей особистості;

- *фізична готовність* – стан здоров'я та фізичного розвитку відповідно вимогам

професійної діяльності.

Результати дослідження проблеми готовності педагогів до професійної діяльності у вітчизняній та зарубіжній літературі дозволили охарактеризувати готовність педагогів до проведення гурткових занять з футболу як складне динамічне особистісне утворення, що включає багатопланову систему якостей і властивостей, а саме передбачає: наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до гурткових занять з футболу, володіння загальними професійно значущими методичними та психолого-педагогічними знаннями, наявність певних особистісних якостей і здібностей вчителя, необхідних для успішної реалізації гурткових занять з футболу та педагогічної рефлексії [6].

Висновки. Проведене дослідження уможливило визначення складових структур готовності педагогів до проведення гурткових занять з футболу із школярами. До складових структур готовності ми віднесли: науково – теоретичну готовність; практичну готовність; комунікативна готовність; психофізіологічну готовність; фізичну готовність.

Все це дозволяє нам більш широко розглянути питання професійно-педагогічної підготовки учителя до проведення гурткових занять з футболу та зазначити шляхи її удосконалення.

Перспективи подальших досліджень. Актуальними є подальші дослідження щодо визначення основних компонентів, критеріїв та рівнів готовності педагогів до проведення гурткових занять з футболу.

Джерела та література:

1. Антоненко О.В. Формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до роботи в сучасній загальноосвітній школі / О.В. Антоненко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 10. – С. 79-81.
2. Васильчук А. Г. Технологія навчання футболу школярів у системі фізичного виховання загальноосвітніх шкіл : дис. ...канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Васильчук Аурел Григорович. – Л., 2007. – 212 с.
3. Комар О. Проблеми готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з молодшими школярами / О. Комар // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – УДПУ ім. Павла Тичини, 2015. – С. 31-36.
4. Мухаметзянова Н.В. Особенности профессионально важных качеств будущих учителей физической культуры / Н.В. Мухаметзянова // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 5. – С. 30-32.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюна, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
6. Слостенин В.А. Педагогіка / В.А. Слостенин. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

Демидчик Галина Степанівна,

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії і початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О.Довженка;

Шевчик Наталія Володимирівна

учитель початкових класів вищої категорії
Конотопської ЗОШ I-III ст. № 5,

МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ – ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасна школа потребує компетентного висококваліфікованого та високоорганізованого вчителя, здатного працювати творчо, йти в ногу з часом, використовуючи нові підходи до навчання школярів, брати участь в інноваційних процесах у

вітчизняній освіті.

Професійна компетентність педагога має багато складників, одним із яких є культура мовлення. Питання культури мовлення досліджували вітчизняні й зарубіжні лінгвісти І.К.Білодід, В.М.Русанівський, М.А.Жовтобрюх, Л.І.Мацько, Н.Д.Бабич, О.О.Потебня, О.О.Шахматов, Л.В.Щерба, О.М.Пешковський, В.В.Виноградов, С.І.Ожегов та ін.

М.І.Ільшанський поняття «культура мовлення» трактує як «володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, в усній та писемній формах мовлення, уміння користуватися мовно-стилістичними засобами і прийомами з урахуванням умов і цілей комунікації» [1, с. 5]. Мовлення освіченої людини, і насамперед педагога, має «...відрізнитися національною самобутністю, змістовою точністю, багатством і різноманітністю словника, граматичною правильністю, логічністю, художньою образністю... відповідати чинним нормам орфоєпії (правильної вимови), а в письмовій формі – нормам орфографії й пунктуації» [2, с. 6-7].

У роботі вчителя слово є основним знаряддям, яким він має досконало володіти. Я.А.Коменський вважав, що педагог повинен володіти словом точним, ясним, виразним [3]. В.О.Сухомлинський переконаний, що мистецтво виховання – це мистецтво володіння словом. Він розробив своєрідний кодекс мовлення вчителя, вважаючи, що слово вчителя не повинно бути брутальним, непристойним, фальшивим, нещирим. Особливо педагог наголошував на своєрідній психотерапевтичній функції слова вчителя, визнаючи це обов'язковою умовою спілкування – діалогу між учителем і учнями. Вислови "душа дитини" і "слово вчителя" він ставив поряд. Найважливішим засобом впливу на дитину, на думку педагога, облагородження її почуттів, душі, думок, переживань, є краса і величність, сила і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі, де зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття зачудування, неможливо переоцінити [4].

Учитель повинен говорити просто, зрозуміло, чітко, не поспішаючи, бути толерантним і стриманим. Звукова сторона його мовлення часто відіграє вирішальну роль у засвоєнні учнями навчальних предметів. Педагог не повинен помилятися у наголошенні таких часто вживаних слів, як *пізнáння, навчáння, читáння, завдáння, запитáння, ознака предмéта, вірші* (іменник *вірш* у всіх відмінках однини і множини зберігає наголос на кореневому складі), *листопа́д, за́гадка, дочка́* (але *до́нька*), *прияте́ль, по́друга, спі́на, ведмеді́ця, вимóва, віпадо́к, котру́й, чергові́й, вира́зний, нові́й, старі́й, тонкі́й, мно́жник, добу́ток, чисе́льний, знаме́нник, множи́на, одина́дцять, чотирна́дцять, сімдеся́т, вісімдеся́т, сантимéтр, мілімéтр, децимéтр, кіломе́тр, це́нтнер, текстова́ задача, течія́, величина́* та ін.

Доречно згадати про одну з важливих особливостей української мови – наявність кличного відмінка. Вчитель у своїй професійній діяльності найчастіше ним користується. Дітям, особливо першокласникам, хочеться, щоб на уроці вчитель звертався до них, називаючи ім'я, а не прізвища. І необхідно, щоб вони чули правильну форму свого імені: *Сергі́йку, Оленко, Дмитри́ку, Даринко, Ганнусю, Тарасе, Карино, Катру́сю, Матвію* тощо.

Однак необхідно застерегти від захопленості зменшено-пестливими формами. Дехто з учителів і предмети шкільного вжитку називає *книжечка, сторіночка, ручечка, щоденничок, рядочок, крапочка*. Мовлення дорослих, учителів, відтворюючи дійсність, не повинно бути прикрашеним, тим більше зводитись до сюсюкання. Зменшено-пестиві форми припустимі в

мовленні вчителів, але їх уживання бажане там, де воно викликане ситуацією, де воно стилістично виправдане, доречне, обумовлене.

Як показує практика, якість мовлення знижує неправильне наголошування слів, що відрізняються місцем наголосу в українській і російській мовах: *до́чка, дошка́, дрова́, і́м'я, но́вий, ста́рий, оді́надцять, чоті́рнадцять, подру́га, центнер* та ін. Засвідчується й ненормативна вимова слів з кінцевим [р] і з [р] у кінці складу як [p'], з нескладовим [у] на початку слова перед приголосним, у середині слова після голосного перед приголосним та в кінці слова після приголосного перед паузою, як [ф], оглушення дзвінких приголосних у кінці слова й складу тощо.

Серед лексичних помилок найбільш поширені порушення лексичної сполучуваності слів, багатослів'я, вживання зайвих слів, невиправдане повторення тих самих або однокорених слів, що є виявом низької вимогливості до вибору слова, мовленнєвої неухважності.

Культура мовлення вчителя, на нашу думку, включає й уміння володіти компонентами техніки мовлення – голосом, дикцією, темпом, інтонацією. Певну частину часу на уроці учень слухає вчителя – його пояснення, розповідь, коментар. Вчитель мусить завжди продумувати не тільки зміст, логіку виступу, а й темп, ритм, виразність свого мовлення.

Дослідженнями доведено важливість темпу мовлення вчителя, особливо в молодших класах. При порушенні оптимального темпу мовлення в учнів спостерігається різке зниження повноти і точності відтворення навчальної інформації, яку вони чули на уроці. Так, при середньому темпі мовлення вчителя (120 слів на хвилину) учні відтворюють лише 42,8 % сприйнятої на слух інформації, при швидкому – 14,2 %, а при уповільненому – 70 %. Це можна пояснити тим, що учні не можуть якісно сприймати мовлення вчителя, якщо його темп не збігається з темпом їхньої пізнавальної діяльності.

Дослідження З.Г. Зайцевої визначають роль логічного наголосу в мовленні вчителя. Нею з'ясовано, що неправильна постановка логічних наголосів, перевантаженість ними навчальної інформації призводять до того, що 39 % учнів цю інформацію зовсім не сприймають, 11 % сприймають частково, 47 % – лише її початок. Учні стомлюються від надмірно гучного голосу вчителя, одноманітності інтонаційного малюнка його мовлення [5].

Учитель початкових класів повинен вміти говорити з учнями їхньою мовою. Діти мають більше можливості до творчої діяльності, коли відчують себе впевнено, спокійно, розкуто, а не тоді, коли мовлення вчителя перенасичене наказами, заборонами, що супроводжуються інтонаціями невдоволення, роздратованості, авторитарності.

Доцільно, гадаємо, звернутися до настанов відомого ритора початку ХХ століття, юриста й письменника А.Ф.Коні:

- «говорити треба голосно, чітко, немонотонно, бажано ще й виразно і просто. У тоні повинна вчуватися впевненість, переконаність, сила;
- тон мовлення слід змінювати – підвищувати і знижувати його залежно від змісту і значення конкретної фрази. Не можна забувати про паузи між окремими частинами усного мовлення;
- мовлення ефективно оживлюють жести, але користуватися ними треба обережно: жести повинні відповідати змістові і значенню вимовленої фрази або окремого слова» [6].

Учитель не повинен допускати помилок і в записах на дошці чи в учнівських зошитах, щоденниках. Орієнтиром у цьому мають бути встановлені стандарти[7].

Під час оформлення, наприклад, математичних записів необхідно пам'ятати про такі скорочення слів: **км** – кілометр, **м** – метр, **дм** – дециметр, **см** – сантиметр, **мм** – міліметр, **т** – тонна, **ц** – центнер, **кг** – кілограм, **г** – грам, **а** – ар, **га** – гектар, **год** – година, **хв** – хвилина, **с** – секунда, **грн** – гривня (без крапки), але **к.** – копійка (з крапкою) – при числах. В інших випадках скорочення назв одиниць величин не відбувається.

Слід пам'ятати і про те, що, скорочуючи слово, необхідно залишати в ньому не менше двох літер. Скорочення слова до однієї початкової літери допускається тільки для загальноприйнятих скорочень та окремих слів, як наприклад: **р.** – рік, **в.** – вік, **с.** – сторінка, **р.** – річка, **с.** – село, **ц.** – ціна, причому тільки при числах або конкретних назвах.

Під час виконання письмових мовних розборів допускаються такі скорочення: **ім.** – іменник, **займ.** – займенник, **дієсл.** – дієслово, **присл.** – прислівник, **н.ф.** – неозначена форма, **числ.** – числівник, **прикм.** – прикметник, **спол.** – сполучник, **поч.ф.** – початкова форма, **част.** – частка, **прийм.** – прийменник; **Н.в.** (або **Н.**) – називний відмінок, **Р.в.** (**Р.**) – родовий, **Д.в.** (**Д.**) – давальний, **З.в.** (**З.**) – знахідний, **О.в.** (**О.**) – орудний, **М.в.** (**М.**) – місцевий, **Кл. в.** (**К.**) – кличний; **чол.** (або **ч.р.**) – чоловічий рід, **жін.** (або **ж.р.**) – жіночий, **середн.** (або **с.р.**) – середній; **одн.** – одиниця, **мн.** – множина; **I** – перша дієвідміна, **II** – друга; **розп.** – розповідне речення, **пит.** – питальне, **спон.** – спонукальне, **окл.** – окличне, **неокл.** – неокличне, **скл.** – складне; **підм.** – підмет, **прис.** – присудок, **другор.** – другорядні, **однор.** – однорідні члени речення; **голосн.** – голосний звук, **нагол.** – наголошений, **ненагол.** – ненаголошений, **приголосн.** – приголосний, **тверд.** – твердий, **м'як.** – м'який, **дзвінк.** – дзвінкий, **глух.** – глухий.

Отже, щоб мати високу культуру мовлення, слід добре знати існуючі правила і норми української літературної мови, дотримуватися їх у живому мовному спілкуванні і на письмі, бути уважним до змін у сучасній літературній мові. Культура і техніка мовлення є не тільки елементом культури педагогічної діяльності вчителя, а й передумовою позитивного сприйняття його учнями, їхніми батьками, колегами.

Література:

1. Ильяш М.И. Основы культуры речи. – Киев – Одесса: Головное издательство издательского объединения «Вища школа», 1984. – 187 с.
2. Розенталь Д.Э. Культура речи. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1964. – 140 с.
3. Коменский Я.А. Об изгнании из школы косности. // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики / сост. А.И. Пискунов. 2-е изд., перераб. – М., 1981.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : В 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. Т. 5 – 638 с.
5. Зайцева З.Г. Школа та важковиховувані підлітки : Кн. для вчит. – К. : Рад. школа, 1991. – 78 с.
6. Кони А.Ф. 18 советов лекторам // Наука и религия. – 1965. – № 5. – С. 7-9.
7. ДСТУ 3582 – 97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила: Державний стандарт України. – К. : Держстандарт України, 1998. – 52 с.

Демченко Світлана Володимирівна,
учитель ЗОШ I-III ст. № 24 м. Суми

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Освіта сьогодні – це освіта, спрямована на формування нового світогляду, позицій, ідей, а світ, що оточує нас - розмаїтий і загадковий. Загальноосвітня школа покликана закласти основу формування особистості з новим способом мислення і типом поведінки в навколишньому середовищі – екологічним. Саме тому науково-обґрунтований зміст формування природознавчої компетентності учнів на уроках хімії як засіб розвитку екологічної свідомості, подолання споживацького ставлення до природи через особистісно-професійну компетентність учителя є актуальним і сучасним. Завдання процесу підготовки учнів постійно зростають, здійснюється пошук нових підходів до організації навчального діяльності, яка повинна бути творчою та особистісно-зорієнтованою. У третє тисячоліття людина має увійти з новою філософією життя, згідно з якою вона є частиною життя на Землі, мати високу екологічну культуру. Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей, що робить украй актуальною проблему зміни ставлення людства до природи. Цій меті служить формування екологічної свідомості. Її розвиток можна здійснювати на всіх етапах навчання в школі, кожному з яких, з огляду на вікові особливості школярів, властиві певна мета, завдання, методика. Кожен учитель певною мірою формує природознавчу компетентність на своїх уроках. Робота педагога має бути орієнтована на пробудження в школярів інтересу до проблем довкілля, набуття практичних умінь, створення мотивації для формування екологічної свідомості, організацію і здійснення навчально-пізнавального процесу з використанням інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, уміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Тому вияв основних професійних компетентностей учителя у формуванні екологічного мислення школярів на уроках хімії дозволить випускникам стати успішним, здатними взяти на себе відповідальність за майбутнє планети. Професійна компетентність у контексті зазначеної теми включає знання й уміння з різних сфер життєдіяльності людини, які необхідні для формування умінь і навичок здійснення діяльності творчого рівня. Відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти [4, с.35], вивчення окремих природничо-наукових дисциплін у загальноосвітній школі здійснюється в рамках освітньої галузі «Природознавство» і передбачає реалізацію не лише єдиних освітніх цілей, але й конструювання змісту кожної з цих дисциплін на основі спільних для освітньої галузі змістових ліній. Тому на нинішньому етапі становлення загальної природничо-наукової освіти важливим є перехід від міжпредметних взаємозв'язків у вивченні природничо-наукових дисциплін до міжпредметної взаємодії навчальних дисциплін. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що педагогічна теорія обов'язково передбачає закріплення набутих знань на практиці.

Для реалізації професійної компетентності у формуванні екологічної свідомості актуальними є чотири «закони» Б. Коммонера (1974) [2,с.19]:

- усе пов'язане з усім;

- усе повинно кудись подітися;
- ніщо не дається задарма;
- природа знає краще.

Їх практичне впровадження відбувається через використання і виконання завдань, що спрямовані на розвиток:

- вербально-лінгвістичного інтелекту:

Скласти якомога більше віршованих рядків із запропонованих слів, що стосуються теми:

У небі зростають озонові діри,
Сохнуть річки, вигорають ліси,
Сміттю і бруду не знаємо міри,
Де вже й поділась отая краса?
Я закликаю вас, браття і сестри,
Землю свою берегти, цінувать.

- на розвиток просторового інтелекту:

Для уроку використовують карту реальної або вигаданої місцевості (група учнів готує карту заздалегідь). Учитель формує дві групи – провідників (співробітників туристичного бюро) і екологів. Завдання першої групи – прокласти такий маршрут, що дозволив би ознайомити екскурсантів з усіма пам'ятками. Друга група складає правила поведінки туристів на маршруті, позначає місця заборони для відвідування, зони тиші й рекреаційні ділянки. Групи провідників і екологів погоджують свої вимоги під час обговорення, оформляють необхідний «документ» і передають у туристичне бюро.

- розв'язання завдань практичного характеру:

1. За добу людина вдихає приблизно 25 кг повітря. Під час роботи двигуна внутрішнього згорання автомобіля витрачається 1825 кг кисню на 100 км часу. Скільки часу може дихати людина цим киснем?

2. Для того, щоб тісто було пухким, використовують CO_2 , що утворюється внаслідок взаємодії питної соди з оцтом. Визначте масу 9%-го розчину столового оцту, який необхідно взяти для повної нейтралізації однієї чайної ложки (5 г) соди.

- на розвиток логіко-математичного інтелекту:

1. Мурашина сім'я протягом дня знищує близько 1 кг комах, завдяки чому захищає ліс площею 2500 м². Яку площу лісу захистить мурашина сім'я за тиждень?

2. Кинута на землю шкірка від банана в нашому кліматі розкладається близько 2 років. Кинутий недопалок цигарки розкладається на два роки довше. Пластиковий пакет розкладається на вісім років довше ніж недопалок. Скільки років потрібно для того, щоб розклався пакет? На скільки років раніше розкладеться шкірка від банана? (12 років, 10 років).

3. Після уроків у кабінетах школи зібрано 1 кг паперового сміття. Якщо учні залишатимуть щодня таку кількість паперу, то скільки його буде за 190 навчальних днів у нашій школі? У 17 школах району? Яку площу лісу буде вирубано даремно, якщо для виробництва 1 т паперу потрібно приблизно 900 м² лісу? (Як можна використати паперові відходи, якщо вони вже є?).

- розвиток внутрішньо-особистісного інтелекту:

У класі формуються групи по п'ять-шість учнів. Кожна група одержує однаковий за змістом текст про екологічний стан конкретної місцевості й аналізує його тільки в рамках зазначеного для неї напрямку: 1-ша група – ґрунт; 2-га група – повітря й стан атмосфери; 3-тя група – вода; 4-та група – стан флори; 5-та група – стан фауни. Потім кожна група зачитує частину тексту, яка відбиває конкретний напрямок.

Завдання: учасники мають визначити характер підприємства, розташованого в певній місцевості, технологічну схему виробництва, потоки шкідливих викидів і представити проект екологічно безпечного виробництва.

За умови розв'язування таких задач і вправ знання учнів поповнюються цікавими відомостями про навколишній світ, розвивається і вдосконалюється мова, увага, самостійне творче мислення, виховуються елементи основ екологічної культури

Багатий педагогічний досвід учителів [1,с.6] свідчить, що екологічні знання передані за допомогою нових прийомів, активних технологій засвоюються набагато краще і міцніше, ніж сухі факти і статистика. Тому гармонійне поєднання професійної компетентності вчителя і вмотивованих учнів по реалізації екологічних знань буде мати гарний результат. Зміст шкільного курсу хімії має об'єктивні можливості формування і розвитку в школярів норм поведінки в природі, ціннісні орієнтації. Суттєвою особливістю є наявність у його складі різноманітних компонентів. Формування екологічних знань на уроках у школі тісно переплітається з метою всіх курсів, їхніх окремих розділів, тем, завданнями екологічної освіти і виховання. Таким чином, учитель хімії сприяє екологічній освіті учнів і має для цього величезні можливості. У їх реалізації і в підготовці екологічно-грамотного покоління основна роль належить саме йому, його творчій ініціативі.

Учитель – автор, але його слухачі і глядачі не аплодують йому.

Він – скульптор, але його праці ніхто не бачить.

Він – лікар, але його пацієнти рідко дякують йому за лікування і не завжди хочуть лікуватися.

Де ж йому взяти сили для щоденного натхнення?

Лише в самому собі, лише в усвідомленні величчя своєї праці.

С. Соловейчик

Література:

- 1.Зубкова Т.Г. Сталий розвиток на уроках хімії: Розробка навчальних блоків. Частина I / Зубкова Т.Г.- Х. : Вид.група «Основа», 2017.- 96с. – (Б-ка журн. «Хімія»; Вип.1 (169))
2. Коммонер Б. Замыкающийся круг. – Л., 1974. – С.32.
- 3.Петрікова Н.І. Професійна компетентність учителя – важлива складова якісної освіти. http://osvita.ua/school/lessons_summary/administration/34011/
- 4.Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України №1392 від 23 листопада 2011 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 538 від 07.08.2013) // Офіційний вісник України. –2012. – № 11. – С. 400.

Демченко Ольга Петрівна,
вчитель фізики Липоводолинської спеціалізованої школи I-III ст.
Липоводолинської районної ради Сумської області

ПРОФЕСІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ УЧНІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Вибір професії – це одне з найважливіших стратегічних рішень у житті людини і досить складна комплексна проблема. У сучасній психології самовизначення особистості розуміється як активне визначення людиною свого місця у системі суспільних відношень. В цьому зв'язку важливо розглядати як одне ціле – особистісне і професійне самовизначення під час вибору старшокласниками життєвого шляху. Особистісне самовизначення являю собою вибір життєвої позиції, визначення перспектив у діяльності та сімейних плануваннях, а також перехід від однозначної ролі (учня) до соціально диференційованих ролей. Від того, на скільки успішно здійсниться особистісне самовизначення особистості, залежить і його професійне майбутнє.

Мета статті полягає у розкритті сутності спрямованості особистості та її впливу на професійне самовизначення старшокласників.

Під професійним самовизначенням у педагогіці розуміють самопізнання та об'єктивну оцінку особою власних індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно-важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для оволодіння конкретною професією. Це процес прийняття особистістю рішення щодо вибору майбутньої трудової діяльності (вибір професії, навчального закладу, місця працевлаштування тощо).

У психіці людини існує сукупність стійких істотних властивостей, що проявляються у всіх видах її діяльності і визначають її характер. Характер – це придбані в конкретних соціальних умовах загальні способи взаємодії особи з середовищем, складовий тип її життєдіяльності. Своєрідність характеру кожної людини визначається його спрямованістю (стійкою мотиваційною сферою особи) і особливостями здійснення діяльності – вольовими якостями. Тому риси характеру визначаються і класифікуються, перш за все, залежно від спрямованості особистості [1, с. 46]. Сфера особистості об'єднує в собі домінуючі у даної особи потреби, відчуття, установки, інтереси, бажання, ідеали, переконання і світогляд. Система відносин особистості є основною її якістю. Уся система відносин особистості, її спрямованість є підструктурою, мотиваційно-регуляцією особи, що визначає загальні особливості її поведінки. Система стійких відносин особи підрозділяється на наступні групи:

- Відношення людини до суспільства, мікросередовища, до окремих людей.
- Відношення людини до себе – його самосвідомість.
- Самосвідомість має свою структуру, що визначається здібністю особи до самопізнання.
- Відношення до праці і інших видів діяльності.
- Відношення до речей як продуктам людської праці.

За змістом розрізняються властивості цих відносин, що також виявляються у вигляді окремих якостей характеру особи. Розрізняються наступні властивості відносин особи:

- Соціальна значущість відносин людини, рівень їх суспільної цінності, який визначає моральні якості людину, моральність її повсякденної поведінки, відповідність

спрямованості особи прогресивним соціальним ідеям.

- Різноманітність потреб особи, широта її інтересів і усвідомлення центральних стрижневих інтересів, які визначають цілеспрямованість особи.
- Ступінь стійкості відносин, що визначає послідовність і наполегливість особи в досягненні мети – цілісність характеру.

Широка система поглядів, уявлень і понять про навколишню дійсність, знання основних її взаємозв'язків є вищою мотиваційно-орієнтовною основою поведінки особи – її світогляд. Особливостями світогляду як найважливішої властивості особи є ступінь її самопізнання, цілісність і науковість. Розвинений світогляд – це показник зрілості особи [2, с. 6].

Зі світоглядом пов'язано і формування системи переконань – стійкої мотивації до освіти, в якій знання синтезуються з відчуттями, з глибокою вірою в них. Отже, переконання – це система знань, що стала принципом діяльності людини. Відносини особи в суспільстві формуються на основі її знань, уявлень та життєвого досвіду. Таким чином, досвід особи і система набутих знань є найважливішими складовими характеру, що лягають в основу вибору майбутньої професії. Негативні наслідки «неправильно» обраної професії стосуються як самої людини, так і суспільства в цілому. За підрахунками науковців, правильний вибір професії в 2-2,5 разу зменшує «текучість кадрів», на 10-15% збільшує продуктивність праці і в 1,5-2 рази зменшує вартість навчання кадрів. Для оцінки професійного особового типу застосовують методику Джона Голланда [3, с.41]. Згідно його концепції він виділив 6 типів соціальної спрямованості особи:

1. Реалістичний тип – несоціальний, орієнтований на сьогодення емоційно стабільний, такий, що займається конкретними об'єктами (речами інструментами, машинами), віддає перевагу заняттям, що вимагають моторної спритності, конкретності. Розвинені математичні, невербальні здібності. Рекомендовані професії: механік, електрик, інженер, агроном та ін.

2. Інтелектуальний тип – несоціальний, раціональний, незалежний оригінальний. Переважають теоретичні цінності, любить вирішувати задачі що вимагають абстрактного мислення, інтелектуал. Гармонійно розвинені вербальні і невербальні здібності. Рекомендовані професії наукового характеру: ботанік, астроном, математик, фізик та ін.

3. Соціальний тип – володіє соціальними уміннями, потребує контактів. Риси його вдачі: прагнення повчати і виховувати, психологічний настрій на людину, гуманність. Представник даного типу старається триматися в стороні від інтелектуальних проблем; активний, але часто залежимо від думки групи людей. Проблеми вирішує спираючись на емоції, відчуття, уміння спілкуватися. Володіє гарними вербальними здібностями. Рекомендовані професії: лікар, вчитель, психолог та ін.

4. Конвенціональний тип – віддає перевагу чітко структурованій діяльності. Характер стереотипний, конкретний, практичний. Не проявляє критичність оригінальність, консервативний, залежимо, не любить зміну діяльності. Слабо розвинені організаторські здібності, переважають математичні здібності. Рекомендовані професії, пов'язані з канцелярією і розрахунком.

5. Заповзятий тип – обирає цілі, які дозволяють проявити енергію, ентузіазм, імпульс, любить пригоди. Представник даного типу домінантний, любить визнання, любить керувати. Йому не подобається практична праця, а також заняття що вимагають інтелектуальних

зусиль, посидючості. Добре вирішує задачі, пов'язані з керівництвом, статусом і владою агресивний і заповзятливий, володіє хорошими вербальними здібностями. Рекомендовані професії: артист, журналіст, телеоператор, завідувачий директор, дипломат і тощо.

6. Артистичний тип – спирається на емоції, уяву, інтуїцію; має складний погляд на життя. Незалежний в рішеннях, оригінальний. Високо розвинені моторні і вербальні здібності. Для представників даного типу характерний високий життєвий ідеал із утвердженням власного «Я». Він несоціальний в тому сенсі, що не дотримується умовностей суспільства. Рекомендовані творчі заняття: музика, малювання, літературна творчість тощо.

Формування, розвиток і зміна «Я-концепції» обумовлені чинниками внутрішнього і зовнішнього порядку. Соціальне середовище (сім'я, школа численні формальні і неформальні групи, в які включена особа) робить сильний вплив на формування «Я-концепції». Фундаментальний вплив на формування «Я-концепції» в процесі соціалізації робить сім'я. Причому, цей вплив є сильним не тільки в період ранньої соціалізації, коли сім'я є єдиним (або абсолютно домінуючою) соціальним середовищем дитини, але і надалі. З віком все більш вагомим в розвитку «Я-концепції» стає значення досвіду соціальної взаємодії в школі і в неформальних групах. Разом з тим, сім'я, як інститут соціалізації особи, продовжує грати найважливішу роль як в підлітковому так і в юнацькому віці особи [2, с.17].

У найзагальнішому вигляді в психології прийнято виділяти дві форми «Я-концепції» – реальну і ідеальну. Проте можливі і більш приватні її види, наприклад, професійна «Я-концепція» особи або «Я-професійне». У свою чергу, професійна «Я-концепція» особистості також може бути реальною і ідеальною. Поняття «реальна», як справедливо помічає Х. Ремшмідт, зовсім не припускає, що ця концепція реалістична. Головне тут уявлення особи про себе, про те, «який я є». Ідеальна ж «Я-концепція» (ідеальне «Я») - це уявлення особи про себе відповідно до бажань («яким би я хотів бути»).

Зазвичай, реальна і ідеальна «Я-концепції» не тільки можуть не співпадати, але в більшості випадків обов'язково розрізняються. Розбіжності між реальною і ідеальною «Я-концепцією» можуть мати різні, як негативні, так і позитивні наслідки. З одного боку, розузгодження між реальним і ідеальним «Я» може стати джерелом серйозних внутрішньо особистих конфліктів. З іншого боку, неспівпадання реальної і ідеальної «Я-концепції» є джерелом саморозвитку і самовдосконалення особи. Можна сказати, що багато що визначається мірою цього розузгодження, а також його внутрішньо особовою інтерпретацією. У будь-якому випадку безпідставно чекати повного збігу «Я-реального» і «Я-ідеального», особливо якщо йдеться про підлітковий і юнацький вік.

Виходячи із вищезазначеного, робимо висновок про те, що вибір майбутньої професії для старшокласника – одне з найважливіших стратегічних рішень у житті і складна комплексна проблема. Це складний акт самовизначення – свідомого вибору суб'єктом життєвої позиції, що стає вирішальним чинником у виборі способів розв'язання тих чи інших життєвих проблем. За методами та змістом роботи по професійному самовизначенню молоді – це соціально-економічні, медично-фізіологічні та психолого-педагогічні проблеми, а за сферою впливу – соціальні, результати яких відображаються на економічному рівні.

Таким чином, процес професійного самовизначення особи має завершуватися досягненням нею стабільності у тій чи іншій сфері соціального життя, формуванням

відповідних переконань, принципів, ціннісних орієнтацій та мотивацій.

Література:

1. Бібік Н.М., Бурда М.І. Профільна школа: проблеми науково-методичного супроводження // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. М. Коцюбинського. – 2014. – № 11.– С.66-68.
2. Джюра О. Д. Умови та ефективність професійного самовизначення особистості // Нова парадигма. Альманах наукових праць. Випуск 34. – Запоріжжя, 2013. – С. 86-100.
3. Кода С.В. Професійна підготовка вчителя в умовах реформування освіти // Менеджмент за умов трансформаційних інновацій: виклики, реформи, досягнення Зб. наук. пр. по матеріалах Міжнарод. наук. конф. – Суми, 2009. – С. 44-47.
4. Кизенко В.І., Мальований Ю.І., Соф'янець Е.М. Шкільний освітній компонент: сутність, функції, реалізація. – Донецьк: ТОВ «КІТІС», 2009. – С. 71-74.
5. Опачко М.В. Про підготовленість старшокласників до вибору професії // Наук.Вісник УжНУ: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2014. – №3. – С.63-68.

Дідусенко Надія Вікторівна
учитель НВК: ЗОШ I-III ст. – ДНЗ №3
м. Білопілля Сумської області

ВПЛИВ ДЕКОРАТИВНО–УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ, ПАТРІОТИЗМУ В УЧНІВ ШЛЯХОМ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙНИХ РЕМЕСЕЛ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.

Відповідно за проблеми, яку ми розглядаємо, охарактеризуємо основні позиції впливу.

Підвищення рівня професійної компетентності вчителя шляхом самоосвітньої діяльності у сфері національно-патріотичного виховання.

В умовах побудови нового громадянського суспільства, перед освітянською галуззю постало завдання: виховання підростаючого покоління на засадах патріотизму, національної свідомості, любові до Батьківщини, поваги до традицій, культурних і духовних надбань українського народу. Для вчителя, в умовах реформування на фоні змін у суспільстві, виникла потреба у підвищенні своєї професійної компетентності, зокрема, у питаннях національно-патріотичного виховання.

Формування національної свідомості, патріотизму в учнів шляхом відродження національних традиційних ремесел на уроках трудового навчання.

Декоративно-ужиткове мистецтво – широкий пласт культури народу, його духовної спадщини, який через творчість і працю, через ремесло несе самобутність, багатство душі наших предків. Через різні види і техніки декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання, вчитель сприяє формуванню в школярів патріотичних почуттів, національної свідомості, любові і поваги до надбань минулих поколінь, розвитку творчих здібностей й вихованню естетичних почуттів дітей.

Програма трудового навчання надає широкі можливості для прилучення учнів до надбань української культури.

В основу розділів програми трудового навчання закладені завдання, що спрямовані на: ознайомлення учнів із традиційними і сучасними технологіями обробки різних матеріалів, декоративно-ужитковим мистецтвом; розвитку вмінь використання засобів декоративно-ужиткового мистецтва для збереження і збагачення української культури, через вивчення

традиційних ремесел, практичне застосування різних видів і технік виготовлення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Формування національної свідомості під час роботи з варіативними модулями програми трудового навчання.

Матеріал варіативних модулів програми трудового навчання, пов'язаних з народними ремеслами, спрямований на відродження традиційних технік виготовлення та оздоблення виробів декоративного та побутового призначення, ознайомлення з традиціями, символами, духовним спадком українського народу.

Поєднання естетичних і національних аспектів в трудовому навчанні інтегровано з образотворчим мистецтвом.

Образотворче мистецтво, як предмет художньо-естетичного напрямку впливає на внутрішній світ дитини, вчить сприймати красу, розвиває образне мислення, уяву, пам'ять. Одним із видів образотворчого мистецтва є декоративно-ужиткове. Розпис, писанкарство, народний одяг, вишивка і ткацтво, народна іграшка, витинанка – матеріал тем образотворчого мистецтва, який з легкістю інтегрується в структуру уроків трудового навчання для поглиблення і розширення культурологічних знань учнів щодо різновиду традиційних народних промислів і ремесел, життя та творчість майстрів певного ремісничого напрямку.

Відродження культури українського народу через підвищення власної професійної компетентності.

Декоративно-ужиткове мистецтво, як частина культурної національної спадщини народу, безумовно має вплив на формування в учнів любові до рідного краю, національної свідомості, патріотизму.

Самоосвіта вчителя, дослідження і безперервне набуття нових знань, умінь та навичок в області декоративно-ужиткового мистецтва, національно-патріотичного виховання, розкриває можливості підвищення рівня власної професійної компетентності з метою надання освітніх послуг, відповідно сучасних вимог суспільства – необхідності збереження та відродження, збагачення культури власного народу.

Дяченко Лариса Леонідівна,
учитель біології Гринівського НВК: ЗОШ I-III ст., ДНЗ
Недригайлівської районної ради Сумської області

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ

Реагуючи на виклики цивілізації, пріоритетними для розвитку освіти Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначає застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Саме вони забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, активізують пізнавальну та творчу активність учнів. Застосування ІКТ має потенційні можливості для розвитку творчих здібностей учнів. Здібності, як психофізіологічні якості людини, забезпечують якість та швидкість набуття знань, умінь та навичок, успішність навчальної діяльності [4].

Навчальний предмет «Біологія» володіє особливостями, які розкривають широкі

можливості для розвитку творчих здібностей особистості. Пошук засобів їх розвитку, пов'язаних з формуванням ІКТ-компетентностей в учнів, є актуальною педагогічною проблемою. Накопичений учителями біології України досвід використання ІКТ у навчально-виховному процесі з біології позитивно позначається на якості біологічних знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів [6].

Під впровадженням ІКТ в навчально-виховному процесі з біології ми розуміємо: забезпеченість комп'ютерною технікою та її використання; встановлення і використання програмного забезпечення; володіння вчителем ІКТ та здатність його застосувати для розвитку творчих здібностей учнів.

Застосування ІКТ у навчально-виховному процесі з біології дає можливість: моделювання біологічних процесів, формування в учнів уміння самостійно проводити пошук та аналіз біологічної інформації, здійснювати постановку творчих проблем, пошук шляхів їх вирішення та написання науково-дослідницьких робіт, екологічних проектів. ІКТ об'єднує в одній комп'ютерній програмі звук, анімацію, текст, графічне зображення та відео. Викладання з електронними програмними засобами, які використовуються на різних етапах уроку, спрямовується не на подачу готових відповідей, а на націлення учнів на творчий пошук, формування власної думки.

Можливості ІКТ при викладанні та вивченні біології базуються як на змістовій складовій шкільної біологічної освіти, так і на методиці предмета. Вони характеризуються: організацією ефективної колективної навчальної діяльності, розширенням простору й підвищенням ефективності вільного доступу до інформаційних ресурсів; створенням нового покоління комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, розвитком засобів оцінювання результатів навчальних досягнень учнів, впливу педагогічних інновацій на результати навчальної діяльності, засобів управління навчанням; розвитком науково-дослідницької діяльності учнів тощо [5].

Комп'ютер у моїй викладацькій діяльності – головна умова ефективного навчального заняття. Це: ведення моніторингу якості знань учнів, створення електронних архівів документів, створення сайту школи, веб-сторінки окремих шкільних проектів.

При викладанні біології, разом із традиційними технологіями навчання, закладено величезні можливості для застосування комп'ютерних технологій, насамперед, загальнодоступних засобів MS Office: текстовий редактор MS Word, програми MS PowerPoint, MS Photoshop, MS Publisher, MS Word, MS Excel; Internet Explorer, проект Intel «Навчання для майбутнього», Emaze.com, Prezi.com, LearningApps.org, PicPick.ru, JigsawPlanet, Cross.highcat.org та інші [3].

ІКТ розширює також дидактичні можливості уроку: індивідуалізацію навчального процесу; високий ступінь наочності під час викладання біології пошук необхідних ресурсів для занять (Інтернет тощо); можливість моделювання природних процесів і явищ; організацію групової роботи; забезпечення зворотного зв'язку в процесі навчання; контроль та перевірку засвоєння навчального матеріалу. У процесі навчання вибір способів використання ІКТ залежить від поставлених учителем дидактичних завдань.

Комп'ютер використовую під час викладання біології в режимі навчання, тренажера, контролю. Працюючи в режимі навчання, за допомогою мультимедійних програм виводиться

на екран монітора навчальна інформація, пропонуються запитання на виявлення її розуміння. Якщо відповідь неправильна, слідує підказка до пошуку правильної відповіді чи сама відповідь, і ставиться наступне завдання. Комп'ютер у процесі навчання виконує декілька функцій: він є засобом спілкування, створення проблемних ситуацій, партнером, інструментом, джерелом інформації, контролює дії учнів і надає їм нові пізнавальні можливості [1].

Форми роботи учнів з використанням комп'ютера різні: це і колективна робота всім класом, і групова та індивідуальна. Форми роботи обумовлені не тільки наявністю або недостатньою кількістю комп'ютерів, але й дидактичними цілями.

Проте варто зазначити, що методика вивчення шкільних предметів, зокрема й біології, з використанням ІКТ знаходиться на етапі становлення: ще технології використання комп'ютерів у навчальному процесі лише розробляються. Наявні комп'ютерні програми з біології використовують як інформаційно-пізнавальний засіб навчання для виконання різноманітних дидактичних функцій у певних навчальних ситуаціях. Вони різноманітні за змістом, структурною побудовою, обсягом подання навчальної інформації.

ІКТ унікальні тим, що їх можна застосовувати на всіх етапах уроку. При цьому вчитель ураховує, що в основі будь-якого навчального процесу лежать педагогічні технології. Інформаційні освітні ресурси не замінюють їх, а допомагають бути більш результативними. Вони дозволяють оптимізувати працю вчителя для ефективності навчального процесу. У центрі процесу навчання стоїть вчитель, його живе слово.

Напрямами використання ІКТ на уроках біології та позакласній роботі різняться відповідно до потреб конкретного уроку, рівня володіння різними програмними продуктами та наявності сертифікованих програм у системі середньої загальної освіти.

Напрямом першим. Використання окремих мультимедійних зображень (графічних, аудіо, відео, анімаційних файлів). Доцільні, наприклад, при вивченні біології в 6 класі (теми: «Клітина», «Одноклітинні організми»).

Напрямом другим. Створення і використання власних уроків у форматі презентації, веб-сторінки, конструктора уроків.

Напрямом третім. Використання готових мультимедійних програм, педагогічних програмних засобів (як от електронні навчальні ресурси, затверджені Міністерством освіти і науки України: ТМ «Розумники»; ЗАТ «Транспортні системи» тощо).

Напрямом четвертим. Використання електронних версій підручників і книг. Багато біологічної літератури існує зараз в електронному вигляді. Тому зручно мати гаджети для її збереження та відображення при створенні програмових міні-проектів та проектів [3].

Використовуючи ІКТ у навчально-виховному процесі з біології, можна:

- створювати на уроках умови для випереджального розвитку здібних учнів, викликати інтерес до біології, активізувати навчально-виховний процес, сприяти розвитку творчого мислення учнів;
- розвивати творчі здібності учнів та уявлення про цілісність природи, вивчення якої штучно розширене в освіті;
- сприяти розвитку творчої активності учнів, викликати інтерес учнів, які цікавляться біологією, до самостійного створення презентацій, навчальних відеороликів, фільмів про

літню практику, екскурсії тощо;

- активізувати пізнавальну самостійність, не подаючи ніяких знань у готовому вигляді;
- використовувати творчі, проблемні завдання;
- керувати самоосвітою творчих учнів: навчити трансформувати особистий досвід і вивчений матеріал, творчо обґрунтовувати результати своєї роботи;
- надавати простір для вільного індивідуального розвитку і самореалізації;
- створювати умови для максимального напруження інтелектуальних сил;
- використовувати різноманітні форми творчого співробітництва учнів;
- розвивати навички самоорганізації, саморозвитку, самореалізації, самовизначення особистості у творчій діяльності;
- розвивати здібності для самоконтролю та самоаналізу [2].

Проаналізувавши складові творчої діяльності, можемо розглянути вміння та навички, як прояв творчих здібностей, які можна розвинути в учнів, застосовуючи ІКТ (табл. 1).

Отже, успішне поєднання традиційних методів навчання біології із застосуванням ІКТ сприяє розвитку творчих здібностей учнів. Науково-методичне забезпечення цього процесу та організація навчальних та науково-дослідницьких проєктів позитивно впливають на розвиток біологічної освіти учнів.

Таблиця 1

Розвиток творчих здібностей учнів з біології засобами ІКТ

№ з/п	Творчі здібності	ІКТ, застосовувані вчителем, та діяльність учителя	Вміння та навички учнів як результати сформованості творчих здібностей
1.	Допитливість, творча зацікавленість як стійка потреба особистості в знаннях, в оволодінні новими способами діяльності, що виявляються у прагненні пізнати нове	Мультимедійні зображення (графіки, аудіо, відео, анімації), педагогічні програмні засоби, електронні версії книг, підручників, ігрові програми, електронні тренажери, контролюючі програми, моделювання біологічних процесів, явищ	Уміння користуватися електронними засобами навчання; тренажерами. Уміння працювати з текстовим редактором MS Word
2.	Прагнення до творчих досягнень, що виявляється в бажанні і прагненні найкраще виконати творче завдання, не зупинятися на досягнутому	Використання мережі Інтернет, власного блогу, MS PowerPoint, MS Publisher	Створення мультимедійних презентацій за допомогою програми MS PowerPoint, Prezi.com; публікацій: буклетів, бюлетенів за допомогою програми MS Publisher, Emaze.com; вільно користується мережею Інтернет
3.	Почуття обов'язку, відповідальності під час виконання творчих завдань. Прагнення до одержання високої оцінки	Вчитель організовує роботу по створенню колективних проєктів, колективних та особистих презентацій, підготовку виступів учнів на заняттях, різних заходах	Створення міні-проєктів, навчальних проєктів, власних відеороликів, анімацій

4.	Прагнення і здатність до самоосвіти, саморозвитку творчих здібностей на основі цілеспрямованої діяльності	Вчитель націлює на використання засобів MS Office, мережі Інтернет, інформаційно-пошукових і довідникових комп'ютерних систем, інтелектуальних навчальних систем, мультимедійних презентацій, створення власного сайту, використання творчих та практичних завдань	Організація та виконання дослідницьких проектів, розрахунків, створення діаграм, оформлення науково-дослідницьких проектів; участь в Інтернет-олімпіадах, МАН; у Всеукраїнських і міжнародних проєктах: олімпіаді екологічних проєктів, DreamECO, SPARE тощо; участь у створенні веб-сайтів, формуванні мережових співтовариств
----	---	--	---

Література:

1. Intel® Навчання для майбутнього. – К. : Видавнича група ВНУ, 2004. – 416 с.
2. Інноваційні пошуки в сучасній освіті : посіб. / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України ; ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. – К. : Логос, 2004. – 220 с.
3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://malsknyt-nvk.edukit.km.ua/Files/downloads.doc>
4. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки : Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність : посібник для вчителів. – 2-ге вид. – доп. / А. О. Гін. – Луганськ : СПД Резніков В.С., 2007. – 100 с.
5. Садкіна В.І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 88 с.
6. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с. – Режим доступу : <http://malsknyt-nvk.edukit.km.ua>

Свтушенко Олена Іванівна,
завідувач науково-методичною установою «Районний методичний кабінет»,
методист із біології та хімії відділу освіти
Білопільської районної державної адміністрації

РОЛЬ РАЙОННОЇ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

У проєкті Концепції «Нової української школи», який було презентовано Міністром освіти і науки України Лілією Гриневич 18 серпня 2016 року (набирає чинності з 2018 року), прописано **формулу нової української школи, що складається із 8 ключових компонентів**. У першому з них виділено **10 ключових компетентностей**, серед яких – компетентність у природничих науках і технологіях [3]. Тобто сьогоднішній вчитель біології, хімії має сформувану природничу компетентність учня – динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно проводити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [4]. Саме так це поняття сформульоване у проєкті базового закону.

Отже, стає очевидним, що виконання вищезазначеного завдання пов'язане з особистісним потенціалом вчителя, його професійною компетентністю, без якої неможливе розв'язання сучасних проблем навчання й виховання відповідно до нових освітніх парадигм.

Іншими словами – компетентного учня може виховати лише компетентний учитель.

Дослідженню окремих питань цієї проблеми присвячені праці відомих науковців. Зокрема, формування педагогічної майстерності майбутніх учителів (І. Зязюн, М. Гриньова, С. Швидка) та професійної компетентності майбутнього вчителя природничих дисциплін (Н. Буринська, Л. Величко, О. Зайцева, Г. Шелінський) [2, с.5-6, 18].

Тож хто і як має підвищувати професійну компетентність учителя? Відповідь знаходимо у словах Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич: «Методичні інституції на місцях повинні надавати вчителю методичну допомогу в розвитку компетентнісного підходу до навчання, нових методик. Ці інституції мають стати осередками нової педагогічної думки»[5]. Таким чином, роль районної методичної служби, в умовах реформування освіти, змінюється кардинально, оскільки її діяльність стає більш значущою. Логічно констатуємо, що сформувати компетентного вчителя, підвищити рівень його професійної компетентності може лише компетентний методист. Діяльність районних методичних служб стала інноваційною і спрямовується на вирішення питань професійного зростання педагогів.

Учителі природничих дисциплін сьогодні гостро відчують потребу в методичній допомозі щодо техніки проведення наукового предметного експерименту, розробці авторських програм, експертизі власних методичних розробок, написанню статей тощо. Тому методист (у даному випадку природничих предметів) – це не просто фахівець із біології та хімії, адже є, як правило, учителем вищої кваліфікаційної категорії та має достатній стаж роботи в школі. Він у школі не адміністратор, чи представник контролюючого апарату освітньої влади. Це, перш за все, фахівець із методики, який надає методичну допомогу вчителю. Сьогоднішній методист – це методист «нової якості» – й інформатор, й аналітик, і розробник, і організатор і має виконувати не властиві йому раніше функції тьютора та фасилітатора. Адже формування чи підвищення професійної компетентності вчителя вимагає створення нової моделі підвищення його кваліфікації.

Із огляду на означене, у Білопільському районі процес розвитку професійної компетентності вчителів галузі «Природознавство» здійснюється згідно обґрунтованої моделі. Вона представлена сукупністю етапів: діагностичного, основного, підтримувального та завершального (табл. 1).

Таким чином, основними особливостями організації процесу розвитку професійної компетентності вчителя є:

- циклічність (процес із взаємопов'язаними етапами, кожен із яких є продовженням попереднього);
- потужна самостійна методична діяльність учителя (професійне самовдосконалення);
- постійний методичний супровід (методист корегує весь процес);
- створення продукту методичної діяльності (як матеріальний результат роботи);
- подальше проектування діяльності (як обов'язковий елемент удосконалення професійної компетентності, адже учитель навчається все життя).

Варто звернути увагу на ризики, із якими можна зіткнутися в процесі розвитку професійної компетентності вчителя.

Модель розвитку професійної компетентності вчителя

з/п	Назва етапу	Мета	Робота методиста	Форми узагальнення діяльності методиста
	Діагностичний	Визначення рівня володіння вчителями компетентностями: - спеціальної компетентності в галузі біології, хімії; - методичної компетентності в галузі формування знань, умінь і навичок в учнів; - психолого-педагогічної компетентності в області мотивів, здібностей, спрямованості учнів; - аутопсихологічної компетентності - як рефлексії педагогічної діяльності; - комунікативної, соціальної, особистісної, у сфері інформаційно-комунікаційних технологій тощо	Відвідування уроків; бесіди з учителями, адміністрацією школи, керівниками шкільних методичних об'єднань; анкетування	Узагальнення даних
	Основний	Підвищення рівня компетентності шляхом: - забезпечення проходження вчителями курсової перепідготовки з предметів; - організації участі вчителя у методичних формах роботи різного рівня: семінарах, школах ППД, методичних порадиниках, майстер-класах тощо (обласного, районного, окружного); - організації самоосвітньої діяльності вчителя; - організації участі вчителя у вебінарах тощо	Забезпечення виконання плану курсової перепідготовки та плану методичних заходів КЗ СОІППО на поточний рік; організація та проведення метод. заходів районного та окружного рівня; рекомендації та корегування плану самоосвіти; інформування щодо проведення вебінарів	Інформація, рекомендації, резолюції заходів
	Організовується дистанційно в умовах місяця	Направлений на зняття психологічних, змістовних і організаційних труднощів після курсового періоду; забезпечення розвитку професійної компетентності в міжкурсний період	Консультування	Інформація
	Завершальний	Підведення підсумків роботи, вибудовування подальшої траєкторії діяльності вчителя щодо підвищення його професійної компетентності	Надання методичних рекомендацій вчителю щодо створення продуктів методичної діяльності: проектів, власного професійного портфолію, методичних розробок тощо. Ознайомлення з відгуками керівництва школи, колег про роботу вчителя	Довідки

1. В умовах скорочення методистів районних методичних служб (а в новостворених громадах існує ймовірність взагалі їх відсутності) навчальними предметами можуть займатися нефахівці. У такому разі вираз «компетентний методист – компетентний вчитель» узагалі втрачає свою суть (Чи може сліпий сліпого водити? Чи не впадуть обидва в яму?)

(Луки 6:39-40).

2. Професійна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Далеко не всі вчителі володіють хоча б однією із зазначених.

3. Методична діяльність – це взаємодія (а не вплив!) методиста та вчителів; вона повинна бути затребувана і спрямована на тих людей, які вважають за необхідне взаємодіяти з нею. Знову ж таки – не всі вважають необхідною таку взаємодію (як доказ – обговорення різних питань на сайті osvita.ua).

4. Оптимістичне світосприйняття – чи не головний принцип забезпечення умов для зміцнення і збереження сприятливих тенденцій у самовдосконаленні та самореалізації особистості педагога [1, с.156-158]. На жаль, оптимістів серед педагогів трапляється все менше.

5. Учитель – це людина, зі своїми проблемами, поглядами на життя, особливостями характеру. І трапляється, що розвитку своєї компетентності, із певних причин, він просто не бажає (як от у О.Вишні: «Якось-то воно буде!»).

На одній із своїх зустрічей Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич зазначила: «Мрію, щоб в учительських говорили не про свої негаразди, а про нові методики навчання, про те, як працювати з тим чи іншим учнем відповідно до його індивідуальних особливостей. Учителі мусять вчитися впродовж життя. Без цього не матимемо школи, яка буде динамічно розвиватися і відповідати сучасним вимогам»[5]. Компетентні методисти про це мріють також.

Література:

1. Гриньова М. В. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя хімії [Текст]/ М.В. Гриньова, В.І. Семняка // Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі. XVI Каришинські читання: зб. наук. праць. – Полтава: Астроя, 2009. – 230 с.

2. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [Текст]/ [під заг. ред. О. В. Овчарук.] – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

3. Концепція «Нової української школи»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/>

4. Новий закон «Про освіту» : які зміни очікують школу[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/reform/48117/>

5. Розділ «Середня освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/>

Заболотько Наталія Василівна,
учитель Краснопільської гімназії

Краснопільської районної ради Сумської області

НАШ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК У СІЛЬСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ

Майбутнє кожної держави визначається інтелектуальним, творчим потенціалом членів суспільства, здатних засвоювати нові знання, технологічні новації, творчо мислити та виробляти рішення, що сприяють прогресу. Залучення молодого покоління до науково-дослідницької роботи та створення для цього відповідних умов із науково-технічними можливостями сприятиме в майбутньому наближенню України до світового рівня.

Близько сорока років тому в Криму виникла нова форма роботи з обдарованими дітьми,

яка стала відома як Мала академія наук Криму. Із часом ця інноваційна форма роботи перетворилася на Малу академію наук України, що на сьогодні налічує 27 територіальних об'єднань і 163 наукові товариства учнів.

У Краснопільській гімназії учні мають можливості для реалізації власних здібностей, у тому числі до вивчення загальноосвітніх предметів. У стінах навчального закладу створено умови для ґрунтовної наукової підготовки старшокласників, розвитку інтересу до наукової діяльності, зокрема, біології та хімії. Серед перепон у такій діяльності – неналежна матеріально-технічна база кабінету біології та хімії, що створює певні труднощі у виконанні експериментальної частини наукових робіт, звужує можливості вільного вибору теми дослідження. Гуманітаризація освіти, яку ми можемо спостерігати в останні десятиліття, також знижує мотивацію учнів у виборі предмета та об'єкта дослідження.

Наша з учнями науково-експериментальна діяльність з біології та хімії починається на уроках. Її основи закладаються на лабораторних дослідженнях з біологічними об'єктами, під час спостережень на екскурсіях. На уроках ми працюємо з використанням проблемно-пошукових методів роботи: через вирішення проблемних ситуацій, створення науково обґрунтованих гіпотез. Допомогою слугує Український біологічний сайт (<http://www.biology.org.ua/>) як джерело наукових новинок, відеосюжетів. Вони можуть бути використані на уроці як коментар, додаткова наукова інформація, матеріал для створення проблемної ситуації.

На своїх уроках намагаюся не лише прищепити учням інтерес до природничих дисциплін, але й навчити працювати з науково-популярною літературою, відпрацювати вміння аналізувати й оцінювати прочитаний матеріал, критично його осмислити, робити певні висновки. Роботу з обдарованими учнями проводжу в позаурочний час. У нашому населеному пункті відсутня філія МАН, тому така форма роботи з обдарованими учнями носить особисту ініціативу. Учні самостійно обирають тематику своїх досліджень. Це дуже важливо, адже тема, самостійно обрана учнями, сприяє подальшій їх плідній праці. Разом з учнями складаємо план роботи над темою, розробляємо експериментальну частину [2, с. 8-9].

Виконання наукової роботи учень починає з вивчення відповідної наукової літератури, збирання та систематизації наукових даних. Для цього використовуються різні літературні джерела: наукова та науково-популярна література, енциклопедії, довідники, визначники рослин і тварин, підручники для ВНЗ, статті із науково-популярних журналів, Інтернету. Багато учнів працюють у читальних залах районної дитячої бібліотеки та бібліотеки для дорослих, бібліотеках обласного центру. Цей процес привчає учнів працювати з літературою. Усі зібрані дані з досліджуваної теми обговорюємо разом [3, с. 7-9].

Важливе місце у виконанні науково-дослідницької роботи відіграє дослідна частина. Дослідження сприяє розвитку логічного мислення, залученню до пошукової роботи, активізує інтерес до природничих дисциплін. Для проведення експериментальної частини намагаюся залучити колишніх однокласників, випускників, що можуть надати практичну допомогу в проведенні експерименту, оскільки в кабінеті біології та хімії немає відповідної матеріальної бази. Методику проведення експериментів розробляємо так, щоб з мінімальними витратами отримати повну інформацію, необхідну для опрацювання та осмислення завдань теми. Після

збирання інформації та проведення експерименту учень оформлює роботу відповідно до вимог.

Оскільки написання контрольної роботи є необхідною умовою для захисту наукової роботи, одночасно готую учнів до виконання цієї роботи. Для цього з матеріалів районних та обласних олімпіад добираю завдання різних рівнів складності.

Залучення учнів до науково-дослідницької роботи в нашому навчальному закладі здійснюється в декілька етапів:

I етап – загальноознайомлювальний:

1. Наочна агітація: прес-центр-консультування; виставка кращої науково-популярної літератури; ознайомлення з досвідом наукової роботи.
2. Зустріч із викладачами профілюючих кафедр вишів.
3. Участь у роботі Малої академії наук Краснопілської гімназії.
4. Самостійна робота школярів із науковою і науково-популярною літературою.

II етап – підготовчий:

1. Визначення теми, об'єкта і предмета дослідження.
2. Збір і систематизація наукових даних.

III етап – безпосередньо дослідницька робота:

1. Дослідницька частина роботи.
2. Підготовка наукового реферату й доповіді для конференції.

IV етап – конкурс науково-дослідницьких робіт МАН:

1. Рецензування наукової роботи.
2. Виконання контрольної роботи.
3. Захист наукової праці.

Таким чином, учитель у ході всіх етапів виступає не стільки як наставник і керівник, скільки як консультант, фасилітатор, тим самим створюючи атмосферу співробітництва [1, с. 5].

Список тем наукових робіт Малої академії наук Краснопілської гімназії, виконані
упродовж 2013-2016 років
з БІОЛОГІЇ

1. Дослідження режиму харчування ластівки сільської.
2. Дослідження адвентивної флори околиць селища Краснопілля.
3. Рудеральні рослини селища Краснопілля.
4. Поширення амброзії полинолистної у Краснопілському районі.
5. Злакові рослини Краснопілля.
6. Моделювання парникового ефекту.
7. Дослідження шумового навантаження на учнів та вчителів Краснопілської гімназії.
8. Дослідження стану здоров'я учнів 7(11) класу Краснопілської гімназії.
9. Комахи-шкідники полів околиць Краснопілля.
10. Дослідження вмісту чадного газу в атмосферному повітрі біля приміщення Краснопілської гімназії.

з ХІМІЇ

1. Визначення вмісту органічних кислот у плодах.

2. Дослідження природних вод.
3. Визначення кислотності меду.
4. Визначення каротину в плодах, кормах.
5. Визначення якості миючих засобів.
6. Визначення жирності, кислотності, вмісту лактози в молочних продуктах.
7. Визначення вмісту солі, золи у твердих сирах.

При виборі наукової теми учнями виникає ряд проблем:

- тема повинна відповідати рівню інтелектуального розвитку учня;
- виконання експериментальної частини дослідження потребує певного технічного обладнання, що унеможлиблює в більшості випадків його проведення в умовах сільської місцевості;
- учні повинні мати належну теоретичну підготовку з профільюючого предмета.

Результативність роботи в МАН оцінюється не тільки зайнятими призовими місцями, а й тими практичними навичками, які здобувають учні під час виконання наукової роботи. Здобутий досвід використовується учнями під час навчання у ВНЗ при написанні наукових тез, рефератів, курсових та дипломних робіт, плануванні експерименту [4, с. 26-32, 44, 65; 5, с. 28-34]. Більшість випускників, які були членами МАН секцій природничого напрямку, у подальшому обирають професії, пов'язані із науковою діяльністю. Керування роботою учнів під час виконання наукової роботи стимулює вчителя до підвищення своєї професійної та наукової компетентності, зростання як педагога.

Література:

1. Вербицький В.В. Методика підготовки, оформлення і захисту науково-дослідницьких робіт : інструктивно-методичний лист. – К., 2007.
2. Вісник Київського обласного територіального відділення МАН України / [за заг. ред. Н. Клокар]. – Біла Церква, 2001. – 120 с.
3. Вісник Київського обласного територіального відділення МАН України / [Упор. О. Заболотний]. – вип. 2. – Біла Церква : КОІПОПК, 2003. – 124 с.
4. Глущик С. В. Сучасні ділові папери : навч. посіб. для вищ. та серед. спец. навч. закл. / С. В. Глущик, О. В. Дияк, С. В. Шевчук. – 4-те вид., переробл. і доп. – К. : Видавництво А.С.К., 2002. – 400 с.
5. Потепло Н. Я., Скиртач Г. Є. Українське ділове мовлення і спілкування : навч. посіб. – К. : МАУП, 2003. – 440 с.

Заярна Вікторія Сергіївна,
методист Сумського ОЦПО та РТМ

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

*(з досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю)*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції глобалізації й європеїзації визначають пріоритетом розвиток концепту неперервної освіти для формування суспільства знань. Тому сучасна освіта не обмежується часом, оскільки безперервне оновлення і прискорення інформаційних потоків вимагає від людини постійного самовдосконалення, активної самоосви для досягнення успіху у професійній діяльності.

Основоположні завдання спільної європейської освітньої політики визначені у стратегії

соціально-економічного розвитку Європейського Союзу на період до 2020 року, що отримала назву «Освіта та професійна підготовка – 2020» («*Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training*», ET 2020). Серед ключових цілей означеної стратегії є забезпечення освіти впродовж всього життя; підвищення якості й ефективності освіти та професійної підготовки. Зважаючи на зазначене, особливої актуальності набуває концепція «Навчання впродовж життя» (LLL), що закріплена Меморандумом неперервної освіти Європейської Комісії (*A Memorandum on Lifelong Learning*, 2000) [7].

Освітні тенденції в Україні також засвідчують спрямованість на реалізацію концепції LLL, про що свідчить Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; а також імплементація документів ЄС та РЄ, що регламентують європейські засади розвитку освітньої політики.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема неперервної освіти є надзвичайно актуальною для сучасного наукового світу, як зарубіжного, так і вітчизняного. Україна задекларувала своє бажання приєднатися до європейської концепції освіти, яка передбачає навчання впродовж усього життя. За висновками Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [4]. Україна має достатні ресурси і потенціал для її реалізації у всіх сферах освітньої галузі. Означеному питанню в різних аспектах присвячено праці вітчизняних вчених, які досліджуючи досвід зарубіжжя, акцентують на позитивній українській практиці в цій сфері (І. Зязюн, М. Карпенко, Л. Корчагіна, Н. Ничкало) та ін. [2-4, 6].

Не є винятком й сфера позашкільної освіти. На підтвердження реалізації завдань європейської стратегії LLL слід наголосити на сформованій системі методичної роботи у позашкільних навчальних закладах. Різні аспекти досліджуваного питання у своїх працях висвітлювали вітчизняні вчені: підготовка і перепідготовка педагогів позашкільної освіти (О. Биковська), методичні особливості позашкільної освіти (Т. Сущенко), організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного закладу (Л. Ковбасенко, Л. Павлова), методична робота з керівними та педагогічними кадрами (Н. Мельник) [5], організації атестаційного процесу в позашкільних навчальних закладах (Л. Тихенко) та інші [8, с. 222].

Проте, незважаючи на вагомий внесок вітчизняних вчених у розкриття поставленого питання, малодосліджуваною залишається проблема організації роботи обласних методичних об'єднань за окремими напрямками позашкільної освіти як складової підвищення професійної компетентності педагогів.

Тому **метою дослідження** є характеристика роботи методичного об'єднання у позашкільному навчальному закладі у контексті реалізації європейської концепції навчання протягом життя.

Для досягнення поставленої мети було використано комплекс **методів дослідження**: загальнонаукових – аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення, що забезпечили з'ясування генези концептуальних підходів, покладених в основу розвитку досліджуваного феномену; конкретно-наукових – метод термінологічного аналізу уможливив розкриття сутності досліджуваних педагогічних явищ за допомогою виявлення та уточнення значень і смислів основоположних понять; системно-структурний аналіз уможливив з'ясування взаємозв'язку та взаємодії структурних елементів досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу. Інтенсифікація у питанні реалізації ідей безперервності у навчанні спостерігається з початку ХХ ст. Визначенню сутності неперервної освіти присвячено праці зарубіжних учених, політичних і суспільних діячів таких, як П. Ленгранд (*P. Lengrand*), Е. Фор (*E. Faure*), Е. Ліндеман (*E. Lindeman*), П. Шукли (*P. Shukla*), Дж. Кідд (*J. R. Kidd*), Р. Даве (*R. Dave*) та інші. Узагальнюючи різні погляди науковців на це явище, визначимо, що *неперервна освіта* розуміється, як принцип реалізації освітньої політики та організації освітніх систем, а також, як соціально зумовлений феномен постійного індивідуального та загального суспільного розвитку, що має дві складові: «освіта довжиною в життя», що підкреслює часовий вимір неперервної освіти; «освіта вширш життя», що визначає роль і значення різних форм освіти, зокрема формальної, неформальної й інформальної [2].

Важливим для нашого дослідження є підхід до неперервної освіти, як до базового принципу, що інтегрує сфери формальної, неформальної та інформальної освіти, визначаючи роль і місце кожної сфери у процесі розвитку людини у будь-якому віці, як в професійній, так і в особистісній самореалізації. Такі освітні процеси зумовлюють цілісність й синергію єдиного європейського освітнього простору [1, с.238].

У ході дослідження виявлено, що особистісно-професійне зростання людини є безперечним проявом реалізації європейської концепції LLL. В Україні ефективно діє система післядипломної педагогічної освіти, а також організація методичної роботи на інституційному рівні у всіх сферах освітньої системи. Позитивним у цьому контексті є досвід організації науково-методичної роботи у позашкільних навчальних закладах [8].

Сумський обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю виконує координаційну функцію позашкільної освіти в області. Як визначено у наукових доробках Л. Тихенко, об'єднання зусиль ініціативних педагогів-практиків, створення профільних методичних об'єднань і творчих груп, співпраця з науковцями в галузі педагогіки і психології, соціологами, іншими фахівцями – це саме той фактор, що не лише забезпечить упровадження інновацій, розроблення ефективних методик і технологій, а й сприятиме розвитку позашкільної освіти в цілому [8, с. 223]. Тому на базі навчального закладу запроваджено роботу обласного методичного об'єднання педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку за гуманітарно-оздоровчим напрямом у позашкільних навчальних закладах Сумської області. Робота обласного методичного об'єднання педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, є систематично організованою й спланованою. Цей вид методичної роботи передбачає проведення планових тематичних засідань, під час яких розглядаються актуальні питання позашкільної освіти зазначеної вікової категорії вихованців. Особливістю роботи є проведення засідань на базі різних позашкільних навчальних закладів області, що сприяє кращому поширенню позитивного педагогічного досвіду.

Організаційну модель роботи методичного об'єднання педагогів позашкільних навчальних закладів, що працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку відображено на рис. 1.

Рис. 1. Модель організації роботи методичного об'єднання педагогів позашкільних навчальних закладів, що працюють з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (Розроблено автором)

Висновки. Відтак, можна наголосити на відповідності особистісно-професійного

становлення педагогів позашкільної освіти в контексті європейської LLL-концепції. Адже цей процес розвивається у двох векторах: «освіти впродовж життя», відбуваючись на постійній основі, і «освіти вширш життя», об'єднуючи різні форми освітньої діяльності (формальну, неформальну й інформальну).

Література:

1. Заярна В. С. Сфера неформальної освіти як засіб самореалізації особистості впродовж життя: європейський вимір // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. № 9 (53). 468 с. С. 231-241.

2. Зязюн І. А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні (1992–2002 рр.) : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. / Академія педагогічних наук України. Ч. 2. Харків : «ОВС», 2002. – С. 28-44.

3. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : аналітична записка. // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/> (дата звернення 25.12.2016)

4. Корчагіна Л. Навчання впродовж життя як пріоритетний напрямок модернізації управління освітою в Україні // Теорія та практика державного управління. Вип. 3 (22). С.3-24.

5. Мельник Н. Сучасні підходи до організації науково-методичної роботи з керівними та педагогічними кадрами: методичні рекомендації до 2005-2006 навчального року // Нова педагогічна думка. 2005. №2. Спецвип. С. 23-40

6. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2001. Вип. 1. С. 9–22.

7. Стратегія «Європа 2020» («Europe 2020» Strategy) URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm (дата звернення 1.02.2017)

8. Тихенко Л.В. Науково-методична діяльність як ефективний засіб оптимізації навчально-виховної, організаційної та методичної роботи в позашкільних навчальних закладах. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2010, №4 (6). С. 220-230 URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pednauk/2010_4/220.pdf.(дата звернення 5.02.2017)

Зеленська Людмила Миколаївна,
в.о. завідувача Конотопського
міського методичного кабінету

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У державних та міжнародних документах із проблем освіти наголошується на необхідність формування нової генерації педагогічних кадрів, підготовленої до якісного забезпечення освітніх потреб особистості, розвитку її інтелектуального та культурного потенціалу. Основними проблемами, з якими зустрічатимуться вчителі у цьому тисячолітті, є:

- постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів;
- самостійна постановка і вирішення творчих і дослідницьких завдань; ускладнення проблем виховання;
- безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду;
- розв'язання професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок із таких суміжних з педагогікою наук, як психологія, медицина, економіка, правознавство та ін..;
- робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне

використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Вирішення цих проблем в сучасних умовах вимагає від вчителя високої професійної компетенції, глибокого усвідомлення особистісно-орієнтованої парадигми освіти, творчого підходу до організації навчально-виховного процесу, високого рівня інтелігентності, духовно-морального потенціалу, комп'ютерної грамотності, володіння іноземними мовами, здібностей до безперервної освіти тощо.

Проблеми професіоналізму вчителя, його педагогічної майстерності стають дедалі більш значущими у теорії і практиці професійного розвитку вчителів. Українська загальноосвітня школа потребує педагога з високим рівнем професіоналізму, здатного до саморозвитку та фахового зростання. Крім того ринкові перетворення в країні вимагають від учителя самостійності, ініціативи, нестандартного мислення, бажання і вміння навчатися впродовж життя.

Орієнтація на розвиток педагога як особистості, індивідуальності й активного суб'єкта професійної діяльності може бути реалізована лише на гуманістично-демократичних засадах. У сучасних умовах спрямованості освіти на особистісний розвиток учителів методична діяльність все більше набуває характер діалогу, співпраці, співтворчості, в яких переважає взаємозацікавлений обмін особистісними думками між педагогами. Така організація професійного розвитку вчителів, яка сьогодні отримала назву особистісно орієнтованої, можлива за умови розробки і впровадження сучасних технологій і моделей професійної освіти, які відповідають ідеї особистісно орієнтованої освіти.

У найбільш загальному вигляді мету особистісно орієнтованої професійної підготовки вчителів можна визначити як створення таких умов у загальноосвітніх навчальних закладах, які б сприяли розвитку особистісних якостей учителів та подальшому зростанню їх професійної компетентності, майстерності.

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, вміти застосовувати її в практичній діяльності.

Поняття «професійна компетентність» ширше знань, умінь і навичок, не є їхньою сумою, тому що включає всі сторони діяльності: знання, операційно-технологічну, ціннісно-мотиваційну тощо. Більшість дослідників під терміном «компетентність» розуміють складну інтегровану якість особистості, що обумовлює можливість здійснювати деяку діяльність, причому мова йде саме не про окремі знання чи вміння й навіть не про сукупність окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність у цілому.

Необхідність зміни традиційної позиції вчителя, який в основному працює не з учнем, а з предметом, на позицію «педагогічної підтримки» продиктовано сучасними вимогами щодо організації навчання за принципами педагогічного супроводу (підтримки). За таким навчанням акцент робиться не на програмний матеріал, а на організацію індивідуальної інтелектуальної діяльності. Учитель аналізує сам і допомагає зрозуміти учневі не тільки зміст того, що він засвоїв, а й як йому це вдалося зробити (за допомогою яких прийомів, технік тощо). У зв'язку з цим основним результатом діяльності школи має стати не система ЗУНів сама по собі, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, інформаційній, комунікаційній чи інших сферах.

Українські вчені О. Крисан, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина, О. Савченко вважають, що компетентність є своєрідними комплексами знань, умінь і ставлень, що набувають в навчанні й дозволяють людині розуміти, тобто ідентифікувати та оцінювати в різних контекстах проблеми, що є характерними для різних сфер діяльності. І тому, актуальними проблемами сучасних загальноосвітніх навчальних закладів є створення відповідних педагогічних умов для професійного зростання вчителів-практиків, сприяння всебічному усвідомленню вчителем необхідності підтримувати фаховий професійний розвиток упродовж педагогічного становлення, допомога в розумінні важливості оволодіння новими знаннями, інноваційними підходами і технологіями. І для цього педагогів необхідно заохочувати до впровадження у практичну діяльність ефективних методів, сучасних інновацій і результатів наукових досліджень у своїй галузі.

Гармонійне зростання вчителя значною мірою пов'язане з розвитком його творчого потенціалу. Тому у процесі методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу по підвищенню кваліфікації педагогічних працівників важливо враховувати андрагогічні складові роботи з дорослими, які інтегрують надбання індивідуального, творчого, особистісно зорієнтованого підходів.

Зміст і структура андрагогічного підходу, що спрямовує процес стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки та перепідготовки, містять вимоги до діяльності, принципів, форм і методів організації професійної перепідготовки та умови їх ефективного застосування (врахування індивідуальних особливостей, перебудову техніки взаємодії викладача і того, хто навчається, самостійне навчання, спільну діяльність, урахування життєвого і професійного досвіду педагога, розвиток освітніх потреб тощо). У дослідженнях В.М. Буренко розроблено і теоретично обґрунтовано модель професійної перепідготовки вчителя на засадах андрагогічного підходу, компонентами якої дослідник вважає вимоги до діяльності, методи і принципи навчання дорослої людини.

Запропонована модель включає наступне:

1. Методи навчання (групові, ігрові, рефлексивні, комбіновані, інтегровані, проблемно-пошукові).
2. Мотивацію навчання (досвід учителя, індивідуальні можливості, індивідуальні стилі навчання, активні форми роботи з розвитку професійних умінь, роль викладача у створенні оптимальних умов для професійної перепідготовки вчителя).
3. Принципи навчання дорослих (самостійне навчання, спільна діяльність, урахування досвіду, індивідуалізація, системність, контекстність, актуалізація, самосвідомість).
4. Принципи педагогічної творчості викладача (суб'єктивність, діагностика, оптимальність, взаємозалежність).

Крім того, система роботи загальноосвітнього навчального закладу по підвищенню професійної компетентності педагогів, спрямована на перспективу, повинна надати вчителям можливість здобуття знань і набуття вмінь, які дозволять орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, ефективно застосовувати засоби та методи доступу до інформаційних ресурсів та інформаційних комунікацій, практично використовувати сучасні педагогічні технології.

Отже, формування фахової компетентності вчителів шляхом засвоєння різноманітних форм та методів активного навчання допомагає педагогам швидше набути професійного досвіду, джерелом якого є педагогічна діяльність, осмислена з точки зору й суті, цілей і технологій, глибше усвідомити соціальне призначення професії вчителя.

Іващенко Інна Іванівна,
методист Інформаційно-методичного центру
управління освіти і науки Сумської міської ради

АНАЛІЗ УРОКУ ЯК ОЦІНКА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Основною формою освітнього процесу в школі є урок, на який впливають зміни, що відбуваються в суспільстві, державні стандарти та навчальні програми з оновленими цілями й предметним змістом, сучасні педагогічні концепції з принципами й технологіями навчання. У реалізації освітньої галузі «Мистецтво» домінуюча роль належить активній художній діяльності та творчому самовираженню учнів у сфері мистецтва.

Сучасний мистецький урок – це не одноманітна та не єдина структурно-змістовна схема. Кожен учитель визначає для себе ті форми, які для нього найбільш прийнятні, відповідають тій парадигмі, у якій він здійснює свою діяльність. Педагогічна свідомість методологічно грамотного вчителя «набудовує» мислення й «підказує» економний, швидкий і точний вибір форми проведення уроку, навчальних методів і прийомів роботи учнів на уроці.

Оцінка професійної майстерності вчителя – один з найактуальніших аспектів в роботі адміністрації. Це дозволяє постійно виявляти професійну скруту, своєчасно надавати вчителю допомогу, бачити його зростання, сприяти успішній атестації. Уміння проводити спостереження за складними педагогічними явищами, аналізувати їх, узагальнювати і робити науково обґрунтовані висновки служить дієвим засобом удосконалення професійно-педагогічної майстерності вчителя предмета мистецького напрямку.

А оскільки основний показник педагогічного професіоналізму – урок, то кожному керівникові необхідно володіти майстерністю його аналізу. При аналізі уроку, як правило, оцінюються методи, способи активізації школярів, ефективність освоєння матеріалу. Учитель і керівник, який відвідує урок, мають бути заздалегідь ознайомлені з цілями й схемами передбачуваного аналізу. Пропонуємо до педагогічної скарбничці адміністратора навчального закладу алгоритми аналізу уроків образотворчого та музичного мистецтва.

Аналіз уроку музичного мистецтва

І. Готовність учителя та учнів до уроку:

- знання й творча реалізація вчителем програми та інших нормативних та інструктивно-методичних матеріалів з питань викладання музичного мистецтва;
- підготовка дидактичних матеріалів та інших засобів навчання;
- визначення теми й мети уроку;
- регламентація часу на уроці;
- визначення обсягу матеріалу, логічна чіткість побудови уроку;
- поєднання форм колективної та індивідуальної роботи з учнями;
- доцільність вирішуваних на уроці завдань;

– відповідність матеріалу уроку віковим особливостям учнів, їх навчальним можливостям;

- робота з учнями, які не мають розвиненого музичного слуху;
- розвивальні можливості уроку, виховне значення уроку.

II. Технологія викладання й учіння:

– початок уроку (під маршову музику, молитовну музику, простим вітанням, під класичну музику і т.д.);

– організація теоретичної частини уроку (учитель пояснював матеріал, діти слухали записи, співали за нотами, грали на музичних інструментах);

– відповідність змісту уроку, форм, методів роботи навчально-виховним цілям; оптимальний вибір організаційних форм, методів і прийомів навчання;

вокально-хорова культура:

а) додержання вимог щодо правильного розвитку співацького голосу; вокальні вправи на початку уроку; робота вчителя над розвитком вокально-хорових навичок (звукоутворення, дикції, дихання, ансамблю);

б) відповідність пісенного матеріалу вокально-технічним можливостям учнів; естетична цінність пісенного матеріалу;

в) зв'язок вокальних вправ із конкретним пісенним матеріалом;

музична грамота:

а) робота вчителя над інтонацією та виразністю виконання пісенних вправ, взаємозв'язок між розучуванням пісні й музичною культурою;

б) навчання музичної грамоти; уміння учнів співати по нотах;

в) вивчення музичної грамоти у взаємозв'язку зі співом і грою на музичних інструментах; інтонаційно-ритмічні вправи на сольфеджіо;

г) місце на уроці голосового співу (у групах, індивідуально, усім класом);

слухання музики:

а) система слухання музики (за програмою); робота вчителя над розвитком навичок сприймання музичних творів у процесі слухання їх;

б) слухання на уроці класичної музики (скільки використано часу); реагування дітей на класичну музику;

в) виховання стійкого інтересу до кращих зв'язків національного та світового музичного мистецтва;

– використання наочності на уроці;

– методичні прийоми, використані з метою реалізації основних дидактичних принципів навчання;

– прийоми встановлення зворотного зв'язку на етапі закріплення знань та умінь;

– підбір, творче використання дидактичного матеріалу на уроці;

– інтегративний підхід до вибору й реалізації освітніх технологій, методів і прийомів навчання; використання міжпредметних зв'язків;

– здійснення індивідуального підходу поруч із колективним характером музично-творчої діяльності на уроці музичного мистецтва;

– перевага окремих етапів уроку музичного мистецтва залежно від його змісту;

– ефективність контролю за роботою учнів; рівень вимог, на якому було оцінено їхні навчальні досягнення;

- атмосфера творчості на уроці;
- дисципліна учнів протягом року.

III. Діяльність учителя на уроці:

• організація учнів до роботи, прояв комунікативної спрямованості педагога (готовність до спілкування, діалогу, емоційна настроєність на діяльність, уміння передати свій настрій класу, енергійний прояв комунікативної ініціативи; відсутність комунікативного настрою, емоційно нейтральний початок уроку);

• уміння вчителя протягом усього уроку цілеспрямовано вивчати, знаходити оптимальний стиль спілкування (діалогічний, особистісно зорієнтований, дружній, авторитарний, ліберальний, діловий);

• розвиток пізнавального інтересу школярів до музичного мистецтва, творчих (музично-творчих у тому числі) здібностей і умінь, позитивної мотивації індивідуальної діяльності і спілкування під час уроку;

• реалізація основних функцій учителя (чи демонстрував учитель свої професійні уміння співати, грати); ефективне застосування спеціальних знань, умінь, навичок на уроці (музично-теоретичних, вокально-хорових, диригентських, виконавських, методичних тощо), а також психолого-педагогічних, загальнонаукових; реалізація професійно-педагогічного творчого потенціалу вчителя;

- керівна роль учителя (уміння керувати класом);
- педагогічний такт учителя, прийоми співдружності й співтворчості;

• різноманітність способів педагогічного спілкування вчителя і учнів на уроці (мова – яскрава, образна, стилістично доцільна, емоційно насичена, естетично досконала або ж нейтральна, маловиразна з орфоепічними та естетичними недоліками; міміка й пантоміміка – виразна, пластична, педагогічно доцільна, стримана, нейтральна, скута, невиразна, манерна, пов'язана із різними образно-асоціативними уявленнями, внутрішніми переживаннями, висловлюваннями, які виникають у процесі хорового співу, сприйняття та слухання музики, розміркувань про неї);

• використання педагогічної техніки; уміння створити на уроці необхідну атмосферу діловитості, доброзичливості; особистісно зорієнтований клімат стосунків (загальний, на весь урок, етапний, ситуативний, зосередженість уваги на конкретному; цікава, нетрадиційна подача музично-дидактичного матеріалу, технічні, інтелектуально-емоційні творчі уміння вчителя);

• ефективність спілкування для вирішення навчально-виховних завдань (уміння організувати взаємодію під час розв'язання конкретних навчальних завдань, уміння ставити навідні питання, мобілізувати дітей на пошук різних рішень, заохочення пошукової діяльності учнів, подолання боязні помилок, бачення реальних проблем, здатність оперативно виявити проблему й «загасити»).

IV. Результати уроку:

- виконання плану уроку;
- досягнення мети уроку;

- загальна характеристика співу учнів (виразний, плавний, чистий, крикливий, фальшивий);
- наявність в учнів навичок співати по нотах нескладні мелодичні уривки згідно з вимогами програми;
- наявність в учнів умінь аналізувати й оцінювати музичні твори;
- реальність, доцільність, складність і досягнення мети одночасно;
- зв'язок даного уроку з попередніми та наступними;
- ступінь навчального впливу проведеного уроку на учнів;
- ступінь виховного впливу (що і якою мірою сприяє вихованню учнів у ході уроку);
- ступінь впливу уроку на розвиток учнів (що і якою мірою сприяє їхньому розвитку);
- методика оцінювання навчальних досягнень учнів, ведення тематичного обліку знань;
- найбільш вдалі елементи уроку;
- що на уроці не виконано, реалізовано лише частково, причини невиконання окремих елементів плану уроку;
- як був організований музичний супровід?, у якому емоційному стані пішли діти з уроку з музики?;
- загальна оцінка уроку.

Аналіз уроку образотворчого мистецтва

I. Готовність учителя та учнів до уроку:

- знання вчителем програми та інших нормативних та інструктивно-методичних матеріалів з питань викладання образотворчого мистецтва;
- наявність плану уроку, його відповідність вимогам програми;
- підготовка та обладнання класної кімнати;
- підготовка обладнання, засобів навчання, у т.ч. ТЗН;
- готовність учнів до уроку, наявність необхідних матеріалів, інструментів;
- матеріали для розвитку естетичного сприймання учнів (виставки учнівських робіт, репродукції, книжки з мистецтва, журнали, вироби-орігінали, слайди та інші аудіовізуальні засоби); знання, які виявив учитель під час роботи та оформлення матеріалів виставки;
- розподіл часу на уроці;
- логічна послідовність окремих етапів уроку;
- доцільність вирішуваних на уроці завдань.

II. Зміст уроку:

- тема уроку та її місце в програмі;
- ознайомлення класу з темою, метою, завданням уроку (тема, мета, завдання уроку визначаються учителем; встановлюються через діалог учителя з класом; проводиться дискусія з приводу теми, мети, завдань уроку);
- доцільність вибору мети уроку, відповідність типу уроку та виду уроку його меті;
- відповідність змісту теми уроку, відповідність матеріалу віковим особливостям, навчальним можливостям окремих учнів;
- розвивальні особливості уроку;
- виховне значення уроку.

III. Науково-теоретичний та методичний рівні викладання:

- науковість, послідовність, доступність для сприймання, відповідність вимогам навчальних програм;

- оптимальний вибір організаційних форм, методів і прийомів навчання, інтегративний підхід до вибору й реалізації навчальних технологій, методів, засобів і форм навчання;

- застосування активних та інтерактивних методів навчання, традиційних та інноваційних технологій;

- форми, методи й прийоми ознайомлення з основами образотворчої грамоти, техніки виконання, матеріалами та інструментами;

- підбір і раціональне використання дидактичного матеріалу;

- спрямованість навчання на отримання гарантованих результатів;

- прийоми встановлення зворотного зв'язку в ході вивчення нового матеріалу;

- уміння вчителя висловлювати своє ставлення до естетичних явищ, оточуючої дійсності, аналізувати твір мистецтва:

- 1) власна інтерпретація сюжету; опис місця дії;

- 2) визначення головного героя (явища, події, предмета), його емоційного стану або інших якостей;

- 3) визначення другорядних персонажів (подій, предметів), їхньої ролі у творі;

- 4) опис представлених явищ або подій;

- 5) аналіз композиційного рішення (доцільність виділення планів, розміщення та підпорядкованість деталей тощо);

- 6) відповідність реальності;

- 7) оцінка колірного вирішення;

- 8) визначення та аналіз художньої техніки виконання;

- 9) констатація образності твору (виявлення художнього образу);

- 10) аналіз загального настрою твору;

- 11) висловлення особистого враження від твору;

- 12) використання в оцінці твору асоціативних аналогій, зіставлень, порівнянь, метафор, епітетів тощо;

- діяльність класу з реалізації поставлених завдань;

- здійснення диференційованого підходу до учнів на уроці (учитель слухає учнів, ставить фронтальні запитання, задає індивідуальні запитання, інструктує школярів, уживаючи спеціальну термінологію; словами стимулює учнів; надає допомогу учням, які її потребують);

- забезпечення естетичного, морального й трудового виховання учнів на уроці.

V. Діяльність учнів на уроці:

- інтерес і увага учнів при вивченні нового матеріалу;

- активність на етапі актуалізації та застосування знань та вмінь;

- різноманітність і види характеру самостійної роботи;

- дисципліна протягом усього уроку.

VI. Діяльність учителя на уроці:

- мова вчителя, знання та реалізація основних вимог педагогічної техніки;

- керівна роль учителя (уміння керувати учнівським колективом);
- педагогічний такт учителя, прийоми співробітництва й співтворчості.

VII. Результати уроку:

- сформованість в учнів навичок і вмінь відтворювати художні образи в різних видах образотворчої діяльності (живопис, графіка, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво);
- уміння застосовувати набуті теоретичні знання на практиці;
- уміння виконувати зображення на площині та в об'ємі різних предметів, передавати особливості будови окремих предметів, форми, пропорції, конструкції;
- уміння передавати просторові явища на основі спостережувальної лінії і контрольної перспективи;
- уміння передавати настрої і стан зображувальних людей, тварин, птахів;
- уміння самостійно користуватися літературою з образотворчого мистецтва;
- розвивальне й виховне значення уроку;
- виконання плану, досягнення мети уроку;
- якість знань, умінь і навичок учнів;
- методика оцінювання навчальних досягнень учнів, об'єктивність оцінювання, ведення тематичного обліку знань;
- найбільш вдалі елементи уроку; що на уроці не реалізовано або реалізовано частково, причини недовиконання плану уроку;
- загальна оцінка уроку.

Наряду з аналізом уроку адміністрацією школи важливо почути самоаналіз учителя, його оцінку власної педагогічної діяльності, оскільки самоаналіз – показник професіоналізму вчителя, міри його осмислення завдань освіти, а не лише цілей і завдань одного уроку.

Література:

1. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку: 3-тє вид. – Х. : Основа, 2012. – 255с.
2. Гін В.І. Прийоми педагогічної техніки: метод. вид. – Харків: Ранок, 2007. – 176с.
3. Мурашко Н. Аналіз уроку: – Київ: Шкільний світ, 2008. – 128с.

Каганцова Тетяна Миколаївна,
методист дослідницько-експериментального відділу Глухівського МЦПО,
аспірантка кафедри фізико-математичної освіти та інформатики
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ У ВЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ПРОЦЕСІ ПЕРЕПІДГОТОВКИ

Розбудова незалежної української держави спонукає до нового бачення шляхів розвитку її інтелектуального потенціалу. У процесі реформування соціально-економічної системи України відкриваються нові напрями розвитку науки, виробництва, інформаційних технологій, банківської справи тощо. Це вимагає від фахівців більшості професій високого рівня фізико-математичної підготовки, бо вона є одним із індикаторів готовності суспільства до соціально-економічного розвитку. Відтак, характерною ознакою нашого часу є широке використання фізики та математики для розв'язання різноманітних практичних завдань. Однак йдеться вже не тільки про використання готових фізико-математичних методів,

але й про створення нових, а для цього потрібні підготовлені фахівці, здатні використати вже відомий фізико-математичний апарат і, за необхідності, створити новий.

Одним із важливих практичних завдань, що стоїть перед освітою – це інноваційна діяльності вчителя. Маючи за мету перехід від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян, необхідно враховувати процеси диференціації, комп'ютеризації та глобалізації вищої освіти, що активно розвиваються. Як навчальний предмет, математика та фізика мають великий освітній та розвивальний потенціал. І відповідно до цього служать формуванню якостей особистості, її спрямованості на використання свого творчого потенціалу в інтересах вирішення глобальних проблем.

Помічаємо, що останнього часу серед учнів знизився інтерес до навчання загалом, а до вивчення дисциплін фізико-математичного спрямування – зокрема. Школярі не вмюють вчитися і долати труднощі пізнавальної діяльності. [4] Ми вважаємо на це є декілька причини. Одна з них: об'єм і складність матеріалу, який треба вивчити і запам'ятати. Ще одна важлива причина небажання вчитися: убогість шкільного життя і навчального процесу. Монотонність і одноманітність занять, діяльності вчителів, відсутність швидкої зміни подій, яскравих вражень і нових зустрічей та необхідність довгий час сидіти на занятті і не говорити. Наступна причина: застарілість матеріальних засобів навчання (прилади, наочність) і відсутність нових значно знижують якість уроків. Та навіть, якщо остання причина відсутня, **то ще існують межі «виконання програми»: вичитати теми та виставити тематичні оцінки на основі певного виду контролюючих робіт, до переліку яких не входять форми «прояву учнівської неординарності».**

Проблема теоретичного та методологічного обґрунтування формування готовності вчителів фізико-математичного профілю щодо залучення учнів до позакласної роботи постає як наслідок суперечностей між:

- 1) об'єктивною потребою вчителів використовувати вільний час для організації позаурочної роботи та реальним станом їхньої готовності до такого виду фахової діяльності;
- 2) дедалі більшою кількістю інформації та низькою здатністю наявних засобів навчання до її трансформації у навчальну;
- 3) дидактичними вимогами цілісності процесу організації роботи предметних гуртків та роз'єднаністю урочної та позаурочної форм роботи.

Педагогічну проблему формування готовності вчителів до різноманітних аспектів професійної діяльності вивчало багато вчених. Чимало робіт стосується підготовки вчителя до інноваційної діяльності (Н. Клокар, А. Степанюк, В. Уруський); роль закладів післядипломної освіти у перепідготовці вчителів вивчали Н. Ляшенко, В. Руссол, А. Соколовська, Л. Стриюк, О. Шиян; різноманітні аспекти професійної діяльності вчителя досліджували М. Антонченко, Т. Васютіна, К. Корсак, Н. Левчук, І. Лов'янова, А. Павленко.

Питання, близькі до нашого дослідження, розглянуто в роботах з вивчення організації конкурсної діяльності учнів (С. Ємельянцев, О. Лаврентьєва, Г. Половина, Є. Табакова) та діяльності клубів інтелектуальних ігор у школах та позашкільних навчальних закладах (Н. Яременко), організація дослідницько-експериментальної роботи учнів в відділеннях МАН України (М. Пихтар, Г. Пустовіт, Л. Тихенко, Б. Грудинін). Кожен автор знаходить ефективні шляхи розв'язання проблем, і це позитивно впливає на формування готовності учителів до

організації позашкільної роботи учнів. Водночас у педагогічній літературі практично не досліджено організація позашкільної роботи учнів фізико-математичного спрямування, і, відповідно, не здійснюється системна підготовка вчителя до такої професійної діяльності.

Обґрунтуванню теоретичних засад формування готовності педагога до різних видів професійної діяльності присвячено наукові розвідки І. Гавриш, К. Дурай-Новакової, Н. Кузьміної, А. Ліненко, К. Макагон, Л. Мітіної, О. Пехоти, В. Сластьоніна та ін. Учені розкрили зміст, структуру й рівні готовності педагогів до інноваційної діяльності. Однак питання стосовно організації позашкільної роботи фізико-математичного спрямування не було предметом спеціального педагогічного дослідження.

Поряд з тим, у наукових працях Л. Даниленко, Г. Єльникової, О. Козлової, В. Маслова, Л. Набоки та ін. увагу зосереджено на розвитку професіоналізму керівників шкіл, учителів, які розробляють, обґрунтовують, практично впроваджують інноваційні підходи для вирішування актуальних проблем. Запропоновано технологію науково-методичного супроводу (Т. Сорочан), яку застосовують у системі післядипломної педагогічної освіти, але знову ж таки до неї не включені питання стосовно організації позашкільної освіти.

Аналіз наукових праць уможливив висновки про наявність *суперечності* між суспільними вимогами щодо реалізації стратегії цілісності шкільної та позашкільної освіти й недостатнім рівнем підготовки педагогів у закладах післядипломної освіти до її здійснення. Зокрема, між: існуючою моделлю науково-методичної роботи з учителями фізико-математичних дисциплін в закладах післядипломної освіти щодо організації позашкільної роботи та потребою розробки теорії й практики науково-методичного супроводу для керівника гуртка у розрізі позашкільного закладу ; традиційною формою втілення досягнень науки в практику з використанням епізодично проведених семінарів, майстер-класів тощо та потребою розробки технології формування готовності вчителів до організації позашкільної діяльності; практикою локального впровадження інновацій та потребою системного підходу до реалізації інноваційних перетворень на державному, обласному, районному (міському) рівнях та в межах позашкільного закладу; необхідністю підвищення якості освіти школярів і недостатнім усвідомленням шляхів вирішування реальних педагогічних проблем практики шляхом нововведень в позашкільну діяльність; великою кількістю освітніх інновацій та відсутністю критеріїв їхнього відбору для науково-методичного супроводу в закладах післядипломної освіти.

У цьому контексті набуває актуальності проблема професійної перепідготовки вчителів природничих дисциплін, вагомим аспектом якої є *формування готовності вчителя до організації позакласної роботи з предмету*.

Якщо шкільна освіта дає змогу отримати потрібні наукові знання, то позашкільна освіта сприяє різнобічному розвитку та формуванню особистості. Позашкільна освіта та виховання є частиною структури освіти і спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів , духовних запитів і потреб у професійному визначенні. [2],[3] Відвідуючи позашкільні заклади освіти дитина отримує можливість відкрити нові таланти чи розкрити вже існуючі у неї здібності.

І хоча, сутність позашкільної освіти обґрунтовано в контексті додаткової та неформальної освіти, тобто такої, що відбувається у вільний від навчання в офіційних

установах час [1; 23], проте останнім часом загострюється проблема збереження та розширення мережі позашкільних навчальних закладів різних типів державної та комунальної форм власності.

Позашкільна робота є складовою і невід'ємною частиною всієї навчально-виховної роботи, яка проводиться для подальшого удосконалення знань, вмінь і навичок учнів, підвищення їхнього культурного рівня, психологічної і практичної підготовки до реалів життя? Вона передбачає виховання свідомих і високоосвічених людей, здатних як до фізичної так і розумової праці, до активної діяльності в різних галузях громадського і державного життя, в галузі науки і культури. Позашкільна робота має масовий характер і будується на основі принципу добровільності. Завдяки специфічним умовам і особливостям організації позашкільної роботи учні мають можливість розвивати свої здібності в процесі різноманітної діяльності в різних галузях промисловості, мистецтва. Практична потреба у розв'язанні проблеми формування готовності вчителів фізико-математичного профілю щодо залучення учнів до позакласної роботи пов'язана з необхідністю посилити в учнів мотивацію до вивчення природничих предметів, формувати вміння працювати з інформацією, здобувати знання, що мають практичне значення, підвищувати інтерес до читання, розвивати дослідницькі здібності.

Глибокі знання з фізики та математики у процесі організації позашкільної роботи з предмету для вчителя виступають як: 1) предмет засвоєння; 2) засіб пізнання і перетворення дійсності. Підкреслимо також, що фізико-математичні знання надають плідні ідеї для обговорення логіко-методологічних, світоглядних проблем науки й культури в цілому. Але ж, позашкільний педагогічний процес не можна ототожнювати з навчанням. Перед ним не ставиться завдання опрацювати державний стандарт загальної освіти. Головна його особливість полягає в тому, що він будується на взаємній співтворчості педагогів і дітей, на їхній дружбі і духовній спільності, визнаній самостійності особистості дитини на взаємоповазі і взаємній зацікавленості у суспільному успіхові і результаті діяльності. Його логічно розглядати в руслі соціологічної комунікації, як процес соціально-педагогічної взаємодії, в якій найважливішу роль відіграють феномени симпатії.

Майбутнє суспільства, без перебільшень залежить від того, чим буде наповнено внутрішній світ дитини. Позашкільний навчальний заклад являє собою сукупність умов для формування «творця власного світу» – людини, яка здатна до самопізнання та самовдосконалення. Педагогічні умови мають гармонійно поєднувати організаційні та змістові засоби формування особистості у вимірах світу третього тисячоліття. Процес формування готовності вчителя до роботи в позашкільному закладі – це діяльність, спрямована на зміни в мотивах, цілях, знаннях, уміннях і здібностях учителя. Організація позашкільної роботи з предмету є функцією взаємодії учителя й учня, точніше керівника гуртка та вихованця, основним результатом якого є перехід останнього у позицію суб'єктів пізнання. Така перебудова освітнього процесу передбачає застосування інноваційних підходів до процесу навчання та відповідної підготовки вчителів, зокрема в процесі курсової перепідготовки в системі післядипломної освіти.

Саме необхідність у розв'язанні проблеми формування готовності вчителів фізико-математичного профілю щодо залучення учнів до дослідницько-пошукової, конструкторської чи винахідницької роботи пов'язана з необхідністю посилити в учнів мотивацію до вивчення

природничих предметів, формувати вміння працювати з інформацією, здобувати знання, що мають практичне значення, підвищувати інтерес до читання, розвивати дослідницькі здібності залишається кричущою.

Література:

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: монографія / Олена Володимирівна Биковська. – Київ : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 335 ст.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] //Верховна рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: http://tourlib.net/zakon/pro_osvitu.htm
3. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс] //Верховна рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
4. Рішення Верховної ради від 18 травня 2016 року «Про стан викладання фізико-математичних дисциплін у навчальних закладах України» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://idf-kr.at.ua/doc/risn.pdf>

Каліш Валентина Антонівна

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури і методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КУРСІВ

Забезпечення високого рівня якості підготовки педагогічних кадрів відповідно до концепції формування спеціаліста інноваційного типу в контексті національного самовизначення та європейської інтеграції українського суспільства набуває на сьогодні пріоритетності у діяльності вищих педагогічних закладів.

Особливо актуальною у сучасному суспільстві є проблема зростання престижності учительської професії, що значною мірою залежить від особистості самого педагога. Відтак, одним із завдань підготовки сучасного вчителя у вищій школі є забезпечення умов для формування самодостатньої особистості педагога-професіонала, здатного усвідомлено й відповідально ставитися до навчання і до майбутнього фаху, бути самостійним і креативним у своїй діяльності, оволодівати професійними компетенціями та виробляти особистісні якості педагога. Як наголошує Л .І. Мацько «час зобов'язує вчителя стати яскравою особистістю, інтелектуальною й інтелігентною, високоосвіченою і шляхетно вихованою, чутливою до учнів, відкритою до нових знань і вмінь» [1, с. 69]. Отже, важливими чинниками професійної діяльності вчителя є його особистісні якості, не лише вроджені, а й сформовані у процесі навчання студентів у вищому педагогічному закладі, їх самоосвіти і самовиховання. До таких якостей передусім відносять прагнення досконало оволодіти предметними компетенціями, інтерес до майбутньої професії, відповідальне ставлення до обраної діяльності, любов і повага до учнів як суб'єктів професійного впливу, особисті моральні і духовні риси, комунікативну культуру.

Формування особистості педагога у процесі оволодіння лінгвістичними курсами можливе за умови використання під час їх опанування студентами пріоритетних у лінгвістиці принципів дослідження мови, а також підходів, методів і засобів навчання. Зміст дисциплін мовознавчого циклу має визначатися засадами сучасної лінгвометодології, «спрямованої на з'ясування природи мови у співвідношенні зі свідомістю її носіїв, соціумом, культурою, дійсністю, комунікацією, процесами пізнання світу, а також на формування інструментарію, засад і способів опису й аналізу мови та її продуктів» [2, с. 11].

Зазначене передбачає ознайомлення студентів з мовними категоріями і явищами з урахуванням здобутків найбільш поширених у сучасній лінгвістиці наукових парадигм (таксономічної, комунікативно-функціональної, когнітивно-дискурсивної, синергетичної) з використанням дослідницьких принципів у вивченні мови, мовлення, мовленнєвої діяльності та її продуктів (експансіонізму, експанаторності, антропоцентризму, дискурсоцентризму, функціоналізму, етноцентризму та ін.). Відповідно у процесі засвоєння лінгвістичних курсів у студентів формуються професійно необхідні знання про мову як особливу структуровану знакову систему, що слугує засобом отримання, зберігання, обробки, переробки і використання знань про позамовну дійсність, співвідношення когнітивних механізмів свідомості з природною мовою і її мовленнєвою реалізацією у різних дискурсах, відображення духовних надбань народу, його моралі, вірувань, культури, традицій.

Важлива роль в опануванні професійно значущими компетенціями належить вправам як повторюваному виконанню дій з метою засвоєння знань і вироблення мовних та мовленнєвих умінь і навичок [3, с. 32], які охоплюють різні завдання, спрямовані на вироблення професійно значущих умінь і навичок, зокрема: рефлексивно-когнітивні, структурно-семантичні, аналітико-дослідницькі, конструктивно-пошукові, функціонально-стилістичні, комунікативно-дискурсивні та інші. Доречними будуть завдання за матеріалами навчально-наукової літератури, спрямовані на обговорення проблемних питань і висловлення власної точки зору та аргументація її, спираючись на авторитетних дослідників (цитування, тези, науково обґрунтовані приклади з наукових джерел тощо), аналіз і власні узагальнення на основі запропонованих різних дефініцій лінгвістичних категорій чи поглядів на відповідні явища, участь у дискусіях, підготовка наукових доповідей, розробка і захист творчих проєктів, презентацій з їх інтерпретацією у формі монологу, написання лінгвопедагогічних есе, укладання лінгвістичної скарбнички тощо.

Для формування особистісних рис майбутнього педагога у процесі розгляду лінгвістичних тем варто використовувати тексти з наукових і законодавчих джерел, спадщини відомих педагогів і художніх творів, у яких розкриваються суспільне призначення вчителя, пріоритети учительської професії, чинники покликання до педагогічної роботи, важливість саморозвитку вчителя, постійне шліфування педагогічної майстерності, виховні функції педагога, важливість для вчителя досконало володіти мовою і доцільно використовувати її багатства у навчанні та вихованні школярів, естетичне сприйняття довілля, морально-етичні норми.

Передбачається, що викладені в тезах основні складники освітньої діяльності студентів під час вивчення лінгвістичних курсів сприятимуть формуванню особистості учителя із гнучким і оригінальним мисленням, багатою уявою, творчими задатками, здатних застосовувати набуті знання і вміння, розширювати їх, переосмислювати, адаптувати відповідно до змін наукових парадигм, пріоритетів шкільної освіти, технологій навчання тощо.

Література:

1. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі / Любов Мацько – К., 2009. – 606 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики [за заг. ред. проф. М. Пентилюк] – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.

Калюжна Лариса Миколаївна,
учитель фізичної культури КУ ЗОШ I-III ст. №27
м. Суми

МОТИВАЦІЯ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ШКОЛЯРІВ

Людина, що не знає нічого, може навчитися, справа тільки в тому, щоб запалити в ній бажання вчитися.

Д. Дідро

Рухова активність є характерним чинником здорового способу життя учня, що визначає спрямованість його здібностей, знань, навичок, прагнень, концентрацію вольових зусиль на реалізацію навчальних потреб та фізкультурно-спортивних інтересів.

Результати експерименту дозволили встановити, що низький рівень мотивації у підлітків до систематичних занять фізичною культурою та спортом обумовили таку тенденцію в сприйнятті їх структурних компонентів: 53,9 % дівчаток і 45,3 % хлопчиків не займаються фізичною культурою та спортом; показник відвідуваності уроків фізичного виховання як у хлопчиків (79,5 %) так і в дівчаток (78,9 %) знаходиться на низькому рівні; 62,3 % дівчаток і 56,7 % хлопчиків протягом 2-х останніх років не брали участь у змаганнях, а ті, хто брав участь у 25,5 % випадків відчували почуття дискомфорту, тривоги, непевності у своїх можливостях; 68,7 % хлопчиків і 64,6 % дівчаток відчувають значні труднощі в аргументації позитивного впливу фізичної культури, спорту на стан здоров'я людини; украй низький рівень інформованості підлітків.

Мотивація школярів до занять фізичними вправами багато в чому залежить від педагогічної кваліфікації вчителів, уміння ними застосовувати ті чи інші важелі впливу на свідомість учнів. Залучаючи учнів до занять фізичними вправами і підтримуючи інтерес до них протягом тривалого часу, вчитель постійно спостерігає поведінку, їх психологічні особливості і залежно від цього користується підходящими до даного конкретного випадку мотиваційно-психологічними чинниками. Завдання тренерів, учителів фізичної культури полягає саме у тому, щоб застосовувати різні методи (наприклад заохочення) так, щоб вони підвищували відчуття успіху, додавали впевненості у своїх силах, а також сприяли підвищенню внутрішньої мотивації у тих, хто займається фізичними вправами.

Мотиви занять фізичною культурою умовно ділять на загальні та конкретні, що втім, не виключає їх співіснування. До перших можна віднести бажання школяра займатися фізичною культурою взагалі, чим же займатися конкретно – йому байдуже. До других можна віднести бажання займатися улюбленим видом спорту, певними вправами. У початкових класах майже всі учні віддають перевагу іграм: хлопчики – спортивним, дівчатка – рухливим. Потім, інтереси стають більш диференційованими, одним подобається гімнастика, іншим легка атлетика, третім – вільна боротьба, спортивні ігри, тощо.

Мотиви відвідування уроків фізкультури у школярів теж різні: ті хто задоволений уроками ходять на них заради свого фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, а ті хто не задоволений уроками фізкультури (в основному дівчатка), відвідують їх заради позначки і щоб уникнути неприємностей через прогули.

Мотиви занять фізичною культурою можуть бути пов'язані з процесом діяльності і з її результатом. У першому випадку школяр задовольняє потребу в руховій активності, в

отриманні вражень від суперництва (відчуття азарту, радість перемоги). У другому випадку він може прагнути до отримання інших результатів.

Існують різні способи мотивувати школярів на заняття фізичною культурою, проте найефективніший метод полягає в тому, щоб продемонструвати різні позитивні впливи фізичних навантажень. Ось деякі з них:

- інтерес до нової справи;
- цікаві форми проведення уроків;
- бажання самоствердитись в оточенні та у змаганні з іншими;
- вплив «колективної свідомості» (мовляв усі друзі займаються, піду і я собі);
- бажання мати красиве тіло, щоб сподобатися особі іншої статі;
- бажання бути сильним, щоб убезпечити себе від фізичних посягань з боку інших людей та щоб захищати інших;
- бажання бути здоровим і зовнішньо привабливим;
- наслідування особистого кумира (улюбленого спортсмена, кінозірки);
- наслідування іміджу фізичної сили і краси, що демонструються в кіно;
- бажання проводити дозвілля цікаво, корисно, спільно з друзями.

Формуванню мотивації у школярів до систематичних занять фізичними вправами сприяє дотримання таких педагогічних умов:

- формування позитивного, ціннісного ставлення до занять фізичними вправами;
- цілеспрямоване мотивування та стимулювання до активної фізкультурної діяльності;
- формування інтересу до активної фізкультурної діяльності;
- озброєння знаннями з фізичної культури та формування вміння самостійно займатися фізичними вправами.

У школах задачу формування потреб і мотивів до занять фізичними вправами покликані вирішувати бесіди, лекції з фізичної культури, практичні заняття, масові оздоровчо-спортивні заходи, особистий приклад вчителів, нові (інноваційні) форми і засоби проведення уроків тощо.

Результати дослідження довели, що чим старшим стає учень, тим менш систематичними стають його заняття фізичними вправами і спортом, а частина школярів зовсім припиняють такі заняття. Перешкоджають формуванню мотивації і активного ставлення до занять фізичними вправами такі внутрішні фактори: не вистачає часу, відсутність потреби, шкідливі звички тощо. З метою підвищення ефективності фізичної діяльності актуальним стає вирішення пріоритетності вибору форм занять фізичними вправами в школі. Значний інтерес школярів проявляють до спеціалізованих і секційних занять з обраного виду спорту. Певна частка учнів вважають найбільш придатною формою заняття в школі у позанавчальний час. Незначна кількість школярів бажає використовувати самостійну форму занять.

Фахівці вважають, причини спаду інтересу до фізичного виховання пов'язані з тим, що останнім часом втрачено освітньо-виховну спрямованість занять фізичною культурою. Тому були розроблені наступні методики формування інтересу учнів до занять фізичної культури на основі розглянутих вище категорій:

1. Інтегровані уроки – один з шляхів у формуванні позитивної мотивації до уроків фізичної культури. Міжпредметні зв'язки можна успішно використовувати для доповнення, підтвердження або заповнення знань учнів в споріднених предметах.

Кожен вчитель неодмінно ставить перед собою завдання поглибити знання зі свого предмета через знайомство з іншими навчальними предметами. Дуже цікаві для досягнення цієї мети інтегровані уроки. Головне в проведенні інтегрованих уроків те, що кожен вчитель професійно, засобами близькими йому (наприклад, фізкультуру – фізичними вправами, математику – рахунком, читання – словом), зможе донести до учнів зміст занять, збагатити навчальний матеріал і викликати великий інтерес учнів до закріплення пройдених тем. Реалізація міжпредметних зв'язків підвищує активність, допомагає оволодіти системою міжпредметних знань і навичок з фізичної культури, гігієни, що є необхідною умовою виникнення в них інтересу до занять фізичними вправами. Якщо спорт та фізична культура займають провідне місце в родинному вихованні, то мотиваційна сфера діяльності школярів буде більш свідомою і ефективною.

2. Застосування ігрового методу з метою створення позитивного емоційного фону на вдосконалення рухових вмінь і навичок.

3. Використання педагогічного стимулювання для забезпечення інтелектуальної і фізичної активності.

Перший етап формування позитивного ставлення до фізичної культури.

З першого класу вчитель повинен ненав'язливо підкреслювати позитивну роль занять фізичними вправами в розвитку дітей та зміцненні їх здоров'я.

Другий етап – формування у учнів бажання самостійно займатися фізичною культурою та спортом. На цьому етапі завдання вчителя фізкультури пробудити в учнів бажання самостійно і регулярно займатися фізичною культурою. Він може запропонувати школярам щодня виконувати вдома зарядку, записатися у спортивну секцію. Сформувавши в учнів це бажання, вчитель може переходити до наступного етапу.

Третій етап – здійснення школярем самостійних занять фізичною культурою. Цей етап пов'язаний зі створенням умов для самостійного виконання школярами фізичних вправ. До таких умов відносяться: придбання батьками необхідного спортивного інвентарю, розробка учнями разом з учителем фізкультури режиму дня, в якому знайшлося б місце і для самостійного виконання фізичних вправ; розучування на уроці комплексу вправ, які хлопці будуть виконувати вдома.

Великим мотиваційним чинником на цьому етапі є зустріч з видатними спортсменами, які розкажуть про свої досягнення в спорті.

Четвертий етап – перетворення бажання школярів самостійно і регулярно займатися фізичними вправами у звичку. У силу вікових психологічних особливостей молодших школярів і підлітків (легка зміна інтересів і бажань, недостатній розвиток наполегливості, цілеспрямованості) регулярне, самостійне виконання ними фізичних вправ представляють значні труднощі. Дитина може 3-4 рази встати раніше і зробити зарядку, але потім це йому набридне і він знайде для себе багато виправдань, які звільнять його від докорів совісті в тому, що він не здійснив задумане (наприклад, "пізно ліг спати, тому проспав, і на зарядку не залишилося часу" і т.д.). При цьому виникають захисні мотивування: "і без зарядки можна

стати сильним, он Коля зарядку не робить, а у нього другий розряд з гімнастики".

У зв'язку з цим вчителю необхідно здійснювати низку заходів, які підтримували б сформовані наміри учнів самостійно займатися фізичною культурою.

Враховуючи, що молодші школярі часто виконують завдання не стільки для себе, скільки для інших і що у них швидко втрачається інтерес до виконання будь-якого завдання, якщо вони не бачать на собі зацікавленого погляду батьків або старших братів чи сестер, кращим варіантом на перших порах було б спільне виконання фізичних вправ молодшими школярами і старшими в сім'ї, або необхідно просто присутність старших. З цього приводу важливо проводити в школі змагання «Тато, мама, я – спортивна сім'я».

Велику роль у формуванні інтересу до навчання відіграє створення проблемної ситуації, зіткнення учнів з трудністю, яких вони не можуть дозволити при позиції, наявного у них запасу знань або застосування старих в новій ситуації. Цікава тільки робота, яка вимагає постійної напруги. Легкий матеріал не вимагає розумової напруги, не викликає інтересу. Подолання труднощів у навчальній діяльності – найважливіша умова виникнення інтересу до неї.

Отже, виходячи з вищесказаного, ми можемо зробити наступні висновки:

1. Для формування мотивів, які спонукають до занять фізичною культурою, а також в цілях економії навчального часу, можна з успіхом інтегрувати уроки.

2. Змагальні ігри викликають підвищений інтерес з боку молодших школярів, оскільки сприяють цілковитого задоволенню потреби в русі.

3. Теоретичні заняття з фізичної культури необхідні для розширення загального кругозору, зокрема дають поглиблені знання про здоров'я, гігієну.

4. Тісний зв'язок з батьками допомагає у формуванні потреби в здоровому способі життя у учнів.

Література:

1. Куртова Г.Ю. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді / Г.Ю. Куртова, Д.М. Іванов // Вісник Чернігівського держ. пед. ун. – 2008. – Вип. 55. – С. 168-170.

2. Горшкова Н. Б. Мотивація школярів до занять фізичною культурою і спортом // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2005. - №6-7. – С. 130-133.

3. Зубалій М., Леонов О., Василишина Н. Здоров'я дітей – у небезпеці // Фізичне виховання в школі. – 2006. – № 4.

4. Лещенко Г.А. Формування позитивної мотивації школярів до систематичних занять фізичними вправами: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.09. – Кривий Ріг, 2002. – 18 с.

5. Безверхня Г. В. Інформаційні фактори, які впливають на формування мотивації школярів до занять фізичними вправами // Молода спортивна наука України : Зб. наук. статей з галузі фізичної культури і спорту. – Л., 2002. Вип. 6. Т. 1.– С. 154-157.

6. Іванченко Л.П. Теоретичні та методичні засади формування в учнів мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – Луганськ, 2004. – №10 (78). – С. 95-99.

Карпець Тетяна Василівна,
викладач математики і методики навчання математики
ВКНЗ Сумської обласної ради
«Путивльський педагогічний коледж ім. С.В. Руднева»

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Українська школа завжди проявляла турботу про всебічний розвиток молодого покоління, про передачу йому необхідних в житті знань і вмінь. Але зараз, у зв'язку з переходом освіти на зовсім інший рівень, багатократно зростає важливість формування у молоді наукового світогляду, міцних моральних принципів, творчого відношення до розв'язування проблемних питань. Однією з проблем сучасного суспільства є потреба його в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці. Тому заклади освіти на сьогодні значну увагу повинні приділяти саме формуванню у майбутніх спеціалістів професійної компетентності ще на студентській лаві.

Проблемою дослідження професійної компетентності педагога займалися і займаються багато зарубіжних і вітчизняних вчених: Л.С. Ващенко, В.М. Введенський, М.І. Жалдак, І.О. Зязюн, М.В. Корнілова, О.І. Локшина, Н.Г. Ничкало, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, А.В. Хуторський, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва, О.М. Семенов та інші. Проблемам професійної підготовки вчителя математики присвячені роботи І. Акуленко, В. Бевз, Г. Бевз, М. Бурди, С. Гончаренка, О. Дубинчук, В. Клочка, А. Кузьмінського, Н. Лосєвої, Ю. Мальованого, О. Матяш, В. Монахова, А. Мордковича, В. Моторіної, Г. Михаліна, О. Скафи, З. Слєпкань, Н. Тарасенкової, О. Чашечнікової, В. Швеця та інших науковців. [7]

Учені розглядають поняття «професійна компетентність вчителя математики», процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя математики. Між тим, загальноприйнятого означення цього поняття, класифікацій видів професійної компетентності вчителя математики, в тому числі й методичної компетентності, її структури досі не існує.

Метою статті є визначення сутності та змісту особистісно-професійної компетентності педагога фізико-математичних дисциплін загалом, і математики зокрема.

Звичка мислити по-своєму, правильно, але нестандартно повинна розглядатися як вельми бажане явище, оскільки вона служить фундаментом винахідливості, самостійної творчості. Тільки шляхом розвитку ініціативи кожної особистості нам вдасться створити нові технічні системи і більш досконалі технології. Наша країна багата талантами, у нас багато молоді, яка здатна самостійно мислити і яку необхідно всебічно розвивати. В цьому виключно велика роль освітнього закладу і викладача. Педагогічна діяльність, яка являє собою суміш науки і мистецтва, по обом своїм компонентам завжди передбачає творчість. Ми впевнені, що педагогічна робота нетворчою не буває і бути не може, тому що неповторні діти, обставини, особистість самого викладача, і будь-яке педагогічне рішення повинно виходити із цих завжди нестандартних факторів. Якщо ж дії людини, яка працює з дітьми, не враховують цих особливостей, то її праця лежить вже за гранню того що називають словом «педагогічна» [2].

Корисно розібратися у співвідношенні понять «педагогічна творчість» і «педагогічна

майстерність». Вони близькі але не тотожні. Майстром прийнято називати такого робітника, який досконало володіє своєю професією, і майстерність, як правило, пов'язують з великим досвідом. Творчим може бути і викладач-початківець, який ще не став майстром. Істинну педагогічну майстерність необхідно відрізнити від небажання будь-якою ціною бути несхожим на інших, бо цієї рисі дуже часто притаманні нарочитість і надуманість. Не слід також яку-небудь ідею, концепцію, теорію, підхід оголошувати панацеєю від всіх педагогічних негараздів, це небезпечно, бо приводить до змарнування часу і сили педагогів на заздальгідь недосягну мету, приманює ілюзією успіху, а в результаті приводить до упущень, які неможливо виправити. [5]

Не мають відношення до творчості і довільне прочитання наукових розробок, при яких спотворюється сама сутність наукового знання. Інколи буває, що викладачі під виглядом буцімто творчого вивчення тієї чи іншої методики змінюють її зміст, використовують тільки яку-небудь її частину, чим наражають себе на неможливість досягнення ефективних результатів.

Тому необхідною умовою педагогічної творчості є компетентність. Обов'язковою умовою успішної діяльності викладача – висока загальна культура. Це поняття багатогранне : воно включає в себе розвинений інтелект, різносторонність інтересів, ерудованість, загальну активність, скромність і тактовність, почуття гумору, вміння працювати у колективі і з колективом, доброзичливість, оптимізм і багато іншого. [3]

Предметом запеклих дискусій методистів, керівників навчальних закладів і викладачів завжди була проблема поєднання нормативів і творчості, особливо коли мова заходила про оцінку роботи того чи іншого педагога. На нашу думку, необхідно долати формалізм у педагогічній діяльності, розширювати можливості викладачів у виборі оптимальних методів, форм і засобів навчання, сміливіше запроваджувати в практику досягнення педагогічної науки, не допускати дріб'язкової регламентації педагогічної діяльності. Слід активізувати методичну діяльність з викладачами, всебічно розвивати їх ініціативу, творчий пошук, глибше розвивати передовий педагогічний досвід, що безумовно вплине і на розвиток особистісно-професійної компетентності педагога. Проте чи значить сказане вище, що треба протиставити нормативи і творчість, що будь-які правила і норми гальмують творчий пошук? Заклик до творчості – це заклики не до анархії і безконтрольності, а до науково-обґрунтованого вибору кращого із можливого.

Таким чином, професійно-компетентний педагог це той, який успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволений професією; досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів або студентів; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний у суспільстві; відданий педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику; готовий до якісної та кількісної оцінки своєї праці, уміє сам це робити .

Видатні математики і педагоги минулого приділяли велику увагу пробудженню інтересу учнів до уроків, а також налагодженню людських відношень між учнями, студентами і педагогами. Ще не так давно на математику дивилися як лише як засіб, який дозволяє

формулювати кількісні закономірності природи. В наш час ці погляди змінилися, до старих уявлень додалися нові: математика була названа мовою науки. Тому кожна зустріч викладача із студентами, кожне заняття повинно нести декілька більше, ніж чисто формальне розширення знань і навичок, які можна отримати, якщо займатися за підручником. Справді компетентний викладач повинен турбуватися не стільки про кількість поданої інформації, скільки з'ясуванням принципових сторін питань, що трактуються. Потрібно, лекції, заняття чи уроки були живими, захоплюючими, супроводжувалися багатою кількістю цікавих зауважень відносно значення тих чи інших питань і наукових методів і глибоко впадали до умів слухачів. В наслідок цього лекції і заняття будуть мати велике розвиваюче значення.

На нашу думку, педагогів пора звільнити від необхідності постійно піклуватися тільки про своєчасне виконання запропонованого йому строго навчального плану. Вони повинні мати час на те, щоб зацікавити студентів предметом, не уникати бесід про принципові питання математики.

Виховання людини майбутнього і її вподобань в значному степені знаходяться в руках вчителя, викладача. Він бере участь у створенні ідеалів поведінки молодого покоління і для цієї цілі його власні ідеали, а тим самим і уява про вільний час являють велике значення.

Для того, щоб викладач знаходився у центрі реальностей нашого життя, необхідно щоб він мав дозвілля, мав можливість читати книги, журнали, мав можливість і кошти на придбання фахової літератури, постійно знайомитися з тим, чим живе наука, чийм представником він є, які досягнення в ній з'явилися за останній час і що вона дозволила зробити для практичного життя нашої країни. Він повинен бути в курсі відомостей, які друкуються в молодіжних журналах і в загальній літературі, тому що інакше не зможе відповісти на питання учнів, студентів і перетвориться з вихователя молоді, із людини, на яку вона намагається бути схожою, у звичайного «урокодателя». Іншими словами вчитель загубить головну цінність, на яку розраховує спільнота : вчитель повинен і своїми знаннями і своїми вміннями вести за собою молодь, бути для неї ідеалом, тобто бути професійно компетентним [1].

На нашу думку, педагогів необхідно звільнити від постійної турботи тільки про своєчасне виконання жорсткого навчального плану. Вони повинні мати час для того, щоб зацікавити учнів математикою, не уникати на заняттях бесід про принципові питання науки, в тому числі і про зв'язках математики з різними питаннями практики.

Видатний математики і педагог М.В.Остроградський писав: «...нудьга є самою небезпечною отрутою. Вона діє безвинятково; вона росте, заволодіває людиною і підштовхує її до великих надмірностей». Зараз згадати ці слова особливо своєчасно, так як частина молоді підпадає під вплив далеко не найкращих сил суспільства. Протидіяти цьому впливу – одне з найважливіших завдань кожного навчального закладу. Треба зробити все можливе, щоб на заняттях не було нудно. А це під силу тільки по справжньому професійно компетентному викладачу.

Література:

1. Гнеденко Б.В. О роли математики в формировании у учащихся научного мировоззрения и нравственных принципов / Математика в школе.- 1985.-№ 5.- С. 19-26.
2. Гнеденко Б.В. Математика и математическое образование в современном мире /

Бібліотека учителя математики. М. : Просвещение. – 1989. – С.192

3. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя / В. Пелагейченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2009. – № 2. – С. 55-60.

4. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Ольга Васильевна Лебедева. – Нижний Новгород, 2007. – 24 с.

5. Кашкарьов Г.В. Концептуальні засади формування в майбутні учителів педагогічної компетентності щодо розвитку критичного мислення в учнів [Електронний ресурс] / Г.В. Кашкарьов // Зб. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2008. – № 4. – Режим Проблеми підготовки сучасного вчителя № 4 (Ч. 1), 2011 204 доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2008_4/Kashkarov%20.pdf

6. Драгайцев О.І. Складові професійної компетентності майбутнього вчителя в світлі компетентнісного підходу в освіті / О.І. Драгайцев // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2008. – Вип. 145 – С. 25–28.

7. Акуленко І.А. Аксиологічний компонент методичних компетентностей майбутніх учителів математики / І.А. Акуленко, Н.А. Тарасенкова // Вісник Черкаського університету: Серія Педагогічні науки. – 2008. – Вип. 139. – С. 3-10.

8. Бутенко Н. Компетенції сучасного викладача вищої школи в контексті реалізації його місії / Н.Бутенко // Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 1. – С. 31-39.

Кириченко Олена Миколаївна,

завідувач науково-видавничого відділу

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ – УМІННЯ ВЧИТИСЯ НА ОСНОВІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інтеграція України до Європейського та світового освітнього простору викликала необхідність змінити підходи до навчання дітей, проаналізувати фактори, що заважають підвищенню якості освіти, формуванню життєздатної особистості та її адаптації до сьогодення.

Концепція розвитку закладу освіти зосереджена на необхідності якісного оновлення змісту освіти, забезпечення безперервного процесу становлення та розвитку гармонійної творчої особистості учня. Сучасний навчальний заклад має створити нове освітнє середовище, де панує атмосфера педагогічної творчості вчителів – однодумців, учнів та батьків.

Нове освітнє середовище передбачає й новий зміст освіти, нові технології навчання та виховання, розвиток інтелектуальних здібностей дітей, щоб вивести кожного школяра на виховання культури творчого мислення. Сьогодні сучасний навчальний заклад має готувати не лише носія знань, а й творчу особистість, яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість.

Розвиток у школяра самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти – це одне з першочергових завдань сучасної школи. Школа повинна підтримати, захистити дитину, озброїти механізмами, технологіями розробки життєвих стратегій, спрямованих на формування гармонійної компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, вміє повноцінно жити у новому світі, адекватно реагувати на зміни, постійно самовдосконалюється,

намагається змінити на краще своє життя та життя своєї країни, а саме виховати компетентну особистість.

Реформування системи освіти в Україні набуло глобального характеру. Нині ми є свідками і учасниками процесів, котрі безпосередньо пов'язані з реформуванням змісту освіти – затвердження Державних стандартів початкової та базової повної середньої освіти. Звертається увага на оцінювання навчальної діяльності учнів.

Результатами навчання сьогодні вважається рівень навчальних досягнень учнів на їх компетентії. Визначення навчальних досягнень учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна не просто дати людині суму знань, умінь і навичок, а сформувати її компетентії.

Компетентнісний підхід в освіті – це відповідь на вимоги часу. Динамічні зміни життя, постійне оновлення інформації та колосальні темпи її накопичення зумовлюють потребу в таких фахівцях та членах суспільства, які здатні гнучко та оперативно адаптуватися до вимог часу, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися протягом усього життя, розвиватися та творити.

Сучасний учитель володіє сумою потрібних знань зі свого предмету, які передає вихованцям, але щоб бути освіченим взагалі в педагогіці, звернемося до педагогічного словника, який розкриває сутність понять компетентія, компетентність.

Отже, компетентність людини – спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності [3, с. 8].

Через компетентності проходять наскрізні вміння: уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно і письмово, критичне мислення і здатність логічно обґрунтовувати позицію, ініціативність, творчість, уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність до співпраці в команді. Визначення рівня навчального прогресу учнів є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність в результаті повинна не просто дати людині суму знань, умінь чи навичок, а сформувати рівень компетентії [2, с.86].

Компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища. Таке середовище допомагають створити, зокрема, новітні інформаційно-комунікаційні технології, які підвищують ефективність роботи педагога та ефективність управління освітнім процесом. З погляду компетентного підходу на освітній процес можна виділити такі методи: метод проектів, портфоліо та освітні технології.

Разом з тим, науковці рекомендують використовувати частково-пошукові та дослідницькі методи, які передбачають самостійну активну діяльність учнів, за діяння та розвиток їх творчого потенціалу, уміння самостійного опрацювання додаткових джерел, комунікативні (особливо за умови роботи в групі) та організаційні уміння. Для реалізації формування учнів використовується проблемне навчання, арсенал інтерактивних методів навчання.

Метод проектів, який покликаний формувати ключову компетентність учнів уміння вчитися, дозволяє використовувати найменші затрати ресурсів, створює в навчальному

процесі умови діяльності, максимально наближені до реальних.

Метод проектів – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку. Метод проектів успішно і досить активно розвивається, що дає змогу раціонально поєднувати теоретичні знання з їх практичним застосуванням. Це також поєднання теорії з практикою, зв'язок навчальної й виховної роботи з життям.

Проектна технологія передбачає системне послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розробку оптимальних шляхів створення проектів, їх неодмінний захист та аналіз результатів.

Метод проектів допомагає формувати особистісні риси, які розвиваються лише в діяльності й не можуть бути засвоєні вербально. Під час роботи над проектом діти набувають досвіду індивідуальної самостійної діяльності.

Технологія проектного навчання включає такі етапи:

I. Підготовчий етап. На цьому етапі визначається тема і мета проекту. Обговорюється тема, добирається інформація учнями, а робота вчителя полягає в представленні теми, мотивації, допомозі у постановці та розподілі знань.

II. Етап планування. Цей етап роботи над проектом включає визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації; вибір засобів представлення результатів; вироблення критеріїв оцінки результату і процесу. Діяльність учнів на цьому етапі полягає в формуванні завдань й виробленні плану дій, а вчителя – у коректуванні, пропозиціях ідей, висуванні пропозицій.

III. Етап збору матеріалів. На етапі збору інформації іде робота з літературою, спостереження, анкетування, експеримент. Діяльність учнів полягає в доборі інформації, діяльність вчителя – у спостереженні, спрямуванні діяльності учнів.

IV. Етап аналізу. На цьому етапі роботи над проектом відбувається узагальнення зібраних матеріалів, формування висновків. На аналізі інформації, відборі найістотнішого полягає діяльність учнів, а робота вчителя – це спостереження за роботою, її коректування, надання порад.

V. Подання і оцінювання результатів. Діяльність учнів на цьому етапі полягає в усному та письмовому звіті, оцінюванні результатів та процесу дослідження. Учні приймають участь у колективному обговоренні результатів проекту та процесу роботи над ним. Тут оцінюється зусилля, використанні можливості, творчі підходи. Участь у колективному обговоренні, оцінюванні результатів проекту та процесу роботи над ним – робота наставника – вчителя.

VI. Презентація проекту. Це публічний захист проекту (літературний вечір, відеофільм, виставка, альбом тощо). Робота учнів полягає в представленні та захисті проекту, а вчитель допомагає учням у презентації проекту [1, с.11-12].

Завдання проекту не тільки в тім, щоб виконати якісну роботу, а й у тім, щоб на цій роботі розширити свій світогляд, набути теоретичних знань, що дають потім змогу краще зрозуміти життя та по науковому творити його. Під час роботи над проектом учитель виконує функцію консультанта. Він допомагає учням у пошуку інформації, координує процес роботи

над проектом, підтримує та заохочує учнів. Знаючи добре свій предмет, вчитель має бути компетентним й в інших галузях науки, розуміти своїх учнів, враховувати їхні можливості та інтереси, бути комунікабельним, толерантним, творчим.

Для того щоб проектна методика була максимально ефективною, педагог повинен досконало володіти нею. На кожному етапі роботи є свої відмінні риси без яких не можна вирішити поставлені на початку роботи завдання. Тема проекту може бути запропонована самим педагогом, учнями або батьками. Хто б не був ініціатором дослідження, воно повинно зацікавити учнів, в іншому випадку проектна технологія буде безглузда. Напрямок роботи має бути конкретним, інакше дітям буде складно впоратися із завданнями, які перед ними поставив педагог. Випускники, які мають навички проектної діяльності, легко адаптуються в житті. Вони більш успішні під час навчання у вищих навчальних закладах, їм простіше реалізовувати свої ідеї в конкретні справи.

Компетентнісний підхід – це орієнтир національної системи освіти, який реалізується у різних формах та методах роботи. Особливістю компетентнісного підходу є адаптованість усіх компонентів навчального процесу. Тільки за умов охоплення всього педагогічного процесу можна досягти формування компетентності учнів, як результату навчання.

Ураховуючи трактування сутності роботи учнів над навчальними проектами, зміст визначень понять «метод навчання», «форми організації навчання», «педагогічна технологія», для позначення навчальної діяльності учнів зі створення проектів науковці вважають більш умотивованими і прийнятними категорії «проектна технологія», «технологія навчальних проектів», «технологія проектного навчання», «навчальна проектна діяльність учнів», «навчальне проектування», «педагогічна технологія», «метод проектів», оскільки такий вид навчальної діяльності, як і в умовах упровадження будь-якої педагогічної технології, передбачає спільну педагогічну діяльність із проектування, організації й проведення навчального процесу, застосування різних методів і прийомів навчання, видів навчально-пізнавальної діяльності та має виразне спрямування на одержання кінцевого результату – розвиток певних компетентностей учня у процесі навчальної діяльності та створення проекту як результату такої діяльності.

Отже, вирішення однієї з найважливіших проблем педагогіки, такої як формування в учнів ключової компетентності уміння вчитися, лежить у площині пошуку шляхів актуального й випереджувального реагування на виклики часу та визначення важливих для сьогодення способів проектування навчально-виховного процесу.

Література:

1. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності / І. Г. Єрмаков // Проектна діяльність у школі / упорядн. М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2006. – С. 5-18.
2. Освітні технології : навч. -метод. посіб. / [Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.
3. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 8

Ковальова Світлана Михайлівна,
директор Харківської гімназії №43
Харківської міської ради Харківської області

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ЗНЗ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ

XXI століття – доба глобальних трансформацій, які простежуємо в сфері освіти. Зростання значущості якості освіти стало невід'ємним показником в усіх сфер життя суспільства.

Якість – це показник високої ефективності праці в суспільстві, джерело національного багатства, фактор виходу з соціальних та економічних криз. Актуалізація нової якості загальної середньої освіти виявляється через комплексний, системний, міждисциплінарний підходи до рівня підготовки випускників школи [8, 13].

У зв'язку із змінами в житті суспільства, процесами демократизації та побудови громадянського суспільства науковці ретельно розглядають означену проблему [1, 10, 14].

Актуальні питання менеджменту якості виробництва та освіти висвітлювали Е. Демінг [1], К. Ісікава [9], Дж. Джуран [3], В. Шухарт [17]. Підходами до прийняття управлінських рішень займалися вітчизняні та зарубіжні науковці. Зокрема, Ю.І. Башкатова, В.М. Приймак, Р.А. Фатхутдинов, О.А. Зайцева, А.А. Радугин, К.А. Радугин, Н.І. Рогачева, І.Є. Давидович, Н.А. Хрущ, О.С. Корпан, М.В. Желіховська [6], Р.Л. Дафт [7], Г.А. Саймон, М.В. Чабанна, О.Г. Чувардинський, Е.Д. Дмитренко, В.О. Коюда, В.Д. Рогожин, О.О. Затеїщikov та ін.

П. Ерто досліджував проблематику впровадження досвіду менеджменту якості промислового виробництва в непромисловій галузі. «Досвід впровадження менеджменту, – говорить П. Ерто, – найголовніше, до чого потрібно прямувати» [12; 44-45]. П. Ерто вважав помилковим розуміння всезагальної якості. Вона побудована на соціальному світі, на турботі про робітників та службовців, про споживачів та суспільство.

Аналіз якості освіти навчального процесу в ЗНЗ на всіх етапах її розвитку дозволяє дійти висновку про те, що актуалізується процес створення нового Стандарту загальної середньої освіти, який визначатиме орієнтири навчального поступу учнів від початкової до старшої школи. Розвиток в Україні вимагає корегування практики діяльності ЗНЗ. Спираючись на праці та досвід закордонних фахівців, вітчизняні фахівці розробляють новий Стандарт освіти – це декларовані державою вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні початкової, базової і старшої школи. Ці вимоги викладено в нормативному документі, який має стати інструментом для підвищення якості освітнього процесу й визначити очікувані результати учнів на кожному рівні освіти. Та вимагає створення ефективної системи менеджменту якості освіти.

Метою нашої статті є висвітлення впровадження процесуального підходу до управління освітньою діяльністю у ЗНЗ як складника забезпечення якості змісту освіти.

Головним завданням управління освітнім закладом є створення умов, за яких кожен учасник освітнього процесу зможе максимально проявити свої здібності.

Узагальнюючи визначення системи менеджменту якості освітнього процесу, що подають науковці [11], необхідно відмітити, що освітня діяльність ЗНЗ має спрямованість на практичний результат – конкурентоспроможний випускник. Відповідно до нових Стандартів освіти які надають повноважень вчителям, учительським спільнотам, школам створювати

освітні та навчальні програми відповідно до потреб учнів і локальних громад, облаштовувати відкрите навчальне середовище, враховуючи потенціал школи і залучаючи до освітнього процесу партнерів.

Одним із основних завдань менеджменту якості освіти є забезпечення компромісу між усіма зацікавленими сторонами впливу на формування випускника освітнього закладу. Наявність системи менеджменту якості освітнього процесу, дозволяє оптимізувати затрати в довгостроковій перспективі забезпечити конкурентно-спроможність ЗНЗ, оскільки якість – це ефективний інструмент зниження собівартості послуги.

Конкурентоспроможність – інтегральна характеристика освітньої послуги, яка обумовлює можливості випускника навчального закладу. На конкурентоспроможність впливають якість освітнього продукту, собівартість, доступність, мобільність, імідж ЗНЗ та ряд інших факторів.

Пріоритетність факторів конкурентоспроможності залежить від конкретних вимог споживачів, тому для інтеграції освітньої послуги в український та світовий простір пріоритетним фактором її конкурентоспроможності залишається якість.

Якість - це сукупність характеристик об'єкту, які відносяться до його здатності задовольнити встановлені та уявні вимоги [16]. Тлумачення всезагальної якості у менеджменті пов'язано з розумінням менеджменту якості освіти. Це управління всіма аспектами діяльності ЗНЗ шляхом створення систем, що дозволяють забезпечити вимоги та побажання суспільства, розширювати освітні можливості визначає перспективи функціонування навчального закладу.

Підвищення якості освіти має базуватись на принципах, які відповідають сучасним вимогам міжнародних стандартів менеджменту якості [11]:

1. Орієнтація на актуальні вимоги суспільства до набору та рівням компетенцій випускника освітнього закладу.
2. Реалізації системного підходу до організації навчального процесу.
3. Менеджмент якості пов'язаний з особливостями суспільства (держава, організації, батьки, учні тощо).
4. Принцип дотримання партнерських відносин іншими ЗНЗ.
5. Принцип постійного покращення діяльності ЗНЗ. Що пов'язано з метою навчального закладу (управління).
6. Зміна стилю управління навчальним закладом – відмова від адміністрування командним стилем на користь лідерства та партнерства [4] прийняти на себе лідерство у розв'язанні проблеми якості та відповідальності за її проведення.
7. Принцип використання підходів до прийняття рішень, що заснований на фактах та аналізі даних: системний; логічний; виробничо-еволюційний; інноваційний; комплексний; глобальний; інтеграційний; віртуальний; стандартизований; маркетинговий; еволюційний; функціональний; процесний; структурний; ситуаційний; нормативний; оптимізаційний; директивний; поведінковий; діловий (за Р. А. Фатхутдиновим) [1, с. 64-113].
8. Використання процесного підходу до управління. Результатом впровадження даного

---

¹ Фатхутдинов Р. А. Управленческие реше- ния : учебник / Р. А. Фатхутдинов. — [5-е изд., пе- рераб. и доп.] — М. : ИНФРА-М, 2002. — 314 с. — (Серия «Высшее образование»).

принципу є керування діяльністю навчального закладу та відповідними ресурсами як процесами. Цей принцип передбачає створення моделі процесів навчального закладу та їх регламентацію. Найбільш важливим елементом впровадження системи менеджменту якості, очевидно, стає визначення процесів, тобто логічно впорядкованих етапів діяльності, які відбуваються в ЗНЗ.

При визначенні процесів діяльності ЗНЗ визначальним є те, що, надаючи освітню послугу, ЗНЗ виготовляє продукт - фахівця, який сам приймає активну участь у своєму виробництві в процесі життєвого циклу. Учні потрібно розглядати не тільки як вихідну сировину (при вступі до університету), але й як продукцію, яку опрацьовує освітній процес (при навчанні в ЗНЗ) та як кінцевий результат (при закінченні університету). В межах освітнього процесу учні також мають розглядатися як внутрішні споживачі освітніх продуктів.

Забезпечення якості освіти, пов'язано з формуванням виховних цінностей сім'ї значно підвищить продуктивність виховного процесу в школі. Сім'я має повністю виконувати свої виховні функції лише тоді, коли вона буде являти собою колектив односторонців, якщо буде діяти разом зі школою в рішенні спільних виховних та освітніх задач. Якщо і школа, і сім'я прагнуть до формування особистості, враховувати особливості та спрямовувати спільні зусилля на розвиток здібностей та індивідуальні можливості дітей. У рішенні цих завдань особлива роль відводиться педагогічному співробітництву з батьками.

При організації педагогічного співробітництва з батьками варто враховувати особливості сімей та знати їх структурні характеристики. За структурою сім'ї можна поділити на такі: наявність партнерів (повна, формально повна, неповна); стадія життєвого циклу (молода, зріла, похилого віку); порядок вступу до шлюбу (первинний, повторний); кількість поколінь в сім'ї (одне, або декілька поколінь); кількість дітей (багатодітна, малодітна) [9, с. 171].

За рівнем соціальної адаптації сім'ї діляться на: благополучні сім'ї; сім'ї «групи ризику»; неблагополучні сім'ї; асоціальні сім'ї. Серед неблагополучних сімей, залежно від того, який фактор несприятливості є вихідним, дезорганізуючи функціонування сім'ї, виділяються такі типи сімей: проблемні; конфліктні; педагогічно не складені сім'ї неповні сім'ї тощо [10, с. 107-108].

Таким чином, педагогічна комунікація має сприяти росту виховної активності й майстерності батьків і пропагувати передовий досвід сімейного виховання; укріпленню й розвитку сім'ї, як виховного колективу [10, с. 94-95].

Існують різні форми педагогічної взаємодії з батьками: педагогічна лекція, педагогічна бесіда, педагогічна консультація, науково-практична конференція, вечір запитань і відповідей, відкриті уроки тощо [10, с. 96-98]. Однією з найпоширеніших форм контактів школи та батьків є батьківські збори: загальношкільні та класні [6, с. 122].

У школі також мають активно працювати батьківські комітети, які виконують контролюючу, посередницьку та організаторську функції, бо виховання та навчання дітей залежить від взаємодії сім'ї та школи. Особлива увага має приділятися на початковому етапі – здійснюється аналіз, та визначається специфіка вимог, наступний етап – проектування, та реалізація тих чи інших управлінських рішень, які мають перевірятися та обґрунтовуватися безпосередньо створенням моделей (випускника).

Усі ключові процеси, які стратегічно важливі для ЗНЗ, необхідні для виготовлення продукту (випускників) та впливають на рівень розвитку суспільства. Саме ключові навчально-виховні процеси визначають місію ЗНЗ. Ряд таких процесів можна класифікувати на групи: управлінські, основні, допоміжні.

Процеси управління забезпечують види проектування (стратегічне, перспективне і бізнес-планування). Менеджмент ресурсного забезпечення освітнього процесу створює умови для функціонування тактичних процесів, тобто процесів життєвого циклу підготовки випускників.

Основними є саме ті процеси, що забезпечують безпосередню підготовку учня у ЗНЗ, тобто освітній процес має складники (навчальний, науково-дослідний та виховний процеси).

Для визначення характеристик процесів, повноважень та відповідальності учасників процесів за їх здійснення елементи ефективної системи менеджменту якості освіти, в тому числі життєвого циклу учнів, мають бути задокументовані. Основною метою опису процесів навчання пов'язано з виявленням слабких місць на вході та виході. Тому, в ЗНЗ слід розробити критерії якості кожного документованого процесу. В результаті визначення стадій життєвого циклу процесу навчання учнів у ЗНЗ необхідно сформулювати і удосконалити структуру документації ЗНЗ.

Висновки. Визначені в статті питання впровадження процесного підходу до управління якістю освітнього процесу в ЗНЗ не вичерпують всієї повноти проблеми розробки та впровадження системи менеджменту якості освіти.

Література:

1. Фатхутдинов Р. А. Управленческие решения : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – [5-е изд., перераб. и доп.] – М. : ИНФРА-М, 2002. – 314 с. – (Серия «Высшее образование»).
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. Ред. О.В. Овчарук. – К.: К. І. С., 2004. – 112 с.
3. Деминг Э. Выход из кризиса: новая парадигма управления людьми, системами и процессами / Деминг Э. ; [пер. с англ.]. – М. : SRT, 2007. – 84 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) : зб. між. док. та норм.-прав. актів України з питань соц.-прав. захисту дітей / [упоряд. та голов. ред. С. Р. Станік]. - [2-ге вид., допов.]. -Київ : М-во юстиції України, 2001. – 448 с.
5. Дж. Джуран: два века качества (интервью с д-ром Дж. Джураном) / Дж. Джуран ; [пер. с англ.]. - М. : Европейское качество. – 1999. – Т. 6. – № 2. – С. 5-7. ДСТУ ISO 9000-2000 – Системи управління якістю. Основні положення та словник. – К. : Держспоживстандарт України, 2001. – 29 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Інститут законодавства, 2002. – 96 с.
7. Закон України «Про загальну середню освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 103-126.
8. Закон України «Про освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 7-38.
9. Ин А. Повышение качества образования как задача управления / Ин А. // Информатизация образования : [матер. междунар. науч. -метод. конф. : в 3 т.]. – Тула : изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2006. – Т. 1. – С. 54-59.
10. Исикава К. Японские методы управления качеством / Исикава К. ; [сокр. пер. с англ. под ред. А. В. Гличева]. – М. : Экономика, 1988. – 215 с.
11. Калита П. Я. Системы качества и международные стандарты ISO серии 9000. Часть 2 / П.Я. Калита // Общие рекомендации по разработке, внедрению и сертификации систем качества. - К. : Украинская Ассоциация качества, Межотраслевой центр качества «ПРИРОСТ», 1996. – 91 с.

Коваленко Галина Миколаївна,
старший вихователь дошкільного навчального закладу
(центр розвитку дитини) № 14 Сумської міської ради
м. Суми

РОЛЬ МЕТОДИЧНОЇ СЛУЖБИ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Педагогічні працівники дошкільних закладів є головними фігурантами в формуванні фундаменту особистості дитини. Саме від їх професійності залежить розвиток особистості: інтелектуальний, духовний, соціальний та емоційний. Ефективність роботи дошкільних закладів залежить не лише від програм навчання і виховання, а й від особистості педагога, його професіоналізму, взаємовідносин з дітьми. Жодна інша професія не потребує таких вимог до людини, як професія педагога, вихователя дошкільного навчального закладу. Тому формування особистісно-професійної компетенції педагогічних працівників є найактуальнішою проблемою сьогодення [3].

Сучасними психологами І. Бех, А. Кононко, С. Ладивір, Т. Піроженко та іншими доведено, що в особистості сучасної дитини дошкільного віку відбулися змістовні зміни. Сучасні діти не схожі на дітей середини ХХ століття: розширився діапазон різноманітності дітей в мисленні, мові, процесах запам'ятовування і переосмислення інформації. Все це вимагає від педагогів-практиків уміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання розвитку дошкільників, індивідуалізації і диференціації навчально-виховного процесу, тобто бути професійно компетентними.

Незважаючи на те, що в останнє десятиліття вивченням професійної компетентності активно займалися вітчизняні вчені, в сучасній літературі немає єдності в питанні визначення сутності поняття «професійна компетентність». Жодна теорія не може дати вичерпної відповіді, який має бути сучасний педагог. Тому сьогодні вкрай необхідно привести у відповідність з новими стандартами розвитку дитини професійну діяльність працівників дошкільних навчальних закладів, особливо вихователів, сформувати їх готовність до реалізації завдань креативного, творчого розвитку сучасної дитини дошкільного віку, озброїти дітей не системою знань, а наукою життя.

Спираючись на дані аналізу як наукових, так і методичних досліджень, можна стверджувати: професійна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу – це сукупність діяльнісно-рольових і особистих характеристик педагога, які дають можливість на високому рівні формувати у дошкільнят основи життєвої позиції як системи ціннісних відносин до довкілля, до людини і самої себе [2].

Переорієнтація особистості педагога на нові результати висуває інші вимоги до рівня професіоналізму.

Основними характеристиками педагога нового типу є :

- висока громадянська відповідальність та соціальна активність;
- поєднання любові до вихованців із професійними знаннями й захопленістю педагогічною справою;
- потреба в постійній самоосвіті, саморозвитку й життєвому самоздійсненні;

– володіння методологічною культурою мислення, що визначає готовність вихователя до аналізу, узагальнення і перетворення педагогічних ситуацій, до прийняття рішень про вибір, застосування і створення засобів педагогічного впливу;

– підвищення рівня методичної компетентності й удосконалення організаційно-змістових основ викладання;

– високий рівень професіоналізму, педагогічної майстерності, зрештою, звеличення особистості вихователя.

Тому кожний талановитий, вдумливий, висококваліфікований педагог має поєднувати у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, особистий досвід, особистісні переваги і особливості дітей, з якими він працює.

Сучасні дошкільні навчальні заклади гостро потребують педагогів нового типу, які здатні адекватно та швидко реагувати на зміни освітньої ситуації, використовувати інноваційні технології виховання, спроможні до принципової їх переорієнтації на сучасні пріоритети, до творчого розв'язання нових назрілих проблем. Більшість педагогічних колективів страждають від низького рівня культури спілкування, відсутності готовності адміністрації до рівноправного спілкування, що стримує розвиток творчої особистості вихователя.

Для вирішення завдання формування професійної компетентності вихователя, методична служба має постійно шукати сучасні форми і методи роботи, залучати педагогів до активної діяльності. Вона є однією з головних структур, яка забезпечує формування й розвиток галузі людського капіталу, підвищує інтелектуальний рівень педагогічних працівників, створює комфортні умови екологічно-чистого інформаційного простору щодо розвитку професійної кар'єри педагогів, здійснює пошук ефективних шляхів і засобів оновлення змісту й технологій розвитку, навчання й виховання дітей дошкільного віку, підготовки їх до успішного опанування програм дошкільної освіти.

Сучасна методична служба – це пульс дошкільного навчального закладу, трансформатор педагогічних ідей. Основним її завданням є створення такого освітнього середовища, у якому буде повністю реалізований творчий потенціал кожного педагога, усього педагогічного колективу [4].

Саме вихователь-методист покликаний бути лідером, «педагогом педагогів», менеджером і фасилітатором, наставником і консультантом. Він має удосконалювати професійну компетентність педагогів, використовуючи при цьому безцінні пласти педагогічної спадщини, сучасні досягнення психолого-педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду, забезпечувати високу результативність у роботі. Вихователь-методист повинен так організувати свою діяльність, щоб педагог хотів звертатися до нього з питань професійного зростання та міг отримати допомогу з будь-якої освітнянської проблеми, яка його хвилює.

Методична робота має бути зорієнтована на систематичну, повсякденну допомогу педагогічним працівникам, удосконалення їхньої професійної компетентності, покращення результатів освітньо-виховного процесу.

Для досягнення якісного результату в роботі з педагогами мають використовуватись як традиційні форми роботи: професійні дискусії, семінари особистісно-професійного зростання, презентації педагогічних новацій, індивідуальні методичні консультації, психолого-педагогічні

вправи, інструктивно-методичні наради, конкурси педагогічної майстерності, дні ініціативи і творчості, участь у школі передового педагогічного досвіду [1], так і нетрадиційні: панорама методичних знахідок, ділові ігри, тренінги професійної саморегуляції, клуби, методичні квести, літературні світлиці, проблемні столи, методичні аукціони, творчі звіти педагогічних працівників [5]. Практика свідчить, краще сприяють удосконаленню професійної компетентності інтерактивні форми роботи. Саме вони підвищують рівень обізнаності, сприяють активізації творчості педагогів, переконують у важливості застосування нових підходів у роботі з дітьми, сприяють розвитку творчої особистості.

Правильно обґрунтована стратегія, добре продумана тактика дають можливість успішно забезпечити дієвість роботи з педагогічними кадрами щодо удосконалення професійної майстерності.

Удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників є необхідною умовою підвищення якості педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі. Базисом професіоналізму педагога дошкільного навчального закладу мають становити: гуманістичні світоглядні орієнтири, високий рівень педагогічної культури, творче ставлення до справи, ефективне виконання професійних функцій, спроможність успішно вирішувати професійні задачі, прагнення до безперервної самоосвіти й самовдосконалення.

Вихователь-методист дошкільного навчального закладу покликаний удосконалювати професійну компетентність педагогів, для підвищення якої слід використовувати ефективні форми і методи роботи. Перевагу слід надавати інтерактивним формам роботи з педагогічними кадрами.

Література:

1. Крутій К.Л. Групові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному навчальному закладі / За заг. ред. К.Л. Крутій. – Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2004. – 144 с.
2. Мурова Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності: Методичний посібник / Н.Н. Мурована. – Севастополь: Рибзст, 2006. – 24 с.
3. Чаговець А.І. Сучасний вихователь ДНЗ: вимоги суспільства до нього / А.І. Чаговець, Ю.В. Сирова // Педагогіка формування творчої особистості, 2014.
4. Швайка Л.А.. Методична робота в ДНЗ / Упоряд. Л. А. Швайка.–Харків: Основа, 2007. –288 с.
5. Швайка Л.А. Інтерактивні методи організації педагогічних працівників у ДНЗ / Упоряд. Л. А. Швайка. – Харків: Основа, 2016. – 182 с.

Ковтун Єлизавета Федорівна,

старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ РОЗВИТКУ ДИТИНИ У ДОШКІЛЬНІ РОКИ

Дошкільна освіта в Україні є першою ланкою у системі безперервної освіти. Законом України «Про дошкільну освіту» на державному рівні визнано її обов'язковість та пріоритетну роль у формуванні особистості.

Динамічні зміни, що відбуваються у суспільстві зумовлюють формування нових характерних рис особистості дитини дошкільного віку. То є розумова активність, надзвичайна чуттєвість до всього нового, чуття патріотизму, обізнаність у більшості доступних сфер оточуючої дійсності, оволодіння телекомунікаційними технологіями, а ще

висока емоційна чутливість. У таких умовах вихователі дошкільних навчальних закладів мають бути готові до врахування у навчально-виховному процесі зазначеного факту.

А ще, сучасним дітям потрібні сучасні педагоги, педагоги-новатори, здатні вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось цікаве, корисне, нестандартне, оригінальне. Педагог має допомогти дітям орієнтуватись у сучасному соціумі, учити їх жити за законами і нормами європейського простору.

Про взаємозв'язок успішного педагога та успішного вихованця дуже влучно говорив К.Д.Ушинський, що соціальний дух «живе не на папері, не в стінах закладу, а в характері більшості педагогів і від них приходить до характеру вихованців».

Проблему професійної компетентності педагогів розглядали та розглядають педагогіки-класики та сучасні науковці. Зокрема, вимоги до організації діяльності з професійного становлення педагогів досліджували Н.В. Кузьміна, І.Д. Багаєва, Н.О. Брюханова, А.І. Жук, В.А. Сластьонін та ін. Шляхи формування професійної компетентності педагога, система стимулювання його педагогічної творчості обґрунтовуються Ю.А. Бабанским, О.Л. Жук, Н.В. Кухаревим, М.М. Скаткіним, Г.І. Щукіною та ін. Особливості професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу розкрито у працях І.Д. Беха, В.У. Кузьменко, Н.В. Кузьміної, О.Л. Кононко, К.Л. Крутій та ін. Аналіз досліджень і публікацій свідчить про важливість та актуальність проблеми.

За твердженням О.А. Хохлової, професійна компетентність сучасного педагога дошкільного навчального закладу визначається як сукупність загальнолюдських і специфічних професійних установок, що дозволяють йому реалізувати програмові завдання та справлятися із психолого-педагогічними ситуаціями, що виникають у процесі роботи [3, с. 4].

На думку О. Кононко, сучасний вихователь – це педагог-новатор, який відчуває нові життєві тенденції, добре орієнтується у пріоритетах сучасності, спрямований на майбутнє, творчо ставиться до своєї професійної діяльності. Саме такий вихователь «...дивиться на освіту як на процес розширення можливостей компетентного вибору дитиною змісту, місця, тривалості, партнерів, матеріалів для своїх занять; створення умов для її саморозвитку, прояву сутнісних сил; пошук педагогічних технологій побудови розвивального способу життя дошкільника; формування в нього основ особистісної культури; створення виховного середовища» [5, с.78].

Тож підсумовуючи, можна визначити критерії професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу:

- наявність загальних та спеціальних психолого-педагогічних знань;
- професійна працездатність, високий рівень методичної культури;
- гуманність, людяність, здатність до переживання, повага до дитини, уміння сприймати її такою, якою вона є ;
- високий рівень культури спілкування;
- духовна культура, бажання працювати з іншими; уміння не допустити фальші у стосунках;
- здатність знайти застосування своїм силам та брати участь у колективній педагогічній творчості;

- інноваційний стиль науково-педагогічного мислення;
- готовність до створення нових цінностей та прийняття творчих рішень.

За глибоким переконанням А.С. Макаренка, оволодіти педагогічною майстерністю може кожен педагог за умови цілеспрямованої роботи над собою. Вона формується на основі практичного досвіду. Проте не кожний досвід стає джерелом професійної майстерності. Джерелом є осмислена педагогічна діяльність, особистісно-ділові якості педагога та його професійна компетентність. Кожен педагог, зважаючи на критерії висококваліфікованого фахівця, оцінюючи свої можливості та прагнучи до самовдосконалення має накреслити шляхи формування педагогічної майстерності. Науковці визначають такі джерела професіоналізму:

- самовиховання загальної та педагогічної культури (потреба, самопізнання, планування, реалізація, контроль, корекція);
- засвоєння професійних знань, вмінь, навичок через різні форми підвищення кваліфікації;
- вивчення передового педагогічного досвіду;
- оволодіння інноваційними технологіями, інтерактивними методами виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку тощо.

Оскільки, взаємини вихователів і вихованців у навчально-виховному процесі є двосторонніми, так як модель процесу виховання являє собою струнку систему взаємопов'язаних цілей, принципів, завдань, змісту, методів, форм і результатів виховання, то і успішний розвиток дитини у дошкільні роки залежить від успішності сучасного вихователя.

Література:

1. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г.В. Беленька. – К. :Світлич, 2006. 304с.
2. Беленька Г. Дещо про педагогічну компетентність / Г.В. Беленька // Дошкільне виховання. 2001. – №12. – С. 24-26.
3. Хохлова О.А. Формування професійної компетентності педагогів/ О.А. Хохлова // Довідник старшого вихователя – 2010. – №3. – С.4.
4. Брюханова Н. Підходи до розуміння компетентності та компетенції в освіті // Професійне зростання педагогічних працівників: організаційно – педагогічний аспект / В.В. Олійник, Л.І. Даниленко // Методист. – 2003. – № 3. – С. 2-5.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л.Кононко. – Київ : ТОВ «МЦЕР-Україна», 2014. – 204с.

Ковтун Тетяна Миколаївна,
завідувач Березівським методичним
кабінетом Березівської сільської ради

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті. Вимоги, висунуті до вчителів відповідно до стандартів професійно-педагогічної освіти, містять інноваційні компоненти, що відповідають компетентнісно-орієнтованому підходу. А саме, «сучасний учитель повинен уміти сам і

навчити учнів творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки» [4].

Рівень професійної компетентності вчителя – це його знання, вміння, особистий досвід. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід. Але професійна компетентність учителя потребує постійного розвитку й удосконалення [Там же].

Проте, процес підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів шкіл сільської місцевості має певні проблеми. Зазначимо три з них.

1. У всіх сільських малокомплектних школах, через відсутність паралельних класів, більшість учителів не має повного навантаження за своєю спеціальністю, тому вимушені викладати інші предмети, не маючи відповідної освіти.

2. У маленьких школах важко створити сучасну матеріально-технічну базу навчального процесу, не завжди є можливість покращення умов для роботи вчителів та учнів. Тому творчий вчитель не має можливості самореалізуватися і швидко «вигорає».

3. Територіальна відокремленість населених пунктів шкільного мікрорайону, віддаленість більшості сільських шкіл від районних центрів. Учителям, які викладають декілька предметів, важко повноцінно пройти курсову перепідготовку, а тим паче відвідувати різнорівневі семінари, творчі групи, відкриті уроки колег у міжкурсовий період.

Загальновідомо, що якість роботи вчителя визначається в першу чергу результативністю учнів. А як свідчить практика, надзвичайно мала кількість дітей малокомплектних шкіл стає переможцями та лауреатами регіональних, обласних олімпіад, конкурсів, здебільшого не мають змоги навчатися у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації. Це свідчить, що наявні проблеми дають свої наслідки.

На часі відбувається створення нових типів навчальних закладів на селі. Для забезпечення якісної освіти в маленьких містечках і селищах урядом запропонований новий проект опорних шкіл, які створюватимуть у межах децентралізації освіти й оптимізації мережі шкіл.

Об'єднані територіальні громади мають організувати базові опорні заклади, де будуть зосереджені сучасні освітні ресурси, яких немає в окремо розташованій школі. Також опорна школа повинна стати локальним базовим майданчиком із забезпечення якісних освітнянських послуг, яка забезпечує рівний доступ до якісної та профільної освіти всім учасникам навчального процесу громади. Громаді надано право самостійно визначати структуру навчальних закладів [2].

У 2016 році на території Сумської області в Глухівському районі була створена перша територіальна громада, яка об'єднала 21 населений пункт з центром в селі Береза. Освітня галузь Березівської громади представлена шістьма навчально-виховними комплексами: три загальноосвітні школи I-III ступенів та три – I-II ступенів, в яких навчається 360 учнів та 140 вихованців.

Громада і методичний кабінет Березівської сільської ради чітко усвідомлює, що при оптимізації мережі шкіл ми маємо витримати розумну рівновагу, певний баланс: не просто зберегти або реформувати мережу шкіл, а перш за все, покращити якість навчання, яке не

відповідає сьогоденню та забезпечити кожній дитині рівний доступ саме до якісної освіти.

Вивчаючи дане питання, ми поставили за мету подолати ті проблеми, які існують у сільській школі. По-перше, при створенні громади відстань між селами не повинна перевищувати 25 км, тому тривалість підвезення до навчальних закладів не перевищує 45 хвилин в один бік. На даний час усі учні, які проживають за межею пішохідної доступності, підвозяться до місць навчання та у зворотному напрямку шкільними автобусами, яких чотири. Також організований підвіз шкільними автобусами здійснюється для учасників конкурсів, фестивалів, спартакіад, учасників ЗНО. По-друге, відповідно до перспективного Плану розвитку освітнього простору громади, модернізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів та створення опорної школи – Комунальний заклад Березівської сільської ради «Березівський навчально-виховний комплекс: загальноосвітня школа I-III ступенів, дошкільний навчальний заклад «Веселка» визнаний опорним закладом з 1 філією. Головним критерієм при обранні опорного закладу стала спроможність навчального закладу у наданні якісних освітніх послуг кожній дитині, забезпечення всебічного її розвитку, з урахуванням ефективного використання наявних ресурсів та можливості їх модернізації.

При створенні опорного закладу було окреслено ряд питань, які стосувалися різних напрямків ефективного функціонування опорного закладу: рейтинг загальноосвітнього навчального закладу серед інших закладів; проектна потужність закладу і наявний санітарно-гігієнічний та технічний стан будівель, приміщень; налагодження локальної Інтернет-мережі; професійний рівень кадрів; організація соціально-психологічної служби та позакласної і позашкільної діяльності (факультативи, гуртки, курси за вибором, спортивні секції та ін.); розроблення механізму фінансування опорного закладу та його філій, а також налагодження механізму взаємодії бюджетів різних рівнів при фінансуванні опорного закладу та його філій; зручність та наявність автомобільних доріг з твердим покриттям для забезпечення безпечного підвезення учнів (вихованців) і педагогічних працівників до місця навчання, роботи та місця проживання [1].

Для вирішення даних аспектів ужито заходів щодо ремонту приміщень навчальних закладів, зміцнення матеріально-технічної бази опорної школи та інших шкіл громади. Протягом 2016 року придбано технологічне обладнання, дитячі та шкільні меблі, мультимедійні комплекси, інтерактивне обладнання і магнітні дошки. Триває створення належної матеріально-технічної бази спортивних споруд (майданчики, зали), придбання обладнання для навчальних кабінетів фізики, хімії, біології, географії та інших. Оновлюються навчальні майстерні, комп'ютерне і мультимедійне обладнання. Відновлюється позашкільна освіта, працюють гуртки, секції.

В умовах, коли змінюється освітня стратегія, професійна компетентність учителя набуває надзвичайної актуальності. Адже необхідною умовою сьогодення є не лише глибокі знання у професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та поновлення знань, високий рівень професіоналізму. Тому на черзі вирішення третьої проблеми – створення умов для підвищення професійної компетентності вчителів та керівництва навчальним закладом.

У загальноосвітніх навчальних закладах громади працює 121 педагог. 7% вчителів мають вищу кваліфікаційну категорію, 31% – першу, 25% – другу і 35% – кваліфікаційну категорію «Спеціаліст», ступінь «Бакалавра» мають 2% учителів. Проте є проблема у

забезпеченні фахівцями з наступних предметів: інформатики, хімії, музики. Дані предмети читають нефахівці, підвищуючи власний фаховий рівень шляхом курсової підготовки при СОІППО, а в міжкурсовий період – через різні форми методичної роботи і самоосвіти. Робота методичного кабінету планується на основі аналізу та діагностики професійної компетентності педагогічних кадрів і спрямована на організацію допомоги в підготовці до роботи в сучасних складних умовах та виборі власних шляхів використання інновацій у практичній діяльності.

Інноваційний освітній простір, який утворюється в результаті об'єднання сіл спонукає методичну службу, керівників закладів освіти до збагачення та оновлення форм науково-методичної роботи. При цьому ми намагаємося дотримуватися оптимального співвідношення загальних, групових, індивідуальних, формальних та неформальних, обов'язкових та добровільних різновидів науково-методичної роботи та самоосвіти, спрямованих на формування професійної компетентності освітян щодо їх продуктивної діяльності.

Основними напрямками діяльності методичної служби щодо супроводу функціонування та розвитку освітнього простору на сьогодні виступають:

- удосконалення та впорядкування нормативно правового поля функціонування й розвитку освітньої території на місцевому рівні з урахуванням її специфіки;
- укладання програми розвитку освіти громади;
- налагодження співпраці на договірній основі з науковими кафедрами ВНЗ, ОІППО, щодо створення обґрунтованого науково – методичного забезпечення навчально-виховного процесу;
- координація діяльності роботи з педагогічними кадрами, керівництво науковою та методичною роботою;
- розробка моделі профільної освіти та експертна оцінка науково – методичного забезпечення викладання профільних дисциплін;
- консалтинговий супровід освітніх інновацій;
- оновлення форм методичної роботи в межах територіальних освітніх утворень;
- запровадження гнучкої, мобільної системи управління, контролю та моніторингу результативності навчально-виховного процесу [3].

Звісно, не все йде гладко – доводиться приймати болючі рішення, та брати на себе відповідальність, за досвідом звертатися до інших громад, які створені в Україні, але на легкий шлях ніхто і не розраховував.

Професія вчителя – це щоденне навчання. І зрозуміло, якщо є бажання навчатися, то вчитель постійно буде працювати над підвищенням рівня своєї професійної компетентності, щоб у результаті досягти вершин педагогічної майстерності і стати справжнім творчим майстром своєї справи. Методична робота допомагає педагогу не тільки підтримувати необхідний рівень професійної компетентності, але й опанувати нові ідеї, інноваційні технології, методи, які характеризують реформаторські процеси в освіті.

Література:

1. Батир Г.О. Методичний супровід діяльності освітніх округів [Електронний ресурс] / Г.О. Батир. – Режим доступу : http://nmc.pto.dp.ua/doc/21._Metodichnii_suprovd_O_PPO_m.Dmitrov.pdf
2. Василенко Н.В. Особливості управління опорною школою: кардинальні реформи в освіті / Н.В. Василенко // Управління освітою. – 2016. – № 31-33.

3. Сеїтосманов А. Методичні рекомендації щодо створення системи управління освітою об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс] / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевский. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/2016-02-22-1.pdf>

4. Фуголь Н.Р. Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу [Електронний ресурс] / Н.Р. Фуголь, І.М. Шабелян. – Режим доступу : <https://docviewer.yandex.ua>

Когут Вадим Дмитрович,
учитель фізичної культури КУ ССШ № 29
м. Суми

ЗНАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХІЧНОГО І ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ, ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Незаперечною є істина, що суспільство, яке прагне жити в гармонії з довкіллям, має не лише декларувати, а й формувати систему істинних цінностей у кожного громадянина. Тому одним із чинників благополуччя індивідуальності, родини та суспільства в цілому має стати здоров'я, як фундаментальна цінність буття. У наш час категорія здоров'я набула особливої актуальності, трансформувавшись у глобальну проблему існування людської цивілізації, зумовивши перегляд ставлення населення до власного здоров'я та впровадження у життя оздоровчої ідеології. Основа таких змін – у формуванні природовідповідних життєвих позицій людини щодо світу, самої себе і власного здоров'я.

Отже, передусім педагогічним загалом поставлено стратегічну мету – пошук шляхів удосконалення процесу збереження, зміцнення та формування здоров'я юного покоління в цілому і кожної особистості зокрема.

Категорія здоров'я визначається як стан організму та форма життєдіяльності, що забезпечує достатню тривалість життя, необхідну його якість життя і соціальну дієздатність, а за визначенням Всесвітньої Організації Збереження Здоров'я (ВОЗЗ), це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя [1, С.135].

Феномен здоров'я був предметом дослідження багатьох учених і розглядався у кількох аспектах: філософському, медико-біологічному, соціально-педагогічному. Його вивчали зокрема М. Амосов, Е. Вайнер, В. Войтенко, І. Муравов, Г. Никифоров, Ю. Лісичин, В. Петленко та інші.

Як оцінити своє здоров'я? Універсального критерію для його оцінки поки не існує. Зазвичай для цієї мети використовується сукупність тестів (показників), перевірених практикою.

Поняття здоров'я. Виявлена обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем. Стан власне системи охорони здоров'я обумовлює в середньому лише близько 10% всього комплексу впливів. Решта 90% припадає на екологію (близько 20%), спадковість (близько 20%), і

найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50%).

Фізичне здоров'я – це такий стан організму дитини, коли показники основних фізіологічних систем перебувають у межах норми й адекватно змінюються в процесі взаємодії з довкіллям; це гармонійна взаємодія всіх органів та систем, їх динамічна зрівноваженість із середовищем. Основними показниками фізичного здоров'я є: нормальний або високий рівень морфофізіологічного розвитку дитини (нормальне функціонування всіх органів та систем організму, їх ріст і розвиток), що виявляється й підтверджується віковими антропо- та біометричними показниками (зріст, вага, обсяг грудної клітини; робота серця; дихання; опорно-руховий апарат, постава; стан шкіри; гострота зору, слуху, нюху, смаку); відсутність хвороб або поодинокі захворювання (два-три дні на рік). Але фізично здорова людина не може вважатися абсолютно або відносно здорова за наявності захворювань психіки. Психічно здорова людина – це людина, у якої нормально розвинені психічні функції, наголошується фізіологічне, духовне і соціальне благополуччя, а також збережена можливість адекватної адаптації до навколишнього природного і соціального середовища, активного виробничого і іншої діяльності, що абсолютно необхідне для здорового способу життя. Психічне здоров'я – внутрішньо системна основа соціальної поведінки особистості. У ньому відображається стан мозку, коли його вищі відділи забезпечують активну інтелектуальну, емоційну та свідомо-вольову взаємодію індивідуума з довкіллям [5, С. 217]. Найбільш важливим критерієм психічного здоров'я дослідники вважають психічну рівновагу. Цей критерій органічно пов'язаний з двома іншими: гармонійністю організації психіки і її здатністю адаптуватися до навколишніх умов, що змінилися. Від ступеня виразності психічної рівноваги залежить міра врівноваженості людини і умов його життя, його пристосованість до них. Основними показниками психічного здоров'я вважають: достатній або високий рівень розвитку психічних процесів: уважність, активність, міцність та обсяг пам'яті; наявність розумових якостей; розвинену мову; доброзичливість, радість. Духовне здоров'я – усвідомлення особистістю свого «Я» як частки природи і суспільства; прояв морально-вольових рис характеру в справах, спрямованих на творення, віра у вищі духовні цінності (добро, любов), відповідальність перед іншими людьми, безкорисливість. Основні показники духовного здоров'я наступні: радісне світосприймання; чистота думок і спонукань; культура мовлення і поведінки; наявність морально-етичних якостей. Соціальне здоров'я визначає здатність дитини контактувати з однолітками та дорослими в різних життєвих ситуаціях. Пріоритетом для соціально здорових дітей є не стресовий стиль життя. Основні показники соціального здоров'я: достатнє й зрівноважене спілкування з однолітками та молодшими дітьми, з іншими людьми; старшими за віком і з різним соціальним статусом; швидка адаптація до фізичного й суспільного середовища; спрямованість на суспільно корисну справу, культура користування матеріальними благами [3, С. 35].

Загальноприйняте у міжнародному співтоваристві визначення здоров'я, яке викладене в Преамбулі Статуту ВООЗ (1948 р.): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад».

Російський дослідник Л.В. Куліков, підтримуючи загалом визначення психічного здоров'я ВООЗ, акцентує увагу на тому, що його (психічне здоров'я) „неможливо визначити без урахування суспільних і групових норм і цінностей, багатьох інших явищ духовного життя

людини (певного суспільства, конкретного історичного часу)».

Відомий західний психолог А. Маслоу психічне здоров'я розглядає як наслідок повної задоволеності. Згідно з його поглядами, здорова людина – це щаслива людина, яка живе в гармонії сама із собою, не відчуває внутрішнього розладу тощо. Можливо, тому М. Аргайл пише: «Щастя можна розглядати як усвідомлення своєї задоволеності життям або як частоту та інтенсивність позитивних емоцій» [2, С. 127]. Психічно здоровим людям, згідно з А. Маслоу, властиво, зокрема: кохати і бути коханим, відсутність підозрілості, відмова від усіх засобів внутрішнього захисту, безмежна довіра в любовних стосунках, взаємна турбота і відповідальність, внутрішня гармонія, життєрадісність тощо. Цю позицію щодо критеріїв підтримує російський дослідник М.І. Буянов [4, С. 200]. На думку С.Д. Максименка, психічне здоров'я потрібно розуміти як аспект здоров'я загалом, який наголошує на етапі душевного комфорту, відсутності патологічних психічних виявів і здатності до ефективної діяльності й саморегуляції відповідно до власних (відрефлексованих) цілей та інтересів людини.

На психічне здоров'я людей впливає велика сукупність чинників, їх можна класифікувати за різними ознаками. За місцем розташування виокремлюють дві великі групи – внутрішні і зовнішні чинники. Розглянемо зовнішні, до яких належать ті, що містяться поза особистістю, насамперед у середовищі, яке її оточує. У свою чергу їх поділяють на природні, планетарні та суспільні, які можна розкласти на цілу низку складових.

Не варто недооцінювати фізичну активність як джерело боротьби з психічною напругою і стресом. Дослідження, проведені західними психологами, вказують на те, що люди, що регулярно займаються спортом або навіть що просто роблять зарядку кожен ранок, почувають себе набагато щасливішими і задоволеними своїм життям, ніж ті, хто веде малоактивний спосіб життя і не займається спортом.

Таким чином, якщо у вас цікава творча робота, це ще не являється само по собі гарантією того, що ця робота зробить вас щасливою людиною. Відсутність фізичної активності може перешкодити цьому. Отже не відкладайте пішохідні прогулянки, катання на ковзанах і лижах, походи в спортзал і ранкові пробіжки! Якщо ви мало рухаєтеся - станьте активні і скоро ви відчуєте прилив сил і поліпшення настрою! Взагалі, «здоров'я» – це природний стан організму, який характеризується його рівновагою з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових і набутих) і соціальних факторів. Біологічні ознаки здоров'я передбачають фізіологічно нормальний стан і функціонування організму, тобто такий стан, за яким поточність формоутворюючих, фізіологічних і біологічних процесів в організмі підпорядковується доцільним біологічним процесам. Перші елементи здоров'я передаються дитині від батьків. З розвитком людини до визначеного ступеня змінюється й її здоров'я.

Що в першу чергу дає сила духу на фізичному плані? Людина, що має великий запас нервової і психічної енергії, значною мірою позбавлений від атеросклерозу і, пов'язаних з ним інфаркту, інсульту, старечого недоумства. Він усе життя зберігає ясний розум і високу працездатність.

Щоб стати сильним духом, створити в собі потужну нервову силу, – для цього треба мати в сильному тілі сильний розум, – а мати сильний розум означає уміти контролювати

свою свідомість і вести його в потрібному напрямі. Розвинена свідомість уміє контролювати свої думки і почуття, вибирати потрібні і відсікати шкідливі. Воно розвивається за рахунок позитивних думок, які призводять до позитивних вчинків, а ті, у свою чергу, дають сили на розвиток свідомості. Настрій і думки впливають на самопочуття психічне і фізичне.

Щоб бути здоровим, треба мати сильний розум. Розум, який може контролювати думки. Наші думки дуже впливають на кровообіг. Не секрет, що гнів підвищує артеріальний тиск, а страх робить холодними руки і ноги, від злості ми червоніємо, від відчаю бліднемо. Разом із сміхом в мозок поступає додаткова порція кисню. Треба навчити свою свідомість жити у світі творчих, світлих думок. Позитивні думки потрібно культивувати, потрібно привчати до них мозок. Усі три плани – фізичний, психічний і духовний – знаходяться в «одній посудині» і взаємно впливають один на одного.

Важливо, коли вчитель, а особливо вчитель фізичної культури розуміє взаємозв'язок психічного і фізичного здоров'я. Від цього залежить результат кожної дитини та класу в цілому.

Під впливом всебічного самовиховання, раціонального фізичного та інтелектуального тренування і суспільно корисної діяльності досягається гармонійний розвиток особистості, основними якими є духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість.

Література:

1. Анатомія людини. Підручник для інститутів фізичної культури / Під. Ред. В. І. Козлова. – М. : ФіС, 1978.
2. Аргайл М. Психологія щасття. – М. : Прогресс, 1990.
3. Амосов Н. М. Роздуми про здоров'я. – М. : ФіС, 1987.
4. Буянов М.И. Беседи о детской психиатрии : Кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1986.
5. Психологія: Словарь // Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1990.

Когут Олена Сергіївна,

викладач, концертмейстер

Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА НА ВІДДІЛІ СОЛЬНОГО СПІВУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІАНІСТА

Сучасне виконавство аж ніяк не можна уявити без участі піаніста – концертмейстера. На сьогодні фах піаніста – концертмейстера є одним з найрозповсюдженим та пріоритетним. А упереджена думка щодо другорядності – спростована. І на афішах все частіше можна прочитати «... партія фортепіано...».

Робота співака тісно переплітається з роботою концертмейстера, який фактично веде музичну роботу за участю і під уважним наглядом педагога з вокалу. Досвідчений концертмейстер, знавець своєї справи, є правою рукою педагога в музичному розвитку співака.

Робота концертмейстера в вокальних класах училища, як найближчого помічника викладача з фаху, полягає в роботі в класі, в підготовчій роботі за завданням викладача поза межами класу, під час академічних концертів, під час показів роботи класу, будь-яких концертних та конкурсних виступах.

Концертмейстерська область музикування передбачає володіння як всім арсеналом піаністичної майстерності, так і безліччю додаткових умінь, як то: навичка соорганізувати партитуру, «вбудувати вертикаль», виявити індивідуальну красу солюючого голосу, забезпечити живу пульсацію музичної тканини, дати диригентську сітку і т. п. В той же час в мистецтві концертмейстера з особливою силою виявляються такі наріжні складові діяльності музиканта, як безкорисливість служіння красі, самозабуття в ім'я солюючого голосу, в ім'я одухотворення партитури. Гарний концертмейстер повинен володіти загальною музичною обдарованістю, гарним музичним слухом, уявою, умінням охопити образну сутність і форми твору, артистизмом, здатністю образно, натхненно втілити задум автора в концертному виконанні.

Мистецтво концертмейстера є ансамблевою діяльністю особливого роду; основу її складає синтез навичок типового професійного виховання піаніста та художньо-творчих знахідок в процесі ансамблевого музикування, що виникають як надбання, головним чином, на інтуїтивному рівні та закріплюються в творчій практиці концертмейстера. Головною задачею концертмейстера, виходячи з етимології терміну, є узгодження з інтерпретацією соліста всіх компонентів виконання, що передбачає можливість органічного перебування-переживання у запропонованих солістом художніх умовах ансамблевого виконання – артикуляційних, тембральних, темпових, динамічних тощо.

Як свого часу зазначав один з фундаторів вітчизняної концертмейстерської школи Євген Шендерович, що був нагороджений Дипломом за кращий акомпанемент на конкурсі ім. П.І.Чайковського: «...концертмейстер повинен мати такий же багатогранний музичний потенціал, як диригент тому, що кожний акомпаніатор повинен бути трохи диригентом, а кожний диригент – акомпаніатором». Цим видатним піаністом-концертмейстером зафіксована найважливіша здатність при грі в ансамблі – чутливість, як невід'ємна якість професії концертмейстера, якому постійно доводиться стикатися з артистичними індивідуальностями, різними за талантом та досвідом і потрібно, щоб кожному з них було зручно, щоб творчий стан соліста був підтриманий чутливим партнером, який міг би не тільки відповідати на наміри соліста, але й передувати ним і впливати на них.

Рішення цих задач передбачає серйозну та тривалу професійну підготовку, поступове накопичення необхідних знань та якостей для цього виду діяльності, тобто системне навчання концертмейстерському мистецтву.

Немає вокальних педагогів, які б недооцінювали значення досвідченого, висококваліфікованого концертмейстера, з яким вони працюють. Найбільш цінною є робота концертмейстера поза класом, коли він, вивчаючи і закріплюючи всі вимоги викладача в класі щодо вказівок вокального характеру, суворо обмежується зауваженнями, методично перевіреними в контакт з викладачем. Одним з корисних і доцільних видів роботи концертмейстера з учнем є розвиток гармонічного слуху: вмінням швидко знаходити правильний тон своєї партії в акорді супроводу. В повсякденній роботі концертмейстера з учнем необхідно загострювати увагу як на всьому музичному супроводі твору в цілому, так і на окремих моментах звучання акомпанементу. Велика допомога концертмейстера, який може розспівати у тих випадках, коли студент виїздить на конкурси, або інші творчі заходи без викладача. В таких ситуаціях виступ вокаліста ще більше залежить від досвідченості

концертмейстера.

У виконавстві роль фортепіано визначається своїми унікальними можливостями. Гнучкість і свобода інструментальної мови фортепіано не має собі рівних. Складна та вдосконалена система механізму, яка пов'язує клавішу з молоточком, сприяє реалізації величезної кількості різноманітних штрихів, динамічних відтінків, дає можливість створення багатоголосної фактури. Виконання клавирів спрямовано на збереження його реального звучання та розкриття змісту в нових інструментальних умовах (засобами фортепіано). Це розглядається не як технічна робота, а як різновид творчої інтерпретації оркестрової музики.

Тому концертмейстер завойовує авторитет солідними знаннями, постійною творчою зібраністю, віддачею, волею, безкомпромісною художніх вимог, неухильною наполегливістю, відповідальністю в досягненні потрібних художніх результатів при спільній роботі з солістами, підтримкою на виступах, вмінням відчувати свого партнера. Чим глибше виконавці відчувають музику, тим досконаліше технічно і художньо вони її виконують, тим повніше слухач сприйматиме музику, тим більше його естетична насолода.

Кода Світлана Василівна,
старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

КОМПЕТЕНТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Однією з визначальних тенденцій розвитку сучасної освіти є підвищення фундаментальної, психолого-педагогічної та інформаційної культури вчителя. Оволодіння сучасними технологіями організації навчального процесу та методикою їх використання забезпечує можливість спрямування освітньої діяльності на особистість людини, її професійне самовизначення та можливість ефективної самореалізації.

Відповідно до Концепції профільного навчання: «Старша школа має функціонувати як профільна. Це створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа якнайповніше реалізує принцип особистісно-зорієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії» [5, с. 3].

Так, національна доктрина розвитку освіти в Україні проголошує завдання, що спрямовані на гуманістично-інноваційну освіту, її конкурентоспроможність у європейському та світовому освітньому просторі, формування покоління молоді, здатного робити особистісний вибір, набувати необхідних знань, навичок та компетентностей. Саме тому, у час практичної реалізації конституційних засад української державності, становлення й розвитку системи національної освіти особливо актуальними є питання удосконалення форм, методів і технологій навчання в навчальних закладах різних типів.

Мета статті полягає у визначенні змістових, організаційних та методичних аспектів розвитку професійних компетентностей учителя загальноосвітнього навчального закладу в системі профільного навчання.

Оскільки, основною формою організації навчально-виховного процесу в школах є урок,
138

то саме від учителя залежить ефективність застосування форм, методів і прийомів навчання з урахуванням якості сформованих в нього фахових компетентностей. Саме вчитель організовує навчальний процес, шукає оптимальні форми організації уроку з метою інтенсифікації навчання й розвитку творчої індивідуальності учнів, забезпечує професійну орієнтацію учнів в системі профільного навчання.

Отже, професійна компетентність учителя як основа реформування освітньої сфери суспільства викликає значний інтерес, тому багато вітчизняних і зарубіжних науковців і дослідників спрямували свою увагу на вивчення сутності і змісту професійної компетентності педагога. Дану проблему досліджували Ю.М.Кулюткін і Г.С.Сухобська, А.К.Маркова, Л.М.Мітіна, Н.Н.Лобанова, Н.В.Остапчук, В.О.Сластьонін та ін.

В статтях науковців Арефьева И., Блинова В., Мальованого Ю., Кизенка В., та Лікарчука І. [1; 3; 6; 8] обговорюються проблеми підготовки педагогічних кадрів до профільного навчання старшокласників, акцентується увага на вивченні реального якісного стану педагогічних кадрів як необхідної умови для розробки головних напрямків змісту та методів організації удосконалення педагогічної майстерності. Цих питань частково торкаються автори публікацій [2; 4; 7], де зазначений аспект розглядається у більш широкому контексті:

- підвищення якості освіти через моніторинг навченості;
- розкриття індивідуальних здібностей, виховання соціально адаптованої особистості через впровадження особистісно-орієнтованих технологій у навчальну та позаурочну діяльність, профілізацію навчання;
- володіння і впровадження інноваційних освітніх технологій у навчально-виховній роботі;
- поглиблення методологічно-теоретичної підготовки вчителів;
- діагностування професійної майстерності вчителів тощо.

Профільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти. Профільна підготовка відрізняється від загальноосвітньої підготовки більш конкретними професійно зорієнтованими характеристиками мотивів, мети, засобів і результатів навчальної, продуктивної, творчої діяльності, які виступають стосовно до учня у вигляді певних вимог. Тобто, учитель має забезпечити перехід від загальноосвітнього профілю навчання учнів до більш конкретного профілю діяльності, який передбачає певну спеціалізацію, конкретизацію навчальної діяльності навколо визначеної групи професій. Отже, навчально-виховний процес має бути переорієнтований на професійну орієнтацію учнів – визначення меж застосування набутих учнями компетентностей у професійному спектрі. Основними завданнями профільного навчання є:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору й оволодіння майбутньою професією;

– формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технічної, технологічної компетенції учнів на допрофільному рівні, спрямування підлітків щодо майбутньої професійної діяльності;

– забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Мета профільного навчання – забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Профільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти [5, с. 4].

Незалежно від обраного старшокласниками профілю навчання, необхідно забезпечувати розвиток їх навчально-інтелектуальних умінь: аналізувати, порівнювати, виділяти головне, класифікувати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати, систематизувати, робити висновки, передбачати, оцінювати, планувати.

Учитель профільної школи повинен мати інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, основою в його роботі має стати творче застосування класичних і сучасних педагогічних та психологічних підходів: вікового, розвивального, індивідуального, гуманістичного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного. Профілізація освітнього простору передбачає зміни в змісті і формах педагогічної діяльності, які включають освоєння педагогом гуманістичної парадигми та перебудови логіки викладання предмета з використанням сучасних технологій, форм і методів роботи. Доцільно перевагу надавати:

- лекційно-семінарським та практичним формам роботи;
- блочно-модульному підходу;
- самостійній роботі з різними інформаційними джерелами;
- покладанню на життєвий досвід учнів;
- навчанню у співробітництві;
- різнорівневому навчанню;
- використанню сучасних інформаційно-комунікативних технологій;
- побудові індивідуальної навчальної траєкторії учнем;
- формуванню банку власних досягнень (портфоліо) та ін.

Організація навчального процесу в класах різного профілю потребує розширення діапазону компетентності учнів інформацією прикладного характеру, яка безпосередньо пов'язана з профілем навчання або стимулює інтерес школярів до певного профілю навчання, а це передбачає оволодіння певною сумою знань і допомагає відчутти практичну цінність здобутих знань. Успішність реалізації завдань профільного навчання полягає у забезпеченні наступності та неперервності між допрофільною підготовкою і профільним навчанням. Допрофільна підготовка забезпечує підготовчий етап навчання учнів у класах

певного профілю і має за мету «не лише виявлення професійних орієнтацій учнів, переважних схильностей в різних галузях знань, але й формування інтересів, потреб, самомотивованого самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності» [2, с. 67].

Діяльність вчителя полягає в тому, щоб підвищити мотивацію учнів до пізнавальної навчальної активності, надати можливість їм реалізувати себе в обраній сфері професійної діяльності, розкривати специфіку вивчення предмета в інтеграційному зв'язку з іншими профільними предметами обраного профілю.

Так як, профільна школа надає учням можливість вибору галузі знань і видів діяльності для досягнення подальшої професійної досконалості, то і пізнавальне поле теж значно звужується, що дає можливість поглибити знання з обраного профілю. Отже, створюються можливості для рефлексії, творчості, презентації ідей та самореалізації старшокласників.

Багатоаспектність завдань профільної школи стає актуальною проблемою фахової та особистісної готовності вчителя до організації профільного навчального процесу. Потреба в підвищенні фахових компетентностей спонукає педагогів до прискореного удосконалення ключових педагогічних компетенцій, формування установок на постійне самовдосконалення і неперервну самоосвіту.

Серед ключових педагогічних компетенцій в науковій літературі головними виділені:

- індивідуальна компетенція – оволодіння основами педагогічної і творчої діяльності;
- самостворювальна компетенція – оволодіння елементарними здібностями з самопроєктування, самореалізації і рефлексії;
- комунікативна компетенція – оволодіння комунікативною діяльністю, яка передбачає само- і взаємодопомогу в суспільному житті;
- пошуково-дослідницька компетенція – оволодіння навичками дослідницької діяльності;
- проектна і програмна компетенція – оволодіння способами складання проєктів і програм;
- компетенція інформаційних технологій та ін.

Із вище зазначеного слідує, що для успішної організації навчально-виховного процесу освіти потрібні висококваліфіковані спеціалісти. Наприклад, комітет Асоціації з педагогічних комунікацій і технологій США затвердив такі основні характеристики професійної моделі педагога:

- систематичний розвиток теорії навчання за допомогою постійних досліджень;
- розв'язування навчальних проблем з переходом від теорії до практики;
- тривалий період тренувань і сертифікації (тренування охоплює вивчення природи і змісту професійної освіти, стандарти і практику працевлаштування, серію тестів, що гарантують професіоналізм);
- здатність здійснювати лідерство (тобто керувати колективом) і прогнозувати майбутнє для педагога;
- участь в асоціаціях за професією;
- визнання утвердження педагогічної технології як професії (педагогам необхідне усвідомлення своєї участі в розробці педагогічних технологій);
- професійна зацікавленість у відповідному використанні науково-педагогічної

продукції (професіонали-педагоги мають нести відповідальність за свою продукцію, а також оцінювати здобуті результати).

Отже, профільне навчання спрямоване на набуття старшокласниками навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, психічних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

Таким чином, викладати в старшій профільній школі повинні високопрофесійні, творчі вчителі, що мають високий науковий рівень володіння предметом та методикою його викладання. Професіоналізм вчителя – одна з визначальних умов оволодіння профільними дисциплінами та основами непрофільних предметів, розвитку творчого креативного мислення старшокласників, що надасть можливість застосовувати знання та уміння для розв'язування різноманітних завдань у навчальній діяльності та реальному житті. Аналізуючи світовий і вітчизняний педагогічний досвід, адаптуючи його до вимог суспільства зазначимо, що невід'ємною частиною реформування освіти є створення умов для удосконалення фахових компетентностей педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арефьев И.П. Подготовка учителя к профильному обучению старшеклассников // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 49-55.
2. Бібік Н.М., Бурда М.І. Профільна школа: проблеми науково-методичного супроводження // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. М. Коцюбинського. – 2004. – № 11. – С. 66-68.
3. Блинов В.И. Проблемы кадрового обеспечения профильного обучения (результаты мониторингово-аналитического исследования) // Профильная школа. – 2015. – № 6. – С.15-21.
4. Братанич О. Проблема дефініцій базових понять у теорії диференційованого навчання // Рідна школа. – 2014. – № 7. – С.43-44.
- а. Концепція профільного навчання у старшій школі // Інформ. зб. МОН України. – К., 2003. – № 24.
5. Кизенко В.І. Спеціальні курси в структурі профільного навчання. // Профільне навчання: теорія і практика: зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед. преса, 2006. – С. 129-131.
6. Кизенко В.І., Мальований Ю.І., Соф'янц Е.М. Шкільний освітній компонент: сутність, функції, реалізація. – Донецьк: ТОВ «КІТІС», 2009. – С. 71-74.
7. Лікарчук І. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язування // Директор школи. – 2013. – № 20

Кожем'якіна Ірина Володимирівна,

старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

КОМПЕТЕНТІСНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Важливим аспектом професіоналізації системи освіти є постійний розвиток професіоналізму вчителя, його компетентності. Здійснюють таку діяльність безпосередньо інститути післядипломної педагогічної освіти. відповідної компетентності. Однак, повсякденна шкільна практика демонструє недостатній рівень професійної компетентності вчителя, зумовлений постійним соціокультурним, інформаційно-комунікативним та

технологічним розвитком суспільства. Це суттєво впливає на необхідність постійного розвитку та вдосконалення професійності вчителя до рівня його відповідної компетентності [1].

Українська система післядипломної освіти набула чималий досвід в організації навчально-методичної діяльності з підготовки та розвитку професійності вчителя. Особливого значення набуває переорієнтація навчального процесу від академічно-енциклопедичного до практично-дієвого і визначальною в цьому підході стає мовно-мовленнєва компетентність, яка є основою комунікативної діяльності. Зважаючи на становлення соціально-комунікативної особистості в системі загальноосвітньої школи, особливо в її початковій ланці, можна зазначити, що проблема розвитку мовно-мовленнєвої компетентності саме вчителя початкових класів залишається постійно актуальною впродовж його професійного становлення [2].

Усвідомлення означеної проблеми зумовило нагальну потребу в науковому обґрунтуванні й розробленні підходів щодо розвитку мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз наукових досліджень (Л. Бірюк, Н. Лісової, О. Нікулочкіної, Л. Петухової, Л. Хоружої, Ю. Тельпуховської та ін.) свідчить про наявність ґрунтовних теоретико-практичних наробок у напрямку формування і розвитку різних аспектів професійної компетентності вчителя початкових класів. Однак, проблема розвитку мовно-мовленнєвої компетентності у післядипломній освіті залишається малодослідженою.

Робота з розвитку мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів, який вже має відповідну професійну освіту, кваліфікаційний рівень та практичний досвід педагогічної діяльності суттєво відрізняються від роботи по формуванню професійної, зокрема мовно-мовленнєвої компетентності студента. Відповідно мета та завдання, а також обсяг навчальних програм системи підготовки вчителя початкових класів суттєво відрізняється від системи підвищення кваліфікації в умовах післядипломної освіти. Саме тому цілком закономірні інші підходи до організації та змісту навчального процесу у системі підвищення кваліфікації в умовах післядипломної освіти. У зв'язку з цим нагальною є потреба у наукових розробках нових технологій і методик розвитку професійної, зокрема мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкових класів.

Сприяння якісному вирішенню зазначеної проблеми в умовах системи підвищення кваліфікації може бути результативним, якщо створити додаткові формуючі та розвиваючі можливості в процесі удосконалення професіоналізму вчителя, зокрема:

- забезпечення зв'язку та наступності цілей підготовки вчителів у ВНЗ та його професійного становлення в умовах післядипломної педагогічної освіти;
- корекцією змісту розвитку вчителя у системі підвищення кваліфікації, його збагачення за рахунок використання новітніх досягнень та технологій;
- підвищення рівня технологічності навчально-виховного процесу в усіх модулях комплексного удосконалення професійності вчителя (гуманітарний, фаховий, педагогічна практика, професійна діагностика, моніторинг);
- створенням умов, які сприятимуть дослідно-експериментальним дослідженням, розробкам та перевірці нових технологічних прийомів у навчально-виховному процесі;

- якісної діагностики й корекції професійної діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей та власного досвіду;

- мотивування та стимулювання наукового, методичного, організаційного розвитку та педагогічної творчості у закладах післядипломної педагогічної освіти з орієнтиром на подальшу активну діяльність у міжкурсовий період;

- ефективне управління професійною адаптацією та розвитком педагогічної майстерності працюючого вчителя;

- раціональне та практично-дієве використання матеріально-технічної бази закладів післядипломної педагогічної освіти.

Зазначені аспекти удосконалення практичної взаємодії та науково-методично супроводу вчителів у процесі їх компетентнісного розвитку в системі післядипломної освіти не є остаточними і потребують постійних змін.

Враховуючи зміни у функціонуванні нової української школи відповідно до концепції її розвитку запропонованої Л.Гриневич, маємо розуміти, що післядипломна освіта педагогів, зокрема вчителів початкових класів, також має бути в активному пошуку різнопланових форматів постійного розвитку професійних компетентностей, в тому числі і професійної мовно-мовленнєвої компетентності як основної.

Література:

1. Байбара Т.М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект / Т.М.Байбара // Почат. шк. 2010. – №8. – С.46-50.

2. Савченко О.Я. Підготовка вчителя в контексті інновацій шкільної освіти // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання: [Зб. наук. праць] / О.Я. Савченко. – Вип. 2. – ПНУ, 2005. – 271с. – С. 3-9.

Колеснікова І.В.,

викладач КЗ «Житомирський ОІППО»Житомирської обласної ради,
аспірант кафедри педагогіки ЖДУ ім. І.Франка

РОЗВИТОК МЕДІАКУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Як зазначається у «Концепції впровадження медіа-освіти в Україні», стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними [1]. Сучасній людині необхідно вміти управляти потоками інформаційних ресурсів, опанувати комунікаційні технології та стратегії їх використання.

Для подальшого розвитку інформаційного суспільства, його функціонування необхідні цілеспрямовані дії з формування особливого типу культури – медіа-культури. Значення медіа-культури у сучасному суспільстві постійно зростає. Модернізація українського суспільства в цілому, і системи освіти зокрема, з новою силою актуалізували питання розвитку медіа-культури вчителів.

Сучасний педагог – це, перш за все, фахівець, який вільно орієнтується в інформаційному просторі, який має необхідні знання та навички для того, щоб здійснити пошук, зберігання та використання інформації, працювати з різноманітними носіями інформації, використовувати для цих цілей сучасні технології, комп'ютерні комунікації і

системи.

Проведений аналіз наукових джерел показав, що в сучасній психолого-педагогічній науці питання розвитку медіакультури вчителів не має однозначного трактування. Предметом досліджень останніх років в галузі медіа-культури були: інтегрована медіа-освіта (С. Гудиліна, Т. Жарковська, О. Журін, Л. Зазнобіна, Г. Новикова, К. Тихомирова, І. Фомічова), аудіовізуальна медіа-освіта (О. Баранов, О. Бондаренко, А. Бурнашев, К. Грибанова), створення та використання екранних засобів навчання (Л. Баженова, М. Духовна, В. Єгоров, М. Жабський, Л. Прессман), медіа-освіта на матеріалі преси (О. Ваганова, К. Ветров, Д. Григорова, О. Короченський).

В умовах медіатизації освіти розвиток професійної компетентності вчителя органічно пов'язується із забезпеченням їх повноцінної підготовки до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. У Концепції впровадження медіа-освіти в Україні зазначено, що «медіа-культура – це сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збору, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіа-культура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі» [1].

Розвитку медіакультури вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти сприяє підбір ефективних інформаційних засобів і телекомунікаційних технологій, що дозволяє педагогам усвідомлено самореалізуватися у відкритому інформаційному просторі.

Педагогічними умовами успішного розвитку медіакультури вчителів в закладі післядипломної освіти є: орієнтованість освітнього процесу на активне використання медіатехнологій та методик їх реалізації; включення в зміст навчання спецкурсу «Розвиток медіакультури вчителя»; оптимальне поєднання колективних, групових та індивідуальних форм роботи з вчителями; наступність, неперервність і послідовність проходження всіх етапів теоретичної і практичної підготовки педагогів; взаємодія суб'єктів освітнього процесу за допомогою засобів і технологій медіа; психолого-педагогічний моніторинг.

Спрямованість учителів на педагогічну діяльність з використанням медіатехнологій та їх засобів передбачає:

- орієнтацію особистості на активне використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності;
- інтерес до професійно значимої інформації і потреба в її знаходженні засобами ІКТ;
- потребу в інформаційному збагаченні засобами медіа;
- прагнення відповідати в професійній діяльності вимогам медіасуспільства;
- потребу у взаємодії з різними суб'єктами освіти засобами медіа;
- потребу в рефлексії власної діяльності з використанням медіатехнологій.

Пріоритетне завдання кожного педагога – навчитися оцінювати якість і достовірність інформації, проявляти вибірковість при її споживанні, проводити відбір необхідної інформації, критично ставитися до будь-якої інформації. Усе вищезазначене є запорукою розвитку медіа-культури сучасного освіченого педагога.

Література:

1. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс]/ схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150. – Режим доступу:<http://www.ispp.org.ua>.
2. Масол Л.М. Медіа-культура / Масол Людмила Михайлівна //Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К.:Юніком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Найдьонова Л.А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури / Л.А. Найдьонова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – К., 2007. – С. 162-168.
4. Онкович Г.В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа [Електронний ресурс]/ Онкович Ганна Володимирівна. – Режим доступу: http://www.medigram.ru/netcat_files/108/110/h_2966bfbf84c07057c4c9f2dda1787b32.

Коростіль Лідія Анатоліївна,

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ЗАСОБАМИ САМООСВІТИ

У дослідженні «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» науковці розглядають професійну компетентність як сукупність трьох: ключової, базової та спеціальної [5, с. 51-57]. Зміст цих компетентностей різниться, але при вирішенні професійних завдань відбувається їх інтеграція. Ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності, вони проявляються в здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку певної професійної діяльності, зокрема, педагогічної. Спеціальні компетентності відображають специфіку конкретної сфери професійної діяльності [4, с. 122-126]. У нашому випадку – вчителів хімії.

Отже, зміст ключових і базових компетентностей учителів різних дисциплін є однаковим, що дозволяє їм продуктивно сумісно працювати в навчальному закладі. Однак зміст спеціальних компетентностей суттєво різняться.

Питання розвитку спеціальної компетентності вчителя хімії розглядається в наукових працях О. Бабенко, В. Валюк, Л. Величко, О. Гирі, А Грабового, І. Гурняк, М. Савчин, Н. Шیان, Н. Чайченко, О. Ярошенко та ін.

В. Валюк спеціальні компетенції майбутнього вчителя хімії, що формуються ще при навчанні хімічних дисциплін у виші, розділяє на три категорії.

1. Спеціальні когнітивні (знаннєві) компетенції, пов'язані з рішенням інтелектуальних завдань в галузі хімії, а саме: знання і розуміння найважливіших фактів, концепцій, принципів і теорій хімії; застосування цих знань до вирішення завдань якісного і кількісного характеру; інтерпретація, оцінка та подання інформації і даних у предметній області дисципліни тощо.

2. Спеціальні практичні (процесуально-діяльнісні) компетенції, пов'язані, зокрема, з роботою в навчальній хімічній лабораторії: проведення стандартних лабораторних робіт та

використання обладнання в синтезі і аналізі речовини, вміння проводити спостереження, вимірювання, моніторинг хімічних властивостей, явищ або змін, документувати результати тощо.

3. Спеціальні мотиваційно-оціночні – здатність знаходити зв'язок змісту дисципліни з освітнім і життєвим досвідом школяра, відбирати зміст навчання для основних і елективних курсів допрофільного і профільного навчання [1].

Отже, суто хімічні компетенції не розвиваються в учителів інших предметів. Проте, усе частіше в школах сільської місцевості, хімії навчають учителі-нефахівці. В області 487 вчителів, які викладають предмет «хімія», з них 116 – нефахівці (24%). Якщо раніше, це були вчителі суміжних предметів: біології, географії, фізики і математики, то зараз – це вчителі за спеціальністю «біологи і практикуючі психологи», а у північному районі учителі початкових класів, які закінчили Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. До того ж, у селі вчителі за спеціальністю «біологія та хімія», із-за відсутності повного навантаження, викладають у навчальному закладі, а то і в декількох, по 3-6 предметів, що негативно впливає на їх професійну готовність до занять. Усе частіше професійна некомпетентність стає значним недоліком у професійній діяльності вчителів, оскільки є причиною претензій і нарікань з боку батьків й перевіряючих.

Згідно із Законом України «Про освіту» «педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру». Одним із найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності педагога сьогодні називають самоосвіту.

Професійна самоосвіта – це важливий елемент неперервної професійної освіти, що відбувається поза навчальними закладами шляхом самостійної роботи і обумовлена виробничими потребами.

Модель сучасного педагогічного працівника передбачає готовність до застосування нових освітніх ідей, здатність постійно навчатись, бути в постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються в щоденній педагогічній практиці. Тому професійну педагогічну самоосвіту ми розглядаємо як самостійну діяльність учителя, спрямовану на професійне й особистісне самовдосконалення, що дозволяє досягти високого загальнокультурного рівня, професійної компетентності, підвищення результативності педагогічної діяльності, досягнення педагогічної майстерності й творчого відношення до справи.

Зміст і форми самоосвіти вчителя залежать від багатьох факторів: віку, педагогічного стажу, кваліфікаційної категорії, місця проживання, предмету викладання, індивідуальних інтересів і захоплень, рівня підготовки учнів, з якими працює вчитель, атмосфери у педагогічному колективі, матеріальної бази закладу тощо.

Однак, як би не була високою здатність учителя до самоосвіти, не завжди цей процес реалізується на практиці. Причини, які найчастіше всього називають учителі – відсутність часу, внутрішньої і зовнішньої мотивації. Для сільських вчителів додатковими факторами є відсутність сучасних фахових джерел інформації, матеріальної бази кабінету хімії, погано працює Інтернет, ні з ким порадитись, ні в кого повчитись тощо.

Цікавим є також факт, що міські й сільські вчителі у своїй роботі керуються різним

комплектом цінностей. Міські вчителі більш спрямовані на соціальні досягнення. Потреба у підвищенні соціальної значущості в суспільстві штовхає їх до пошуку шляхів самореалізації, самовдосконалення шляхом самоосвіти. Колеги із сільських шкіл більш спрямовані на духовні цінності. За результатами дослідження вчених, серед інструментальних цінностей сільських педагогів на першому місці – чесність, на другому – вихованість, на третьому – відповідальність і тільки на 18, у ієрархії групових цінностей, – продуктивність у роботі. Сільські педагоги менш мотивовані на професійну самоосвіту, бо в умовах сільської школи їм ні з ким конкурувати, да і питання соціального авторитету не стоїть дуже гостро. Вони продовжують накопичувати знання і діляться ними з учнями відповідно до їх потреб.

Однак є проблема державного рівня, яка об'єднує міських і сільських вчителів. Це те, що творчий підхід до справи, як основа самоосвіти вчителя, не входить у сферу їх інтересів, а тільки матеріальна зацікавленість [2].

Таким чином виникають наступні протиріччя: між сучасними вимогами, які пред'являються до вчителя сільської школи, і тими знаннями, вміннями, професійними якостями, цінностями, які часто залишаються на тому рівні, як були сформовані в школі, або на курсах підвищення кваліфікації; між вимогами до діяльності вчителя в сфері самоосвіти і невиявленими факторами самоосвіти; між динамічно зростаючим потоком інформації та можливістю її засвоїти.

Вирішувати ці протиріччя можна під час курсової перепідготовки, яка є однією з форм самоосвіти.

Згідно нового Положення про атестацію педагогічних працівників (2010) викладачі, які мають педагогічне навантаження з кількох предметів, атестуються з того предмета, який викладають за спеціальністю. Необхідною умовою при цьому є підвищення кваліфікації з предметів інваріантної складової змісту загальної середньої освіти [3]. Саме завдяки цим змінам в умовах атестації учителі-нефахівці отримали змогу частково розвинути спеціальну компетентність з хімії на курсах підвищення кваліфікації. В анкеті зворотного зв'язку на запитання «Якої допомоги ви потребуєте?» вони пишуть про необхідність теоретичних знань з предмету та навичок розв'язку якісних і кількісних задач.

Чотирнадцять аудиторних годин з курсу «Теорія та методика навчання хімії» за очно-дистанційною (скороченою) формою навчання недостатня для розгляду всього шкільного курсу хімії та змін в ньому. Однак ми намагаємося під час занять створити такі умови, в яких слухачі курсів не тільки б отримували нові знання, а й набували певних предметних компетенцій. Для цього логіку та структуру занять вибудували відповідно до структури сучасного уроку: мотивація, первинне засвоєння, осмислене засвоєння, самоконтроль, рефлексія. Так на початку заняття «Сучасна навчально-наукова номенклатура органічних сполук» пропонуємо вчителям виконати декілька завдань по номенклатурі із зовнішнього незалежного оцінювання. Після певних утруднень з боку вчителів, розглядаємо новий матеріал за презентацією, яка допомагає чергувати інформаційний матеріал лекції з виконанням вправ на осмислення нового матеріалу. У кінці заняття проводиться самостійна робота з перевіркою знань за зразком і рефлексія.

Заняття з безпеки життєдіяльності (професійна здоров'язбережувальна компетентність) проводимо у вигляді семінару. В якості мотивації використовуємо уривок із

газетної статті про пожежу в кабінеті хімії, її причини і наслідки. Потім об'єднуємо вчителів у групи. Кожна група (2-4) тягне листок із двома запитаннями теоретичного і практичного спрямування. Наприклад, розповісти про інструктажі та інструкції, які діють в кабінеті хімії; оформи інструктаж з БЖД в журналі інструктажів для п'ятнадцяти учнів різних класів. Для поглиблення знань кожна група отримує методичні рекомендації щодо оформлення кабінету хімії. Вчителі працюють в групі 15 хвилин, оформлюють опорну схему на листку А-3 і презентують свою роботу. Інші групи задають запитання.

Відповідно до потреб вчителів проводяться спецкурси. З 2014 року був запроваджений спецкурс «Самоосвіта як соціально-педагогічне явище». Практична частина його змісту передбачала формування в учителів наступних умінь: 1) сформулювати тему самоосвіти відповідно до методичної теми закладу і власних потреб; 2) скласти план роботи над темою на п'ять років, передбачивши поетапні продукти самоосвітньої діяльності; 3) відпрацювати навички раціональної роботи з книгою та текстом. У 2017 році в групі слухачів курсів «вчителі хімії», де більше третини є не фахівці, проводиться спецкурс «Розв'язок розрахункових задач з хімії».

Курсова робота – це теж результат самоосвітньої діяльності. І хоча певна група вчителів до неї відноситься з прохолодою, більшість – використовують цей вид роботи для поглиблення теоретичних знань з психології, педагогіки, методики, а також вивчення перспективного досвіду, презентації власного.

Вкрай важливою формою інтерактивного навчання є дистанційне навчання, яке дозволяє регулярно, в режимі реального часу самонавчатися. Тексти лекцій дозволяють спокійно і уважно опрацювати матеріал, практичні роботи його осмислити і презентувати власні напрацювання, тестовий контроль – перевірити знання і скоригувати їх. Спілкування в режимі чат і індивідуальні консультації з викладачем дають можливість замислитись над певними проблемами, висловити власну точку зору, скоригувати її. На наш погляд, дистанційна освіта найбільш наближена до технології самоосвіти, тому що формує навички саме самоосвітньої діяльності: поза навчальним закладом потрібно поставити собі завдання, спланувати час, працювати систематично, знайти джерело інформації, опрацювати інформацію, застосувати інформацію, проконтролювати рівень досягнень.

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій поступово змінює умови самоосвіти педагогів, а Інтернет значно розширює можливості його самовдосконалення. Форуми, майстер-класи, тематичні відеоконференції, вебінари, семінари сприяють віртуальному об'єднанню груп людей за інтересами. У мережі створюються блоги, професійні об'єднання і спільноти, які, спілкуючись на професійні теми, мають можливості обговорити з колегами ті проблеми, які їх хвилюють, вдосконалити свої знання, використати нові ідеї, поради на практиці.

Підвищення професійної компетентності вчителів через мережу Інтернет – це не майбутнє, а сьогодення вчителя, який здатний до самоосвіти і потребує самовдосконалення, самоактуалізації і самореалізації.

Література:

1. Валюк В. Формування спеціальних компетенцій при навчанні хімічним дисциплінам у педагогічному ВНЗ / Вікторія Валюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – №6 (Ч.3), 2012.
2. Воложина А. В. Сравнительный анализ профессионального самообразования сельского и

городского учителя [Електронний ресурс] / А.В. Воложина. – Режим доступу : <http://nsportal.ru/vuz/psikhologicheskie-nauki/library/2013/07/24/sravnitelnyy-analiz-professionalnogo-samoobrazovaniya>

3. Компетентностный подход в педагогическом образовании / под ред В.А. Козырева, Н.Ф. Радионова, А.П. Тряпицина. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – 392 с.

4. Наказ МОН України Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників № 930 від 06 жовтня 2010 року. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2010 р. за №1255/18550 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/12483

5. Трубачева С. Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Е. Трубачева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 51-57.

Косенко Катерина Олегівна,

КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,
методист Центру громадянського виховання

Чуркіна Вікторія Григорівна,

к. мистецтв. доцент кафедри виховання й розвитку особистості
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ І ДУХОВНИЙ УНІВЕРСУМ ОСОБИСТОСТІ

В умовах модернізації української освіти виникає потреба у підготовці активної естетично розвинутої особистості. Психолого-педагогічна наукова думка звертається до різних питань, пов'язаних із розвитком естетичної культури особистості, художньо-естетичного виховання школярів, розвитку та формування естетичного смаку.

Феномен обдарованості та творчої активності висвітлюють Дж. Гілфорд, Дж. Рензулі, П. Торренс та ін. Комплекс проблем формування естетичної свідомості школярів розв'язують Г. Арзамов, Б. Брилін, О. Дем'янчук, Є. Квятковський, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька, також присвячено розвідки І. Донецької, С. Долуханова, І. Лазарева, Л. Ритікової та ін.

В сучасному розумінні «творчість» – охоплює різні види людської діяльності [3, с. 51-52]. Творчість – це найвища форма активності свідомості людини, що спрямовує її діяльність на створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, сприяє створенню оригінальних, неповторних, культурних соціально значимих цінностей, встановлення нових фактів, відкриття нових властивостей і закономірностей, а також методів [1, с. с. 204]. Творчість пов'язують з асоціацією (від лат. associatio – з'єднання) – досвід індивіда закономірний зв'язок між психоемоційними елементами (відчуттями, уявленнями, думками, почуттями тощо), що обумовлює появу іншого.

Спорідненими до поняття «творчості» є поняття «витвір» (productio). «Витвір» чи «віріб», «продукт» може суттєво відрізнитися від вихідного матеріалу, і в цьому аспекті тут присутній момент новизни, одиничності, штучності. Творчість це процес, який дозволяє з'являтися новим віршам, малюнкам, музичним або танцювальним композиціям тощо. Творчим процесом є і взаємини між людьми. Художня творчість пов'язана з естетичним освоєнням дійсності: основою є наочно-образне мислення, значущим є і абстрактно-логічне, наочно-дієве мислення. Реалізується художня творчість в особливій формі суспільної свідомості – мистецтві, а продуктом художньої творчості виступає художній образ, (картина,

скульптура, літературний твір тощо) [4, с.108]. Але поняття «перетворення», сполучено з наданням мистецькому шедевр новий вигляд, його переходом на інший рівень; це певна видозміна, трансформація, варіативність тощо. Синонімом до творчості, є «відтворення» що має відповідники у грецькій мові: дія та результат; створення та творення (poiein, demiurgein, metamorphosis, mimesis). Творчість – це частина усього нашого існування. Кожний продукт творчості є цінним. Поняття «цінність» – це значуще, суттєве для людини, що має індивідуалізований характер. Цінності формуються та закріплюються соціальними стосунками між людьми. Можна виокремити групи цінностей, що відповідають, чотирьом сферам творчої активності людини. Творчість реалізується в інтелектуальній і духовній практиці людини ототожнюється з пізнавальними цінностями – пошук істини та розширення її реалій (наукові теорії, експедиції, дослідницькі експерименти). Продукти людської активності, її «витвори» (productio) показують нам істину про світ і людину.

Цінності естетичні – пов'язані з естетичним освоєнням людиною навколишньої дійсності, ідеалами краси. Витвори естетично цінні для діяльності артистів, митців, поетів і художників. Їхні твори та «шедеври» можуть бути матеріальними (картина, фреска, скульптура), або нематеріальними (музичний твір, танець, акторська гра). Або синтезованим – літературний твір, рок-опера тощо. У сфері мистецтва виокремлюють співтворчість. Це рівень сприйняття, що дозволяє глядачеві чи слухачеві відкрити і зрозуміти глибинне смислове значення шедевр (контекст - текст - підтекст).

Цінності етичні, термінальні – це норми поведінки, які встановлювались впродовж всього життя людства, прагнення до добра. Це неписані правила поведінки людини. Прикладом такого виду творчості – заснування благодійної організації, меценатство, монастирські спільноти тощо. Маємо справу з важливою, проте, на жаль, слабо розвинутою сферою творчої активності людини [8, с.90].

Цінності інструментальні та прагматичні, гедоністичні, вітальні – умови щоденного життя, пов'язують зі сферою винаходів та комфорту, здоров'я, матеріальне забезпечення тощо. Такі винаходи, покращують рівень життя, звільняючи людей від хвороб, але їх наслідком можуть бути серйозні проблеми, пов'язані з демографічною ситуацією у світі, що, своєю чергою, вимагає нових відкриттів (М. Гайдегер).

Концепції творчості описано французьким філософом А. Бергсоном, австрійським психологом З. Фрейдом, педагогами GFEN, які вважали, що всі люди здатні до творчості, саме тому метою даної освітньої технології є створення умов для самоактуалізації та самореалізації учнів; надання можливостей для конструювання власного знання, для створення свого цілісного образу світу; сприяти реалізації можливостей самооцінки та самокорекції. Допомогти виробити навички інтелектуальної праці, надаючи учням право на помилку та право на співпрацю.

Педагоги GFEN («Французька група нової освіти»: Поль Ланжевен, Анрі Валлон, Жан Піаже, Анрі, Одет Бассіс) у своєму маніфесті визначили, що її мета – це виховання вільно та критично мислячої особистості [7]. Засновники GFEN запропонували тезу про те, що «знання – це творення та пошук у протистоянні з раніше набутими знаннями, з критичною оцінкою того, що може бути давно прийнято усіма» [7].

Вченими було опрацьовано алгоритм майстерні застосування технології в практичній

професійній діяльності: «Індукція» («наведення») – створення емоційного настрою, мотивуючого творчу діяльність кожного, включення почуттів, підсвідомості, формування особистісного ставлення до предмета обговорення. «Деконструкція» – робота з матеріалом (текстом, словом, моделями та ін.). «Соціалізація» – співвіднесення своєї діяльності з діяльністю інших: робота в парі, малій групі, подання всім проміжного, а потім і остаточного результату своєї праці. Завдання – дати самооцінку та провести самокоррекцію.

Учень має знаходитися в активній позиції, розкривати внутрішній потенціал, сам будувати своє знання; особистість з новим менталітетом – учень має розвиватися як самостійна, творча, відповідальна, свідома особа. «Всі здібні!», тому варто дати шанс слабовстигаючим учням; бо кожна дитина має здібності практично до всіх видів діяльності, важливо вірно обрати методи виховання та розвитку; з метою переходу «від рівності по праву до рівності у справі», проявляти шанобливе ставлення до думки, варіантів; варто залучати інтенсивні методи навчання та розвитку: чи не просте повідомлення знань як незаперечних істин, а самостійне структурування та накопичення знання за допомогою методу критичного мислення до існуючих знань. Здібні учні обумовлюють формування нового типу педагога – вчитель не авторитарний наставник, а талановитий скульптор-митець; це обумовлює ставлення вчителя до учня як до себе рівного. Та вимагають розрахунку психологічних впливів, вміння обирати ефективну тактику психологічного впливу – активної цілеспрямованої діяльності, метою якої є отримання необхідної інформації або зміна психіки чи поведінки об'єкта (окремої людини чи групи людей) [6, с.108].

Таким чином, дана технологія (GFEN) на думку її авторів, замінює урок і відрізняється своєю спрямованістю до «Я» учня, до його інтересів, здібностей. Французькі педагоги запропонували змінити форми та методи в педагогіці та освіті, що є гальмом розвитку, становлення особистості, і висунули своє основне гасло: «Всі здібні!».

Майстер-клас – це інтерактивна форма навчання та обміну досвідом, що об'єднує формат тренінгу та конференції. Майстер-клас (від англійського *masterclass*: *master* – кращий в якій-небудь галузі + *class* – заняття, урок) дійсно є відкритою педагогічною системою, ефективною формою передачі знань і умінь, обміну досвідом навчання і виховання [2, с. 26]. Методика проведення мистецького майстер-класу з урахуванням мотиваційного та емоційного компонентів має здійснюватись в кілька етапів у мистецьких практиках і передбачає інтерпретацію мистецького «шедевру» або його творення. У зв'язку з цим варто розглянути такі педагогічні завдання: створити умови для естетичного розвитку дітей через індивідуальну та групову роботу у творчих майстернях. Підштовхнути до пошуку, творчої активності, позбавити їх почуття страху, розкріпачити, спонукати до спілкування та творчості. Займатися певним видом мистецтва, бути творцем «шедеврів» на своєму рівні, бути успішними, щасливими, вірити в свої можливості. Ці ідеї пов'язані з висновками В. Сухомлинського, який відзначав вагомість підвищення пізнавальної активності та розвитку креативних здібностей у процесі набування знань, застосування в навчальному процесі творчих ігор і вправ. Відомо, що художнє естетичне й емоційне збагачення дитини сприяє глибокому засвоєнню матеріалу [5, с.300].

Удосконалювати мистецькі навички та вміння учнів, використовуючи у методиці майстер-класу різні мистецькі техніки та художні матеріали з метою реалізації потенціалу

особистості. Розвивати інтерес до образотворчого та музичного мистецтва, вивчати культуру та спадщину свого краю з метою реалізації творчих можливостей і здібностей учнів через мислення, уяву та сприйняття. Виховувати соціально-успішну особистість. Сьогодні в Європі актуалізується теза У. Крейна, А. Брауна, Р. Феррара, Л. Виготського про «зону найближчого розвитку»: все те, що сьогодні дитина виконує у співпраці, завтра зможе виконувати самостійно. А. Брауном описано метод «взаємного навчання», діти по черзі стають «учителем» і керують в групі роботою інших [1, с. 204]. Відомо, що педагоги GFEN у своїх розробках спиралися на праці А. Макаренка, його віру в дитину, методику роботи з соціально занедбаними дітьми, бо процеси розвитку слідує за процесами навчання.

Творчі майстерні передбачають різні форми роботи: індивідуальне виконання завдання (на початковому етапі); роботу в парах (трійках, четвіках); робота в малих групах (колективна робота) тощо. Типи творчих майстерень відрізняються за складом учасників, можуть бути для учнів, для дорослих, універсальні. За метою та способами діяльності визначено типи: майстерні формування системи знань; майстерні по самопізнанню та розвитку; майстерні ціннісних орієнтацій [7].

Педагогічні методи роботи у творчих майстернях: репродуктивний; проблемний; евристичний; дослідницький. Так, інформаційно-евристичний і мотиваційний сприяє формуванню інтелектуальної сфери учнів. Методами активізації уваги школярів є мотивація, збудження інтересу, створення проблемних ситуацій, стимулювання, це спрямовано на розширення інтересу до різних стилів, жанрів, видів мистецтв, формування системних знань із різних видів мистецтв і формування спеціальних умінь, пов'язаних із художньо-педагогічною інтерпретацією мистецького твору. На цьому етапі сприяти розвитку емоційної чутливості – основи естетичного сприйняття творів мистецтва; засвоюється алгоритм художньо-педагогічної інтерпретації мистецького твору чи шедевр. Процес навчання має бути спрямований на впровадження інтерактивних, тренінгових технологій, теорії та історії мистецтва, та закріпленні практичних навичок. Цей етап передбачає використання різних форм організаційної роботи (як групові, так і індивідуальні); залучення методів навчання, які побудовані на принципах співтворчості, проблемності, «критичного мислення», «метод проекту» тощо. Наступний етап-емоційний, спрямований на розвиток смаку й емпатії як професійних якостей естетично-розвиненої особистості. Передбачає індивідуальні творчо-практичні тренінги, або групові мистецькі практики та лабораторії. Пізнання на цьому етапі пов'язано із збагаченням досвіду, процесами сприйняття шедеврів мистецтва, художньої інтерпретації мистецтва тощо. Черговий етап має являти собою презентацію навичок і досягнень особистості, передбачає реалізацію знань і вмінь. Метою цього етапу є формування учня до творчого застосування набутих знань і вмінь в самостійній мистецькій і концертній, виставковій діяльності. Упровадження технології творчої майстерні є важливою умовою формування активної естетично розвинutoї особистості, її любові до прекрасного, до мистецтва що є умовою та засобом розкриття здібностей створення умов для самоактуалізації та самореалізації, активізації пізнавальних інтересів і духовного потенціалу учнів.

«Ситуаційний метод» (кейс-метод) – це описові доповіді та повідомлення про повчальний випадок – це опис ситуації, яка реально існувала. «Кейс-стаді», за визначенням

науковців – це сукупність умов і обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини на певному етапі. Ситуація – це сукупність взаємопов'язаних фактів, явищ і проблем, що характеризують конкретний період чи подію. Метод аналізу конкретних ситуацій полягає у вивченні, аналізі та прийнятті рішень щодо ситуації, яка виникла або може виникнути. Ситуація дозволяє переносити теоретичні знання в практику. Учні моделюють ситуацію або знаходять її в реальному житті. З навчальної функції розрізняють чотири види ситуацій: ситуація – проблема (при аналізі слід знайти причину виникнення даної ситуації, ставлять і вирішують проблему); ситуація – оцінка (учні дають оцінку прийнятим рішенням); ситуація – ілюстрація (навчаються отримують приклади з основних навчальних тем); ситуація – вправа (учні вправляються у вирішенні неважких практично – орієнтованих завдань, використовуючи метод аналогії).

«Імітаційні вправи» – наявність заздалегідь відомого, правильного або найкращого способу вирішення проблеми (знання інструкцій, вимог, алгоритмів тощо). Цей метод більш простий і вимагає набагато менше часу.

«Ігрове проектування» (конструювання, розробка та захист методик творчого навчання, виховання). Проектне завдання. Передбачає створення загального для групи проекту. Кожна група пропонує свій шлях вирішення проблеми, розподіляє ролі. Цей метод може бути поєднаний з розробкою інших творчих проектів та інших завдань, які можна виконувати та готувати у позанавчальний час. Імітується засідання конференції з публічним захистом проекту.

«Навчальний (імітаційний) тренінг». Можна проводити на будь-якому етапі навчального заняття, передбачає відпрацювання певних навичок і вмінь за зразком, який показує викладач.

«Рольова гра» – відпрацювання різних варіантів поведінки у тих ситуаціях, в яких можуть опинитися учні (презентація поезії, конфлікт з однокласниками тощо). Гра дозволяє набути навичок прийняття відповідальних рішень у навчальній ситуації. Ознакою, що відрізняє рольові ігри від ділових, є відсутність системи оцінювання під час гри. Ігрова модель навчання має чотири етапи: орієнтація (введення у тему, ознайомлення з правилами гри, загальний огляд її перебігу); підготовка до проведення гри (ознайомлення зі сценарієм, визначення ігрових завдань, ролей); основна частина – проведення гри; обговорення.

«Розігрування ситуацій за ролями». Ігровий спосіб аналізу конкретної ситуації. Взаємодія учасників уроку – гри передбачає дискусію. Спрямований на розвиток поведінкових умінь. Розрахований на одну – дві години навчальної діяльності.

«Опрацювання дискусійних питань» – дискусія забезпечує активне, глибоке, особистісне засвоєння знань. Активне, зацікавлене, емоційне обговорення дозволяє осмислити інформацію, сприяє засвоєнню нових знань, може змусити людину замислитися, змінити або переглянути свої позиції. Під час дискусії здійснюється активна взаємодія учнів.

«Розбір мистецьких шедеврів». Учасники отримують однакові папки з однаковим набором різних артефактів і мистецьких шедеврів. Варто розібратися в «шедеврах», зробити мистецтвознавчий аналіз, адресувати їх відповідному виконавцю. Учень аналізує професійну ситуацію (художник, музикант, поет), робить висновки та приймає рішення.

«Діловий театр». Учитель знайомить з ситуацією та пропонує розподілити ролі її

учасникам, яким видається інструкція по виконанню ролей. В інструкції викладається позиція, яку займає дана особа. Урок можливо провести у формі творчої наради. Підсумком є прийняття конкретного рішення. Наприкінці уроку обговорюється процес дії та зміст прийнятого рішення, оцінюється поведінка учасників.

«Планування сценаріїв». Даний метод передбачає розвиток у учнів здатності до передбачення та прогнозування через обдумування стратегічних альтернатив розвитку організації, через розробку стратегії свого професійного поведінки. У висновку заняття учні оцінюють сильні та слабкі сторони розроблених сценаріїв професійної кар'єри та розвитку організації.

«Тренувальні вправи» (за Г. Альтшуллером). Відпрацювання в ігровій, навчальній, дослідницькій формах. Мета дії команд – знаходження технологічних норм оптимізації діяльності.

«Мозковий штурм» – є вільною формою дискусії, ефективним способом швидкого включення всіх членів групи до праці та взаємодії. Передбачає вільне формулювання своїх думок з певної проблеми. Він використовується для колективного вирішення проблем при розробці творчих проектів, де передбачаються генерація в групі різноманітних ідей, їх відбір і критична оцінка.

Життєвий досвід особистості, так само, як і досвід опанування мистецькими та культурними цінностями, що свідомістю не вичерпується. Феноменом духовного, основою є її власний світ – своєрідний мікрокосм. Універсум особистості, основою якого є духовність, вміщує в собі речі, які виходять за межі буття «наявного»; мінливість їх буття відбувається в процесі співтворчості, «миттєвості», «ситуативності», залученні як в мистецькі так і в життєві контексти. Інтерактивні форми та методи дозволяють учням актуалізувати абстрактні за своєю природою знання для підготовки та прийняття рішень, для розробки моделей, проектів тощо.

Творча активність не обов'язково має призводити до створення нового, суспільно вагомого. Головне, щоб продукт або процес творчості мав значення для розвитку особистості, адже суспільство розвивається завдяки розвитку кожної окремої особистості.

Отже, творча активність – це активність особистості, спрямована на перетворення дійсності та себе самої. Розвиток творчих здібностей, таких як продуктивна уява, емпатія, фантазія, інтуїція, нестандартне асоціативне мислення неминуче призводить до розвитку творчої активності. Завдяки творчій активності розвивається творчий потенціал особистості, відбувається реалізація особистості у творчості.

Література:

1. Кондратьев М. Ю. Азбука социального психолога-практика./ Кондратьев М. Ю., Ильин В. А. – М.: ПЕР СЭ, 2007. – 464 с.
2. Постельняк А.І. Управління розвитком творчого потенціалу педагога / А.І. Постельняк, О.В. Половенко // Завучу. Усе для роботи.–2012.–№1-2. Методист. Журнал у журналі. – №12. – С. 26.
3. Словник української мови. В 11- ти тт. – К.: Наукова думка, 1974. – Т.5. – С. 51-52.
4. Степанова Л. Методичні засади залучення молодших школярів до проєктивно-технологічної діяльності на уроках праці / Л. Степанова // Наукові записки Тернопільського національного університету. Серія Педагогіка. – 2006. – №3. – С.108-110.
5. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О Сухомлинський. // Вибрані твори: У 5 т. – К., 1987. – Т. 3. – С. 300.

6. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: Монографія. – К.: Міленіум, 2008. – 216 с.
7. Французская группа нового образования. История возникновения <http://www.lalien.org/Francuzskaya-gruppa-novogo?lang=fr>
8. Хайдеггер М. Исток художественного творения // М. Хайдеггер Работы и размышления разных лет. – М. : Гнозис, 1993. – С. 90.

Кормілець Сергій Володимирович,
вчитель фізичної культури
державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою
«Кадетський корпус» імені І.Г. Харитоненка м. Суми

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка наукової проблеми та її значення. Фізичне виховання громадян пов'язано, насамперед, з особистістю вчителя фізичної культури, його професійними знаннями, педагогічною майстерністю та професійною компетентністю. Адже вчитель фізичної культури повинен бути одним із найбільш компетентних фахівців, які проводять і координують дії щодо плану роботи школи з фізичного виховання, спорту, рекреації й туризму, організації роботи учнів на уроках фізичної культури та позаурочних заняттях, взаємодії з педагогічним колективом, батьками у створенні оптимальних умов для фізичного виховання й ведення здорового способу життя учнями. У нинішніх умовах залучення України до загальносвітових соціально-економічних і культурних процесів, до європейської інтеграції, зокрема в освіті, визначає питання компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя фізичної культури важливим аспектом державної освітньої політики, а також педагогічної теорії й практики.

Згідно нової освітньої парадигми фахівець повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої та дослідницької діяльності з вирішення нових проблем, соціально-оціночної діяльності, тобто він повинен бути компетентним і конкурентоспроможним досвідом.

Безумовно, без якісної підготовки фахівців неможливі інновації, соціально-економічний та соціокультурний розвиток суспільства. У Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) окреслено основні принципи її розбудови: гуманітаризація та демократизація освіти; пріоритетність загальнолюдських цінностей; створення умов для повної реалізації всебічного розвитку кожної людини та визначені найважливіші завдання і вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців [2].

Природно, що нові цілі вимагають пошуку нових можливостей їх вирішення. Це діалектичне протиріччя, що вимагає від вищої школи стабільності та мобільності одночасно, можливо вирішити шляхом розробки критеріїв та рівнів сформованості професійної компетентності фахівців, тобто якісними і кількісними показниками.

Метою статті є здійснення аналізу існуючих підходів до визначення поняття «професійна компетентність», розглянути його критерії та рівні, враховуючи професійні особливості фахівців з фізичного виховання.

Завдання дослідження – провести науково-методичний аналіз проблеми застосування компетентнісного підходу та обґрунтувати структурно-функціональну модель

компетентнісно-орієнтованої підготовки на уроках фізичної культури.

Сьогодні, як ніколи раніше, виникла нагальна потреба в якісно новій підготовці педагога, такої, що поєднує фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та практично орієнтованим, дослідницьким підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань. Існує думка, згідно з якою поняття «компетентність» включає знання, уміння, навички, а також способи виконання діяльності (О. Журавльов, Н. Тализіна, Р. Шакуров, О. Щербаков та ін.)

У психолого-педагогічній літературі виділяють такі поняття, як «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська компетентність». Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показує, що ці поняття вживаються неоднозначно, у різному науковому тлумаченні.

У психологічних дослідженнях детально розглянуто поняття «управлінська компетентність» як сукупність знань, умінь і навичок у сфері теорії наукового управління. При цьому, воно поряд із соціально-психологічною, комунікативною компетентністю розглядається як складова поняття «професійна компетентність керівника». У рамках цього підходу було виконано ряд досліджень з метою дослідити й установити переважне значення того чи іншого аспекту для рівня професійної компетентності керівника в цілому.

У фізичнім вихованні необхідно ґрунтуватися на духовному фундаменті особистості, розбудовуючи в дітей прагнення до самоаналізу, самооцінки, самовдосконалення. Компетентнісний підхід в області фізичної культури допоможе реалізувати ці й інші завдання сучасного уроку, сприяючи формуванню ключових компетенцій учнів.

Фізична культура – одна зі складових загальної культури людини, яка багато в чому визначає її відношення до навчання, поведінка в побуті, у спілкуванні. Модернізація освітньої системи в Україні вимагає докорінної перебудови фізичного виховання. У цей час діяльність учителів фізичної культури спрямована на вирішення наступних завдань:

- формування системи знань про фізичну культуру й життєво важливих рухових умінь і навичок;
- розвиток індивідуальних рухових здібностей і підвищення рівня фізичної підготовленості учнів;
- виховання ціннісних орієнтацій на фізичне вдосконалення особистості;
- формування потреби в регулярних заняттях фізичними вправами й обраним видом спорту;
- виховання моральних і вольових якостей;
- розвиток досвіду міжособистісного спілкування.

На сьогоднішній день немає єдиної класифікації компетенцій, як немає і єдиної точки зору на те, скільки і яких компетенцій повинно бути сформовано в учнів.

Вивчивши праці вітчизняних педагогів І.В. Піглова, 1998; О.В. Голубов, 2000; Л.А. Дюкіна, 2000; Д. Ш. Садетдінов, 2000 та ін., ми спробували систематизувати прояви ключових компетенцій у процесі вивчення навчального предмета «Фізична культура», визначивши їх соціальну й особистісну значимість для учнів.

У процесі дослідження було створено програму діяльності вчителя фізичної культури з формування ключових компетенцій учнів. В основу закладений освітній стандарт середньої

(повної) загальної освіти з фізичної культури, де в основних вимогах до рівня підготовки випускників старшої школи зазначено, що учень повинен набути наступні компетентності: у сфері оздоровчо-реабілітаційної, рухової діяльності, самоконтролю й індивідуального фізичного розвитку.

Прояв ключових компетенцій у сфері фізичної культури		
Ключові компетенції	Соціальна значимість	Особистісна значимість
1. Загальнокультурна	Пізнання культурно-історичних основ фізичної культури, усвідомлення ролі фізичної культури у формуванні здатності до досягнення всебічного фізичного й духовного розвитку, здорового способу життя; збереження здоров'я й високої працездатності; підготовка до праці й захисту Батьківщини	Визначення значення систематичних занять фізкультурою для поліпшення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості й профілактики захворювань; розвиток інтересу й звички до систематичних занять фізичною культурою й спортом
2. Навчально-пізнавальна	Пізнання основ фізичного розвитку й виховання з метою формування духовно багатой і фізично здоровішої особистості	Засвоєння знань, необхідних для занять фізичною культурою й спортом; знання основ особистої й суспільної гігієни; володіння знаннями про правила регулювання фізичного навантаження в умовах проведення ранкової зарядки, регулярних занять спортом
3. Комунікативна	Володіння різними видами інформації; уміння вести дискусію із проблем розвитку спорту й занять фізичною культурою; вироблення власної позиції з даних питань	Уміння аналізувати й оцінювати діяльність друзів, однокласників; уміння давати рекомендації для самостійних занять фізкультурою, опираючись на сучасні фізкультурно-оздоровчі технології
4. Соціальна	Розуміння користі занять фізичними вправами для здоров'я людини, підвищення її працездатності й збільшення тривалості життя, а також ролі фізичних вправ у профілактиці професійних захворювань, у боротьбі з виробничим травматизмом	Уміння використовувати засоби фізичної культури для підготовки до професійної діяльності; володіння сучасними вимогами до наукової організації праці й відпочинку
5. Особистісна	Володіння прийомами самореалізації; особисте й життєве самовизначення	Володіння прийомами особистісного самовираження й саморозвитку; уміння контролювати фізичний стан організму

Розвиток комунікативної компетенції здійснюється на всіх уроках фізичної культури.

Впровадження даної програми в навчальний процес допоможе сформувати учнів:

- здатність працювати без постійного управління, брати на себе відповідальність щодо власної ініціативи;
- уміння проявляти ініціативу, не запитуючи інших, чи треба це робити;

- готовність визначати проблеми й шукати шляхи їх вирішення;
- уміння аналізувати нові ситуації й застосовувати в них уже набуті знання;
- уміння співпрацювати з іншими;
- готовність здобувати нові знання з власної ініціативи (враховуючи свій досвід і зворотний зв'язок з навколишніми);
- уміння переймати нове з досвіду спортсменів більш високого класу.

Діяльність учителя фізичної культури з формування ключових компетенцій учнів		
Мета фізичного виховання	Засоби фізичної культури, уміння й знання, що забезпечують індивідуальне здоров'я	Сформовані компетенції
1. Виховання дбайливого ставлення до власного здоров'я, набуття вмінь і навичок в індивідуальних заняттях фізичною культурою, орієнтованих на підвищення працездатності, попередження захворювань	Комплекси лікувальної фізичної культури. Надання першої допомоги при травмах. Визначення індивідуальних особливостей фізичного розвитку й підготовленості. Розуміння значення здорового способу життя, профілактика шкідливих звичок засобами фізичної культури	Особистісна
2. Оволодіння технологіями сучасних оздоровчих систем фізичного виховання	Комплекси прикладних, професійно-прикладних фізичних вправ. Найпростіші прийоми аутогенного тренування й релаксації для зняття стомлення й підвищення працездатності. Знання особливостей фізичної працездатності людини, факторів позитивного впливу фізичних вправ на здоров'я й формування здорового способу життя	Соціальна, компетентність в оздоровчо-реабілітаційній діяльності
3. Збагачення рухового досвіду прикладними, професійно-прикладними вправами, орієнтованими на підготовку до майбутньої життєдіяльності	Загальна й прикладна фізична підготовка. Володіння способами рухової діяльності. Уміння виконувати тестові завдання, за допомогою яких визначають індивідуальний рівень фізичної підготовленості	Навчально-пізнавальна, компетентність у руховій діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей фізичного розвитку й медичних показань
4. Засвоєння системи знань про заняття фізичною культурою, їх роль і значення у формуванні здорового способу життя й соціальної орієнтації	Знання особливостей особистого здоров'я, фізичного розвитку, можливостей їх корекції за допомогою занять фізичними вправами; володіння методикою організації індивідуальних форм занять фізичними вправами; уміння виконувати індивідуальні комплекси вправ, використовувати набуті знання й уміння в практичній діяльності	Загальнокультурна, особистісна

Враховуючи зазначені вище особливості можна стверджувати, що професійна компетентність педагога охоплює широке коло питань вирішення професійних і особистісних завдань, що сприяють розвитку особистості учнів. Це покладає на педагога велику відповідальність за навчання й виховання підростаючого покоління, майбутнього члена суспільства, котрий вміє вирішувати різні професійні й соціальні ситуації у своїй життєдіяльності. Таким чином, педагог – це не тільки людина, яка передає знання, вчить різним навичкам і вмінням, але й учитель, який учить жити.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури, який ґрунтується на міждисциплінарних, інтегрованих вимогах до результату освітньої діяльності, потребує подальшого наукового дослідження, оскільки він вимагає від учасників навчально-виховного процесу кардинально змінювати як ціль, так і вектор змісту вищої фізкультурної освіти: від передачі знань і вмінь предметного змісту до формування розвиненої особистості із життєвими й професійними компетенціями.

Виходячи з даного змісту професійної компетентності, можна припустити, що професійна компетентність повинна мати чітку структуру, що визначає її зміст.

Література:

1. Атласова О. М. Развитие профессиональной компетентности руководителей школ в процессе повышения квалификации : автореф. дис. канд. наук / О. М. Атласов. – СПб., 1995.
2. Берестова Л. И. Социально-психологическая компетентность как основа эффективности управленческой деятельности : автореф. дис. ...канд. наук / Л. И. Берестова. – М., 1994.
3. Дергач А. А. Педагогическое мастерство тренера / А. А. Дергач, А. А. Исаев. – М. : Физкультура и спорт, 1981.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. :МГФ Знание, 1996.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.,1986.
6. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М : МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
7. Равен Дж. Педагогическое тестирование. Проблемы. Заблуждения. Перспективы / Дж. Равен. – М. : Когнито центр, 1999. – 345 с.
8. Реан А. А. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. – СПб. : Питер, 2000. – 416 с.

Котькало Євгенія Сергіївна,
учитель біології та основ екології
Великочернечинської спеціалізованої школи I-III ступенів
Сумської районної ради Сумської області

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ОСНОВ ЕКОЛОГІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ

Відповідно до Державної національної програми „Освіта“, одним із шляхів реформування освіти в Україні є створення та запровадження в навчально-виховний процес таких освітніх технологій, які були б спроможні розкрити та розвинути позитивний інтелектуально-особистісний потенціал учнів, сформувати в них уміння приймати рішення, бути свідомим громадянином своєї держави, проявляти ініціативу, самостійно здійснювати пошук, обробку та аналіз інформації [2]. Одним із шляхів реалізації даної програми є

впровадження технології проектного навчання. Навчальні проекти спрямовані на створення нового продукту, передбачають включення учнів у цілеспрямовану, практичну, самостійну діяльність для вирішення навчальних проблем з обов'язковим практичним результатом. Проектне навчання забезпечує зв'язок теоретичного матеріалу з життєвим досвідом учнів, можливість його практичного застосування, що підвищує пізнавальний інтерес школярів, активізує їх пізнавальну діяльність, а отже, якість і стійкість знань.

Проблема організації проектної діяльності є предметом вивчення таких вчених: Т. Антонюка, В. Бондаря, Г. Ісаєвої, Д. Каттерік, О. Киричука, А. Лігоцького, Н. Матяш, О. Пехоти, Д. Сисоєвої, Ж. Тоценка, С. Ящука [1]. В українській педагогіці проектне навчання досліджували: Т. Кручиніна, А. Касперський, К. Баханов [8]. Метод проектів детально розробили автори системного курсу «Intel Teach to the future (Навчання для майбутнього)» [3].

Отже, на підставі аналізу педагогічних можливостей проектного навчання та практичного досвіду, розроблено авторську структурно-організаційну методичну модель проектного навчання біології та основ екології учнів спеціалізованої школи (рис. 1.).

Мотиваційно-цільовий компонент структурно-організаційної моделі включає визначення актуальної проблемної ситуації, яка буде в основі тематики навчального проекту, формулювання мети та визначення завдань роботи учнів. Навчальні проекти з біології та основ екології дають змогу залучати учнів до розв'язання різних проблем, будувати нові стосунки, нову систему спілкування, що, у свою чергу, зумовлює нові обов'язки й значно вищі вимоги до пізнавальної діяльності.

Змістовий компонент проектного навчання включає формулювання змісту проектного навчання, вибір його форми та визначення вимог щодо організації проектного навчання, встановлення критеріїв оцінювання навчального проекту з біології та основ екології. Цьому компоненту відповідає пошуково-підготовчий етап роботи над навчальним проектом, який включає ознайомлення учнів із змістом та сутністю, організацією проектного навчання під час вивчення біології, а також формування дослідницьких груп школярів, визначення тематики проектів, розподіл обов'язків у групі, встановлення дедлайнів звітування учнів про результати діяльності.

Діяльнісний компонент передбачає безпосередній пошук шляхів розв'язання поставленої проблеми, проведення дослідження, обробку результатів. Учні знаходять варіанти реалізації зібраного матеріалу, готують презентацію навчального проекту як кінцевого продукту у відповідній формі. Діяльнісний компонент проектного навчання озброює учнів технологією самовизначення й самореалізації та включає практично-дослідницький етап роботи над навчальним проектом, що має на меті практичне застосування учнями теоретичних знань з конкретної проблеми у межах навчальної дисципліни чи інтегрованих наук, пошуково-дослідницьку роботу школярів, спрямовану на одержання доказів, фактів, математичної статистики, наочного матеріалу тощо, які б коментували суть біологічного чи екологічного навчального проекту.

Результативний компонент представлений презентаційним та рефлексивним етапами роботи над навчальним проектом, що передбачають оформлення результатів дослідження, презентацію дослідження, оцінювання навчального проекту, здійснення учнями самоаналізу,

окреслення перспективи проектного навчання на майбутнє. Включає ефективність впровадження проектного навчання в освітньо-виховний процес, дидактичні можливості навчальних проектів. У результаті роботи над навчальним проектом в учнів формуються навички роботи в колективі, підвищується рівень продуктивної творчої діяльності, розширюється кругозір.

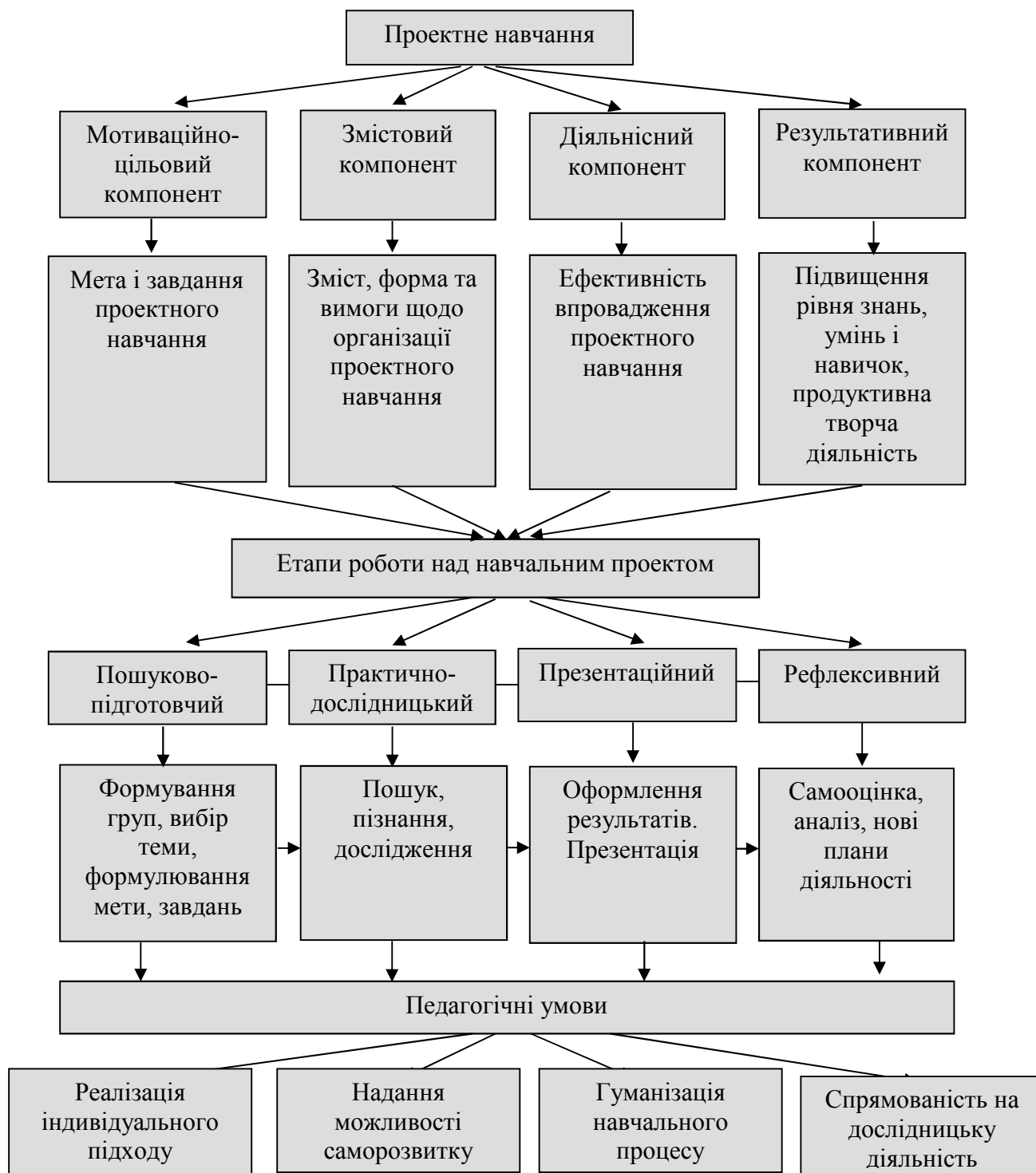
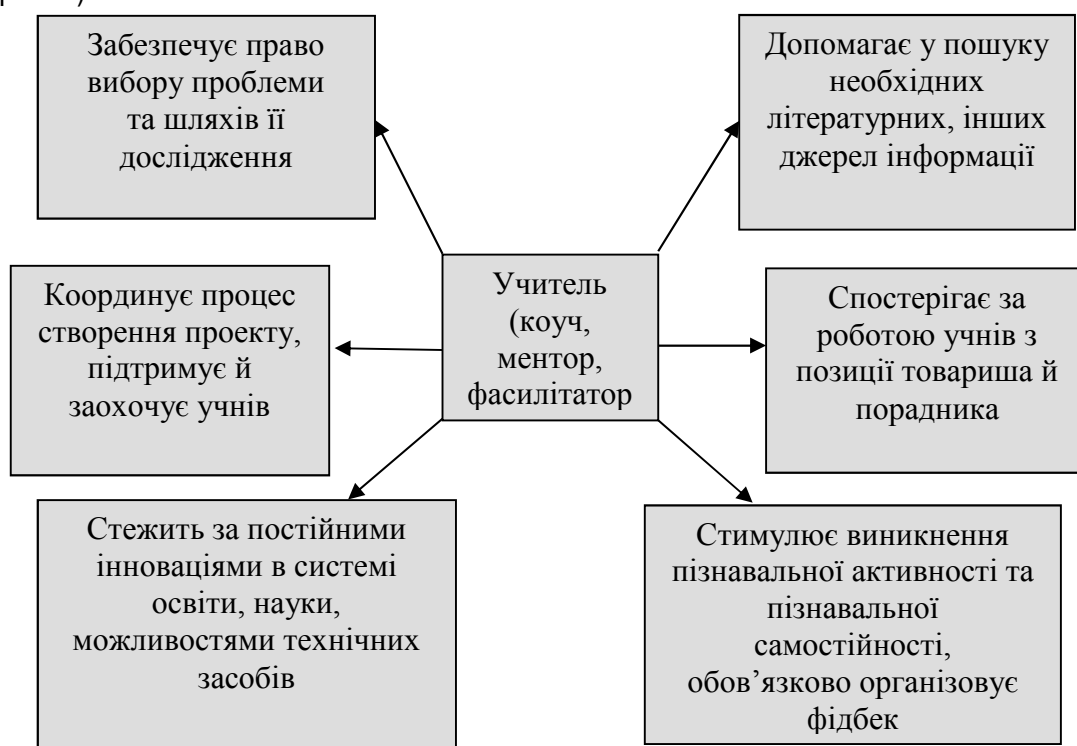

Рис. 1. Структурно-організаційна методична модель проектного навчання

Результати навчального проекту з біології та основ екології оформлюються у будь-якій формі, заздалегідь обговореній у групі та узгодженій з учителем. Це може бути

інформаційний буклет, стіннівка, альбом, збірник, план-карта, путівник-реферат, фотовиставка, відеоролик, відеофільм, виступ агітаційної бригади, мультимедійна презентація, програма тренінгу, сценарій біологічного вечора, рекламний ролик, соціальна програма, акція, інформаційне засідання тощо. Можливе використання комбінованих форм, наприклад, проведення біологічного вечора на матеріалі, отриманому під час роботи над навчальним проектом, подальша демонстрація наочності (виставка фотографій, гербаріїв рослин, колекцій комах чи муляжів тварин), подарунок буклетів-пам'яток з основною інформацією з теми навчального проекту чи з конкретними практичними рекомендаціям щодо тих чи інших дій. Слід наголосити, що виконання навчальних проектів саме з біології та основ екології передбачає широкий спектр практичних доробків, які можуть бути використані в якості навчального матеріалу наступному поколінню школярів, мати цінність з точки зору інформаційного забезпечення, бути основою публіцистичного матеріалу різних періодичних видань.

Враховуючи дидактичні особливості проектного навчання, було визначено такі функції педагога (рис.2.):

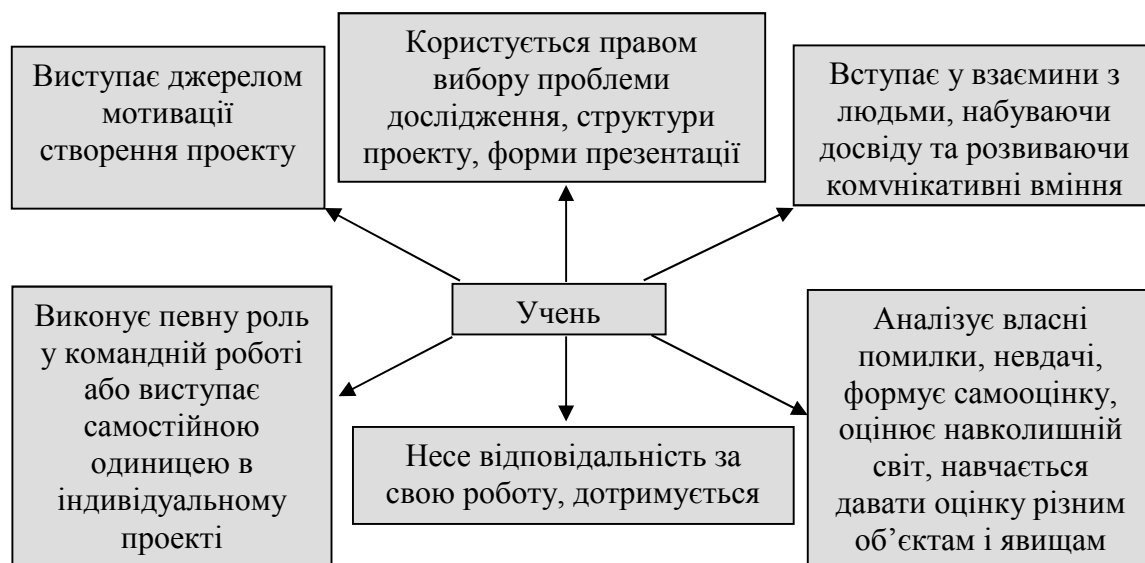
Рис. 2. Функції вчителя під час впровадження проектного навчання

Основними напрямками діяльності школярів під час створення навчального проекту є (рис. 3.):

Під час створення навчальних проектів учитель зобов'язаний урахувувати інтереси та побажання учнів, знати їх навчальні можливості, творчі здібності. Позиція вчителя у проектному навчанні є позицією коуча, ментора, фасилітатора.

Перед створенням навчального проекту учень виявляє ініціативу у визначенні проблеми дослідження, пропонує своє бачення шляхів її розв'язання. Самостійний вибір теми навчального проекту повинен закріпити почуття відповідальності за свою роботу. Працюючи над проектом, у школярів формуються навички співробітництва, вміння планувати

роботу, звітувати один перед одним. Під час збору інформації або апробації результатів дослідження школярі вступають у взаємодію з людьми різного віку та соціального статусу. Важливим є процес рефлексії, коли учень оцінює свою роботу, аналізує помилки, знаходить варіанти їх виправлення.

Рис. 3. Напрями діяльності учнів під час створення проекту

Таким чином, навчальний проект – це інноваційна форма організації навчального процесу, що ґрунтується на самостійній діяльності учнів, яка спрямована на формування умінь практичної реалізації набутих теоретичних знань, умінь і навичок. Проектне навчання – це цілеспрямована творча діяльність, яка характеризується дослідженням проблеми, теоретичною та практичною реалізацією отриманих результатів.

Література

1. Генкал С.Е. Особливості застосування індивідуальних освітніх проектів у профільних класах : метод. реком. / Уклад. : С.Е. Генкал. – Суми. : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2005. – 40 с.
2. Державна національна програма «Освіта» // Завуч. – 2005. – № 17-18 (241). – С. 16-18.
3. Нанаєва Т. Intel® Навчання для майбутнього / Нанаєва Т. – К. : «Нора-прінт». – 2006.
4. Пехота О.М. Освітні технології : навч. -метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 251 с.

Кошій Антоніна Степанівна,
«учитель-методист», учитель хімії Степанівської ЗОШ I-III ст. №1
Сумської районної ради Сумської області

ІНФОГРАФІКА ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ХІМІЇ

У сучасному суспільстві, із-за постійного збільшення обсягів і різноманітності форм інформації, що подається користувачу, набуває розвитку явище інформаційного перевантаження, яке призводить до виникнення проблем у її сприйнятті та засвоєнні. Тому виникає необхідність створення умов ефективного і комфортного сприйняття і переробки інформації, передачі від учителя учню знань, ідей і вказівок у різних формах. Як зазначають сучасні дослідники [2, с.185], наразі в засобах комунікації відбувається перехід від вербальної передачі інформації до візуального її відображення, що призводить до появи

нових напрямків і технологій візуалізації, які дозволяють по-новому організувати навчальне середовище.

Відомий психолог А.О. Вербицький зазначає, що процес візуалізації – це згортання інтелектуального змісту в наочний образ; будучи сприйнятим, образ може бути розгорнутий і служити опорою адекватних розумових і практичних дій [2]. На думку вчених (О.М. Князевої, В.М. Розіна, Ю.М. Шилкова, І.А. Герасимової та інших), перетворення інформації в наочні образи веде до більш глибокого осмислення, узагальнення, ефективного сприйняття інформації людиною [3].

Інформаційна насиченість навчального процесу з хімії вимагає відповідної підготовки візуально доступного навчального матеріалу. Однак проблема небезпеки, шкідливості, дефіциту реактивів та обладнання хімічних кабінетів призводить до того, що експериментальна дисципліна стає майже теоретичною і нецікавою для учнів. До того ж, у науці багато матеріалу (будова атома, рух електронів, кристалічні ґратки, технологія виробництва тощо), засвоєння якого потребує розвинутої уяви, запам'ятовування та абстрактного мислення. Для пояснення учителі хімії використовують статичні таблиці, на яких схематично зображено хімічні процеси. Таблиці, з одного боку, допомагають учителю унаочнити наукову інформацію, а з іншого – ускладнюють, бо при поясненні важко зосередити увагу учнів на одній її частині. Вони мимоволі розглядають усі деталі таблиці і відволікаються. У такому випадку не завжди вдається встановити зв'язок між словом і зоровими образами. Учні швидко стомлюються, втрачають інтерес до вивчення предмету, а вчитель потребує від них осмислення логічних схем, узагальнень, обґрунтованих висновків. Вирішити ці проблеми допомагає інфографіка – сучасний метод «згортання» великих блоків інформації до самих головних понять.

Поняття інфографіки використовується дуже давно для відображення різного роду діяльності, проте вона отримала нове визнання лише останнім часом завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Інфографіка (англ. Information graphics; infographics) – це візуальне подання інформації, знань, даних. Під цим терміном розуміють будь-яке поєднання графіки і тексту, від класичного варіанта, коли текст супроводжується пояснючими малюнками, до новаторського, де на перший план виходить графіка, а текст має вже менше значення. Таким чином, будь-яка інформація, передана графічним шляхом, відноситься до інфографіки [4].

Однак інфографіка передбачає не тільки графічний спосіб передачі даних, а й унікальний метод систематизації великого обсягу інформації. Вона дає можливість візуально продемонструвати взаємозв'язок суб'єкта та об'єкта, фактів та предметів, а також часу та простору.

Відомо, що людина сприймає будь-яку інформацію відразу всіма органами чуттів, у той час як простий текст або таблиця апелюють лише до логіки. Картинки не тільки здатні викликати додаткові асоціації і дозволити людям глибше зрозуміти суть висловлювання, а й дають можливість швидше запам'ятати те, про що йде мова в інфографіці. Саме тому подача інформації таким шляхом є ефективною. Особливо добре інфографіка справляється, коли потрібно продемонструвати співвідношення між якимись параметрами, або побудувати алгоритм роботи. За допомогою інфографіки можна легко впорядкувати велику кількість

інформації різної за своєю природою. Наприклад, якщо статистичні дані мають багато параметрів, звичайна таблиця швидко заплутає людину, а інфографіка дозволить їй самій контролювати досліджувані параметри: погляд сам звернеться до тих показників, які читачеві найцікавіші. Інакше кажучи, інфографіка дозволяє просто, легко, доступно та привабливо за дизайном донести складну інформацію.

Потенціал застосування інфографіки на уроках хімії є досить потужним. Визначимо основні напрями використання даного засобу:

1. Візуалізація навчального матеріалу на уроці:

– Створення інфографіки уроку під час вивчення великого за обсягом теоретичного матеріалу, зокрема, вивчення хімії елементів у 10 класі та класів органічних сполук в 11 класі, допомагає учням правильно організувати подачу матеріалу та його осмислення. Прості діаграми, схеми або малюнки допомагають швидше засвоювати певні обсяги інформації, легше їх запам'ятовувати, а також простежувати взаємозв'язок між блоками інформації. Навчальний матеріал, представлений у компактному та яскравому вигляді, зацікавить учнів, більше утримає їх увагу і допоможе зв'язати отриману інформацію в цілісну картину.

– Побудова інфографіки алгоритму набуває актуальності при вивченні якісних реакцій і розв'язуванні типових і ускладнених задач.

– Моделювання хімічних процесів та явищ, які практично неможливо, а іноді й шкідливо, демонструвати у шкільному кабінеті.

2. Відтворення навчального матеріалу вдома або на уроці:

– Створена інфографіка уроку слугуватиме учню опорним конспектом під час виконання домашнього завдання.

– Інфографіка є ефективним засобом узагальнення навчального матеріалу при підготовці до ДПА та ЗНО.

– Для систематизації та закріплення знань можна використати «недописану» інфографіку, яку учні самостійно відтворять вдома.

– Для актуалізації опорних знань, наприклад, при повторенні основних понять, закономірностей тощо.

3. Формування умінь та здатності до самоосвіти:

– Запропонувати учням в якості контрольної або самостійної роботи створити яскраву графіку, в якій би відображувалися певні хімічні процеси та інше.

Усе це дозволяє учням ефективно й надовго запам'ятати досліджуваний матеріал, а також застосовувати засвоєне в дослідній та практичній діяльності.

Отже, інфографіка може бути ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів, відмінною опорою як вчителів в процесі проведення заняття, так і учням у процесі самонавчання. Використання інфографіки у навчально-виховному процесі сприятиме кращому сприйняттю матеріалу, підвищенню ефективності самостійної роботи, формуванню практичних умінь й навичок опрацювання різноформатної інформації, надає можливість учням бачити результат своєї праці.

Інфографіка відрізняється мобільністю, конструктивізмом, дозволяє створити необхідні

умови для підвищення якості хімічної освіти. Її використання на уроках хімії дає можливість учням попрацювати з інформацією та засвоїти її через домінуючий тип інтелекту. Вона виступає вже не просто як інструмент індивідуалізації навчання, а як багатofункціональний інструмент, область застосування якого в освіті може бути досить широкою: урок, проект, дослідницька діяльність, самоосвіта. Процес роботи з нею задіює всі рівні мислення. Учень, провівши власне дослідження з теми, аналізує матеріал, виділяє акценти і самостійно створює інфографіку. Робота над нею сприяє більш ретельному вивченню матеріалу, розвиває критичне мислення. Переваги інфографіки (наочність, яскравість, інтерактивність, лаконічність, організованість, зручність, технологічність, структурованість подачі інформації) є доречними для активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Процес створення інфографіки складається з декількох етапів: формулювання мети створення інфографіки та визначення аудиторії (учні, колеги, батьки тощо); збір даних по темі, представлених у різних форматах (текстовий контент, графіка, відеоматеріали, сторінки таблиць тощо); аналітика та обробка інформації; побудова доступної візуалізації, верстка (компоновка та унаочнення матеріалу, вибір формату (презентація, слайд-каст, односторінкова картинка, відеоролик) [4].

Інфографіку можна створити за допомогою простих повсякденних інструментів (міліметровка, олівці, маркери і лінійки тощо). Проте, на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій існує багато сервісів у мережі Інтернет для її створення: інтерактивні дошки-плакати (Glogster, WikiWall, Twiddla, Padlet), шкала часу (www.dipity.com, timetoast.com), хмара ключових слів (Wordle, www.tagxedo.com/), карти знань (zoho.com, Bubbl.us), діаграми і графіки (OmniGraffle, Balsamiq), інтерактивні карти (Api.yandex.ru/maps/tools/constructor, mapsengine.google.com/map), сервіси наочного резюме (vizualize.me/, Resumup.ru, Vizualize.me, Kinzaa.com), трьохвимірні інфографіки (CromeExperiments, WebGL) тощо.

Отже, використання на уроках хімії інфографіки є вимогою сьогодення, необхідним чинником реалізації дидактичних цілей і завдань відповідно до освітнього стандарту. Упровадження даного методу дає можливість підвищити рівень індивідуалізації навчання, а також моделювати хімічні процеси та явища, які практично неможливо, а іноді й шкідливо, демонструвати у шкільному кабінеті. Застосування інфографіки в навчанні школярів допоможе вчителю розвивати в учнів креативне і критичне мислення, пам'ять і увагу, а також зробити процеси навчання цікавішими і результативнішими. Візуалізація є основою сучасного інформаційного простору, адже без відповідних зорових образів неможливо уявити успішний навчальний процес. Нині інфографіка набуває все більшого значення у напрямках розробки довідкових і навчальних систем, інтерактивних сервісів, у тому числі і навчального призначення.

Література

1. Аранова С.В. К методологии визуализации учебной информации. Интеграция художественного и логического / С.В. Аранова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2011. – № 2. – С.18-24.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
3. Гончарова Ю. Медіаконвергенція та мультимедійність як специфічні особливості

функціонування сучасних Інтернет-ЗМІ / Ю. Гончарова // Науковий пошук молодих дослідників. Збірник наукових праць студентів. – Луганськ. – ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – №5, Ч.І. – С. 133-138.

4. Инфографика. Крупный план [Електронний ресурс] // Инфографика в примерах. – Режим доступа : <http://infoanalyze.blogspot.ru/2010/06/blog-post.html>.

5. Кантор А. Кому и зачем нужен рейтинг художников [Електронний ресурс]. / А. Кантор // «Единый художественный рейтинг». – Вып. 3. – 2000. – Режим доступа: <http://rating.artunion.ru>.

Крамаренко Л.Д.

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

АНДРАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В СТРУКТУРІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми. Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в політичному, економічному й соціальному житті нашої держави. Значним поступом стала поява стратегічних нормативно-правових актів, які заклали підвалини нової парадигми освіти – орієнтації на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентності в європейському та світовому просторах, виховання покоління молоді, що буде захищеним і мобільним на ринку праці, здатним робити особистісний духовно-світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички й компетентності для навчання протягом життя.

Аналіз наукових публікацій і досліджень. Різноманітні аспекти андрагогіки як теорії навчання дорослих досліджували зарубіжні та українські учені: Дж. Адамс-Вебер, А. Гордон, С. Змейов, В. Пуцов, Е. Торндайк, Н. Протасова, В. Олійник, Г. Єльнікова, С. Крисюк, А. Зубко та ін. Особливості організації навчання дорослих у системі неперервної освіти представлені у працях В. Андрущенко, І. Зязюна, І. Зель, В. Кременя, Л. Лук'янової, Н. Ничкало та ін. Питання підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної освіти розглядали В. Бедь, В. Буренко, Н. Клокар, Т. Сорочан, В. Бондар, К. Гуркевич, Є. Климова, М. Кухарєва, П. Худоминський, Т. Шамова та ін.

Метою статті є спроба визначити основні параметри роботи викладача кафедри щодо впровадження в навчальний процес принципів андрагогіки при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. З огляду на тему пропонованого дослідження, варто окреслити сутність назви «соціально-гуманітарні дисципліни»: її перша складова «соціально» (лат. *Socialis* – суспільний) – означає, що розглядаються саме науки про суспільство, а друга – «гуманітарні» (лат. *Humanitas* – людство, людяність), – що йдеться про складові усієї багатоманітності гуманітарних наук [6, с.14]. Соціально-гуманітарний компонент поєднує у собі два поняття: соціальність та гуманітарність. Бути соціально компетентним вчителем – це усвідомлювати значущість педагогічної діяльності, розуміти суть соціальних проблем, які існують як в суспільстві, так і в світі. Гуманітарний аспект вказує на те, що вчитель повинен одночасно усвідомлювати себе носієм національних цінностей і мати планетарне мислення [6, с.15].

Питання вибору стилю навчання дорослих на курсах підвищення кваліфікації є досить важливим, оскільки його ефективне та якісне вирішення забезпечує успішну реалізацію мети, завдань та змісту освітніх кваліфікаційних програм навчання з урахуванням потреб та досвіду слухачів, спрямованих на набуття нового досвіду, отримання стійкого якісного результату професійного розвитку тощо. У практиці організації курсів підвищення кваліфікації у роботі з дорослою аудиторією залежно від її рівня підготовленості, мети, змісту навчання використовують такі традиційно усталені стилі навчання дорослих:

- залежний стиль, коли ведуча роль у навчанні належить викладачеві, тому, хто навчає. Він – довільний у визначенні вивчення нового, незнайомого для слухачів матеріалу; в основі стилю навчання – знання та авторитет викладача;

- стиль співробітництва, партнерства передбачає активну участь в оволодінні навчальним матеріалом. Він реалізується у випадку, коли ті, хто навчаються, мають певний рівень досвіду про порушену проблему, що використовується у ході педагогічної взаємодії;

- незалежний стиль є доречним переважно в самостійному оволодінні матеріалом у процесі консалтингу та організаційної підтримки викладачем у випадку, коли той, хто вчиться, володіє навичками самостійної роботи, зокрема у процесі індивідуального навчання та роботи у малих групах [1, с.353].

Крім дотримання вище зазначених стилів при викладанні соціально – гуманітарних дисциплін на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників ми повинні враховувати андрагогічні принципи, що надають певні акценти освітній діяльності та відповідають специфіці навчання дорослих: провідна роль слухача у процесі навчання; прагнення до самореалізації, самостійності, до самоврядування; наявність життєвого (соціального, професійного) досвіду, який можна використовувати як джерело навчання; навчання для розв'язання важливої життєвої проблеми й досягнення конкретної мети; негайне застосування здобутих під час навчання вмій, навичок, знань, якостей; детермінованість навчання часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами; організація процесу навчання дорослої людини як сумісної діяльності того, хто навчається, і того, хто навчає, на всіх етапах [3, с.67].

За твердженнями І.О.Зель, андрагогічна компетентність – це інтегративна якість особистості, яка проявляється у здатності створити оптимальні умови для навчання дорослих; передбачає розвиток творчих здібностей дорослої людини; сприяє опануванню дорослою людиною вміннями, навичками планування, реалізації, відбору змісту, форм, методів навчання та здійсненню не тільки традиційної інформаційно-накопичувальної, але й методологічно-орієнтованої освіти, необхідної людині для роботи з потоком інформації, що постійно розширюється [4, с.74].

Дорослі навчаються ефективно лише тоді, коли: мають мотивацію до навчання; мають комфортне середовище; застосовуються різноманітні методи та технології навчання, що враховують індивідуальні особливості учасників навчально-виховного процесу; навчання будується з урахуванням знань, умінь та практичного досвіду слухачів ;існує можливість практичного застосування набутих вмій і знань; мають достатньо часу на засвоєння нових знань та вмій; мають можливість здійснювати контроль над самим процесом навчання; в процесі навчання досягають успіху; можуть побачити використання набутих знань та вмій на

практиці.

Навчання педагогів на курсах підвищення кваліфікації вчителів викладачами кафедри соціально-гуманітарних дисциплін передбачає опрацювання дисципліни «Освіта XXI століття: виклики, пошуки відповідей». Дисципліна присвячена розкриттю закономірностей та особливостей розвитку національної системи освіти та провідних країн світу в умовах глобалізації, євроінтеграційних процесів та інформатизації суспільства. Курс виконує функцію оновлення та удосконалення знань і вмінь з філософських, правових, економічних, політичних та інших актуальних питань діяльності педагогічних працівників, яка потребує високого рівня розвитку загальної культури й особистих якостей педагога як людини та громадянина.

Метою дисципліни є розкриття головних проблем освіти як соціального інституту, вивчення теоретико-методологічних основ освіти в сучасній філософії та соціології освіти; узагальнення знань слухачів у сфері освіти на теоретико-методологічному рівні, а також залучення їх до філософського та соціологічного осягнення ідеї освіти, як соціокультурного феномену та вироблення їх власної світоглядної концепції освіти; вивчення освітнього права як фундаментальної складової, законодавчої і нормативної бази функціонування системи освіти України, організаційних основ структури управління освітою; формування у педагогів сучасних теоретичних і практичних знань та вмінь для роботи в освітньому інформаційному просторі; сприяння формуванню високого рівня компетентності і культури.

Основні завдання – ознайомлення слухачів з особливостями предметної ідентифікації філософії та соціології освіти та актуальними проблемами, що досліджуються ними; – розгляд основних законодавчих актів з питань розвитку освіти, принципів формування нормативно – правового забезпечення освіти України, структуру та види нормативних правових актів, особливості їх використання в освітній практиці; – розкриття головних принципів і засад формування державної освітньої політики; – формування у слухачів цілісного уявлення про сучасні світові тенденції у розвитку освітніх систем світу, уміння і навички аналізу нормативно-правових актів, вміння практично застосовувати знання у професійній діяльності; – визначення документів, які визначають євроінтеграційну стратегію розвитку освіти в Україні.

Викладання навчальної дисципліни відбувається з використанням інтерактивних форм роботи і здійснюється з урахуванням принципів навчання дорослих, а саме: принцип єдності трьох середовищ – освітнього простору існування дорослих: навчального (навчання на курсах під керівництвом викладача); професійного (навчання поєднано з професійною діяльністю і забезпечене певними формами, засобами, освітніми технологіями); соціального – (формування нових цінностей життя і діяльності через комунікації) [2]. Принцип відкритості освітнього простору – спрямування навчання на саморозвиток відповідно змінам освітніх потреб, орієнтація на індивідуальні здібності слухачів курсів, забезпечення комунікації між усіма суб'єктами освітньої системи. Принцип синтезу трьох підходів до освіти – поєднання андрагогічного (врахування особливостей навчання дорослих, які поєднують навчання з професійною діяльністю), особистісно-орієнтованого (врахування закономірностей розвитку дорослих як особистостей) і контекстного компонентів (використання контексту освітнього процесу як умови перетворення навчальних знань у професійні підходи). Принцип діяльності

забезпечується впровадження змісту навчання відповідно основних видів діяльності вчителів, особливостей їх професійних обов'язків, на основі рефлексії отриманих результатів. Принцип безперервної підтримки навчання педагогів – на початку навчання, під час навчання, по його закінченню втілюється через консультування, інформування, оновлення навчальних матеріалів. Принцип професійної мотивації забезпечується через отримання неперервного консультування, оновлення інформаційного забезпечення професійної діяльності, можливості кар'єрного зростання засобами участі у навчанні [2].

Висновки. Андрагогічна компетентність викладача в системі післядипломної педагогічної освіти сприяє розвитку знань, досягненню високого рівня наукової творчості, самореалізації дорослих учнів у професійній діяльності та спонукає їх до аналізу, осмислення і творчого ставлення до професійної діяльності. Розглянувши роль і місце соціально-гуманітарних дисциплін у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, можемо стверджувати, що потрібно дбати про рівень професійної підготовки викладачів, сприяти оновленню освітніх програм, навчальної літератури, технологій навчання, слід акцентувати увагу на розвитку критичного мислення та цінностей, а не на передачі знань.

Перспективи подальших досліджень. У виконаному дослідженні не вичерпані всі аспекти проблеми викладання соціально – гуманітарних дисциплін в системі післядипломної педагогічної освіти. Подальшого наукового пошуку потребують питання, пов'язані із застосуванням андрагогічних компетентностей при впровадженні дистанційної форми навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Література:

1. Андрагогічні засади післядипломної освіти : зб. матер. Всеукр. наук.-метод. інтернет-конф., м.Кіровоград, 20-28.04.15 / укл. О.Е. Жосан. – Кіровоград : КЗ «КОІППО ім.В. Сухомлинського, 2015. – 496с.
2. Бедь В.В. Компетентнісний підхід у системі вищої освіти як пріоритет її модернізації у ВУЗі [Ел. ресурс] / В.В. Бедь, М.Г. Артьомова. – Режим доступу :<http://www.uuba.org.ua/golovne/kompetentnisniy-pidhid-v-sistemi-vischoyi-osviti-yak-prioritet-yiyi-modernizatsiyi-uvischomu-navchalnomu-zakl.html>
3. Буренко В.М. Як навчити дорослих? Удосконалення професійної підготовки вчителів на курсах підвищення кваліфікації на андрагогічних засадах / В.М. Буренко // Гуманітарні науки: наук.-практ. журнал. – 2012. – № 2. – С. 67-76.
4. Зель І.О. Професійна комунікативна компетентність спеціалістів гуманітарного профілю та її значення у підготовці майбутніх андрагогів / І.О. Зель // Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Серія «Псих.-пед. науки». – 2006. – № 4. – С. 72-75.
5. Зубко А. М. Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : [монографія] / А. М. Зубко. – Херсон : Айлант, 2006. – 124 с.
6. Шляхтун П.П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посіб. / П.П. Шляхтун. – К. : ВЦ «Академія», 2013. – 224 с.

Кривохижа Інна Олексіївна,
учитель іноземної мови, старший учитель
Білопільська СШ I-III ст. №1 м. Білопілья

САМООСВІТА-ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Далеко не кожен стане вченим. Письменником, артистом,
далеко не кожному судилося винайти порох або велосипед,
але майстром своєї справи має стати кожен...

В. Сухомлинський

Особливістю сучасної системи освіти є необхідність переорієнтації процесу навчання на розвиток особистості. Пріоритетний напрям сучасної соціально-педагогічної освіти є головною умовою реалізації творчого потенціалу сучасного педагога, формування його педагогічного мислення, професійної компетентності, гуманітарної культури; самоствердження сучасного вчителя як цілісної, освіченої, духовної, багатой, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості, здатної розвивати інноваційні здібності своєї нації. Мобільність, поінформованість, критичність і творче мислення, більша мотивація до самонавчання та саморозвитку повинні стати основними характеристиками сучасної всебічно розвиненої особистості [1, 3, 4].

Тому проблема формування життєвоважливих та професійних компетентностей особистості залишається надзвичайно актуальною і потребує свого ефективного вирішення.

Педагогічна компетентність включає усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина; безперервне підвищення загальної та професійної культури; пошукова діяльність педагога; володіння методами педагогічного дослідження; конструювання власного педагогічного досвіду; результативність навчально-виховного процесу; активна педагогічна діяльність, спрямована на перетворення особистості учня й учителя та особистісні якості педагога. Загалом, за аналізом праць науковців можна визначити наступні ключові компоненти професійної компетентності: інформаційна, комунікативна, продуктивна, автономізація на компетентність, моральна, психологічна, предметна, соціальна, математична та особисті якості вчителя.

Професійна діяльність – це одна з найбільш значущих сфер буття людини. Саме в ній відбувається самоактуалізація людини як індивіда, особистості, неповторної індивідуальності. Проте нинішня система підготовки певною мірою не в змозі забезпечити ефективну діяльність молодих учителів: вони не завжди підготовлені до тієї професійної реальності, в якій їм доводиться позиціонувати себе. Наразі особливої актуальності в наш час набуває проблема формування моделі фахівця-професіонала.

Наш сучасник–професор Мельбурнського університету Бріан Келдвілл на Міжнародній конференції з парадигми сучасної освіти (початок ХХІст.) вказав на необхідність підготовки викладача-фасилітатора з гарно організованою системою знань і незакомплексованим інтелектом, що в поєднанні сприяє створенню цілісної картини знань про певний предмет, явище тощо; з індивідуальним стилем викладання (а не стандартним чи загальноприйнятим як у традиційній системі освіти); для якого процес пізнання – це спільна радість наставника й учня; а самоосвіта розглядається як важливий чинник самореалізації [5, с.67-68].

Варто зауважити, що сьогодні не існує однозначного тлумачення сутності поняття «компетентність». А.К. Маркова розглядає дану дефініцію як професійну самоосвіту.

Інтеграція України у світовий освітній та інформаційний простір пов'язана з пошуком нових шляхів формування особистості сучасного педагога-фахівця, здатного вільно орієнтуватися у світі, розуміючи його ціннісний контекст, втілюючи в особистісній позиції гідні зразки цивілізованого сприйняття інших культур. Адаптація молоді до світового середовища, засвоєння загальнолюдських цінностей мають відбуватися через універсальну складову різних культур, яку інтегрує в собі загальнокультурна підготовка педагога.

Із переходом у XXI століття наша держава висуває нові вимоги до фахівців різних галузей, особливо в освітній сфері. Підготовка педагога, який володіє науковими основами побудови педагогічного процесу в навчальних закладах, здатний аналізувати освітні системи, робити висновки щодо доцільності навчання за тією чи іншою програмами, усвідомлює необхідність переходу в освітньому процесі від використання окремих методик до комплексних освітніх технологій – сучасні виклики професійної компетентності, що є основою моделі майбутнього фахівця.

Отже, професійна освіта в першу чергу передбачає оволодіння людиною технологіями. Тоді як компетентність становить собою окрім технологічної підготовки цілу низку інших компонентів позапрофесійного або надпрофесійного характеру, необхідних сьогодні тією чи іншою мірою кожному фахівцю, а саме здатність виявляти ініціативу; готовність помічати проблеми та шукати шляхи їх розв'язання; вміння аналізувати нові ситуації й застосовувати вже наявні знання для аналізу; здатність ладнати з іншими, засвоювати знання за власною ініціативою, працювати самостійно, без постійного керівництва та брати на себе відповідальність з власної ініціативи; вміння приймати рішення на основі здорових суджень.

Як бачимо, професійна компетентність передбачає розвиток професійно значущих якостей, що передбачають теоретичну готовність (аналітичні, прогностичні, рефлексивні уміння) та практичну готовність (організаторські та комунікативні уміння) педагога до діяльності.

З чого почати самоосвітню роботу? По-перше, визначити на якому рівні професійної компетентності знаходиться конкретний учитель у даний час; наскільки він здатен до зростання; чи здатний до самоосвітньої діяльності; якої саме методичної допомоги потребує тощо.

Структура процесу самовдосконалення включає самоусвідомлення та прийняття рішення здійснювати процес самовдосконалення; планування та розробка програми; безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань, пов'язаних з роботою над самим собою, а також контроль та самокорекція цієї діяльності. Основними завданнями самоосвіти є вдосконалення теоретичних знань, професійної компетентності вчителя; оволодіння новими формами, прийомами, методами навчання і виховання; вивчення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду, новітніх педагогічних технологій; розвиток у школі інноваційних процесів.

Самоосвіта педагога буде успішною, якщо в процесі самоосвіти реалізується потреба особистості у власному розвитку; педагог уміє визначити свої сильні та слабкі сторони, володіє способами самопізнання та самоаналізу, є відкритим до змін; володіє розвинутою

здатністю до рефлексії; програма професійного саморозвитку, самоосвіти містить у собі можливості дослідницької, пошукової, творчої діяльності; педагог є готовим до творчості; а між особистісним та професійним розвитком і саморозвитком існує зв'язок. Джерелом самоосвіти виступають книга (наукова, науково-методична, методична, публіцистична, художня тощо); фахова періодика; інтернет; телебачення; семінари, круглі столи, конференції; майстер-класи; заходи з обміну досвідом; курси підвищення кваліфікації; онлайн курси тощо.

Процеси формування та розвитку такого педагога тривалі й не вимірюються годинами. Кожна діяльність безглузда, якщо в її результаті не створюється якийсь продукт, чи немає якихось досягнень. Тому у кожного вчителя обов'язково повинен бути список результатів, які мають бути досягнуті за певний термін. Наприклад, доповіді, виступи на семінарі, педагогічній раді, методичному об'єднанні; розроблені або видані методичні посібники, статті, програми, сценарії, дослідження; розробка нових форм, методів і прийомів навчання; розробка і проведення відкритих уроків з власними, новаторським технологіями; проведення тренінгів, семінарів, конференцій, майстер-класів, узагальнення досвіду з досліджуваної проблеми (теми); проект особистої методичної веб-сторінки; розробка пакету тестового матеріалу в електронному вигляді; розробка електронних уроків, посібників; зв'язок самоосвіти з практичною діяльністю педагога; підвищення престижу освітньої установи.

У висновку зазначимо, що чим більше інформації, методів та інструментів у своїй роботі використовує вчитель, тим більше ефект від його роботи. Показники ефективності педагогічного самоосвіти – це, перш за все, якість організованого вчителем навчально-виховного процесу та професійно-кваліфікаційний ріст педагога.

Література:

- 1.Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання/ І.В. Родигіна. – Х. : Основа, 2005. – 96 с.
- 2.П'янківська І.В. «Компетенція» та «компетентність» як провідні поняття компетентнісного підходу / І.В. П'янківська // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острого: Вид-во Нац. Ун-ту «Острозька академія», 2010. – Вип. 15. – С. 202-211.
- 3.Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з сучасної педагогічної науки / О.І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18-20.
- 4.Зарубінська І.Б. Компетентнісний підхід до формування змісту навчально-виховного процесу / І.Б. Зарубінська // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [зб. наук. пр.]. – Вип. 12. – К., 2008. – С. 58.
- 5.Кудин В.А. Образование в судьбах народов (Дидактика нового времени) / В.А. Кудин. – К. : ПП «Гама-Принт», 2007. – 218с.

Крот Галина Вікторівна,

ст. викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕДАГОГА ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЖІНОЧОГО ВБРАННЯ

Кожну націю визнають самобутньою за певними критеріями, які вирізняють її з-поміж інших. Український народний одяг – це один із складників культури народу, який тісно пов'язаний з усією його історією. В наші дні народне вбрання набирає інших форм та значень, відповідно до соціально-економічних змін, що відбуваються в нашій державі.

Приємно усвідомлювати, що український народний костюм сьогодні залишається затребуваним і популярним. Історія українського костюму невіддільна від історії народу. Так само, як і всі інші мистецькі прояви, він почав свій розвиток із глибини віків.

За активного розвитку цивілізації, зміни побуту і систем господарювання на більш досконалі, вдосконалювався й одяг. Великий крок у розвитку естетичних бачень вбрання нашими пращурами було здійснено в період існування Київської Русі [1]. Разом з тим вважається, що остаточно особливості українського національного одягу окреслилися за часів Запорізької Січі. Саме тоді з'явилися певні критерії, за якими кожен елемент одягу свідчив про приналежність людини до певної верстви населення: духовенства, козацької старшини, селянина тощо. Приблизно в той же час стали чіткішими і регіональні відмінності одягу українців. В українському народному костюмі втілилася історична доля народу, його культура і традиції. Національний одяг зберігає в собі особливості різних культурних епох, тому він є одним з найважливіших історичних джерел вивчення культурних особливостей українського народу. Загальнохарактерною рисою традиційного українського одягу та численних доповнень до нього є декоративна мальовничість, яка відбиває високий рівень культури виробництва матеріалів для одягу, створення його різноманітних форм, володіння багатьма видами й техніками опорядження та оздоблення.

У жіночому одязі завжди простежувалася «вікова» закономірність: від складного до простого. Тобто юна дівчина з віком відмовлялася від найтонших тканин, багатих на вишивку деталей, впевнено прямуючи до зменшення кількості оздоб в одязі. Стриманість в елементах декору вбрання неодмінно була основною рисою заміжньої жінки. До речі, це стосувалося і вінків зі стрічками: це були виключно дівочі елементи вбрання. Якщо деякі предмети туалету жінка мала право доношувати згодом, то вінків і стрічок це не стосувалося. Так само і кольорова гама: якщо дівчина могла дозволити собі яскраві кольори у вишивці, то заміжня жінка обмежувалася переважно синім і червоним [4].

Святковий жіночий костюм відрізнявся від повсякденного якістю тканини, розмаїттям кольорів і візерунків. У святкові дні дівчата одягали на голову вінок, а на шию якомога більше різнокольорових прикрас. Узагалі, український національний костюм не може існувати без аксесуарів за своїм визначенням. Це є одна з основних особливостей саме нашого традиційного одягу. Усі доповнення до необхідного вбрання з давніх часів несли в собі естетичні вподобання українців. У комплекті народного одягу особливе місце посідає головний убір. Він підсилює локальну специфіку одягу, підкреслює його святковість або буденність. За жіночим головним убором найчастіше визначали як статки родини, її соціальний статус, так і вік власниці. Насамперед, це очіпок, хустина, вінок, кептур та багато інших [2].

Щоб розуміти українську культуру та колорит потрібно знати її народні традиції, звичаї та обряди, національні символи і обереги. Український віночок якраз є одним із таких символів. Усього в Україні понад 77 видів вінків. Їх можна класифікувати як вікові, магічні, ритуальні, звичаєві вінки.

Історія вінка починається у глибокій давнині. За стародавнім віруванням предків через вінок приходили у наш світ безсмертні душі з потойбіччя. Згадка про вінки сягає шумерської культури (XII-III ст. до н.е.). Нащадками шумерів були представники культури шнурової

кераміки, які мешкали на території сучасної України в XV-XIV ст. до н.е. і залишили у спадок слов'янам деякі символи. Серед них знак міфічної шумерської богині Інанні – Іштар, який означає «ясне небо» і складається з круглого вінка – кола з вплетеною в нього стрічкою, яка створює два кінці, та шестипроменевої зірки в центрі. Він зображений і на саркофазі Ярослава Мудрого в Софії Київській (XII ст.). Є всі підстави вважати, що український вінок зі стрічками – спрощений знак Інанні, що начебто стверджує побажання «ясного мирного неба» над головою того, хто його носить [1].

Вінок це головний убір з квітів, листя, бадилля, гілок, який має форму обруча. Вінок в українському костюмі – це дівоча прикраса з живих або штучних квітів, колосків, кольорового пір'я, який був обов'язковим у вбранні нареченої на весіллі. З віночком в українців пов'язано багато звичаїв і традицій. Звичай плести вінки навесні поширений із давніх-давен по всій Україні. Вінки вдягали дівчата, ними прикрашали на свята родючості худобу, їх клали на могили родичів.

Вінок є символом жіночого начала, дівування й жіночої цнотливості. Майже по всій Україні поширений обряд у купальську ніч ворожити з вінками на долю. Кожна дівчина плете вінок, пускає його на воду й стежить: куди він попливе, з того краю треба виглядати нареченого. У народі вінок уважається оберегом. Вважали, що вінок-оберіг захищає дівчину від недоброго ока, від нечистої сили. А сили які були оберегом в вінку це квіти та зілля [4].

З давніх давен українці шанобливо ставились до магічної сили рослин. Квіти, зілля та інші природні матеріали, які використовували для оберегів прославляли в віршах, піснях, а також постійно використовували на побутовому рівні та в захисних оберегах. Найдавніший відомий родинний оберіг – дідух, який складався з колосків пшениці нового врожаю, квітів та предметів, що знаменували собою щастя та достаток, як от підкова, монета, шовкова стрічка та інші.

Віночок, також не був простим зібранням випадкових квітів. Кожна рослина в ньому впліталася зі своєю певною метою, а правильне поєднання квітів у віночку завжди несло в собі певну символічну функцію, це нібито своєрідний оберіг, заряджений силою матінки-природи. Кожна квітка в віночку має своє значення, символ та виконує певну функцію. Не менш важливо знати, що до українського віночка вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 різних квіток. Восени до вінка вплітались останні осінні квіти та жовтогаряче листя. В залежності від свята та призначення вінка, квіти мали збиратися виключно певними днями та у певну годину. Перед плетінням усі квіти мали очищатись за допомогою води та полум'я.

У кожній частині нашої країни, як і в кожному селі та родині, вінки різні. Плести віночок - не проста справа, це треба вміти і знати коли саме робити, щоб живі квіти довго зберігалися і служили оберегом.

Не менше значення приділялося стрічкам (лентам, биндам): їх кольору, довжині, підбору. Дванадцять кольорів, кожен з яких був оберегом, і лікарем, захищаючи волосся від чужого ока.

Стрічки вимірювали по довжині коси і відрізали так, щоб її сховати. Найпершою по центру в'язали світло-коричневу – символ землі-годувальниці, пообіч якої жовті – символ сонця; за ними – світло-зелені й темно-зелені – краса та молодість; голубі й сині – небо і

вода, що надають силу й здоров'я. Далі йшли жовтогаряча — символ хліба, фіолетова — мудрість, малинова – душевність і щирість, рожева – достаток. Білу вплітали лише тоді, коли кінці її були розшиті сріблом і золотом (на лівому – сонце, на правому – місяць). Не вишита стрічка не пов'язувалася, це був символ пам'яті про померлих. Дівчата, що вплітали у віночок мак, підв'язували до нього червону стрічку – символ печалі й магичності. Сирота вплітала в косу та у вінок блакитні стрічки. І люди при зустрічі обдаровували таку дівчину подарунками, хлібом, грошима, бажали їй стати щасливою й багатю. Дівчина ж у вдячність дарувала тим людям стрічку з вінка.

Віночки дівчата починали носити з малечку та до заміжжя, а на весілля одягали весільний вінок. Він охороняв наречену і символізував чистоту та цнотливість. Весільний вінок – це оберіг особливий. Його плетуть дружки на дівич-вечорі, як правило, з калини й барвінку. Це останній у житті вінок для молодії, адже заміжня жінка носить на голові вже іншу ознаку свого соціального стану – очіпок, хустку або намітку. Весільний вінок жінки зберігали все життя. Пізніше – загальнонародний символ дівування «втратити вінок» – в народі у піснях означає позбутися дівування. Тому право носити вінки мають тільки незаміжні дівчата.

Дівчатка починали носити віночок з трьох років. Перший – для трирічної доньки плела мама, купаючи його в росах, коли на небі сонце зайде, сім днів, а тоді клала до скрині. У віночок впліталися чорнобривці, які позбавляли головного болю, незабудки та барвінок, щоб зір розвивали, та ромашка, яка серце заспокоювала. Одягали дівчинці той віночок на Спаса, як давали їй свячене яблучко та приказували: «Здоровому тілу – здоровий дух!»

У чотири роки плели інший віночок. Усі кінчики пелюсток, вплетених у нього квітів, були розсічені, доплітався безсмертник, листочки багна чи яблуні. Шестирічній доньці вплітали мак, що додавав сон та беріг думку, і волошку. У сім років плели вінок із семи квіток із цвітом яблуні. Цілим ритуалом було, коли батько торкався вінком голівки доньки і промовляв: «Мати – яблуне, дядино моя, не жалій здоров'я і долі дитині». З 13 років до заміжжя дівчата плели вінок кохання. У його основі – ромашки, що перемежались цвітом яблуні й вишні, а над чолом – квітуче гроно калини. У такий вінок вплітали й квітучі вусики хмелю. Символ засватаної дівчини – вінок з барвінку, м'яти, шавлії та інших лікарських трав.

У час розлуки дівчата дарували коханим вінок відданості: з волошок в основі і квітучого любистку вплетеного між ними. Козак возив його у шовковій хустці коло серця твердо знаючи, що його чекають, про нього пам'ятають і кохають. Дівчата, яким не пощастило у коханні, вплітали вінок надії (іноді його призначали для освідчення в коханні нерішучому парубкові) з волошок і польового маку. Вважали, що любов прийде, коли дівчина власноруч одягне вінок на голову обранцеві. Дівчина, яку покинув парубок заради іншої, вплітала вінок розлуки з первоцвіту і вересу. Про значення такого вінка знали всі парубки. Коли ж причиною розлуки ставала дівчина, вона дарувала парубкові вінок з вербових китичок, барвінку й айстр, які у поєднанні означали: «Вибач, але я кохаю іншого».

Чернечий вінок готувала дівчина, що вирішила присвятити життя Богові, і готувалася до чернечого постригу. Ввечері перед її відходом збиралися дівчата. Кожна несла з собою білі лілеї – символ чистоти. Господня у квітковому вінку і вишитому строю стрічала гостей і, уже як Господня наречена, прощалася з дівочтвом. Тоді приходили старші жінки і перевдягали

дівчину у довгу темну сукню. Подруги знімали з неї квітковий і вкладали на голову вінок з білих лілей. На сході сонця дівчина у ньому з подругами йшла прощалася з селом, низько кланяючись кожній хаті, кожному зустрінному і відбувала до монастиря. Тут її зустрічали черниці. Склавши обітницю Господові, юнка скидала вінок, цілувала і передавала найкращій подрузі. Черниці пов'язували її наміткою послушниць. Вінок з білих лілей виплітали і на смерть молодій дівчині. Подруги в'язали його і вкладали на голову небіжчиці [1].

Призначення весільного вінка – охороняти «молоду» від «поганого ока». Перед урочистістю під час «дівич-вечора», на який сходились всі дружки нареченої, під супровід пісень плели з барвінку, рути, живих квіток вінок для молоді та букети з зілля і квітів для запрошених на весілля гостей. Вінок символізував чистоту і цнотливість нареченої. Якщо дівчина зазнала позору до весілля, вона втрачала право його надівати або на знак ганьби їй надівали половину вінка.

Головний обов'язковий компонент весільного вінка – «хрещатий барвінок» – символ тривалого кохання. Його листочки змащували медом і часником, щоб вберегти «молодих» від лихого. Додавали м'яту, волошки, шавлію, руту, калину, ружу. Крім квітів іноді вшивали червоні вовняні нитки, цибулю, перець, овес, монети, цукор, родзинки, пір'я. Вінок і його елементи супроводжували всі етапи весільного обряду від заручин (на знак того, що дівчина і хлопець засватані, вони отримували: наречений – барвінкову квітку, наречена – червону стрічку у косах або квітку). Вінки ніколи не викидалися і не передавалися подругам. З ними не дозволялося гратися малюкам, бо, за повір'ям, весільний вінок – символ щастя, гармонії й злагоди між подружжям. По весіллі жінки прикрашали своїм вінком образ Богородиці. Його зашивали в подушку, клали в колиску дитині, доїли крізь нього хвору корову. Синові, який йшов на війну, мати давала весільний вінок як оберіг від смерті. І в наш час вінок та його елементи збереглися у сучасному весільному обряді, особливо в сільській місцевості, як прикраса весільного поїзду, приміщень, домівок молодих, одягу. Це свідчить про невмирущість народних традицій, та їх активне повернення у весільний обряд сучасних українців. На сьогоднішній день квіткові композиції є актуальним аксесуаром жіночого костюма і вони вже давно вийшли за рамки весільного вбрання. Елементи традиційного одягу часто використовуються в повсякденному житті – сорочки вишиванки, вінки з квітів, стрічки для волосся.

Вишиванки стали носити вже і в повсякденному житті, а не тільки у святкові дні. Це стосується також і віночка – дівочої прикраси для волосся з живих чи штучних квітів. Декілька років по тому дівчину у вишиванці та віночку сприймали за учасницю народного колективу, сьогодні ж – це звичне явище, яке викликає національну гордість та сприйняття себе, як невід'ємну частину духовної культури України. Сьогодні маємо світовий бренд – українську символіку в одязі, аксесуарах, декоративному оформленні житла та інших засобах вираження, а виробництво народного вбрання, подібно до інших видів народного мистецтва, набирає форм художніх промислів на базі співробітництва художників-фахівців і народних майстрів.

На нашу думку уроки трудового навчання сприяють вчителю та учням відроджувати забуте ремесло декоративно-прикладного мистецтва по виготовленню штучних квітів використовуючи сучасні матеріали та техніки виготовлення штучних квітів, прикрас та інших

оздоблень. А для цього в загальноосвітньому закладі можна використати програму для 7-9 класів «Технологія оздоблення виробів», яка є варіативним модулем навчальної програми «Трудове навчання 5-9 класи», (гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України» від 06.06.2012 № 664 з внесеними змінами 2015 року).

Відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, глибоке вивчення історії рідного краю сприяє вихованню національної самосвідомості, духовному збагаченню особистості та гордості за культуру свого народу.

Література:

1. Матейко К. І. Український народний одяг. – К., 1977.
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <http://www.uamodna.com/articles/ukrayinsjkyu-narodnyy-kostyummovoyu-barv-ornamentiv-kroyu/>
4. <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2674/file.pdf>

Кудіна Валентина Іванівна ,
педагог-організатор Охтирської ЗОШ I-III ст. № 8
Охтирської міської ради Сумської області

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД УЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА ФАКУЛЬТАТИВНОМУ КУРСІ «ЗАХИСТИ СЕБЕ ВІД ВІЛ»

У вчителя велика місія на землі. Він навчає, надихає, запалює, наповнює сенсом життя підростаючі покоління.

Удосконалення рівня професійної компетентності педагогів – один із основних напрямів реформування освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» (Закон України «Про освіту»); «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» (Національна доктрина розвитку освіти).

Положенням про загальноосвітній навчальний заклад чітко визначені обов'язки педагогічних працівників, зокрема, необхідність постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність [3].

Професійну компетентність учителя складає сума знань, умінь і навичок, на основі яких формується його творчий потенціал, будується професійна діяльність, спрямована на розвиток особистості кожного учня. Отже, компетентний педагог – знаючий, обізнаний, тямущий, який на основі своїх знань та повноважень успішно вирішує навчально-виховні задачі.

«Найважливіша умова успішної роботи школи, підкреслював В. О. Сухомлинський, – це багате, різностороннє інтелектуальне життя педагогічного колективу, допитливість, інтерес до нового в науці, постійне інтелектуальне зростання, удосконалення». Педагог наголошував на необхідності постійного поповнення «майстерні педагогічних засобів, яку повинен створити для себе кожний учитель» [4, с. 68].

До особистості педагога ставиться багато вимог. Це любов до дітей, до педагогічної діяльності; наявність спеціальних знань з тієї галузі, у якій він навчає школярів; широка ерудиція, педагогічна інтуїція, високо розвинутий інтелект, високий рівень загальної культури

та моралі, професійне володіння різними методами навчання та виховання дітей. Без будь-якого з перерахованих факторів успішна педагогічна робота неможлива.

Справжній учитель повинен пам'ятати, що основним і кінцевим результатом педагогічної діяльності є сам учень, розвиток його особистості.

З розвитком і поширенням новітніх технологій, про які ми чуємо на кожному кроці, виникла проблема формування здатності вчителя застосувати ці технології у педагогічній практиці.

В основу викладання факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» покладено одну з найефективніших сучасних педагогічних методик – освіту на засадах розвитку життєвих і спеціальних навичок (ООЖН), яка спрямована на формування здорової і просоціальної особистості, гармонійно поєднує функції навчання, виховання і розвитку соціально-психологічної компетентності учнівської молоді. ООЖН реалізує концепцію особистісно орієнтованого компетентнісного навчання і виховання, ураховує вікові та індивідуальні особливості учнів і здійснюється шляхом застосування інтерактивних та активних (тренінгових, ігрових тощо) технологій. Конкретним результатом навчання має бути розвиток життєвих (психосоціальних) навичок учнів, зокрема уміння прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливові, подолання емоцій та стресу, а також розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина [2, с. 228]. З методів інтерактивного навчання, які є найефективнішими на факультативному курсі «Захисти себе від ВІЛ», пропонуються наступні [1, с. 54].

Мозковий штурм. Використовується для генерування ідей та активізації діяльності учнів щодо розв'язання певної проблеми.

Дискусії-роздуми. Заохочують до обмірковування й обговорення того, що учні спостерігали, чули або читали.

Міні-лекція (узагальнена назва словесного повідомлення інформації). Метод можна використати для повідомлення такої інформації, яка має основоположне значення і яку учні не можуть здобути самостійно.

Навчальний фільм. Це знятий та записаний сюжет, підготовлений особою, яку неможливо запросити на урок та поради якої дуже важливі. Фільм може бути зроблений у форматі інтерв'ю або репортажу з місця подій.

Доповнення. Цей метод передбачає надання можливості для доповнення інформації, що характеризує певні факти, ознаки, методи. Учні мають завершити текст, запропонований учителем.

Аналіз окремої життєвої ситуації. Стосується заздалегідь визначених сценаріїв, випадків, котрі ґрунтуються на ситуаціях з реального життя, які учні спостерігають, аналізують, роблять висновки, дають рекомендації.

Концептуальна карта (опорна схема). Складання концептуальних карт часто застосовується для того, щоб можна було побачити зв'язок між новою і відомою інформацією.

Схеми/таблиці досвіду. Такі схеми/таблиці фіксують досвід, яким діляться учні. Вони є важливими ресурсними матеріалами. Теми для схем/таблиць можуть виникати під час

запланованих або спонтанних видів діяльності.

Інтерв'ювання передбачає зустріч учнів з певною особою (науковці, лікарі, батьки, представники державних служб захисту тощо) для обговорення конкретних тем або проблем. З «перших рук» отримується нова найточніша інформація, відбувається знайомство з точкою зору цієї особи з проблеми, яка цікавить учнів. Метод обов'язково доповнюється таким, що дозволяє зробити висновки, узагальнення; наприклад, дискусії-роздуми.

Взаємонавчання. Цей метод використовується таким чином, що учні, більш досвідчені в якомусь конкретному напрямку («фахівці»), діляться своїм досвідом з іншими членами групи.

Вирішення проблеми. Цей метод найчастіше використовується для оволодіння навичками прийняття рішення. Це – пошук відповідей на запитання або шляхів вирішення проблеми, що розглядається на занятті.

Ситуаційні ігри. Дозволяють реалізувати творчий потенціал учнів під час програвання певних життєвих ситуацій, пов'язаних переважно з вибором.

Ілюстрування. Ілюструючи певні події, фрагменти підручників чи літературних творів, учні передають своє розуміння, особисте сприйняття й ставлення до прочитаного або почутого.

На нашу думку, для підвищення рівня професійної компетентності вчителя необхідне його професійне самовдосконалення. Здійснювати його можна різними шляхами, та переважати має цілеспрямована самоосвітня діяльність. Нові освітні технології спонукають до цього, адже їх арсенал збільшується, і оволодівати ними необхідно системно та вчасно. Швидкий розвиток сучасної науки, постійне нарощування інформації, підвищення вимог до будь-якого професіонала щодо його професійної компетентності потребують від кожної особистості прагнення й уміння систематично та наполегливо займатися самоосвітою.

Література:

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок : метод. посіб. для педагога-тренера / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 208 с.
2. Железна Т. П. Гуманістична спрямованість предмета «Основи здоров'я» та факультативного курсу «Захисти себе від ВІЛ» як ефективний фактор профілактики поведінкових проблем підлітків і запорука якісної здоров'язбережувальної освіти / Т. П. Железна // Науково-методичний супровід функціонування інформаційного освітнього простору регіону : наук.-метод. вісник № 51. – Кіровоград : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». – 2015. – С. 228–230.
3. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України №778-2010-п від 27.08.2010 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 28 від 22.01.2014 ; № 671 від 27.09.2016).
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 4. – 390 с.

Курган Олена Григорівна,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
учитель української мови та літератури
Глухівської ЗОШ I-III ст. №6

УПРОВАДЖЕННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ПІДХОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Зосередження уваги на реалізації комунікативного підходу, який розглядається як один із найбільш ефективних шляхів спрямування особистості до активної мовної та мовленнєвої

діяльності, є одним із стратегічних напрямків у розвитку шкільного курсу української мови. Сучасні життєві умови зумовлюють необхідність якісної мовленнєвої підготовки випускників середніх закладів освіти, забезпечення високого рівня їхньої комунікативної компетентності. Досягти цього можна за умов удосконалення шкільного навчання мови, розв'язанні багатьох методичних проблем, що постали перед учителями рідної мови. Аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної і методичної літератури дає підстави стверджувати, що формуванню мовленнєво-комунікативної компетентності учнів загальноосвітньої школи приділяється ще недостатня увага, психолого-педагогічні, теоретично-методичні дослідження ґрунтовно не розкрили цієї важливої проблеми.

Окремі аспекти функціонально-комунікативного підходу до вивчення мови, проблеми комунікації як лінгвістичного й психологічного явища висвітлені вченими (Ф. Бацевич, В. Виноградов, І. Вихованець, Б. Головін, А. Загнітко, І. Ковалик, О. Мельничук, О. Потебня, Л. Щерба та ін.). Мовленнєва діяльність та механізми породження мовлення, спілкування у зв'язку з мовленням були об'єктом дослідження О. Бодалова, Л. Виготського, І. Зимньої, О. Леонтєва, О. Леонтьєва, А. Петровського. Дослідження проблеми формування мовної особистості, ефективних форм, методів і принципів розвитку мовлення учнів, лінгводидактичних засад комунікативного підходу до навчання мови, процесу формування комунікативних умінь і навичок знайшли висвітлення у працях В. Бадер, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Т. Донченко, С. Карамана, В. Мельничайка, М. Пентилюк, К. Плиско, Т. Шелехової.

Концентруючи увагу на вимоги сучасного суспільства до формування і активного якісного розвитку мовної особистості, вбачаю нагальну потребу в залученні інноваційної техніки реалізації навчально-виховного процесу на уроках української мови з метою зміни ціннісно-сміслових установок, упровадження дозованого поєднання різних аспектів опрацювання навчального матеріалу для формування комунікативної компетентності школярів основної школи.

Сучасні умови навчання дають підстави визначити основний напрям у навчанні мови – компетентнісний, який передбачає набуття учнями необхідних ключових, предметних компетентностей. Від сформованості комунікативної компетентності залежить успішне спілкування. Особливе місце відводиться мовній компетентності, яка передбачає досконале володіння мовними засобами всіх рівнів і формується внаслідок взаємодії природної мовної здатності людини говорити і засвоюваного мовного матеріалу впродовж вивчення мови. Ефективна мовленнєва комунікація досягається не тільки умінням і навичкам фонетичної, лексичної і граматичної структури мови, а й знанням усіх складових ситуацій мовленнєвого спілкування.

Вивчення мови повинно здійснюватись у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів (слухання, говоріння, читання і письмо), а формування вмінь дітей підпорядковуються інтересам розвитку мовлення, комунікативної здатності. За визначенням І. Зимньої, мовлення є «своєрідний особливий спосіб формування і формулювання думки засобами мови» [2], то мовленнєва діяльність розглядається як система мовленнєвих дій, що забезпечують спілкування. Отже, формування комунікативної компетенції, культури спілкування має стати провідним

завданням навчання української мови як базового предмета в загальноосвітній школі.

Лінгводидактичними підходами до навчання української мови в школі є комунікативно-діяльнісний, культурологічний, функціонально-стилістичний, що вимагають переорієнтування мети навчання мови.

Новий підхід у навчанні допоможе сформувати якісно нову мовну особистість з комунікативною, інформаційною, пізнавально-інтелектуальною, соціальною і культурологічною компетентностями. Спілкуватися діти повинні вчитися у процесі розв'язання комунікативних завдань, спрямованих на формування вмінь визначати потреби спілкування, виступати у ролі мовця і співрозмовника, уміти слухати, читати та сприймати почуте і прочитане, будувати власне висловлювання відповідно до потреб спілкування. Саме тому комунікативно-діяльнісний підхід вимагає певної перебудови системи роботи над розвитком зв'язного мовлення. Серед пріоритетних методичних засобів формування мовленнєвих і комунікативних умінь на уроках української мови чільне місце займають ситуативні завдання, які повністю відповідають меті й змісту сучасної мовної освіти та комунікативно-діялісному підходу до навчання. В їх основі лежить створена вчителем навчально-мовленнєва ситуація, яка передбачає стимулювання учнів до побудови конкретних висловлювань. Наприклад, побудова різного роду висловлювань, в основі яких лежить ситуативний прийом. Наприклад: 1) Ви побували на виставці комп'ютерної техніки. Поділіться враженнями зі своїми однокласниками. Глибоко продумайте ті засоби виразності, якими ви можете вплинути на слухачів. 2) Уявіть, що вас запросили на телепередачу «Портрети видатних людей». Про кого ви розкажете? Які засоби образності використаєте? Текст виступу запишіть.

Такі завдання закріплюють знання учнів про функціонально-комунікативні можливості слова, сприяють активізації словника і формують уміння свідомо добирати словесні засоби. У зв'язку з цим актуалізуються завдання інтерактивного характеру, серед яких:

1. «Бесіда з Тарасом Шевченком»(9 кл.). У класі створюється уявна ситуація присутності великого українського поета. Учні під керівництвом учителя шукають можливі відповіді на проблемні питання. При цьому використовується спільна творча діяльність, коли вчитель запитує, говорять учні; питання будуються у певній послідовності. Результатом стають самостійні роздуми учнів. Орієнтовна тематика така: «Чи можна збагнути складність української душі», «Дзвенять Кобзареві струни», «Співець українського народу».

2. Ділова гра, у якій відтворюється поведінка та образномовленнєва діяльність учнів. Найкраще використовувати інноваційні ігри, бо саме в них розвивається творчість дітей. Найефективнішими є гра-імітація (відновлює повний процес спілкування), гра-тренінг (моделює певну мовленнєву поведінку відповідно до існуючих уявлень і знань), гра-дослідження (моделюється певний процес, у якому нема відповідників у реальному житті). Наведу приклади тем ділових ігор: «Конкурс на кращий проект телешоу», «Як мало людині треба для щастя і як багато, щоб це зрозуміти» «Зустріч з прибульцями».

3. «Редакційний кошик». До «кошика» учитель відправляє тематику завдань до творів малої форми на окремих аркушах паперу, а учні дістають їх та виконують завдання. Результати аналізуються колективно. Наприклад, до теми «Українські традиції» – завдання: «Секрети українського віночка», «Святий вечір», «Святкуймо Великдень», «Вишиванка –

оберіг від лихого ока та злих духів» та ін.

Кінцевою метою роботи з розвитку мовлення учнів є формування культури спілкування з дорослими, однолітками, співрозмовником; засвоєння ввічливих форм спілкування, розвиток мовленнєвого етикету.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні XXI століття, Концепція мовної 12-річної школи, Державний стандарт базової і повної освіти спрямовують на розвиток мовної особистості, її комунікативної компетентності. Реалізація мови здійснюється в процесі мовлення або мовленнєвої діяльності, а в умовах навчання в школі мовленнєва діяльність зумовлюється відповідним мотивом і навчальним завданням, орієнтованим на опанування учнями комунікативної функції мови. У сучасній школі, зауважує М. Пентиліук, «потрібне комунікативне спрямування навчального процесу, тобто така організація навчання мови, яка б забезпечила активну мовленнєву діяльність школярів, викликала у них бажання висловлюватися українською мовою, взаємодіяти із співрозмовником, а головне, усвідомлення, що мова – засіб спілкування і пізнання, який супроводжує людину протягом усього життя» [7].

Отже, комунікативна спрямованість навчання мови вимагає нових підходів у викладанні мови в школі, перебудови навчального процесу, зокрема змісту і структури уроку, зорієнтованих на формування духовно багатой мовної, національно свідомої особистості.

Література:

1. Державний стандарт базової повної середньої освіти / Дивослово. – 2004. – №3. – С.76-79.
2. Зимняя И. Лингвopsиxология речево́й де́ятельности. – Москва, Воронеж, 2001.
3. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Укл. О.І. Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – С. 3 – 27.
4. Концепція мовної освіти 12-річної школи / Дивослово. – 2002. – №8. – С.59-65.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / Пед. газета. – 2001. – № 7.
6. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь на синтаксичній основі / Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 22-24.
7. Пентиліук М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / Укр. мова і література в школі. – 1999. – №3. – С.8-10.

Курган Ольга Володимирівна

методист навчально-методичного відділу
моніторингу якості освіти та ЗНО

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

«Хороші вчителі створюють хороших учнів»
М. Остроградський

Головна мета школи на сучасному етапі – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Запровадження освітніх стандартів порушує питання про гарантоване досягнення кожним учнем певного, заздалегідь заданого, рівня базової підготовки, формує позитивні результати навчання. Однією з важливих задач сьогодення, що стоять перед школою, є досягнення нового сучасного рівня якості освіти, яке

передбачає у педагогічному плані орієнтацію не тільки на засвоєння певних знань, але й на розвиток школярів, їх пізнавальних та соціокультурних здібностей. Тому ідея розвитку кожної дитини як мети і результату української освіти відображена в усіх законодавчих та методологічних напрацюваннях.

Глибинний смисл самої назви «початкова школа», «школа першого ступеня» зумовлює особливу роль цієї ланки і особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Учитель є джерелом тієї сили, яка приводить у рух навчально-виховний процес, вдихає в нього життя. Тільки компетентна, оптимістична, гуманна, інтелігентна, креативна, творча особистість має навчати та виховувати учнів початкових класів.

Молодший шкільний вік характеризується входженням дитини в навчальну діяльність, оволодінням всіма її видами. У цьому віці школярі вчаться розуміти і приймати цілі, що виходять від учителя. Для молодшого школяра вчитель – це «плодотворний промінь сонця для молодшої душі, який нічим замінити не можна» (К.Д.Ушинський). Тому, сучасний педагог-початківець, для забезпечення якісної освіти, має слідкувати за досягненнями психолого-педагогічної науки, уміти творчо засвоювати знання, критично осмислювати здобуту з різних джерел інформацію, оволодівати інноваційними технологіями та інтерактивними методиками.

Нині духовно-моральний стан суспільства вимагає розробки принципово нових підходів до навчально-виховної роботи з учнями початкових класів і критеріїв оцінки організації і змісту навчально-виховної діяльності. Для подолання протиріч між темпами суспільного та індивідуального соціально-культурного розвитку, сучасні навчальні заклади потребують створення, освоєння і впровадження нових технологій та інновацій, спрямованих на орієнтацію молодших школярів до зростаючих змін у суспільстві.

Для можливості отримувати необхідну об'єктивну інформацію, виявляти проблеми і фактори, які чинять вплив на хід і результати освітніх реформ, визначати передумови для прийняття рішень й запровадження необхідних змін, успішно здійснювати організацію, управління та аналіз різних аспектів навчально-виховного процесу у сучасній системі початкової загальної освіти все більше стають поширеними моніторингові дослідження. Завдяки ним визначається точна й об'єктивна інформація про поточний стан навчально-виховного процесу, рівень сформованості професійної компетентності педагогів, що дає змогу вчасно здійснювати корекцію діяльності вчителя та навчання учнів. Формування національної системи оцінювання і моніторингу якості освіти є однією з важливих передумов цілеспрямованого підвищення якості освіти в Україні [1, с. 5].

Моніторинг якості освіти – це система збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування динаміки її розвитку та розробка рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі. Він є системним засобом оцінки якості навчально-виховного процесу, дієвості форм, засобів, методів. Освітній моніторинг стимулює позитивні перетворення та вмотивовує до якісних змін учасників навчально-виховного процесу.

Вимоги до моніторингу: об'єктивність; валідність; надійність; доступність; систематичність; оперативність; оптимальність узагальнення.

Мета моніторингу якості освіти: отримання об'єктивної інформації про стан освіти;

формування освітньої політики держави (навчального закладу); обґрунтування та реалізація системної діагностики якості навчально-виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах; здійснення порівняння аналізу результатів дослідження. Моніторингові дослідження якості освіти охоплюють усіх учасників освітнього процесу: учні, учителі, батьки, керівники загальноосвітніх навчальних закладів (директори, заступники директорів), працівники районних (міських) відділів освіти.

Система моніторингу складається з декількох рівнів: міжнародний; національний; регіональний; муніципальний; локальний (внутрішньошкільний і внутрішньокласний).

Завдання моніторингових досліджень передбачають:

- визначення якості засвоєння знань, умінь і навичок учнями;
- визначення якості освітнього навчально-виховного процесу;
- визначення якості кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення навчального закладу;
- оцінка дієвості державних освітніх стандартів, навчальних програм.

Для проведення моніторингу важливо враховувати основні його **функції**: інформаційна; діагностична; формуюча; активізаційна; корекційна; аналітична; прогностична; управлінська [2, с. 50]. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року № 1283 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти» моніторинг проводиться в декілька етапів:

– **Підготовчий** (визначення мети, завдань, встановлення об'єктів, формулювання проблеми, яку вивчатимуть, визначення термінів, підбір координаторів, обрання методів, вибір і розробка інструментарію, підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів та учасників).

– **Практичний** (підготовка координаторів та учасників, проведення інструктажу та моніторингового дослідження).

– **Аналітичний** (збір та обробка отриманих результатів, узагальнення статистичної інформації, аналіз даних (висновки), надання рекомендацій, оприлюднення інформації).

Потрібно пам'ятати, що:

- моніторинг не є контролем або інспектуванням;
- результати моніторингу не можна використовувати для покарання конкретних осіб;
- моніторинг потребує систематичного та послідовного дослідження проблеми;
- якість результатів моніторингу залежить від технології оцінювання та інструментарію;
- поняття «моніторинг» і «контроль» – не тотожні.

Навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти були розроблені і проведені декілька моніторингових досліджень стосовно якості навчально-виховного процесу у початкових класах.

Так, дослідження **стану запровадження нових Державних стандартів** початкової загальної освіти було проведено вже в 10 районах Сумської області. Основні завдання даного моніторингу:

- 1) виявити ступень готовності вчителів початкових класів, батьків учнів перших класів,

заступників директорів з навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів до роботи за новим Державним стандартом початкової загальної освіти;

2) проаналізувати досвід та якість практичного впровадження нових державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів.

Дослідження **мотивації навчальної діяльності учнів початкових класів** загальноосвітніх навчальних закладів проводилось у 9 районах і містах області.

Основні завдання моніторингу:

1) проаналізувати стан навчальної мотивації учнів початкових класів;

2) дослідити основні напрями розвитку навчальної мотивації учнів перших та четвертих класів;

3) визначити рівень володіння вчителями початкової школи основними методами мотивації та стимулювання навчальної діяльності учнів.

Дослідження **стану організації національно-патріотичного виховання** в освітньому середовищі загальноосвітнього навчального закладу було проведено у всіх районах і містах Сумської області.

Основні завдання моніторингу:

1) отримати об'єктивну інформацію про стан організації та проведення виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах;

2) визначити рівень впливу виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання на формування почуття патріотизму в учнів;

3) дослідити рівень сформованості в учнів ціннісного ставлення до суспільства і держави;

4) проаналізувати основні проблеми та тенденції виховання патріотизму і національної самосвідомості особистості в загальноосвітніх навчальних закладах;

5) визначити найбільш оптимальні шляхи розвитку даного напрямку виховної роботи.

Моніторингове дослідження **стану запровадження оновлених програм початкової школи** в загальноосвітніх навчальних закладах було проведено у двох регіонах області.

Основні завдання моніторингу:

1) виявити ступінь готовності вчителів початкових класів, батьків учнів початкових класів, заступників директорів з навчально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, спеціалістів, методистів із питань початкової освіти районних (міських) управлінь (відділів) освіти до роботи за оновленими програмами початкової школи;

2) аналіз якості практичного впровадження оновлених програм до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів.

На основі аналізу досліджень були зроблені висновки і надані рекомендації стосовно поліпшення роботи означених напрямів, які можуть бути використані в методичній діяльності районними (міськими) методичними кабінетами та безпосередньо в організаційно-методичній роботі загальноосвітніми навчальними закладами. Отже, результати моніторингових досліджень можуть слугувати підставою для коригування навчального процесу, професійної компетентності педагогів; оновлення змісту освіти; формування освітньої політики, як безпосередньо у навчальному закладі, так і в Україні.

Література:

1. Гриневич Л. Організаційно-методичні засади побудови системи моніторингу якості освіти на регіональному рівні: на прикладі центру моніторингу столичної освіти м. Києва / Л. Гриневич, О. Линовичка // Наук.- метод. посіб. – Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2011. – С. 112.
2. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна // Шкільний світ – Київ: Вид. Л. Галіцина, 2006. – С. 128.

Кучерова Алла Миколаївна,
учитель математики та інформатики
КУ Сумської СШ I-III ст. №9

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

Вивчення досвіду використання програмних засобів навчання під час організації навчального процесу на уроках математики [3, с.10], [5, с.120] показує, що методика викладання математики перебуває на етапі розроблення оптимальних форм і методів застосування ІКТ, тому ця проблема є актуальною.

Для ефективного вивчення математики можна застосовувати програмні засоби, спеціально розроблені або адаптовані для застосування в навчанні. Але не кожен вчитель має розроблені педагогічні програмні засоби в своєму арсеналі. Тому метою дослідження є пошук доступних програм, які можна адаптувати до вивчення математики та використовувати їх в будь-яких умовах.

Як показує власний досвід роботи, до адаптованих програмних засобів можна віднести табличний процесор MS Excel, програму для створення презентацій Microsoft Power Point, різноманітні програми для створення та редагування відео, програми для web-дизайну, пошукові системи та інші. Використовуючи їх на уроці по черзі або разом, можна значною мірою підвищити ефективність навчально-виховного процесу.

Розглянемо використання програм для організації різних видів діяльності учнів на уроках математики.

1. Текстовий процесор Word. Щоб допомогти учням навчитися виділяти головне, створювати опорні конспекти під час роботи з підручником або під час розповіді нового матеріалу, можна застосувати конспект з друкованою основою, який створюється за допомогою текстового процесора Word. Таким чином організована діяльність учня робить його активним слухачем, вчить виділяти головне, бути організованим, формує швидкість мислення. Для учнів початкового рівня така діяльність має достатній рівень складності, тому її можна оцінити.

2. Табличний процесор MS Excel. Починаючи з 8 класу, можна використовувати табличний процесор MS Excel, наприклад, коли маємо відповідь задачі в загальному вигляді, і розглядаємо її конкретні розв'язки, обчисливши значення одержаного виразу для довільних значень змінної; для виявлення залежності між величинами (як зміниться об'єм піраміди, якщо висота збільшиться в 3 рази); для вивчення властивостей елементарних функцій, використовуючи графічні можливості цього продукту, щоб організувати дослідницьку діяльність учнів. Для цього необхідно запропонувати учням обчислити значення функцій та побудувавши їх графіки, проаналізувати отримані результати.

3. **Програма для створення презентацій Microsoft Power Point.** Ця програма є універсальним видом наочності, яка може бути застосована у будь-якому класі на уроці будь-якого типу.

Дана програма може застосовуватися на уроках вивчення нового матеріалу у вигляді комп'ютерного діафільму з використанням елементів анімації. Наприклад, під час вивчення теми «Властивості і графіки тригонометричних функцій» учні, користуючись презентацією, що містить динамічні підказки, самостійно визначають властивості тригонометричних функцій. Також при вивченні правил перетворення графіків функцій за допомогою анімаційних ефектів організовують переміщення графіків, що дає можливість протягом невеликого проміжку часу наочно продемонструвати матеріал. Для актуалізації знань можна запропонувати учням підготовчу індивідуальну самостійну роботу з декількох завдань, з подальшою перевіркою. Для цього налаштовують анімацію таким чином, щоб відповіді з'являлися після виконання завдань.

Цю програму можна застосувати на уроках узагальнення і систематизації знань з теми у вигляді шаблону «навчальний посібник» (*презентації з автосмістом*), у якому розглядаються всі поняття, формули, співвідношення з теми, приведено матеріал з історії розвитку даного поняття, міститься яскравий ілюстративний матеріал – діаграми, схеми, ілюстрації, аудіо та відео файли, матеріали для контролю та самоконтролю знань. Для відпрацювання навиків розв'язувати задачі під час тренувальних самостійних робіт можна запропонувати учням презентацію з завданнями у вигляді тестів. Систему навігації програми доцільно налаштувати таким чином, що у випадку неправильної відповіді на екран виводиться відповідний теоретичний матеріал і надається можливість ще раз відповісти, а в разі правильної відповіді – переходить до іншого завдання. Це дає можливість учневі оволодіти певними навичками у сприятливому для себе темпі, ліквідувати свої прогалини у вивченій темі.

4. Крім друкованих підручників вчитель може запропонувати учням користуватися існуючими електронними підручниками або електронними посібниками, створеними самим вчителем. Для створення таких посібників можна використовувати **програми для створення web-сайтів** або користуватися **існуючими оболонками**.

Як приклад, використання існуючої оболонки для створення електронних посібників, розроблений посібник «Комплексні числа», який адресовано учням загальноосвітніх навчальних закладів, учителям математики, керівникам математичних гуртків.

Увесь посібник складається з розділів:

- «Мета та завдання курсу», де сформульовані вміння і навички якими повинен оволодіти учень після вивчення даної теми;
- «Тематичний план курсу» – витяг з програми для загальноосвітніх навчальних закладів профільний рівень;
- «Навчальний план» – міститься наближене поурочне планування даної теми;
- «Вміст курсу» – теоретичний матеріал та приклади розв'язків типових завдань з кожної теми курсу;
- «Глосарій» – інформаційно-довідкова система;
- «Практичні роботи» – збірник завдань для самостійної роботи;

- «Підсумковий тест» – тестові завдання з оцінюванням;
- «Підсумкові питання» – питання, які можна використовувати для самоперевірки знань теоретичного матеріалу.

Матеріал посібника може використовуватись учнями для самостійного навчання, вчителями на уроках в класах з поглибленим вивченням математики або на факультативних заняттях.

5. Широке використання тестової перевірки знань у процесі вивчення математики підвищує ефективність навчально-виховного процесу на основі створення атмосфери довіри, відкритості, об'єктивності, забезпечує оперативний зворотний зв'язок, дозволяє проводити миттєвий аналіз та корекцію процесу навчання. Найбільш поширеними з **тестових програм** є Test-W, MyTest. Тестова оболонка MyTestX має функції не тільки контролюючі, а й навчаючі та корегуючі. В ній можна створювати завдання: одиночний вибір, множинний вибір, встановлення послідовності дій, встановлення відповідності, вказівка істинності або хибності тверджень, ручне введення числа (чисел), ручне введення тексту, вибір місця на зображенні, перестановка букв. Питання може містити відформатований текст, малюнки й формули, звуковий файл у форматі mp3 або wav.

6. Для організації дистанційного навчання або самостійного вивчення теми, особливо для учнів які були відсутні на уроці, можна використовувати **скринкасти** – запис відео з екрану зі звуковим супроводом створеного програмою Camtasia Studio. Наприклад, при вивченні теми «Переріз многогранників», в відео-уроці можна наглядно продемонструвати методи побудови перерізів многогранників. Доступ до даного матеріалу організовується через електронну пошту або через вчительський блог або сайт.

7. **LearningApps.org** є сервісом Web 2.0 для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів – мультимедійних вправ. Вони не включені в жодні конкретні сценарії чи програми, тому вони не розглядаються як цілісні уроки чи завдання, натомість їх можна використати у будь-якому доречному методичному сценарії. Використання мультимедійних вправ дає можливість учням за допомогою простого та легкодоступного тренувального матеріалу засвоїти, закріпити та повторити вивчені теми. Такі вправи доцільно використовувати для організації самостійної роботи, поточного контролю за рівнем засвоєння матеріалу учнями, на етапі узагальнення та систематизації знань.

Зрозуміло, що та чи інша комп'ютерна технологія потрібна, якщо вона дозволяє отримати такі результати навчання, які не можна отримати без її використання. Наприклад, якщо програма дозволяє швидко виробити технічну навичку побудови симетричних фігур на площині – така програма потрібна. Тому що без комп'ютера робота буде перевантажена масою додаткових рутинних побудов і найпростіших дій, а через велику кількість додаткових дій важко сформулювати і проконтролювати потрібне вміння. Однак пізніше набуті вміння потрібно закріпити реальними побудовами, інакше справжні навички не розвинуться.

Використання комп'ютера для організації роботи учнів можливе на всіх етапах, що складають процес навчання. Систематичне використання ПК на уроці сприяє: підвищенню рівня використання наочності на уроці; покращенню продуктивності уроку; встановленню міжпредметних зв'язків з інформатикою та іншими науками; логічності подавання

навчального матеріалу; зміні ставлення школярів до ПК не як до захоплюючої іграшки, а сприйманню його, як універсального інструмента для роботи в будь-якій галузі людської діяльності [4, с.11].

Висновки. Недоліків у комп'ютерного навчання не менше, ніж переваг. Відмовлятися від комп'ютера в навчанні не можна, але не можна і зловживати комп'ютеризацією. Потрібно виробити критерії корисності використання комп'ютерів на уроці для кожної вікової групи з окремих тем, критерії оцінювання програмових засобів. Використання комп'ютера на уроці математики – не дань моді, не засіб перекласти на плечі комп'ютера багатогранну творчу працю вчителя, а лише один із засобів, що дозволяє інтенсифікувати навчальний процес, активізувати пізнавальну діяльність, підвищити мотивацію учня до навчання, створити умови для підвищення ефективності уроку.

Література:

1. Жалдак М.І., Лапінський В.В., Шут М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: посібн. для вчителів // Вкладка газети «Інформатика». – 2004. – С. 41-48 (281-288).
2. Триус Ю.В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики : монографія. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 400с.
3. Співаковський О.В. Підготовка вчителя математики до використання комп'ютера у навчальному процесі / О.В. Співаковський // Комп'ютер в школі і сім'ї – 1999. – №2(6). – С.9-12.
4. Використання інформаційних технологій і проектного навчання: каталог статей: [Електронний ресурс] / Л.П. Суховерхова. – 2007. – 12с. – Режим доступу: <http://matematika.mog.su/publ>
5. Урок математики в сучасних технологіях: теорія і практика / Уклад. І.С. Маркова // Математика в школах України – Х.: Основа, 2007. – № 9 (58). – 144с.

Лабудько Степан Пилипович,

ст. викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. Головною ознакою сучасної загальної середньої освіти є компетентнісний підхід до навчання. Здійснення переходу до компетентнісної моделі навчання передбачає: принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі; оновлення структури та змісту навчання предметів; визначення та оцінювання результатів навчання через ключові та предметні складові компетентності учня; запровадження компетентнісно орієнтованих форм і методів навчання. Компетентнісно зорієнтоване навчання дає можливість кожному учневі, спираючись на свої здібності, схильності, інтереси, ціннісні орієнтири та суб'єктивний досвід, реалізувати себе в пізнанні навколишнього світу та навчальній діяльності. Значущими стають ті складові навчально-виховного процесу, які розвивають індивідуальність учня, створюють належні умови для його саморозвитку й самовираження.

Нові освітні завдання ставлять нові вимоги до професійної підготовки педагога. На думку Н.В. Морзе, необхідність удосконалення та розвитку професійної компетентності педагогів сучасної школи зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальноосвітньої

підготовки випускників загальноосвітніх навчальних закладів і переходом від масово-репродуктивних форм і методів навчання до індивідуально-творчої командної роботи, співпраці та комунікації, що неможливо уявити без інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес [3].

Готовність до використання інформаційних технологій навчання вимагає від педагога володіння відповідними вміннями, знаннями та навичками, які є складовими інформаційної компетентності і володіння якими суттєво впливає на рівень професійної компетентності педагога, тому формування її є однією з першочергових потреб педагогічних працівників.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі формування й удосконалення професійної компетентності педагогів присвятили свої дослідження вітчизняні і закордонні науковці: В. Биков, Л. Білоусова, М. Жалдак, Н. Морзе, С. Раков, О. Спірін, М. Лапчик, Г. Луньова, Ю. Рамський, Т. Тихонова та ін. Аналіз їх праць дає змогу зробити висновок про те, що формування професійної компетентності педагога передбачає набуття ним ґрунтовних знань з навчального предмету, методики його навчання, дидактики, психології, педагогіки, розвиток педагогічних умінь, які пов'язані з діями вчителя у різних педагогічних ситуаціях, формування необхідних особистісних якостей, комунікативних навичок тощо [1, с. 22].

Дослідники та науковці наголошують, що в останні десятиріччя виникло нове поняття інформаційної компетентності педагога, зміст якого не може бути чітко й однозначно визначений, оскільки інформаційні технології вдосконалюються, з'являються нові технічні і програмні засоби, які можуть бути ефективно застосовані у навчальному процесі. Тому сучасний педагог має бути готовим до здійснення педагогічної діяльності в нових умовах [3].

Метою статті є визначення змісту складових інформаційної компетентності педагога будь-якого предмету та розглянути можливі шляхи їх формування, розвитку та удосконалення.

Виклад основного матеріалу. З'ясуємо сутність і значення деяких термінів. Компетентнісний підхід в освіті характеризується двома визначальними категоріями «компетенція» і «компетентність», яким у педагогічній науці приділяється значна увага. На основі аналізу визначення цих понять у тлумачних словниках та інших наукових джерелах можна зробити узагальнюючий висновок, що компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість розв'язання певного завдання, або, іншими словами, відчужена, наперед задана вимога щодо знань і досвіду діяльності у певній сфері. Компетенція не може бути вимірною, компетентність – це здатність, що відображає необхідні стандарти поведінки у визначених ситуаціях [3].

Компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми і виступає як якість, характеристика особи, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Тобто, компетентність – це характеристика особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід й особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи водночас значущість предмету і результату діяльності [3].

Розглянемо, які ж якості необхідні педагогу в його професійній діяльності. Аналізуючи доробок науковців з даного питання, можна виокремити основні ключові компоненти

професійної компетентності. Схематично структура професійної компетентності сучасного педагога представлена на рис. 1 [4].

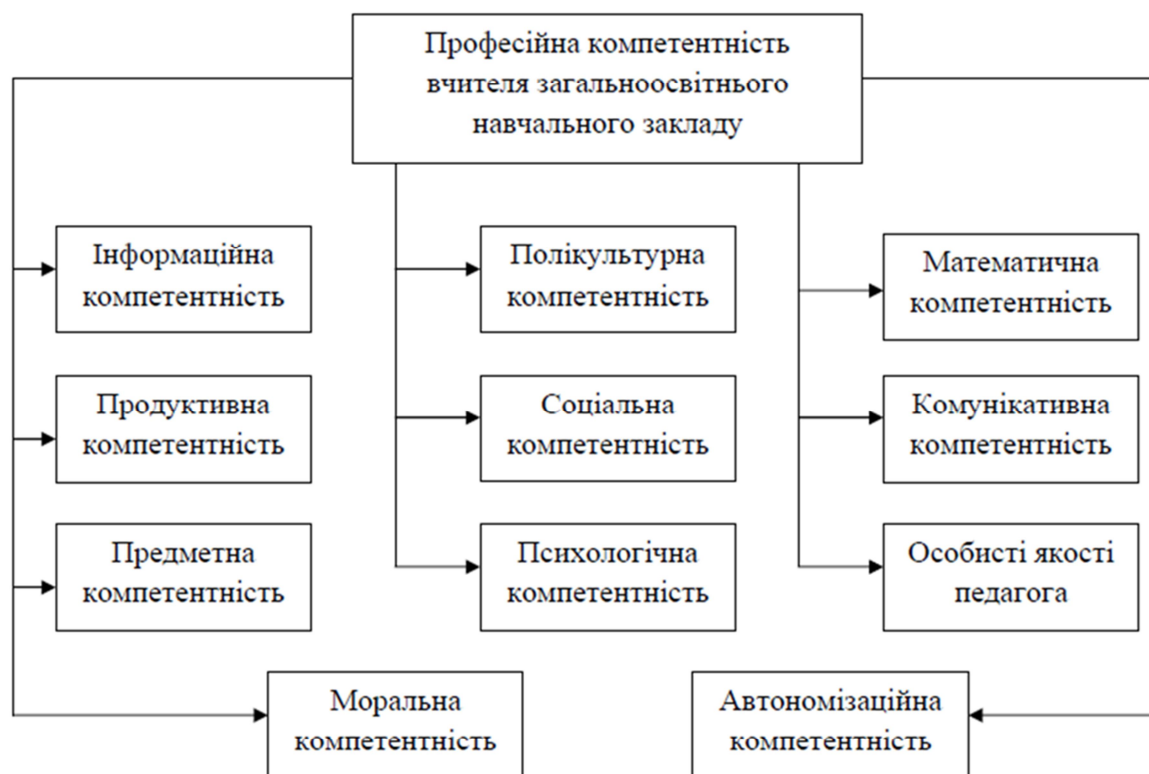

Рис. 1 Ключові компоненти професійної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу

Розглянемо більш детально інформаційну компетентність педагога та її складові. Питанням формування, удосконалення та розвитку інформаційної компетентності присвячені праці українських та зарубіжних науковців: І. Зязюна, Р. Гуревича, С. Сисоєвої, В. Петрук, Л. Петухової, О. Хуторського, І. Зимньої, А. Макарової, Дж. Равена та інших.

Як зазначалося вище, поняття інформаційної компетентності педагога виникло в останні десятиріччя, тому зміст його не може бути чітко й однозначно визначений, оскільки інформаційні технології вдосконалюються, з'являються нові технічні і програмні засоби, які можуть. Будемо вважати, що інформаційна компетентність – це інтегративна якість особистості, яка є результатом процесів відбору, засвоєння, обробки, перетворення і генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, який дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах педагогічної діяльності.

Можна виокремити наступні складові інформаційної компетентності педагога: 1) селекційна; 2) пошукова; 3) оцінювальна; 4) комунікативна; 5) етично-правова.

Є й інші підходи до визначення складових інформаційної компетентності педагога. Наприклад, дослідниця І.Г. Кисла пропонує наступну структуру інформаційної компетентності педагога: 1. Інформаційно-пошукова компетентність. 2. Інформаційно-аналітична. 3. Інформаційно-комунікаційна компетентність. 4. Інформаційно-оцінна (рефлексивна компетентність – перевірка наявних або отриманих знань). 5. Інформаційно-екологічна. 6. Інформаційна компетентність самовдосконалення й саморозвитку. 7. Інформаційно-

операційна компетентність. 8. Інформаційно-етична та інформаційно-правова компетентність. 9. Інформаційна компетентність збереження (інформаційна безпека) [2, с. 111-112].

Інформаційна компетентність має внутрішню логіку розвитку, що не зводиться до підсумовування її складових, а також логіку розвитку кожної складової. Всі складові тісно пов'язані між собою й утворюють єдине ціле.

З досвіду роботи науково-викладацького складу кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ Сумський ОІППО в цьому напрямі, можемо стверджувати, що підготовка педагога до використання інформаційних технологій має низку особливостей: по-перше, швидкий розвиток технологій потребує не тільки формування певного рівня підготовки вчителя до їх використання, а й постійного підвищення їхньої кваліфікації в цій сфері; по-друге, педагог у нових умовах повинен уміти трансформувати навчальний процес, модернізувати наявні форми та методи навчання щодо застосування комп'ютерів та програм, розробляти нові ефективні організаційні та навчальні моделі; по-третє, педагог має не тільки залучати учнів до використання інформаційних технологій у рамках свого предмета, а й орієнтувати їх на використання сучасних інформаційних та інтерактивних засобів навчання в усіх сферах діяльності.

Для розвитку й удосконалення інформаційної компетентності педагогів різних предметів шкільного курсу викладачі кафедри започаткували створення банку інформаційних ресурсів (електронних посібників, методичних рекомендацій, навчально-тематичних планів проблемно-тематичних курсів і робочих програм спецкурсів означеної тематики), методик використання програмного забезпечення, методик використання ІКТ тощо.

Науково-педагогічні працівники кафедри з метою розвитку інформаційної компетентності проводять експрес-курси, проблемно-тематичні курси, семінари, майстер-класи для педагогів області як на базі Сумського ОІППО, так і в навчальних закладах.

Зважаючи на актуальність упровадження дистанційного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, у 2016 році частина викладачів кафедри пройшли курс дистанційного навчання «Технології розроблення дистанційного курсу» на базі Проблемної лабораторії дистанційного навчання НТУ «Харківський політехнічний інститут».

Висновки. Постійний розвиток рівня інформаційної компетентності педагогів – це один із основних напрямків реформування освіти.

Підготовка педагога до використання ІКТ має такі особливості: по-перше, швидкий розвиток технологій потребує формування певного рівня підготовки педагога і постійного підвищення його кваліфікації; по-друге, педагог у нових умовах повинен уміти трансформувати навчальний процес, модернізувати наявні форми та методи навчання щодо застосування комп'ютерів та програм; по-третє, педагог має залучати учнів до використання ІКТ у рамках свого предмета й орієнтувати їх на використання в усіх сферах діяльності.

Завдяки застосуванню ІКТ у навчальному процесі учні можуть набувати цілу низку різних аспектів життєвої компетентності, зокрема інформаційної. Розвинути таку компетентність допомагають перш за все ті педагоги, які самі готові та здатні до діяльності, що пов'язана з її формуванням.

Література:

1. Захар О.Г. ІК-компетентність вчителя інформатики та шляхи її формування. [Електронний ресурс] / Ольга Германівна Захар / Режим доступу: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/3#.WJsbiFWLTIU> (дата звернення: 08.02.2017). – Назва з екрана.
2. Кисла І.Г. Підходи до формування інформаційної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу. / І.Г. Кисла // Інформаційні технології в освіті. – 2008. – № 2. – С. 110-113.
3. Морзе Н.В. Формування й оцінювання ІК-компетентностей науково-педагогічних працівників в умовах впровадження дистанційних технологій. [Електронний ресурс] / Н.В.Морзе, О.Г.Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 6 (32). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/ITZN/2012_6/758-2499-1-ED.pdf (дата звернення: 08.02.2017). – Назва з екрана.
4. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. [Електронний ресурс] / Н.Ф.Сергієнко // Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercmt.pdf> (дата звернення: 08.02.2017). – Назва з екрана.

Лабуз Олена Анатоліївна,
вчитель ЗНЗ № 29 м. Суми

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Національне виховання – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв та ін., покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь. Науково обґрунтоване, правильно організоване національне виховання відображає історичну ходу народу, перспективи його розвитку.

Шкільний предмет трудове навчання має значні можливості у вихованні в учнів національно-патріотичних почуттів. Дієвим підґрунтям для такої виховної роботи можна вважати процес формування в учнів конкретного практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, які пов'язані з народною культурою українців.

Для виховання в учнів національної свідомості на уроках трудового навчання ефективними є всі компоненти духовності українського народу, що тотожні національним цінностям, які є серцевиною освіти і виховання. Це – рідна мова і література, історія, природознавство, музика та образотворче мистецтво, народна мораль, національна ідеологія, свідомість і самосвідомість.

Учитель на уроках трудового навчання через народний фольклор, поезію, народні традиції формує національну свідомість, особливо на уроках при вивченні технології виготовлення виробів з деревини, вишитих виробів, писанкового розпису, кераміки, традиційних українських страв, апікацій з природного матеріалу, історичних костюмів, пов'язує свідомість учня зі своїм народом, його історією. Так під час художньої обробки тканини вишивкою розповідаю учням про вечорниці, на які колись після свята «Миколая» в селах України кожного вечора збиралася молодь. У будні дні на них дівчата, бувало, працюють і прядуть починки, вишивають сорочки або рушники собі на придане. А під час вишивання співали багато гарних ліричних пісень про щире кохання, про чисті стосунки між молодими. Тягнеться нитка, тягнеться пісня «Як любили та розійшлися» або «Як поїхав мій миленький іншої шукати». А наймолодші дівчата під час вишивання, як правило, співали пісню про калину, яка є символом не тільки дівочої краси, а й України.

Одним із найважливіших завдань учителя трудового навчання є прищеплення учням навиків здорового способу життя. Тож під час вивчення теми «Технологія обробки харчових продуктів», пояснюючи дітям, що здоров'я людини напряму залежить від якості приготованої і відповідно спожитої їжі, розповідаю про те, що українці упродовж віків виплекали культ здорового харчування, а їхній кухарський геній створив безліч оригінальних корисних і поживних страв, смаковими якими котрих дивується світ. На підтвердження наводжу приклади з «Енеїди» І. Котляревського. Учні щиро дивуються тому, що ще у XVIII ст. наші предки вже вміли випікати аж дев'ять різновидів хлібних виробів: просто хліб; буханці – великі хлібини; книші – білий хліб із загорнутими всередину краями та змазаний зверху салом або олією; буханчики пшеничні білі – маленькі хлібини. Крім хліба, випікали ще й солодкі булочки та різні пряники. Безперечно, усе це не може не викликати почуття гордості в дітей за свій талановитий український народ.

На домашнє завдання частині класу пропоную уподобати у вищеназваному творі українську страву і спробувати приготувати її, а іншій – створити презентацію рецептів, названих письменником. Особливе значення для національно-культурного виховання підростаючих поколінь має відродження народних ремесел і промислів України. У Київській Русі налічувалося понад 100 ремісничих спеціальностей. Першість за обсягом виробництва втримували ковалі, гончарі, різьбляри, вишивальниці й складуви. Тож у контексті сучасного відродження традиційних народних промислів у нашій школі запроваджено спецкурс із вивчення кераміки. У спеціально обладнаному кабінеті встановлено гончарний круг, електричну гончарну піч, де проходять процес випалювання, виліплені учнями гончарних виробів: керамічні іграшки, свистунці, Опишнянські коники, баранці, куманці, керамічний посуд, сувеніри, обереги.

У процесі роботи вчитель повідомляє дітям, що українські ремісники й кустарі в давнину демонстрували виняткові творчі здібності, надаючи навіть простим побутовим речам довершених форм, художньої виразності й своєрідного колориту, що свідчить про вишуканий смак і непересічний талант їх авторів. До середини XIX століття народні ремесла досягли свого апогею, але з розвитком промислового виробництва почали занепадати.

Нині ж спостерігається відновлення і зростання кількості деяких із традиційних промислів, зокрема, різьблярство, ковальство, гончарство, теслярство, гутництво (виготовлення виробів із скла), ткацтво і вишивки. Це пояснюється зростанням у суспільстві інтересу до всього національного. Тут же вчитель ставить запитання до своїх підопічних: у кого з них удома є які-небудь вироби народних промислів, зокрема гончарства, різьблення, ткацтва і чим вони особливо привабливі. Зав'язується бесіда, під час якої стає зрозумілим: ці речі дітям перш за все дорогі тим, що виготовлені руками вітчизняних майстрів-умільців. Здійснюючи навчання, учитель трудового навчання повинен стояти на засадах розуміння того, що художні ремесла – це не тільки духовне надбання народу, але й важливий компонент національної культури, засобами якого плекається національна свідомість дітей. Інакше й бути не може, адже виробляється такий собі причинно-наслідковий ланцюжок: художня праця, що була започаткована в домашніх ремеслах, також є складовою духовної спадщини народу, оскільки стала і джерелом прикладного мистецтва, й основою народної педагогіки. Навчання народним ремеслам виховувало поважне ставлення до праці та

формувало моральні якості особистості, зокрема працелюбність, повагу до людей, до роботи, виробляло відповідальне ставлення до неї, естетичні смаки, що вважалося не менш цінним, ніж формування професійних умінь. Педагогові слід пам'ятати, що художнє ремесло завжди зберігало свою національну самобутність, і дохідливо у практичній діяльності доносити цю істину до свідомості учнів. На уроках трудового навчання, заняттях гуртка та в позаурочний час ми ознайомлюємо учнів із народними ремеслами та промислами, навчаємо різьбленню, розпису та випалюванню по дереву, вишивці та бісероплетінню, виготовленню народної іграшки та писанкарству. Не забуваємо і про такі перлини народної творчості, як витинанка та виготовлення штучних квітів, плетіння макраме та в'язання на спицях і гачком, виготовлення сувенірів із різноманітного матеріалу та інкрустація соломкою. І все це підпорядковане головному – щоб діти відчували себе українцями, гідними своїх талановитих пращурів.

Отож засвоєння, зберігання і розвиток дітьми традицій і звичаїв українців є важливими підвалинами їх національного виховання, засобом зміцнення національної свідомості, згуртування і єдності всієї нашої нації. Адже в народі побутує повір'я: той, хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Про такого безпам'ятного Олекса Воропай (український етнограф) писав: "Він блукає по світу, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу", а нам не варто бути такими.

Література:

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом в навчальних майстернях. – К., 1991. – 120с.
2. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Станкович. – Львів: Світ, 2010. – 272с.
3. Ассєв Ю.С. Джерела мистецтв Київської Русі / Ю.С. Ассєв. – К.: Мистецтво, 2009. – 214с.
4. Беспалько В.П. Использование поэлементного анализа трудовых умений для совершенствования обучения труда / В.П. Беспалько // Школа и производство. – 2008. – №3. – С.16-20.
5. Білевич І.В. Виховна робота зі студентами в процесі вивчення народних ремесел / І.В. Білевич // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1998. – №1. – С.46-50.
6. Від ремесла до творчості: Збірник. – К. : Час, 2008. – 152с.
7. Вихрущ А.В. Трудова підготовка учнів у загальноосвітніх школах України (XIX – початок XX століття) / А.В. Вихрущ. – К., 2011. – 199с.
8. Гедвілло О.І. Індивідуальний підхід до навчання з практикуму в майстернях / О.І.Гедвілло, І.О.Носова, Г.В. Ковальова // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – №2. – С.44-47.

Лахоня Юрій Іванович

керівник гуртка художньої самодіяльності
ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр
професійно-технічної освіти» м. Суми

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ГУРТКІВ ХУДОЖНЬОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ

Учніський контингент закладів професійно-технічної освіти має особливості, які впливають на роботу гуртків художньої самодіяльності. Це: низький соціальний статус, відсутність одного, або обох батьків, низький рівень знань, отриманих у загальноосвітній школі, наявність згубних навичок, схильність до криміналу та суїциду, відсутність авторитету серед однолітків, низький культурно-естетичний розвиток, відсутність мети у житті.

Щоб зменшити негативний вплив усіх вищезгаданих факторів, бажано залучати до гурткової роботи не тільки учнів з творчими здібностями, а й тих, хто має проблеми у спілкуванні з однолітками, зацікавлювати їх у творчому процесі, долучати до організації заходів, виявляти та розвивати здібності до колективної творчої роботи, підтримувати розумну ініціативу. У роботі гуртка художньої самодіяльності ми працюємо не тільки над створенням та проведенням профільних номерів та заходів, а й соціально-спрямованих, актуальних заходів, направлених на пропагування загальнолюдських цінностей, традицій та досягнень української нації та світової культури. Усе це допомагає учням відчувати корисність своєї праці, розвивати почуття співпереживання долі інших людей.

У сучасних умовах боротьби української держави за цілісність та незалежність необхідно спрямовувати можливу схильність молоді до агресії та некерованих вчинків у напрямку створення молодіжного патріотичного руху. З членами гуртка ми проводимо зустрічі з воїнами АТО, ветеранами війни в Афганістані. Для цього ми організуємо заходи, в яких використовуємо аматорські пісні та вірші, створені членами гуртка. Також ми приймаємо активну участь у волонтерській роботі та акціях, направлених на підтримку державності України. Ця робота допомагає підлітками відчувати себе невід'ємною частиною українського народу, зрозуміти, що Україна – це його сім'я, яку треба захищати і оберігати.

Керівник гуртка має бути добре обізнаний на сучасних тенденціях у розвитку молодіжної культури та субкультури. Підбираючи репертуар для вивчення, необхідно враховувати смаки та вподобання членів гуртка, їх вік та рівень культурного розвитку. Авторитет керівника залежить від толерантності до членів гуртка. Підтримуючи кращі зразки молодіжної культури і пояснюючи негативний вплив на свідомість творів, які не мають художньої цінності, я намагаюся формувати художній смак та естетичне задоволення від кращих зразків сучасного мистецтва.

Одним із важливих напрямків роботи гуртка художньої самодіяльності є розвиток традицій національної культури, шляхом виконання українських творів. Їх звучання у сучасних обробках, на сучасних інструментах сприймається молодими виконавцями більш оптимістичніше, ніж класичне. Вони залюбки виконують наші авторські обробки, передаючи емоції, притаманні їх віку, використовують елементи імпровізації та музичні інновації, одночасно приєднуючись до скарбниці народної творчості.

Становлення незалежної держави привело до розвитку українських інді-груп (independent – незалежні), таких, як «Pur:Pur», «Brunettes Shoot Blondes», «Vivienne Mort», «Один в каное», «Плесо» та інші. Ці гурти створюють некомерційну музику, побудовану на традиціях української культури, твори виконується виключно українською мовою, нерідко використовуються народні інструменти та елементи фольклору. Цей напрямок відповідає смакам та ідеалам молоді, допомагає орієнтуватися у світі сучасної української музики і тому може пропагуватися.

Сучасна молодь має необмежений доступ до різноманітної інформації, зокрема через мережу Інтернет. Важливо враховувати, як позитивний, так і негативний вплив цієї інформації на свідомість підлітка. Тому в план роботи гуртка, незалежно від основної програми, включено диспути на теми, які найбільше цікавлять членів гуртка, у формі «вільного мікрофону», що допомагає доточно виявити та попередити кризисні ситуації та

небажані тенденції у поведінці окремих членів гуртка.

Вільне володіння комп'ютерними технологіями дає можливість керівнику гуртка готувати мультимедійні матеріали для учнів. Практично кожен з них має ноутбук або сучасний гаджет, з яким він проводить багато часу. Для того, щоб у цей час учень отримував максимум корисної інформації, доцільно загрузити на його гаджет підготовлені аудіо- та відеоуроки з профілю гуртка. Завдяки цьому, учень, у звичний для нього спосіб, буде мати можливість готуватися до наступного заняття, наприклад, робити розспівування чи вправи на чистоту інтонування, співати під фонограму.

Практично кожен з учнів, який вперше приходить до гуртка, має безліч комплексів. Використання «баттлів» – вокальних або танцювальних змагань серед членів гуртка, де є можливість показати, свій рівень підготовки, перейняти досвід колег – допомагає перебороти ці комплекси.

Важливою формою удосконалення рівня виконавських навичок членів гуртка є участь у концертах. Кожен місяць проводиться звітний урок, де кожен учень має можливість проявити себе з найкращої сторони. Усе це дозволяє проявити колективну відповідальність, виховує характер, додає впевненості у своїх силах, закаляє дружні стосунки, позбавляє проблем, які виникали до участі у роботі гуртка.

Моя особиста думка, що кожен член гуртка має можливість бачити результати своєї діяльності. Саме тому фотографування та зйомки на відео репетицій, концертів та інших заходів за участю членів гуртка протягом усього періоду навчання дозволяють слідкувати за творчим шляхом кожного учня, створювати архів гуртка.

Лобода Вікторія Володимирівна,
викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

МЕДІАОСВІТА В СУЧАСНОМУ ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується інтенсивністю і глибиною інформатизації всіх його інститутів. Процес отримання інформації є невід'ємною складовою нашого життя.

Сучасна людина за місяць отримує та обробляє стільки ж інформації, скільки людина, що жила в XVII століття за все своє життя. В середньому кожну хвилину через Інтернет відправляється 200 млн. електронних листів, а такий пошуковий гігант, як Google за цей же час обробляє більш ніж 3,6 млн. пошукових запитів по усьому світу [4].

За даними компанії IBM, 90 % усіх інформаційних даних були створені за останні кілька років. А за прогнозами компанії International Data Corporation (IDC), що спеціалізується в галузі інформаційних технологій, кількість даних на планеті, як мінімум, подвоюватиметься кожні два роки аж до 2020 року і лише 35 % з усього масиву інформації представлятиме цінність. За результатами дослідження, проведеного компанією Factum Group Ukraine загальна інтернет-аудиторія на всій території України, без урахування Криму, зросла до 59% і складає 21,8 млн. користувачів. Відзначається, що найбільш активно зростає аудиторія старшого віку. Кожен 10-й українець у віці 65 років вже користується інтернетом. Кожен другий мешканець села виходить в Інтернет. У 2014 році кількість інтернет-користувачів в

Україні складала 18,8 млн.

Так, у світі спостерігається безпрецедентний ріст кількості користувачів Інтернету та кількість пристосувань, підключених до мережі Інтернет. Зростає і швидкість обміну інформацією між людьми. Всесвітня соціальна мережа Facebook за два роки збільшила обмін інформацією в 28 разів. Це не пояснюється тим, що в мережу приходять нові люди. Справа в тому, що кожен обмінюється інформацією набагато частіше в більшому обсязі, ніж навіть два роки тому. Серед найпопулярніших видів електронної комунікації – електронна пошта, соціальні мережі, форуми, блоги, електронні ЗМІ тощо. Вони доступні і для поширення медіатекстів дошкільного навчального закладу.

Медіа (телебачення, комп'ютерні технології, численні друковані видання) стали вірними супутниками кожної сучасної людини. Вони грають величезну роль у вихованні, освіті, культурному розвитку підростаючого покоління, активно беруть участь у процесах управління, у формуванні суспільної думки. Як би критично суспільство не оцінювало якість телевізійної, кінематографічної, друкованої продукції, все рівно усі ми є активними глядачами, читачами, користувачами [2].

Дослідження Сімейного фонду Кайзера свідчать, що 74% дітей і немовлят дивляться телебачення до досягнення двох років 43% дітей віком до двох років дивляться телебачення щодня 71% дивляться DVD чи відео на комп'ютері. Діти віком до 6 років у середньому проводять 2 години на день перед екранними медіа – стільки ж, скільки граються на вулиці, і втричі більше, ніж читають чи слухають, як хтось читає їм. 77% самі вмикають телевізор 67% самостійно обирають для перегляду певні програми.

На даному етапі розвитку суспільства найбільш значні зміни відбуваються в інформаційній сфері. Практично всі діти мають доступ до телебачення та комп'ютера, більшість часу проводять переглядаючи розважальні телепередачі, граючись у відеоігри, спілкуючись з однолітками в соціальних мережах [1].

Інформаційне середовище здійснює величезний вплив на світогляд, цінності, пріоритети дітей та молоді. Основною причиною проблем, пов'язаних з медіа та інформаційними технологіями є недостатня освіченість в даних питаннях. Завдяки інтенсивному розповсюдженню засобів масової інформації (ЗМІ), до яких належать газети, журнали, книги, телепередачі, відео- та аудіозаписи, діти знаходяться під впливом інформаційних потоків. Вплив цих потоків на світосприйняття молоді, як правило, не контролюється ні батьками, ні вчителям, а навчальна інформація, яка передається дитині, займає в загальному інформаційному потоці все менш значиме місце.

Постає гостра потреба в розвитку медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіа-насильства і медіа-маніпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіа-залежностей. Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними.

Медіаосвіта проголошена ЮНЕСКО одним із пріоритетних напрямів у педагогіці XXI століття.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною

системою мас-медіа, включаючи як традиційні медіа (кіно, телебачення, друковані видання, радіо) так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [1].

На думку академіка С. Гончаренко: «Основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприймання та розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку тощо».

У вітчизняній педагогіці ґрунтовні дослідження виховного потенціалу ЗМК, насамперед кіно та телебачення, починаються з 60-х рр. ХХ ст. (роботи С. Пензіна, Л. Пресмана, А. Степанова та ін.). В Україні, на жаль, питання медіаосвіти як спеціальний напрямок наукових досліджень у галузі педагогіки та психології починає розвиватися тільки з кінця 90-х рр. ХХ ст. (А. Онкович, І. Чемерис, Н. Череповська, В. Іванов, О. Волошенко та ін.) [2].

Основні напрями роботи з розроблення та впровадження моделі медіаосвіти в ДНЗ ґрунтуються на документах: Законі України «Про дошкільну освіту»; Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (схваленої постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р.); Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від листопада 2000 р.

Однією з форм впровадження медіаосвіти є **медіаосвіта дошкільна** – принципово інтегрована і спрямована на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини, забезпечує її захист від агресивного медіасередовища, уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію. Основними завданнями дошкільної медіаосвіти є підготовка особистості до життя в інформаційному суспільстві, безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа; до сприйняття інформації та усвідомлення наслідків її впливу на психіку; формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів; навчання різноманітних форм самовираження через створення медіатекстів; оволодіння способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів [1].

Необхідність розвитку медіаграмотності саме в дошкільному віці зумовлена декількома факторами.

По-перше, дошкільний вік є надважливим періодом для інтелектуального, фізичного та психоемоційного розвитку дитини.

По-друге, сучасна дитина до моменту вступу до школи набуває, як правило, досить значний аудіовізуальний досвід: активно спілкується з телевізійною, комп'ютерною, відео- й звукозаписувальною технікою, володіє навичками спілкування з мобільною телефонією тощо.

По-третє, діти, що стикаються з постійно зростаючим потоком інформації (виховної, навчальної, медійної), відчують значні труднощі, коли їм необхідно проявити пошукові навички, самостійно критично оцінити отриману інформацію, проявляючи не тільки інтелектуальну й пізнавальну активність, але й особистісну, суб'єктивну позицію, творчу індивідуальність.

З введенням медіаосвіти у вітчизняну модель освіти з'явилася можливість формування

медіакультури вихователя і вихованця. Багато педагогів ставлять перед собою наступні цілі: формування навичок адаптації в медіасередовищі; формування медіакультури та медіаграмотності дітей, педагогів, батьків; створення системи саморозвитку медіасередовища; ефективне включення творчості дітей в інформаційний простір на різних рівнях; формування сфери медіабезпеки особистості як дитини так і вихователя.

Для максимально ефективно реалізації даних завдань можна запропонувати наступні заходи:

- організація семінарів, тренінгів, курсів підвищення кваліфікації педагогів у сфері інформаційних технологій та медіаосвіти;
- створення творчих груп педагогів у навчальних закладах;
- інтеграція медіаосвіти в сучасне заняття;
- розробка власних програм з медіаграмотності для дошкільних установ; організація гурткової роботи з медіаосвіти;
- створення банку даних методичних розробок, а також їх подальша публікація в Інтернеті;
- конкурси, фестивалі дитячої медіатворчості на актуальні для сучасної дитини теми ; постійно діючі виставки (фототворчість, газети);
- створення сайтів, розробка блогів для педагогів та батьків із інформаційної безпеки та медіаосвіти.

Інформаційна революція та глобалізація зробили наше сприйняття світу в значній мірі залежним від того, як його подають медіа, тому актуальним для розвитку підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в інформаційних потоках сьогодення. Однією з актуальних проблем сучасної теорії і практики дошкільної освіти є використання медіаосвіти у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу для повноцінного розвитку і формування освітніх компетенцій дошкільника-випускника.

Отже, запровадження медіаосвіти до освітнього процесу дошкільного навчального закладу є актуальним завданням дошкільної педагогіки на шляху побудови єдиного європейського освітнього простору.

Література:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiyavprovadzhennya-media-osvitivukraininovaredaktsiya/> (дата звернення 06.02.2017р.)
2. Іванов В.Ф. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна.– Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
3. Онкович Г.В. Використання інтегрованого простору знань у навчальному процесі засобами медіаосвіти / Г.В. Онкович // Журналістика, філологія та медіаосвіта : зб. наук. доповід. У 2-х т. – Полтава : Освіта, 2009. – Т. 2. – С. 252-255.
4. Постолатий В. BigData шагает по планете [Электронный ресурс] / В. Постолатий // Российская газета. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2013/05/14/infa-site.html>. (дата обращения 06.02.2017р.) – Загл. с экрана.

Максюта Наталія Юріївна,
учитель інформатики
СШ I-III ст. №1 м. Білопілля

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ ЯК УМОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Освіта відіграє важливу роль у соціальному, економічному і моральному розвитку суспільства, особливо у процесі його глобалізації та інформатизації. Перехід до інформаційного суспільства вносить свої зміни в усі сфери життєдіяльності людини. Навчання та компетенції людей стають найважливішими цінностями сучасної цивілізації та суспільства, заснованого на знаннях. Нині професіонал повинен: мати доступ до різноманітних джерел інформації; вміти своєчасно, швидко та якісно обробляти великі об'єми інформації, на основі наявних знань створювати нове та використовувати його в тій чи іншій діяльності, швидко та ефективно приймати рішення; володіти здатністю до професійної мобільності, соціальної активності; мати здібність до постійного самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку.

У працях багатьох вчених постає питання професійної компетентності фахівця. Необхідність створення нового напрямку в освіті активує увагу дослідників до компетентнісного підходу, мета якого полягає в подоланні розриву між результатами навчання та вимогами, що висуває роботодавець стосовно фахівця.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміють [4, с.19] спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток основних ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу має бути формування загальної компетентності людини, яка є інтегрованою характеристикою особистості.

Поняття «ключові компетентності» трактується як загальна здатність людини мобілізувати в ході професійної діяльності набуті знання і вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій. Ключова компетентність є суб'єктивною категорією, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосовувати в широкій сфері діяльності людини. Кожна з таких компетентностей передбачає засвоєння людиною не окремих непов'язаних один із одним елементів знань, умінь, а оволодіння комплексною процедурою, у якій для кожного визначеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [7, с.171 - 177].

Сучасний педагогічний процес вимагає принципової зміни ролі педагога, його взаємовідносин з учнями, перетворення його в організатора пізнавальної діяльності учнів, а учнів – у активних суб'єктів пізнання і перетворення. Педагогу необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей.

Проблема професійної компетентності вчителя, здатного моделювати навчально-виховний процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї та технології навчання і виховання, є на сьогодні актуальною, оскільки професійно компетентний учитель має позитивний вплив на формування творчих учнів і досягає кращих результатів у своїй

професійній діяльності, що сприяє реалізації його професійних умінь.

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття професійна компетентність вчителя [6, с. 200-207], можна сказати, що професійна компетентність вчителя інформатики – це система знань та вмінь, оволодіння якими дозволить розв'язувати типові професійні задачі, а також проблеми, що виникають в реальних ситуаціях його педагогічної діяльності як вчителя-предметника, здатність вчителя до професійного та особистісного зростання.

Отже, професійну компетентність учителів інформатики можна представити як упорядковану, цілісну, багатоструктурну, динамічну систему, що має свою структуру та ознаки. Професійна компетентність вчителя інформатики забезпечується сформованістю ряду ключових, базових (педагогічних) і спеціальних компетентностей, причому спеціальні відображають специфіку його наочної сфери діяльності.

Виділяють наступні компоненти професійної компетентності вчителя інформатики: мотиваційно-ціннісний, змістовний, діяльнісний, особистісний і дослідницько-рефлексивний.

Мотиваційно-ціннісний компонент забезпечує формування професійної спрямованості вчителя інформатики, як педагога і як фахівця в області інформатики й ІКТ, включає потреби в професійному навчанні, вдосконаленні, самовихованні, саморозвитку.

Змістовний компонент будується на основі класифікації змісту тематичних областей загальноосвітньої, психолого-педагогічної й предметної підготовки й зв'язків між ними, створюючи структурну модель професійної підготовки.

Діяльнісний компонент характеризується сукупністю професійних умінь (гностичних, комунікативних, організаційних, дидактичних, проєктивних, конструктивних, управлінських) та якостей, що зумовлює ефективність реалізації відповідних професійних функцій. Ця сфера включає певні підвиди професійної компетентності:

методологічну (передбачає знання принципів, методів, форм пізнання як у межах фаху, так і у межах наукового пошуку взагалі, знання загальнонаукової методології, сформованість світогляду, знання методів вирішення проблемних завдань, здатність до інноваційної діяльності);

практично-діялісну (передбачає сформованість знань і умінь зі здійснення професійної та самоосвітньої діяльності; умінь мотивувати і планувати діяльність, визначати її зміст);

методичну (передбачає сформованість таких знань і умінь, як закономірності, принципи, методи і засоби навчання інформатики; форм організації навчання інформатики, диференціації та індивідуалізації, навчання);

спеціально-наукову (передбачає сформованість знань і умінь з інформатики; спеціальних професійних умінь);

економіко-правову (від неї залежить сформованість знань і умінь основ ринкової економіки, трудових відносин, менеджменту; знання Конституції України, Закону України «Про освіту» та ін.);

екологічну (вона ґрунтується на знаннях законів розвитку природи та суспільства, екологічної відповідальності за професійну діяльність);

валеологічну (передбачає знання та уміння в галузі здорового способу життя);

інформаційну (включає теоретичні знання про основні поняття й методи інформатики як

наукової дисципліни; способи подання, зберігання, обробки й передачі інформації за допомогою комп'ютера; уміння й навички роботи на персональному комп'ютері на основі використання операційних систем, утиліт, надбудов над операційною системою й операційними оболонками; уміння представити інформацію в Інтернет; уміння організувати самостійну роботу учнів за допомогою Інтернет-технологій);

управлінську (передбачає сформованість знань щодо основ теорії управління);

комунікативну (передбачає сформованість відповідних умінь і якостей фахівця, які сприяють ефективній взаємодії з іншими суб'єктами виробничого процесу та здатність вирішувати продуктивні завдання у процесі спілкування та міжособистісної взаємодії).

Особистісна складова професійної компетентності має істотне значення для продуктивної професійної діяльності вчителя інформатики. Вчені, визначаючи професійно важливі якості особистості як «прояв психологічних особливостей особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, здібностей і навичок, а також для досягнення суспільно прийнятної ефективності в професійній праці», вважають, що такі якості містять у собі «інтелектуальні (мислення), моральні (поведінка), емоційні (почуття), вольові (здатність до самоврядування), організаторські (механізм діяльності)».

При цьому особливе значення для здійснення професійної діяльності має не стільки рівень вираження цих окремих важливих властивостей особистості, скільки їх тісні й позитивні взаємозв'язки, завдяки яким виникає процес їх взаємопосилення. [1, с. 6].

Дослідницько-рефлексивний компонент припускає розробку функціональної моделі професійної підготовки, яку передбачається будувати на основі виділення функцій структурних компонентів у забезпеченні цілісності професійної компетентності. Цілісність і рівень професійної компетентності проявляється в рівні сформованості професійного педагогічного мислення учителів інформатики. Засобами формування професійного мислення в процесі професійної освіти виступають професійні освітні завдання (вузько-предметні, професійно-предметні, професійно-світоглядні), спрямовані на формування теоретичної й практичної готовності до професійної діяльності.

Професійна компетентність учителя інформатики забезпечується сформованістю її вказаних компонентів. Становлення кожного компоненту пов'язане з формуванням його характеристик і властивостей як частини цілісної системи.

Таким чином, професійна компетентність учителя інформатики є складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності.

Література:

1. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04/ Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2004. –20с.
2. Конох А. П. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності/ А.П. Конох // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз.

виховання і спорту. – 2004. – №12. – С.20-28.

3. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Освіта в контексті стратегічних завдань розвитку України/ О. Овчарук // Директор школи Україна: науково-методичний журнал. – 2005. – № 3-5. – С. 4-33.

4. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки/ О. І. Пометун// Вісник програм шкільних обмінів.– 2005. – №23. – С. 18-20.

5. Саюк В.І. Розвиток професійної компетентності вчителів географії у системі післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04/ Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України/ В.І. Саюк. – К., 2007. – 22 с.

6. Сікора Я.Б. Професійна компетентність вчителя інформатики як об'єкт педагогічного аналізу//Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів: Зб. наук. пр. учасників Всеукр. метод. семінару з міжнар. участю. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 332 с. – С.200-207.

7. Харківська А.А. Розвиток інформаційної та технічної компетентностей майбутніх учителів як педагогічна проблема/ А.А. Харківська// Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: [зб. наук. Праць / відпов. ред. Гребенюк Г. Є.] – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009 – Вип. 4. – С. 171-177.

Мандрико Тамара Василівна,

викладач вищої категорії, викладач-методист

ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище ім. А.С. Макаренка»

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

XXI століття характеризується відкриттям кордонів, посиленням конкуренції на ринку праці, міграцією фахівців, процесами інтернаціоналізації та глобалізації економіки. Більшість країн світу переходить до демократизації, ринкової економіки й інформатизації суспільства. У зв'язку з цим перед освітою гостро постали питання її оновлення, приведення у відповідність до потреб інтеграції у світовий та європейський освітній простори. Ці зміни мають забезпечуватися: будівництвом освітньої діяльності вищих навчальних закладів (ВНЗ) на компетентнісних засадах, які передбачають самостійність суб'єкта у процесі професійної діяльності, посилення практичної орієнтованої освіти, відображення особистісних якостей фахівців, випереджальну та неперервну якість освіти; орієнтацією навчальних програм на формування основних ключових компетентностей, створення ефективних механізмів їх впровадження; використанням інтерактивних технологій у процесі формування основних компетентностей [8].

Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної української школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості [4].

Важливість психологічної компетентності сучасного педагога початкової ланки освіти сьогодні не викликає ніяких сумнівів. Ми переконані, недостатньо володіти лише теоретичними знаннями про психологію дитини та умінням формально діагностувати деякі сторони її психічного розвитку. Ці знання треба розглядати лише як передумову професійного підходу фахівця до вирішення проблем школяра. Важливіше, на наш погляд, навчити майбутнього спеціаліста здійснювати безпосередню психологічну підтримку своїх вихованців. Зокрема, він повинен володіти методами експрес-діагностики та інструментарієм, що дозволяє управляти психічним розвитком дітей, розвивати й коригувати окремі сторони особистості учнів. Психологічне знання – це не лише теорія, проект, але й особливого роду дія, що реалізується на практиці. Причому акцент робимо на посиленні прикладного аспекту під час вивчення психологічних дисциплін.

В контексті досліджень запровадження компетентнісного підходу у процесі підготовки вчителя початкових класів мета даної статті полягає у розкритті інноваційних підходів до формування психологічної компетентності у процесі вивчення курсу «Психологія» (спеціальність 5.010102 «Початкова освіта»).

Теоретико-методологічною основою для них є теорія освітньої інноватики – науки про нововведення, розвиток якої набуває особливого значення в нинішніх умовах. Питання теорії освітньої інноватики, науково-педагогічних основ інновацій у сфері освіти, вивчення актуальних питань розвитку інноваційного освітнього процесу розробляли і розробляє багато дослідників (Р. Юсуфбекова, Л. Даниленко, В. Довбищенко, Н. Федорова, Н. Шуст та ін.) У цьому контексті важливого значення набуває вивчення і врахування вітчизняного та зарубіжного досвіду формування психологічної компетентності спеціалістів. Чимало науковців (Н. Босак, Ю. Головач, М. Лук'янова, С. Максименко, О. Палій, В. Родіонов та ін.) присвятили свої наукові дослідження проблемі професійної, комунікативної, психологічної компетентності. Власне проблему психологічної компетентності педагога досліджували Ю. Варданян, О. Гура, А. Деркач, В. Зазикін, Н. Лісова, І. Міщенко, О. Полуніна та ін.[2]

Аспектом проблеми ми бачимо розроблення нових змісту, форм і методів забезпечення інноваційних підходів до формування психологічної компетентності як складової професійної компетенції майбутніх вчителів початкових класів. Психологічна компетентність забезпечується цілісним навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі, що передбачає вивчення курсу «Психологія» як базового у психолого-педагогічному циклі дисциплін. Зміст її визначаємо згідно освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми та робочої програми.

З метою оптимізації процесу вивчення курсу «Психологія» в своїй діяльності ми спираємося на концептуальну модель формування загальної психологічної культури, розробленої професором В.А. Семиченко [6]. Така система викладання дозволяє уникнути того, що психологічні знання – «мертвий» набір не використовуваних на практиці відомостей і забезпечити становлення їх як дієвого регулятора поведінки людини, введення психологічних критерій у систему життєвих і професійних цінностей.

Дотримуючись цієї моделі, ми прагнемо, щоб наші студенти оволоділи понятійними апаратом психології; способами, прийомами і засобами вивчення і розуміння інших людей, визнаючи їх право «бути самими собою», відмовляючись від шаблонів у тлумаченні

поведінки; прийомами управління як способами ненасильницького втручання у життя іншої людини, оптимальними стратегіями вирішення конфліктів; впізнавали психологічні явища у складній багатоконтекстній об'єктивній реальності; розвивали інтерес до внутрішнього світу, потреби розуміти і пізнавати себе; навчилися працювати над підвищенням здатності до самоуправління і саморегуляції в реальних ситуаціях життєдіяльності; формували готовність конструктивно працювати з психологічними знаннями у будь-яких життєвих умовах і обставинах. Тобто, уже на етапі вузівської підготовки ми прагнемо до того, щоб у процесі засвоєння психологічних знань перевести навчально-пізнавальні мотиви їх діяльності у професійну площину, формувати у них рефлексію типу «вміння вміти».

Для успішного, результативного викладання психології ми поєднуємо традиційні методи роботи, які переважно базуються на поданні навчального матеріалу з подальшою перевіркою засвоєння знань, з сучасними альтернативними методиками та технологіями. Так, в процесі традиційної лекційно-семінарської форми роботи ми широко практикуємо такі методи як «ажурна пилка», «коло ідей», «робота в парах», «робота в групах», «дерево рішень», «обери позицію», імітаційно-педагогічні ігри, моделювання тощо. Для розкриття змісту лекції використовуємо план-партитуру. Запроваджуємо модульну систему, оскільки це дає можливість формувати у студентів цілісне уявлення про навчальний матеріал у межах блоку, а також запобігти інтерференції навичок (яка виникає за звичайної організації навчання), тому що блочне опрацювання сприяє їх ранній диференціації.

Значної уваги приділяємо самостійній роботі студентів. Будучи вищим рівнем навчальної діяльності, вона вимагає від студента глибокої мотивації, організації, спрямованості, знань своїх психолого-педагогічних можливостей, готовності до подолання численних труднощів [1]. Відсутність українського підручника з психології для ВНЗ I-II рівнів акредитації значно ускладнює вироблення відповідних навичок у наших студентів-випускників основної школи. На допомогу їм створені комплекси інформаційно-методичного забезпечення, які включають: лекційний матеріал; інструктажі до семінарських і практичних занять; матеріали для самостійного опрацювання; поради, як виконати той чи інший вид самостійної роботи; завдання для поточного та підсумкового контролю; списки основної та додаткової літератури.

Таким чином, аналіз сучасних психолого-педагогічних науково-методичних джерел дає можливість стверджувати про необхідність формування психологічної компетентності у майбутнього фахівця початкової ланки освіти, що визначатиме його професійну спроможність та сприятиме формуванню професіоналізму продовж життя. Найбільш ефективним засобом, що впливатиме на формування психологічної компетентності майбутнього фахівця, повинна виступати якісна структурно-компонентна модель вивчення курсу «Психологія», яка забезпечить внесення необхідних змін у його вивчення.

Література:

1. Даниленко Л.І. Теоретичні аспекти освітньої інноватики / Л.І.Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – К.: Логос, 2001. – С. 3-11.
2. Казаннікова О.В. Психологічна компетентність педагога. / О.В. Казаннікова [Електронний ресурс]. // Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education. – 2012. – Режим доступу : <http://sworld.com.ua/konfer29/1200.pdf>
3. Коць О.М. Психологія педагогічної взаємодії у вищому навчальному закладі : Монографія /

О.М. Коць. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин.держ. ун-ту ім.Лесі Українки, 2006. – 348 с.

4. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід як чинник модернізації початкової освіти / Олександра Савченко // Наука і освіта. Наук.-практ. журнал південного наукового центру НАПН України, 2011. – №4. – С.13– 17. – (Серія педагогіка).

5. Савченко О. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту / Олександра Савченко // Початкова школа. – 2008. - №7. – с. 2-4.

6. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб./ Валентина Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335с.

7. Слепкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч.посіб./ З.І.Слепкань. – К.: Вища школа., 2005. – 239с.

8. Созонюк О.С. Детермінанти розвитку психологічної культури вчителя початкової школи : Автореф. дис. ...канд. психол. наук / О.С. Созонюк : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2002. – 20 с.

Матюха Тетяна Тарасівна,

учитель англійської мови Білопільської СШ I-III ст. №1

Білопільської районної ради Сумської області

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Що означає хороший учитель? Це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вмiє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі і прикрощі, знає душу дитини...

В. Сухомлинський

Модернізація системи освіти в Україні має за мету привести результати її діяльності до відповідності потребам держави, суспільства і особистості, що сформувалися в ситуації лібералізації економіки і демократичних змін в країні. Більшість науковців вважають, що систему освіти регіону доцільно розглядати як ресурс його соціально-економічного розвитку, а освіту громадянина – як підґрунтя його соціальної і професійної успішності. А отже необхідно принципово змінити цілі загальної освіти. Так, однією з проблем сучасного суспільства є потреба його в компетентних, висококваліфікованих фахівцях, конкурентноспроможних на ринку праці. Тому заклади освіти на сьогодні значну увагу повинні приділяти саме формуванню у майбутніх спеціалістів професійної компетентності ще на студентській лаві.

Проблемою дослідження професійної компетентності педагога займалися і займаються багато зарубіжних і вітчизняних вчених: Л.С. Ващенко, В.М. Введенський, М.І. Жалдак, І.О. Зязюн, М.В. Корнілова, О.І. Локшина, Н.Г. Ничкало, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, А.В. Хуторський, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва, О.М. Семенов та ін. Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури дає нам підстави стверджувати, що більшість науковців вважають, що професійна компетентність педагога – це сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, а також його особистісних якостей. Професійно компетентний педагог це той, який успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволений професією; досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний у суспільстві; відданий педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику; готовий до якісної

та кількісної оцінки своєї праці, уміє сам це робити [1, с. 56]. Отже, проаналізувавши літературу, присвячену дослідженню проблеми професійної компетентності педагога, зазначимо, що професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін.

І.А. Акуленко, Н.А. Тарасенкова вважають, що компетентності вчителя утворені комплексом його педагогічних здібностей і можливостей, наявністю вмотивованої спрямованості на навчально-виховний процес, системою необхідних знань, навичок, умінь і досвіду, які постійно вдосконалюються й реалізуються на практиці. При цьому фахові компетентності вчителя розглядаються як предметно-процесуальний фундамент для виконання професійних функцій і типових завдань, а самоактуалізація виступає соціально-процесуальною основою особистісного зростання фахівця в професії [12, с. 4]. Л.М. Семенець у професійній компетентності вчителя виділяє такі складові:

– проектувальна компетентність – як здібність до створення образу двох саморозвивальних педагогічних систем: «викладач-студент», «учитель-школяр».

– концептуальна компетентність – особистісна характеристика, яка включає систему знань про теоретико-методологічні основи навчання та розвитку особистості, управління навчально-професійною діяльністю учнів з метою формування та розвитку цілісної особистості.

– аксіологічно-особистісна компетентність – це інтегративно- особистісне утворення, що включає систему цінностей, пов'язаних із саморозвитком та самовдосконаленням у педагогічній діяльності.

– дидактична компетентність – система знань та вмінь, що забезпечує цілісну реалізацію цільового, змістового, процесуального компонентів методичної системи навчання.

– психологічна компетентність – це інтегрована здібність особистості організовувати процес учіння студентів математики відповідно до психологічних закономірностей формування та розвитку навчально- професійної діяльності.

– управлінська компетентність – це особистісна характеристика, що виражається в самоорганізації та саморегуляції педагогічної діяльності з метою формування й розвитку навчально-педагогічної діяльності студентів за колективних та колективно-розподільчих форм навчання.

Науковці пропонують «комплексний підхід» до концептуалізації професійної компетентності педагога. Вони визначають компетентного професіонала, як людину, яка має атрибути, що необхідні для виконання роботи за відповідними стандартами діяльності. Акцент робиться на три ключові елементи-атрибути, досвід діяльності (наприклад: знання, уміння, навички і ставлення), продуктивність (ролі і завдання) і стандарти (оцінка продуктивності). Ці дослідники розмежовують продуктивність, яка безпосередньо спостерігається, і компетентність, яку не можна безпосередньо спостерігати, але яка може бути визначена у поєднанні продуктивності з ознаками володіння іншими атрибутами, таких як спеціальні знання і навички. Упровадження компетентнісного підходу в практику роботи

навчальних закладів України є конче необхідним, оскільки дає змогу вирішити найбільш нагальні проблеми, що є типовими для системи освіти країн близького зарубіжжя (випускники ЗНЗ, опановуючи значний обсяг теоретичних знань, відчують суттєві ускладнення в діяльності, яка вимагає застосування цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань, виявляються безпорадними при визначенні життєвих планів, організації власної самоосвіти).

Міжнародна спільнота розуміє необхідність утворення механізмів забезпечення якості освіти, її оцінювання та моніторингу з метою її постійного зростання та вдосконалення на основі людського потенціалу, компетентності й кваліфікації, оскільки жодна освітня система не функціонує окремо, а є продуктом впливу складних історичних процесів і чинників суспільного середовища. Сьогодні стало нормою для країн Європейського Союзу щороку здійснювати загальний моніторинг рівня компетентності фахівця, а також того, наскільки зміст освіти відповідає сучасним вимогам суспільства та рівня міжнародних стандартів у галузі освіти.

На завершення підкреслю, що залишається багато проблем професійної компетентності у вирішенні завдань моніторингу управління якістю освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу, внаслідок того, що в психолого-педагогічній науці використовуються такі інваріанти терміна «компетентність»: професійна, педагогічна, освітня, комунікативна, психологічна, індивідуальна, людська, міжкультурна, інформаційна, загальнокультурна, полікультурна, управлінська, ціннісно-сміслова, навчально-пізнавальна, персоніфікована, ключова, базова, інтегрованого розвитку (концепція), соціально-трудова, особистісного самовдосконалення, методична та ін. Кожна з цих компетентностей може стати складовою моніторингу управління якістю освітньої діяльності.

Література:

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К., 1976-1978.
3. Сергієнко Н.Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя / Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua>.
4. Новгородська Ю. Ідеї В.О.Сухомлинського живуть і розвиваються / Ю. Новгородська // Рідна школа. – 2002. – листопад. – С. 44-45.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М. : Межд. гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.

Метейко Алла Володимирівна,
методист з хімії навчально-методичного
відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ТВОРЧА ГРУПА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Однією з провідних ідей концепції «Нова українська школа» є запровадження нового змісту освіти, заснованого на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. Під *компетентністю* розуміють, що це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу навчальну діяльність [3, с.10].

Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) зазначено, що одним з трьох підходів до викладання є компетентнісний, який сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. Під *предметною компетентністю* розуміють набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань; *предметна компетенція* – це сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій [1]. Постає питання, як допомогти вчителю реалізувати компетентнісний підхід при викладанні хімії в школі.

З метою вирішення поставленого питання в Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти у 2015 році була створена обласна творча група вчителів хімії, до складу якої ввійшли досвідчені педагоги області, керівники районних та міських методичних об'єднань.

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій набуває надзвичайної актуальності пошук досконалих методів вимірювання рівня навчальних досягнень учнів, які б забезпечували об'єктивність оцінювання, зворотний зв'язок, можливість координувати розвиток. Тому темою роботи творчої групи було визначено «Дидактико-методичне забезпечення викладання хімії за Державним стандартом загальної середньої освіти».

Порівняльний аналіз методів вимірювання рівня навчальних компетентностей, які використовуються в сучасній педагогіці, – усного опитування, письмової роботи, інтерв'ю та тестування свідчить про те, що останній метод більш ніж інші відповідає вище зазначеним критеріям.

Використання тестів у навчальному процесі надійно увійшло у світову педагогічну практику. В Україні цей процес також набуває сил: на їх основі побудовано систему контролю якості освіти, а саме: тексти Державної підсумкової атестації з обов'язкових предметів і Зовнішнього незалежного оцінювання. Тому сьогодні перед вчителем постає завдання не лише допомогти учням здобути міцні знання з предмету, а й навчити їх досконало володіти методикою виконання тестових завдань.

Оскільки ці вміння є актуальною вимогою сьогодення, то вчителю потрібно якомога частіше застосовувати тестову форму контролю якості навчальних досягнень учнів на уроках. Використання цієї методики дає змогу швидко перевірити рівень сформованості предметних компетенцій учнів під час тематичного контролю, поточного оцінювання, адаптувати до зовнішнього незалежного оцінювання.

Однак, в умовах поступової зміни навчальних програм і підручників, дидактичні матеріали, що спрямовані на контроль навчальних досягнень учнів не встигають друкуватися. Тому вчителю потрібно їх розробляти самостійно, будучи не компетентним.

Провідна ідея творчої групи – розвинути в учителів хімії уміння складати валідні тести з метою перевірки рівня сформованості предметних компетенцій в учнів. Основні завдання: 1) розробити основні вимоги до тестових завдань; 2) розробити різні форми тестів до кожної теми уроку; 3) апробувати тести під час навчального процесу і відкоригувати їх. Очікуваний результат – збірник дидактичних матеріалів з хімії для учнів основної школи.

Для реалізації поставлених завдань тринадцять педагогів з різних навчальних закладів області було об'єднано в чотири динамічні групи, кожна з яких працювала над окремо визначеною темою. У 2015-2016 навчальному році теми для розробки завдань було визначено за програмою з хімії для 7 класу [2], а саме: група № 1 і № 2 працювала над темою «Основні хімічні поняття» (оскільки вона розрахована на 22 уроки, то була рівноцінно розподілена між двома групами), група № 3 – «Кисень», група № 4 – «Вода». Щоб дотриматися єдиної змістової лінії при складанні тестових завдань, учителям було запропоновано календарно-тематичне планування зі сформульованими державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів (предметних компетентностей). Приклад наведено в табл.1.

Члени творчої групи одержали єдині розроблені вимоги до тестів та шаблон за кількістю і різноманітністю: три-чотири тести, що передбачають одну правильну відповідь, по два на встановлення правильної послідовності та правильної відповідності. Можна було запропонувати одне завдання на встановлення правильної послідовності і одне на встановлення правильної відповідності. У окремих темах допускалося одне завдання відкритої форми.

Таблиця 1

Тема уроку	Експеримент	Державні вимоги до знань, умінь і навичок учнів
Закон збереження маси речовин під час хімічних реакцій. Схема хімічної реакції. Хімічні рівняння	Демонстрація 10 Дослід, що ілюструє закон збереження маси речовин	Учень/учениця: – дає визначення поняття «хімічне рівняння»; – формулює закон збереження маси речовини; – пояснює суть закону збереження маси речовин, рівнянь хімічних реакцій; – розрізняє схему реакції та хімічне рівняння, коефіцієнти та індекси, реагенти і продукти хімічних реакцій; – уміє складати рівняння хімічних реакцій, використовуючи закон збереження маси; – обчислює задачі за законом збереження маси.

За змістом тести повинні були бути такі, щоб вони перевіряли знання в учнів фактичного матеріалу, рівень сформованості вмінь, а також застосування знань й умінь одночасно. Наприклад:

– завдання, що перевіряє знання в учнів фактичного матеріалу:

Укажіть хімічну формулу простої речовини:

А H_2SO_4

Б O_2

В Al_2O_3

Г SO_2

– завдання, що перевіряє рівень сформованості вмінь:

Укажіть відносну молекулярну масу сполуки CO_2 :

А 32

Б 40

В 44

– завдання, що перевіряє застосування знань й умінь одночасно:

Складіть формулу сполуки Феруму з Оксигеном, якщо Fe має валентність III. Порівняйте масові частки Феруму і Оксигену в цій сполуці та вкажіть правильну відповідь:

А $w(\text{Fe}) > w(\text{O})$

Б $w(\text{Fe}) = w(\text{O})$

В $w(\text{Fe}) < w(\text{O})$

Протягом року учителі хімії на базі своєї школи працювали над розробкою завдань, критеріїв оцінювання та апробували їх на своїх семикласниках. У кінці навчального року було проведено підсумкове засідання, під час якого кожен педагог представив результати власних напрацювань. За підсумками роботи вчителів була сформована добірка завдань для учнів 7 класу, до складу якої ввійшли тести за всіма темами, які визначені навчальною програмою з хімії.

Наступним етапом в роботі творчої групи (2016-2017 навчальний рік) –провести апробацію збірки завдань для учнів 7 класу на базі тринадцяти навчальних закладів. Звертаємо увагу, що завдяки тому, що в апробацію попали міські і сільські заклади, а також класи дітей з різною підготовкою, ми прагнемо отримати більш об'єктивних результатів апробації. Основними критеріями апробації визначено: зміст завдань (чи розуміють учні запитання, які сформульовано), відповідність часу їх виконання на етапі контролю та корекції знань, адекватність оцінювання даної роботи. Паралельно з цим, педагоги працюють над розробкою тестів для учнів восьмого класу.

Аналізуючи зміст тестів, а також спостерігаючи за роботою вчителів, були зроблені висновки, що їх професійна компетентність щодо знанневої та процесуально-діяльнісної складових зростає. Учителі самі зазначають, що контролюючи інших, вони спочатку контролюють свої знання з предмету. Робота в групах дозволяє їм творчо ставитися до запитань, через зміст яких вони намагаються перевірити рівень сформованості предметних компетенцій учнів. Учителі стали легше висловлювати свою думку, дискутують, аргументують приходять до певного консенсусу.

Література:

1. Державний стандарт базової та основної школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-(1).pdf)

2. Навчальна програма з хімії 7-9 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>

Мішкіна Вікторія Миколаївна

учитель англійської та німецької мови
Білопільської спеціалізованої школи I-III ст. №1

ЕСТЕТИКА МОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ УСНОМОВНИХ ПРОФЕСІЙ

Сьогочасна практика потребує естетичного вираження та сприймання усного слова. Для сучасної людини способи, форма висловлення стали способом самореалізації та самовираження мовної особистості. Тому мета статті – розкрити сутнісні ознаки естетики мовлення працівників усномовних професій. Мета статті передбачає виконання завдань:

- 1) проаналізувати професійну компетентність педагога;
- 2) обґрунтувати засоби творення його естетичного мовлення.

У сучасному інформаційному світі стало дуже важливо не тільки, про що говорить людина, але й як говорить. Мовний спосіб вираження думок людини є показником рівня освіченості, інтелектуальності, духовного, емоційного та морального розвитку і потреб мовної особистості. Тому працівники усномовних професій (педагоги, священики, журналісти, політики та ін.), аби досягти позитивного результату, повинні знати не тільки об'єкт обговорення, але й засоби впливу на мовця, щоб доторкнутися до його найтонших струн душі та розуму з метою виконання бажаних дій. У роботі, пов'язаній з усним мовленням, потрібно бути компетентним як у предметі мовлення, так і у формі його подання. Досягнувши гармонії у змісті та формі вияву цього змісту, можна домогтися бажаного результату, заохотити до певних дій, вплинути на вибір, діяльність, почуття тощо.

1. Ознаки професійної компетентності педагога. Поняття «професійна компетентність» пов'язане із прикладними вміннями, психологічною готовністю й особистою оцінкою особистості. У загально-професійній схемі вміння визначають поле «знаю, як», психологічна готовність – стійку систему якостей особистості (позитивне ставлення до діяльності, організованість, уважність, уміння опановувати себе й т. ін.), а особиста оцінка впливає на вміння мислити критично, бути творчим у вирішенні завдань. Терміни *компетентність* і *компетенція* почали вживати одночасно в освітній сфері, тому що вони тісно пов'язані між собою. Термін *компетенція* було введено для позначення володіння системою граматичних правил, що забезпечує володіння мовою.

Компетенція – це загальна готовність особистості встановити зв'язок між знанням і ситуацією, що виникла, іншими словами, це знання, уміння і навички, потрібні для вирішення проблеми.

Компетентність – це здатність діяти на основі сформованих компетенцій, особистісних характеристик та ціннісних орієнтацій. Професійна компетентність педагога-філолога охоплює емоційно-вольовий бік, а також знання, вміння, навички, потрібні як педагогові, так і філологові.

Педагогічна компетентність – здатність проявити володіння базовими педагогічними компетенціями на практиці. Це ті компетенції, які формуються в процесі професійної комунікації, професійно-когнітивної, організаторської, соціальної й регулятивної діяльності.

Педагогічна компетентність охоплює такі особистісні якості людини: цілеспрямованість, креативність, самостійність, прагнення до розвитку й удосконалювання, ініціативність,

державницьке мислення, здатність до реалізації у професійній діяльності антропоцентричних принципів гуманності, культуровідповідності, особистісного підходу, а також якості, що характеризують здатність до втілення на практиці таких потрібних для педагогічної діяльності вмінь, як уміння сприймати та аналізувати світоглядні соціально й особистісно значущі аспекти філософських проблем, пов'язаних зі сферою майбутньої педагогічної діяльності; базові когнітивні вміння (уміння спостерігати, встановлювати аналогії, зіставляти й протиставляти, структурувати, систематизувати, конкретизувати, аналізувати факти та явища); методологічні когнітивні вміння (вміння формулювати мету діяльності, вибирати відповідні способи, засоби та методи досягнення поставленої мети, відокремлювати в об'єкті предмет вивчення, перегруповувати навчальний матеріал та ін.); загальні когнітивні вміння (планувати й організовувати свою навчальну діяльність в цілому, здійснювати самоконтроль і самооцінювання). Наші спостереження за професійною діяльністю деяких педагогів та навчанням учнів і студентів спонукають нас до роздумів, що в час інформаційної «метушні» потрібні вчителі, не лише добре обізнані з об'єктом мовлення, а й з формою подання.

Сучасність ставить перед вчителями нові завдання, що полягають у відмові від стереотипів та наявності креативності, умінні зорієнтуватися в екстремальних ситуаціях.

Філологічна компетенція охоплює знання наукової термінології, знання світової історії й культури, країнознавчі знання, знання різних стилістичних засобів, що можна використовувати для створення літературних текстів; вміння зіставляти й протиставляти мовні явища, відокремлювати в прочитаному або почутому мовленому тексті головні ідеї та опорні поняття, виявляти зв'язок між фактами, подіями, поняттями; знаходити інформацію з історії і культури різних країн, складати план відтворення прочитаного або почутого, конспектувати прочитане або почуте, інтерпретувати прочитане або почуте згідно зі широким або вузьким контекстом. Тобто філологічна компетенція охоплює такі структурні компоненти: лінгвістичний, загальногуманітарний, естетичний, стратегічний, інформаційний, особистісний, самоосвітній, а також культуру читання й культуру естетичного сприйняття дійсності. Мовна компетенція проявляється здебільшого у володінні мовою як засобом спілкування, тобто через вміння правильно та успішно виражати свої думки. Специфіка компетентності вчителя-філолога полягає в тісному взаємозв'язку педагогічної компетентності та основних компетентностей філолога. Сутність компетентності педагога-філолога проявляється у здатності та готовності до ефективного формування мовної особистості учнів. Компонентами структури компетентності майбутнього вчителя-філолога є філологічна, мовна, або лінгвістична, комунікативна, лінгво-дидактична компетенції, емоційно-вольовий компонент та система якостей особистості, які уможливають реалізацію цих компетенцій у професійній діяльності.

2. Засоби творення естетичного мовлення педагога. Частиною професійної компетентності педагога є вміння правильно та естетично подавати навчальний матеріал учням, формулювати та виражати кожен свою думку. Усвідомлення власної відповідальності вчителя не лише за кожну справу, але за кожну думку та слово – важлива риса будь-якого гідного педагога. Живе слово вчителя-філолога є взірцевим для учнів. Щоб удосконалити своє усне мовлення, вчитель-філолог повинен ретельно та вперто працювати над собою,

постійно контролювати кожне мовлене слово. У мовознавчій літературі введено термін *блокування*, що передбачає контроль за кожним мовленим словом, щоб уникнути вживання неправильних форм слів, неправильного наголошування слова, суржикізмів тощо аж до повного автоматизму. Типові помилки усного мовлення педагогів: *«давайте спробуємо розв'язати цю задачу іншим способом»*, *«Андрій, прошу до дошки»*, *«до слова запрошується класний керівник учнів»* (із концертного сценарію), *«черговий класу, підійдіть до вчительської»*, *«підготовка до ЗНО корисна й для розвитку пам'яті»* – не викликають довіри ні в учнів, ні в батьків. Важливо для педагога і навчитися володіти своїм голосом, голосовими репліками, адже вчитель «дарує» свій голос учням. І від того, який голос у людини, залежить, чи сприйматимуть її. Голос – багатство людини. Існують поради щодо роботи над своїм голосом, виконуючи які, можна навчитись досконало володіти своїм голосом. Зокрема, дослідники радять не виступати публічно відразу після прийняття їжі, уникати надто гучних і різких високих звуків, займатися гімнастикою і гуляти на свіжому повітрі. Шкоди нашому голосові завдають: алкоголь, гарячі, холодні та гострі страви, нікотин. Існують і тренувальні вправи для розвитку голосу та дикції: читання вголос віршів, скоромовок, висловів, насичених повторенням однакових звуків, спів та ін.

До прикладу, Демосфен, тренуючи свій голос, виголошував промови на березі бурхливого моря. Наші спостереження свідчать, що не всі педагоги приділяють належну увагу розвиткові свого голосу. Тому часто їхні голоси монотонні, глухі, «неживі».

Уміння правильно, чітко та виразно вимовляти всі звуки та звукосполучення передбачає передусім набуття знань орфоепічних норм та втілення їх у своїй мовній діяльності. Доречне використання інтонаційних параметрів свого голосу (темپ, тембр, мелодики, ритму мовлення, пауз тощо) відповідно до мовної ситуації гарантує правильне розуміння та сприйняття змісту слухачами.

Орфоепічна культура – один із найважливіших елементів у роботі працівників усномовних професій. Однак спостерігаємо безвідповідальне нехтування орфоепічними нормами української мови. Педагог-професіонал уміє контролювати й своє невербальне мовлення (поставу, ходу, міміку, жести, погляд очей, відстань між комунікантами, одяг, косметику, запах тощо), тобто бути виразником суголосності, гармонії свого вербального та невербального мовлення.

Названі елементи вербальної та невербальної комунікації становлять рівні естетичного та успішного усного мовлення, для реалізації якого потрібна передусім дуже ретельна підготовка себе до духовної та інтелектуальної діяльності. В усному мовленні різнобічно виявляється людська сутність – психічні особливості, інтелект, світосприймання, спосіб мислення, виховання, здатність називати, оцінювати, контактувати з іншими та впливати на них. Це особливий і складний вид діяльності людини, який допомагає їй ідентифікувати себе зі світом видимим і невидимим.

Висновки Естетика усного мовлення та професійна компетентність педагога-філолога передбачають увагу до вокальних особливостей, дикції, орфоепічних норм мови, стилістичних засобів, «мови» очей, обличчя, жестів, зовнішнього вигляду з метою донесення до слухача інформації та емоційного змісту повідомлення. Вимогливість до себе та учнів, відповідальність за кожне слово та вчинок, креативність – це основа успішної комунікативної

діяльності педагога.

Література:

1. Михайличенко Н. Естетизація мовлення та її реалізація в медійному тексті / Н. Михайличенко // Теле- та радіожурналістика : зб. наук. пр. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – Вип. 13. – С. 111-117.
2. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – Москва, 1990. – 344 с.
3. Русанівський В.М. Естетика художнього слова [Електронний ресурс] / В.М. Русанівський. – Режим доступу : <http://kultur.amo.vu.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-1.pdf>
4. Єрмоленко С.Я. Слово, оновлене часом [Електронний ресурс] / С.Я. Єрмоленко. – Режим доступу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf>

Могильна Наталія Миколаївна,
учитель інтегрованого курсу «Мистецтво»
КУ Сумська СШ I-III ст. № 10 ім. Героя Радянського Союзу О. Бутка

ПРІОРИТЕТИ РОБОТИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКОЇ ГАЛУЗІ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ТА ДУХОВНОСТІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Національна ідея є провідною, об'єднуючою в історичному бутті кожного народу, нації. Українська національна ідея проходить через всю педагогічну спадщину минулих епох. Згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепцією національно-патріотичного виховання, концепцією «Нової української школи» важливим аспектом організації навчально-виховного процесу в сучасній школі є виховання в учнів поваги до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу людина не може бути громадянином. Це складові патріотизму. Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, власної історії, започатковується природою як відчуття родовидових ознак народу. Ці ознаки розвиваються повноцінно, якщо дитина виростає в національно свідомій сім'ї та навчається в українській школі.

Один з базових компонентів концепції «Нової української школи» –наскрізний процес виховання, який формує загальнолюдські цінності [4, с.7]. Проблемам виховання громадянина-патріота велику увагу приділяли ще такі українські педагоги, як К. Ушинський, Г. Ващенко, С. Русова, І. Огієнко та інші. Вважається, що найсприятливішим для початку патріотичного виховання є дошкільний, молодший та середній шкільний вік, коли особливо активізується інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ. У цьому віці формується культ рідного дому, сім'ї, міста чи села, що є основою для подальшого усвідомлення дитини себе як частини нації. Для вирішення цих завдань неабияке значення має вивчення українського мистецтва, яке має унікальні можливості впливу на людину. В інтегрованому курсі «Мистецтво» виховний потенціал реалізується насамперед через художньо-тематичний зміст, високохудожні твори українського й зарубіжного мистецтва, використання яких у навчальному процесі сприяє вирішенню завдань морально-естетичного, національно-патріотичного, громадянського виховання.

У Методичних рекомендаціях щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах у Додатку до Наказу Міністерства освіти і науки

України від 16.06.2015 р. № 641 зазначається, що на уроках «Музичного мистецтва» учні мають можливість відчутти красу українського народного музичного мистецтва, досягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчутти національну своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів, а головним завданням курсу «Образотворче мистецтво» є формування у школярів культури почуттів, основ національної та громадянської свідомості [5].

На вчителів мистецької галузі полягає відповідальність за виховання гідних громадян України. Які ж шляхи вирішення цих завдань? Насамперед це ознайомлення учнів із творчістю митців рідного краю. Виникає необхідність доповнити програмовий матеріал віршами, оповіданнями відомих письменників минулого, піснями, репродукціями картин художників, чия творчість пов'язана із рідним краєм. Відвідування музеїв, ознайомлення з їх видами, особливостями функціонування також допоможе учням розширити свої знання про мистецтво місцевих майстрів. Все вище перелічене доповнює програмовий матеріал з інтегрованого курсу «Мистецтво» у сучасній школі, збагачує його. Крім цього, вирішуються й інші завдання з виховання – в учнів формується ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей, природи, праці, мистецтва, держави.

У програмі інтегрованого курсу «Мистецтво» (автори Масол Л.М., Гайдамака О.В., Очеретяна Н.В., Дмитренко О.М.) прослідковується органічний зв'язок універсального (загальнолюдського), національного (державного) і регіонального (краєзнавчого) компонентів мистецької освіти [3, с.38]. Особливістю й важливою ознакою викладання курсу «Мистецтво» є варіативність, що зумовлює вільний вибір учителем навчального художнього матеріалу з орієнтованого переліку творів для сприймання, поданих у чинній програмі. За умови створення власних варіантів поурочного планування ці переліки доповнюються, збагачуються, твори при необхідності частково замінюються на рівноцінні. Аналіз програми й підручників із інтегрованого курсу «Мистецтво» переконує, що доцільним буде доповнення навчального матеріалу регіональним компонентом.

Для визначення дидактичних умов використання елементів краєзнавства в контексті інтегрованого курсу «Мистецтво» необхідно:

- виокремити найвідоміші мистецькі цінності рідного краю, з якими необхідно ознайомити школярів;
- підібрати краєзнавчий матеріал з урахуванням їх вікових індивідуально-психологічних особливостей;
- проаналізувати програму з інтегрованого курсу «Мистецтво» та доповнити її дидактичним матеріалом з елементами краєзнавства.

Зміст навчання включає елементи краєзнавства, засвоєння яких створює умови для інтелектуального, морального, соціального й фізичного розвитку школярів; патріотичного виховання; формування екологічного світогляду учнів.

Вивчення краєзнавства в школі може бути ефективним за окремих дидактичних умов:

- забезпечення інтеграції краєзнавчих відомостей з програмовим матеріалом освітніх галузей;
- добір краєзнавчого матеріалу з урахуванням вікових індивідуально-психологічних особливостей школярів;

– поєднання навчальної та позанавчальної діяльності в процесі вивчення краєзнавства.

Сприяють розвитку духовності, вихованню патріотизму позанавчальна діяльність учителя мистецьких галузей, яка базується на основних державних документах цього напрямку: «Програма розвитку краєзнавства», Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» № 334/2015 від 12 червня 2015 року, Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах № 641 від 16.06.2015. З останнього документа найбільш важливими є заходи по організації Центру національно-патріотичного виховання дітей та молоді, що створюється при МОН України. У Плані роботи цього Центру є такий пункт: впровадити військово-патріотичну виховну систему «Джура» із залученням ігрових форм.

Для того, щоб ефективно організувати процес національно-патріотичного виховання та забезпечити належне фінансування проукраїнських заходів за основну модель залучення та активізації молоді була запропонована дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура») [1]. Не будучи ідеальною, вона виявилася найкращим проукраїнським виховним заходом ігрової форми. І сьогодні стоїть питання щодо її доопрацювання. Щоби надати новий якісний рівень гри необхідно створювати групи із зацікавлених осіб, які б вдосконалили існуюче Положення про гру. До них необхідно відносити й вчителів мистецьких дисциплін, які допоможуть практично відтворити козацькі мистецькі традиції кобзарства, лірництва, гуртового співу, танцю. Одна з умов гри – кожен юний козак сам повинен виготовити екіпіровку – козацький одяг, прапор, хоругви, іншу символіку та відзнаки. З цією метою доцільно організовувати різноманітні мистецько-трудові об'єднання, майстерні, залучати на допомогу учням народних майстрів [7, с.19].

Ще однією можливістю вирішення завдань з виховання громадянина-патріота стає підготовка учнів до Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук, у якій є відділення «Літературознавство, фольклористика, мистецтвознавство».

З метою виховання в дітей і молоді любові до рідного краю, шанобливого ставлення до його історії, духовної спадщини, формування зацікавленості до вивчення історико-культурного надбання українського народу започатковано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України Всеукраїнську краєзнавчу експедицію учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна», одним з напрямків якої є «Духовна спадщина мого народу».

Сьогодні, коли українська нація відчуває надзвичайне патріотичне піднесення, коли кожен громадянин носить у собі особливу гордість від того, що він українець, коли народи Європи з цікавістю приглядаються до нас – надзвичайно важливо уявити собі: хто ми, звідки, якого роду. Велике починається з малого. Ознайомлення учнів з культурою рідного краю професійно компетентним педагогом мистецьких галузей в навчальній та позанавчальній діяльності сприяє:

- відродженню духовності, національної культури;
- засвоєнню дітьми народного світогляду та менталітету;
- вивченню народних традицій, пісенної культури, архітектури й побуту;
- вихованню національної самосвідомості.

Література:

1. Всеукраїнський молодіжний клуб «Джура». [Електрон. ресурс] Режим доступу:// http://dzhura.org.ua/index/normativno_pravova_baza/0-9 (дата звернення 12.12.2016).
2. Державний стандарт базової і середньої освіти. [Електрон. ресурс] //Міністерство освіти і науки України [веб-сайт] Режим доступу: // <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html> (дата звернення 15.08.2016).
3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в початковій школі: Посібник для вчителів /Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. Руденко. Х. : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
4. Концепції Нової української школи: концептуальні засади реформування середньої школи/ Міністерство освіти і науки України/ документ пройшов громадські обговорення і ухвалений рішенням колегії МОН 27/10/2016.
5. Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» [Електрон. ресурс] //Міністерство освіти і науки України [веб-сайт] Режим доступу: // <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart.pdf> (дата звернення 21.08.2015).
6. Робоча група з питань патріотичного виховання молоді при апараті РНБО ініціює розробку загальнодержавної концепції патріотичного виховання молодих людей [Електрон. ресурс] // Рада національної безпеки й оборони України [веб-сайт] Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/450.html>
7. Система патріотичного виховання дітей і молоді «Джура» /Методичні рекомендації по козацько-лицарському вихованню у навчальних закладах. Київ: Рада Козацьких отаманів України МБУ «Центр національного відродження» Головний штаб гри «Джура» («Сокіл»), 2011. 114 с.

Молчанова Лариса Олексіївна,
директор (завідувач) дошкільного навчального
закладу (ясла-садок) «Сонечко» м. Охтирка

ДИТЯЧИЙ ТУРИЗМ – ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОЗДОРОВЛЕННЯ І АКТИВНОГО ВІДПОЧИНКУ ДІТЕЙ

*Знати свій край – це священний обов'язок кожного громадянина.
«Той, хто не любить свій край, нічого любити не може» – писав Джордж
Байрон. Будеш любити рідне місто, шанувати людей, які поряд – будеш
любити Україну, будеш шанувати український народ і себе, як його частку.*

Актуальність. Проблеми фізичного розвитку дошкільнят, зміцнення та збереження їхнього здоров'я ніколи не втрачають своєї актуальності. Особливо це стосується умов сьогодення, оскільки в умовах активного впровадження комп'ютерних технологій різко знизилась рухова активність дітей, як наслідок підвищився відсоток дітей з ослабленим здоров'ям.

Саме тому, відповідно до Законів України «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Базового компоненту дошкільної освіти фізичне виховання дошкільнят є обов'язковою складовою повноцінного розвитку дітей й спрямоване насамперед на охорону та зміцнення їх психічного та фізичного здоров'я, підвищення захисних сил організму, виховання стійкого інтересу

до рухової активності, звички до здорового способу життя, формування життєво-необхідних рухових умінь, навичок та фізичних якостей (швидкість, спритність, витривалість, гнучкість), формування культури здоров'я. Обов'язковими в системі фізкультурно-оздоровчої роботи є піші переходи.

Мета та значення. Організуючи роботу туристичного гуртка ставили мету:

- забезпечити рухову активність дітей, оволодіння основними рухами у природному довкіллі;
- збагатити пізнавальну, експериментально-дослідницьку, ігрову, практично-трудова діяльність;
- виховувати у малят інтерес до активного відпочинку;
- сприяти гармонійному розвитку особистості дитини;
- розширювати знання дітей про природні та погодні явища;
- розвивати координаційні здібності, витривалість, спритність, сміливість, самостійність у дошкільнят;
- виховувати товариську, взаєморозуміння в дитячому колективі, бажання допомагати іншим.

Розробка програми. Педагогами дошкільного закладу була створена ініціативна група, яка працювала над складанням плану-програми, над змістовим наповненням роботи з дітьми та батьками у цьому напрямі, над навчально-дидактичним забезпеченням: дидактичні ігри, ілюстрації, завдання. У ході роботи над програмою гуртка ініціативна група враховувала три важливі аспекти: оздоровчий, виховний й пізнавальний. Програма затверджена методичною радою відділу освіти Охтирської міської ради. Містить 12 занять, 10 тем. Дитячий туризм складається як із теоретичних так і практичних видів діяльності.

Основні етапи підготовки туристичного походу. Ми виокремили 4 основні етапи підготовки до туристичного походу, враховуючи мету кожного.

I етап – підготовчий, полягає в детальному плануванні та розробці маршруту із місцями зупинок та змістом діяльності на них; у визначенні вимог до одягу та взуття, туристського спорядження та фізкультурного обладнання, необхідних для проведення заходу, враховуючи пору року. Вчимося правилам безпечної поведінки в лісі: небезпека отруйних рослин, плазунів, правила особистої безпеки.

II етап – організаційний, включає в себе проведення попередніх бесід з батьками і дошкільнятами, різноманітних конкурсів малюнків на туристську тематику, краєзнавчих занять, екологічних проєктів. На заняттях з фізичної культури проводимо ігри-вправи з прийомами страховки і самостраховки. Основний етап – це, власне, етап проведення туристичного походу, результат та ефективність якого залежить від двох попередніх.

Наступний, підсумковий, це етап презентації заходу малятам, батькам, колегам, оформлення стендів і стінгазет тощо.

Зміст роботи з дітьми. Дитячий туризм організуємо в різні пори року. Влітку – як піші переходи, а в зимовий період на лижах, санчатах. Походи мають гнучку структуру. Вони містять ігрові і сюрпризні моменти, бесіди, дидактичні та рухливі ігри, естафети тощо. Під час походу влаштуємо дітям зустрічі з різними персонажами. Зазвичай сезонними персонажами є золота або сумна Осінь, весела Зимонька, спекотне Літо, а ще на дітей обов'язково чекають зустрічі з казковими героями. Це дітей стимулює, зацікавлює.

Уже у ході проведення туристичної роботи педагоги переконалися, що проводячи дитячий туризм і інтегруючи завдання з розвитку мови, можна значно покращити якість зв'язного мовлення, а саме на заняттях з розвитку мови презентуючи твори, робимо перші спроби складати вірші за враженнями, отриманими від туристичного походу. Туризм подобається дітям, оскільки під час походу на них чекає багато цікавих вражень, задовольняються їхні потреби у русі та фізичних навантаженнях. Але туристичний похід з дітьми дошкільного віку має свою специфіку і потребує великої уваги з боку дорослих.

Висновки. Отже, освітньо-оздоровча робота в дошкільному навчальному закладі з використанням елементів туризму є досить різноманітною і багатогранною. Різні підходи до застосування засобів туризму сприяють можливості творчого підходу педагогів щодо вирішення проблеми оздоровлення дітей, формування, розвитку і збереження їхнього фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я.

Наконежна Людмила Миколаївна

викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Інтегрування засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освіту передбачає використання в навчальному процесі різних електронних освітніх ресурсів: електронних словників та довідників, електронних навчальних посібників та дидактичних демонстраційних матеріалів, звукових електронних видань та інформаційних систем тощо. Поняття «електронний освітній ресурс» є досить молодим, але воно чітко визначене положенням, що розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про авторське право і суміжні права», національних стандартів України ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», державних освітніх стандартів з урахуванням вимог державних санітарних правил і норм та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність у сфері науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення системи освіти.

Відповідно до положення «Про електронні освітні ресурси» під електронним освітнім ресурсом (ЕОР) розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [2].

ЕОР є складовою частиною навчально-виховного процесу, мають навчально-методичне призначення та використовується для забезпечення навчальної діяльності вихованців, учнів, студентів, слухачів і вважаються одним з головних елементів інформаційно-освітнього середовища.

Метою створення ЕОР є модернізація освіти, змістове наповнення освітнього простору, забезпечення рівного доступу учасників навчально-виховного процесу до якісних навчальних

та методичних матеріалів незалежно від місця їх проживання та форми навчання, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

За функціональною ознакою, що визначає значення і місце ЕОР в навчальному процесі, їх можна класифікувати як:

- навчально-методичні ЕОР (навчальні плани, робочі програми навчальних дисциплін, розроблені відповідно до навчальних планів);
- методичні ЕОР (методичні вказівки, методичні посібники, методичні рекомендації для вивчення окремого курсу та керівництва з виконання проектних робіт, тематичні плани);
- навчальні ЕОР (електронні підручники та навчальні посібники);
- допоміжні ЕОР (збірники документів і матеріалів, довідники, покажчики наукової та навчальної літератури, наукові публікації педагогів, матеріали конференцій, електронні довідники, словники, енциклопедії);
- контролюючі ЕОР (тестуючі програми, банки контрольних питань і завдань з навчальних дисциплін та інші ЕОР, що забезпечують контроль якості знань).

При розробці ЕОР можуть бути використані довільні інструментальні програмно-технічні та апаратні засоби за умов дотримання вимог щодо створення і використання об'єктів авторського права і суміжних прав, які регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими актами України.

Важливо, щоб ЕОР вирішували наступні задачі:

- забезпечення навчального процесу навчально-методичними, довідковими та іншими матеріалами, що покращують якість підготовки учнів;
- створення інструменту планування та організації робіт по вдосконаленню навчально-методичної бази навчального закладу;
- забезпечення стовідсоткової оснащеності навчального процесу ЕОР.

ЕОР по дисциплінам повинні відображати сучасний рівень розвитку науки, передбачати логічні послідовні викладання навчального матеріалу, використання сучасних методів та технічних засобів інтенсифікації навчального процесу, що дозволяють учням глибше засвоювати навчальний матеріал та отримувати навички по його застосуванню на практиці.

Як визначають спеціалісти, базовими вимогами до змісту ЕОР виступають:

1.   Наявність систематизованих відомостей наукового та прикладного характеру, викладених у зручній для вивчення та викладання формі. Матеріал повинен бути розподілений на логічні структури одиниці, супроводжуватись схемами, малюнками графіками.

При підготовці матеріалу ЕОР слід керуватись наступними положеннями:

- особлива увага повинна приділятися питанням, що розглядаються з об'єктами практичної діяльності учня та вимогами його освіченості, а також розгляду нових повідомлень (концепцій, фактів);
- повинні відобразитись різні погляди на питання, що розглядаються, незалежно від особистої позиції вчителя;
- не допускати використання застарілих відомостей, що визивають сумніви;
- може міститись порівняльна оцінка вітчизняних та зарубіжних досягнень;
- короткі відомості (резюме) по темі повинні орієнтувати учня на певну сукупність

відомостей, які слід належно засвоїти та запам'ятати.

2. По кожній логічній змістовній частині необхідно розробити тестові питання для контролю знань. Система електронного освітнього ресурсу може поєднувати в собі функції автоматизованих навчальних та контролюючих систем, моделюючих програм та іншого програмного забезпечення інформаційних технологій, що застосовують в освіті.

3. У зміст ЕОР можуть бути включені практикуми.

Основні складові практикуму:

- електронний семінар з деталізованим планом та списком рекомендованої літератури;
- лабораторні роботи;
- практичні заняття;
- завдання та вправи з прикладами виконання.

4. Реалізація чіткої логіки викладення теоретичного матеріалу з можливістю відслідковування учнями всіх етапів міркувань за допомогою спеціальних схем. Характерними рисами ЕОР повинні бути практична змістовність, системність та цілісність.

5. Використання різних методів та прийомів, засобів активізації пізнавальної діяльності учнів для всіх форм навчального процесу (постановка проблемних ситуацій, кейс-технології, завдання дослідницького характеру).

6. Адекватність та раціональність використання засобів мультимедіа, оригінальність та якість мультимедійних компонентів.

7. Оптимальність організації інтерактивної роботи електронного комплексу, ергонометричність програмного продукту, інтуїтивність, ясність, зручність навігації.

Крім того, слід виділити необхідність відповідності ЕОР наступним вимогам:

- доступність – передбачає визначення ступені теоретичної складності та глибини викладення навчального матеріалу відповідно вікових та індивідуальних особливостей;
- проблемність – передбачає вікові розумові активності під час розв'язання навчальної проблемної ситуації;
- наочність – передбачає необхідність урахування чуттєвого сприйняття об'єктів, що вивчаються, їх макетів або моделей;
- забезпечення свідомого навчання – передбачає забезпечення самостійних дій учнів по отриманню навчальної інформації при чіткому розумінні кінцевих цілей та задач навчальної діяльності;
- систематичність та послідовність навчання – означає забезпечення послідовного засвоєння учнями певної системи знань у предметній галузі, що вивчається;
- міцність засвоєння знань – передбачає глибоке осмислення навчального матеріалу та його зосереджене запам'ятовування;
- єдність освітніх, розвиваючих та виховних технологій.

Використання електронних освітніх ресурсів є невід'ємною складовою сучасного уроку. Вони не тільки підвищують якість знань по навчальним предметам, але й всебічно розвивають особистість учнів, сприяють активізації їх пізнавальної діяльності, формуванню універсальних навчальних дій.

Слід зазначити, що використання ЕОР у навчально-виховному процесі допускається після проведення науково-методичної експертизи та отримання відповідного документа

згідно із Порядком надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 17 червня 2008 року № 537, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 липня 2008 року за № 628/15319. Для ЕОР, що створюються і використовуються у межах одного навчального закладу, достатньо пройти внутрішню експертизу цього закладу.

Зберігання, поширення, забезпечення доступу до ЕОР та їх описів здійснюється за допомогою тиражування на фізичних носіях інформації, а також шляхом їх розміщення в електронних репозитаріях, які надають вільний (у технічному та правовому відношенні) доступ до ЕОР усім учасникам навчально-виховного процесу, а також на інших локальних і мережевих інформаційних ресурсах. ЕОР допомагають формувати універсальні навчальні дії та сприяють гармонічному та всебічному розвитку особистості, підвищують його самостійність та освіченість. Грамотне та систематичне використання всіх складових ЕОР дозволяє учням не тільки включатись в активну діяльність, але самостійно відкривати нові знання та способи дій.

Впровадження в освітній процес ЕОР відкрило педагогам широке поле діяльності при підготовці майбутніх компетентних спеціалістів-професіоналів, здатних за короткий проміжок часу оволодіти новими знаннями, набувати нові вміння та навички. Мультимедійні технології, комп'ютерні засоби дозволили змінити структуру традиційної інформаційної взаємодії. Саме тому поєднання мультимедійних технологій, поряд з інтерактивною взаємодією, достатньо активно використовується у сфері освіти, знаходячи відгук при побудові педагогічних моделей розвитку особистості.

Література:

1. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості : ДСТУ 7157:2010. – [Чинний від 1996-01-01]. – К .: Держспоживстандарт України, 2010. – 18 с. – (Національні стандарти України).
2. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1060 від 01.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> (дата звернення: 03.09.2016). – Назва з екрана.

Негрій Микола Григорович,
учитель фізичної культури Свеської спеціалізованої школи I-III ст. № 2
«ліцей» Ямпільської районної ради

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Мета сучасної школи – підготовка дітей до життя. Кожен учень має отримати під час навчання знання, що знадобляться йому в майбутньому житті. Сучасна школа може бути затребуваною лише тоді, коли сучасний педагог безперервно працюватиме над своєю самоосвітою, підвищуючи кваліфікацію та вдосконалюючи педагогічну майстерність. Сьогодні загальноосвітні навчальні заклади потребують спеціалістів в області фізичної культури, що володіють засадами розвитку професійної компетентності. Вчитель, який керує процесом розвитку особистості учнів, повинен бути компетентним. Тому поняття професійної компетентності педагога виражає спільність його теоретичної та практичної готовності в цілісній структурі особистості і характеризує його професіоналізм.

Поняттям «компетентність» українська освіта оперує в значенні, запропонованому

європейськими країнами, і визначає його як здатність успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Компетентність, по суті, являє собою категорію, що визначає систему взаємовідносин набутих знань, умінь і навичок та здатність фахівця ефективно використовувати їх у професійній діяльності.

Загальноприйнятим визначенням поняття «компетентність» є також і спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу або завдання [2, с. 1440]. Термін походить від латинського – «competere», що в перекладі означає «відповідаю», «підходжу». На думку О. Овчарук [5], компетентність визначається як інтегральна характеристика особистості, що передбачає певний рівень поінформованості, обізнаності, знань, досвіду, певний рівень підготовленості (прості і складні уміння, навички), а також поєднання відповідних особистісних якостей і здібностей, необхідних для успішної діяльності в межах своєї професії. Таким чином, компетентність є об'єктом професійного розвитку й формою реалізації творчого потенціалу людини в її професійній діяльності. Більше того, вона слугує особистісною основою, необхідною для здійснення будь-якої діяльності. Компетентність ґрунтується на знаннях і вміннях, але ними не вичерпується, обов'язково охоплюючи особистісне ставлення до них людини, а також її досвід, який дає змогу ці знання поєднати з попередньо набутими, а також її спроможність збагнути життєву ситуацію, в якій вона зможе їх застосувати. Вимоги до професійного рівня фахівців у галузі фізичної культури і спорту постійно зростають. Це обумовлюється необхідністю кваліфіковано здійснювати теоретичну і практичну діяльність на підставі базових знань та умінь, а також сформованістю професійно значущих особистісних якостей.

Як зазначено у програмі з предмета «Фізична культура», завдання полягає у формуванні знань щодо функціональної спрямованості фізичних вправ, їх ефективного використання для зміцнення здоров'я, проведення активного відпочинку та здорового способу життя; набуття елементарних знань з фізичної культури, гігієни, основ здоров'я; формування навичок самостійних занять фізичними вправами, розвитку фізичних якостей, корекції постави, профілактики травматизму та надання першої допомоги; удосконалення функціональних можливостей організму; виховання бережливого ставлення до свого здоров'я і здоров'я оточуючих як найвищої соціальної цінності особистості; виховання інтересу, потреби і звички до занять фізичними вправами; розвиток кондиційних якостей (сили, швидкості, витривалості, гнучкості й швидкісно-силових) та координаційних здібностей (швидкості перешикування, узгодження рухових дій, здатності до довільного розслаблення м'язів, вестибулярної стійкості тощо); профілактика асоціальної поведінки учнів засобами фізичної культури; формування адекватної самооцінки особистості, моральної самосвідомості, цілеспрямованості, упевненості у своїх силах, витримки; виховання індивідуальних морально-вольових і психологічних якостей особистості.

Підвищення ефективності праці вчителів фізичної культури передбачає вирішення таких завдань:

- визначення структури фахової діяльності вчителя фізичної культури;
- визначення змісту післядипломної підготовки фахівців фізичної культури;
- розробка методичного забезпечення підвищення педагогічної майстерності вчителів;
- наукове обґрунтування та впровадження навчальних планів та програм підвищення

кваліфікації вчителів фізичної культури.

Важливим показником рівня професіоналізму вчителя, зокрема й учителя фізичної культури, на думку багатьох дослідників, є розвиненість його творчих якостей, творчої індивідуальності, уміння бути не просто виконавцем, а суб'єктом діяльності. Творчість вчителя, активність вчителя, самостійність вчителя у прийнятті рішень не формуються спонтанно. Вони визначаються спрямованістю, стратегією, змістом і технологією процесу навчання й виховання. Один з найефективніших шляхів розв'язання цієї проблеми – широке використання інтерактивних методів навчання [3, с. 38].

Професійна майстерність вчителя фізичної культури прямо пов'язана з його творчістю, де велику роль відіграють інтуїція, натхнення, талант, учитель має можливість впливати особистим професійним переконанням, виразити свою педагогічну індивідуальність. Найважливішою умовою зростання професійної майстерності є творчість, заснована на безперервному вдосконаленні педагогічної діяльності. Провідним завданням діяльності учителя фізичної культури є формування в дітей та молоді позитивної мотивації до здорового способу життя, створення внутрішньої переконаності в його перевагах.

Фізичне виховання відіграє значну роль у підготовці всебічно розвиненої молоді людини. Тому завданням школи є не тільки підготовка високоосвіченої особистості, а й створення необхідних передумов для її всебічного фізичного розвитку. Практика доводить, що розв'язати цю проблему лише медичними засобами неможливо – потрібні засоби педагогічні. Тому основний тягар її розв'язання лягає на школу, адже саме тут формується світогляд дитини, її моральні ідеали, тут вона визначає своє ставлення до життя й здоров'я. Тож, щоб зберегти здоров'я молодого покоління, вчитель фізичної культури має створити в школі середовище, сприятливе для здоров'я, навчити своїх вихованців піклуватися і дбати про нього.

Проблема збереження здоров'я школярів вирішується протягом щоденної практичної роботи вчителя, спрямованої на формування в учнів життєвої компетентності, зокрема компетентного ставлення до власного здоров'я. Для успішного здійснення професійної діяльності фахівець із фізичного виховання повинен володіти глибокою підготовкою з фізіології, фізичної реабілітації і валеології, гігієни, основ здорового способу життя, раціонального харчування, психології, знати особливості розвитку дитини, а також застосовувати широкий спектр методів і матеріалів для результативного впровадження оздоровчих програм.

У реалізації сучасної системи неперервної освіти фахівця в галузі фізичної культури і спорту є також проблема, пов'язана із забезпеченням взаємозв'язку предмета професійної діяльності з потребою в постійному вдосконаленні педагогічної майстерності. Такий взаємозв'язок може бути досягнутий в результаті забезпечення подальшого розвитку в учителя фізичної культури таких якостей самоорганізації, як виявлення ініціативи, пізнавальної активності, високого рівня працездатності. Прагнення до самовдосконалення, а також виховання внутрішніх мотивів, що безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю вчителя. Насамперед, це інтерес до процесу навчання і виховання учнів; пошук найбільш ефективних засобів вирішення педагогічних завдань на основі вивчення індивідуальних особливостей учнів; бажання і прагнення щодо оволодіння глибокими теоретичними

знаннями та передовим досвідом учителів-новаторів; зацікавленість результатом своєї діяльності та потребою в її апробації [1, с. 48 – 49].

Сучасний учитель фізичного виховання повинен бути не просто фахівцем високого рівня, спеціалістом своєї справи, а й відповідати наступним вимогам: формувати компетенції, необхідні для продовження освіти у відповідній сфері; дотримуватися варіативності змісту освіти; володіти здатністю і готовністю вводити в освітній процес інтерактивні, діяльнісні компоненти та здоров'язберезувальні технології [4, с. 15].

Література:

1. Бабешко О.П., Завадич В.М. Чинники оптимізації післядипломної підготовки вчителів фізичної культури // Освіта на Луганщині. – 2004 р., № 2.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2004.
3. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій. – Вінниця, 2005.
4. Матросов В. Л. Модернизация высшей педагогической школы // Педагогика. – 2006 р. – № 10.
5. Овчарук О. В. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004.

Несторенко Зоя Олексіївна,
учитель біології ЗОШ I-III ст. № 5 м. Суми

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

«Учитель може навчати інших до тих пір, доки навчається сам!», – говорив А.С.Макаренко. На початку ХХІ століття освітній процес в Україні позначився значним реформуванням. Сучасна освіта передбачає формування творчої, компетентної особистості, здатної реалізувати свій потенціал у суспільстві. Щоб гідно жити в сучасному світі, особистість повинна бути компетентною в різних сферах діяльності. Саме розвиток у особистості життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві та інформаційному просторі. Компетентісний підхід покликаний подолати прірву між освітою і життям. Отже, *компетентісний підхід* – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінювання освітніх результатів, а саме: цілей освіти, що полягають у розвитку в школярів здатності самостійно розв'язувати проблеми в різних видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є власний досвід учнів; змісту освіти, що є дидактично адаптованим соціальним досвідом розв'язування пізнавальних, світоглядних, моральних та інших проблем; особливостей організації освітнього процесу, що полягають у створенні умов для формування у школярів досвіду самостійного розв'язування пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем, що становлять зміст освіти; оцінюванні освітніх результатів, що ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, досягнутої школярами на певному етапі навчання [1, с.15].

Таким чином, процес професійної підготовки у навчально-виховних закладах має, насамперед, спрямовуватися на формування готовності до такої діяльності, що базується на потребі особистості у навчанні і вдосконаленні протягом життя. *Професійна*

компетентність, на думку Г.А. Ларіонової, – це системне поняття, коло повноважень у сфері діяльності, коло питань у яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає статус і кваліфікацію, а також індивідуальні особистості (здібності), що забезпечують можливість реалізації певної діяльності [2, с.83, 84].

Професійна компетентність складається з таких груп компетентностей: загальнонаукові, соціально-особистісні, інструментальні, загальнопрофесійні, спеціально-професійні [3, с.29].

У перекладі з латинської *«competentia»* означає «належність, здатність», коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання, досвід. Рада Європи визначила п'ять груп ключових компетенцій: інформаційна, соціальна, полікультурна, комунікативна, компетентність саморозвитку та самоосвіти, компетентність творчої продуктивної діяльності. Актуальність сьогодення полягає в тому, щоб сформувати компетентну та творчу особистість, а саме: високоосвічену, конкурентоспроможну, здатну до саморозвитку та самоосвіти, особистість, яка приймає нестандартні рішення, генерує нові ідеї, активна, комунікативна та полікультурна, володіє інформаційними технологіями та використовує знання як життєвий інструмент [4, с.8].

Удосконалення рівня професійної компетентності – один із основних напрямків реформування освіти. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать: *«Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру»* (Закон України «Про освіту»); *«Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти»* (Національна доктрина розвитку освіти).

Таким чином, основним напрямком **удосконалення рівня професійної компетентності вчителя** є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності.

«Якщо людина не знає, до якої мети вона рухається, для неї жоден вітер не буде попутним», - сказав Сенека. Ці слова дуже вдало розкривають зміст самоосвіти педагогів. Завдяки моніторингу особистої педагогічної діяльності відбувається накопичення інформації про рівень самоосвіти педагога. Таким чином, у кожного педагога з'являється можливість прогнозувати та моделювати особистий розвиток, забезпечуючи безперервне професійне зростання. Перед учителем біології стоїть завдання бути готовим до постійного підвищення фахового рівня, отримання нової кваліфікації, оволодіння новими освітніми технологіями. Виявити рівень такої готовності покликані професійні конкурси, серед яких – Всеукраїнський конкурс «Учитель року» (номінація «Біологія»). Самоосвіта вчителя є основною формою підвищення професійної педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи.

Бухлова Н.В. пропонує розглядати самоосвітню діяльність як сукупність декількох «само»:

- самооцінка – вміння оцінювати свої можливості;
- самооблік – вміння вибирати своє місце в житті, у суспільстві, усвідомити свої інтереси;

- самоорганізація – вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організовувати робоче місце та діяльність;
- самореалізація – реалізація особистістю своїх можливостей;
- самокритичність – вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи;
- самоконтроль – здатність контролювати свою діяльність;
- саморозвиток – результат самоосвіти.

Відмінною рисою самоосвіти педагога є те, що результатом його роботи виступає не лише самовдосконалення в особистому та професійному плані, а й розвиток учнів. Вчитель повинен досягти успіху, щоб його досягли учні, а учні повинні досягнути успіху, щоб його досягло суспільство. Поєднання різних методик учителем на уроках біології урізноманітнює навчально-виховний процес. [3, с.29].

Пріоритетними методами навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників стають інтерактивні методи, які головну увагу приділяють практичному закріпленню набутих знань, умінь і навичок. Сьогодні найбільш поширеними є такі методи активного навчання, як тренінги, навчальні групові дискусії, ділові ігри, семінари, конференції, програмоване навчання. Вони сприяють формуванню ефективних навичок ділового спілкування, міжособистісної взаємодії і тим самим підвищують загальну компетентність вчителя. Наприклад, формування інформаційної компетентності, передбачає оволодіння учнями інформаційних технологій, уміння самостійно здобувати та використовувати джерела інформації для власного розвитку; насамперед стимулювання учнів до використання додаткової інформації; формування вмінь та навичок складати конспекти, плани, схеми, тези, робити презентації; залучення учнів до перегляду телевізійних передач відповідно до навчальних тем курсу біології; випуску шкільних газет, листівок тощо.

Соціальна компетентність відображає досягнення в розвитку стосунків з іншими людьми, здатність особистості продуктивно співпрацювати у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі, тобто передбачає залучення дітей до роботи в групах з урахуванням індивідуальних можливостей школярів; надання учням можливості виявлення ініціативи; використання самооцінки та взаємооцінки учнів; планування заходів предметних тижнів, у яких передбачається самостійна активна діяльність учнів.

Сучасний урок не можливий без використання ІКТ. Проблема застосування комп'ютерних технологій на уроках біології набуває дуже великого значення. Застосовуючи на уроках біології ІКТ учитель демонструє мікросвіт клітини, ріст і розвиток організмів, еволюцію живих систем, розвиток життя на Землі, тобто за короткий час може продемонструвати процеси, які проходять впродовж місяців, років і навіть століть, знайомить з явищами, що мають звукове відображення. Велике значення має використання можливостей Інтернету в процесі опрацювання питань сучасного розвитку біологічної науки та технології. У своїй діяльності вчителі біології все частіше використовують власні Інтернет – ресурси [5, с.45-49].

Отже, професійна компетентність вчителя біології – поняття динамічне, багатогранне й багатоаспектне, його зміст змінюється у відповідності із процесами, що відбуваються в суспільстві й освіті. Структура професійної компетентності також повинна періодично видозмінюватися, корегуватися в зв'язку зі стрімким розвитком науки й практики. Питання

визначення змісту, форм, рівнів, механізмів та структури «професійної компетентності» учителя загальноосвітнього навчального закладу потребують подальшої розробки, систематизації, аналізу й узагальнення.

Учитель навчається все життя. Рівень професійної компетентності вчителя – це його знання, уміння, особистий досвід. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід. Професійна компетентність учителя потребує постійного розвитку й удосконалення, потрібно продовжувати шукати нові досконаліші засоби навчання, збагачувати вибір варіантів їх компонування, форми та прийоми педагогічної діяльності. Завжди пам'ятати: чим ширшим буде «арсенал», тим більше учитель матиме «будівельного» матеріалу для творчості, тим більше заощаджуватиметься час, щоб думати, шукати, творити.

Література:

1. Ващенко Л. Компетентнісний підхід в освіті: від засвоєння знань до оволодіння ними // Біологія і хімія в сучасній школі. – 2012. – №4. – С.14-18
2. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / Ред. З.Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – С. 390.
3. Новикова Н. Професійна компетентність учителя біології // Біологія і хімія в сучасній школі. – 2012. – №5. – С.28-34.
4. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів // Біологія і хімія в школі. – 2003. – №2. – С.8-9.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [колектив авторів : Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко та ін]. – С.111.

Нєшта Ольга Іванівна,
учитель Білопільської СШ I-III ст. №1
Білопільської районної ради, Сумської області

КОМПЕТЕНТІСНІ УРОКИ ФІЗИКИ – ПОЄДНАННЯ ТЕОРІЇ З ПРАКТИКОЮ

Фізика – це постійне поєднання теорії та практики, диференціації та індивідуалізації навчання, при якому враховано інтереси, нахили, здібності дітей, створено умови для максимального розвитку учнів у відповідності з їх пізнавальними й професійними намірами. Абстрактні фізичні знання самі по собі не засвоюються. Це відбувається в процесі навчальної діяльності учня.

Вивчення фізики в школі на рівні сучасних вимог залежить від професійної компетентності вчителя та вміння пов'язувати теорію з практикою. Сьогодні компетентність спеціаліста з вищою освітою – це проявлені ним на практиці прагнення й здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) для успішної творчої діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість і особистісну відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення. Професійна компетентність учителя фізики відображає єдність теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення діяльності й характеризує його професіоналізм.

Щодо фахових якостей педагога, можна сказати, що компетентність – це інтегральні якості особистості, спрямовані на інтеграцію формування професійних елементів (спрямованості, методичної грамотності, емоційної гнучкості), що реалізуються в діяльності й

спілкуванні, виражаються в досвіді такої діяльності (знаннях) і виявляються в способах здійснення діяльності й комунікації, для фахової самореалізації, що відповідає потребам сьогоденного суспільства.

Що стосується структури уроку з позиції компетентності, то основу змісту діяльності складають три взаємопов'язані етапи уроку: цілепокладання, самостійна продуктивна діяльність, рефлексія.

Етап цілепокладання займає провідне місце в структурі традиційного уроку, але в новій позиції передбачаються якісні зміни: учитель не транслює свою мету, а створює умови, що включають кожного учня в процес цілепокладання. У компетентнісному уроці саме на цьому етапі виникає внутрішня мотивація учня на активну, діяльну позицію, виникають спонукання: дізнатися, знайти, довести. В організації цей етап не простий, він вимагає продумування засобів, прийомів, що мотивують учнів на майбутню діяльність. Одним з ефективних прийомів є створення проблемної ситуації за допомогою демонстраційного й фронтального експерименту, фізичного парадоксу, яскравого прикладу природного феномена.

Другим елементом методичної структури компетентнісного уроку є етап самостійної продуктивної діяльності. У структурі традиційного уроку самостійна діяльність розуміється як виконання учнями того чи іншого завдання, визначається вчителем. У компетентнісному уроці самостійна робота набуває якісно нового змісту. Це робота, спланована учнем для досягнення освітньої мети, її можна називати продуктивною, так як результат, продукт (способи дій, знання, вміння) особисто створюється учнем.

Під час навчання потрібно націлювати учнів використовувати підручник і довідкову, енциклопедичну, науково-популярну літературу, електронний підручник або план — презентацію уроку, фізичний експеримент (фронтальний, демонстраційний, груповий). Чим більше можливість фізичного кабінету, його оснащення, тим ефективніше умови організації освітньої діяльності учня.

Останнім елементом методичної структури компетентнісного уроку є рефлексія. У структурі традиційного уроку рефлексія, як окремий етап, не була присутня, так як діяльність педагога була ведучою, і всю відповідальність за освітній результат брав на себе вчитель. У новій позиції відповідальність за результат у більшій мірі «лягає» на учня, тому рефлексія результату й процесу необхідна. Під час урочної діяльності різні її види присутні на всіх етапах уроку: проміжна – при відпрацюванні знань, аналізі засвоєннй й корекції, підсумкова – визначає зворотний зв'язок, тобто відповідність поставленої мети результату всієї діяльності, як для окремого учня, так і для групи або класу в цілому. Можна запропонувати учням проводити рефлексію за наступним алгоритмом:

1. Оціни результати своєї діяльності та обраних способів діяльності через ставлення, емоції, почуття.
2. Зістав власну мету уроку з отриманим результатом (проведи самоконтроль).
3. Порівняй отриманий результат з еталоном (проведи самооцінку).

Таким чином, в учнів формуються навички самоконтролю й самооцінки. Виникає мотивація на подальшу навчальну роботу, на самореалізацію через творчу та практичну діяльність, задоволення власних пізнавальних інтересів.

Так як основне завдання фізики полягає в умінні сформувавши уявлення учнів про фізичну картину світу, то на уроках фізики учителем повинні бути створені умови для оволодіння комплексом знань, що сприяють формуванню особистості; придбання вміння адаптуватися до сучасних умов життя (зокрема, розуміння основ сучасних технологій, що базуються на тих чи інших законах фізики). Ідин і той же урок можна провести по різному.

Проведення уроку з точки зору компетентнісного підходу

Тема уроку: «Теплові машини»

Некомпетентнісний підхід	Компетентнісний підхід
Традиційно учням дається завдання написати реферати за вказаною темою, потім їх збір і виставлення оцінок або заслуховування доповідачай виставлення оцінки.	Завдання ділиться між учнями у відповідності до визначених цілей. На наступному уроці учням ставиться завдання: спільними зусиллями заповнити таблицю (дата створення механізмів, автор, якій країні належить винахід та ін).

Під час компетентнісного підходу формується імітаційна компетенція – надати «фіктивно-демонстраційний» продукт.

Формуємо компетенції:

- інформаційну (пошук, збір, аналіз інформації, уміння її упорядкувати);
- розвиваємо міжпредметні зв'язки.

На лабораторних роботах із фізики можна ефективно формувати науковий світогляд саме під час поєднання отриманої теорії з практикою. Адже саме їх виконання розвиває експериментальні навички, уміння практичного характеру, пізнавальні здібності, самостійність. У шкільному курсі фізики передбачено три види лабораторних занять: фронтальні лабораторні роботи, домашні експериментальні роботи, фізичний практикум, що вимагає на виконання більшого часу й спрямований на поглиблення, повторення, узагальнення й розширення знань із різних розділів фізики.

Способи формування поєднання теорії та практики на уроках:

– Відповідальне ставлення до навчання, готовність до саморозвитку й самоосвіти. Завдання і вправи, що роблять акцент на ролі освіти (наприклад, бесіди, розповіді про життя успішних людей тощо);

– Виконання різноманітних самостійних робіт (робота з текстом, практичні роботи з розв'язання задач, лабораторні роботи тощо);

– Володіння цілісним світоглядом, що відповідає сучасному рівню розвитку науки й суспільної практики. Ознайомлення з основними досягненнями і проблемами сучасної науки й техніки; придбання знань, що необхідні для розуміння суті природних і суспільних явищ. Шанобливе й доброзичливе ставлення до іншої людини, до її думки, світогляду, культури, мови, громадянської позиції і т.д.

– Виконання робіт (практичних, лабораторних, творчих тощо) у парах, малих групах; захист виконаних робіт перед аудиторією, виступ із доповіддю, участь у дискусіях, семінарах тощо. Прояв творчої діяльності.

– Написання творів, рефератів; підготовка доповідей; конструювання, моделювання, експериментальні дослідження, пошук нових способів рішень завдань тощо.

– Виконання індивідуальних завдань. На виконання завдань дається близько 10-15 хв.

Далі учні працюють в малих групах (дві-три людини), перевіряють один в одного завдання, доповнюють, виправляють помилки, після чого колективно обговорюють висновки лабораторної роботи, про які доповідають учителю.

– Збудуйте ієрархію таких понять, узявши за основу запропоновану вами ознаку (принцип, функцію): фізичне явище, фізичний досвід, фізичну величину, фізичний закон, фізичну теорію. Орієнтуйтеся на тему виконуваної лабораторної роботи.

– Презентуйте отриману вами інформацію різними способами (текст, таблиця, рисунок, графік).

– Чому отримані вами результати суперечать очікуваним? (Можна спеціально в лабораторних роботах і практичних заняттях закладати помилкові дані).

– Переосмисліть отримані результати, уточніть, спрощуючи, припущення. Переведіть дану задачу в особистісно значиму, але з тими ж параметрами. Зробіть більш грубі припущення теорії (стосується теми виконуваної роботи) і передбачте результати експерименту. Поясніть їх, указавши причину.

– Уявіть лабораторну роботу як наукове дослідження, виділивши всі етапи наукового знання (спостереження, систематизація фактів, висунення гіпотези, створення теорії, експериментальне підтвердження теорії).

– Як оцінювання знань може впливати на ефективність навчання? Запропонуйте свою версію підвищення ефективності та об'єктивності оцінки знань.

Виконання завдань компетентнісного характеру вимагає значного часу. Однак через деякий час в учнів з'являються навички роботи з подібним матеріалом, виникає розуміння завдання, формується інтерес до питання що вивчається, виробляються певні підходи до його вирішення.

Література:

1. Долгова О. А. Ключові компетенції вчителя [Електронний ресурс]: ключові компетенції вчителя. URL: <http://nsportal.ru/obshcheobrazovatelna-ya-tematika/kompetentsii-uchitelya>
2. Коротеєва Л. В. Компетентісний підхід в освіті: теоретичні основи формування професійної компетенції вчителя [Електронний ресурс]: фестиваль педагогічних ідей «Відкритий урок» // Перше вересня.2011.№14. URL: <http://festival.1september.ru/articles/601657/>

Ніколаєнко Лариса Іванівна,
заступник директора з навчально-методичної
роботи КЗ Сумський Палац дітей та юнацтва

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ШЛЯХОМ ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі модернізації освіти актуальним є питання підвищення професійної компетентності педагога. Нова якість освіти неможлива без самовдосконалення педагога, його саморозвитку, навчання впродовж життя. Про важливість даного питання свідчать й головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України: закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Національна доктрина розвитку освіти.

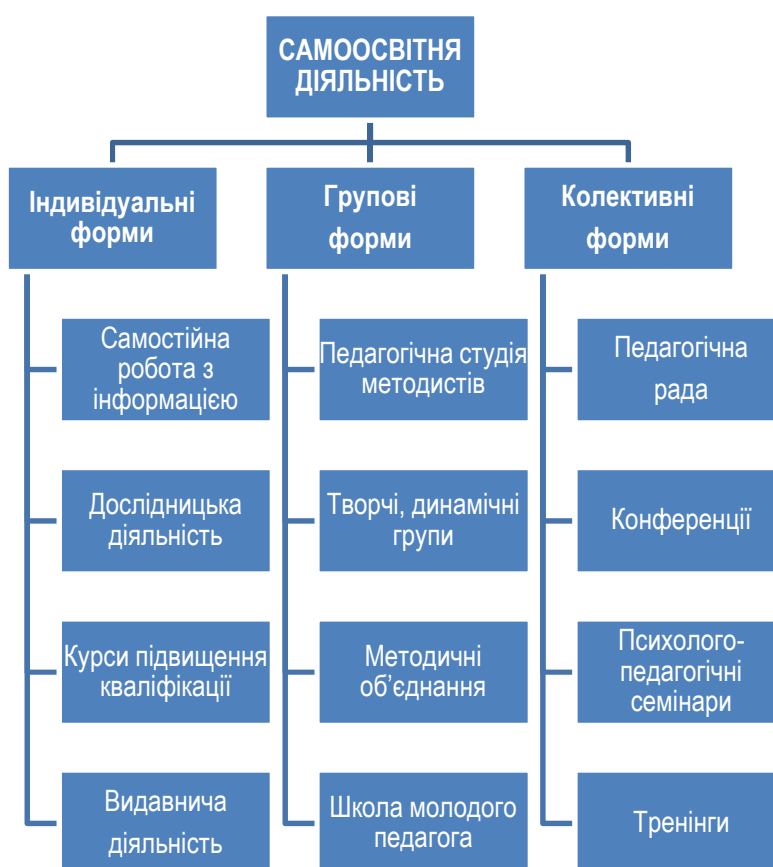
Питання самоосвітньої діяльності є предметом вивчення педагогів-класиків (Я. Каменський, В. Сухомлинський, А. Дістервег), вітчизняних науковців (Я. Турбовський, В. Буряк, В. Козаков), зарубіжних вчених (І. Герде, Л. Рувінський, В. Оконь). Аналіз літератури

свідчить про нерозривність понять «професійна компетентність» та «самовдосконалення».

Видатний педагог А. Макаренко наголошував про можливість оволодіння педагогічною майстерністю кожним педагогом за умови цілеспрямованої роботи над собою. На думку Л. Мітіної, О. Анасімової, Г. Мітіна педагогічна компетентність – це «гармонійне поєднання знання предмету, методики і дидактики викладання, умінь і навичок педагогічного спілкування, а також прийомів і засобів саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації» [2, с. 29].

Ми поділяємо думку доктора юридичних наук М. Волинкіної, яка тлумачить професійну компетентність як «поєднання освіченості і поведінкової культури, вміння самостійно та кваліфіковано мислити, а надалі самостійно працювати» [1, с. 49].

Організація самоосвітньої діяльності педагогів Сумського Палацу дітей та юнацтва відбувається через індивідуальні, групові та колективні форми роботи.

Схема 1. Організація самоосвітньої діяльності педагогів Сумського Палацу дітей та юнацтва

Індивідуальна самоосвітня діяльність включає вивчення психолого-педагогічної, наукової літератури з певного питання, проведення дослідницької роботи, роботу з інтернет-ресурсами (пошук інформації, відвідування вебінарів, майстер-класів у режимі online). Результати відображаються у методичних рекомендаціях, навчальних програмах, публікаціях у фахових, методичних виданнях, творчих роботах на курсах підвищення кваліфікації.

Організація самоосвіти через групову діяльність відбувається через створення постійних чи спеціально організованих для виконання певного завдання груп, об'єднаних

загальною метою: робота над проблемою темою, об'єднання за хореографічним, образотворчим, вокальним, театральним напрямками, група методистів чи молодих педагогів Палацу. Характерною рисою такої діяльності є опосередковане керівництво й прагнення до спілкування, співпраці у малій групі.

Знання, отримані під час індивідуальної роботи чи роботи в малих групах педагог має змогу реалізувати у колективних формах, для яких характерним є загальна мета діяльності та наявність того, хто організовує та контролює дану роботу (директор, заступники директора, завідувачі відділами, методисти). Форми демонстрації можуть бути різноманітними – психолого-педагогічні чи методичні семінари, конференції, майстер класи, педагогічні ради, ділові ігри. Слід зазначити, що вищезгадані форми взаємопов'язані між собою. Інформація, отримана під час індивідуальної роботи стимулює педагога поділитися власними напрацюваннями. В свою чергу, досвід роботи творчої чи динамічної групи може стати об'єктом колективного семінару, тренінгу чи підсумкової конференції.

Безперечно, важливим в організації самоосвітньої діяльності є мотивація педагога. Мотиви до саморозвитку педагогів Палацу досить різноманітні: самоствердження у колективі, підвищення розряду або кваліфікаційної категорії під час атестації педагогічних працівників, створення власного позитивного іміджу серед батьків, вихованців, розширення світогляду, професійне вдосконалення, наявність природної допитливості, отримання нагород тощо.

Отже, самовдосконалення, самоосвіта є важливою складовою підвищення професійної компетентності педагога. Важливим аспектом є усвідомлення педагогом необхідності саморозвитку. Адже тільки так він досягає не тільки власної мети, а й розвиває своїх вихованців. Підвищення професійної компетентності педагога буде більш ефективним за умови системної, послідовної, чітко спланованої діяльності з використанням різноманітних форм.

Література:

1. Волынкина М.В. О месте инноваций в образовании / М.В. Волынкина // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 5. – С.49.
2. Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя / А.Є. Радченко. – Х. : «Основа», 2006. – 126 с.

Ніколаєнко Наталія Анатоліївна,
старший викладач Сумського КХП НУХТ
Ніколаєнко Михайло Сергійович,
старший викладач кафедри освітніх інформаційних технологій КЗ СОІППО

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми. Освіта, навчання, виховання... Три головні частини педагогічного процесу. Однак кожна епоха висуває з названої триєдності на перший план одну з основних частин, яка в певний історичний момент є визначальною.

Ідеал виховання зазнавав історичних змін. Давні індійці намагалися підпорядкувати людську натуру школі йоги, за допомогою якої виховувалися тіло, душа і дух. Давні греки піклувалися про те, щоб молоді тіла розвивалися за допомогою гімнастичних і танцювальних вправ, удосконалювалися і набували витонченої, гармонійної форми. Греків здивувала б

дитина, яка тривалий час сидить на одному місці – за партою. Для греків урок починався б із перерви, де вихованці гралися б і бігали. Давньоримським ідеалом були ритор, оратор (Цицерон, Цезар), у яких слово мало величезну силу, тому основна увага приділялася постановці дихання і голосу, розвитку здатності формулювати свої думки.

Перед сучасною школою стоїть проблема підготовки своїх випускників до життя у складних умовах ринкової економіки, відповідно до соціального запиту суспільства формувати інтелектуальну творчу особистість. Школа має створити умови для формування особистості, виховання її найкращих якостей. І це завдання не тільки і навіть не стільки змісту освіти, скільки технологій навчання та виховання. Застосування нових педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти.

Мета статті: розглянути питання особистісно зорієнтованого виховання: принципи, напрями та методи, які визначають мету, стратегію, зміст, шляхи та засоби виховання.

Особистісно орієнтоване виховання є найпоширенішою педагогічною технологією в системі виховання (технологія колективної творчості, проектна технологія, технологія саморозвитку, вальдорфська система, технологія педагогічної підтримки та ін..) в Україні, яка сформована на основі Закону України «Про освіту», Державної Національної програми «Освіта України: XXI століття», Національної доктрини розвитку освіти, Концепції національного громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності[4]. Всі ці документи визначають пріоритетність виховання у процесі становлення особистості, здатної до самовизначення та самореалізації у сучасному суспільстві.

Особистісно орієнтоване виховання є досить перспективним, оскільки воно виходить із самоцінності особистості, її духовності. А його метою є формування людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин.

Особистісно орієнтоване виховання – це виховання в людини переживань (як активних, пристрасних внутрішніх дій) стосовно світу людей і світу природи, позаяк тільки те, що емоційно пережите особистістю, стає ціннісно-смысловим надбанням[2].

Сутність особистісно зорієнтованого виховання полягає в тому, щоб розбудити інтерес дитини до власної особистості, до саморозвитку за допомогою самоцінної діяльності. Особистісно орієнтований виховний процес – це повноцінне емоційно насичене й суспільно значуще, спільне творче життя педагога й вихованців, яке відповідає їхнім основним соціогенним потребам.

Практична мета діяльності кожного закладу освіти - випускник, особистість, яка набуває під час навчання певних якостей, знань, умінь, навичок, розвивається за визначеними напрямками.

У центрі уваги особистісно зорієнтованого виховання стоїть дитина, її творчі сили. **Тому принципи**, які визначають мету, стратегію, зміст, шляхи та засоби виховання, такі[3]:

- принцип природовідповідності, який полягає в тому, що виховання має узгоджуватись із законами розвитку природи і людини, у дотриманості того, щоб зміст, методи і форми виховання, стиль взаємодії педагогів і вихованців враховували необхідність статевої та вікової диференціації, особливо при формуванні ставлення до здорового способу життя, навичок виживання у екстремальних умовах;

- принцип гуманізації, що реалізується через особистісно зорієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу та гуманітаризацію змісту і зазначає, що необхідно актуалізувати весь загальнокультурний потенціал дітей;
- принцип культуровідповідності, який полягає у тому, що освіта має відкривати дитині вікно у світову культуру через сприйняття цінностей і норм конкретної національної та регіональної культури;
- принцип системності, що вимагає системного підходу до організації життєдіяльності освітнього закладу на основі забезпечення цілісності становлення особистості;
- принцип діалогічності, що передбачає співтворчість рівних партнерів: вихователя та вихованця, які взаємозбагачують одне одного;
- принцип диференціації полягає у створенні умов для засвоєння змісту виховання в оптимальному для кожної дитини обсязі з урахуванням специфічної позиції дітей та дорослих (батьків і педагогів);
- принцип інтеграції розглядається як основа реформування змісту виховання і передбачає переборювання диспропорцій між предметами, які збагачують особистість науковими знаннями, озброюють засобами діяльності, надають можливість художньо-образного сприйняття навколишнього світу, формують цілісне уявлення про сьогоденну реальність і утворення між ними суттєвих взаємовідносин;
- принцип успішності, що спирається на мажорний тон загального шкільного клімату, на власні успіхи дитини у діяльності та моральній поведінці, що допомагає розкриттю дитини і відкриває нові можливості в «зоні найближчого розвитку»;
- принцип творчої самодіяльності, що полягає у самоорганізації та розвитку інтересів дітей, практичному оволодінні різноманітними видами навчальної роботи, фізичної праці, спорту, мистецтва з подальшою реалізацією у діяльності;
- принцип адаптивності, що є провідним принципом управління в умовах демократизації, коли на перше місце виходять «м'які» методи через створення умов та мотивацію.

Напрямами особистісно зорієнтованої виховної системи є:

- вивчення історії та культури рідного краю;
- організація діяльності з патріотичного та громадянського виховання;
- розвиток творчих здібностей, підтримка обдарованих дітей, забезпечення процесу саморозвитку та самовизначення вихованців;
- коригування процесів соціалізації, засвоєння навичок самоуправління;
- розвиток екологічного мислення. формування у дитини усвідомлення себе як частки цілісного світу;
- діяльність, що спрямована на усвідомлення дитиною важливості праці та оволодіння необхідними трудовими навичками;
- засвоєння навичок здорового способу життя, усвідомлення того, що довголіття закладається в дитинстві;
- педагогічне супроводження та підтримка навчально-виховного процесу.
- Система особистісно зорієнтованого виховання характеризується також оптимальним добором методів, прийомів та засобів виховання.

Групу основних засобів складають: колективні творчі справи, колективна організаційна

діяльність (планування, проведення заходів, обговорення результатів), творчі ігри (пізнавальні, музичні, спортивні, сюжетно-рольові тощо), творчі свята.

Кожен метод, прийом має бути загальним і водночас конкретним, всебічно і творчо впливати на особистість дитини.

Методи можна розподілити на такі групи:

- спонукання, за допомогою яких у дитини створюється та закріплюється необхідний емоційно-вольовий настрій, розвиваються високі почуття, прагнення, інтереси, потреби;
- привчання, за допомогою яких розвиваються уміння, навички, звички дитини. Це - оптимальний режим життєдіяльності колективу, творчі доручення, творча гра, творче змагання, традиції школи, особистий приклад;
- збудження та закріплення почуття відповідальності за себе і за товаришів, довіри до людей, віри у власні сили. Це - товариська вимога, нагадування, допомога, застереження, порада, товариське засудження (осуд словом, поглядом, жестом, критика, покарання);
- переконання, за допомогою яких у дитини розвиваються пізнавальні інтереси, світогляд, свідомість, формуються погляд, відчуття прекрасного. Це - роз'яснення, розповідь, міркування, бесіда, обговорення, дискусія, переконання на власному досвіді.

Визначальним компонентом виховної системи є педагогічно обґрунтована мета. Виходячи зі сформульованих ідей, принципів, змісту виховання, **мета особистісно зорієнтованої системи - ОСОБИСТІСТЬ, яка може побудувати життя, що варте ЛЮДИНИ.**

Ця мета має загальний характер і набуває реальності через розподіл на конкретні завдання. Для того, щоб завдання були обґрунтованими, необхідно змоделювати особистість випускника як кінцевий результат виховної діяльності школи. Така модель передбачає опанування такими якостями, як:

- патріотизм, громадянськість, активна життєва позиція;
- моральність, духовність, гуманізм;
- креативність (здатність до творчості);
- здоровий спосіб життя;
- естетичний, етичний та культурний розвиток;
- здатність до саморозвитку, самореалізації, уміння адаптуватися в реальних умовах.

У контексті особистісно зорієнтованого виховання педагог, вступаючи у взаємодію (пряму чи непряму) з вихованцями має реальну можливість організовувати процес виховання, не створюючи при цьому особливих форм роботи та не утримуючи у своїй свідомості та діях цілісність виховної діяльності.

Виховання – це духовно-практична діяльність кожного вчителя, що пронизує різні сфери його професійної діяльності і супроводжується творчим пошуком, ризиком помилки, вільним вибором та індивідуальною відповідальністю[1]. Іншими словами, виховання – це діяльність, яку педагог повинен побудувати сам, визначаючи мету, наповнюючи її цінностями, відбираючи методи, засоби, враховуючи реальні умови, рефлексуючи процес своєї виховної діяльності.

Педагог має володіти такими якостями:

- здатністю сприймати і адекватно психологічно оцінювати поведінку дитини

безпосередньо в кожний момент спілкування, фіксувати зміни в почуттях і вчинках визначати причини, які ці зміни викликають;

- сформованістю широкого набору оцінних критеріїв, які б дозволяли йому порівнювати характер змін, що настають у вербальній і невербальній поведінці вихованців, і своєчасно робити відповідні висновки;
- умінням постійно усвідомлювати і правильно реагувати на те, як сприймають і психологічно інтерпретують його образ і поведінку вихованці;
- володіти знаннями про найбільш поширені помилки, наприклад, «стереотипізація», «нав'язування суб'єктного бачення» та інші, що їх нерідко припускаються педагоги при оцінюванні поведінки дітей;
- умінням відмежовуватись від упередженої оцінки при пізнанні вихованця заради досягнення індивідуальної неповторності особистості дитини.

Висновки. Розуміння педагогом дитини не можливе без правильної оцінки її емоціональних станів. Спостерігаючи прояви поведінки вихованця, педагог у змозі зробити висновки стосовно його особистості. Однак глибоке розуміння дитини не може будуватися на відчужено-дослідницькому до неї ставленні. Педагогу потрібне співчутливе, емпатійне розуміння та готовність прийняти вихованця повністю, навіть з його недоліками.

Особистісно зорієнтований виховний процес будується не просто на основі врахування індивідуальних особливостей вихованців, а у послідовному ставленні до них як до особистостей, які є відповідальними і свідомими суб'єктами діяльності, передбачає, що педагог ставиться до дитини як до людини з повним визнанням її особистості і недоторканості, визнає поведінку і працю дитини, вірить у благородство її мотивів і вчинків. Тож, необхідні нові виховні методики, які б враховували глибинні психологічні закономірності емоційно-чуттєвого розвитку особистості. Адже для людини має цінність лише пережите в почуттях, які морально збагачують особистість, роблять її носієм істини, добра і краси.

Література:

1. Бех І.Д. Авторський семінар: «Особистісно орієнтоване виховання – стратегія розвитку сучасної освіти в Україні» / І.Д. Бех // Відкритий урок. – 2000 – 2001. – С.13-20.
2. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання – нова освітня філософія / І.Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 1. – С. 16-19.
3. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / І.Д. Бех. – Рідна школа. – № 12. – 1999. – С.7-11.
4. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма / за ред. І.Д. Беха. – К., 2007.

Пайманов Юрій Семенович

Заслужений вчитель України, учитель-методист
КУ Сумська спеціалізована школа I-III ст. №29, м. Суми

ПРОВЕДЕННЯ ЛІТНЬОГО ПЛЕНЕРУ З УЧНЯМИ У ПРОФІЛЬНИХ ХУДОЖНІХ КЛАСАХ

Слово «пенер» в перекладі з французької мови означає (plain air) «відкрите повітря». Наша спеціалізована школа була відкрита ще в 1993 році і за цей довгий час накопичений хороший досвід і розроблена методика проведення літньої практики з учнями молодших, середніх і старших художніх класів.

Якщо у спеціалізованій художній школі літня практика входить у навчальний план і на

пленер виділені окремі уроки, то в нашій школі пленер проводиться на заняттях ізостудії «Палітра» після завершення навчального року під час літнього пришкільного табору учнів. Для цього в таборі дітей з художніх класів формуються невеликі групи, в середньому по 10 осіб і за заздалегідь розробленими програмами досвідчені вчителі образотворчого мистецтва проводять заняття в мальовничих місцях нашого міста: уздовж річки Псел, у дитячому парку, в дендропарку і старовинних сумських вулицях, а також на міській станції юннатів. У зв'язку з тим, що у пришкільному таборі праці та відпочинку існує свій режим проведення всіх заходів за планом роботи табору на весь період і на кожен день, для проведення пленеру відведені ранкові години що відмінно впливає на успішність роботи на пленері і на результативність проведених занять.

Керівники художніх груп після сніданку свої групи збирають на інструктаж і після перевірки відсутніх, учнів знайомлять з планом роботи /майбутніми практичними завданнями/, місцем проведення пленеру, маршрутом слідування, правилами поведінки і безпеки, перевіряють наявність інструментів і приладдя, сонцезахисних козирків або шапочок, складаних стільців і пластикових пляшечок з водою, планшетів або папок з прищипками для кріплення паперу, паперу форматів А4 або А3, цікавляться станом здоров'я учнів. Після проведення занять на пленері з планом роботи пришкільного табору діти до початку обіду приходять в школу і підбивають підсумки роботи за день: аналізують і оцінюють роботи, відбирають вдалі роботи на шкільну та міську виставки.

Діти на пленері вчаться передавати великі просторові відносини неба й землі, води і неба, різні стани природи. В учнів вдосконалюється художня майстерність, вміння реалістично передавати побачене за законами графіки і живопису, практика роботи різними графічними і живописними матеріалами, дітям надається свобода вибору будь-якого художнього матеріалу, тобто «свобода дії».

Педагогу небажано втручатися у світ дитини і власноруч виправляти помилки, допущені учнями в процесі роботи, робити грубі зауваження або підганяти для якнайшвидшого завершення малюнка.

Після закінчення робіт усі учні зі своїми роботами стають в коло і демонструють один одному свої етюди, обмінюються своїм досвідом, ставлять оцінки, якщо це необхідно, то вказують і на недоліки. Дуже важливо похвалити дітей за сумлінну працю, старання, за хорошу підготовку до пленеру, за самостійність. Треба відзначити позитивне навіть в не зовсім вдалих роботах, стимулюючи їх тим самим на подальші старання, щоб такі діти не відчували себе чужими серед більш талановитих і успішних дітей.

Панасюра Ганна Сергіївна,
аспірантка Сумського ДПУ ім. А.С.
Макаренка

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА

Постановка проблеми. На сьогодні існує соціальний запит на вчителів що не надають готову суму знань, а формують і розвивають компетентності, що в свою чергу вимагає від вчительського загалу гнучкості і мобільності, навичок дослідницької діяльності. Це дозволяє

досліднику швидко адаптувати професійну майстерність до змінного середовища існування. Таким чином вчитель має цілеспрямовано розвивати особистісну дослідницьку компетентність, сформовану в системі вищої освіти. А оскільки наука XXI століття поліморфна, у ній існує велика кількість як підтверджених так і альтернативних концепцій та теорій, то гостро постає питання критеріїв відбору дослідницьких досягнень в якості знань, вартих до викладання в підручниках. Саме у цьому постійному виборі і є «навантаженість» на вчителя природничих наук, що вимагає від педагога-професіонала постійного розвитку дослідницької компетентності. Проте, у науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення дослідницької компетентності, та не визначено специфіку її щодо вчителя у подальшій професійній діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розробці компетентнісної моделі в освіті присвячені наукові студії В.А. Болотова, В.В. Серікова, Л.Н. Боголюбова та І.О. Зимньої, серед вітчизняних науковців – Ю. Д. Бойчука, В. І. Бондара, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтуха, О. В. Овчарук, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєвої та ін. Процес формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів досліджують М.В. Золочевська, О.М. Спірін, А.В. Пригодій, М.Е. Фролова, М.С. Головань, О.М. Токарчук, В.Д. Шарко тощо. Наукові пошуки останніх років здебільшого спрямовані на формування дослідницької компетентності у системі вищої освіти, проте проблема подальшого розвитку та саморозвитку дослідницької компетентності потребує аналізу та подальшого вивчення.

Мета статті. Проаналізувати існуючі підходи до визначення дослідницької компетентності, визначити структурні компоненти дослідницької компетентності вчителя.

Виклад основного матеріалу. У науково-педагогічній літературі контексти розгляду дефініції «дослідницька компетентність» різняться. Частина науковців розглядає дослідницьку компетентність як складову професійної (В.А. Адольф, А.А. Деркач, В.С. Лазарев). Як інтегральну характеристику особисті дослідницьку компетентність вчителя виокремлюють О.І. Пометун, О.В. Овчарук, І.О.Зимняя, А.В. Багачук, М.Б. Шашкіна.

Різні підходи до визначення дослідницької компетентності подані в табл. 1.

Таблиця 1

Автор	Визначення
Голуб Л.А.	«Невід’ємний компонент загальної і професійної освіченості, характеристика особистості педагога, що володіє вміннями і способами дослідницької діяльності на рівні технології в цілях пошуку знання для вирішення освітніх проблем, побудови освітнього процесу» [1, с.11].
Ушаков О.А.	«... інтегральна якість особистості, що виражається в готовності і здатності до самостійного пошуку вирішення нових проблем і творчого перетворення дійсності на основі сукупності особистісно усвідомлених знань, умінь, навичок, способів діяльності і ціннісних установок» [2, с.26]
Норкіна О.В.	«... цілеспрямований, закономірний розвиток навичок і вмінь цілепокладання й цілевиконання в дослідницькій діяльності» [3, с.131].
Головань М.С.	«Інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в ціле покладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності»[4, с.61]

Бондаренко Л.І.	«Цілісна, інтегративна властивість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, науковий досвід, особистісні цінності та якості (креативність, творче мислення, уяву, спостережливість) дослідника й виявляється в готовності ефективно здійснювати власну дослідницьку діяльність і здатності організувати продуктивну науково-дослідну роботу студентів» [5, с.8].
Бурчак М.Л.	«...якість, що проявляється в потребі особистості володіти методологією наукової творчості; умінні спостерігати й аналізувати, висовувати гіпотези щодо вирішення дискусійних питань; виконувати дослідницьку роботу; вмінні проводити педагогічні дослідження, організувати учнівський експеримент; узагальнювати та передбачати наслідки дослідницької діяльності...» [6, с.6].

Аналізуючи різні підходи до визначення терміну «дослідницька компетентність» приходимо до висновку, що усі компоненти науково-дослідної діяльності (наявність дослідницьких вмінь та здатностей) у поєднанні із ірраціональним компонентом (інтуїцією, уявою, натхненням [4, с. 59]) та мотивацією є складовими дослідницької компетентності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, вчитель природничих дисциплін має володіти дослідницькими вміннями: поєднанням інтелектуальних здібностей і практичних умінь з особистісними організаторськими здібностями. Щодо дослідницьких здатностей вчителя, то на сьогодні це не лише евристичність (розв'язування творчих задач) та креативність, а й інтелектуальна мобільність, неупереджене мислення, прогнозування та саморефлексія.

Література:

1. Голубь Л.А. Через исследовательскую деятельность – к качеству образовательного результата [Текст] / Л.А. Голубь // Традиции и инновации в образовании. – Ижевск: Изд-во ИПК и ПРО УР, 2006. – с. 9-13
2. Ушаков А.А. Развитие исследовательской компетентности учащихся общеобразовательной школы в условиях профильного обучения [Текст]: автореф. дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01 / А.А. Ушаков. – Майкоп, 2008. – 26 с.
3. Норкіна О.В. Післядипломна освіта як дієвий чинник розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога / О.В.Норкіна // Педагогічний альманах: зб. Наук. Пр.. / Херсон. акад. неперервної освіти. – Херсон: [б.в.], 2013. – Випуск 20 – с. 130-134.
4. Головань М.С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність» / М.С. Головань, В.В. Яценко // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: зб. наук. праць. Випуск VII. – Кривий Ріг: Вид. відділ НМетАУ, 2012. – с. 55-62
5. Бондаренко Л.І. Формування дослідницької компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів в умовах магістратури [Текст]: автореферат дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04 / Л.І. Бондаренко – Старобільськ, 2015. – 20 с.
6. Бурчак Л.В. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти [Текст]: автореф. дис. ... канд.пед.наук: 13.00.04 / Л.В. Бурчак – Полтава, 2011. – 20 с.

Перлик Вікторія Володимирівна,
ст. викладач кафедри професійної освіти та менеджменту
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Динаміка змін в усіх сферах життєдіяльності сучасної людини потребує і нового змісту шкільної освіти, і нових підходів до організації навчально-виховного процесу. Насамперед, це пов'язано із інтенсивним розвитком інформаційних технологій, інтеграцією вітчизняної освіти

у світовий та європейський освітній простір. Відповідно до цього зростає роль керівника навчального закладу як основного стратега розвитку школи. Окрім того, визнання людини у нашому суспільстві «мірилом усіх речей» актуалізує важливість ролі керівника навчального закладу та його людинознавчої компетентності у процесі оновлення шкільної освіти.

У працях вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: Л. Ващенко [2], Л. Вознюк [3], Л. Калініної [4] – проблема ролі керівника навчального закладу в оновленні сучасної школи розглядається з позицій системного та функціонального підходів. Це дає змогу цілісно розглядати зміни в діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу, виділити новий функціональний склад управлінця. З цієї точки зору розглядається і компетентнісний підхід в управлінні сучасною школою.

Мета дослідження: розкрити особливості діяльності керівника навчального закладу у контексті професійної компетентності; встановити взаємозв'язок між рівнем розвитку освітнього простору школи та професіоналізмом керівника загальноосвітнього навчального закладу. Інтеграція України у світовий та європейський освітній простір ставить нові завдання перед сучасною шкільною освітою – виховання особистості, здатної ефективно жити і діяти у новому ХХІ столітті. Відповідно таке оновлення сучасної школи потребує значних зусиль як з боку педагогічного колективу в цілому, так і з керівництва навчальним закладом зокрема. Одним із шляхів досягнення позитивних змін у вітчизняній шкільній освіті є активне застосування компетентнісного підходу в усіх її складових, у числі і в управлінській підсистемі.

Аналіз наукових джерел дає змогу стверджувати, що компетентнісний підхід визначає одну з важливих складових якості сучасної освіти [1; 2; 6]. Тому поняття «компетентність в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом» розглядається нами як високий рівень знань, умінь та здатностей керівника навчального закладу за допомогою функціональних можливостей управлінської підсистеми забезпечувати ефективне управління шкільною організацією. Важливою ознакою компетентного управління є здатність керівника згуртовувати педагогічний колектив, реалізовувати особистісно зорієнтований підхід до кожного учасника навчально-виховного процесу, сприяти гармонізації міжособистісних стосунків. Слід зазначити, що така спроможність до ефективного керівництва педагогічним колективом набувається через розвиток людинознавчої компетентності керівника навчального закладу.

Основу *людинознавчої компетентності* складають уміння працювати з людьми, добре розбиратися у формальних і неформальних відносинах, створювати позитивний морально-психологічний клімат, поважати людську особистість.

Допомагають реалізувати людинознавчу компетентність соціально-психологічні методи управління. Серед них дослідники виділяють не тільки матеріальні, а й стимулюючо-мотиваційні, як-от: схвалення роботи вчителя, підтримка ініціатив творчих педагогів, забезпечення можливості професійного зростання вчителя, надання свободи у виборі тих чи інших форм та методів навчання, інше [2; 6]. Дослідження практики управління школою переконує, що принципи партнерства, взаємодії, діалогу, толерантності, спільних ціннісних орієнтирів, виважених цілей сприяє уникненню кризових явищ в управлінні та забезпечує прогресивний розвиток шкільної організації.

Уміння створювати команду також сприяє розвитку лідерства. Серед важливих факторів створення команди виділяють: наявність у претендентів стійких життєвих принципів, орієнтації на успіх, позитивного мислення, здатності відшукувати однодумців. На нашу думку, в роботі з педагогічним колективом слід також дотримуватися відомих правил: зрозумій вчителя, довіряй вчителю, підтримай вчителя [3].

Практика управління загальноосвітніми навчальними закладами переконує, що однією з характерних ознак професійної компетентності є демократизація основ управлінської праці. Насамперед це стосується гнучкості шкільних організаційних структур, відмовою від жорсткого адміністрування, делегуванням окремих управлінських повноважень шкільним органам самоврядування, переходом на демократичні принципи в керівництві школою, командним стилем управлінської діяльності та залучення громадськості до управління загальноосвітнім навчальним закладом [3].

Необхідно також зазначити, що важливу роль у становленні людинознавчої компетентності керівника навчального закладу відіграють світогляд, орієнтація на духовні цінності, моральність, що складають стрижневі цінності управління і характеризують нову концепцію внутрішньошкільного управління. При цьому суттєве значення має моральність, яку ми розуміємо і як особистісні якості керівника (гідність, щирість, совість, чесність), і як його професійну етику (справедливість по відношенню до себе та оточуючих, відповідальність, толерантність, доброзичливість). Вивчення практики управління сучасною школою переконує, що духовні цінності, моральні якості керівника, його світоглядні позиції впливають на зміст управлінської діяльності і визначають його орієнтири у виборі стратегії розвитку навчального.

Аналіз наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених дає змогу стверджувати, що стиль управління є одним з важливих показників професійної компетентності менеджера освіти, оскільки впливає на прийняття управлінського рішення [2]. У контексті нашого дослідження стиль управління визначає не тільки рівень культури управлінця, а й через управлінське рішення характеризує людинознавчу компетентність менеджера освіти. Проте аналіз практики управління школою свідчить, що у значній кількості керівників переважає авторитарний стиль управління, що негативно впливає на інноваційні зміни в сучасних освітніх закладах: гальмуються нововведення, переважає одноосібне управління з жорстким адмініструванням.

На таку важливу професійну рису управлінця, як інноваційний потенціал, звертає увагу Л.М. Ващенко [2]. Дослідниця зауважує, що менеджер освіти має бути інноваційною особистістю, що насамперед передбачає наявність інноваційного потенціалу керівника. У поняття «інноваційний потенціал» вчений вкладає цілий комплекс професійно-особистісних здібностей управлінця. Серед них вміння генерувати ідеї, адекватно й мобільно реагувати на наслідки змін та пошук нових рішень щодо поставлених перед школою завдань. Особливе значення для ефективного управління загальноосвітнім навчальним закладом має наявність інноваційного потенціалу керівника школи. Такий потенціал проявляється через відповідну інноваційну позицію керівника, основу якої складають позитивне ставлення до нововведень, упевненість у досягненні мети. З точки зору людинознавчої компетентності інноваційний потенціал керівника має базуватися на принципах толерантності, розумного поєднання

прагматизму з відповідальністю за інноваційні зміни. Серед важливих професійно значущих якостей, які необхідні керівникові в управлінні інноваціями, вчені визначають гнучкість, адаптивність, здатність оцінювати і прогнозувати ситуації, бути зорієнтованим на інновації.

Отже, до основних ознак *професійної компетентності менеджера* шкільної освіти можна віднести:

- 1.Знання та розуміння природи управлінської праці та процесів менеджменту;
- 2.Знання посадових та функціональних обов'язків менеджера освіти;
- 3.Уміння використовувати ІКТ та інші засоби комунікацій, необхідні у процесі управлінської праці;
- 4.Людинознавча компетентність;
- 5.Володіння мистецтвом налагодження зовнішніх зв'язків;
- 6.Здатність до самооцінки, уміння робити правильні висновки, автодидактика.

Необхідно зазначити, що професійна компетентність керівника навчального закладу значно впливає на інноваційний розвиток освітнього простору школи. Про це свідчить і практика управління сучасною школою, і наукові дослідження у сфері шкільного менеджменту [4; 6]. Серед важливих факторів, які складають основу розвитку сучасного навчального закладу, становлення нової української школи, дослідники виділяють і наявність стратегії інноваційного розвитку школи, і готовність вчителя до інноваційної діяльності, і сприятливі соціально-психологічні умови для інноваційних змін, і функціональну ефективність усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, національно-виховні аспекти навчально-виховного процесу, і ресурсне забезпечення інноваційних змін [3].

Таким чином, оновлення сучасної української школи, побудова її як простору освітніх можливостей значною мірою залежить від особистості керівника школи, від змісту його діяльності, яка передбачає не тільки оволодіння сучасними вітчизняними та зарубіжними науково-теоретичними підходами до управління школою, а й визначенні пріоритетними таких принципів, як демократизація, гуманізація; врахування національно-патріотичних засад в управлінні школою; впровадження нових управлінських функцій; визнанні пріоритетності колективних і колегіальних форм управління та запровадженні проектних, дослідницьких, технологічних методів управління.

Література:

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] / І.Д. Бех. – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html>. – Назва з екрану.
2. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Л.М. Ващенко. – К. : Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
3. Вознюк Л. Роль менеджера освіти в оновленні сучасної школи / Л. Вознюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8. – Ч. 1. – С. 180–185.
4. Калініна Л.М. Професіограма українського директора школи: моделювання управлінської діяльності директора школи / Л.М. Калініна // Директор школи. – 2001. – № 3. – С. 13-15.
5. Підготовка керівника середнього закладу освіти : навч. посібник / за ред. Л.І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 272 с.
6. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом : навч. посібник / Є.М. Хриков. – Х. : Компанія СМІТ, 2016. – 354 с.

Петрова Світлана Миколаївна
директор комунального підприємства
«Дитячий будинок «Перлинка» м. Одеса

ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ-СИРОТИ

(з досвіду дитячого будинку «Перлинка», м. Одеса)

На сучасному етапі розвитку системи освіти і виховання на перший план виходять завдання створення умов для становлення особистості кожної дитини, з урахуванням його особливостей психічного і фізичного розвитку. **Мета** діяльності педагогічного колективу дитячого будинку «Перлинка» – створити такі умови, при яких кожна дитина повірить в себе і свої можливості, відчує радість досягнутого; формувати готовність до соціальної та особистісної самореалізації; підтримувати та готувати дитину до самостійного життя. Ефективність виховного процесу безпосередньо залежить від індивідуально-типологічних особливостей, умінь і мислення конкретного педагога та кожного працівника. У процесі дослідно-експериментальної діяльності дитячого будинку було створено систему підготовки та підвищення кваліфікації педагогів, яка забезпечує готовність педагогічних кадрів до участі в інноваційних процесах.

Дитина, яка проживає в сім'ї, спілкується з великою кількістю людей, де і набуває різноманітний соціальний досвід. А в дитячому будинку головним є вихователь, функції якого виходять за рамки тільки посади вихователя, адже саме він направляє розвиток дитини. У зв'язку з цим ми й дійшли висновку, що в інтернатному закладі замість вихователя потрібен **фахівець з розвитку дитини**. Тому у дитячому будинку важлива особистість вихователя (спеціаліста), ті його професійні якості, від яких залежить подальша доля дитини. У зв'язку з цим в рамках нашої дослідно-експериментальної роботи, з метою забезпечення особистісно-професійного зростання фахівця з розвитку дитини створено «Навчально-методичний комплекс системи підготовки фахівця з розвитку дитини». Нами визначені професійні, індивідуально-типологічні якості вихователя і розроблена модель особистості педагога як суб'єкта освітньо-виховної діяльності, що дозволяє проектувати освітню діяльність вихованців і педагогів.

Підготовка кадрів по реалізації Концепції дослідно-експериментального дослідження передбачає: 1. теоретичну підготовку (введення обов'язкових спецкурсів для всіх категорій педагогічних кадрів). Це забезпечить засвоєння інноваційних педагогічних систем, технологій виховання і системи управління цим процесом: 2. визначення критеріїв ефективності формування готовності вихованців до особистісної та соціальної самореалізації; 3. збір, узагальнення та системний аналіз досягнень по формуванню готовності вихованців до особистісної та соціальної самореалізації та оперативна корекція змісту навчання, навчальних та виховних технологій. **Система** підвищення кваліфікації охоплює такі курси: 1. Спецкурс «Самореалізація»; 2. Спецкурс «Самоосвіта педагогів».

Методами постійної взаємодії з колективом працівників є: співпраця, консиліуми, робота в команді, обмін ролями, самоосвіта. Завдяки цим методам координується навчально-виховний процес. До того ж колектив набуває досвіду творчої діяльності,

систематизує набуті знання та вміння і як результат – підвищується самооцінка педагога. **Формами** науково-методичної роботи є: лекції, лекції-дискусії, лекції-діалоги, семінари та семінари-практикуми, круглі столи, ділові ігри, тренінги. Результати роботи оформлюються в вигляді рефератів, розробок моделей виховних систем, виховних програм. Література, рекомендована до курсів підвищення кваліфікації, призначена для теоретичної підготовки фахівців з розвитку дитини для роботи в дитячому будинку, для проведення діагностичних досліджень з проблеми формування готовності вихованців дитячого будинку до особистісної та соціальної самореалізації.

Семінарські та практичні заняття зі спецкурсу «Самореалізація» призначені допомогти педагогам шляхом самопідготовки засвоїти актуальні питання професійної діяльності і навчити їх аналізувати специфіку розвитку і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Спецкурс «Самоосвіта педагогів» – це основна форма вдосконалення професійної компетентності; реалізується шляхом самостійної роботи, спрямованої на самовдосконалення особистості і задоволення інтересів і потреб дитячого будинку. Педагоги погоджують із заступником директора з НВР і психологом не тільки тему самоосвіти, але і план самоосвіти кожного педагога окремо. Спецкурс «Самоосвіта педагогів» починається зі збору попередніх даних про працівника, потім відбувається більш глибоке вивчення діяльності педагогів (спостереження, анкетування, бесіди). Обов'язково є дослідження особистісних якостей, інтересів, нахилів та здібностей педагогів, виявлення рівня їх науково теоретичної, методичної та психолого-педагогічної підготовки, дослідження ступеня цілеспрямованості і зацікавленості в результатах виховної роботи. Крім вихователів – фахівців з розвитку дитини, до виховання дітей залучені всі працівники дитячого будинку «Перлінка». Крім того, що вони виконують безпосередньо свої посадові обов'язки важливим є і те, що вони впливають на формування духовних цінностей дітей, психологічне здоров'я вихованців. А завдяки спланованій роботі ми маємо змогу впливати на вихованців, через вміння та мислення кожного працівника, а не лише педагога. Директор і заступник директора з навчально-виховної роботи проводять науково-методичну та психолого-педагогічну експертизу підготовлених матеріалів: конспектів занять програм, проектів, тобто всього, за допомогою чого можна оцінити рівень самоосвіти. Свої творчі досягнення кожен педагог демонструє своєю участю в методичній роботі дитячого будинку «Перлінка» і нашого міста. Реферати, статті, проекти педагогів публікуються на сайті дитячого будинку. Результат творчої роботи – отримання перемоги та призових місць у конкурсах як педагогами, так і нашими вихованцями. Таким чином, самоосвіта педагога – це рівень розвитку вихованців, а не тільки самовдосконалення особистісних і професійних якостей.

Петрук Ірина Степанівна,

методист з дошкільного виховання центру методичного забезпечення
КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ІКТ

Зараз йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній

теорії і практиці навчально-виховного процесу, пов'язаними з внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватні сучасним технічним можливостям, і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне суспільство. Комп'ютерні технології покликані стати невід'ємною частиною цілісного освітнього процесу, значно підвищувати його ефективність. Разом з кадровим і методичним забезпеченням навчального процесу є вирішальним показником оцінки дієздатності не тільки сучасної школи, але і дошкільного навчального закладу [4, с. 23].

Вихователь, який вміло і ефективно володіє технологіями та інформацією, має інший, новий стиль мислення, принципово інакше підходить до оцінки проблем, що виникають в організації своєї діяльності. За останні роки відбулася корінна зміна ролі і місця персональних комп'ютерів і інформаційних технологій у житті суспільства.

У педагогічній науці існує багато різних підходів до визначення терміна «інформаційно-комунікаційні технології». Згідно словника Педагогічного вжитку (під ред. К.М. Лузіної), інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність засобів і методів перетворення інформаційних даних для отримання інформації нової якості (інформаційного продукту) [8, с. 9].

Сьогодні соціуму необхідні вихователі, готові змінюватись і пристосовуватися до нових потреб життя, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це значно залежить не від отриманих знань, умінь і навичок, а від деяких додаткових якостей, для позначення яких і використовуються поняття компетенція і компетентність, що найповніше відповідають сучасному розумінню мети освіти [5, с. 8]. На думку Т. Гущиной, методична компетентність – це інтегральна багаторівнева професійно значуща характеристика особистості та діяльності педагогічного працівника, опосередковує результативний професійний досвід; системне утворення знань, умінь, навичок педагога в галузі методики і оптимальне поєднання методів професійної педагогічної діяльності [1, с.12].

Методична компетентність вихователя є сукупністю його методичних знань, навичок, умінь і індивідуальних суб'єктивних і особистісних якостей, яка функціонує як здатність адаптувати, організовувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, розвиваючий аспекти навчально-виховного процесу.

Вивченням проблеми розвитку методичної компетентності та підготовки педагогів займалися такі дослідники як Т.Е. Кочарян, С.Р. Азаришвілі, Т.В. Шамова, Т.А. Загривна, В.Ф. Ковальова, Т.Н. Гущина та багато інших. ІКТ – компетентність педагога розуміється «як його готовність і здатність самостійно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у педагогічній діяльності для вирішення широкого кола освітніх завдань і проектувати шляхи підвищення кваліфікації у цій сфері» [7, с. 33].

Сучасна освітня парадигма, побудована на інформаційно-комунікаційних засобах навчання, бере за основу передачу дітям готових знань, умінь і навичок та прищеплення дитині навичок самостійної діяльності. При цьому робота дітей під час безпосередньої освітньої діяльності носить характер спілкування з педагогом, опосередкованого за допомогою інтерактивних комп'ютерних програм та аудіовізуальних засобів.

Як показує практика, без нових інформаційних технологій вже неможливо уявити сучасну школу. Наявний нині вітчизняний і зарубіжний досвід інформатизації середовища

освіти свідчить про те, що вона дозволяє підвищити ефективність освітнього процесу. Проте діюча система дошкільної освіти істотно відстає від процесів, які відбуваються у школі і суспільстві у цілому, де найбільш важливим і значним товаром стає інформація, способи її зберігання і використання. В дошкільній освітній ланці інформаційно-комунікаційні технології знайшли відображення в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти, до якого увійшла освітня лінія «Комп'ютерна грамота».

Перед сучасним вихователем постає проблема пошуку нового педагогічного інструменту. Саме тому в педагогічній діяльності виникає можливість використання ІКТ в якості потужного інструменту розвитку мотивації навчального процесу, враховуючи велику і серйозну зацікавленість дітей комп'ютером. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій впливає на систему освіти, викликаючи значні зміни в змісті, методах навчання.

Для використання ІКТ у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів, потрібно, щоб з дітьми працювали педагоги, які добре знають технічні можливості комп'ютера, які володіють навичками роботи з ним, чітко виконують санітарні норми та правила використання комп'ютерів у дошкільних закладах, добре орієнтуються в комп'ютерних програмах, розроблених спеціально для дошкільнят, знаючи етичні правила їх застосування і володіють методикою прилучення дітей до нових технологій.

Педагог, який веде заняття з використанням мультимедіа – проектора, комп'ютера, що має вихід в Інтернет, володіє якісною перевагою перед колегами, що діють тільки в рамках традиційних технологій. Дозволяють інтегрувати аудіовізуальну інформацію, представлену в різній формі (відеофільм, анімація, слайди, музика), стимулюють мимовільну увагу дітей завдяки можливості демонстрації явищ і об'єктів у динаміці мультимедіа-заняття, які проводяться на основі комп'ютерних навчальних програм з усіх розділів програми. Збільшити потік інформації за змістом розділів програми і методичних питань завдяки даним, наявним на електронних носіях та в Інтернеті дозволяє володіння комп'ютерними технологіями. Але, проблема в тому, що педагоги відчують труднощі у використанні комп'ютера в освітньому процесі внаслідок того, що мають різний рівень інформаційно-комп'ютерної компетентності.

Рішення проблем розвитку методичної компетенції педагога в умовах інформатизації сучасної освіти вимагає зміни змісту існуючої підготовки педагогічних кадрів та створення сприятливих організаційно-педагогічних умов для впровадження сучасних комп'ютерних та інформаційних технологій в освітній процес. Проте професійно-особистісні особливості педагогів можуть ускладнювати формування у них інформаційно-комп'ютерної компетентності.

Для якісного розвитку методичної компетентності вихователя необхідні базові знання, вміння, здібності, які будуть удосконалюватися в процесі самоосвіти. У зв'язку з цим необхідною умовою впровадження ІКТ в систему дошкільної освіти є формування у педагогів ДНЗ як професійної інформаційної культури, так і методичної інформаційної культури.

Творчим педагогам, які прагнуть йти в ногу з часом, необхідно вивчати можливості використання і впровадження ІКТ у свою практичну діяльність, бути для дитини провідником у світ нових технологій, формувати у нього основи інформаційної культури.

Горвиць Ю.М. зазначає, людина, вміло і ефективно володіє технологіями та інформацією, має інший, новий стиль мислення, принципово інакше підходить до оцінки

проблем, що виникають в організації своєї діяльності [2, с. 26]. Підвищення ІКТ-компетентності педагога дозволяє інтенсифікувати і полегшити його працю, з'являється можливість для розвитку і саморозвитку педагога, удосконалення його навчально-методичної діяльності [3, с. 48].

Важливо зазначити, що інформаційно-комп'ютерні технології можуть використовуватися як у навчально-виховній роботі педагога, так і в методичній роботі ДНЗ. У методичній роботі дошкільних закладів вони (наприклад, мультимедійні презентації) використовуються на педагогічних радах, семінарах, консультаціях, при атестації педагогів, на батьківських зборах. Отже, професійна кваліфікація є інтегральним утворенням, що включає в себе досвід, мотивацію, особистісні якості та інші професійні характеристики. Вона безпосередньо впливає на якість і результативність діяльності працівника, забезпечує готовність і здатність до виконання різноманітних професійних завдань [6, с. 32].

Кожен педагогічний працівник для підтвердження або підвищення своєї професійної кваліфікації повинен вміти користуватися сучасними технічними засобами. Освітня діяльність з використанням ІКТ дозволяє інтегрувати аудіовізуальну інформацію, представлену в різній формі (відеофільм, анімація, показ слайдів, музика тощо), що стимулює мимовільну увагу дітей завдяки можливості демонстрації об'єктів і явищ в динаміці. Володіння педагогами ІКТ дозволяє збільшувати потік інформації за змістом і методам роботи з дітьми в безпосередній освітній діяльності, а також зменшує витрати часу для підготовки до неї.

Отже, інформатизація дошкільної освіти – це великий простір для прояву творчості педагогів, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи з дітьми; вона сприяє підвищенню інтересу у дітей до навчання, активізує пізнавальну активність, розвиває дитину всебічно. Використання інформаційно-комунікативних технологій у дошкільному навчальному закладі є збагачувальним і перетворювальним фактором, який є одним із шляхів оновлення змісту освіти відповідно до сучасних вимог.

Література:

1. Гущина Т.Н. Формування методичної компетентності педагогічних працівників установ додаткової освіти дітей у процесі підвищення кваліфікації: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08 / Гущина Тетяна Миколаївна. – Ярославль, 2001. – 252 с.
2. Горвиц Ю.М. Новые информационные технологии в дошкольном образовании. / Ю.М. Горвиц, А.А. Чайнова, Н.Н. Поддъяков. – М. : ЛИНКА-ПРЕСС, 1998. – 328 с.
3. Іванова О.О. Теорія навчання в інформаційному суспільстві / О.О. Іванова, В.М. Осмоловська. – М. : Просвіта, 2011. – 190 с.
4. Інновації та сучасні технології в системі освіти : матеріали II міжнародної наук.-практ. конф. 20-21 лютого 2012 р. – Пенза-Єреван-Шадринськ : Наук.-вид. центр «Соціосфера», 2012. – 388 с.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень // Академія педагогічних наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 408.
6. Методические рекомендации по аттестации педагогических работников государственных и муниципальных образовательных учреждений на территории Забайкальского края / Л.А. Скиданова, М.Л. Шаталова и др. – Чита : ЗаБКИПКРО, 2011. – 64 с.
7. Очирова О.Д. Формирование ИКТ-компетентности у педагогов ДОУ [Текст] / О.Д. Очирова, Л.А. Шаманова // Педагогика: традиции и инновации: материалы III междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2013. – С. 60-62.
8. Словарь педагогического обихода / Под ред. проф. Л.М. Лузиной. – Псков : ПГПИ, 2003. – 71с.

Печерська Тетяна Федорівна,
учитель-методист, учитель математики
Конотопської гімназії Конотопської міської ради Сумської області

РОЗВИТОК ЗДАТНОСТІ ДО САМООСВІТИ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

У сучасній моделі школи необхідні зміни технології організації навчання, перенесення акцентів із «засвоєння знань» на формування «компетентностей». Нові освітні умови повинні бути націленими на розвиток у дітей навичок критичного аналізу, планування діяльності і ефективного втілення ідей. Введення в освітній процес змішаного навчання дозволяє вирішити ряд завдань: розширення освітніх можливостей учнів, врахування їх індивідуальних освітніх потреб; підвищення мотиваційної складової самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу. Вчитель переходить від трансляції знань до інтерактивного взаємодії з учнями, стає їх помічником.

«**Змішане навчання**» – це методика формальної освіти, згідно з якою учень засвоює одну частину матеріалу онлайн, а іншу частину - у класі. високі очікування до учня означають, що кожен має чітко прописані стандарти, які готують його до успіху в гімназії і в подальшій кар'єрі, та старанно дотримується їх;

Змішане навчання дозволяє в повній мірі реалізувати принципи індивідуалізації, коли кожен учень працює у власному темпі, за власним планом.

Найвідоміша модель змішаного навчання – «перевернутий клас» (Flipped-Classroom).

При «перевернутому навчанні» використовуються електронні освітні ресурси, зміст навчання стає відправною точкою поглиблення знань, розв'язуються різнопланові проблеми навчання в обговореннях і дискусіях. Створюються комфортніші умови для обдарованих чнів.

Слід відмітити, що дана технологія незамінна для предметів, як викладаються обсягом 1-2 год на тиждень, тому що вирішує проблему «дефіциту часу».

У учнів спостерігається підвищення інтересу до навчальних предметів, розвитку ІКТ – компетентностей, уміння працювати в команді, використання гаджетів як інструменту навчання.

Для забезпечення ефективності «перевернутого» навчання необхідна підготовча робота серед учнів, значні витрати часу для вчителя, постійний доступ учнів до комп'ютерів і мережі Інтернет.

Аналіз передового педагогічного досвіду зарубіжних і вітчизняних педагогів показав, що за допомогою технології змішаного навчання розв'язується низка найважливіших проблем навчання – забезпечення безперервної інтенсивної навчальної комунікації за межами загальноосвітнього навчального закладу й активізація навчальної діяльності учнів, а хмаро орієнтоване та інтерактивне навчальні середовища є незамінними компонентами цього процесу.

Технологія змішаного навчання передбачає зміну ролі викладача. Стає можливим більш тісне співробітництво під час навчального процесу. Змінюється і роль учнів. Вони перестають бути пасивними учасниками навчального процесу. Технологія дозволяє покласти відповідальність за знання учня на нього самого, тим самим даючи йому стимул для подальшої творчості, спрямовуючи процес навчання в русло практичного застосування

отриманих знань.

На підготовку уроку з використанням нових моделей йде значно більше часу, ніж до традиційного. Однак, як показала практика минулого року, результати нових уроків при раціональному педагогічному плануванні стали вище.

На сьогоднішній день вдалося досягти певних успіхів і досягнень на прикладі викладання математики в 5-10 класах. Зросла мотивація до вивчення предмету, участі в різноманітних математичних конкурсах та змаганнях, таких як «Математична регата» (м.Конотоп) для учнів 5 класів, «Кенгуру» (Всеукраїнський й Міжнародний етапи конкурсу) для учнів 5-11 класів, «Прагліміне» (Міжнародний онлайн-конкурс з усного рахунку) для 5-11 класів. Випускники 2016, 2017 років з успіхом здали ЗНО з математики, стали студентами бюджетної форми навчання престижних вишів, де отримані навички самоосвіти допомагають їм навчатися на високому рівні.

Література:

1. Биков В.Ю. Технології хмарних обчислень – провідні інформаційні технології подальшого розвитку інформатизації системи освіти України [Електронний ресурс]/ В. Ю. Биков// Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – №6. – С. 3-11.
2. <http://bit.ly/1zp30EI> Ксенія Цицюра. Змішане навчання: основні інгредієнти компетентнісного підходу для ефективної освіти нового покоління. 2015
3. <http://slidesha.re/1JYNsT7> Володимир Кухаренко(к.п.н). Теорія та практика змішаного навчання. 2014
4. <http://bit.ly/1EКаpV8> НП Телешкола: Реализация моделей смешанного обучения
5. <http://bit.ly/1FzvyzO> Три питання до перевернутого навчання від Джонатана Мартіна
6. <http://bit.ly/1C1PsX1> О.Сльнікова. Блог дистанційного навчання педагога
7. <http://bit.ly/1GAElm8> О. Пилипчук, В. Ластовецький, Є. Шестопапов для Освіта.ua. «Перевернуте навчання» інформатики. 2014
8. <http://slidesha.re/17GA0BH> Константин Бугайчук(к.ю.н). Flipped Classroom (перевернутый класс). 2014
9. <http://bit.ly/194UKnV> Константин Бугайчук (вебінар)
10. <http://bit.ly/1KKMRoo> Один человек. Один компьютер. 10 млн студентов. Наша \$1,3-миллиардная система созрела для революции
11. <http://bit.ly/1N3HxuX> Top-10 правил при переході класу на нову методику - перевернуте навчання

Пилипець Оксана Володимирівна,
вихователь-методист ДНЗ «Казка»
м. Тростянець

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Кожна дитина неповторна й унікальна, відтак, якщо створити умови для її розвитку, у малюка неодмінно відкриються здібності, закладені в ньому від природи. Для розвитку дитини в дошкільному освітньому закладі необхідні спокійна й довірлива обстановка, тісна взаємодія з сім'єю, високоморальні і професійні педагоги, розвивальні ігри, посібники, матеріали. У розвитку дитини важливі не академічні знання, а пошук можливостей, за яких вона буде успішною. Важливо не навчити дитину, а допомогти їй у розкритті і реалізації своїх здібностей, достатньо зацікавити її, і тоді вона творитиме сама. Таким чином в її розвитку буде закладений фундамент майбутньої особистості – ініціативної, рішучої, здатної йти на

254

ризик, приймати самостійні рішення. А це сьогодні для нашого суспільства вельми актуально.

З метою забезпечення сучасної, якісної дошкільної освіти наші педагоги спрямовують свою діяльність на пошук нових, практичних освітніх технологій, форм роботи з дошкільниками та їх батьками.

Розв'язуючи завдання, поставлені Державною базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», ми проаналізували, що впровадження особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти можливе через впровадження технології психолого-педагогічного проектування. Ця технологія органічно пов'язана із змістом державних стандартів дошкільної освіти. Вона спрямована на створення умов повноцінного життя та життєдіяльності дитини.

Мета проектної технології – наповнення життя дитини сенсом, формування її осмисленої, цілеспрямованої продуктивної взаємодії зі святом людей, природи, техніки та різними галузями знань про довкілля, формування культури поведінки у різних видах життєдіяльності.

Використовуючи проектну технологію ми знайшли можливість планувати роботу з дітьми та залучати їх до планування освітнього процесу, модернізувати взаємодію педагога з дітьми, спираючись на інтереси та побажання вихованців, їх саморозвиток. Спільна робота дітей і дорослих в проекті стає партнерським, активним, результативним, творчим спрямованим процесом, адже дозволяє отримувати задоволення від процесу і результату власної та спільної діяльності. Під час проектної діяльності навчання стає особистісним надбанням та ціннісними здобутками дитини.

Педагогічний колектив нашого дошкільного навчального закладу розробив і практично реалізує протягом двох років 10 проектів пізнавально-практичного, художньо-естетичного, соціального, еколого-краєзнавчого напрямків. Кожний проект – це спільна діяльність вихователя, спеціалістів (інструктора з фізкультури, практичного психолога, керівників музичних, керівників гуртків), дітей, батьків, яка націлена на певний результат.

Девізом наших педагогів в проектній діяльності є – **«Зацікавити дитину, піти разом з нею»**. Педагоги-розробники під час створення проекту завжди ставлять перед собою такі завдання:

- аналізують освітню проблему;
- визначають цілі;
- формують мету, реалізація якої допоможе у розв'язанні визначеної проблеми;
- визначають підходи і принципи;
- складають план та кроки реалізації мети;
- розробляють технологію педагогічних дій;
- продумують матеріально-технічні ресурси проекту;
- впроваджують проект в практиці;
- аналізують результати роботи.

Впродовж останніх п'яти років Тростянецька міська рада та мер міста активно залучають до участі батьків, вихованців, педагогів ДНЗ до реалізації соціальних проектів міста. Так і виникла ідея в педагогів дошкільного закладу у розробці ще одного авторського соціально-краєзнавчого проекту – «Таємниці шоколаду», так як наше місто називають «шоколадним містечком».

Проект розрахований на 8 днів. Учасниками стали: діти старшого дошкільного віку, батьки, вихователі, спеціалісти дошкільного навчального закладу, працівники музею шоколаду, працівники шоколадної фабрики. Основними завданнями даного проекту були:

– Викликати у дітей бажання створити спільний проект. Розширити і узагальнити знання дітей про шоколад та його властивості.

- Продовжувати формувати інтерес до пізнання навколишнього світу.
- Заохочувати дітей до дослідницької діяльності.
- Познайомити дітей з новою професією шоколятьє.
- Виховувати доброзичливе ставлення, повагу до праці різних професій на фабриці.
- Спонукати батьків до активної спільної діяльності з дітьми.

Упродовж проекту особлива увага приділялась вивченню професійного потенціалу батьків-учасників, співпраці з шоколадною фабрикою. Цікавими формами роботи були: досліди з шоколадом (молочним, білим, чорним), майстер-класи (малювання шоколадом на печиві, виготовлення шоколадних напоїв, шоколаду), екскурсії до музею шоколаду, перегляд фільмів про виникнення шоколаду та його значення, «Шоколадна майстерня» (ліплення із солоного «шоколадного» тіста), дефіле «Дизайнерські ідеї» (показ дитячих костюмів з рекламою продукції шоколадної фабрики).

Таким чином, під час етапів діяльності (мотиваційного, інформаційного, репродуктивного, узагальнюючого, творчого, рефлексивно-оцінювального) наші вихованці почали демонструвати свої можливості, дорослі стали спілкуватись з дітьми як партнери, дошкільники навчилися самостійно ставити і вирішувати завдання, які постають у повсякденні. У дітей з'явилось бажання здійснювати суспільно-значущу діяльність.

Організуючи життєдіяльність дошкільників, ми завжди пам'ятаємо, що немає не талановитих дітей. Варто тільки побачити їхні задатки та розвивати їх. Адже, як сказав В. Сухомлинський «У серці кожної дитини звучить своя струна. А наше завдання – почути це звучання, зазвучати в унісон, зачарувати собою кожну дитину, піти разом із нею».

Література:

1. Верещака Т. Впроваджуємо проектну технологію // Дитячий садок. – 2004. – №7.
2. Каратаєва М. Впроваджуємо проектну технологію // Дитячий садок. – 2004. – №7.
3. Каратаєва М. Проектування – перспективна технологія // Дошкільне виховання. – 2006. – №10.
4. Піроженко Т. Програма технології психолого-педагогічного проектування // Дитячий садок. – 2004. – №16.
5. Терещенко І. Проектна діяльність в ДНЗ // БВДС. – 2004. – № 7-8.
6. Тищук Л. Психолого-педагогічне проектування діяльності дітей // Палітра педагога. – 2004. – №3.
7. Тищук Л. Психолого-педагогічне проектування взаємодії педагога з дітьми дошкільного віку – Житомир, 2002.
8. Проектна технологія у діяльності дошкільного навчального закладу: зб. / за ред. Л.Б. Міщенко. – Суми: СОІППО. – 2010.
9. Шевчук А. Художні проекти з 5-річними дітьми та їх батьками // Дошкільне виховання. – 2013. – №8.

Пінчук Вікторія Володимирівна,
викладач ДПТНЗ «Конотопський професійний ліцей»
м. Конотоп

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ В ПТНЗ

В сучасній українській школі XXI століття роль учителя на уроці дещо відрізняється від ролі учителя у XX столітті. Минули ті часи, коли учитель був «самодержцем» на уроці, тепер учитель – це помічник, «маяк» учня у процесі навчання. Раніше учні отримували знання заради самих знань, в наші ж дні результатом навчання має бути вміння самостійно знаходити та свідомо використовувати інформацію. Вже не так важливо передати учневі об'єм знань, встановлений програмою, а допомогти йому оволодіти такими вміннями і навичками, які в будь-якій ситуації допоможуть отримати необхідну інформацію і систематизувати її. Серед таких умінь – уміння користуватись сучасними інформаційними технологіями, які стали невід'ємною частиною світу. Тому активне використання ІКТ на уроках є дуже практичним і корисним.

Урок художньої культури – один із тих уроків, де використання ІКТ є найбільш виправданим і обґрунтованим. Вони дають можливість задіяти на уроці велику кількість аудіо-, відео- записів, репродукцій картин та іншої наочності, здійснити екскурсії музеями або містами світу, не виходячи із аудиторії.

«Мета вивчення художньої культури в загальноосвітніх навчальних закладах полягає в особистісному художньо-естетичному розвитку учнів, формуванні у них світоглядних орієнтацій і компетенцій у сфері художньої культури, вихованні потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні у процесі опанування цінностями української та зарубіжної культурно-мистецької спадщини.» (Програма ХК)

Всім відомий такий вид узагальнення інформації як реферат або доповідь. Зараз учні не виявляють особливого захоплення від такого виду роботи. Але якщо запропонувати їм підготувати матеріал з певної теми у вигляді презентації, то вони намагаються якнайяскравіше виконати цю роботу. Тут якраз вони можуть задовольнити свою потребу у творчій самореалізації. І музику підберуть, і різноманітні анімації.

Під час вивчення теми «Кіномистецтво» ми з учнями переглядали трейлери сучасних українських стрічок: «Толока», «Лиса Гора», «Сторожова застава»; можна по-різному оцінювати ці стрічки з художньої точки зору, але знати сучасне національне кіно, яке тільки підводиться із довгого занепаду, потрібно. Таким чином, досягаємо мети, яку ставить перед нами програма з художньої культури, про опанування цінностями української культурно-мистецької спадщини.

В професійно-технічному навчальному закладі факторами, які заважають роботі з ІКТ, є і недостатня технічна база самого закладу, і невисокий матеріальний стан родин дітей, які навчаються (багато з дітей взагалі сироти), і відсутність мотивації до навчання в деяких учнів.

Але, незважаючи на ці проблеми, використання інформаційних технологій є дуже корисним і має значні переваги над традиційними формами навчання. Підготовлена учителем до уроку і введена на екран презентація допомагає швидко перевірити домашнє

завдання, представити необхідний матеріал, показати картину, споруду і т.і., зробити швидко опитування. Також такий спосіб підготовки до уроку економить час і навіть кошти, немає потреби друкувати роздатковий матеріал для кожного учня.

Ще одна перевага – це те, що матеріал запам'ятовується надовго. Все, що робиш із задоволенням, з емоційним піднесенням, надовго закарбовується в пам'яті. Але найголовніша перевага використання ІКТ – це значне підвищення мотивації до навчання. Багато дискусій ведеться навколо користування учнями на уроках телефонами. Але ж у наш інтерактивний час не можна зменшувати роль цього корисного гаджету. Сучасні смартфони мають функцію, яка дозволяє з легкістю зайти до мережі інтернет і швидко знайти там необхідну інформацію. Навіть діти, які не виявляли ніякого зацікавлення до предмета і вважали його неважливим, почувши, що можна користуватись смартфоном, із задоволенням виконували поставлені перед ними завдання.

Я на уроках дозволяю учням користуватись смартфонами в навчальних цілях. Вони виконують різноманітні експрес-завдання, такі як: знайти на довідникових сайтах (майже завжди це «Вікіпедія») значення різних термінів: готика, бароко, архітектура; роки життя художників, режисерів і т.і. Іноді через соц.мережі діти отримують завдання для самостійної роботи: знайти репродукції, прослухати музичні твори, подивитись фільм або спектакль. Тут учитель може надати посилання на потрібний сайт. Існує також безліч програм для смартфонів, які мають за свою мету або демонстрацію картин різних художників, або знайомлять з архітектурою міст світу. Є програми у вигляді питань, своєрідні ігри, накшталт «Перший мільйон».

Таким чином, сучасні ІКТ технології – невід'ємна частина навчального процесу, вони глибоко вкорінились в освіту, і ми, викладачі, учителі, маємо не відставати від свого часу, а наполегливо розвиватись в цьому напрямку, щоб навчити наших дітей бути успішними.

Пішун Сергій Григорович

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА З ПОЗИЦІЙ СТРУКТУРНОГО ПІДХОДУ

Пріоритетним завданням сьогодення в закладах вищої педагогічної освіти є формування базових професійних компетенцій майбутнього фахівця. На перше місце висувається не його професійна інформованість, а здатність вирішувати проблеми, що виникають при опануванні музичного мистецтва, технології викладання, здатність до самоорганізації, самоактуалізації, самовдосконалення в обраній галузі, морального вибору й самооцінки.

Процес реалізації компетентнісного підходу відбувається відповідно до певної соціокультурної, освітньої ситуації, отже, ефективність його функціонування буде визначатися тими константами, які входять у структуру такого простору. Саме компетентнісний підхід у своїх сенсах найбільш глибоко віддзеркалює процес реформування та вдосконалення не тільки освіти, а й музично-професійної підготовки майбутнього фахівця

в цій галузі.

Існують різні інтерпретації понять «компетенція», «ключові компетенції» і «компетентність». Термін «ключові компетенції» вказує на те, що вони є своєрідним «ключем», підставою для інших, більш конкретних, спеціальних компетенцій. Г.І. Ібрагімов в різних визначеннях даного поняття виділяє два основних напрямки. Перший напрямок: ключові компетенції трактуються як такі якості особистості, які є універсальними для здійснення діяльності в різних професіях (акцент на особистісних якостях). Другий напрямок передбачає розгляд ключових компетенцій як наявності знань й умінь, необхідних у будь-якій професійній діяльності. Тут робиться акцент на знаннях й уміннях, які мають інтегративні якості, тобто властивості широкого перенесення в різні сфери й види діяльності. Автор підкреслює, що при всій різноманітності набору компетенцій важливими є наявність і відповідність двом критеріям: *узагальненість* (забезпечує можливість трансферу компетенції) і *функціональність*, що відображає момент інтеграції учня в ту чи іншу діяльність. На думку Г. І. Ібрагімова, компетентнісний підхід передбачає орієнтацію на формування поряд з професійними знаннями, уміннями, навичками, які тлумачаться як володіння професійними технологіями, ще й розвиток в учнів таких універсальних здібностей і якостей (ключових компетенцій), які затребовані сучасним ринком праці [1, с. 362].

Спеціальні музичні дисципліни релятивно можна поділити на наступні вектори: музично-теоретичні, музично-виконавські (диригування хором, музичний інструмент, сольний спів), музично-педагогічні (теорія музичної освіти, методика музичної освіти тощо). Безумовно, кожен цикл має свої особливості, які визначені специфікою й завданнями, які стоять перед студентами стосовно конкретних дисциплін. Практика свідчить, що дуже часто викладачі зациклюються на своєму предметі, не беручи до уваги кінцевий результат, а саме - викладання музики в школі.

Це стає особливо зрозумілим, коли студенти починають проходити педагогічну практику. Саме тут виявляються проблеми в підходах і вимогах до неї, усвідомлюється необхідність в міждисциплінарних зв'язках у процесі підготовки випускника до педагогічної практики не тільки в школі, але й у самостійній професійній діяльності. Основними показниками педагогічної компетентності вчителя передусім виділяють: особистісні якості, особливо перетворювальні й психологічні; усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина; безперервне підвищення загальної й професійної культури; пошукову діяльність педагога; володіння методами педагогічного дослідження; конструювання власного педагогічного досвіду; результативність навчально-виховного процесу; активну педагогічну діяльність, спрямовану на перетворення особистості учня й учителя [2, с. 12]. З позицій компетентнісного підходу залишається актуальною проблема функціонування та координації інтегрованої взаємодії мистецтв під час викладання музики в школі.

Розглядаючи професійну компетентність у координатах структурного підходу зазначимо, що вона представляє триаду її складових, а саме: *знання-діяльність-особистість*, які взаємодіють між собою, впливаючи на розвиток одна одної, а це у свою чергу, є фактором удосконалення професійної компетентності. Кожна з них має свій змістовий компонент.

Перший з них – *знаннєвий*, є базисом у формуванні майбутньої професійної діяльності,

системи фундаментальних знань взагалі й галузевої зокрема. Тобто знання необхідні людині для усвідомленої, доцільної організації своєї діяльності й подолання проблем, які виникають в її царині, що є частиною професійного іміджу компетентного фахівця. Тривалий час кінцевою метою системи освіти була «людина знаюча», і така освітня парадигма з успіхом досягала цієї мети за допомогою засобів пояснювально-ілюстративного типу навчання. Інформативне, технологічне суспільство вимагає нових правил становлення цієї складової компетентного фахівця, а саме переходу від авторитарно-монологічного викладу навчального матеріалу з інертним сприйняттям поданої інформації до діалогу викладача й студента (учня) на рівні їх акме.

Метою навчання на сучасному етапі повинна бути не сформованість професійних знань, а здатність майбутнього фахівця самостійно їх створювати, і головне, у подальшому успішного упровадження в професійній практиці. Елементами, якими повинен оволодіти професійно-компетентний педагог музики, повинні бути: психолого-педагогічна, інформаційно-технічна, методична, спеціальна (музично-історична, музикознавча), естетична система знань. Відповідно система отриманих знань є базовим для другого компоненту – *діяльнісного*, який у постійній взаємодії з психологічною складовою надає можливість якісного виконання професійних обов'язків компетентного фахівця. Він єднає сферу умінь, навичок, здібностей, які є невід'ємною часткою професійної майстерності майбутнього педагога, і дозволяють йому успішно здійснювати свою діяльність. До вищезазначених елементів системи знань додаються навчально-виховна, дослідницька, творча, комунікативно-рефлексійна, оцінювальна, самоудосконалювана діяльність. У цю ж сферу ми відносимо вузько професійну діяльність, а саме: диригентську, інструментальну, вокальну. Дослідник І.Полубоярина трактує професійну компетентність учителя музики як інтегративне утворення, що складається із структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично - педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості, які проявляються через готовність до творчої педагогічної діяльності. Успіх навчально-виховної діяльності вчителя музики залежить від ефективності виконання наступних педагогічних функцій: цілепокладальної, орієнтувальної, стимулювальної, розвивальної, інформаційної, організаційно – структурної, конструктивної, організаційної, комунікативної, гностичної [3, с. 12].

Поняття «особистість» вбирає в себе розуміння людини як представника соціуму, яка вільно обирає і відповідально ставиться у відношенні до людей. Її формування відбувається з позицій інтеграції з навколишнім світом, системою громадських і міжособистісних відносин, культурним розвитком. Саме *особистісний* початок є третім компонентом, який в рамках нового підходу стає суттєвим чинником компетентного фахівця в сучасному світі для підвищення рівня успішності у виконанні професійних завдань.

Серед професійно значущих якостей особистості, якими повинен бути наділений педагог, безперечно, мають бути любов до дітей, вихованість, доброзичливість, щирість, патріотизм, скромність, але це те, що характеризує фахівця з погляду його системи моральних цінностей. Не принижуючи значення перерахованих якостей, які здебільшого представляють образ духовно розвиненої особистості, зазначимо, що в контексті характеристики особистості педагога стосовно рівня успішності виконання діяльності вони не мають ніякого відношення.

Праксеологічною діяльністю педагога визначатиметься за умови, коли він буде відповідальним, креативним, позитивно налаштованим, з високою працездатністю, ентузіазмом, прагненням до самовдосконалення, вірою в успіх і себе, і учнів, високо мотивованим, цілеспрямованим, дисциплінованим, стресостійким, комунікабельним тощо. Професійна компетентність учителя музики повинна включати й особистісні якості, і сукупність умінь і навичок, що забезпечують функціонування процесу спілкування з колегами й учнями. Отже, професійну компетентність можна назвати стрижневим компонентом обраного ним виду діяльності, а комунікативну компетенцію – необхідною умовою її ефективності [4, с. 4].

Проаналізувавши ці універсальні для всіх професій компетентнісно значущі якості особистості, можна з упевненістю сказати, що формування їх в рамках освітнього простору неможливе, якщо не буде змінено організацію процесу навчання й виховання. Треба трансформувати форми й методи навчання, систему та характер взаємодії викладача та студента. Повноцінний розвиток професійної компетентності та її основних компонентів: знаннєвого, діяльнісного і особистісного – є головною метою в професійній діяльності майбутнього педагога – музиканта.

Література:

1. Ибрагимов Г.И. Компетентностный подход в профессиональном образовании / Г.И. Ибрагимов // Образовательные технологии и общество. – Казань, 2007. – С. 361-365.
2. Люріна Т.І. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх вчителів музики / Т.І. Люріна // Матеріали I Міжнародної Інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». – Том 1. Частина 1. – Мелітополь, 2005. – С. 46-49.
3. Полубоярина І.І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / І.І. Полубоярина. – Житомир, 2008. – 20 с.
4. Татур Ю. Г. Компетентність у структурі моделі якості підготовки фахівця / Ю. Г. Татур // Вища освіта сьогодні. – 2004. – № 3. – С. 20-26.

Повидиш Тетяна Петрівна,
«учитель-методист», учитель хімії Дубов'язівського НВК
«СШ I-III ст. – ДНЗ» Конотопської районної ради Сумської області

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Ураховуючи сучасні освітні та суспільні тенденції й потреби, випускник школи, щоб бути успішним у житті, повинен уміти самостійно опрацювати великі обсяги інформації (знаходити її, аналізувати, робити узагальнення, зіставляти з аналогічним або альтернативними варіантами тощо), критично і творчо мислити, бути комунікабельним. Тому на етапі реформування сучасної освіти перед школою постало завдання – «всебічно вдосконалювати навчально-виховний процес, який би забезпечував розширення обсягу й підвищення міцності знань, умінь і навичок учнів, розвиток їх індивідуальних та творчих здібностей» [2]. Отже розвиток особистості та активізація його мислення стали найважливішими складовими перебудови сучасної вітчизняної школи відповідно до міжнародних загальноосвітніх стандартів.

У процесі навчання хімії учні не завжди бачать зв'язок між окремими елементами знання, не готові логічно пов'язати між собою різні теми шкільного курсу хімії. До того ж сам шкільний курс хімії за чинною навчальною програмою «Хімія. 7-11», 2011 року побудовано,

на наш погляд, не раціонально. По-перше, відсутня логічна завершеність (систематизація і узагальнення) знань з курсу у випускному класі (у 7-му, 8 -му, I семестрі 9-го і в 10-му класах вивчається неорганічна хімія, а в II семестрі 9-го і в 11-му класах – органічна хімія). У 11-му класі учні забули, що вони вивчали в 9-му і в10-му класах. По-друге, і закладка базових понять з хімії в 7-му класі, і узагальнення в 11-му відбувається за одну годину на тиждень. Як засвідчують психологи, при одній годині на тиждень інформація в учнів втрачається більше ніж на 50%. Наслідком цього є неглибоке засвоєння як поточних тем, так і мети її вивчення, що, у свою чергу, веде до втрати учнями інтересу до предмету в цілому, утворенню суттєвих прогалин у знаннях [5].

Вважаємо, що цю проблему можна розв'язати лише за умови цілеспрямованого та систематичного розвитку логічного мислення учнів за допомогою структурно-логічних схем, які відображають у графічній формі зміст і структуру навчального матеріалу. До певної міри їх можна вважати спрощеними листками опорних сигналів, створеними за методом видатного педагога, вчителя математики та фізики В. Ф. Шаталова.

Уже накопичено потужний позитивний досвід застосування різноманітних засобів схематичної наочності в процесі навчання базових шкільних дисциплін. Пропонується, зокрема, використовувати листи опорних сигналів (М.С. Винокур), структурно-логічні схеми (О.Я. Скуратович), опорно-узагальнюючі схеми (Л.І. Круглик), опорно-інформаційні схеми (С.Г. Кобернік та Р.Р. Коваленко), опорні схеми (Н.М. Гаврилик-Титар), інтелект-карти (М.В. Молчанова), опорні конспекти (Ю.С. Меженко), узагальнювальні таблиці (С.О. Караман). Однак для вдосконалення процесу навчання хімії нами були використані дидактичні можливості саме структурно-логічних схем.

Структурно-логічні схеми (далі – СЛС) – це спосіб наочного представлення інформації в структурованому, систематизованому, закодованому за допомогою знаків-сигналів (символічних, графічних, візерункових, словесних) вигляді. Схема як графічне зображення в загальних рисах відображає певну систему, розкриває взаємодію її елементів, визначає особливості зв'язків між елементами системи [4]. За функціональним призначенням Т.С. Вакуленко виділяє такі схеми: сутнісні, які відображають складники понять, явищ, процесів і т.п.; логічні, що дозволяють установлювати логічну послідовність між частинами; образні, що покращують сприйняття тієї чи тієї інформації [3].

Зручність схем у процесі опрацювання навчального матеріалу зумовлена тим, що вони в лаконічному, певним чином спрощеному вигляді дозволяють репрезентувати основну думку, ідею за допомогою умовних елементів. Вакуленко Т.С., наголошує що у складанні схеми важливого значення набуває вибір графічного елемента, способу композиційного об'єднання блоків схеми, засобів зв'язку між елементами (стрілочки, лінії різного типу та розміру), засобів акцентування змістовних позицій (колір, розмір шрифту, тип кеглю, штрихування та ін.).

Пропонуємо методику складання СЛС як різновиду абстрактної наочності при вивченні хімії в загальноосвітніх навчальних закладах та методику їх використання на прикладі теми «Хімічний зв'язок та будова речовини» 8 клас (рис.1).

Спираючись на власний досвід, можна стверджувати, що дана структурно-логічна схема сприяла кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу, оскільки до цього

процесу підключаються зорові рецептори, які дають можливість «бачити» смислову структуру кожної частини і всього тексту в цілому. Використання СЛС дало можливість зняти інтелектуальне напруження в процесі навчально-пізнавальної діяльності, сприяло появі інтересу, бажання, прагнення вчитися.

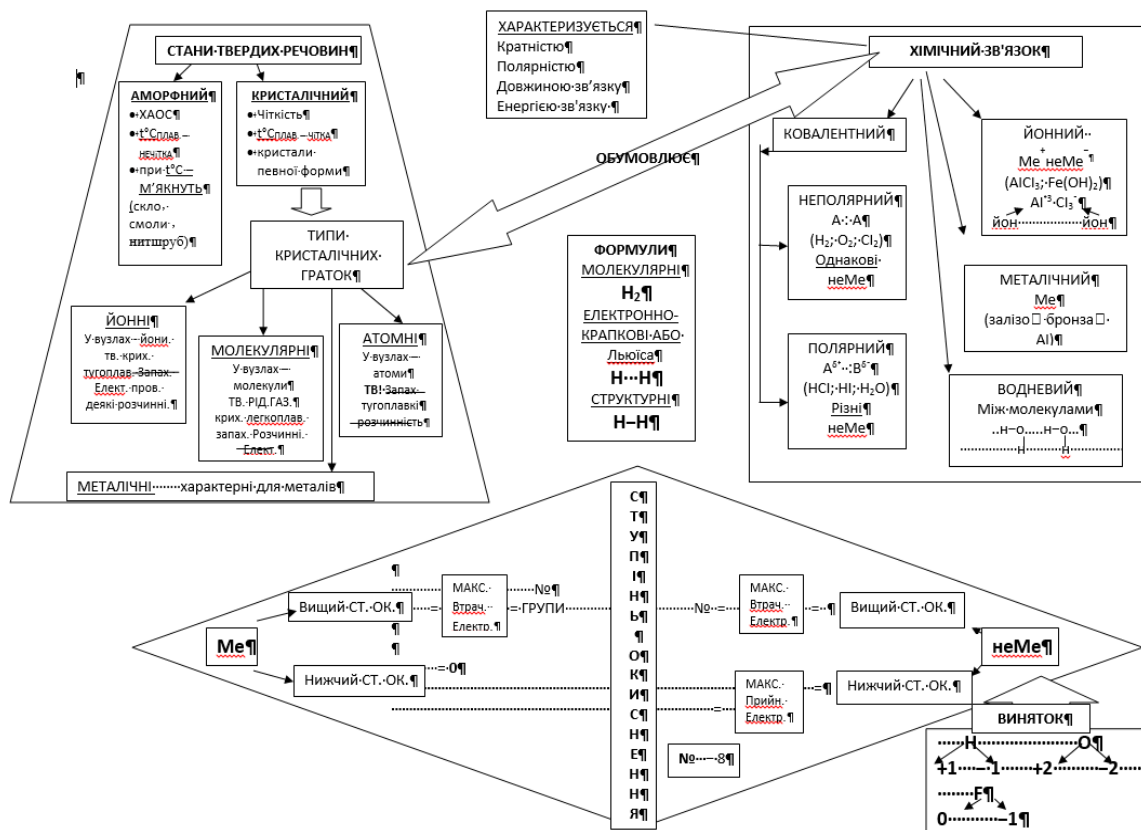

Рис. 1. Структурно-логічна схема теми «Хімічний зв'язок та будова речовини» 8 клас.

Методика застосування СЛС може бути різною, у своїй практиці ми спробували відпрацювати кожну з них, але результат залежав від підбору дітей та особливості навчального матеріалу:

1. Учитель та учні будують СЛС в процесі викладу навчального матеріалу на дошці та в зошитах. На кожному уроці учитель дає зразок опорного конспекту, який частково заповнений, а окремі блоки необхідно заповнити учням самостійно в процесі пошукової роботи з підручником та додатковою літературою, а також творчого аналізу опрацьованого матеріалу. Учні привчаються до конспектування почутого та самостійно здобутого навчального матеріалу. У цьому випадку в дітей працюють як органи чуття, так і мислення, відбувається не тільки сприйняття, а й його усвідомлення, розвивається критичне мислення. У заключній частині уроку йде коротке повторення узагальнення ключового змісту на основі такого конспекту.

2. Можна видати готовий СЛС учням, а потім відпрацювати його засвоєння на уроках за допомогою вирішення проблемних, творчих питань, установлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами, що вивчаються, такі СЛС ведуть учня від простого до складного. Такий варіант можливий під час вивчення тем, на які відведено не менш як 5-6 уроків.

3. Учні з низьким і середнім рівнем навчальних досягнень можуть використовувати СЛС під час усної відповіді, а учням з достатнім рівнем досягнень можна запропонувати відтворити опорний конспект із необхідним до нього поясненням. Цей вид роботи розвиває в учнів як усне монологічне мовлення, так і вміння передати думку письмово, тому що схема є цілісною, мобільною і легко може добудовуватися під час вивчення наступних тем.

4. Учні з високим рівнем навчальних досягнень можна запропонувати самостійно вивчити основні питання уроку за допомогою опорного конспекту, видавши їм заздалегідь його зразок з інструктивною картою до роботи, що розвиватиме в них креативне мислення, вміння творчо підходити до роботи.

5. Спираючись на СЛС, є можливість і час на уроці організувати роботу в групах по 4-5 осіб, а це – запорука високої активності учнів. Потрібно намагатися підібрати склад групи, щоб він був максимально різним: у групі мають бути учні з різним рівнем навчальних досягнень [5].

Практика показує, що для слабо встигаючих дітей особливо сприятливим і стимулюючим, є вплив атмосфери доброзичливої підтримки з боку ровесників, а також можливість опрацьовувати матеріал у власному темпі. Разом із підвищенням успішності з'являються позитивні зрушення в самооцінці дітей. Працюючи з СЛС регулярно, учні поступово набувають навичок самостійності роботи під час засвоєння навчальної інформації. Адже після закінчення основної школи у підлітків мають бути закладені основи теоретичного мислення, що особливо необхідно для подальшого навчання в старшій школі або інших типах навчальних закладів.

Однак, як зазначає Б.Б. Айсмонтас, і підтверджує наш досвід роботи, у структурно-логічних форм представлення навчальної інформації є певні недоліки. По-перше, будь-яка схематизація сприяє деякому спрощенню розуміння чого-небудь. По-друге, окремі елементи навчального матеріалу дуже важко «піддаються» структуризації. По-третє, різні об'єкти (явища та процеси) вимагають використання різних типів структурно-логічних схем і, відповідно, достатнього рівня вмінь та навичок схематизації, візуалізації різних досліджуваних об'єктів.

Аналізуючи свій досвід, можемо зробити висновок, що якщо використовувати схеми, починаючи з 7 класу, то відбувається поступовий перехід діяльності мислення учнів від суто репродуктивної (7 класи) до частково пошукової (8-9 класи) і дослідницької (10-11 класи). Також зазначимо, що структурно-логічні схеми як різновид схематичної наочності можна використовувати на всіх етапах уроку хімії.

Отже, методика застосування структурно-логічних схем у роботі вчителя різноманітна. Вона допомагає здійснити індивідуально-диференційований підхід до кожного учня. Такий урок розрахований на кожного учня окремо і на клас у цілому. Кожен етап роботи зі структурно-логічними схемами викликає в учня особисті почуття, бачення в окремих частинах цілого, вміння неординарно відповісти на поставлені запитання, захоплення та бажання отримати результат. Такі уроки різнорівневі, емоційні, творчі, а отже, сприяють стимулюванню навчально-пізнавальної діяльності учнів, розвитку логічного мислення.

Саме при викладанні хімії використання логічних схем сприяє цілісному науковому сприйняттю матеріалу, адже ще Ян Амос Коменський наголошував, що ціле сприймається

раніше частин [4].

Література:

1. Айсмонтас Б. Б Структурно-логические конспекты по учебным дисциплинам: за и против [Электронный ресурс] / Б. Б. Айсмонтас. – Режим доступа : <http://psi.lib.ru/statyi/icemont/stlogk.htm>.
2. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посіб. / О.П. Буйницька. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 240 с. – Режим доступа : http://shron.chtyvo.org.ua/Buinytska_Oksana/Informatsiini_tekhnolohii_ta_tehnichni_zasoby_navchannia.pdf
3. Вакуленко Т.С. Педагогічні вимоги до схемографічних засобів навчання / Т.С. Вакуленко // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – С. 201 – 207.
4. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л.Л. Бутенко, О.Г. Ігнатович, В.М. Швірка. – Старобільськ, 2015. – 112 с.
5. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О.Г. Ярошенко. – К. : Партнёр, 2007. – 208с.

Попов Валерій Олегович, учитель фізичної культури
КУ Сумської СШ I-III ст. № 3 ім. генерал-лейтенанта А. Морозова,
тренер-викладач з футболу футбольного центру «Барса»

ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФУТБОЛІСТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДИКИ «LIFE KINETIK»

*«Life Kinetik» є однією з найцікавіших речей, яку я знайшов в останні роки в своїй галузі»
Юрген Клоп, головний тренер ФК "Ліверпуль" (Англія)*

Актуальність. Підготовка юного футболіста – це дуже складний та багатогранний процес, який постійно удосконалюється та змінюється. Аналізуючи один з найпоширеніших ігрових видів спорту – сучасний футбол, ми бачимо, як змінилися вимоги до компетентності гравців, що відповідно вимагає змін і в процесі підготовки. Сучасний футбол став більш атлетичним, швидким, водночас, інтелектуальним. За однакової фізичної та техніко-тактичної підготовки саме здатність швидко реагувати та зменшення кількості помилок є першочерговими. Аналіз ігрової ситуації та миттєвий вибір оптимального рішення – це фактори, які і вирізняють гравців високого рівня, таких як Мессі, Роналдо, Ін'єста, Ібрагімович, Ярмоленко, тощо.

Сучасний тренер також повинен розуміти, з яким контингентом він працює, враховувати особливості сучасної молоді. За словами головного тренера Саутгемптона Рональда Кумана (в минулому відомого професійного футболіста), сучасне молоде покоління більшу частину вільного часу проводить у навушниках та біля екранів гаджетів. Відповідно, менш вартісними стають навички живого спілкування гравців, а це, в свою чергу, заважає їх здатності інтерпретувати ситуацію та швидко й правильно приймати рішення на футбольному полі [4].

Результати дослідження та їх обговорення. На власному досвіді, працюючи з командою футбольного центру «Барса», ми переконались в актуальності слів Рональда Кумана. Тому почали шукати шляхи виходу з такої ситуації. Аналіз науково-методичної літератури, відвідування конференцій, майстер-класів та семінарів, обмін досвідом з колегами та багато годин проведених в мережі Internet, привели нас до однієї методики. Це методика «Life Kinetik».

Методику «Life Kinetik» часто застосовують у різних сферах життєдіяльності, отже, її важко назвати тільки футбольною. Ті чи інші елементи методики «Life Kinetik» описані в

методологічних посібниках різних спортивних структур різних часів. Ця методика була розроблена в Німеччині. Вперше назву «Life Kinetik» ввів німецький лікар Хорст Лутс. За його редакцією з'явилися посібники для різних видів спорту та звичайних людей. Так вона набула популярності серед команд бундеслиги, інших професійних й аматорських команд. Багато підприємств, шкіл, будинків для людей похилого віку, спортивних залів та клубів реалізують у своїй діяльності методику «Life Kinetik».

Методика стала широко відома й використовується в Швеції, Данії, Австрії, Туреччині, Швейцарії, Японії, США [5].

Також досвід використання методики «Life Kinetik» має тренер жіночої національної збірної України з футболу Рева Володимир Сергійович. Ця методика сьогодні впроваджена в підготовку юних футболістів академії футболу команди «Скала» (Стрий) та застосовується в підготовці футболістів ФК «Нива» (Вінниця).

Методика «Life Kinetik» – це система тренування мозку, що підвищує розумову працездатність за рахунок фізичної активності. Це не тільки весело, це також ідеальний спосіб покращити продуктивність тренування за рахунок поєднання пізнавальних завдань, фізичної активності та готовності візуального сприйняття (рис.1) Результат запам'ятовується назавжди, якщо постійно тренувати мозок вправами за цією методикою.

Когнітивні завдання		Візуальне навчання		Фізична активність
		=		
Фізична продуктивність				

Рис. 1. Складові фізичної продуктивності за методикою «Life Kinetik»

Методика «Life Kinetik» покращує фізичну і розумову працездатність, одночасно. Спеціально розроблені вправи допомагають мозку будувати нові синапси. Вони сприяють отриманню доступу до клітин головного мозку, що перебувають у стані спокою, а це у свою чергу сприяє більш високій продуктивності, гнучкості та швидкості обробки інформації мозком. Людина при народженні має близько 100 мільярдів клітин мозку, однак використовує лише дуже малу частину його потенціалу. Виконувані за методикою «Life Kinetik» візуальні та координаційні вправи змушують мозок створювати нові зв'язки (синапси). Кількість нейронних сполук зростає, продуктивність мозку поліпшується, що призводить до збільшення продуктивності у всіх сферах життя, зокрема у спорті, футболі відповідно. На відміну від загальної спортивної практики, ця методика не ставить собі за мету досягти автоматизації рухів, у ній відсутні тривалі та напружені фізичні навантаження. Вона продукує необхідність створювати нові синапси, за рахунок використання вправ та умов їх виконання в кожному тренуванні. Отже, це дієвий спосіб дає можливість оптимізувати продуктивність мозку [2; 6].

Принцип простий – щойно досягаєш успіху у виконанні вправи – і м'язова пам'ять бере на себе пріоритет виконання, саме в цей час або додається нова умова виконання або змінюється вправа. «Кожна помилка має успіх» – девіз цієї методики [3].

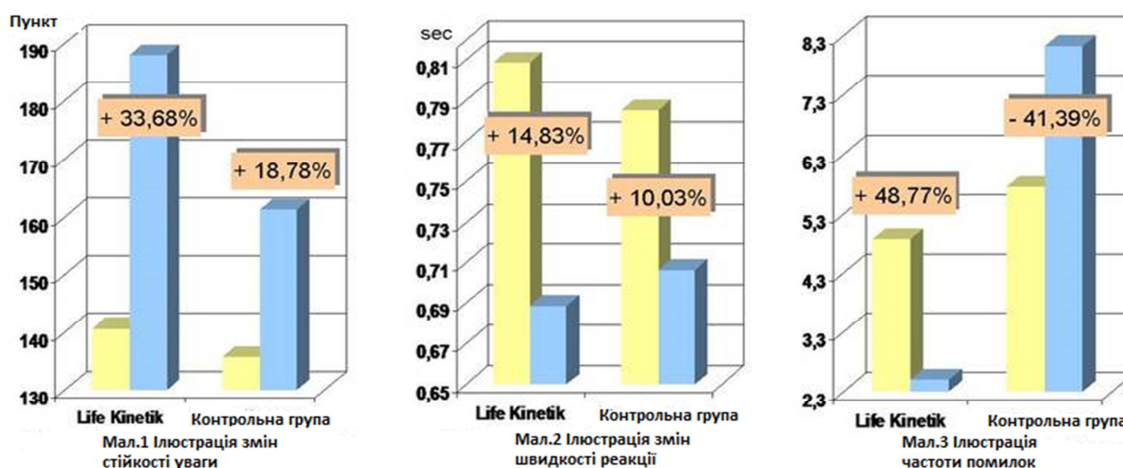
Тільки тоді мозок починає працювати і шукати вихід, коли людина помиляється. Відповідно виробляється допамін – гормон, який діє як нейромедіатор, сприяє появі нових думок, здатності навчатися. Він продукується організмом не тільки при отриманні задоволення, але й тоді, коли ми вперше здійснюємо нові рухи, пробуємо нові методики, ставимо нові, чіткі цілі. Таким чином, постійно доповнюючи тренування новими рухами,

діями, до того ж, роблячи це несподівано, ми мобілізуємо значно більший ресурс усіх частин головного мозку та домагаємося постійного продукування допаміну, що дозволяє створювати нові зв'язки між нервовими клітинами [7].

На тиждень одного заняття тривалістю 60 хвилин достатньо, щоб помітити покращення протягом короткого періоду. Під час такого заняття гравці перебувають у стані стресу, зорового сприйняття, уваги, спрямованої на покращення здатності приймати рішення швидко й точно. «Life Kinetik» – ритм роботи, що охоплює багато рухів, наприклад координації та балансу [7].

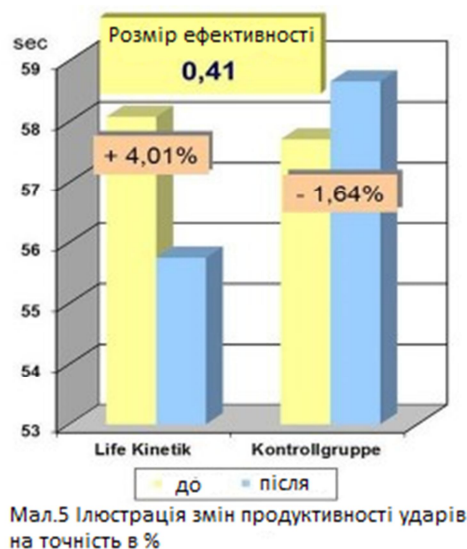
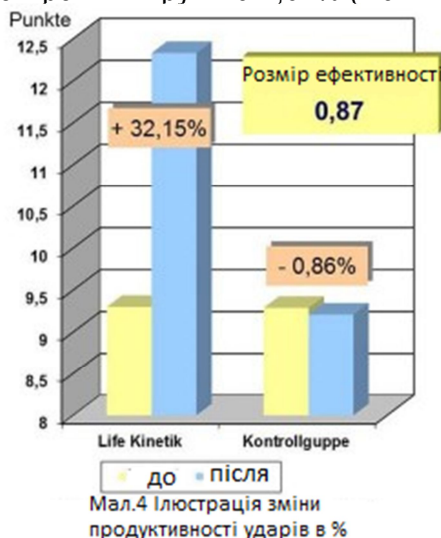
Дослідження підтверджують, що методика «Life Kinetik» покращує вроджений аморфний інтелект і призводить до посилення сприйняття та збільшення швидкості осмислення інформації.

Крістіан Ройс, в рамках своєї наукової роботи, проводив тестування 12-річних футболістів команди Дармштадт-98, а саме швидкість їх реакції та стійкість уваги, за допомогою спеціальних тестів, за якими 8 із 16 гравців протягом 6 тижнів працювали за методикою «Life Kinetik» (15 занять тривалістю 30 хв кожне), решта гравців продовжили стандартні тренування. Так, було виявлено, що стійкість уваги в групі, де застосовувалась ця методика, зросла майже вдвічі, порівняно зі зростанням відповідного показника у гравців контрольної групи. Хоча збільшення швидкості реакції було лише на 50% вище, ніж у гравців контрольної групи, які змогли досягти такого збільшення тільки за рахунок частоти появи помилок. Група, що працювала за цією методикою, змогла зменшити частоту виникнення помилок майже на 50%, в той же час як контрольна група зробила більше помилок на 41% (Мал. 1, 2, 3) [1].

Клеменс Мауер, уже у своїй науковій роботі, показав вплив методики «Life Kinetik» на виконання елементів футбольної техніки та зорового сприйняття в футболі. Він взяв 15 з 29 діючих футболістів віком від 13 до 15 років. Протягом 8 тижнів з ними провели 8 занять за методикою "Life Kinetik" тривалістю 60 хвилин. За допомогою спеціального тесту Шельнхорна було встановлено, що продуктивність ударів по м'ячу в ворота групи "Life Kinetik" мала розмір ефективності 0,87, покращився цей показник на 32,15%, у той час як контрольна група погіршила свій показник на 0,86%. Тест LSPT (футбольний тест визначення точності передачі м'яча) показав підвищення продуктивності ударів по м'ячу на точність на 4,01% та погіршення

в контрольній групі на 1,64% (Мал. 4, 5) [1].

Висновки. Методика «Life Kinetik» – це цікава, активна та науково-розроблена тренувальна програма, яка допомагає розкрити справжній потенціал мозку та підвищити продуктивність його роботи. Методика підтримується науковими дослідженнями і вже використовується в навчальних програмах багатьох провідних спортсменів.

Дослідження німецьких науковців показують, що всього одна година занять за методикою «Life Kinetik» дає великі відмінності в рівнях продуктивності гравців. Заняття за методикою «Life Kinetik» можуть бути використані як розминка, в дні відновлення, як автономні тренувальні заняття протягом тижня. Заняття «Life Kinetik» – це задоволення та гарний настрій, що мають велике значення для зменшення стресів та тривожності гравців. Наукові дослідження з різних видів спорту (наприклад футбол, гандбол, гольф) доводять ефективність регулярних занять за методикою «Life Kinetik», а саме: підвищення якості рішень; більш висока швидкість прийняття рішень; менша кількість помилок; покращення зорового сприйняття.

Отже, методика «Life Kinetik» є ефективним засобом тренування юних футболістів. Позитивними у методиці є здатність покращувати концентрацію уваги та вміння зосередитись на великих швидкостях, координацію та рівновагу, гармонійність рухів, сприйняття середовища тощо. До того ж методика сприяє зменшенню кількості помилок, збільшенню ККД за рахунок зменшення кількості рухів, а це призводить до зменшення енергозатрат гравців.

Джерела:

1. <http://www.lifekinetik.de/>
2. <http://www.lifekinetikusa.com/>
3. [http://www.spiegel.de/gesundheit/ernaehrung/life-kinetik-gehirnjogging fuer-leistungssportler-a-1132493.html](http://www.spiegel.de/gesundheit/ernaehrung/life-kinetik-gehirnjogging-fuer-leistungssportler-a-1132493.html)
4. <http://thesetpieces.com/features/life-kinetik-can-bring-liverpool-next-season/#ixzz4YUyQyTDL>
5. [http://www.fifa.com/mm/Document/AF Magazine / FIFA 1904 / 02/ 77 / 91/ 28/04_EN_FIFA1904 _Issue_04_EN_Neutral.pdf](http://www.fifa.com/mm/Document/AF%20Magazine/FIFA%201904/02/77/91/28/04_EN_FIFA1904_Issue_04_EN_Neutral.pdf)
6. <https://www.crowmartialarts.com.au/life-kinetik/>
7. <https://multiyasam.com/dopamin-nedir-dopamin-dogal-yollar-nasil-artirilir/>

Попов Володимир Денисович,
методист з географії та економіки

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Реформування освіти в Україні є частиною процесу оновлення освітніх систем, що відбуваються у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття предметних компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження. На сучасному етапі географічна освіта реалізується на новій концептуальній основі, у контексті компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загально предметна і предметна (галузева) компетентності. Він передбачає, по-перше, орієнтування навчання на формування загально інтелектуальних, універсальних умінь та навичок, способів діяльності; по-друге, ці вміння мають практико-орієнтувальну спрямованість [2, с. 6].

Предметні географічні компетенції мають формуватися на уроках географії. До предметних географічних компетенцій належать специфічні для географії знання, вміння й навички та досвід їхнього застосування; досвід творчої діяльності; вміння мислити просторово й комплексно; емоційно-ціннісні установки щодо довкілля та діяльності у ньому (погляди, переконання, ціннісні орієнтації) [3, с. 35].

Зміст географічного компоненту освіти забезпечує засвоєння учнями знань про компоненти природи, природні ресурси, удосконалення господарської діяльності людини, формування в учнів комплексного, просторового, соціально зорієнтованого уявлення про Землю, на основі краєзнавчого, регіонального та планетарного підходів, сучасної географічної картини світу, закономірностей розвитку географічної оболонки Землі, усвідомлення цілісного образу своєї країни, аналізу трьох основних компонентів – природи, населення, господарства.

Географія, як шкільна дисципліна покликана формувати в учнів систему поглядів на світ, їхнє мислення, географічну компетентність та екологічну культуру. У процесі вивчення географії важливим є перехід від заучування фактів – до засвоєння суті подій та явищ, формування інтегрованих умінь, розвиток інтелектуальних здібностей.

Одним зі шляхів реалізації цих завдань є впровадження компетентнісного підходу до викладання географії в загальноосвітніх навчальних закладах, який забезпечує не тільки формування географічних знань і вмінь, навичок самостійної пізнавальної діяльності, а й досвіду їхнього застосування.

Підготовка конкурентноспроможних, професійно компетентних фахівців є стратегічним завданням української системи освіти. Зростання наукових знань та необхідність постійного оновлення їх упродовж життя одного покоління об'єктивно перетворює освіту на вирішальний фактор суспільного розвитку, економічного зростання держави, підвищення добробуту її громадян.

Сьогодні як ніколи раніше якість людських ресурсів в значній мірі визначається рівнем їх професіоналізму. Актуальним на сучасному етапі розвитку суспільства, який характеризується глобалізацією, інтеграцією, динамічністю інноваційних процесів в усіх сферах життєдіяльності людини є питання професійної компетентності педагогів. У цьому контексті вагомим значення набуває проблема формування *професійної компетентності* вчителів географії, оскільки географи беруть активну участь у розв'язанні багатьох проблем політичного, економічного, соціального й екологічного характеру, що виникають на різних рівнях – від глобального (світового) до локального (місцевого).

Це вимагає формування всебічно освіченої, ініціативної особистості, доведення до її свідомості системи поглядів, ідейно-моральних, культурних і етичних принципів, норм поведінки, які сприятимуть підготовці її до активної діяльності. Важливим є оволодіння учнями певною системою географічних знань і вмінь, можливостями застосування їх в різних життєвих ситуаціях.

Сформувати таку особистість має професійно компетентний учитель географії. Саме тому питання професійної компетентності вчителів географії, її розвиток і діагностика рівня його педагогічних можливостей набувають все більшої актуальності.

Слід зазначити, що глибина і різнобічність знань учителів не завжди співпадає з продуктивністю їхньої діяльності. Рівні розвитку педагогічних знань і вмінь часто не узгоджені з міжособистісними відносинами з учнями. Досвід учителя сам по собі не призводить до структурних змін у педагогічній діяльності, характерним для високого рівня професіоналізму. Професійна компетентність у діяльності вчителя можлива лише за наявності певних особистісних якостей.

Професійна компетентність є інтегративною характеристикою рівня професійної підготовленості вчителя, основою на фундаментальних психолого-педагогічних знаннях, розвинених уміннях, які мають прояв у єдності з особистісними якостями [41]. На думку І. Багаєвої в структурі професіоналізму педагогічної діяльності виділяються компоненти: професіоналізм знань, професіоналізм самовдосконалення [1].

Професіоналізм знань є підґрунтям формування професіоналізму в цілому, основою цілісної системи «професіоналізм педагогічної діяльності», його своєрідність полягає в тому, що знання вчителем лише свого предмета не є його основним знаряддям. Професіоналізм знань характеризується високим рівнем компетентності в галузі методологічних, теоретичних, зокрема, психолого-педагогічних, методичних та технологічних знань.

Професіоналізм самовдосконалення передбачає реконструкцію навчально-виховної інформації та організацію власних науково-методичних пошуків на основі:

- самовиховання (особистісне самовдосконалення якостей, установок, ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки);
- самоосвіти (професійне самовдосконалення в процесі самостійного оволодіння найновішими досягненнями психолого-педагогічної науки, вивчення і накопичення передового педагогічного досвіду, оволодіння технологією визначення рівня вихованості та навченості учнів).

Професійна компетентність учителя є інтегративним особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних вмінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують

високий рівень її самоорганізації. Формуванню професійної компетентності вчителів сприяє реалізація певних педагогічних умов, зокрема, особистісно-орієнтований підхід як до вчителя, так і до управління процесом формування професійної компетентності.

Розвиток професійної компетентності вчителів географії визначається як закономірний і цілеспрямований процес якісних змін у професійних знаннях, уміннях, мотивах, професійних і особистісних якостях. Він є динамічним явищем, яке можна спостерігати, досліджувати, аналізувати; динамічним процесом, що виявляється головним чином у мотивах діяльності, професійних діях учителя і особистісних якостях.

Післядипломна педагогічна освіта відіграє важливу роль у розвитку особистісно-професійної компетентності вчителів географії. Нормативно визначеними завданнями Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти є методичне забезпечення навчально-виховного процесу в закладах освіти; координація діяльності та надання науково-методичних консультацій районним (міським) методичним службам регіону; аналіз, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду; організація, проведення шкіл передового педагогічного досвіду, педагогічної майстерності, молодого вчителя; організація діяльності творчих груп; проведення обласних семінарів з актуальних навчально-виховних питань, конкурсів педагогічної майстерності; організація та проведення організаційно-методичних, змістово-інформаційних, культурно-масових заходів; заходів по роботі з обдарованою молоддю – учнівські турніри, конкурси, олімпіади, тренувальні збори; участь у процесі рецензування, редагування, упорядкування та розробки (від ідеї до виходу тиражем готової продукції), навчальних планів, програм, посібників, підручників, конспектів уроків, методичних рекомендацій, інформаційних бюлетенів, типового обладнання, дидактичних матеріалів та багато іншого.

Використання усіх вище перелічених підходів та реалізація методичних заходів – сприяє досягненню мети та місії діяльності методиста та вчителя.

Мета діяльності вчителя географії – вчити і виховувати дітей, результат цієї діяльності – сформованість основних компетентностей.

Мета діяльності методиста з географії – спираючись на наукові підходи, перспективний досвід, допомагати вчителю правильно здійснювати педагогічний процес, озброювати ефективними засобами навчання і виховання учнів, трансформуючи наукові ідеї в практику роботи та втілюючи це в популяризацію ідей на сторінках друкованих видань, методичних рекомендацій, посібників, підручників, використання яких у навчально-виховному процесі сприяє формуванню професійної компетентності учителів географії.

Література:

1. Багаева И.Д. Наставнику об основах педагогического мастерства в коммуникативной деятельности: метод. реком./ И.Д. Багаева. – Усть-Каменогорск, 1988. – 48 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011. №1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» // Інф. зб. МОН України. – 2012. – № 4-5. – С. 6.
3. Топузов О. Компетентнісний підхід до навчання географії / О. Топузов, Л. Вішнікіна // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 3. – С. 34-37.

П'ятаченко Ірина Миколаївна,
викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Сучасний навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах охоплює такі галузі знань і практичної діяльності, які виходять за межі гурткового заняття, підручника та навчального плану. А це, своєю чергою, підвищує вимоги до педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів.

Аналіз наукових публікацій і досліджень. Проблема компетентності розроблялася в працях зарубіжних учених Р. Бадера, Б. Оскарсона, А. Шелтена. Українські вчені досліджували компетентності в сучасній освіті І. Бех, Н. Бібік, В. Вербицький, О. Локшина, О. Кононко, О. Пометун та інші.

Метою статті є розгляд питання професійної компетентності педагога позашкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. В тлумаченні поняття компетентності та ключових компетентностей сьогодні немає однозначності. Однак, як вважають експерти ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), створення умов для набуття необхідних компетентностей протягом всього життя сприятиме:

- продуктивності та конкурентноздатності на ринку праці;
- скороченню безробіття завдяки розвитку гнучких (адаптивних) та кваліфікованих робочих сил;
- розвиткові середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції.

Компетентність має складний зміст, який інтегрує професійні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні, правові характеристики. Аналіз наукової літератури свідчить про наявність таких підходів до визначення поняття «компетентність»: здатність, здібність; сукупність досвіду; певний набір умінь, навичок; сполука психічних якостей; ефективна модель дії. Більшість авторів поділяють думку, що компетентність охоплює: комплекс знань, умінь, навичок; постійне оновлення знань, самовдосконалення себе як особистості та професіонала; поглиблене знання з певної проблеми, питання тощо; відповідність певним стандартам; уміння впроваджувати набуті теоретичні надбання на практиці; креативний підхід до розв'язання проблеми (як особистої, життєвої, так і професійної).

Академік І.Д. Бех вирізняє два рівні сформованості компетентності особистості: вищий і нижчий. За стихійного формування компетентності людина шляхом проб і помилок оволодіває рядом різноманітних практичних способів дій, – йдеться про нижчий рівень. Вищий рівень компетентності репрезентується сформованістю в суб'єкта компетентності як єдності, в якій науково орієнтовна основа дії визначає логіку її практичного виконання, що полягає в інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем [1, с. 6-11.].

До структури поняття «професійна компетентність» входять три компоненти: гуманно-

особистісна орієнтація, уміння системно сприймати існуючу реальність і системно в ній діяти, вільне орієнтування у предметній сфері. Подані структурні компоненти професійної компетентності перебувають у процесі постійного формування. По-перше, компетентність проявляється в умінні співвіднести свою діяльність із тим, що напрацьовано на попередньому рівні, у здатності продуктивно взаємодіяти з колегами, застосовувати історичний й інноваційний досвід, в умінні узагальнити й передати свій досвід іншим. По-друге, за постійно мінливої ситуації необхідною нормативною якістю фахівця стає креативність як спосіб буття в професії. І, нарешті, професійно компетентний фахівець будь-якого рівня здатний до рефлексії, тобто до способу мислення, що припускає відсторонений погляд на власну особистість. Усі названі складові професійної компетентності, будучи тісно взаємопов'язані, утворюють складну структуру, що формує «ідеальну модель» фахівця. Вони визначають його особистісно-діяльнісну характеристику, оскільки компетентність проявляється тільки в діяльності й може бути оцінена лише в рамках конкретної професії.

Професійно компетентного фахівця вирізняє також особливий стиль мислення й бачення світу, особливо в тій його частині, що стосується професійної реальності. Для цього потрібен системно-цілісний погляд, що сполучить уміння структурувати професійні явища й процеси зі сприйняттям їх у контексті цілого [4, с. 8-9].

Діяльність керівника гуртка позашкільного навчального закладу є специфічним видом педагогічної праці та має певні особливості:

- організація навчально-виховного процесу на засадах вільного вибору, необов'язковості;
- максимальне задоволення особистих інтересів і потреб учнів;
- відсутність жорсткого контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу;
- специфічність виховної роботи в колективі, який, по суті, є неформальним об'єднанням;
- підвищена відповідальність керівника гуртка за створення у творчому об'єднанні атмосфери співробітництва тощо [2, с. 49-50].

Тому в новому освітньому просторі професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу передбачає розвиток таких функцій, як інформаційна (знати), діяльнісна (змогти), креативна (володіти) та розвивальна (бути) [6, с. 46-49]. Педагог має оволодіти всіма складовими професійної компетентності, зокрема когнітивно-технологічною, методичною, комунікативною, психологічною, валеологічною, загальнокультурною тощо, а також способами мотивації діяльності, навичками формування необхідних компетенцій для професійного самовдосконалення.

Когнітивно-технологічна компетентність окреслює професійний горизонт, охоплює знання, кваліфікацію і досвід практичної діяльності в галузі свого предмета, науково-предметні, методологічні, дидактичні, психологічні знання; використання прийомів педагогічного менеджменту; уміння організувати суб'єкт-суб'єктний навчальний процес, тобто педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Методична компетентність педагога у сфері засобів формування знань, умінь і навичок передбачає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до

навчально-виховного процесу в сучасних особистісно орієнтованих, розвивальних, креативних тощо технологіях, володіння різними методами і формами організації навчання. Серед арсеналу методів і форм – семінари, колоквиуми, диспути, рольові ігри, керовані дослідження та проекти, відповідно проблемно-пізнавальні, проблемно-ситуативні, конструктивні, творчі тощо.

Комунікативна компетентність педагога – це знання, вербальні та невербальні уміння і навички спілкування з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей вихованців, уміння впливати на встановлення сприятливого психологічного клімату в колективі; бачити в дитині особистість, поважати її думку.

Соціальна компетентність педагога містить характеристики педагога з високим рівнем усвідомлення соціальних проблем і способів взаємодії із суспільством: уміння знаходити інформацію і впевнено конструювати поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуваннями, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, робити вибір, брати на себе відповідальність, формувати в гуртківців патріотичні почуття, повагу до історії, традицій українського народу тощо.

Психолого-педагогічна компетентність педагога охоплює володіння педагогічною діагностикою, уміння здійснювати індивідуальну роботу на основі результатів педагогічної діагностики, знання вікової психології, уміння виявляти особистісні особливості дітей, визначати і враховувати емоційний стан дитини, грамотно будувати взаємовідносини з адміністрацією, колегами, батьками вихованців.

Прогнозувально-рефлексивна компетентність педагога забезпечує вміння конструювати траєкторію розвитку вихованця, здійснювати його індивідуальний розвиток; уміння технологічно прогнозувати, моделювати, планувати перебіг навчально-виховного процесу; здійснювати моніторингово-рефлексивні операції; прогнозувати динаміку розвитку дитячого колективу й особистості кожного вихованця, його якостей, почуттів, волі й поведінки, можливих відхилень у розвитку. Етапи професійної діяльності педагога набувають вигляду: прогнозування – планування – реалізація – моніторинг – рефлексія – корекція – проектування подальшої діяльності.

Психологічна компетентність педагога передбачає вміння усвідомлювати рівень власної професійної діяльності, своїх спеціальних, методичних і комунікативних спроможностей, потенціалу; знання про засоби професійного самовдосконалення; уміння бачити недоліки у своїй роботі, бажання самовдосконалюватись; визначати завдання та шляхи власної самоосвіти й самовдосконалення.

Інформаційно-технологічна компетентність педагога – уміння і навички роботи з комп'ютерними джерелами, Інтернетом; застосування раціональних прийомів пошуку, аналізу, адекватного відбору, систематизації, інтерпретації, адаптації та використання інформації відповідно до завдань навчання і виховання; оптимізація навчального процесу на основі комп'ютеризації, використання технічних засобів, сучасних технологій, засобів моніторингу процесу навчання тощо.

Управлінська компетентність охоплює володіння педагогом методами, прийомами організації власної діяльності та ефективної діяльності вихованців; управління процесом засвоєння гуртківцями знань: визначення цілей діяльності, розроблення і реалізація способів

діяльності, отримання інформації про ступінь досягнення цілей діяльності, корегувальний вплив

на способи діяльності з метою зменшення різниці між запланованим і реальним ступенем досягнення цілей діяльності [4, с. 11-12].

Компетентність у спільній творчості передбачає здатність педагога продуктивно й гармонійно організувати навчальну взаємодію для досягнення спільної мети, спільного продуктивного результату, готовність педагога до спільної творчості, співпраці з колегами, батьками вихованців, громадськістю та ін.

Висновки. Професійно компетентним можна назвати педагога позашкільного навчального закладу, який сягає стабільно високих результатів у навчанні й вихованні учнів. Адже розвиток професійної компетентності – це розвиток творчої індивідуальності, формування сприйнятливості до педагогічних інновацій, здібностей адаптуватися в мінливому педагогічному середовищі. Від професійного рівня педагога безпосередньо залежить соціально-економічний і духовний розвиток суспільства.

Тільки у взаємодії з колективом педагогічних працівників, вихованців можна добитись високої результативності в навчально-виховному процесі. При високому рівні професійної компетентності керівника закладу, компетентності педагогічних працівників та вихованців. Компетентність завжди проявляється в діяльності.

Література:

1. Бех І.Д. Комунікативна компетентність педагога в оптимізації виховного процесу / І.Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К., 2005. – Вип. 8, кн. 1. – С. 6-11.
2. Вороніна Г.Л. Формування професійної компетентності керівників гуртків позашкільних навчальних закладів / Г.Л. Вороніна // Імідж сучасного педагога. – 2010. – №9 (108). – С. 49-50.
3. Забродська І.М. Педагог позашкільного навчального закладу: від професійної компетенції до професійної майстерності / І.М. Забродська // Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (25-27 лютого 2013 року, м. Київ) / за ред. І.Д. Беґа, С.Л. Дахнова, С.Г. Мартової, В.В. Мачуського. – К., 2013. – С. 242-244.
4. Мачуський В.В. Професійна компетентність педагога позашкільного навчального закладу / В.В. Мачуський // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2014. – Вип. 18(2). – С. 6-14.
5. Про позашкільну освіту : Закон України : [Електрон-ний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
6. Щербакoв А.В. Оценкa качества oбразoваннa в учрeждeннax дoпoлнитeльнoгo oбразoваннa / А.В. Щербакoв, П.В. Осипoв, Л.И. Патрушинa // Мeтoдист. – 2010. – № 7. – С. 46-49., С. 23.

Рагуліна Наталія Олександрівна,

практичний психолог
Білопільської спеціалізованої школи I-III ст. № 1

МОДЕЛІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА З ПЕДАГОГАМИ

Освіта сьогодні переживає непрості часи. Адже навіть пересічний громадянин України поступово починає усвідомлювати, що вона є джерелом добробуту для нього, а особливо – для його дітей. Сучасній школі потрібні висококваліфіковані педагоги, які постійно шукають найефективніші шляхи й засоби навчання, виховання та формування громадян, здатні

сприяти духовному відродженню України. Мова, передусім, іде про щоденну клопітку роботу, про досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом якого є створення оптимальних соціально – психологічних умов для формування особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, духовного збагачення школярів.

Одним із найважливіших напрямів роботи психолога сьогодні, у період реформування сучасної школи, стає психолого-педагогічна підтримка оптимізації професійної компетентності педагогічного колективу. Будувати роботу в цьому напрямку непросто, так як учитель у сучасній школі змушений значно збільшувати емоційно-особистісні витрати, щоб справлятися зі збільшеним обсягом і вимогами до якості педагогічної роботи. Сьогодні мало бути фахівцем у своїй галузі предметних знань і вміти грамотно виконувати обов'язки класного керівника. Потрібно володіти інноваційними та інформаційними технологіями, вести документацію не тільки в паперовому, але й в електронному варіантах, вміти будувати стосунки з батьками, які часто в силу зайнятості практично не займаються вихованням дітей.

Педагогу набагато складніше розібратися в особистісних проблемах і впоратися з ними, ніж удосконалюватися в тій або іншій професійній галузі. Традиційна неухважність до особистості самого вчителя, міф про ідеального вчителя, постійна демонстрація в особі вчителя «сильного» типу особистості призвели до закритості педагога, нещирості й інших способів захисної й компенсаторної поведінки. Сформований у педагогічній культурі менталітет педагога не дозволяє йому думати про себе як некомпетентного в тій чи іншій сферах, того, який має право на помилку, уразливого, слабкого, що потребує психологічної підтримки й допомоги не тільки з боку психологів, але й власної сім'ї, вихованців, учнів. Високі енергетичні витрати професії плюс турбота про підтримку культивованого іміджу мають високу психологічну ціну. У цих обставинах педагог зазнає величезного нервово-психічного напруження й часто не спроможний упоратися з ним, не опанувавши спеціальні методи й прийоми саморелаксації.

У психологічній науці все більш виразно проступають контури нового підходу до діяльності психолога в школі. Психологи звертають увагу не тільки на проблеми учня, а й на психологічні стани та психологічне здоров'я педагогів. Визначаючи об'єкти свого впливу, психолог виходить із того, що психологічні проблеми, які не розв'язати самостійно, можуть виникнути в будь-якої абсолютно нормальної людини. Педагоги є найскладнішою категорією, із якою працює психолог. Вони по-різному сприймають психологічну службу: із прагненням до співробітництва, цікавістю, байдужністю, недовірою й скептицизмом і навіть відкритою ворожістю. Тільки високий рівень компетентності, об'єктивності психолога, практична спрямованість і результативність його роботи допоможуть завоювати довіру в педколективі.

У всякому разі практичному психологові обов'язково необхідно буде виконувати психотерапевтичні функції. Потрібна практична робота з психокорекції, гармонізації особистості педагога через психотерапевтичні сеанси, різні види соціально-психологічного тренінгу: особистісної причинності, мотивації досягнень, сензитивності, гуманних взаємин між педагогами та їх вихованцями.

Предметом психологічної корекції педагога може бути: дисбаланс культурного й соціального розвитку, малодиференційований образ «Я», неадекватна самооцінка,

особистісна тривожність і надконтроль, емоційна холодність, формалізм у ставленні до дитини (або емоційна нестійкість, афективне ставлення), авторитарність і гіперсоціалізованість, недостатня професійна компетентність у роботі з дітьми групи ризику.

Існує декілька моделей роботи психолога з педагогами. Психоаналітики – одні з перших створили теорію практичної діяльності психолога з педагогами. Це були консультативні центри, створені А.Адлером, у яких педагог мав можливість отримати реальну допомогу від психологів із широкого кола проблем. Психоаналітичний підхід орієнтований на вияв глибинних мотивацій особистості й припускає, що педагог проявляє у своїй діяльності ті невідредаговані травми, які він зазнав у ранньому дитинстві й відтворює у своїй діяльності той стиль відносин, який проявляли в ставленні до нього батьки. Несвідоме прагнення до реагування на травми переноситься на спілкування з дітьми у вигляді гіпертрофованих прагнень до влади, потреби у визнанні та інших формах взаємодії.

У рамках психоаналітичного підходу ефективним є той педагог, який прагне до психологічної зрілості. Головним критерієм її виступає прагнення працювати, створювати щось цінне й корисне; здатність любити інших заради них самих, а не за те, що оточуючі відповідають підсвідомим установам, які сформувались у результаті дитячих фіксацій. Кожен учитель, перш ніж спілкуватися з дитиною, повинен усвідомити свої підсвідомі конфлікти й пов'язані з ними неефективні способи комунікації. У психоаналітичній роботі психолога з педагогами важливо дійти думки, що поведінка людини по своїй суті полімотивована й на неї не може впливати який-небудь один фактор.

Біхевіоральний підхід до педагогічної діяльності. Його основна суть – покращення поведінки педагога. Це може відбутися на основі конкретної операціоналізації (при аналізі необхідно враховувати значення ситуації або контексту, при якому проявилася та чи інша поведінка). Учитель повинен уміти демонструвати прийняття та повагу до дітей. Використовуючи біхевіоральний підхід у своїй роботі, психолог допомагає педагогу навчитися адекватно оцінювати свої професійні можливості; створювати проблемні ситуації на уроці й навчати способам їх вирішення; учить здатності до рефлексії, щирості, емпатії, поваги та вміння ефективно слухати. Реалізацією цього підходу є чисельні програми тренінгів для вчителів, які спрямовані на відпрацювання тих чи інших поведінкових стратегій.

Гуманістичний підхід до педагогічного процесу розглядає навчання як процес вільного, самостійного засвоєння елементів особистісного досвіду. К.Роджерс розглядав вчителя як «фасилітатора» (ведучого, головуючого) та запропонував такі умови його успішної діяльності: учитель позитивно відноситься до себе; орієнтується на внутрішні цілі розвитку; будує навчальний процес як діалог; відмовляється від сили й влади старшого; приймає зміну типу стосунків між учителем і учнем; особистісний ріст дитини відбувається через особистісний ріст дорослого. Розроблена К. Роджерсом технологія групового консультування дозволяє педагогам побачити маніпуляції у своєму житті, зрозуміти, у яких ситуаціях «маніпулятор» ставиться до інших як до «речей», навчитися описувати й виражати свої почуття, які приходять до людини в результаті інтеграції як сильних, так і слабких сторін своєї особистості.

Гуманістично-орієнтований психолог допомагає педагогу розвинути здібність до

самостійної автономної поведінки з «внутрішнім локусом оцінювання», робить акцент на якості людських взаємовідносин, глибинному розумінні між людьми.

Гігієнічний (профілактичний) підхід – це попередження виникнення різноманітних психосоматичних захворювань, розладів, стресів. Дана модель базується на вияві причин емоційних проблем педагогів і пошуку методів щодо їх подолання. Емоційність закладена в самій природі вчительської праці, причому емоції носять найрізноманітніший характер. Невміння вчителя контролювати їх може призвести до професійної дезадаптації. Яскравим прикладом професійної дезадаптації є синдром професійного згорання - це складний психофізіологічний феномен, який визначається як емоційне, розумове й фізичне виснаження внаслідок тривалого емоційного навантаження. Синдром виражається в депресивному стані, почутті втоми, відсутності енергії та ентузіазму, утраті здатності бачити позитивні результати своєї праці та негативні установки по відношенню до роботи й до життя в цілому.

Психологічна допомога в разі виникнення емоційних проблем може здійснюватися через роботу із «згоранням» і «пом'якшенням дії організаційного фактора». Психолог працює з педагогом як із клієнтом, використовуючи весь спектр психотерапевтичних і консультативних практик: біхевіоральну, тілесно-орієнтовану, гуманістичну, когнітивну тощо; займається профілактикою відхилень від психологічного здоров'я; прагне збільшити міру розуміння вчителем психології учня; учить педагога створювати здорову атмосферу в класі. Важливе місце в зміцненні психічного здоров'я вчителів посідають аутогенне тренування, медитація, елементи аутопсихоаналізу, техніки гештальттерапії.

Ціннісно – рефлексивний підхід. Він полягає в тому, що поведінку педагога регулюють цінності, зі зміною яких змінюється ціннісна орієнтація, що може негативно вплинути на поведінку та психіку вчителя. Педагогічна діяльність є суспільно орієнтована з точки зору цінностей, але дослідження останніх років показують, що відбулася зміна ціннісних орієнтацій педагога, і сьогодні він орієнтується на цінності особистого благополуччя (здоров'я, сім'я, матеріальне забезпечення). Якщо цінностями вчителя стає те, що вступає в протиріччя зі змістом і спрямованістю системи освіти, то виникає ефект неадекватності його дій. Щоб діяти ефективно, необхідно гармонізувати свої цінності й цілі з тенденціями динаміки культури, освіти й суспільства. Для психологічного забезпечення ціннісно-смыслового компоненту діяльності педагога важливо організувати цілеспрямовану роботу педагога по усвідомленню й формуванню ціннісної основи своєї діяльності, що сприяє цілісній і аутентичній поведінці педагога; узгодженість між особистісними цінностями й цінностями, які регулюють діяльність школи як соціальної організації, що призведе до створення умов для конструктивної роботи.

Незважаючи на те, якої моделі буде дотримуватися психолог у своїй роботі з педагогічним колективом, важливим моментом у його роботі є визначення своєї позиції й донесення її до кожного вчителя. Психолог не оцінює, не судить, не експертує. Взаємодія педагога із психологом повинна будуватися на добровільних підставах, без примусу. Його основними завданнями під час навчально-виховного процесу є: створення умов для психологічної підтримки педагога; допомога вчителю в розв'язанні професійних і особистісних проблем; за потреби розв'язання проблем емоційного напруження.

Сьогодні не викликає сумнівів, що головною умовою встановлення продуктивних відносин із педколективом виступає професійна поведінка психолога. Не менш важливим у його роботі є створення сприятливого психологічного клімату, де всі учасники освітнього процесу почуваються комфортно. Це в свою чергу позитивно впливає на емоційну, психологічну стабільність кожного педагога, сприяє пошуку інноваційних підходів до освітнього процесу та неодмінно підвищує інтерес дітей до пізнання. За таких умов діяльність учителя є творчою, результативною, викликає зацікавлення в батьків, створює позитивний імідж навчального закладу, завдяки чому він стає конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг.

1. Література:

2. Агеева И. А. Некоторые направления работы психолога с педагогическим коллективом в системе школьной психологической службы. – <http://www.krsu.edu.kg/vestnik/2003/v1/a08.html>
3. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. – М. : Генезис, 2000.
4. Ключева Н.В. Технология работы психолога с учителем / Н.В. Ключева. – М., 2000.
5. Овчарова Р.В. Технологии работы школьного психолога с педагогическим коллективом. – Курган: КГУ, 2006. – 187 с.
6. Педагогическая психология / под ред. Н. В. Ключевой. – М., 2003.
7. Родионов В.А. Ступницкая М. А. Взаимодействие психолога и педагога в учебном процессе / В.А. Родионов, М. А. Ступницкая. – Ярославль, 2002.

Северин Віктор Миколайович,
вчитель-методист Сумської Олександрівської гімназії

КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ УЧИТЕЛЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Практичне розв'язання завдань сучасної освіти можливе за умови належної підготовленості педагогів ефективно здійснювати управління процесами набуття знань учнями та формування в них компетентностей, організувати діяльність особистості, групи, учнівського колективу. Йдеться насамперед про розвиток якостей учителя, що можуть забезпечити ефективну реалізацію функцій його професійної діяльності [1, с.16]. При цьому, особливо важливими є комунікативні якості педагога навчального закладу, оскільки управління процесом формування компетентностей, перш за все, є процесом взаємодії вчителя з дитячим колективом, зокрема з учасниками навчально-виховного процесу.

Метою статті є обґрунтування функцій комунікативних здібностей учителів загальноосвітніх навчальних закладів, що є важливою складовою педагогічного спілкування.

Різні аспекти фахових компетентностей учителя і напрямки його професійної діяльності є предметом уваги науковців. До напрямків, що досліджуються найінтенсивніше, можна віднести вивчення особливостей управління учнівськими колективами (В.В.Бойко, А.Л.Журавльов, В.Г.Ковальов, А.Л.Свенцицький та ін.), психологічних аспектів міжособистісної взаємодії (Н.В.Бахарєва, Ю.Н.Ємельянов, Р.Л.Кричевський та ін.), розробку моделей і визначення показників ефективної управлінської діяльності (А.Л.Журавльов, Е.С.Чугунова, С.Вітковський, В.Врум, П.Єстон та ін.), висвітлення соціально-педагогічних аспектів управлінської діяльності (Л.М.Карамушка, Р.Х.Шакуров та ін.), висвітлення загальних положень теорії спілкування у навчальних колективах (О.Ф.Бондаренко, Л.М.Зінченко,

О.В.Киричук, Л.Е.Орбан, Н.В.Чепелева, Т.С.Яценко та ін.), визначення основних принципів індивідуальних комунікативних якостей особистості (Б.Г.Ананьєв, І.С.Кон та ін.).

Незаперечним є і той факт, що важливою умовою успішної організації навчально-виховного процесу є особистість педагога, в діяльності якого вирішальним фактором для досягнення ситуації успіху є наявність певних психологічних якостей та відповідність їх фаховим вимогам. При цьому, важливим структурним компонентом професійних здібностей педагога є комунікативний, який сприяє упорядкуванню і встановленню взаємовідносин учителя з учасниками навчально-виховного процесу: учнями, педагогічними працівниками, іншими спеціалістами, батьками.

Спілкування – це, по-перше, складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що виникає на основі потреб і спільної діяльності та включає в себе обмін інформацією, сприймання та розуміння іншого; по-друге, це взаємодія суб'єктів через знакові засоби, викликана потребами спільної діяльності та спрямована на значимі зміни стану, поведінки партнера [2, с.153].

Функції спілкування виділяються відповідно до змісту спілкування. Поєднуючись, вони надають процесам спілкування конкретну специфіку в конкретних формах. Розрізняють такі основні функції спілкування:

– Інструментальна функція характеризує спілкування як соціальний механізм управління та передачі інформації, необхідної для виконання дії, що є невід'ємною складовою процесу управління.

– Функція самовираження визначає спілкування як форму взаєморозуміння психологічного контексту.

– Трансляційна функція виступає як функція передачі конкретних способів діяльності, оцінок тощо.

Зрозуміло, цими функціями зовсім не вичерпуються значення і характеристики спілкування. Серед інших функцій спілкування можна назвати:

- експресивну (функція взаєморозуміння переживань та емоційних станів);
- соціального контролю (регламентації поведінки та діяльності);
- соціалізації (формування навичок взаємодії в суспільстві відповідно до прийнятих норм і правил) та ін.

Спілкування надзвичайно різноманітне за своїми формами. І педагог, на власний розсуд, перевагу може надавати, виходячи із ситуації, прямому і непрямому спілкуванню, безпосередньому чи опосередкованому, фронтальному чи міжособистісному.

У характеристиці спілкування важливими є його функції. Б. Ломов виділяє три групи таких функцій:

- інформаційно-комунікативну;
- регуляційно-комунікативну;
- афективно-комунікативну.

Інформаційно-комунікативна функція охоплює процеси формування, передання та прийому інформації на різних етапах уроку. Реалізація цієї функції має кілька рівнів. На першому рівні з'ясовуються рівні навченості учнів, розбіжності у їх попередній поінформованості з урахуванням навчальних можливостей учнівського колективу в цілому.

Отже, суб'єкт-суб'єктне спілкування передбачає не лише передачу інформації, а встановлення психологічного контакту між вчителем і учнями. Другий рівень – безпосередній процес передання навчально-пізнавальної інформації та її узагальнення. На цьому рівні педагогічне спілкування реалізує цілі інформування учнів про явища, процеси та події, алгоритмічно-дійове навчання з обов'язковим коментарем та аргументованим обговоренням отриманих результатів. Третій рівень пов'язаний із формуванням прагнення в учнів почути і зрозуміти думки інших однокласників, або педагога, як рівноправного учасника процесу спілкування чи фахового експерта. Спілкування тут спрямоване на формування оцінок досягнутих результатів (відбувається рефлексія на рівні узгодження-неузгодження, порівняння поглядів, тлумачень, варіантів і методів розв'язання задачі тощо). Педагог має досконало володіти вищезазначеною комунікативною компетентністю і успішно її реалізовувати на різних етапах вивчення навчального матеріалу.

Регуляційно-комунікативна функція педагогічного спілкування полягає в регуляції поведінки учасників процесу. Завдяки спілкуванню людина здійснює регуляцію не тільки власної поведінки, а й поведінки інших людей, і реагує на їхні дії. Таким чином, відбувається процес взаємного налагодження дій якому властиві наступні феномени, що властиві спільній діяльності учнів, зокрема, сумісність і відлагодженість спільних дій в реалізації проектної, лабораторно-експериментальної чи іншого виду групової (колективної) діяльності. При цьому здійснюються взаємна стимуляція і корекція поведінки учнів. Регуляційно-комунікативну функцію виконують такі феномени, як імітація, добровільний розподіл участі в тому чи іншому виду діяльності. В значній мірі, ефективне застосування даної функції педагогічного і міжособистісного спілкування сприяє формуванню позитивного мікроклімату як в учнівському так і в педагогічному колективі.

Афективно-комунікативна функція характеризує емоційну сферу людини. Спілкування впливає на емоційні стани людини. В емоційній сфері виявляється ставлення людини до навколишнього середовища, в тому числі й соціального. У суспільстві, яке кардинально змінює форми своєї життєдіяльності, актуальними є питання: чи виконує освіта своє основне призначення – трансформацію культури, розвиток і соціалізацію особистості.

Однією з важливих складових успішної організації навчально-виховного процесу є реалізація важливої особливості спілкування – формування міжособистісних стосунків в дитячому колективі.

На думку Г. Андреевої, складові спілкування можливо об'єднати за такими трьома складовими:

- комунікативна (обмін інформацією);
- інтерактивна (взаємодія);
- перцептивна (розуміння людини людиною).

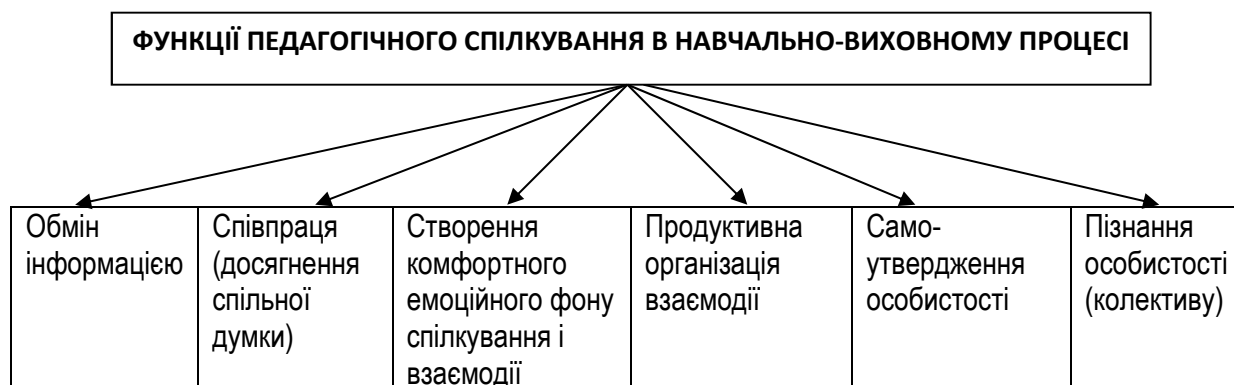
Комунікативна складова спілкування тісно пов'язана з обміном інформацією, проте не може бути вичерпно розкрита з точки зору інформаційної теорії. Спілкування – це не тільки прийом та передання інформації, а й стосунки принаймні двох осіб, де кожна є активним суб'єктом взаємодії. Крім обміну інформацією, відбувається орієнтація на іншого, тобто аналізуються мотиви, цілі, установки об'єкта інформації (іншого суб'єкта). В акті міжособистісної комунікації важливу роль відіграють значущість інформації, прагнення

сприйняти її загальний зміст.

Важлива особливість комунікативного процесу полягає в тому, що завдяки знаковій системі партнери по спілкуванню (вчитель-учні) активно впливають один на одного. При цьому ефективність комунікації залежить від міри цього впливу, тобто йдеться про зміну типу відносин, що склалися між комунікаторами (успішно реалізуються прийоми особистісно-орієнтованого навчання тощо). Такого впливу не забезпечує інформаційний підхід до навчання учнів.

Комунікативний вплив відбувається за умови прийняття єдиної системи значень усіма учасниками акту комунікації. Лише за цієї умови можливе досягнення партнерами взаєморозуміння. Якщо немає такого загального розуміння, можуть виникати перепони в процесі спілкування, так звані комунікативні бар'єри. Останні постають унаслідок дії психологічних факторів – різних диспозицій, установок, ціннісних орієнтацій людей, їх індивідуально-психологічних особливостей тощо [3, с.75]. Таким чином, комунікативні бар'єри у навчальній комунікації можливі при відсутності диференційованого підходу до навчання учнів, формальної профілізації тощо.

Про те, що комунікативним здібностям належить провідна роль у системі професійних компетентностей переконливо свідчать численні дослідження Р.А.Максимової. Науковець зазначає, що професійна діяльність в управлінні процесами, які мають високий рівень комунікативних якостей, як правило, відзначається результативністю та ефективністю. В протилежній ситуації, тобто коли людині бракує саме комунікативних здібностей, вона переважно опиняється в психологічній ізоляції від інших членів колективу і, зрозуміло, позбавляється їхньої підтримки [4, с.89]. Тому можна стверджувати, що успішна організація навчально-виховного процесу, означає, насамперед, уміння спілкуватися. Функції управлінського спілкування відображені на рис. 1.

Рис.1. Функції педагогічного спілкування в навчально-виховному процесі

Отже, спілкування, як складова педагогічної етики, являє собою комунікативну взаємодію учителя, спрямовану на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків з учнями, батьками і колегами. Підвищення рівня вимог до комунікативних якостей працівника освітнього закладу є вимогою часу щодо соціальних функцій школи, яка має забезпечити можливості саморозвитку особистості учня, професійного самовдосконалення вчителя та педагогічного колективу в цілому.

Література:

1. Бібік Н.М., Бурда М.І. Профільна школа: проблеми науково-методичного супроводження //

Наукові записки Вінницького державного пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського. – 2004. – № 11. – С.66-68.

2. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: Навч. посіб. / Л.М. Карамушка. – К. : ІЗМН, 1997. – 180 с.

3. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч. -метод. посіб. / К. : «Віпол», 2006. – 792 с.

4. Савенкова Л.О. Комунікативні процеси у навчанні / Л.О. Савенкова. (Елементи теорії і практики формування комунікативних умінь): Навч. посіб.. – К. : Вид-во КДЕУ, 2006. – 120 с.

Сема Тетяна Олександрівна,
учитель НВК «Просперітас» м. Суми

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ

«Діти мають здобути в школі уміння й компетентності 21 століття, які узгоджені країнами Європейського Союзу, і які потрібні сьогодні сучасному українцю», – такими словами зверталася до освітян міністр освіти та науки Лілія Гриневич. – Окрім знання рідної, державної та іноземних мов, інформаційних технологій, уміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності й підприємництва, нашим дітям потрібна освіта для життя. І це головна мета нової української школи».

За останні роки в суспільстві цілі освіти та шляхи їх реалізації зазнали кардинальних змін. Відбувся перехід від визнання знань, умінь і навичок як основних підсумків освіти до розуміння навчання як процесу підготовки учнів до реального життя, готовності до того, щоб зайняти активну позицію, успішно вирішувати життєві завдання, уміти співпрацювати й працювати в групі, бути готовим до швидкого перенавчання у відповідь на оновлення знань і вимог ринку праці.

В.О. Сухомлинський писав: «Дивно й незрозуміло, школяр вивчає і дізнається багато що про зорі, морські глибини, про далекі галактики й елементарні частини, про державний устрій Давнього Єгипту і Вавилоні, але не вивчає й нічого не знає про те, що відбувається в його голові, коли він сприймає і пізнає навколишній світ, як виховати людську культуру в самому собі. Учень знає про побут древніх спартанців, але не знає, як поводитися в громадських місцях, як узгоджувати свої вчинки, бажання з інтересами інших людей» [1, с. 131].

Сьогодні потрібно підготувати учнів до життя в сучасному світі, умінню орієнтуватися в життєвих ситуаціях, умінню діяти не тільки в навчальній, а й інших сферах діяльності. Успішної соціалізації учнів сприяє і досвід самостійних соціальних проб, освоєння школярами способів реалізації власних ініціатив, навичок самоорганізації, досвід партнерських, співробітницьких стосунків дітей один з одним, з дорослими в спільній діяльності. Базовим у навчально-виховному процесі повинен стати компетентнісний підхід, що включає розвиток ключових і предметних компетенцій.

У 1996 році на симпозіумі в Берні (Швейцарія) за програмою Ради Європи було поставлено питання щодо реформ освіти, які повинні ґрунтуватися на ключових компетенціях (keycompetencies), якими необхідно оволодіти учням як для успішної роботи, так і для подальшої вищої освіти [3, с. 161].

Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким

людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності [2, с. 108].

Новою формою роботи в початковій школі визначена комплексно-орієнтована робота, що дозволяє ефективно засвоїти знання, практично їх застосувати та оцінити рівень досягнення метапредметних результатів у молодших школярів.

У початковій школі необхідно і можна закласти основи готовності до вирішення проблем, готовності до самоосвіти, готовності до використання інформаційних ресурсів, соціальної компетентності. Серед завдань учителя головним є зміна організації традиційного уроку, включення спеціально організованої діяльності учнів в освітній процес на основі використання комплексно-орієнтованих завдань. Комплексно-орієнтовані завдання (КОЗ) є одним із способів підвищення мотивації до вивчення будь-якого предмета:

- по-перше, тому, що, працюючи над ними, учень змінює підхід до виконання завдання;
- по-друге, комплексно-орієнтовані завдання вимагають інших способів діяльності;
- по-третє, дозволяють моделювати освітні ситуації для освоєння і застосування діяльності за допомогою обліку додаткових можливостей досліджуваного матеріалу;
- по-четверте, сприяють розвитку мислення школярів, кращому засвоєнню матеріалу й змінюють ставлення до предмета.

Вони базуються на знаннях і вміннях, але вимагають застосування накопичених знань у практичній діяльності, так як призначення комплексно-орієнтованих завдань – «занурити» учнів у рішення «життєвого» завдання.

Застосування комплексно-орієнтованих завдань дозволяє вирішити проблему більш якісного засвоєння знань з різних предметів і здатності їх застосування на практиці, залучити в навчальну діяльність усіх учнів, особливо дітей з низьким рівнем знань, сприяє усвідомленню учнями ролі академічних знань у сучасному світі, застосуванню знань для вирішення проблем, оцінюванню нового досвіду, контролю ефективності власних дій, умінню шукати джерело знань.

Література:

1. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. Т. 3. / В. А. Сухомлинский. – М., 1981. – 192 с.
2. Цветков В.В. Формирование социальной компетентности сельских школьников: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Цветков Виталий Владимирович. – Великий Новгород, 2002. – 155 с.
3. Шовкопляс О.М. Деякі аспекти історичного розвитку компетентнісного підходу в освіті [Електронний ресурс] / О. М. Шовкопляс, Б.О. Шевель // Наука і освіта. – 2012. – № 8. – С. 160-163. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2012_8_50

Сердюк Оксана Петрівна,

методист з музичного мистецтва та естетичних дисциплін
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

КУЛЬТУРА СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕННІСТЬ УЧНЯ

У сучасних складних умовах становлення українського суспільства розрив між наявним рівнем культури учнів й справжніми цінностями, що несуть у собі визначні зарубіжні й вітчизняні твори мистецтва, на жаль дедалі збільшується й загрожує відчуженням молодого покоління від світової скарбниці, а отже, падінням духовності. Одне з основних завдань

музичного навчання у загальноосвітній школі – вчити школярів сприймати мистецтво як потужне джерело активного засвоєння й творення світу, самих себе через призму художніх цінностей.

Метою навчання мистецтв у школі є виховання в учнів ціннісно-світоглядних орієнтацій у сфері мистецтва, розвиток комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей і способів художньої діяльності, формування потреби в творчому самовираженні та естетичному самовдосконаленні.

Музичне мистецтво – невід’ємна частина духовної культури суспільства. Сприймання музики, так само як створення і виконання її, є неодмінною умовою існування, історичного розвитку даного мистецтва, залучення широких мас до його ідейно-художнього змісту.

За новою програмою «Музичне мистецтво» для 1-4 класів (авт. Л. О. Хлебнікова та ін.), метою музичної освіти в початковій школі є «формування основ музичної культури учнів як важливої і невід’ємної частини їхньої духовної культури», а одним із завдань – «розвиток чуттєво-емоційного сприймання навколишнього світу крізь призму музичного мистецтва». У програмі також чітко зазначено, що основа уроку музичного мистецтва це «формування музичної культури учнів», а «сприймання музики – основа музичного виховання в цілому, усіх його ланок» [1].

Культурологічний аспект є не відмінною складовою багатьох категорій музичної педагогіки. Музичне виховання, як зазначається в педагогічній енциклопедії, це «процес прилучення особистості до музичної культури, метою якого є передача досвіду музичної діяльності (створення, виконання, сприймання, аналізу музичного твору) новому поколінню» [5, с. 605].

Відомі педагоги-музиканти (Б. Асаф’єв, Л. Безбородова, Ю. Алієв) визначили мету музичної освіти і виховання яка полягає, у першу чергу, у розвитку музичної культури школярів; підготовки культурно-сприйнятливою до музики середовища, здатного засвоїти все цінне, створене в музиці.

Вченими доведено (Б. Асаф’єв, Ю. Алієв, В. Белобородова, Л. Горюнова, Н. Грозденська, В. Шацька), що музична освіта сприяє формуванню естетичних почуттів, свідомості, потреб, смаку, відчуттю і усвідомлення краси та гармонії в мистецтві та житті. Масова музична освіта, яка здійснюється на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі та охоплює всіх без винятку учнів, надає можливість формування музичної культури підростаючого покоління – музичній компетентності. Тому доречними, на наш погляд, є слова великого критика А. Серова: «Не всім бути художниками – але любити і розуміти мистецтво можуть і повинні всі».

З музичною освітою кожної особистості й суспільства в цілому все частіше пов’язують перспективи духовного розвитку народу, підвищення його культурного рівня, відродження національних традицій, розвитку інтересу до народного мистецтва. Отже, процес формування музичної культури дитини є одним з найбільш складним та різноплановим завданням сучасної музичної освіти. Тому, у педагогічних дослідженнях цей процес розглядається як частина загального процесу духовного розвитку людини, сутність якого полягає в поступовому безперервному, динамічному розвитку музичних і загальних здібностей та якості особистості, а також, у формуванні культури музичного сприймання.

Виступаючи в якості центрального стрижня музичного життя, навколо якого об'єднуються найрізноманітніші її типи і сфери діяльності, музичне сприймання органічно включено в загальний соціально-історичний та музично-стилістичний контекст епохи, реагує на зміни, що відбуваються в області музично-мовних засобів, які укладає в собі музична практика нашого століття. Тому, у процесі спілкування з музичними творами слухач збагачує свій музичний і життєвий досвід, що стає можливим на основі розуміння їм специфіки музичної мови як системи змістовно-комунікативних засобів.

Як відомо, в основі будь-якої музичної діяльності (а, значить, і музичної культури особистості) лежить процес сприймання музики. Як зазначається (С. Беляєвої-Екземплярської), саме «удосконалення сприймання – слухацького, композиторського, професійного та аматорського – невід'ємний аспект подальшого збагачення музичної культури».

Отже, одним із пріоритетних напрямів музичної освіти є формування культури сприймання та розуміння музичних творів як однієї з музичної компетентності учня.

Література:

1. Базова програма «Музичне мистецтво» для 1-4 класів / Л.О. Хлебникова та ін. // Електронний ресурс, журнали «Початкова школа», «Мистецтво та освіта».
2. Кабалевский Д.Б. Основные принципы и методы программы по музыке для общеобразовательной школы // Музыкальное воспитание в СССР. – М., 1978. – Вып. I. – С. 89.
3. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. – К. : Наукова думка, 1965. – С. 121.
4. Лобова О.В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : [Монографія] / Ольга Лобова. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.
5. Российская педагогическая энциклопедия в двух томах. Том I (А-Л) – М.: Научн. изд. «Большая Российская энциклопедия», 1993. — 608 с.

Серих Лариса Володимирівна,

к. пед. наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Розкриття особливостей, специфіки особистісно-професійної компетентності педагога дозволило проаналізувати основні дефініції цього педагогічного феномену. Вислови Цицерона «non scholae, sed vitae discimus» (ми вчимося не для школи, а для життя) та Б. Гейтса «цінність співробітника визначають не просто знання, набуті за допомогою підручника, а «приховані знання», набуті під час попередньої кар'єри» підтверджують актуальність обраної теми дослідження й уможливають розкриття її термінологічного апарату.

Так, загальновідомо, що компетенція (відповідність) – обізнаність, знання і досвід у певній сфері, коло повноважень (ознаками компетенції є номінальність, очікуваність); а компетентність – властивість, досвідченість, володіння людиною відповідними компетенціями, її загальна здатність, основана на знаннях, цінностях, мінімальному особистісному досвіді у певній сфері (ознаками компетентності є реальність, фактичність, ситуативність вияву).

Отже, дефініцію «компетентність» характеризуємо як: універсальну процесуальну інтегральну властивість; здатність актуалізувати, змінювати в собі те, що необхідно змінювати відповідно до ситуації; потенціал, який виявляється ситуативно; результат не лише освіти, а й досвіду людини загалом; свідоме застосування знань, умінь тощо в конкретній дії.

Розгляд наукових джерел дозволив класифікувати типи компетентностей: життєві, ключові (key skills), базові, основні (base skills), серцевинні (core skills) (зокрема М. Холстед, Т. Орджі з Кембриджського екзаменаційного синдикату, Велика Британія); об'єднати їх у 4 групи: предметні, особистісні, соціальні, методологічні (Австрія) та характеризувати за 3 категоріями:

- автономна дія, інтерактивне використання засобів, уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах (за матеріалами О.Овчарук);
- за видами діяльності: (В.Луговий);
- за психологічною будовою – потреби, здібності, уміння.

У цьому контексті Рада Європи (1996) виявляє специфіку у дослідженні компетентностей: «знаю як», а не «знаю що».

З огляду за зазначене, компетентний педагог – людина, якій притаманна педагогічна компетенція. Теоретичні основи проблеми компетентностей у галузі педагогіки сформували А. Андреев, Н. Бібік, І. Єрмаков, І. Зимня, В. Луговий, О. Пометун, О.Савченко, А. Хуторської; у галузі психології – І. Бех, О. Кононко, Ю. Швалб та ін.; у галузі порівняльної педагогіки – О. Локшина, О. Овчарук та інші.

Із вище зазначених наукових тверджень можемо скласти структуру професіограми педагога (рис. 1), яка включає: особистісні якості педагога (вольові якості риси характеру, темперамент тощо); знання свого предмета (маємо на увазі ті знання, що педагоги отримують у вузах); психолого-педагогічні підготовка (яку педагоги також набувають у вузах); методична підготовка; самоосвіта, ІКТ технології, сучасні новітні технології, які педагоги освоюють протягом життя, зокрема в закладах післядипломної освіти.

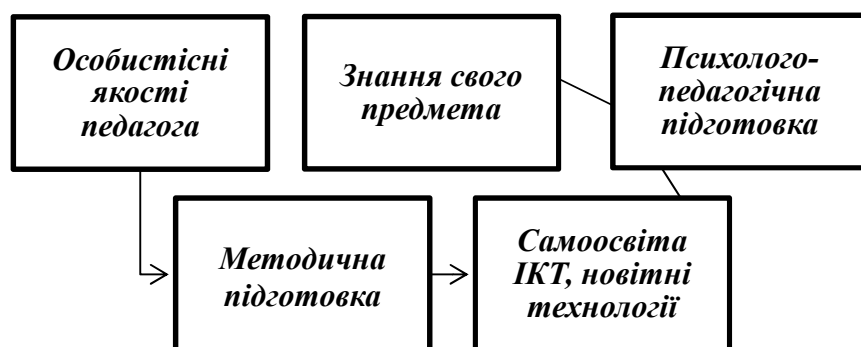

Рис. 1. Структура професіограми педагога

На рис. 2 показуємо компоненти компетентності педагога. До них включаємо: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексійний компоненти.

Отже, у зв'язку з поширенням компетентнісного підходу в освіті, що є основою змістовних змін із забезпечення відповідності освіти запитам і можливостям суспільства періоду інформатизації і глобальної масової комунікації розвиток професійної компетентності

педагога набуває системного та нагально необхідного значення. За умов компетентнісного підходу суттю освіти стає розвиток здатності педагога до самостійного вирішення проблем в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого стає їх власний досвід. За таких умов у системі безперервної освіти дорослих компетентність стає однією з основних характеристик її результативності.

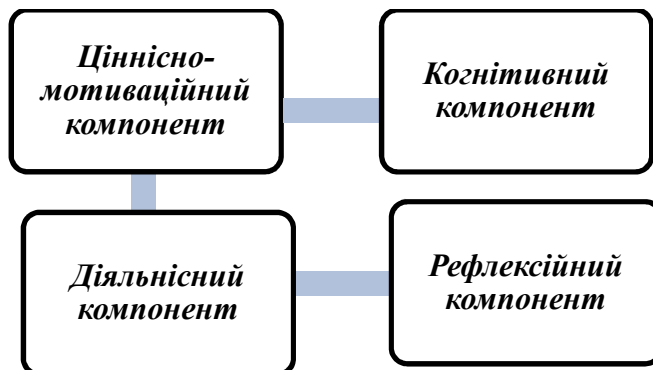

Рис. 2. Компоненти компетентності педагога

Синько Людмила Степанівна,
ст. викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Формування нових моделей навчальної діяльності, з широким використанням інноваційних технологій навчання є одним із пріоритетних напрямків модернізації вітчизняної системи освіти, тому першочерговим завданням є усвідомлення суб'єктами навчання психолого-педагогічних проблем та необхідності суттєвого оновлення змісту та технологій навчання, подальше удосконалення фахової компетентності учителя з використання нових методик та інноваційних технологій.

Однією з таких прогресивних технологій навчання є кейс-технологія. У порівнянні з іншими активними методами навчання кейс-метод в системі шкільної освіти не настільки відомий та досліджений. Але серед його переваг вітчизняні учені відзначають колективний характер пізнавальної діяльності учнів, творчий підхід учнів до пізнання поставленої проблеми, поєднання теоретичних знань і практичних навичок в процесі вивчення шкільного курсу математики. що є актуальним при переході старшої школи до профільного навчання [1, с. 54; 5, с. 246].

Головним завданням проведеного дослідження проблеми є обґрунтування доцільності та технологічності використання кейс-технологій на уроках математики в профільній школі на основі досвіду інноваційної діяльності вчителів математики старших класів та викладачів математики ВНЗ та ПТНЗ.

Кейс-метод або метод ситуаційних вправ є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. Він сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і

діагностику проблем, спілкуватися іноземною мовою. За визначенням Гарвардської школи бізнесу кейс-метод за яким студенти та викладачі беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій та задач. З методичної точки зору кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що «містить структурований опис ситуацій, запозичених з реальної практики».

Провідна роль у розповсюдженні цього методу належить Гарвардській Школі Бізнесу. В період з 1909 до 1919 рр. навчання проводилося за схемою, коли практиків просили викласти конкретну проблему-ситуацію, а потім надати аналіз проблеми і відповідні рекомендації. Перший збірник кейсів було видано у 1921 р. (Dr. Copeland, Dean Donhman). Існують і інші термінологічні визначення методу кейсів. Наприклад, професор Р.Меррі з Гарварду стверджує: «Під методом кейсів я розумію вивчення предмету шляхом розгляду більшої кількості кейсів в певних комбінаціях. Таке навчання і спроби керувати різними адміністративними ситуаціями розвиває у студентів, іноді підсвідомо, розуміння і здатність мислення на мові основних проблем, з якими стикається менеджер в певній сфері діяльності».

Науковці, які досліджували організацію навчального процесу з допомогою кейс-методу у вищій школі, відзначають [2], що в процесі застосування інтерактивних технологій моделюються реальні життєві ситуації, створюються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові, дидактичні ігри, мотивація навчання здійснюється на основі пізнавального інтересу учнів. Провідні вітчизняні науковці вважають, що у кейсі повинна розглядатися будь-яка конкретна ситуація, що може виникати у будь-якій галузі людської діяльності, яка відображає стан проблеми чи об'єкту за конкретний проміжок часу[3, 198]. В опис ситуації включаються головні випадки, факти, процеси, рішення, які мали місце протягом цього часу. Кейс можна скласти на основі узагальнення інформації і, в будь-якому випадку, повинен відображати максимально реальну картину та декілька конкретних фактів. Наприклад, при вивченні теми « Властивості прямокутника», кейс може складатися з теоретичного матеріалу, який необхідно узагальнити та систематизувати, з практичного завдання, де необхідно скласти кошторис на виконання ремонтних робіт квартири, та інформації про вартість та асортимент матеріалів.

Як правило, інформація не є повним описом проблеми, події чи об'єкту, а скоріше має орієнтовний характер. Тому, для побудови логічної моделі, необхідної для прийняття обґрунтованого рішення учнями, допускається доповнення кейсу додатковими даними, які на думку учасників могли б мати місце у дійсності. Таким чином, учень не тільки фіксує випадок, що розглядається, але і заглиблюється в нього до такого ступеню, що може прогнозувати і демонструвати те, що пропущено у кейсі.

Фахівці також відзначають, що у кейс-технології не потрібно давати конкретні відповіді, їх необхідно знаходити самостійно. Це дозволяє учневі, спираючись на власний досвід, формулювати висновки, застосовувати на практиці одержані знання, пред'являти власний (або груповий) погляд на проблему. В кейсі проблема повинна бути представлена в неявному, схованому вигляді, як правило, вона не має однозначного вирішення. Цінність кейс-технології полягає в тому, що вона одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми. Кейсом також називають спеціальний набір навчальних матеріалів, пред'явлених

учню для вивчення.

Останнім часом кейс-метод знайшов широке використання в роботі учителів математики старших класів та викладачів математики ВНЗ та ПТНЗ. Як і при проведенні інших ділових ігор, кейс-метод ставить за мету максимально активізувати кожного учасника і залучити його до аналізу ситуації та прийняття рішень. Дослідження науковців свідчать, що цей метод не потребує великих матеріальних і часових витрат й допускає варіативність навчання. Проблемна ситуація може бути висвітлена як при вивченні нової теми у викладенні теоретичного матеріалу так і може використовуватися з метою узагальнення та систематизації матеріалу. Як інтерактивний метод навчання кейс-метод є ефективним у використанні вивченні природничо-математичних, економічних, суспільних і соціальних наук, мови й літератури та професійних дисциплін.

Аналіз досвіду використання учителями та викладачами кейс-методу на уроках математики дозволяє зробити висновок, що можна виділити наступні вимоги до створення кейсів (проблемних ситуацій):

- навчальна проблема повинна бути пов'язана з матеріалом, що вивчається;
- проблеми повинні мати пізнавальну значущість;
- проблемні запитання повинні спиратись на попередній досвід і знання учнів;
- основним своїм змістом проблема повинна давати напрям пізнавальному пошуку, вказувати напрямок до її рішення.

Основними етапами застосування кейс-методу на уроках математики є:

- представлення кейсу вчителем;
- індивідуальне вивчення кейсу кожним членом групи;
- розробка варіантів індивідуальних рішень;
- обговорення варіантів індивідуальних рішень в кожній підгрупі;
- підготовка до обговорення і дискусії.

Кейси можна представити в паперовому вигляді (надруковані: можуть містити графіки, таблиці, ілюстрації, діаграми), мультимедіа-кейс і відео-кейс (може містити фільм, відео чи аудіо-матеріали). При підготовці до уроку кейси бажано скласти в письмовій формі. На уроці прочитати дітям або роздати для самостійного вивчення. Кейси становлять основу бесіди класу під керівництвом учителя. Знайомство з кейсом може проходити власне на уроці або заздалегідь (як домашнє завдання).

Урок з використанням кейс-технології може мати таку структуру:

1. Підготовчий етап: педагог готує ситуацію, додаткові інформаційні матеріали, визначає місце заняття в системі предмета.
2. Ознайомлювальний етап: залучення учасників до живого обговорення реальної ситуації, введення в ситуацію, опис ситуації.
3. Виконання індивідуального завдання, пошук необхідного інформаційного матеріалу, глосарій.
4. Основний (аналітичний) етап.

Наприклад, до заняття «Відсоткові розрахунки. Формула складних відсотків» розроблений кейс підгрупи отримали завдання визначити в якому з банків міста Глухова є найвигіднішим відкриття депозиту в сумі 5 000 грн. терміном на 3 місяці? Методичний

супровід кейсу складався з інформації про депозити, про нарахування складних і простих відсотків, про нарахування відсотків в Ощадбанку, Аваль-банку та Приватбанку міста Глухова, про споживчий кредит, – спираючись на неї, вибрати найбільш вигідне вкладення депозиту в банку і обґрунтувати свій вибір. Як показує порівняльний аналіз змісту та методів навчання, методологічно кейс-метод принципово відрізняється від аналогічного змісту навчання, яке не використовує кейс-метод. Роль вчителя також суттєво відрізняється від традиційного: він передає свої повноваження учням, його керівна роль зводиться до мінімуму. Втручання вчителя в роботу учнів повинно бути обмеженими, воно зводиться лише до регулюючої функції, вчителю відводиться роль спостерігача.

При використанні кейс-методу оцінки в балах не виставляються, а лише оцінюється степінь участі учнів в роботі. Але є і проблеми із застосуванням кейс-методу: не кожний матеріал шкільного курсу математики може представити у вигляді кейсів.

Отже, можна зробити висновок, що використання кейс-методу відкриває широкий простір, для творчості, самостійності, розвиває практично мислення, уміння аналізувати інформацію, формулювати і розв'язувати проблеми, а також формує життєві компетентності. Застосування учителями кейс-методу для навчання старшокласників в умовах запровадження 12-річного навчання та створення професійної старшої школи формує особистісні якості: працьовитість, креативність, здатності до конкурентоспроможності, готовність взяти на себе відповідальності за результати власного аналізу ситуації і за роботу всієї групи, впевненість в собі, комунікативну культуру, формує соціально активну і життєво компетентну особистість, здатну до саморозвитку, самовдосконаленню і самореалізації.

Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти. Подальшого вивчення потребує теоретична і методична підтримка впровадження кейс-технологій в профільній школі.

Література:

1. Михайлова Е.А. Кейс и кейс-метод / Е.А. Михайлова. – М. : Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 1999. – 136 с.
2. Наумова М. Использование метода case-study в преподавании экономических дисциплин в высших учебных заведениях [Электронный ресурс] / М. Наумова, Л. Гладкова. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2012_8_2Z9.pdf.
3. Пехота О.М. Освітні технології: [навчально-методичний посібник] / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін. – К. : А.С.К., 2004. – 236 с.
4. Пометун О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2004. – 364 с.
5. Сікора Я.Б. Кейс-технології при вивченні «Методів оптимізації» / Я.Б. Сікора // Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи: матер. II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присв. 95-річчю Херсонського держ. ун-ту. – С. 244-248.
6. Ситуаційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marketing.spb.ru>

Сирота Тетяна Борисівна,

викладач математики

Державного ПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти»

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИКИ

Розвиток молодого інформаційного суспільства пропорційно залежить від творчих зусиль особистості, від тих можливостей і здібностей, якими вона володіє. Сьогодні особливої актуальності набуває дистанційна форма навчання, яка демонструє свої переваги над іншими формами завдяки значно вищій інформативності, доступності, гнучкості, зручності, модульності, інтерактивності. Вона також потребує менше часу та енергії для засвоєння знань, є значно мобільнішою та комфортнішою, ніж інші форми навчання [1, с.24].

Дистанційне навчання є безумовно актуальним напрямком розвитку освіти, зокрема у тих випадках, коли традиційне навчання ускладнене або й неможливе. Йдеться про соціальну, педагогічну, морально-психологічну та навчально-консультаційну підтримку учнів, які з певних причин змушені протягом тривалого часу перебувати за межами традиційних загальноосвітніх навчальних закладів. Крім того, дистанційне навчання може ефективно використовуватись як допоміжний засіб при роботі з обдарованими учнями, а також з учнями, що потребують додаткових пояснень. Така форма навчання стає особливо актуальною в період карантину або інших перешкод стосовно перебування учнів та викладача в одному місці [5, с.168].

Мета дослідження:

- проаналізувати елементи технології дистанційного навчання;
- виявити методичні та дидактичні особливості дистанційної освіти;
- визначити вимоги до процесу дистанційного навчання;
- обґрунтувати актуальність впровадження технології дистанційного навчання при викладанні математики у системі середньої загальної освіти.

На думку педагогів-практиків ефективним засобом використання елементів дистанційного навчання для організації навчального процесу є учительський веб-сайт.

Вчительський сайт – сучасний і доступний засіб представлення інформації. Це робить його привабливою формою представлення навчальних матеріалів, якими можна користуватися в локальній мережі або Інтернеті. При створенні нового Інтернет-ресурсу головним завданням є підвищення пізнавальної активності учнів і, як наслідок, підвищення ефективності навчання [6, с.453]. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- створити новий ресурс максимально професійно;
- представити матеріали, актуальні для учнів;
- оформити інформацію у вигляді, максимально зручному для сприйняття;
- зробити всю розміщену на сайті інформацію особистісно забарвленою, авторською.

Сайт дає можливість учням та їх батькам вчасно та у зручний спосіб отримати наступну корисну інформацію:

- зміст навчального матеріалу з математики, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів і критерії оцінювання їх навчальних досягнень;

- домашні завдання для учнів, які були відсутні на уроці;
- тренувальні варіанти самостійних і контрольних робіт, тестових завдань для якісної підготовки до тематичного оцінювання;
- презентації до уроків;
- додаткові підручники в електронному вигляді, довідкову літературу, адреси корисних сайтів.

Як показує досвід, для здійснення контролю та самоконтролю, не менш важливим є використання інтерактивних тестів. Самоконтроль допомагає учневі самостійно розібратися в тому, як він оволодів знаннями, перевірити правильність виконання вправ шляхом зворотних дій, оцінити виконані вправи, задачі тощо. Самоперевірка сприяє стимулюванню учіння, більш повному сприйманню навчального матеріалу, викликає потребу в його глибокому осмисленні

Інтерактивний тест для самоконтролю знань учнів можна розробити за допомогою Інтернет-сервісу «Майстер-тест». Майстер-Тест – це безкоштовний і досить зручний освітній Інтернет-сервіс, що дозволяє створювати педагогічні тести[7]. Також учням пропонуємо звернутися до безкоштовного он-лайн тестування <http://onlinetestpad.com/ua>.

Важливе місце в організації навчального процесу на уроках математики займає інформаційна та комунікативна складова навчання, зокрема консультації із застосуванням засобів інформаційних технологій.

Електронна пошта дає змогу учню листуватися з викладачем, ставити запитання й одержувати на них відповіді, обговорювати поточні проблеми й організаційні моменти, передавати будь-які файли: текст, графіка, звук і відео (прикріплені файли) [2,с.704]. Для реалізації режиму електронної пошти робоче місце користувачів повинно бути оснащене апаратно-програмними засобами: комп'ютером, принтером, модемом, монітором, клавіатурою, маніпулятором миша та відповідним програмним забезпеченням. Доцільно також використання електронної пошти для проведення електронної лекції, коли навчаються за допомогою електронної пошти пересилаються текст лекції в електронному вигляді, витримки з рекомендованої літератури тощо, а потім проводяться консультації по електронній пошті.

Проблеми в організації дистанційного навчання можуть виникати під час доступу до електронних адрес учнів, а також можливості неперервного спілкування (учні часто змінюють свої адреси, забувають паролі, переходячи на інші логіни і т. д.). Тому сумісно з учнями необхідно створити базу даних адрес електронних скриньок.

Skype дозволяє організовувати аудіовізуальні конференції між користувачами мережі Інтернет. Де б не знаходився співбесідник, викладач завжди можете зв'язатися з ним через **Skype** з легкістю звичайного телефонного дзвінка, який абсолютно безкоштовний. Крім голосового зв'язку **Skype** дозволяє обмінюватися миттєвими текстовими повідомленнями, а за наявності веб-камери програма перетворюється на справжній відеотелефон, що робить її унікальною в секторі безкоштовного програмного забезпечення. Для зручності та економії часу необхідно розробити графік спілкування через **Skype**.

Форум – це популярний вид колективного спілкування в Інтернеті. Його можна використовувати для організації діалогу учень-учень, учень-викладач поза уроком. Таке

інтерактивне спілкування додає процесу навчання нових фарб, дозволяє вирішити багато проблем. По-перше, учень на форумі вчиться коротко та зрозуміло викладати свою проблему. Уміння виділити свою проблему та грамотно сформулювати своє запитання – це важлива навичка сучасної людини, яка живе в інформаційному просторі. Також форум вчить відповідати на запитання, зрозуміло пояснювати складний матеріал. По-друге, використання форуму позбавляє вчителя від багаторазового пояснення складних моментів у практичній, домашній роботі. По-третє, працюючи над загальним проектом, учні одержують засіб для спілкування, для обговорення разом з учителем проблем і можливих шляхів їх вирішення.

Для організації роботи в такому режимі варто запропонувати учням набір тем для обговорення (наприклад: консультації з теми для самостійного опрацювання, консультації до контрольної роботи) [3, с.17].

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через Інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіовідеочат. Найбільш поширений текстовий чат. Відеоконференція – це конференція реального часу в «on-line» режимі. Вона проводиться у визначений день і в призначений час. Обговорення й прийняття рішень, дискусії, захист проектів відбуваються у режимі реального часу [4, с. 88].

Ефективним засобом в системі роботи учителя є створення **електронного журналу**, як засобу дистанційного контролю за успішністю учнів.

Переваги електронної форми обліку успішності учнів полягає у наступному:

- всебічний поточний контроль та динамічне спостереження в будь-який момент навчання;
- можливість здійснення контролю за успішністю та формування групи ризику для запобігання незадовільного результату з предмету;
- забезпечення прозорої системи оцінювання учнів;
- наочне формування мотивації учасників навчально-виховного процесу;
- економія часу викладача та запобігання помилок під час підрахунку інтегративної оцінки, що сприяє диференційованому підходу при оцінюванні;
- можливість швидкої обробки результатів та своєчасного інформування учнів, адміністрації;
- вся інформація у зручному вигляді виявляється доступною у будь-який час.

Для зручності користувачів інформація, яка заноситься до журналу, відображається на вчительському сайті.

Висновки. Як показало проведене дослідження та власний досвід, використання елементів дистанційного навчання є результативним, доцільним та ефективним.

По-перше, дистанційне навчання сприяє поширенню інформаційно-комунікаційних технологій, використанню їх засобів (SMART-дошка, навчальні CD-диски, мультимедійне програмно-методичне забезпечення, використання аудіо-, відеоматеріалів, телевізійних навчальних програм, Інтернету).

По-друге, процес введення дистанційних елементів дозволяє:

- економити час учня і викладача;
- вносить елементи новизни у процес навчання для учнів і викладача, дозволяє учневі

відчутти самостійність і разом з тим відповідальність, що підвищує його мотивацію до навчання;

– бути в деякій мірі готовим прийняти дистанційне навчання в цілому, так як учень має право обрати цю форму навчання;

– розвивати в учнів навички до безперервної освіти і підвищення кваліфікації у майбутній професійній кар'єрі.

По-третє, використання дистанційного навчання під час організації навчального процесу сприятливо позначається і на особистому розвитку учителя та учня, підвищуючи рівень самоорганізації і відповідальності, удосконалюючи рівень комп'ютерної грамотності.

Таким чином, саме доцільне використання цифрових технологій формує прогресивну парадигму викладацької діяльності під час дистанційної форми навчання, що забезпечує формування освітнього потенціалу учнівської молоді з високою результативністю та рівним доступом до якісної освіти, яка відповідає вимогам ХХІ ст.

Література:

1. Башева Е.І. (и другие) Образовательные модели и технологии работы с одаренными детьми / Е.І. Башева.–Красноярск: ККИПКППО, 2011. – 24 ст.

2. Браткевич В.В. та ін. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. О.І. Пушкаря. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 704с.

3. Лісовий О.В. Організація очно-дистанційного навчання: метод. посіб. / О.В. Лісовий, І.А. Бородчук та ін. – К. :ТОВ «Інформаційні системи», 2010. – 82с.

4. Олексієвець Д. Дистанційне навчання: переваги та недоліки / Д. Олексієвець // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2013. – №3. – С. 88-90.

5. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти / Ю.М. Рашкевич. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168с.

6. Соловьєва Л.Ф. Компьютерные технологии для преподавателя / Л.Ф. Соловьєва. – С.Пб. : БХВ-Петербург, 2008. – 453с.

Ситник Ганна Пилипівна

викладач-методист математики

Конотопське медичне училище – КЗ Сумської обласної ради

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИКИ

На даний час основною метою освіти стає перехід до компетентнісної моделі освіти. Студентів потрібно «навчити вчитися», тобто навчити вирішувати проблеми у сфері навчальної діяльності, зокрема визначати цілі пізнавальної діяльності, вибирати необхідні джерела інформації, знаходити оптимальні способи досягти поставленої мети, оцінювати отримані результати, організувати свою діяльність, співпрацювати з іншими студентами. Усього цього можна досягти шляхом упровадження інноваційних технологій. А. Дістервег говорив: «Учитель повинен свідомо йти в ногу з сучасністю, проймається й надихатися силами, які пробудилися в ній».

На думку вітчизняних педагогів-практиків, інноваційні педагогічні технології як процес – це цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний

навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [4, с.25]. Як показує досвід, при викладанні математики можна використовувати такі технології: інформаційно-комунікативні, інтерактивні, групові (колективні), мультимедійні, мережеві, ігрові та індивідуалізації процесу навчання[1, с.215]. Використання нових технологій у навчальному процесі призводить до розвитку нових педагогічних методів і прийомів, зміни стилю роботи викладачів, структурних змін у педагогічній системі роботи викладача.

У процесі реалізації завдань даного дослідження, можна відзначити, що досить ефективним є використання інформаційно-комунікативних технологій, які роблять процес навчання цікавим та сучасним, а за рахунок використання мультимедійних можливостей сучасних комп'ютерів – робить його захопливим і яскравим. Завдяки використанню комп'ютерних технологій у викладача з'явилася можливість здійснювати самостійну навчально-дослідну діяльність студентів (моделювання, метод проектів, розробка презентацій, публікацій тощо), розвиваючи тим самим у їх творчу активність.

Інтерактивне навчання – одна з технологій інноваційного процесу, що дає можливість активізувати студентів, підтримувати інтерес до вивчення математики, розвивати творчий потенціал, який є у кожної людини. Вітчизняні науковці відзначають, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки через постійний, активний обмін знаннями, ідеями, думками всіх студентів і викладача [2, с. 56]. Головними в процесі навчання є зв'язки між студентами, їх взаємодія та співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу, при цьому кожен робить свій індивідуальний внесок у загальну справу, студенти беруть на себе спільну відповідальність за результати навчання.

Для того, щоб студенти вчилися з цікавістю, активно навчаючи один одного, на своїх заняттях у своїй роботі використовую групові форми роботи. Мета технології групового навчання – створити умови для розвитку пізнавальної самостійності студентів, їх комунікативних умінь та інтелектуальних здібностей за допомогою взаємодії в процесі виконання групового завдання для самостійної роботи.

Працюючи в групі, сильні студенти краще розкривають свої можливості при розв'язанні різномірних завдань, організаторські здібності. Поруч з цим слабші відчувають підтримку одногрупників, вільніше і впевненіше почуваються, включаються до роботи всієї групи. Для покращення засвоєння матеріалу і його практичного застосування як різновид роботи в групах використовую парну взаємодопомогу типу «сильний допоможе слабшому».

Зазвичай, використовую цей спосіб під час тренінгових вправ, які проходять під гаслом «Навчаючи інших – вчусь сам». Студенти групами по 2-4 особи відпрацьовують уміння застосовувати знання на практиці (диференціювання та інтегрування функцій, розв'язування рівнянь та нерівностей), консультантами виступають як викладач, так і сильні студенти.

Груповий спосіб також використовую і при складанні та розв'язуванні задач медичного змісту за відомими даними. Кожна група отримує свою умову, а потім один представник від групи розв'язує її біля дошки за жеребкуванням. Іноді студенти отримують однакові умови, що створює умови для проведення дебатів.

Так, при вивченні теми «Функції та її властивості» студентам медичного коледжу пропонується завдання скласти та розв'язати задачі з практичним змістом. Наприклад

учням пропоную скласти задачі за такими даними: за одну хвилину доросла людина робить у середньому 16 вдихів (видихів) і щоразу через її легені проходить приблизно 0,5 л повітря (1 л повітря важить 1,3 кг), або відомо, що масу тіла дитини на I півріччі життя можна визначити за формулою:

$M=t+800n$, де t – маса тіла дитини при народженні у кг, 800г. – середній щомісячний приріст маси дитини протягом I півріччя, n – кількість місяців немовляти.

Саме такі завдання сприяють виробленню вмінь застосовувати знання до розв'язування практичних і прикладних задач, оволодінню математичними методами, що забезпечить успішне вивчення клінічних дисциплін.

Зараз набуває популярності метод кооперативних груп, при використанні якого можна здійснювати міждисциплінарні зв'язки з багатьма дисциплінами. Склоперувавшись з викладачем анатомії, ми провели спільне засідання гуртків з математики та анатомії «Геометрія людського організму» з метою показати взаємозв'язок між науками та їх важливість для майбутнього фахівця.

Чотири групи студентів 1-х, 2-х курсів фельдшерського відділення презентували результати дослідницьких проектів з тем: «Геометричні тіла навколо нас», «Органи людини, що мають форми геометричних фігур», «Органи людини, що мають форми геометричних тіл». Щоб перевірити уважність слухачів, провели змагання «Хто швидше», «Художники», «Від А до Я», «Чорна скринька» та психологічний тренінг, а для емоційного насичення заходу студенти виконали авторські пісні про медицину та математику.

Вітчизняні та зарубіжні учені виділяють багато різноманітних технологій інтерактивної діяльності учнів, зокрема «мікрофон», «мозковий штурм», аналіз конкретних ситуацій або «кейс – метод» тощо. Багато з них досить ефективні у застосуванні, але іноді застосовую свій метод фронтального опитування – «відрекомендуй».

Наприклад, при вивченні теми «Показникова функція» (а це може бути будь-яка функція), пропоную написати ессе на тему «Функція: графік, властивості та моє бачення функції в майбутній професії». Студенти всі разом заздалегідь складають перелік властивостей та їх порядок. Зазначаю, що робота студентів буде оцінюватись за двома напрямками: мовленнєвим і науковим. Іноді застосовую ігровий елемент – «чарівне перо», яке перелітає від одного студента до іншого на півслові. Особливо швидко це трапляється, якщо студент нічого не знає, і перо починає «нудьгувати». Виступ аналізують та оцінюють самі студенти. Найчастіше наприкінці, підбиваючи підсумки студентських виступів, зазначаю, що студенти не вміють слухати один одного, не слідкують за ходом розповіді, порушують логіку викладення матеріалу, бо розповідають не те, що потрібно, а те, що знають. А для майбутнього медика вміння вислухати й почути хворого є, однією з, найважливіших рис.

Впровадження елементів інтерактивного навчання на заняттях з математики, на мою думку має такі переваги, як концентрація постійної уваги студентів; краще і доступніше засвоєння програмного матеріалу, що вивчається, навчання умінню слухати інших, формуванню логічного мислення та колективній відповідальності за кінцевий результат.

Інтерактивні технології навчання включають також форми ситуативного моделювання, такі як навчання у грі (метод ділової гри), імітаційні, рольові ігри, ігри-інсценізації, психодрами, соціо драми, форм – театр, дискусію, дебати, семінар – дискусію, «круглі столи»

тощо.

Наприклад, при проведенні відкритого заняття з теми «Відсоткові розрахунки» оптимально поєднуються різноманітні форми сучасних інтерактивних технологій, такі як проблемні питання і ситуативні завдання, рольові ігри і пошуково-дослідницька робота, робота в групах і консультація студентів, робота з історичною літературою та розв'язування задач медичного змісту, декламування віршів тощо.

Досвід моєї роботи показує, що активізації розумової діяльності студентів сприяє самостійна робота з вивчення певних тем і складання запитань, на які в тексті немає прямої відповіді, що змушує вдумливо читати текст, осмислювати його та аргументовано відстоювати свою думку. Так при вивченні теми «Графічне подання інформації про вибірки» студенти самостійно вивчають за підручником: як будується полігон частот і гістограма; що означають ці терміни; у яких випадках доцільно використовувати гістограму, а в яких полігон частот.

Велика увага в системі роботи учителя має приділятися позаурочним заходам, які сприяють підтримуванию інтересу студентів до вивчення предмету, дають можливість розкритися творчому потенціалу кожного, подивитись на математику іншими очима. Велика роль у цьому напрямку належить роботі гуртка «МТГ», який плідно працює медичному коледжі протягом багатьох років. Членами гуртка розроблені і проведені численні позаурочні заходи: конференції «Україна понад усе» (Про видатних математиків України), «Математика та здоров'я» та спільні заходи з членами гуртка анатомії «Симетрія людського організму», «Людина в минулому, сьогодні та завтра» тощо.

Вважаю, що важливе значення для становлення конкурентоздатного фахівця має пошуково-дослідницька робота. Зрозуміло, що ми із студентами не «відкриваємо Америки», але певні цікаві висновки робимо, бо, як відомо: «хто шукає, той завжди знайде». Таким чином студенти досліджували матеріал з тем «Піраміди України» та «Піраміда харчування». Дуже несподіваною і одночасно цікавою для студентів була тема «Математика у творах українських поетів». Наприклад, у Л. Костенко є такі рядки:

«Із найдрібніших зоряних крихт
Вища математика світу!
З суми безконечно малих
Виникає безконечно велике».

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновки, що сучасні технології інтерактивного навчання дозволяють активізувати студентів, дають можливість кожному студентові проявити свої здібності, навчитися самому здобувати знання, а не чекати, коли викладач донесе до нього якусь інформацію. Форм інтерактивного навчання існує багато, яку із них обрати – вирішує сам викладач, враховуючи ряд обставин: склад групи, емоційний настрій, об'єм і складність матеріалу, що вивчається. Саме в цьому і полягає професіоналізм викладача.

Адже «Викладання – мистецтво. Як художник, музикант зазнає мук творчості і найвищої насолоди в процесі своєї праці, так і вчитель мучиться, якщо йому не вдається спаяти роботу класу, поставити на певні рейки, заразити дітей своїм інтересом до справи. Звичайно, вчитель тоді тільки може досягти дружної колективної роботи класу, якщо він любить і знає

свій предмет» (Сухомлинський В.О.).

Література:

1. Андреева В.М. Урок математики в сучасних технологіях: настільна книга педагога / Укл. В.М. Андреева, В.В. Григораш. – К. : Вид. центр «Академія», 2006. – 352 с.
2. Вірста С. Інноваційне навчання: метод проектів. Нові технології / С. Вірста. – К., 2007. – Вип. 50. – С. 52-58.
3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання як засіб організації навчання / І. Гейко. – К. : Вид. центр «Академія», 2012. – 74 с.
4. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології як процес / І. Дичківська // Математика. – № 30. – 2007. – С. 24-29.
5. Маркова І.С. Урок математики в сучасних технологіях / І.С. Маркова // Математика в школах України – Х. : Основа, 2007. – № 9 (58).– С. 19-24.

Собко Валентина Олексіївна,

к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. О. Довженка

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ЗМІСОВОЇ ЛІНІЇ У ПОЧАТКОВОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Сучасне суспільство потребує кваліфікованих кадрів, що вільно володіють своєю професією, готові до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. У Педагогічній Конституції Європи зазначається, що центром педагогічної освіти та різних форм підготовки педагога у її рамках є формування особистості вчителя – людини високого рівня освіти, загальнокультурної підготовки, високих духовних і моральних якостей, здатного до навчання та виховання дітей, молоді та студентів відповідно до вимог ХХІ століття [4].

Важливим складником професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів є підготовка його до реалізації соціокультурної змістової лінії у процесі навчання молодших школярів української мови, оскільки загальний зміст освіти у 1-4 класах, визначений у Державному стандарті початкової загальної освіти, ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах полікультурності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави [1].

У пояснювальній записці до програми для загальноосвітніх навчальних закладів (1-4 класи) зазначено, що навчання української мови має бути спрямовано на формування *соціокультурної* компетентності, яка охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання [3]. Тому підготовку вчителя у процесі викладання методики навчання української мови здійснюємо у таких напрямках:

- формування у майбутніх спеціалістів умінь, необхідних для вирішення питань навчання, виховання і розвитку молодших школярів на засадах компетентнісного підходу;
- розвиток загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури;
- озброєння студентів прийомами підвищення виховного впливу мови як навчального предмета на особистість учня;

- засвоєння студентами складників соціокультурної компетентності (соціальний і загальнокультурний), визначених у методичній літературі;

- опанування методики реалізації виховних цілей уроків української мови шляхом використання текстів різної тематики: сім'я, школа, громадські місця, рідний край, батьківщина[2; 3; 5].

Дослідження проблеми дало можливість визначити, що у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі лінгвометодичної підготовки необхідно враховувати принципи національного виховання, зокрема: *народність, культуровідповідність* виховання, *гуманізація* виховання, *етнізація* виховного процесу.

Підготовку студентів до формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів у початковій мовній освіті здійснюємо на навчальних заняттях, у процесі організації самостійної роботи, практичної підготовки і в науково-дослідній роботі.

Роботу розпочинаємо з визначення змісту соціокультурної змістової лінії, що охоплює: державну символіку України; особливості української національної культури; малі фольклорні форми; соціальні ролі; формули національного мовленнєвого етикету; етикетні правила спілкування. На заняттях студенти відпрацьовують уміння формулювати виховні цілі уроків української мови, висвітлюють методику роботи з текстами означеної тематики з урахуванням вікових особливостей і потреб учнів відповідного класу.

Значну увагу приділяємо добору засобів, методів, прийомів роботи, системи вправ та завдань для формування соціокультурної компетентності, моделюванню уроків української мови, фрагментів уроків, на яких здійснюється реалізація соціокультурної змістової лінії, розробленню студентами виховних бесід, підготовці і презентації проектів патріотичного змісту, тематичних уроків і позанавчальних заходів з української мови і літературного читання.

На основі вивчення актуальних проблем формування загальної культури особистості студенти готують інформаційні повідомлення на практичні і лабораторні заняття, реферати, доповіді на науково-практичні заходи, публікації у збірниках наукових праць.

Така діяльність, як показало наше дослідження, сприяє піднесенню рівня сформованості соціокультурного складника професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С. 1-9.
2. Методика навчання української мови: програма навчальної дисципліни. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 36 с.
3. Навчальні програми. 3 клас : методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 н.р. з коментарем провідних фахівців. – Х. : Вид-во «Ранок», 2016. – 208 с.
4. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 111-116. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17.
5. Пономарьова К.І. Соціокультурна складова у змісті початкового курсу української мови / К. І. Пономарьова // Початкова школа. – 2011. – № 5. – С. 9-13.

Судніцина Людмила Миколаївна,
учитель біології Лебединської спеціалізованої школи I-III ст. № 7
Лебединської міської ради Сумської області

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ САМОРОЗВИТКУ І САМООСВІТИ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю та критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Створення й використання високих технологій, підвищення рівня інтелектуального розвитку нації, конкурентоспроможність виробництва в ринкових умовах, нові вимоги до працевлаштування вимагають зміщення пріоритетів у напрямі переходу від знаннєвої до компетентнісної освіти. Це знайшло відображення в провідних освітянських документах. Зокрема, в Концепції загальної середньої освіти зазначено: «Освіта XXI століття – це освіта для людини, її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання та вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [2, с. 1].

Загальнопедагогічні основи компетентнісного підходу розглядають українські та зарубіжні вчені: Н. Бібік, С. Бондар, І. Єрмаков, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, А. Хуторської, Т. Яценко, В. Краєвський, Л. Фрідман, М. Гарунов та інші. Проте питання практичної реалізації компетентнісного підходу на уроках біології, пошук технологій, методів та прийомів формування компетентної особистості потребує подальшої розробки.

У період реформування освітньої галузі в Україні перед педагогами першочерговим стало завдання навчити дітей вчитися, працювати, співіснувати. Сучасна освіта покликана «... створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості, формувати покоління здатне навчатися впродовж життя» («Національна доктрина розвитку освіти») [3, с. 1]. Школа покликана допомогти учням у формуванні ключових компетентностей, створити умови для розкриття потенціалу самостійності: самопізнання, саморозвитку, самооцінки, самоконтролю. Показник творчої самостійності учнів виявляється у здатності ставити перед собою цілі, знаходити способи і засоби їх досягнення шляхом самоосвіти, самовиховання і самоактуалізації.

На сьогоднішній день немає необхідності переконувати вчителів у важливості впровадження в педагогічну практику більш досконалих методик навчання, які забезпечують підвищення якості навчального процесу. У вирішенні проблеми якісної освіти значна роль відводиться формуванню в учнів умінь і навичок самостійного мислення та практичного застосування знань. Це важливо ще й з огляду на те, що які б знання і в якому б обсязі не отримували учні, вони мають тенденцію застарівати, відставати від потреб життя. Вихід із цієї проблеми – навчити учнів самостійно вчитися, набувати знань з різних джерел інформації самостійним шляхом, оволодіти якомога більшою різноманітністю видів і прийомів набуття самоосвітньої компетентності.

Самоосвітня компетентність особистості – це готовність і здатність особистості до самостійного, систематичного, цілеспрямованого пізнання дійсності, освоєння соціального досвіду людства, самореалізації, саморозвитку. Це інтегрована якість особистості, яка

ґрунтується на уміннях самоосвітньої діяльності та визначає готовність особистості до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення, самовибору, самореалізації впродовж життя з усвідомленням особистих і суспільних потреб. Це готовність і здатність особистості до самостійного розвитку, самостійного творення себе.

Серед ключових компетентностей, визначених українськими експертами з позиції формування самоосвітньої компетентності, особливої уваги заслуговують наукові підходи О. Я. Савченко щодо вміння вчитися як ключової компетентності загальної середньої освіти. Ключовою компетентністю «умінням учнів самостійно вчитися», вважає дослідниця, є «універсальне поняття, мета-вміння, бо в розвиненому вигляді воно інтегрує психолого-особистісні характеристики учня зі змістовою та процесуальною основою учіння» [4, с.85]. Розглядаючи навчальну діяльність, О. Я. Савченко обґрунтовує вміння учня вчитися так: «Сам визначає мету діяльності або приймає поставлену вчителем; проявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль; організовує свою працю для досягнення результату; відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання задачі; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми операції; усвідомлює свою діяльність і прагне її вдосконалити; має вміння й навички самоконтролю та самооцінки» [4, с. 118].

У структурі самоосвітньої компетентності вважаємо за доцільне виокремити такі компоненти:

- 1) мотиваційно-ціннісний (активність, прагнення, усвідомлена установка на самовдосконалення в інтелектуальній сфері);
- 2) організаційний (чітка побудова самоосвітньої діяльності, цілеспрямованість, сконцентрованість, самокерування, саморефлексія у пізнавальній діяльності);
- 3) процесуальний (самокерування рухом від пізнавальної мети до результату засобами самостійно організованої пізнавальної діяльності, функціональність знань, умінь, навичок, їх самостійне удосконалення);
- 4) інформаційний (здатність і готовність працювати з інформацією, інформаційними технологіями для потреб власної самоосвіти, самореалізації).

На думку А. Гіна [1], нова динамічна, інформаційна епоха вимагає від людини, високої напруги інтелектуальних і психічних сил. Прийоми педагогічної техніки А. Гіна спонукали нас до їх застосування (з певною модифікацією при викладанні біології) з метою формування компетентної діяльної особистості учня. Рівень самостійної роботи учнів для нас характеризується тим, що все більше число компонентів навчальної діяльності передається для самостійного здійснювання учневі (першими дидактично виправданими є завдання: передавати учневі для самостійного виконання самооцінку, далі – самоконтроль, потім – визначати способи й завдання навчальної роботи). У міру надбання таких навчальних прийомів учень стає все більш придатним до виконання самостійної роботи.

У будь-якій роботі потрібен настрій на певний вид праці, діяльності. Для цього існує процедура «входу» до уроку. Самі процедури можуть бути різноманітними – залежно від віку, особливостей класного колективу. Найкраще, коли вчитель починає урок з «налаштування». Наприклад, знайомство з планом уроку: напівжартівливе повідомлення теми і завдань уроку; музична фраза; інтелектуальна розминка – 2-3 нескладних питання на обмірковування.

Необхідно повідомити місце даного уроку в системі уроків з теми, яку вивчають. Після знайомства з темою і метою уроку буде доцільним формулювання учнями власних завдань на цей урок (як в усній, так і в письмовій формі). У такому випадку відповідальність за роботу на уроці бере на себе не лише вчитель, а й його учні.

Щодо мотивації навчальної діяльності учнів, то її простота, зрозумілість і привабливість спонукає учнів до виконання дій, спланованих учителем.

Добре відомо, що ніщо так не привертає увагу й не стимулює роботу, як цікаве. Як варіант – прийом «відтягнута відгадка». На початку уроку вчитель загадує загадку (чи повідомляє цікавий парадоксальний факт), відгадка до чого (ключ до розуміння) буде відкрита у процесі роботи над новим матеріалом. «Наступного уроку мова піде про добре відому вам рослину класу однодольних, – говорить вчитель. – Іван Грозний лікував цим печеним овочем набряк на нозі, його часто використовують при лікуванні застуди. Раніше його називали овочем бідняків. Що це за рослина?». Наступного уроку вчитель відкриє таємницю: ця рослина стала ще й героєм казки Д. Родарі (цибуля).

Прийом «фантастична добавка»: можна переносити навчальну ситуацію на фантастичну планету; змінити значення будь-якого параметру, котрий звичайно залишається постійним або має цілком певне значення; придумати фантастичну тварину чи рослину і розглядати її в реальному біоценозі.

Відомо, як посилює увагу, «інтригує» учнів необхідність знайти помилку. Варіантів такої діяльності декілька. Перший: пояснюючи матеріал, учитель навмисне припускається помилок, і учні заздалегідь попереджуються про це. Другий: учитель упевнено доводить невірну думку, гіпотезу. Завдання учнів – знайти контраргументи (така ситуація краще «спрацьовує» в старшій школі). Інший варіант – учень отримує текст (або, скажімо, розбір розв'язання задачі з навмисними помилками) і нехай «попрацює вчителем». Тексти можуть бути заздалегідь підготовлені іншими учнями, у тому числі старшими.

Повторення вивченого, як етап уроку, також має бути активним та розвиваючим. Компетентнісний підхід у його здійсненні полягає у відході від репродуктивної діяльності учня по застосуванню знань до застосування їх у нових, змінних умовах. Прикладом може бути повторення через прийом – складання учнем власного опорного конспекту. А далі – опорного конспекту до нового матеріалу. Зрозуміло, цей прийом можна використати у тих випадках, коли вчитель сам застосовує подібні конспекти і навчає користуватися ними учнів. Полегшеним варіантом прийому для учнів 5-6 класів, які ще погано розуміються на конспектах, можна рекомендувати складання розгорненого плану.

Ще один прийом – «повторення з контролем». Учні складають серію контрольних запитань до вивченого на уроці матеріалу. Потім одні учні ставлять питання, інші – за викликом учителя або учня, який поставив питання – відповідають на них (нами такий варіант апробований для учнів 6-11 класів). Діти намагаються навіть складати диференційовані запитання. Поступово учні привчаються до того, щоб система питань повністю охоплювала навчальний матеріал. Як варіант, учні працюють парами, відповідаючи на питання одне одного.

Завдання кожного вчителя під час викладання предмета полягає не лише у навчанні, а й у вихованні учнів та розвитку їх вміння спілкуватися, відстоювати власну життєву позицію,

тобто формувати активну й успішну особистість.

Дуже важливий етап уроку, якому ми, на жаль, не завжди приділяємо достатньої уваги – оцінювання. Оцінюємо ми не лише цифрами. Оцінюємо словами, інтонацією, рухом, мімікою... Головна мета оцінки – стимулювання пізнання. Людині потрібен Успіх. Ступінь успішності багато в чому визначає наше самопочуття, ставлення до світу, бажання працювати. Зробимо підйом по сходинках пізнання – і у нас будуть вдячні учні.

Здавалося б, усі завдання виконані, оцінки виставлені, урок закінчений. Але чи часто ми отримуємо зворотній зв'язок від учнів про нашу роботу на уроці: що сподобалося, а що ні? Що хотілося б повторити і на наступному уроці, хто себе почував впевнено, а хто пригнічено? Таким прийомом рефлексії на уроці може стати завершальна фраза «Сьогодні на уроці мені...», яку можна проговорити, можна й написати для вчителя. Головне на уроці – щоб учні не були його пасивними учасниками. Саморефлексія про реалізацію власної мети, поставленої на початку уроку, дає можливість учневі стати не лише об'єктом навчально-виховного процесу, а його активним суб'єктом.

Література:

1. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки : Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність : посібник для вчителя / А.О. Гін. – 13-е вид. – Х. : Вид. група «Основа», 2015. – 112 с.
2. Концепція загальної середньої освіти/12-річна школа // Інф. зб. МОН України. – 2002. – № 2.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука України : шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
5. Салівон Н. Формування ключових компетентностей учнів на уроках біології через використання сучасних інноваційних педтехнологій / Н. Салівон // Біологія. – 2011. – № 34-36. – С. 29-40.

Сьома Світлана Олексіївна,

к. пед. наук, методист, КЗ СОР – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

За сучасних умов провідною ідеєю реформування системи освіти держави є ідея створення оптимальних умов для гармонійного та всебічного розвитку особистості, перетворення освіти на дійовий чинник її розвитку. У цьому контексті важливого значення набувають заклади позашкільної освіти. Надання ними якісних освітніх послуг пред'являє принципово нові вимоги до особистості керівника гуртка як суб'єкта управління освітньо-виховним процесом. Визнання цього положення ініціює посилення уваги до особистості педагога позашкільного навчального закладу загалом, його педагогічних здібностей зокрема.

Результати досліджень українських учених О. Биковської, В. Вербицького, Р. Науменко, Г. Пустовіта, Т. Суцєнко та інших доводять, що успішність діяльності закладів позашкільної освіти залежить від того, наскільки їх педагогічні колективи складаються з творчих, обдарованих, компетентних у своїй справі особистостей, здатних зацікавити вихованців, учнів і слухачів видом своєї діяльності.

Як зазначає Т. Суцєнко, позашкільні навчальні заклади за своєю природою є більш демократичними й більш відкритими до життя, культури, природи, сфери соціальних дій, сім'ї, діалогу, для розвитку творчості дітей і захоплюючої діяльності [4, с.8]. Будучи

відкритою динамічною системою, в них постійно відбуваються зміни в мережі гуртків і контингенті вихованців. У таких закладах робота будується на основі вивчення запитів та інтересів дітей і їх батьків, задовольняється через організацію роботи різнопрофільних гуртків і творчих учнівських об'єднань за різними напрямками позашкільної освіти.

Специфіка діяльності педагога позашкільного навчального закладу характеризується тим, що його відносини з вихованцями неформальні, демократичні, основані на принципах добровільності, меншої регламентованості, взаємних симпатій і довіри. Це забезпечує оптимальні специфічні можливості для розвитку творчості вихованців у дозвілльовій діяльності, ставить їх в позицію, яка сприяє особливо доброзичливим, емоційно насиченим, довірливим стосункам, емоційному благополуччю в колективі, задоволенню своєї діяльністю і взаєминам. [4, с.9]. Побудова розвивального середовища в позашкільному навчальному закладі потребує педагога, який би не виконував роль «постачальника готової інформації», а наставника, здатного прогнозувати й стимулювати творчий вияв дітей, збагачувати їх інтелектуально, оцінювати їх здібності, вчити не конкурувати, а співпрацювати [4, с.11].

Відтак, керівники гуртків мають бути високопрофесійними фахівцями своєї справи, любити дітей, бути природженими педагогами, наділеними професійно значущими особистісними якостями, соціально-психологічними рисами та педагогічними здібностями.

Зазначимо, що на сьогодні немає абсолютної одностайності щодо поняття «педагогічні здібності». Так, під цим поняттям розуміють сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості педагога, що відповідають вимогам педагогічної діяльності та визначають успіх в оволодінні цією діяльністю [1, с. 43]; індивідуальні стійкі властивості особистості, що полягають у специфічній чутливості до об'єкта, засобів, умов педагогічної праці і створенні продуктивних моделей формування шуканих якостей в особистості вихованця [1, с. 46]; низку якостей, що стосуються різних граней особистості педагога, що є умовами успішного виконання педагогічної діяльності [2, с. 79]; психічні властивості особистості педагога, що забезпечують високу результативність виконання професійної діяльності [1, с.54].

Як уже відмічалось, педагогічна діяльність керівника гуртка закладу позашкільної освіти за своєю сутністю є багатофункціональною і різноманітною, що, в свою чергу, потребує від нього володіння широким спектром педагогічних здібностей. На основі класифікації індивідуальних стійких властивостей особистості, розробленою Н. Кузьміною, схарактеризуємо основні педагогічні здібності, якими має володіти педагог системи позашкільної освіти.

У структурі педагогічних здібностей педагога позашкільного навчального закладу будемо виокремлювати: дидактичні, академічні, перцептивні, мовні, організаторські, комунікативні та прогностичні здібності.

Дидактичні здібності – це здібності передавати вихованцям навчальний матеріал, роблячи його доступним, підносити їм проблему ясно і зрозуміло, викликати інтерес до того, що вивчається, збуджувати у них активну самостійну думку. Педагог з дидактичними здібностями уміє у разі потреби відповідним чином реконструювати, адаптувати навчальний матеріал, робити важке легким, складне – простим, незрозуміле – ясным і зрозумілим.

Академічні здібності – це здібності до відповідної галузі науки. Здібний педагог знає

предмет не лише в об'ємі навчальної програми, а значно ширше і глибше, постійно стежить за відкриттями у цій галузі, абсолютно вільно володіє матеріалом, виявляє до нього цікавість.

Перцептивні здібності – це здібності проникати у внутрішній світ дитини, психологічна спостережливність пов'язана з тонким розумінням особистості вихованця та його тимчасових психологічних станів. Р. Науменко вказує на те, що позашкільна освіта, як соціальний інститут, вимагає від педагога системного вивчення дитини у форматі просування її в межах обраної індивідуальної освітньої програми [3, с.3]

Мовні здібності – це здатність чітко та ясно виражати думки і почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки, це одна з найважливіших здібностей професії керівника гуртків, оскільки передача інформації від педагога до вихованця носить в основному словесний характер.

Організаторські здібності – здібності організовувати колектив, а також правильно організувати свою власну діяльність. Організація власної діяльності припускає вміння правильно планувати роботу і самому контролювати її.

Комунікативні здібності – це здібності до спілкування з вихованцями, уміння знайти до них правильний підхід, встановити з ними доцільні з педагогічної точки зору відношення, наявність педагогічного такту.

Прогностичні здібності або педагогічна уява – це спеціальна здатність, що виражається в передбаченні наслідків своїх дій, у виховному проектуванні особистості вихованця, пов'язана з уявленням про те, що з вихованця вийде надалі, уміння прогнозувати розвиток тих або інших подій [1, с.185].

Отже, керівник гуртка за родом своєї професійної діяльності повинен володіти сукупністю універсальних якостей, зокрема мати здібності організатора, оратора, аналітика, психолога, розуміти логіку побудови педагогічного процесу й виховання, бути висококомпетентним фахівцем у своїй галузі та ерудитом в інших галузях знань.

Сучасні вимоги до педагога закладу позашкільної освіти крім володіння педагогічними здібностями обумовлюють наявність у нього і певної сукупності психолого-педагогічних і спеціальних умінь, зокрема аналітичних, прогностичних і проектних.

Література:

1. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 2010. – 340 с.
2. Левитов Н.Д. Способности и интересы / Н.Д. Левитов. – М.: АПН РСФСР, 1962 – 249 с.
3. Науменко Р.А. Кадрове забезпечення позашкільної освіти в Україні: проблеми та шляхи удосконалення / Р.А. Науменко. // [Електронний ресурс] : матер. Інституту обдарованої дитини. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10nrazpo.pdf>.
4. Сущенко Т.І. Наукове обґрунтування загальної моделі позашкільного педагогічного процесу / Т.І. Сущенко // Позашкілля Запоріжжя : інф.-метод. журнал. – 2011. - № 1. – С.6-16.

Теплухіна Надія Олександрівна,
учитель англійської мови
Сумської гімназії №1

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Проблема підготовки педагогічних кадрів нової генерації в контексті гуманізації і демократизації освіти в Україні постає сьогодні особливо гостро й пов'язана з тенденціями розвитку світового співтовариства. Це у повній мірі стосується питання підготовки вчителів іноземних мов. Поступове перетворення України в більш відкрите суспільство стало стимулювати широкий розвиток міжнародного співтовариства. Це, в свою чергу, вплинуло на соціальний статус іноземної мови як навчального предмета й поклато ще більшу відповідальність на професійну компетентність учителя іноземних мов. Крім того, розповсюдження нових інформаційних технологій, серед яких важливе місце посідають комп'ютерні мережі, можливість виходу в Інтернет висувають особливі вимоги до підготовки вчителя іноземних мов, пов'язуючи його імідж з професіоналом інноваційного типу.

Аналіз сучасних підходів. Сьогодні досить часто якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя розглядається через поняття «професійна компетентність». В теорії педагогічної освіти воно використовується паралельно з такими поняттями як «професіоналізм» та «педагогічна майстерність». Взагалі, характеризуючи одну й ту ж проблему, означені педагогічні категорії мають особливі змістові відтінки й вживаються в різних контекстах.

Розглядаючи поняття «професіоналізм», необхідно зазначити, що воно має декілька значень:

- це заняття чим-небудь як професією;
- ступінь майстерності;
- оволодіння основами й глибинами будь-якої професії.

У довідковій літературі професіоналізм визначається, як «набута під час навчальної та практичної діяльності здатність до компетентного виконання трудових функцій; рівень майстерності та вправності у певному виді занять, відповідний рівню складності виконуваних завдань» [5, с. 325]. У сучасній психолого-педагогічній літературі з проблеми професійної компетентності вчителя існують різні точки зору. Частіше за все дослідники визначають компетентність, як одну із сходинок професіоналізму, тобто як систему знань, умінь, навичок, способів діяльності, психологічних якостей, необхідних вчителю для здійснення педагогічної діяльності, виділяючи в структурі компетентності певний склад компонентів. Ряд дослідників визначає професійну компетентність тільки через систему знань, умінь і навичок без урахування мотиваційно-потребної сфери особистості вчителя (В. Адольф, А. Вербицький, М. Кабардов, І. Котов, Н. Кузьміна). Декілька ширше розглядають професійну компетентність Т. Враже, І. Зязюн, В. Кричевський, А. Маркова, В. Радул. Так, Т. Браже вказує на те, що професійна компетентність людей, що працюють в системі «людина-людина» визначається не тільки базовими знаннями й вміннями, а й ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, усвідомленням самого себе у світі та світа навколо себе, стилем взаємодії з

людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу. У професії вчителя сфокусовано володіння методикою викладання предмета, здатність розуміти й впливати на духовний світ своїх вихованців, повага до них, професійно-значущі особистісні якості [1, с. 29; 2, с. 92].

Тобто, професійно-компетентний учитель – це той, хто здатний здійснювати педагогічну діяльність, педагогічне спілкування на досить високому рівні, досягаючи позитивних результатів навчання й виховання школярів.

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови на сучасному етапі розвитку системи освіти.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи питання про професійну компетентність учителя іноземних мов правомірно сказати про те, що відрізняє саме цього вчителя – це сформована іншомовна комунікативна компетенція [3, с. 36].

На думку українських учених-лінгвістів, основними складовими компонентами галузі освіти «Іноземна мова» є три види компетенцій, розгалужених від поняття «комунікативна компетенція (іншомовна)», а саме: мовленнєва компетенція; мовна компетенція; соціокультурна компетенція [4, с. 108].

Такі види компетенцій, в свою чергу, також включають цілий ряд вмінь та навичок. Мовленнєва компетенція передбачає здатність сприймати й породжувати іншомовні тексти згідно з поставленим чи виниклим комунікативним завданням, яке включає ситуацію спілкування й комунікативний намір. Вона базується на чотирьох видах компетенції: в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. Отже, для формування мовленнєвої компетенції повинні бути сформовані мовленнєві вміння в чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

Для формування професійної компетентності студентам педагогічних вищих навчальних закладів необхідно усвідомлювати значущість своєї майбутньої професійної діяльності. Це сприятиме розвитку мотивації навчання, оволодінню основами педагогічної майстерності, професіоналізму, прагненню до професійної самоосвіти й самовдосконалення. Особливо актуальним це питання є для майбутніх вчителів іноземних мов.

Необхідним компонентом професійної компетентності вчителя є когнітивно-технологічний, до якого входять професійні знання, вміння, навички. Сучасному вчителеві також необхідно володіти широким спектром педагогічних технологій та педагогічним менеджментом.

Важливе значення в підготовці педагогічних кадрів у сучасних умовах набуває об'єднання фундаментальної освіти й глибокого, міцного засвоєння наукових основ професійної діяльності з практичним оволодінням нею на основі формування в майбутніх учителів практичних умінь та навичок. Так в наукових дослідженнях з'явився термін «педагогічні технології», який об'єднує в собі категорії «класичної» дидактики разом із самими сучасними методами та прийомами – індивідуалізації, гуманітаризації, оптимізації навчально-виховного процесу.

Завданнями педагогічних технологій у сфері навчання іноземних мов є: набуття міцних знань, умінь і навичок мови, яка вивчається; формування соціально-цінної поведінки; вміння оперувати технологічним інструментарієм; розвиток технологічного мислення; вміння

виконувати самоосвітню діяльність у сфері іноземних мов; вивчення технологічної дисциплінованості в навчанні та загальнокорисній праці.

Будь-яка педагогічна технологія, її розробка та використання вимагають творчої активності як з боку вчителя, так і з боку учня, тому що вчитель залучає учнів до творчої участі в розробці технологічного інструментарію, до організації технологічно чітких форм виховання та навчання.

Під час використання педагогічних технологій важливу роль відіграє особистість педагога, що й відрізняє поняття «методика» від поняття «педагогічна технологія». Якщо перше розкриває процедуру використання комплексу методів та прийомів навчання й виховання безстосовно до діяча, який її виконує, то педагогічна технологія передбачає додання до неї особистості педагога в усьому різноманітті її прояву. Ми вважаємо, що формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов повинно здійснюватися шляхом залучення до навчального процесу нових педагогічних технологій, таких як комунікативно орієнтоване, інтерактивне, кооперативне, модульне навчання.

У наш час освіти потрібен учитель не тільки добре обізнаний у своєму предметі, але й здатний створити умови, що сприятимуть розвитку та саморозвитку особистості дитини. Це веде до пошуку та засвоєння нових методів діяльності вчителя, який повинен будувати свою педагогічну діяльність, спираючись на науково-обґрунтовані процеси управління.

Ще однією умовою формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов є використання нових інформаційних технологій навчання на заняттях з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки.

Інформаційні технології пронизують всі сфери людської діяльності, і система освіти, як соціальна структура, також відчуває їхній вплив. Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, різних електронних пристроїв) породжує нові можливості для застосування комп'ютеру у навчальному процесі, що робить його більш ефективним, дає змогу раціонально використовувати навчальний час

У зв'язку з цим учитель, як учасник процесу інформатизації, повинен володіти всіма необхідними знаннями й вміннями при застосуванні нових інформаційних технологій в процесі навчання, вміти використовувати їх у своїй професійній діяльності. Це дозволить підняти процес навчання на якісно новий рівень, коли в школі будуть працювати інформаційно грамотні, високо компетентні вчителі, здатні ефективно організувати навчальний процес із врахуванням сучасних засобів комунікації.

Висновки. З метою формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов доцільно зробити такі узагальнення: по-перше, не тільки під час педагогічної практики і занять з психолого-педагогічних дисциплін, але й на уроках з професійної науково-предметної підготовки необхідно орієнтувати майбутніх учителів на самооцінку своєї педагогічної компетентності. Це викликане тим, що кожний вчитель має бачити власну діяльність не тільки «зсередини», а зробити її предметом спеціального аналізу. Виконання завдання формування у студентів повної структури навчальної діяльності дозволяє їм повною мірою усвідомити себе у професійній ролі, оцінити свої можливості, достоїнства й недоліки власної діяльності, свідомо формувати свою професійну компетентність.

По-друге, впровадження модульно-рейтингової системи навчання у вищих навчальних

зкладах допомагає диференціювати умови формування професійної компетентності в майбутніх учителів згідно з їх початковим рівнем, а також залежно від їхніх особистісно-психологічних особливостей.

По-третє, використання нових інформаційних технологій навчання на заняттях з дисциплін циклу професійної та практичної підготовки сприяє формуванню інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов, розвитку їхнього творчого потенціалу, комунікативних умінь, пізнавальної активності.

Вважаємо, що запропоновані форми роботи дають можливість на якісно новому рівні вирішувати проблему формування професійної компетентності в студентів педагогічних вищих навчальних закладів, майбутніх учителів іноземних мов.

Література:

1. Бігіч О.Б. Формування у студентів методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи / О.Б. Бігіч // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 27-31.
2. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т.Г. Браже // Педагогика. – 1999. – № 8. – С. 89-94.
3. Кабардов М.К. Типы языковых и коммуникативных способностей и компетенций / М.К. Кабардов, Е.В. Арцишевская // Вопросы психологии – 2003. – № 1. – С. 34-49.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К. : Ленвіт, 2007. – 320 с.
5. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 544 с.

Терещенко Ірина Іванівна,
учитель біології вищої категорії
Білопільської ЗОШ I-III ст. № 2 ім. С.М.Гордієнка
Білопільської районної ради Сумської області
ст. учитель, керівник районного методичного об'єднання вчителів біології

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасна школа в умовах реформування освіти потребує «нового» типу вчителя – такого, що творчо мислить, володіє сучасними методами й технологіями освіти, прийомами психолого-педагогічної діагностики, способами самостійного конструювання педагогічного процесу в умовах конкретної практичної діяльності, умінням прогнозувати свій кінцевий результат, тобто - професійно компетентного.

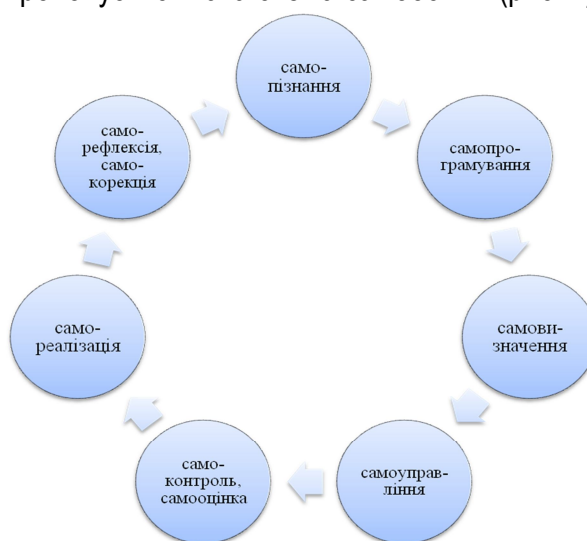
Поняття «професійна компетентність» не є сукупністю знань, умінь, тому що передбачає всі сторони діяльності: знаннєву, операційно-технологічну, ціннісно-мотиваційну тощо [1]. Одним словом, це – сумлінне виконання вчителем посадових обов'язків, що окреслені вимогами до кваліфікації, професіоналізму та продуктивності.

У Білопільському районі приділяється значна увага формуванню та підвищенню професійної компетентності вчителя біології. По-перше, так традиційно склалося, що біологи завжди попереду, і, по-друге, біологія, як предмет, є досить затребуваною учнями. Аналіз вибору учнями 11-х класів Білопільського району предметів ЗНО (2008-2016 рр.) засвідчив, що біологію обирає кожен другий. Популярним серед учнів району є Міжнародний природничий інтерактивний конкурс «Колосок». У осінньому етапі 2016 року участь у конкурсі

взяли учні всіх навчальних закладів. Майже половина учнів 8-11 класів щорічно беруть участь у I етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології.

Районне методичне об'єднання вчителів біології активізує участь педагогів у районних та окружних методичних заходах (семінарах-практикумах, конкурсах, виставках тощо); організовує їх самоосвітню діяльність. А все це і є етапами вдосконалення вчителями своєї професійної діяльності та розвитку власної професійної компетентності.

Детальніше про самоосвіту. На сьогодні, в умовах інформаційно-комунікаційних технологій, питання про інформаційний вакуум знято взагалі. Тож завдання районного методичного об'єднання вчителів біології – допомогти кожному з його членів впроваджувати ІКТ-технології у навчально-виховний процес. З метою підвищення професійної компетентності вчителя пропонується така схема самоосвіти (рис.1.)

Рис.1. Схема самоосвіти вчителів біології Білопільського району

Із метою відстеження розвитку професійної педагогічної майстерності кожному вчителю пропонується створити портфоліо. Форма останнього обирається самостійно. Проте спостерігається така тенденція: учителі з великим стажем роботи надають перевагу паперовому варіантові (паспорт компетенцій та кваліфікації), із меншим – електронному.

Перший вчителі формують за структурою (авт. Т. Макарова, В. Макаров) [2]: загальні відомості про вчителя; результати педагогічної діяльності; науково-методична діяльність; позаурочна зайнятість; навчально-матеріальна база; додатки. Стосовно другого то більшість вчителів уподобала таку структуру (авт. А. Данилюк) [2]: портрет; колектор; робочі матеріали; досягнення.

Таким чином, результати діяльності кожного вчителя біології відображені у такому собі «досьє успіхів», що розкриває здобутки педагога з підвищення власної професійної компетентності.

Література:

1. Бондар В. Управління формуванням професійної компетентності вчителя / В. Бондар // Освіта і управління. – 2006. – № 2. – С. 20-27.
2. Квадріціус Л. В. Професійна самоосвіта вчителя/ Л. В. Квадріціус // Управління школою. – 2006. – № 13. – С. 35-38.
3. Тевлін Б. Резерви підвищення професійної майстерності вчителів / Б. Тевлін // Завуч. – Шкільний світ. – 2004. – № 11. – С. 3-6.

Тимошенко Наталія Миколаївна,
викладач художньої культури
ДПТНЗ «Свеський професійний аграрний ліцей»

БЛОГ ВИКЛАДАЧА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСІБ НАВЧАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧНЯ

*Учитель повинен свідомо йти в ногу з сучасністю,
пройматися і надихатися силами, що пробудилися в ній.*

А. Дістервег

Сучасне суспільство потребує людей, які здатні конструктивно та системно мислити, швидко знаходити необхідну інформацію, готові взяти на себе відповідальність і прийняти адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних сферах життєдіяльності людини. А це означає, що сьогодні потрібні нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання людини – інноватора.

Одним із перспективних і результативних напрямків реалізації цього завдання є використання комп'ютерних мережних технологій або технологій взаємодії.

Зрозуміло, що без панування в освітній сфері духу творчості, постійного пошуку нових ідей, пошуку шляхів вирішення педагогічних проблем на основі залучення широкого кола педагогів виконати соціальне замовлення суспільства неможливо, тому проблема пошуку шляхів взаємодії у процесі використання викладачами інформаційних технологій нового покоління Web 2.0, коли відбувається взаємообмін, взаємозбагачення та саморозвиток їх особистості, на сьогоднішній день є надзвичайно актуальною проблемою.

Найдоступнішою і найпоширенішою службою Web 2.0 є блог – складова веб-ресурсів, яка знайшла застосування в освітянській сфері.

«Блог» – від англійського *bloging* (блогінг) – вхід у «світове, павутиння», в якому людина - автор веде і редагує свою колекцію записів. Блоги бувають – щоденникові, тематичні, клубні і проектні, з конкретною інтернет-адресою. Вони потребують оновлення, інтерактивного спілкування, діалогової складової, розраховані на відповідне коло відвідувачів і користувачів як в учнівських так і в педагогічних колах. Одним словом блог – це неофіційне, але живе середовище.

Особиста, хоча й віртуальна, сторінка в Інтернет – мережі має ряд переваг при використанні в навчальному процесі, а саме під час вивчення предметів. На сьогодні блог є одним із видів інноваційної діяльності, дистанційного електронного навчання, платформою для спільноти, способом спілкування викладача та учня, колег і підписників.

Прикладом веб-ресурса є Культуроблог, який створено на основі предмету художньої культури в ДПТНЗ «Свеський професійний аграрний ліцей» <https://natusa5.blogspot.com/>.

Завдання Культуроблогу, як і предмету «Художня культура», направлений на вирішення основних завдань:

- збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, формування культури почуттів, пробудження особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей;
- опанування учнями художньо-практичними вміннями та навичками, формування комплексу художніх компетентностей, що забезпечують здатність керуватися набутими

знаннями та вміннями у самостійній діяльності, у процесі самоосвіти;

- розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним, соціальним і культурним середовищем життєдіяльності людини, усвідомлення власної причетності до художніх традицій свого народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу.

- виховання культури міжнаціонального спілкування через вивчення художніх традицій народів різних країн.[3]

Назва блогу-міксу сприяє легкості в знайомстві користувачів та в пізнанні «Культуроблогу» серед величезної кількості викладацьких блогів. Ключове значення має титульна сторінка, яка містить своєрідний «основний ряд» розділів блогу: головна сторінка, для учнів, для колег, для батьків, учнівські проекти, цікаве про мистецтво, віртуальний музей, самоперевірка знань учнів, програмове забезпечення, сьогодні на уроці.

Приділено увагу всім компонентам: змісту, структурі, зручності користування (інтерфейс, навігація), оформленню (дизайн, мінімум доречної анімації), актуальності, функціональності (додаткове інформування: оголошення, новини). Використовуючи основні інструменти та засоби: ілюстрації (фото, відео, таблиці, схеми, діаграми, графіки), сполучуваність тону тексту, сторінок та ілюстрацій, шрифтове оформлення (єдність стилю сторінок), звукове оформлення.

Включені основні змістові аспекти: додаткова інформація і контакти для учнів, колег, можливість публікації для користувачів, можливість дистанційного доступу до частини сервісу.

Викладач-блогер має можливість не тільки пропонувати навчальний матеріал, але й розгорнути дискусію, організувати голосування, керувати обговоренням, додати співавторів – запропонувати вести окремі рубрики, сторінки, або ж прикріпити до викладацького блогу учнівські блоги.

Блог – майданчик для навчання це різноманітний вибір форм навчальної діяльності, який стимулює інтерес учнів і дає поштовх для його розвитку. Насамперед, викладачу не потрібно роздруковувати велику кількість необхідної навчальної інформації. Заощаджуються час, матеріали та й кошти. Не потрібно думати про місце для зберігання. Тут же робляться посилання на інші онлайн-джерела для подальшої аудиторної роботи або самостійного опрацювання.

Перевагами застосування блогів у навчальному процесі, на думку Дж. Холла, є позитивне ставлення учнів до блогів, їхня старанність у створенні сайтів, можливість читати думки та спостереження за іншими учасниками чи підписчиками блогів, висловлювати свої погляди, розв'язувати тренувальні завдання через посилання на Інтернет-ресурси. Наявність зворотнього зв'язку робить блог дієвим і життєздатним.

До недоліків вчений відносить: записи, які часто робилися лише заради виконання завдання й отримання оцінки, зменшення з часом активності учнів у написанні коментарів, деякі з блогів віртуально ігнорувались одногрупниками, відсутність комп'ютерів і доступу до мережі Інтернет вдома [4].

Але ж завдання викладача – спонукати учня до активної участі у письмовому спілкуванні. Із цією метою можна використовувати запитання, загадки, проблемні ситуації

тощо, які змусять їх реагувати на подану інформацію та обмінюватися думками. Блог служитиме для нагадування учням про їхнє домашнє завдання, містить посилання на навчальну програму, підручник, вимоги щодо кінцевого результату, критерії оцінювання знань, вмінь учнів, а також онлайн-журнал успішності учнів для батьків.

Створення Культуроблогу дало можливість віртуально самореалізуватися викладачу і зацікавити учнів інтерактивними методами при вивченні предмету «Художня культура», швидкому доступу до навчального матеріалу, який учень не отримав через хворобу, або навіть через банальну неухважність на уроці.

Досвід показує, що слід регулярно оновлювати інформацію у своєму блозі, постійно тримати зв'язок з учнями через письмові коментарі й обговорення. Це сприятиме підтриманню інтересу до предмету та розвиватиме комунікативні навички.

Блоги – це корисний допоміжний засіб для викладача, який має змогу швидко створити, оновити, переглянути навчальний матеріал; це джерело, яке заохочує пошукову діяльність учнів завдяки посиланням на інші веб-сторінки, сайти, що пришвидшує і полегшує роботу учнів над проектами.

Дослідивши всі факти за і проти використання блогів при вивченні художньої культури, слід наголосити, що кожна технологія навчання потребує кропіткої та ретельної підготовки і подальшої праці. Якщо викладач зацікавлений у застосуванні цього ресурсу на своїх заняттях, він докладе максимум зусиль, щоб зробити цей метод успішним, ефективним і результативним.

Отже, створення, наповнення і ведення блогу викладача художньої культури дає можливість:

- 1) відповідати на часто повторювальні питання;
- 2) ділитися ідеями та розробками з колегами;
- 3) відкрити методикау і принципи побудови уроків;
- 4) саморозвиватися;
- 5) популяризувати інтелектуальне хобі.

Зростання значущості технологій дистанційної освіти, які використовують засоби новітніх інформаційних технологій, еволюційно знаменує перехід від кейс-технологій до мережових технологій навчання, які принципово не можуть реалізуватися без комп'ютерів, мереж, систем мультимедіа та ін.

До переваг цієї технології відносяться: відкритість інформаційного наповнення для всіх учасників, оперативність розміщення інформації і доступу до неї, незалежність від індивідуального графіку відвідування учасниками блогу, інтерактивність – учасники мережного співтовариства (учні, вчителі, колективи навчальних закладів, району, області, України в цілому) можуть отримувати додаткові знання, розробки окремих тем, залишати у щоденнику власні записи, читати повідомлення та публікації мої та колег, коментувати повідомлення, запитувати і відповідати на коментарі, пов'язувати повідомлення та коментарі за допомогою гіперпосилань.

А головне все ж те, що блог є не лише інноваційною ініціативою викладача, а й елементом комбінованого навчання, який сприяє підвищенню мотивації учнів, дозволяє здійснити принцип індивідуалізації навчання, посилює сприйняття та розуміння світової

культурної спадщини, сприяє розвитку творчого потенціалу учнівської молоді.

Використані джерела та література:

1. Миропольська Н.Є. Художня культура: підруч. для 11кл. загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту / Н.Є. Миропольська, Л.М. Масол, О.В. Гайдамака: за заг. ред Н.Є. Миропольської. -К.: Видавничий дім «Освіта»,2012. – 176 с. :іл.
2. Сютюренко В. Електронні інформаційні ресурси: проблеми створення і використання / В. Сютюренко // Електронні бібліотеки. – 1999. – №2.
- 3.[Електронний ресурс]: програма з художньої культури 10-11 кл. рівень стандарту авт. Л. Масол, Н. Миропольська, вид. «Перун», 2005.
- 4.[Електронний ресурс]:І.С. Болтак. – Режим доступу: <https://text.ru/rd/>
- 5.[Електронний ресурс]: А.В. Лампіра. – Режим доступу: <http://dorobok.edu.vn.ua/article/view/1437>

Тихенко Лариса Володимирівна,

к. пед. наук, доцент, директор

КЗ СОР – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ПОЗАШКІЛЬНОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активізацією процесів модернізації, загальний напрям яких – системні й органічні зміни –забезпечення її розбудови, створення умов для задоволення освітніх потреб суспільства; органічного поєднання, підпорядкування змісту навчання і виховання формуванню цілісної та гармонійно розвиненої особистості, яка має можливість широкого вибору форм, засобів навчання і виховання відповідно до її освітніх запитів.

Розв'язання зазначених проблем не суперечать основним завданням модернізації освіти, що спрямовані на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики, урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, удосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу [1, 3].

Діяльність позашкільних навчальних закладів як складових системи позашкільної освіти забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації; її інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток; підготовку до активної професійної та громадської діяльності [2].

Аналіз наукових і науково-методичних джерел, практичних матеріалів з проблеми формування професійної компетентності педагогів дозволяє стверджувати, що в педагогічній науці за останні роки значно посилилася увага до її дослідження (О. Биковська, М. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Камішанченко, О. Литовченко, В. Лозова, А. Маркова, В. Пекельна, А. Хуторської, Д. Хоган, Дж. Равен і ін.).

Вирішення проблеми ефективності формування професійної компетентності залежить від підходів до розуміння її сутності, що має розглядатися в процесуальному аспекті (виявляється в процесі діяльності та має діалектичний характер). Професійна компетентність педагога є динамічним і багатоаспектним особистісним новоутворенням на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей і спрямованої на перспективність і результативність досвіду професійно-творчої діяльності; єдністю теоретичної та практичної готовності до здійснення професійної діяльності [5, с. 51; 6, с. 71].

Формування професійної компетентності педагога позашкільного навчального закладу

залежить від змісту інноваційних процесів, що відбуваються в системі позашкільної освіти, його готовності до задоволення сучасних потреб суспільства і запитів вихованців дитячих творчих об'єднань, розв'язання завдань навчально-виховної роботи з дітьми та учнівською молоддю у вільний від навчання в школі час.

В умовах конкуренції в освітньому просторі України актуальною є проблема підвищення якості освітніх послуг в системі позашкільної освіти, що залежить від рівня професійно-творчої діяльності педагога та має урахувати особливості роботи з дітьми та учнівською молоддю в позашкільному соціумі.

Вищезазначене актуалізує істотне перетворення професійно-педагогічної діяльності педагога-позашкільника – обумовлює зміщення акценту з професійних знань на рівень професійних компетентностей у процесі навчально-виховної роботи в гуртках, студіях, інших творчих об'єднаннях у позашкільному навчальному закладі. Такий підхід вимагає постійного вдосконалення й осучаснення цілей і змісту діяльності педагога позашкільного навчального закладу, переходу від сталих стереотипів до сучасних форм організації освітньо-виховної роботи, що зорієнтована на особистість дитини та враховує її можливості, інтереси, нахили, психофізичні особливості, стан здоров'я [4, с. 5].

Підвищення рівня професійної компетентності педагога позашкільного навчального закладу забезпечується організаційно-методичним і навчально-методичним напрямками його професійно-творчої діяльності, результатом якої є не лише удосконалення навчально-виховного процесу в дитячому творчому об'єднанні, а й у закладі взагалі [7, с. 104].

Системоформувального значення на сучасному етапі розвитку позашкільної освіти набуває розроблення загальносистемних вимог до формування професійної компетентності педагогів, їх особистісних якостей із урахуванням специфіки профільної, психологічної, методичної й інноваційної діяльності.

За нашим висновком, можливість вирішення проблеми формування професійної компетентності й особистісних якостей педагога позашкільного навчального закладу забезпечується активізацією співпраці науковців і практиків щодо більш детальних наукових досліджень; оновлення змісту, форм, методик і технологій позашкільної освіти; удосконаленням методологічного й методичного забезпечення відповідно до напрямів позашкільної освіти.

Надалі дослідження проблеми може здійснюватися в напрямі розроблення теоретико-методичних засад формування професійної компетентності педагога позашкільного навчального закладу.

Використані джерела та література:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>
2. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2241>
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>
4. Вербицький В. В. Про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти. / В. В. Вербицький, З. М. Рудакова // Позашкільна освіта: історичні поступки та здобутки : Зб. матеріалів Всеукраїнської педагогічної конференції, (Київ, 2-3 грудня 2008 р.) / за заг. ред. д. пед. наук В. В. Вербицького] – К. : АБЕРС, 2008. – 308 с.

5. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : Монографія / О. І. Гура – Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
6. Карпова Л. Г. Сутність професіоналізму вчителя / Л. Г. Карпова // Нива знань: науково-методичний альманах. – Дніпропетровськ : Промінь, 2002. – № 3. – С. 70 – 72.
7. Тихенко Л. В. Самоосвітня діяльність педагогів позашкільних навчальних закладів / Л. В. Тихенко. // Імідж сучасного педагога : науково-практ. освітньо-популярний журнал, 2011. – № 8-9 (117 – 18) – С. 103-105.

Ткаченко Олена Львівна,

к. пед. наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інституту післядипломної педагогічної освіти

ТЕХНОЛОГІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ

Актуальність зазначеної тематики обумовлена тим, що неперервна освіта у контексті реалізації принципу «освіта протягом життя» включає три види освіти – формальний, неформальний, інформальний, на зміни в яких впливають різноманітні виклики, тенденції, фактори – глобальні, соціально-демографічні, педагогічні, фахові. Так, *глобальні* виклики, інтеграційні процеси, професійна мобільність, всесвітні мережі, інформаційно-комунікативний процес змінюють характеристики професії педагога, певною мірою оновлюють їх.

Соціально-демографічні процеси, збільшення числа людей пенсійного віку в педагогічній професії, зниження соціального статусу педагога, значна «плинність» жінок-педагогів в сферу бізнесу, зміни соціальних орієнтирів державної політики в сфері освіти, загальний характер соціальної взаємодії призводить до масових явищ соціального розшарування, соціальної інертності, соціальної байдужості суспільства, що також відбивається на професії педагога. Нові парадигми освіти, інший підхід до системи цінностей і розуміння людини в світі, наявність безлічі підходів до основ побудови освітніх систем і їх оцінки призводять до швидкоплинних змін і стану невизначеності освітян.

Педагогічні фактори впливають на зміни в загальноосвітніх, дошкільних, професійних освітніх організаціях, диктують умови щодо вдосконалення підходів до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – інші цільові установки, інше освітнє середовище, орієнтація на креативність, компетенції, самостійність, оновлення змісту освіти, нові вимоги до підготовки дорослої людини, професійний стандарт педагога тощо).

Фахові зміни у класифікації професій, оновлений перелік посад в освіті також пред'являють вимоги до змісту професійної діяльності педагога та необхідності постійного оновлення й зміни функцій вчительської професії – функції оновлення змісту професійної діяльності, зміни середовища, зміна професій, креденціалізм, мобільність, інтеграція тощо.

Аналіз джерельної бази показав, що впродовж останніх десятиліть вітчизняними і зарубіжними науковцями, громадськими діячами, психолого-педагогічною спільнотою активно здійснювалися дослідження проблем і перспектив розвитку неформальної освіти дорослих. Тристороння категоризація освіти, як формальна, неформальна, інформальна, була запропонована і обґрунтована в різні роки 20 століття (М. Ахмед, Т. Джеффс, П. Кумбс, А. Роджерс, М. Сміт, Т. Сімкінс, М. Тайт, П. Фордхем та ін.). Підтримана й деталізована така категоризація сучасними науковцями й практиками: К. Бугайчук, Е.°Гусейнова, Л. Лук'янова, А. Макареня, Т. Мухлаєва, О. Ройтблат, Н. Суртаєва та ін.

Феномен, особливості та значення розвитку неформальної освіти в Україні та зарубіжних країнах як однієї зі складових освіти впродовж життя вивчали В. Андрущенко, Х. Бхола, Н.°Букина, Т. Водолажська, Н. Горук, Ю. Деркач, С.°Закревська, В. Мацкевич, С. Мацкевич, Т. Мухлаєва, А.°Солнишкіна, Н. Терьохіна та ін. Неформальна освіта як умова соціальної взаємодії в процесі підвищення кваліфікації, формування інноваційного потенціалу педагога проаналізовані у працях А. Макареня, О. Ройтблат, Н. Суртаєва, В.°Чебаник, М.°Якушкина та ін.

Сьогодні відсутній однозначний підхід до застосування терміна неформальної освіти (громадська освіта або освіта громади, народні університети, університети третього віку, освіта третього віку, освіта дорослих поза межами вузів, пролонгована освіта, освіта протягом життя, альтернативна освіта). Неформальне навчання (non-formal learning) розуміється як вид діяльності, що не передбачає ніяких офіційних навчальних програм і оцінок.

Неформальна освіта педагогів в системі підвищення ними кваліфікації розглядається як динамічна, відкрита, варіативна, мобільна система, що реагує на професійні потреби педагога із врахуванням соціокультурних змін суспільства. Неформальна освіта здатна виступати як самостійна, так і як додаткова до формальної освіти, виконувати різні функції (самоактуалізації, компенсаторну, освітню, розвиваючу, коригуючу, соціальну тощо). На відміну від формальної, вона відкрита за своєю організацією, відрізняється особливістю викладацького складу, не супроводжується документами державного зразка, можлива стихійна організація як за часом, за змістом, технологіями організації та навчання, освітнього середовища [7].

Ефективність технологій неформальної освіти багато в чому залежить від рівня організації самостійної роботи і професійного досвіду самих педагогів.

Нами наведений неповний список різноманіття технологій неформальної освіти у підвищенні кваліфікації педагогів – кейс-технологія, веб-квест, рефлексивне навчання, дебати, технологія коучингу, фреймова технологія, технологія співуправління, технологія краудсорсінгу, технологія контролінгу, модульна технологія, дуальна технологія навчання, технологія модерації, освітній ретренінг, технологія співпраці, технологія інкременталізму, технологія навчання на проблемах, гейм-технологія тощо.

В основу кожної технології закладено теоретично обґрунтовані й практично перевірені конструкти, які в силу обмеженості редакційних вимог в цій статті ми не розкриваємо. Наводимо лише деякі базисні позиції названих технологій.

Рефлексивним навчанням науковці вважають впровадження в процес навчання інноваційних технологій, методів і засобів, що розвивають суб'єктну позицію педагога, що неможливо досягти за допомогою збереження традиційних форм організації навчання, зокрема, підвищення кваліфікації, орієнтованого на об'єктну роль педагогів в освітньому процесі. Під рефлексивним навчанням розуміють системоутворюючий і універсальний механізм управління навчальним процесом на основі суспільно розподіленої діяльності, осмислення і переосмислення інформації, перетворення її шляхом самостійного вибору у мікроцілі з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей, потреб і визначення траєкторії розвитку особистих якостей. Професійну підготовку педагогів на засадах

рефлексивного навчання визначено також науковцями як спеціально організований навчальний процес, що сприяє розвитку професійної рефлексії (продуктивного мислення й оптимальних дій в умовах професійної діяльності) [2; 3].

В основі *фреймової технології* знаходиться використання фрейму – структури представлення знань, яка організована навколо деякого поняття, що, на відміну від асоціацій, містить дані про суттєве, типове і можливе для цього поняття. Фрейм відображає «ідеальну» картинку об'єкта або ситуації, яка слугує своєрідною точкою відліку для інтерпретації об'єктів, що безпосередньо спостерігаються, «реальних» ситуацій, з якими людина має справу у дійсності. Під фреймом в освіті розуміють спосіб організації навчальної інформації, який періодично повторюється (фрейм як концепт) і навчального часу (фрейм як сценарій) для дисциплін, теоретичний матеріал яких піддається «ущільненню» і має універсальну каркасну структуру. Така структура дозволяє систематизувати великий об'єм інформації, залишаючи її при цьому максимально зручною для сприйняття педагогом, який навчається [4].

У контексті неформальної освіти *коучінг* – це технологія, яка вимагає таких відносин викладача із слухачем (педагогом), коли завданням викладача стає організація процесу самостійного пошуку педагогом оптимальних рішень та відповідей на питання, що його цікавлять. Коуч-консультант спрощує навчання, але не вирішує проблем тих, хто навчається. Загальними принципами коучінгової діяльності вважають економічність та комплексність, підвищення ефективності діяльності та простоту, соціальне партнерство та об'єктивність. Принципами впливу на аудиторію стають такі, що здатні впливати на поведінку тих, хто навчається: мотивованість, формування унікального потенціалу, усвідомлення, розподіл відповідальності, цілеспрямованість. З іншого боку, серед принципів за якими діє сам коуч варто виділити здатність інформувати, не нав'язуючи власну думку. Коучінг представляє собою діалог, коли до процесу залучено всіх його учасників у міру їх власного бажання та можливостей. Активність тих, хто навчається, зумовлена, перш за все, їх особистою мотивацією та амбіційністю, але формування повноцінного діалогу можливе лише за умов інтеракції під час навчального процесу [6].

Кейс-технологія – сучасна освітня технологія, в основі якої лежить аналіз проблемної ситуації. Кейс-технологія дозволяє проаналізувати конкретну ситуацію, яка змушує підняти пласт отриманих знань і застосувати їх на практиці. Кейс-технологія полягає в тому, що на початку навчання, складається індивідуальний план, кожен, хто навчається, отримує так званий кейс, що містить пакет навчальної літератури, мультимедійний відеокурс, віртуальну лабораторію і навчальні програми на електронних носіях, а також електронний робочий зошит. Освітня кейс-технологія дає можливість педагогу опрацювати певний набір матеріалів і завдань у оптимальному для нього індивідуальному темпі й у зручний час [5].

В основу *веб-квестів* (webquest) покладено проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Для організації технології веб-квесту використовують сайт в Інтернеті, з яким працюють педагоги, виконуючи ту чи іншу навчальну задачу. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних рівнях навчання в навчальному процесі. Вони охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему, можуть бути і

міжпредметними. Особливістю освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи педагогів з ним знаходиться на різних веб-сайтах. Крім того, результатом роботи з веб-квестом є публікація робіт педагогів у вигляді веб-сторінок і веб-сайтів (локально або в Інтернет) [1].

Більш детальні результати аналізу названих й інших технологій неформальної освіти педагогів, здійснений нами, є предметом подальшої презентації для застосування педагогами у процесі підвищення кваліфікації.

Отже, можна зробити висновки про недостатньо повну реалізацію розвиваючого потенціалу неформальної освіти в професійно-особистісному розвитку педагогічних працівників, у розвитку їхніх професійних компетенцій, і навіть, відсутність науково обґрунтованих розробок дидактичних основ технологій неформальної освіти в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також відсутність сьогодні чіткого механізму включення неформальної освіти в структуру традиційного підвищення кваліфікації педагогічних працівників, шляхів інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти в цій структурі. Що і визначено нами предметом подальших наукових пошуків.

Література:

1. Быховский Я.С. Образовательные веб-квесты / Я.С. Быховский // Материалы международной конференции «Информационные технологии в образовании. ИТО-99». [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://ito.bitpro.ru/1999>
2. Горохов В. И. Рефлексивное обучение в повышении квалификации преподавателей / В. И. Горохов, Н. А. Русина // Высшее образование в России : науч.-пед. журн. МОН РФ. – 2010. – № 2. – С. 89-95.
3. Доманский Е. В. Рефлексивное обучение в подготовке учителя / Е. В. Доманский // Педагогика. – 2009. – № 3. – С. 74-79.
4. Колодочка Т. Н. Дидактические возможности фреймовой технологии. / Т. Н. Колодочка // Школьные технологии. – 2003. – № 3. – С. 27-30.
5. Полат Е.С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учебное пособие для студ. вузов / Е.С. Полат; М.Ю. Бухаркина – 2-е изд., стер. – М : Академия, 2008. – 368 с.
6. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті / С.М. Романова. [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2145/2136>
7. Ройтблат О.В. Развитие неформального образования в современном социокультурном пространстве России. / О.В. Ройтблат. [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-neformalnogo-obrazovaniya-v-sovremennom-sotsiokulturnom-prostranstve-rossii>

Токар Надія Миколаївна,

учитель біології та основ здоров'я

Нижньосироватської ЗОШ I-III ст. ім. Б. Грінченка

Нижньосироватської сільської ради Сумського району Сумської області

керівник районного методичного об'єднання вчителів основ здоров'я

ТРЕНІНГОВИЙ КАБІNET – НАЙВАЖЛИВІША УМОВА ЯКІСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗДОРОВ'ЯСПРЯМОВАНОГО ЗАНЯТТЯ

Для успішного впровадження освіти на засадах розвитку життєвих навичок, навчання школярів відповідальному ставленню до свого здоров'я та здоров'я інших людей як до

найвищих індивідуальних та суспільних цінностей [1, с. 5], забезпечення європейських стандартів якісної превентивної освіти, запобігання стигмі та дискримінації, інтеграції ВІЛ-інфікованих дітей до шкільного середовища, розбудові партнерства з батьками, учнями, державними установами і громадськими організаціями [6, с. 2] в школах необхідно обладнати тренінговий кабінет основ здоров'я.

На думку багатьох учителів, наявність добре обладнаного навчального кабінету сприяє забезпеченню високого рівня викладання предметів, підвищенню ефективності праці як учителя так і учнів, прищепленню інтересу до навчального матеріалу та самого предмета.

Розуміючи важливість кабінету для якісної освіти здоров'ю, в Нижньосироватській ЗОШ I-III ст. імені Бориса Грінченка створено тренінговий кабінет основ здоров'я. Він укомплектований згідно Положення про тренінговий навчальний кабінет з основ здоров'я і функціонує з жовтня 2006 року. У 2010 році мною створена власна методична розробка «Яким бути тренінговому кабінету основ здоров'я», що отримала схвалення вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Питання, окреслені дослідженням, залишаються актуальними, тому хотілось би на загал педагогів їх ще раз підняти.

Тренінговий кабінет основ здоров'я – це приміщення площею не менш як 40-50 квадратних метрів. У ньому стільці розставляються колом і мають бути зручними. Концентрація уваги дітей залежить від того, наскільки їм зручно сидіти. Має бути 4-5 столів для роботи в групах.

Кабінет обладнано звичайною класною дошкою, шафою для зберігання навчально-методичного обладнання. Робоче місце вчителя основ здоров'я має бути спеціально обладнане: стіл з тумбами, ящиками для зберігання канцелярських товарів, іншого обладнання та приладів, що використовуються для проведення тренінгів.

Канцелярське приладдя кабінету: крейда, скоч, маркери, різнокольорові клейкі і неклеючі папірці різних розмірів і форм, безпечні шпильки, скріпки, кнопки, інформаційні матеріали, ножиці, аркуші паперу різного формату, наклейки-цінники, паперові серветки, бейджики. Наявність сучасних технічних засобів навчання (мультимедійного забезпечення, копірувального апарату) – важлива умова якісного навчального заняття здоров'язбережувального змісту.

На стіні має бути годинник для дотримання регламенту щодо виконання кожної вправи у ході тренінгу. Кабінет оформлений державною символікою України.

Кабінет обов'язково забезпечений: аптечкою з набором медикаментів для надання першої медичної допомоги; первинними засобами пожежогасіння відповідно до правил пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України [5, с. 7].

Усі матеріальні цінності тренінгового кабінету основ здоров'я обліковуються в інвентарній книзі встановленого зразка, яка прошнурована, пронумерована та скріплена печаткою [5, с. 7].

На дверях кабінету основ здоров'я є табличка «Тренінговий кабінет основ здоров'я».

Усі стенди, що знаходяться в кабінеті, оформленні з урахуванням змісту Державного стандарту інтегрованого курсу «Основи здоров'я». Вони систематично використовуються як на уроках, так і в позаурочний час.

Стенд «Квітка здоров'я» максимально інформує про сучасну холістичну модель здоров'я. Саме такий підхід до здоров'я враховує не лише фізичне благополуччя людини, а й відповідний її емоційний стан, інтелектуальний розвиток, рівень її соціалізації та духовності, адже кожен з п'яти вимірів є важливим для загального благополуччя людини [2, с. 32].

Стенди «Спілкування з ВІЛ-інфікованими людьми», «Усі мають рівні права. ВІЛ-інфекція не позбавляє прав» актуальні для будь-яких навчальних занять чи позакласних заходів з профілактики ВІЛ/СНІДу.

Стенд «Квітка рішень» є результатом творчої роботи учнів 5-9 класів. Вивчаючи складові здоров'я, навчаючись протидіяти маніпуляціям, учні пропонують свої рішення стосовно формування здорового способу життя. Занесені в «Квітку рішень» умовиводи для дітей є орієнтиром в дорослому житті.

Цікавий постійний стенд «Світлофор». За допомогою правил світлофора «Зупинись. Подумай. Вибери» діти вчаться приймати правильні рішення в житті, протидіяти тиску однолітків, керувати емоціями.

Кожного уроку перед очима дітей знаходяться складові формули здорового способу життя («Зберігати, розвивати, відновлювати») та формули безпечної поведінки («Уникати, запобігати, діяти»). Це дає можливість дітям весь час повторювати і використовувати необхідний матеріал.

У кабінеті основ здоров'я оформлено і композиційно розміщено постійно діючий інформаційний стенд, на якому зазначені адреси та телефони служби захисту та рятування населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, небезпечних криміногенних ситуацій, медичних установ, а також районні та обласні телефони довіри та адреси пунктів психологічної допомоги [5, с. 8-9].

На видному і доступному для всіх місці в кабінеті розміщено план-схему евакуації учасників тренінгу на випадок виникнення надзвичайних ситуацій різного походження [5, с. 8].

Інколи при спілкуванні з підлітками «не вистачає» слів. У таких випадках доречними буде використання оригінальних перевірених століттями коротких, але глибоких за змістом приказок і прислів'їв, висловів визначних особистостей про життя і здоров'я. Наприклад, «Я здоров'я збережу, сам собі допоможу»,

«Здоров'я – мудрих гонорар. П'єр Жан Беранже»,

«Здоров'я так переважає всі останні блага життя, що істинно здоровий жебрак щасливіший за хворого короля. Артур Шопенгауер»,

«Головним скарбом життя є здоров'я, і, щоб його зберегти, треба багато що знати.

Авіценна»

Стіни в кабінеті основ здоров'я максимально використовуються як поверхні для демонстрації творчих робіт учнів, створених на тренінгах, малюнків, плакатів, реклам, антиреклам шкідливих звичок, презентацій. Вдало для цього використовуються панелі, особливо їх верхня частина, і тоді творчі роботи довгий час знаходяться перед очима дітей.

У тренінговому кабінеті проходять уроки-тренінги з основ здоров'я та інших навчальних курсів. Спецкурс «Школа проти СНІДу» впроваджувався з 2006 до 2012 року і за цей час навчання з розвитку життєвих навичок старшокласників пройшло 237 дітей. З 2013 року впроваджується факультатив «Захисти себе від ВІЛ». Ведуться заняття за програмами

«Рівний-рівному», «Християнська етика в українській культурі», години психолога, засідання активістів інтерактивної виставки «Маршрут безпеки».

Тренінгова методика є особливо актуальною у діяльності з впровадження проблеми здоров'язбереження. Навчальна інформація, що надається вчителем на заняттях з проблем здоров'я, несе в собі життєво важливий зміст. Донести його до учнів слід так, щоб знання стали важливими самим учням. Необхідно залучити учнів до процесу актуалізації знань, їх здобуття, засвоєння, відпрацювання набутих умінь та навичок. Лише за таких умов реалізація освітньої траєкторії за схемою «знання» – «уміння» – «ставлення» – «життєві навички» сприятиме формуванню в учнів мотивації щодо здорового способу життя.

Особливу увагу необхідно надати позитивній мотивації учнів не лише на вибір здорового способу життя, а й активну, щоденну й поступальну їх дію за правилами й вимогами збереження життя й зміцнення здоров'я [3, с. 4]. Учні із задоволенням сприймають інформацію, активно її обговорюють, поширюють у своєму середовищі. Вони висловлюють бажання бути помічниками тренера, прагнуть навчитись тренінговим методикам, адже відчувають свій потенціал і розуміють, що це може стати їм у нагоді. Учні-лідери є організаторами позакласних заходах, що ґрунтуються на тренінговій методиці. Це – тематичні заняття «Зупинимо СНІД разом», «Зроби свій вибір на користь здоров'я», «Медичний турнір». Згуртованість учнівського колективу – запорука проведення спортивних змагань, туристичних подорожей, екскурсій, конкурсів малюнків і плакатів, виступів агітбригад.

Агітбригади школи «Веселка» і «Прометей» – постійні призери районного етапу агітбригад Всеукраїнського фестивалю-конкурсу команд «Молодь обирає здоров'я» та районного етапу Всеукраїнського фестивалю-конкурсу «Дружин юних пожежників-рятувальників». Під керівництвом учителів школярі готують науково-пошукові роботи з проблеми здоров'я, проводять власні соціологічні дослідження, створюють соціальну рекламу. Випусниця школи Гутенко Дар'я, як член Малої академії наук України, захистила наукову роботу за темою: «Стрес і серцево-судинні захворювання» і сьогодні є студенткою медичного навчального закладу. Проект «Майонез – незамінний продукт харчування» (його автор – учні 10 класу, керівник Ралко В.В.) зайняв II місце в районному етапі Всеукраїнського конкурсу «Молодь тестує якість».

Творча група нашої школи «Рада здоров'я» традиційно проводить Тиждень здоров'я. У рамках тижня проходять конкурси малюнків «Не пали!», вікторина «Чи знаєте ви, що ...», гра-вікторина «Зроби свій вибір на користь здоров'ю», випуск стінгазети «За здоровий спосіб життя», спортивний захід «Сильні, веселі, спритні», виступ агітбригади.

Робота тренінгового кабінету основ здоров'я була презентована на обласному семінарі вчителів основ здоров'я (2009 р.), районних семінарах директорів (2008 р.), заступників директорів з виховної роботи (2012 р.), систематично – на районних семінарах учителів основ здоров'я.

Отже, школа має відігравати провідну роль у формуванні в учнів життєво важливих компетентностей, необхідних для збереження власного життя і здоров'я. Саме тренінговий кабінет є тим місцем у навчальному закладі, куди завжди тягнуться діти, де панує демократичність, відхід від авторитарності, навчання звільняється від непотрібних видів

діяльності, «мовчун» навчається говорити, «говіркий» – слухати, усі набувають вміння ставити запитання. В дітей немає страху перед завданнями, адже вони можуть помилятися, помилки не засуджуються. Функціонування у школі тренінгового кабінету – це можливість організувати діяльність учнів у новий спосіб, застосувати нові навчальні технології, реалізувати нові проекти якісної превентивної освіти.

Література:

1. Ващенко Л. С., Бойченко Т. Є. Основи здоров'я : Книга для вчителя / Л. С. Ващенко, Т. Є. Бойченко. – К. : Генеза, 2005. – 240 с.
2. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Основи здоров'я, 5 клас : Посіб. для вч. – К. : Алатон, 2013. – 260 с.
3. Основи здоров'я, 5-9 класи. Навчальні програми для ЗНЗ. – К. : Вид. дім «Освіта», 2013.
4. Примірне Положення про навчальний кабінет основ здоров'я загальноосвітніх навчальних закладів : наказ МОН України від 09.12.2009 № 1114 // Інф. зб. МОН України. – 2010. – № 1-2.
5. Токар Н. М. Тренінговий кабінет основ здоров'я у загальноосвітньому навчальному закладі. – Суми : РВВ КЗ ОІППО, 2012. – 120 с.
6. Успенська В. М. За підтримки міжнародних організацій / В. М. Успенська // Педагогічна трибуна. – 2013. – № 1. – С. 2.

Трипольська Яна Олександрівна,
викладач біології, хімії, безпеки життєдіяльності
коледжу Сумського національного аграрного університету

НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Кожна епоха ставить перед суспільством нові вимоги і неможливо відповідати їм без належної на те підготовки. Наш час характеризується надзвичайною мобільністю і постійними змінами. Тільки активна особистість зможе успішно адаптуватися до нього та зайняти гідне місце в сучасному суспільстві. Вирішити поставлені перед сучасною освітою проблеми щодо формування суспільно значущої особистості допоможе впровадження компетентнісного підходу, основна ідея якого полягає у здатності людини застосовувати набуті нею знання на практиці [3, с. 85].

Проблема вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу активно обговорюється у дидактиці вищої школи. Розв'язання окресленої проблеми реалізується у працях А. Андреева, І. Зимньої, Г. Селевка, Р. Пастушенка, П. Хоменка, А. Хуторського, І. Черемиса та інших вітчизняних і закордонних дослідників. Проте ще недостатньо висвітлено питання застосування компетентнісного підходу у процесі викладання такої важливої дисципліни, як безпека життєдіяльності (надалі БЖД).

Мета статті – описати нові підходи до викладання безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації.

Безпека життєдіяльності – дисципліна, що вивчає проблеми безпечного перебування людини в довіллі в процесі різних видів її діяльності, у всіх життєвих обставинах.

Як і кожна навчальна дисципліна БЖД має певний набір знань, умінь і навичок, що мають засвоїти студенти протягом її вивчення. Але вони не повинні бути самоціллю, а мають стати засобом, за допомогою якого викладачеві необхідно сформуванню життєво компетентну особистість. У методиці науковцями виокремлено шість основних груп життєвих компетентностей. Назвемо їх [2, с. 15]:

– соціальні (характеризують уміння людини повноцінно жити в суспільстві) – брати на себе відповідальність, ухвалювати рішення, робити вибір, безконфліктно виходити з життєвих ситуацій;

– полікультурні – не тільки оволодіння досягненнями культури, але і розуміння, і пошана до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас;

– комунікативні – уміння спілкуватися усно і письмово рідною і іноземною мовами;

– інформаційні – уміння отримувати, осмислювати, обробляти і використовувати інформацію з різних джерел;

– саморозвиток і самоосвіта – потреба і готовність постійно вчитися впродовж всього життя;

– продуктивної творчої діяльності – готовність та потреба у творчості.

Безпека життєдіяльності, як навчальна дисципліна, дає широкі можливості для формування життєвих компетентностей, проте повною мірою охопити формування всіх груп компетентностей неможливо. Тому, в залежності від змісту заняття, необхідно підбирати такі прийоми, які сприятимуть запам'ятовуванню студентами теоретичного матеріалу та забезпечать їм можливість використовувати набуті знання і навички на практиці. З іншої сторони – всі життєві компетентності взаємопов'язані та взаємообумовлені. Неможливо розвивати одну життєву компетентність без іншої.

Одним з завдань на заняттях БЖД є виховання активного студента, адже він в майбутньому повинен стати активним членом суспільства, який має думати і діяти самостійно.

Впровадження нових форм і методів навчання сприятиме формуванню компетентної особистості, здатної до активної життєвої позиції. Саме інновації, що так широко застосовуються у сучасному навчальному процесі, призводять до активної взаємодії викладача та студента, які стають рівноправними суб'єктами навчального процесу.

Протягом кількох років у навчальному процесі коледжу СНАУ активно використовуються діяльнісні методики, а також технології, спрямовані на візуалізацію інформації, ігрові методики. Особливої актуальності в навчально-виховному процесі набуває створення розвивальної ситуації, основним функціональним полем якої є аудиторні та практичні заняття, де взаємодіють викладач і студент.

Спостереження за навчальним процесом, аналіз контрольних зрізів показав, що традиційний підхід до встановлення мети, змісту та методики навчання (коли для вивчення пропонуються, в основному, об'єкти та явища навколишнього світу, а не проблеми) показує низьку ефективність навчання. У житті людина стикається не стільки з окремими об'єктами, скільки з проблемами – цілісними життєвими завданнями, розв'язання яких і складає зміст життєдіяльності.

Інноваційні методи навчання komponують низку цікавих правил. Наприклад, кожна думка важлива; не бійся висловитись; ми всі – партнери; обговорюємо сказане, а не людину; обдумав, сформулював, висловив; кажи чітко, ясно, красиво; вислухав, висловився, наводь тільки обґрунтовані докази; умій погодитись і не погодитись [1, с. 125].

Для реалізації цієї мети на заняттях нами використовуються такі форми роботи, як

диспути, дискусії, «коло ідей», де кожне питання розглядається з багатьох сторін, і кожен із студентів може висловити власну точку зору. Захист власних доповідей, рефератів розвиває навички роботи з додатковою літературою, Інтернетом. Для викладача важливим має бути не сам зміст доповіді, а вміння студента відстоювати свою позицію.

Для розвитку творчих здібностей студента на заняттях з БЖД необхідно застосувати різні форми, методи організації навчальної діяльності, орієнтовані на конкретного студента. На занятті потрібно створювати педагогічні і практичні ситуації, що дають змогу кожному студенту проявити себе та створити умови для природного самовираження. Організувати навчальний процес потрібно таким чином, щоб студент не боявся дати неправильну відповідь.

Щоб знання студентів були якісними, найкраще впроваджувати в навчальний процес інноваційні підходи і під час проведення практичних занять з БЖД. Серед них розповсюдженими є навчальні диспути чи дискусії, «мозковий шторм» (brain storm), рольові ігри, «коло знань», «павутиння», ситуаційні ігри. Вони відносяться до взаємодіючого навчання і такого, що ґрунтується на досвіді. Але найефективнішими і дієвими будуть ті, що допоможуть студентам у процесі вирішення ситуаційних завдань скласти логічний ланцюжок їх розв'язання та отримати на виході розуміння розв'язку очікуваного результату. Поставлені завдання мають бути пов'язані із реальним життям та надавати студентам практичні уміння і навички.

Під час проведення практичних занять з БЖД у коледжі використовуємо прийоми «рольової гри» та різні форми роботи (групова, парна, індивідуальна). Студенти пишуть короткі повідомлення на різні теми, реферати готують за бажанням. На практичному занятті студенти переглядають відео повідомлення, заслуховують завдання, захищають свої роботи.

На сьогодні однією з форм активних методів навчання є розв'язання ситуаційних завдань, які широко використовуються в навчальному процесі. Під час практичних занять з БЖД – це один з найефективніших методів. Оскільки в процесі своєї громадської чи виробничої діяльності людина найбільше стикається із стандартними життєвими ситуаціями, рідше із критичною та екстремальною ситуаціями. Кожна з перерахованих ситуацій має різну навчальну цінність. Так, періодична повторюваність стандартної ситуації дає змогу якнайкраще відпрацювати виникнення стереотипної поведінки чи вміння приймати стандартні рішення. Перед проведенням занять викладач знайомить студентів із ситуацією і переліком питань, що розглядається. На заняттях за відповідями на ці питання студенти розробляють план дій, проекти рішень і прогнозують кінцевий результат.

Для розвитку комунікативної компетентності під час проведення практичних занять широко використовуємо метод роботи в групах. На такому занятті метою є не стільки засвоєння навчального матеріалу із заданої теми, а вихід на новий творчий рівень вивчення даної теми. Студенти готують відповіді на запитання у довільній формі, як вони вважають за потрібне. Групи формуються випадково: за номерами, за кольорами, за формами фігур, що дає можливість співпраці між членам навчальної групи. У процесі спільної роботи над питаннями формується «мініколектив», мала творча група, яка отримує своє завдання, або практичну ситуацію, продумує форми відповіді та подачі матеріалу. Потім усі групи слухають виступи одногрупників та за потребою доповнюють і обговорюють [4, с. 28].

Сьогоднішній світ неможливо уявити без інформаційно-комунікативних технологій, тому використання на кожному занятті мультимедійних проекторів, комп'ютерів є необхідною умовою його якості та ефективності. Викладач готує презентації PowerPoint, які супроводжують усе заняття, що дає змогу візуалізувати навчальний матеріал (портрети, картини, фотографії, схеми, діаграми) і сприяє кращому його запам'ятовуванню. Крім того, студенти самі готують презентації, які використовуються на практичних і семінарських заняттях. Для закріплення матеріалу використовується тестова оболонка My Test. Студенти самі готують тестові завдання, що сприяє не тільки активному запам'ятовуванню матеріалу, але й спонукає їх до пошуку різних джерел інформації.

Використання робіт студентів на заняттях показує значущість їх діяльності. Зацікавленість у результатах своєї роботи підвищує, в свою чергу, якість їх виконання. У кінцевому результаті – це якісне засвоєння знань і формування життєво необхідних компетентностей.

Таким чином, виховання здорової, освіченої, соціально активної особистості через викладання БЖД є головним завданням професійної діяльності викладача, що відповідає сучасним вимогам освіти. Виконання цього завдання можливе лише за умови використання різноманітних методик, технологій і прийомів, які дадуть змогу якнайкраще підготувати студента до дорослого життя. Життєвий і професійних успіх людини залежить від її здатності адаптуватися до змін, що відбуваються у суспільстві через вміння оволодівати та гнучко застосовувати набуті знання, уміння, власний та суспільний досвід. І в цьому повинен йому допомогти компетентний педагог, який має високий рівень педагогічної майстерності.

Література:

1. Баханов К. О. Інноваційні системи. Технології та моделі навчання / Баханов К. О. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 338с.
2. Зацарний В. В. Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» : становлення, розвиток та перспективи / В. В. Зацарний // Безпека життєдіяльності. – 2004. – № 8. – С. 16-20.
3. Черемис І. Нові вимоги до спеціаліста : поняття компетентності й компетенції / І. Черемис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84-86.
4. Яремко З. М. Психологічні аспекти забезпечення безпечної життєдіяльності / З. М. Яремко, С. В. Тимошук, О. І. Третяк // Безпека життєдіяльності. – 2008. – № 7-8. – С. 28-29.

Успенська Валентина Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти

Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК ФЕНОМЕН

Проблемі професійної компетентності педагога присвячено фундаментальні надбання сучасної педагогіки, в яких здійснено рефлексію цього феномена в діяльності педагогічних працівників різних освітньо-виховних систем (науково-педагогічного працівника, учителя, керівника навчального закладу, методиста тощо).

Професійна компетентність педагога є основою професіоналізму, тією базою, на якій «виростає» майстерність професіонала. Поняття «професійна компетентність педагога» пов'язане з іншими поняттями, які визначають процесуальні та якісні характеристики діяльності педагога:

- професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю (Закон України «Про вищу освіту»);
- кваліфікація описується у термінах результатів навчання, останні виражаються через компетентності (реалізаційні здатності особи);
- професіоналізм – сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в людині у процесі опанування знаннями і під час довготривалої діяльності, та забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань [2];
- професійний розвиток – становлення професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і вмінь, активне якісне перетворення особистістю свого внутрішнього світу, що приводить до творчої самореалізації в професії (за Г. Мешко);
- педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості вчителя як складових професійної компетентності, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [6, с. 30-31].

У системі означених понять професійна компетентність педагога є якісним результативним компонентом діяльності. Взаємозалежність понять, що визначають професійний рівень підготовки вчителя, обґрунтовує Л. Іванова, підсумовуючи, що складовими професіоналізму є компетентність, наявність у фахівця творчого потенціалу та самореалізація особистості через професію [4, с. 171].

Поняття «професійна компетентність педагога» вчені трактують через: «здатність» (Н. Кузьміна, С. Скворцова та інші), «готовність» (В. Маслов та інші) «знання; знання, вміння, навички» (І. Зязюн, Л. Мітіна, Е. Зеєр та інші), «інтегративне особистісне утворення, характеристика, властивість» (В. Зелюк, Л. Карпова, В. Сластьонін, В. Ягупов, В. Свистун та інші), а також – багатофакторне явище, систему, результат, освітній феномен. Визначення професійної компетентності педагога С. Савельєвою [7] ми вважаємо особливо містким: «Освітній феномен, що являє собою інтеграційне багаторівневе особистісне утворення, базоване на позитивних мотивах вибору професії, сукупності системних знань, умінь і навичок, практичного досвіду, рефлексивної діяльності, діалогічній культурі, що виражаються в теоретичній і практичній готовності і здатності спеціаліста до ефективного вирішення освітньо-виховних завдань».

Філософське поняття «феномена» Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає як «явище, єдине у своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів».

Для аналізу багатогранного феномена «професійна компетентність учителя» проаналізовано науково-педагогічні джерела й відібрано компетентності, які науковці відносять до складу професійної компетентності педагога (вчителя). Основою аналізу була ієрархія компетентностей, якими має володіти фахівець: ключові, загальнофахові та спеціальнофахові. Ключові (надпредметні, або базові), які є загальними (універсальними), дозволяють людині розуміти ситуацію і досягати результатів в особистому і професійному житті. Вони є базою для інших компетентностей, виробляються та формуються в соціумі у процесі навчання, виховання, розвитку особистості. Володіння ними дозволить учителю не лише адаптуватися в сучасних освітніх та соціокультурних реаліях, а й створювати нововведення в навчально-виховному процесі. Загальнофахові (загальнопредметні) є

галузевими, формуються та проявляються у професійній педагогічній діяльності. Спеціальнофахові (спеціальнопредметні, предметні) компетентності властиві тільки вчителю певного предмета (рис. 1).

Першочергово до складу ключових компетентностей, якими має володіти вчитель, відносяться ті, що визначені для учнів Державним стандартом базової і повної середньої освіти: уміння вчитися, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, здоров'язбережувальна, інформаційна. Поняття «ключові компетентності» співвідносяться з професійною освітою і визначаються як компетенції, доведені до певного рівня досконалості, що дозволяють досягати ефективних результатів у практичній діяльності [7, с. 55]. Учені до ключових компетентностей педагога відносять: громадянську; соціальну; морально-етичну (моральну, етичну); соціокультурну; нормативно-правову (правову, соціально-правову); рефлексивну; ціннісно-смыслову (світоглядну); компетентності з інформаційних та комунікаційних технологій та інформаційні; методологічну (за Н. Бібік – навчально-пізнавальну); особистісну; емоційну [1; 3-5; 7; 8].

Для визначення переліку загальнофахових компетентностей учителя звернемось до наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» від 01.06.2013 № 665. Цим наказом визначені кваліфікаційні характеристики посад педагогічних та науково-педагогічних працівників та відображені компетентності працівників. Головними складовими компетентності педагогічних працівників задекларовані: професійна, комунікативна, інноваційна, правова, які відносимо до загальнофахових. Визначення «професійна компетентність», яке дається для акцентування на результативних ознаках професійної діяльності вчителя.

Отже, професійна компетентність – якість дії працівника, що забезпечує:

- ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної чи науково-педагогічної діяльності, і залежить від кваліфікації (педагогічна компетентність), загальноприйнятих цінностей моралі та етики (морально-етична компетентність);
- володіння освітніми технологіями (інноваційна компетентність), технологіями педагогічної діагностики та психолого-педагогічної корекції (психолого-педагогічна компетентність), життєвого досвіду (особистісна компетентність);
- постійне вдосконалення та впровадження у практику ідей сучасної педагогіки (самоосвітня; особистісного самовдосконалення), методів навчання та викладання навчальних дисциплін і предметів (методична, дидактична компетентності);
- використання наукової літератури та інших джерел інформації для створення сучасних форм навчання (інформаційна, дослідницька компетентності);
- впровадження оціночно-ціннісної рефлексії (рефлексивна) компетентність.

У психолого-педагогічних джерелах розкриваються види компетентностей як складові професійної компетентності вчителя [1; 3-5; 7; 8]. На основі аналізу літератури, діяльнісної сутності компетентності, кваліфікаційної характеристики вчителя виділено й інші загальнопрофесійні компетентності. Вони визначаються завданнями та обов'язками вчителя загальноосвітнього навчального закладу, і є актуальними для вчителя кожного навчального

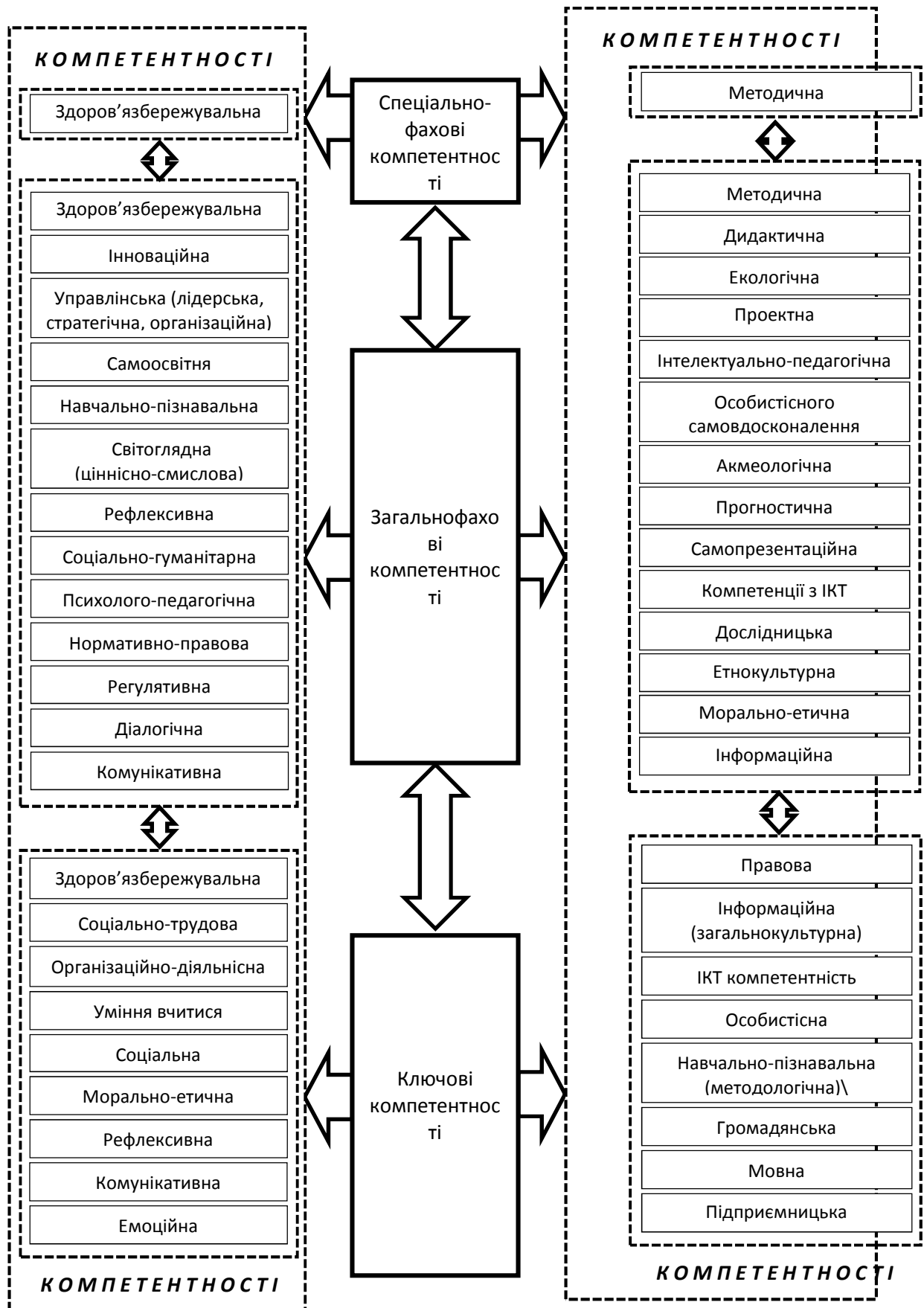

Рис. 1. Блок-схема взаємодії видів компетентностей у структурі професійної компетентності вчителя предмета: організовує та планує освітній процес (методична, управлінська компетентність),

забезпечує дотримання норм і правил техніки безпеки, запобігає шкідливим звичкам, пропагує здоровий спосіб життя (здоров'язберезувальна компетентність), координує взаємодію учнів між собою під час уроків і позакласних заходів (діалогічна, комунікаційна компетентність), сприяє формуванню в учнів поваги до принципів загальнолюдської моралі, батьків, культурно-національних, духовних, історичних цінностей України (соціально-гуманітарна, етнокультурна), дбайливе ставлення до навколишнього середовища (екологічна), вимагає від учнів дотримання статуту освітньої установи (нормативно-правова), вдосконалює педагогічну майстерність, загальну культуру, підвищує фаховий і кваліфікаційний рівень (акмеологічна). Володіння загальнопредметними компетентностями забезпечує можливість учителю оволодіти науковими основами реформування сучасної освіти, тенденціями розвитку та модернізації його змісту.

Розвиток спеціальнопредметних компетентностей проявляється у двох видах діяльності: науково-методичній та навчально-методичній [1, с. 55]. Спеціальнопредметними компетентностями вчителя є предметна (біологічна, хімічна, математична, здоров'язберезувальна тощо) та методична компетентності. Вони передбачають володіння знаннями, вміннями, навичками з методики викладання предмета, використання засобів навчання – підручників, навчальних посібників, електронних навчальних ресурсів, уміння застосувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції.

Таким чином, здійснений аналіз ієрархії компетентностей – ключових, загальнопредметних та спеціальнопредметних розкриває сутність та масштабність феномену «професійна компетентність учителя».

Література:

1. Біляковська О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності / О. Біляковська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 4. – Част. 2. – С. 55–60.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
3. Ибрагимова Л. А., Петрова Г. А. Профессиональная компетенция учителя : содержание, структура [Электронный ресурс] / Л. А. Ибрагимова, Г. А. Петрова / Вестник НГГУ. – 2010. – № 1. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-kompetentsiya-uchitelya-soderzhanie-struktura>.
4. Іванова Л. І. Взаємозалежність понять, що визначають професійний рівень підготовки вчителя // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. праць] / за ред. Г. М. Арзютова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск ЗК1 (56) 15. – С. 170–172.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи [за ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Педагогічна майстерність : Підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – [3-тє вид., допов. і переробл.] – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
7. Савельева С. С. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности учителя в образовательном процессе вуза : монография / С. С. Савельева. – Воскресенск : Позитив, 2012. – 220 с.
8. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // Наукові записки. Серія : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2007. – Вип. 71. – С. 3–8.

Фалько Олена Сергіївна,
Заслужений учитель України, учитель математики
Конотопської гімназії Конотопської міської ради

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Однією із важливих проблем роботи з обдарованими дітьми є відсутність координації дій на місцевих рівнях педагогів і психологів, що володіють методиками організації такої роботи. Комп'ютерні технології прийшли в українські школи, але в них не знайдеш он-лайн програм для індивідуальної роботи з обдарованими учнями, підручники з математики містять завдання розраховані на технічне володіння прийомами розв'язання. Ефективність навчання математично обдарованих учнів може бути підвищена організацією в регіоні дистанційної моделі додаткової математичної освіти, переходом від вертикального до горизонтального підходів, до он-лайн практичних занять під керівництвом науковців. Результативною робота з обдарованими учнями може бути лише за умов, коли до роботи беруться творчі вчителі які психологічно готові до спілкування на «рівних» з дитиною.

Батьків треба готувати до того, що із обдарованої дитини виросте обдарована доросла людина, щоб уникнути у майбутньому проявів асоціальної поведінки дитини, вони повинні приділяти увагу вихованню звички розраховувати на власні сили і готовності нести відповідальність за свої дії.

Обдаровані учні часто не задумуються над ефективним використанням часу. Отже, важливим етапом у роботі з ними є навчання азам тайм-менеджменту.

Сьогоднішні учні зустрінуть свій професійний розквіт у другій половині XXI століття і в школі XXI століття дитину треба навчати із окремих новин і фактів, які вона отримає із найрізноманітніших джерел, створювати знання. Провідна роль у цьому належить технологіям розвитку дивергентного мислення. Створити умови для успішної компетентної діяльності, для проектування індивідуального освітнього маршруту, для індивідуально-особистісного саморозвитку можна, використовуючи коучінг як інноваційну технологію навчання і розвитку обдарованих учнів. Коуч (партнер, супроводжуючий) не дає вказівок, не радить, не консультує, не вирішує чужі проблеми. Він актуалізує шляхом відкритих питань, звернених до внутрішніх резервів особистості, суб'єктну активність у досягненні успіху і супроводжує дитину у індивідуально-особистісному розвитку. Основною умовою продуктивної роботи з обдарованим учнем був, є і буде ефективний учитель, що уміє надавати викладанню особистісного забарвлення, формулює позитивні стимули, володіє технологіями системної рефлексії.

Насправді ми не навчаємо обдаровану дитину, а лише створюємо для неї сприятливі умови і спонукаємо до раціонального використання власного часу, стимулюємо бажання розвивати свій мозок, навчати його працювати ефективно.

Максимальний ефект розвитку дає індивідуальна програма навчання і виховання. До цієї програми необхідно включити достатню кількість глобальних тем і проблем, щоб забезпечити допитливість учнів.

Школа повинна познайомити талановитих учнів з методиками і інноваціями в організації

свого майбутнього, в якому вони точно зустрінуться з тенденціями, що швидко змінюються, жорсткою конкуренцією і необхідністю працювати, не дивлячись на напружений бюджет. І тут не допоможе звичне нам «вертикальне» мислення, де рух відбувається послідовними кроками. На передній план виходить латеральне мислення (lateral thinking) (бокове, горизонтальне, спрямоване вбік). Існують ще з 1968 року техніки навчання такого мислення напрацьовані і надруковані у книзі Едварда де Боне «Механізми Ума».

«Горизонтальне» «нешаблонне» мислення стало основою нових підходів у викладанні математики. Такі підходи покращують гнучкість розуму, бо активно стимулюють учня на розгляд тієї чи іншої проблеми з різних точок зору і демонструють, що існує багато шляхів отримання правильного результату. Сам учитель повинен змінити стиль свого мислення, якщо має формувати у вихованців системно-креативне мислення, тобто мислення, що активізує креативність у процесі розв'язання існуючих проблем і пошуку нових можливостей. Кінцева мета- навчити учнів бути успішними у світі хаосу і невизначеності, сприймати їх не як перепону, а як нові можливості. Взавши до уваги таксономію освітніх задач по Б. Блуму, треба відмітити, що на заняттях учитель повинен використовувати у формулюванні задач терміни: «проаналізувати, перевірити, порівняти, знайти відмінності, знайти помилку, створити, розробити, скласти план, аргументувати, захистити точку зору, довести, зпрогнозувати». Постає нова для освіти проблема: підготувати людину, здатну знаходити і використовувати необхідну їй інформацію в умовах її величезних об'ємів, засвоювати її у вигляді нових знань. Найважливіший результат роботи вчителя – це учень, що вміє навчатись самостійно. Бажання відкривати, творити, пізнавати зароджується за шкільною партою. Тому так важливо саме в школі виявити всіх, хто цікавиться різними областями науки і техніки, допомогти реалізувати їх плани і мрії, вивести на шлях пошуків у науці, у житті. Поступово суспільство починає розуміти важливість того, що перехід в епоху наукоємких технологій неможливий без збереження і примноження інтелектуального потенціалу.

Література:

1. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети / Ю.З. Гильбух. – М. : Знание, 1991.
2. Красноголов В.О. Визначений поняття «обдарованість» в зарубіжній психолого-педагогічній літературі / В.О. Красноголов // Обдарована дитина. – 1998. – №5-6.
3. Красноголов В.О. Комплексна психодіагностика якостей. Визначення творчої індивідуальності дітей і шляхів її розвитку / В.О. Красноголов // Обдарована дитина. – 1999. – №2.
4. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С. 29-33.
5. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В.А. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5.

Федоренко Тетяна Олегівна,

вихователь дошкільного навчального закладу
(ясла-садка) № 4 «Сонечко» м. Конотоп

ОРГАНІЗАЦІЯ ПШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасні підходи до реалізації завдань Базового компонента дошкільної освіти спонукають педагогів дошкільних навчальних закладів модернізувати виховний процес таким чином, щоби дошкільник почувався у довіллі, отримував знання, задовольняючи свої

інтереси та уподобання. Головне завдання сучасного дошкільного навчального закладу – створити необхідні умови для гармонійного розвитку вихованців, особистісного зростання дошкільника; підтримати і розвинути у дитині інтерес до самостійних досліджень і відкриттів. Означені завдання здійснює пошуково-дослідницька діяльність, яка посідає одне з провідних місць у переліку форм організації життєдіяльності дошкільників.

Пошуково-дослідницька діяльність є засобом пізнання оточуючого світу, а діти – це природжені дослідники, які активно шукають інформацію про навколишній світ. Дослідництво має суттєве значення для майбутнього життєвого досвіду та практичної діяльності дошкільників. Воно дає змогу не лише орієнтуватися в особливостях роботи, а й раціонально планувати свої дії.

Природа своїм розмаїттям, барвами і динамічністю процесів привертає увагу дітей змалку, збагачує їх світогляд, є джерелом радісних переживань. У всі часи, в різні пори року в природі є чимало явищ, об'єктів, процесів, які надовго полонять дошкільнят, підтримують їх інтерес, стимулюють допитливість, переконують у можливостях самостійних «відкриттів».

Головною метою кожного педагогічного працівника дошкільного закладу є формування елементарного екологічного світогляду вихованців, позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля завдяки організації пошуково-дослідницької діяльності, так як саме дослідницька діяльність допомагає дітям пізнавати навколишній світ, зрозуміти явища, властивості предметів шляхом спостереження, експериментування та дослідження.

Психолого-педагогічними основами формування первинних екологічних уявлень у дошкільників є ідеї провідних учених Л. Виготського, В. Давидова, О. Запорожця, С. Рубінштейна, М. Поддьякова. Відомий фахівець з екологічної освіти О. Захлібний виділяє чотири взаємопов'язані компоненти екологічних знань: пізнавальний – головні ідеї про характер взаємодії природи і суспільства, про глобальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання; ціннісний – ціннісні орієнтації щодо суспільної та особистісної значущості природи; нормативний – основи моральних та правових норм природокористування, правила поведінки у довкіллі; діяльнісний – види та способи діяльності, спрямовані на формування практичних екологічних умінь.

Результати сучасних психологічних і педагогічних досліджень (Ю. Бабанського, Л. Венгера, Н. Ветлужной, М. Поддьякова, І. Зверєва, І. Лернера, А. Савенкова) говорять про можливості розумового та пізнавального розвитку дітей дошкільного віку на значно вищому рівні, ніж це передбачалося раніше. Діти можуть успішно пізнавати не лише зовнішні наочні властивості навколишніх предметів і явищ, а й їх внутрішні зв'язки і відносини. Однак таке пізнання здійснюється не в понятійній, а, в основному в наочно-образній формі в процесі пошуково-дослідницької діяльності з предметами, об'єктами. За основу необхідно взяти провідні ідеї педагогічної спадщини М. Поддьякова, який запевняв, що «...дитяче експериментування претендує на роль провідної діяльності в період дошкільного розвитку дитини, в якій дитина виступає як своєрідний дослідник, самостійно впливає різними способами на навколишні предмети і явища з метою більш повного їх пізнання і освоєння». Процес пізнання творчий, і головне завдання – підтримувати і розвивати в дитині інтерес до досліджень, відкриттів, створити необхідні для цього умови.

Психолого-педагогічними дослідженнями встановлено, що за допомогою пошуково-

дослідницької діяльності в дитини досить легко формуються орієнтувальні вміння, інтелектуальні та практичні дії, розвиваються мисленнєві процеси. Доцільність експериментування зумовлена розмаїттям природних явищ, змінністю і циклічністю сезонних ознак, прихованістю причинно-наслідкових зв'язків.

Орієнтуючись на завдання з різних освітніх ліній Базового компоненту, пошуково-дослідницька діяльність, поглиблює процес розвитку дитини, формує системні знання про навколишній світ його взаємозв'язки та залежності, активну пізнавальну діяльність у дітей, збагачує, урізноманітнює педагогічний процес; її елементи органічно переплітаються з іншими видами дитячої діяльності. Дітей цікавить все, що їх оточує і змалечку вони мають бажання все дослідити, розібрати, розглянути. До завдання педагога входить так організувати діяльність дітей, щоб шляхом самостійних відкриттів, розв'язання проблемних завдань, наочно перетворюючи дії вони одночасно оволодівали як новими знаннями, так і вміннями та навичками їх самостійного набуття.

Для реалізації завдань потрібно створити в дошкільному навчальному закладі дослідницьку лабораторію та всі у мови для пошуково-дослідницької діяльності дітей. Спеціально обладнане місце та різноманітність матеріалів та предметів налаштовує дітей пізнавати світ природи шляхом спостереження за об'єктами, шляхом обстеження об'єктів, відчувати емоційно-позитивні та естетичні переживання щодо спостереження за явищами природи. При ознайомленні з об'єктами природи вихователь ставить дітям завдання, вчить дошкільнят аналізувати властивості об'єктів природи, їх змінюваність, умови, за яких одні властивості переходять в інші. На основі проведення дослідів формується уявлення про явища, що відбуваються у природі.

У дослідженні метод спроб та помилок дуже важливий. Після кожної серії дослідів проводиться їх аналіз, усвідомлення та узагальнення результатів практичних дій. Дитина розмірковує: як далі ефективніше побудувати дослідження. Формулювати проблему іноді так само важко, як і розв'язувати її.

Прості, доступні дітям досліди потрібно проводити на заняттях, під час цільових екскурсій, на прогулянках, у процесі трудової і побутової діяльності. Вони є короточасні – коли одразу пояснювалось певне явище або властивість предмета і тривалі – діти вчилися певний час спостерігати одне й те саме явище, а відтак робити узагальнення і висновки. Унаслідок дослідної діяльності у дітей формуються елементарні навички пошукової роботи, виникає посилений інтерес до явищ природи і тим самим активізується стан розумової діяльності, а вона (дослідна діяльність) значною мірою залежить від уміння дорослого своєчасно спрямовувати увагу дітей на визначення внутрішніх властивостей об'єктів та їх залежність від зовнішніх умов. Більша результативність у формуванні пошуково-дослідницьких здібностей у дошкільників буде здійснюватися у взаємодії двох освітніх сфер – сім'ї і дошкільного закладу. Включення батьків у процес пошуково-дослідницької діяльності дошкільників допомагає формувати єдине, створюючи середовище «Дошкільний заклад – сім'я дитини».

Робота вихователя з батьками з цієї проблеми доречно проводити за такими напрямками:

1. Вивчення рівня знань батьків з даної теми (анкетування, опрацювання анкет,

опитувальники та ін.).

2. Надання теоретичної допомоги (бесіди, Дні відкритих дверей, усні методичні журнали, конференції, лекторії та ін.).

3. Система практичної допомоги (консультації, майстер-класи проведення дослідів, дискусії, диспути, діалоги, брей-ринги, конкурси, спільна діяльність батьків та дітей)

Така система роботи дозволяє збагачувати досвід батьків, а також формувати практичні вміння та навички у вихованні здібних, талановитих дітей, що веде до взаєморозуміння між дітьми і батьками. Зокрема, батьки мають особливу увагу приділяти розвиткові пізнавальних інтересів дитини, адже завдяки їм формуються основні інтелектуальні вміння, необхідні для засвоєння знань, закладається основа для дальшого успішного оволодіння знаннями.

Будь-яка пошукова діяльність за своєю природою передбачає зіткнення різних поглядів, тобто є діалогічною. Тому процес розв'язання завдань не може здійснюватися інакше, як у формі діалогу. Діти вчаться прислухатися до думок інших дітей, зважати на погляд іншої людини. У таких ситуаціях формується критичне ставлення дітей до результатів власної діяльності, уміння порівнювати не лише результат (він може бути й однаковим), а й весь процес діяльності. Діти намагаються аналізувати не лише досягнення, а й помилки (без них взагалі не можлива дослідницька діяльність), вчать на власних помилках і вчать враховувати їх надалі.

Отже, пошуково-дослідна діяльність з дітьми дошкільного віку сприяє комплексній реалізації завдань дошкільної освіти, дає можливість кожній дитині виявити свою індивідуальність, творчість, знання під час розкриття таємниць природи. У процесі пошуково-дослідницької діяльності у дітей формуються уміння працювати в колективі, брати відповідальність за вибір та рішення, аналізувати результати діяльності, підкоряти свій темперамент та характер інтересам спільної справи. Пошуково-дослідницька діяльність створює найсприятливіші умови для розвитку пізнавальних здібностей дітей, дає можливість брати участь у цікавій та результативній роботі всім дітям, формує успішну, компетентну, комунікабельну, щасливу особистість.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Дошкільне виховання, 2012. – № 7. – С. 4-9.
2. Виховання екологічної культури дошкільників :зб. – Суми :СОІППО, 2007. – С.54.
3. Дмитренко І. Організація профільної групи «У гармонії з природою» // Вихователь-методист, 2010. – № 9. – С. 52-62.
4. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дошкільників : навч. посіб. / Н.В. Лисенко. – К. : Освіта,1993. – 157 с.
5. Плохій З.П. Сучасний зміст екологічного виховання / З.П. Плохій // Дошкільне виховання, 2008. – № 3. – С.8-9.
6. Пошуково-дослідна робота у ДНЗ / укл. : Є.Ф. Ковтун. – Суми :СОІППО, 2012. – 62с.
7. Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників: посіб. для вихов. дитяч. сад. / Н.Ф. Яришева. – К. :Грамота, 2001. – 250с.

Харламенко Валентина Борисівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної педагогіки та менеджменту
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

STEM: ПРІОРИТЕТНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРОФЕСІЙ МАЙБУТНЬОГО

Упродовж усього періоду існування незалежності України приверталася увага до проблеми професійного самовизначення учнівської молоді, становлення їх життєво-ціннісних орієнтацій і свідомого професійного вибору. Важливу роль у процесі профорієнтаційного супроводу учнів делегується педагогу, який орієнтує їх на вибір професій, які на сьогодні є у запиті ринку праці, допомагає формувати в них саме ті компетентності, які дають можливість бути їм конкурентоздатними. Вирішенню цього питання сприяють прийняті в Україні Закони «Про освіту» (від 23 травня 1991 р. № 1060-XII із змінами від 26.01.2016 № 940-VIII); «Про зайнятість населення», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (від 23.11.2011 р. № 1341); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року».

Реалізовувати на практиці поставлені в даних документах завдання мають добре підготовлені педагоги до досить специфічної діяльності.

Ринок праці стрімко змінюється, з розвитком глобальних технологій і постійним прогресом потреба в нових і перспективних професіях усе більше зростає. Виклики сьогодення потребують іншого комплексу навичок. Проблема у тому, що сучасні роботодавці вимагають розвинутих «особистих» навичок («soft skills»), які суттєво підвищують ефективність праці. Особливо чутлива у цьому плані сфера ІТ.

Над усіма цими навичками, за словами роботодавців, має працювати українська освіта. Ринок праці диктує свої правила, й завданнями держави є сприяння конкурентоздатності випускників. Кожну дев'яту молоду особу, яка звернулася до державної служби зайнятості, була потреба перенавчити новій професії або підвищити її кваліфікацію [2]. На зміну одним професіям приходять інші, більш затребувані й цікаві професії. Дослідження кадрового порталу Head Hunter показало перелік нових і перспективних професій на ринку праці за останні 10 років. Основна частина нових і перспективних професій на ринку праці зараз з'являється в ІТ-сфері. Це загальноосвітній тренд. До цього призводить розвиток нових технологій, ринку електронних приладів, усе більша потреба в знаннях із галузі комп'ютерної техніки, бізнесу й аналітики. Уже сьогодні можна відзначити появу на ринку праці спеціалістів зі створення віртуальної реальності, інженерів із RFID-міток, ігрових бета-тестерів, продакт-менеджерів із розвитку RTB (особливо DSP), ІТ-спеціалістів у області human-interface, програмістів у області квантового комп'ютингу, спеціалістів із взаємодії з роботами, Haskell програмістів і нанотехнологів, спеціалістів у сфері ядерної медицини, нанодієтологів, нейробіологів, вальвеологів, Wellness-консультантів, геронтологів, кібердослідників, дизайнерів емоцій, генетиків-консультантів, проектувальників роботів, урбаністів, спеціалістів

із генної інженерії, психології праці, спеціалістів по гейміфікації, працівників соціальної адаптації, експертів із ергономіки, медіаторів. Галузями, від яких слід очікувати швидкого розвитку, є сфера біотехнологій, екологічна, космічна сфера, вивчення клімату, сфера освіти і виробнича сфера. В умовах, коли є наявність конкуренції робіт та людей, до вибору професії потрібно підходити особливо відповідально.

Чому саме STEM-освіта на сьогодні так актуальна? Стрімка еволюція технологій веде до цього. У віддаленому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками та при вивченні творчих, мистецьких дисциплін. STEM-освіта – це низка чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. STEM (S – science, T – technology – E-engineering – M-mathematics) [3].

Орієнтуючись на сучасний ринок праці не слід поза увагою лишати формування тих якостей, які безпосередньо є в основі конкурентоздатності, а саме: комплексне багаторівневе рішення проблем (complex problem solving); критичне мислення (critical thinking); креативність (creativity); уміння управляти людьми (people management); взаємодія з людьми (coordinating with others); емоційний інтелект (emotional intelligence); формування особистої думки й прийняття рішення (judgment and decision-making); клієнтоорієнтованість (service orientation); когнітивність розуму (cognitive flexibility).

Отже, STEM – освіта зорієнтовує на вибір тих професій, які будуть користуватися попитом, а як наслідок – працевлаштування й у подальшому траєкторія професійного зростання. Заявлені компетентності мають формуватися у процесі шкільного навчання й у цьому важливу позицію займає педагог, про що йдеться мова у Концепції Нової української школи [1].

Література:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини/2016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

2. Лавриненко Л. М. Освіта як елемент розвитку соціально-трудової сфери [Електронний ресурс] / Л. М. Лавриненко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_NPM_2011/Economics/5_91393.doc.htm

3. <http://www.imzo.gov.ua/stem-osvita/>

Харламова Лариса Дмитрівна,
викладач математики та інформатики
Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського інституту
Сумського державного університету

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Оновлення змісту освіти та пріоритетність компетентнісного підходу при підготовці фахівців у різних сферах діяльності людини, вимагає уточнення змісту професійної компетентності викладача математичних дисциплін.

Реалізація компетентнісного підходу передбачає орієнтацію всіх компонентів

навчально-виховного процесу на набуття студентом компетенцій (взаємозв'язку знань, умінь, навиків, способів діяльності, здібностей), які в сукупності сприяють його здатності до ефективної професійної діяльності. Професійна компетентність – це оволодіння фахівцем відповідними компетенціями для виконання професійних функцій, типових завдань, особистісного зростання впродовж всього життя.

Важлива роль при формуванні професійної компетентності студентів технікумів з інформаційних технологій надається математичній компетентності, оскільки математичні методи дослідження і розв'язання завдань реальних життєвих ситуацій потребують знань, умінь та досвіду їх рішення за допомогою аналітичних математичних моделей. У процесі формування вмінь студентів розв'язувати прикладні задачі та складати математичні моделі реальних об'єктів чи процесів зростає роль фундаментальних математичних знань та практичного досвіду їх використання на прикладах конкретних тем математичних курсів.

Аналіз методологічної, науково-методичної, психолого-педагогічної літератури та практичного досвіду навчання математичних дисциплін у технікумі демонструє протиріччя між вимогами компетентнісного підходу до підготовки фахівців, зокрема, з інформаційних технологій, і недостатнім сучасним навчально-методичним забезпеченням його реалізації при вивченні математики у взаємозв'язку з дисциплінами профільної підготовки програмістів. А неодноразові дослідження навчальної мотивації студентів технікуму на початку вивчення математичних дисциплін вищої школи показали, що студенти мають низьку мотивацію навчання та вважають математичні знання неважливими у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, є необхідність вибору таких педагогічних технологій впливу на навчальні мотиви студентів технікуму, які ефективно сприятимуть формуванню математичної та професійної компетенції молодшого спеціаліста. Вирішальна роль у цьому процесі надається особистісно-професійної компетентності викладача математичних дисциплін.

Вказані проблеми та протиріччя обумовлюють актуальність теми статті.

Вивченням професійної компетентності, її структури та складових займалися відомі вітчизняні та зарубіжні вчені М. Алексєєв, А. Бодальов, А. Вербицький, Л. Вигодський, Д. Грішин, С. Іванова, А. Ісаєв, Г. Паніна, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, А. Маркова, А. Хуторський та ін.

Метою статті є висвітлення ролі особистісно-професійної компетентності викладача математичних дисциплін у системі підготовки молодших спеціалістів з інформаційних технологій.

Проблема оволодіння математичним апаратом опису процесів пізнання світу, аналітичним способом опису математичних моделей класу професійних задач складає підґрунтя до формування математичних компетентностей студентів технікуму комп'ютерних спеціальностей, як складової їх професійної компетентності. Крім того, важливою рисою конкуренто-спроможного фахівця з інформаційних технологій є його здатність самостійно та швидко опанувати нові технологічні засоби, підвищувати свій професійний рівень, навчатися впродовж всього життя. Тому вже з другого курсу навчання в технікумі значна увага приділяється самостійній роботі майбутніх програмістів у процесі вивчення математичних дисциплін з врахуванням закономірностей психічних пізнавальних процесів віку та індивідуально-психологічних особливостей кожного студента. Впливовою на

результати навчальної діяльності в цей період є мотивація навчання, яка, згідно проведеним дослідженням, є недостатньо сформованою. Питома вага внутрішніх мотивів у загальній структурі мотивації на початку другого курсу складає близько 10%, що говорить про зовнішню навчальну мотивацію. Тому нагальною є проблема пошуку ефективних педагогічних технологій з метою суттєвого підвищення внутрішньої потреби до навчання, перетворення пізнавальних і професійних мотивів у реально діючі, які суттєво підвищують активізацію навчально-пізнавальної діяльності.

Особистісно-професійна компетентність викладача математичних дисциплін передбачає вміння своєчасно проводити дослідження та впроваджувати ефективні технології навчання студентів, використовувати активні методи навчання (проблемно-орієнтований, проектно-орієнтований та практико-орієнтований підходи), ефективні засоби навчання (проблемні ситуації, інтерактивні засоби навчання та новітні інформаційні технології та ін.), інформаційно-комунікаційні технології навчання, прикладні задачі професійного спрямування, які відіграють значну роль у активній пізнавальній діяльності та формуванні творчої особистості майбутнього фахівця.

Зміни в суспільстві, стрімкий розвиток світового науково-технічного прогресу вимагає періодичного уточнення цілей, змісту, форм і засобів навчання математичних дисциплін, оновлення навчально-методичних комплексів та впровадження інноваційних технологій у різні форми навчального процесу. Ще В. В. Вернадський зазначав, що зростання наукових знань швидко стирає межі між окремими науками. Тому вивчення математичних дисциплін набудатиме ефективності, якщо враховувати їх значимість при підготовці майбутніх програмістів, взаємозв'язок розділів математики з дисциплінами професійної спрямованості; сприяти вдосконаленню рівня готовності викладачів і студентів до самостійної роботи в сучасних умовах; формувати компетентності використання інформаційно-комунікаційних технологій для моніторингу, навчання, оцінювання успішності навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації; використовувати спрямовані на формування професійної компетентності майбутнього програміста методи навчання.

Важливу роль відіграє особистісно-професійна компетентність викладача при роботі з обдарованими студентами. Робота з обдарованою молоддю є одним з напрямків підвищення якості підготовки фахівця в сучасних умовах, яка потребує пошуку шляхів її виявлення, відбору та підтримки, активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, вдосконалення навчально-виховного процесу шляхом реалізації інноваційних педагогічних технологій.

В умовах компетентнісного підходу до підготовки фахівця однією з важливих задач є вирішення проблеми існування ефективної та постійно діючої системи виявлення обдарованих студентів технікуму. У зв'язку з відсутністю точної діагностики обдарованості студента, застосовується комплексний підхід визначення обдарованого студента, який не гарантує правильності, але застосування інноваційних педагогічних технологій навчання (або їх поєднання) сприяє створенню умов для його виявлення, реалізації майбутнім фахівцем своїх інтелектуальних здібностей та можливостей, опанування загальними та професійними компетенціями. Доцільно використовувати особистісно-орієнтований, професійно спрямований та диференційований підхід із впровадженням проектних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання дисциплін у різні форми навчального процесу.

Використання педагогічної інновації для виявлення, відбору, підтримки, активізації навчально-пізнавальної діяльності обдарованих студентів, вдосконалення навчально-виховного процесу при підготовці молодших спеціалістів сприяє підвищенню мотивації їх навчання, наполегливості у здобуванні професійних знань та вмінь, якості професійної підготовки, перемоги на конкурсах. Показником високого рівня професійної компетентності викладача є неодноразове отримання студентами технікуму призових місць на Всеукраїнських предметних олімпіадах, університетських науково-практичних конференціях, успішне продовження навчальної діяльності при вивченні дисциплін професійного циклу в технікумі та в університетах, вміння самостійно здобування знання, працювати творчо та наполегливо.

Враховуючи, думку Дж. Равена про те, що компоненти компетентності будуть розвиватися і проявлятися тільки в процесі виконання цікавої для людини діяльності, можна підкреслити вагомий вплив мотиваційного компонента на рівень особистісно-професійної компетенції викладача математичних дисциплін, як домінуючої умови ефективності підготовки молодших спеціалістів з інформаційних технологій на другому курсі технікуму. Процес розвитку професійної компетентності викладача є наслідком його високої вмотивованості до самовдосконалення та самоконтролю, який позитивно впливає на свідомість, власну життєву позицію викладача, його інтелектуальну, емоційну, волюву та діяльнісну сфери; тобто здійснюється цілісний професійний саморозвиток, змістовними характеристиками якого є: професійна самосвідомість; постійне самовизначення; проектування, побудова і реалізація власної стратегії професійного зростання.

Література:

1. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен. – М.: Когито-Центр, 1999. – 144 с.
2. Раков С. А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ / С. А. Раков. – Харків: Факт, 2005. – 360 с.
3. Харламова Л. Д. Особливості організації самостійної діяльності студентів технікумів (коледжів) у процесі навчання лінійної алгебри та аналітичної геометрії / Л. Д. Харламова // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. – К. : Педагогічна думка, 2016. – Вип. 17. – С. 493-501.

Хоменко Галина Вікторівна,

аспірант Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
викладач Індустріально-педагогічного технікуму КІ СумДУ

ФАКУЛЬТАТИВ ЯК ФОРМА ВИВЧЕННЯ ПОСТМОДЕРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Варіативну складову навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів репрезентують факультативні заняття відповідно до програм, схвалених МОН. Така форма організації навчання сприяє диференціації освітнього процесу, задоволення потреби розвитку особистості учнів та їх індивідуалізації через розширення та поглиблення компетентностей школярів.

Факультативні заняття у своїх роботах досліджували Г.О. Васьківська, В.І. Кизенко, Л.А. Липова, Ю.І. Мальований, Т.В. Шиян, Н.М. Логвиненко та інші.

Метою статті є звернення уваги до потенційних можливостей факультативних занять при вивченні української літератури, зокрема, постмодерного періоду.

«Словник педагогічних термінів» С.У. Гончаренка подає наступне визначення цього поняття: факультативний курс (франц. *facultatif* – необов'язковий; від лат. – *facultas* – можливість, здатність) – навчальний предмет, курс, що вивчається студентами вузів і учнями середніх спеціальних і професійно-технічних навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл за бажанням з метою поглиблення й розширення наукових та практичних знань. Організуються щороку рішенням ради вузу (факультету), педагогічними радами середніх спеціальних навчальних закладів і загальноосвітніх шкіл відповідно до інтересів студентів (учнів). Співвідношення з обов'язковими курсами залежить від типу навчального закладу [1, с. 343].

В.І. Кизенко «факультатив» і «факультативну форму навчання» розглядає як синоніми, що означають специфічну форму навчання і виховання, у характеристиці якої виділяють основні ознаки: необов'язковість для всіх учасників, права учнів на її вибір та проміжне місце за змістом і організацією навчання, які вона передбачає між основним навчально-виховним процесом, здійснюваним на обов'язкових заняттях і позакласною роботою [4, с.19]

Факультативні заняття введені в навчальний план загальноосвітньої школи з 1967 року і вже тоді були однією з головних форм диференціації навчання. З того часу підходи до організації факультативного навчання постійно змінювалися. Так, наприклад, у підручнику з педагогіки датованому 1986 роком за редакції М. Д. Ярмаченка були вказані певні обмеження. Зокрема, зазначалося, що «кожен учень може обрати не більше двох факультативних занять, причому бажано, щоб одне з них було з певного виду мистецтва чи фізичної культури», учнів у групі має бути не менше 15, «роботи учнів оцінюються в ході факультативних занять, а залік проводиться у кінці курсу і поєднується з підсумковою конференцією, до якої, як правило, готується виставка праць учасників факультативу. Підсумкові оцінки вносяться до атестату про середню освіту» [2, с. 222].

Основними функціями факультативних занять є розвиток творчих здібностей, задоволення потреби розвитку особистості, задоволення потреби наукової, творчої діяльності, виховання особистісного ставлення до одержаних знань і розвиток творчої активності [4, с. 21].

За освітніми завданнями виділяють такі види факультативів: з поглибленого вивчення навчальних предметів (позапрограмове поглиблення знань з метою вступу до вищого навчального закладу); з вивчення додаткових дисциплін; з вивчення додаткової дисципліни з одержанням спеціальності; міжпредметні факультативи. Кожен з видів факультативу може поділятися залежно від дидактичної мети на теоретичні, практичні, комбіновані.

Дослідники зазначають, що система факультативних занять під час поглибленого вивчення літератури сприяє ефективному розв'язанню проблеми індивідуалізації навчання, оскільки найважливішою основою для цього є врахування можливостей, інтересів, нахилів учнів, напрямлень і масштабів виявлення ними своїх здібностей [3, с. 46]. На факультативних курсах як найкраще може бути реалізована мета шкільної літературної освіти, а саме – залучення учнів до кращих зразків літературно-мистецьких творів. Факультативне вивчення дає вчителю можливість у ширших часових рамках та через залучення справді зацікавлених учнів розглянути та обговорити різножанрові показові твори. Ми пропонуємо на таких заняттях вивчати саме постмодерністську літературу, оскільки на її вивчення відведено

найменше годин, порівняно з іншими літературно-мистецькими напрямками, а серед її зразків більшість творів літературна критика сприймає неоднозначно. Крім того, сучасне покоління характеризується як постмодерне, а отже, і сучасним учням буде близька та цікава література постмодернізму.

Постмодерністська література – це широкий пласт ще не до кінця дослідженої живої літератури, її представники активно заявляють про себе на весь світ, а її творення відбувається у нас на очах. Творчість таких письменників, як О. Забужко, Ю. Андрухович, С. Жадан, Ю. Іздрик, Т. Прохасько та багатьох інших майже не можливо вивчити у рамках оглядової лекції шкільної програми, а, отже, факультативне вивчення постмодерністської літератури має виняткове значення для розвитку літературознавчих та творчих здібностей старшокласників.

Література:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Педагогіка / ред. Ярмаченка М.Д. – К.: Вища школа, 1986. – 554с.
3. Логвіненко, Н. Факультативи як форма організації диференціації та індивідуалізації навчання старшокласників // Українська література в загальноосвітній школі. 2011. – №9 – С.43-48.
4. Кизенко Василь Іванович. Проблема факультативного навчання у 5-6 класах загальноосвітньої школи : Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України. – К., 1995. – 179 с.

Цимерман Ірина Леонідівна,

старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті надається загальна характеристика різноманітних підходів до трактування понять «креативність», «педагогічна креативність» у науково-педагогічній літературі. Розглядається педагогічна креативність сучасного вихователя дошкільного навчального закладу як важлива складова професійної компетентності.

Актуальність проблеми. Сучасні соціокультурні зміни у суспільстві насамперед потребують життєдайної, гнучкої, свідомої та творчої людини у всіх сферах діяльності. Відтак, розвиток сучасної педагогіки характеризується підвищеною увагою до творчого потенціалу людини, розвитку креативних здібностей, які закладаються у дошкільному дитинстві та розвиваються протягом усього життя. За цих умов до особистості сучасного вихователя дошкільного навчального закладу (далі ДНЗ), його педагогічної діяльності ставляться нові вимоги. Сучасний вихователь повинен не лише володіти базовими знаннями, а й бути активною креативною особистістю, здатною вносити у власну діяльність прогресивні ідеї, запроваджувати нововведення, винаходити щось корисне, замінювати віджите новим.

Проблеми формування та розвитку педагогічної креативності є предметом сучасних наукових досліджень, які переважно розглядаються у контексті професійної підготовки майбутніх учителів та удосконалення педагогічної діяльності вчителів-предметників загальноосвітньої школи. (Є.С. Барбіна, Н.В. Гузій, І.Д. Демакова, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Н.В. Кічук, М.П. Лещенко, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, С.О. Сисоєва, В.О. Сластьонін,

Л.О. Хомич, Т.Е. Стародубцева). Що стосується цієї проблеми дослідження у сфері дошкільної освіти, то необхідно визнати, що вона залишається поза увагою науковців.

Таким чином проблема дослідження полягає у подоланні об'єктивно існуючого протиріччя між усвідомленою у суспільстві потребою у творчому креативному вихователі та недостатньою розробленістю педагогічних засад розвитку педагогічної креативності.

Мета статті. Окреслити сутність поняття «педагогічна креативність» у структурі професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу. Виявити особливості реалізації креативного потенціалу вихователя ДНЗ у сучасній педагогічній практиці.

Основний виклад. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці розроблені різні теорії, що стосуються проблеми креативності. Ряд науковців тлумачать поняття «креативність» і «творчості» як синонімічні. В іноземній літературі (К. Тейлор, Дж. Гілфорд, Л. Терстоун, М. Вергеймер) визначають, що поняття креативність – це творчість, яка має у собі минулі, сучасні та наступні характеристики процесу, внаслідок чого людина створює щось нове, не існуюче до цього.

Визначення «креативність» є аналогом визначення «творчі здібності» та дуже пов'язана із творчістю, що породжує щось нове (чи для творця, чи для суспільства в цілому), це творчий акт, де людина створює саму себе та має вплив на інших. Російський учений Г. Альтшуллер стверджував, що «однією з найважливіших проблем педагогіки є раннє виявлення, стимуляція й реалізація творчої активності дитини через виявлення її здібностей» [1, с. 45]. Отже, проблема здібностей людини є фундаментом у розумінні креативності.

Але незважаючи на певну схожість цих понять вони не тотожні. Поділяємо наукові ствердження про те, що творчість є активністю особистості, яка ситуативно не стимулюється, в той час, як креативність пов'язана з новаторством. Креативність слід розуміти як причину, а творчість як наслідок, які пов'язані між собою.

Аналіз досліджень (Л.С. Виготський, С.Л. Рубинштейн, Я.Л. Пономарьов, В.А. Крутецький, Л.М. Матюшкін та ін.) показав, що в науці визначена сутність творчості як складової частини креативності. Психологи розуміють креативність як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. [2, с. 432].

Я.А. Пономарьов, сутність креативності, як психологічної властивості, зводить до інтелектуальної активності і чутливості, до побічних продуктів власної діяльності. Творча людина бачить побічні результати, які є творенням нового, а нетворча – бачить лише результати щодо досягнення мети, проходячи повз новизни [3, с. 43].

Дж. Гілфорд і П. Торренс розглядають креативність як здатність до творчого (дивергентного) мислення. Ф. Баррон визначає креативність як внутрішній процес, який спонтанно продовжується в дії. У роботах А. Маслоу, К. Роджерса [4] існують важливі висновки про те, що прояв креативності можна визначити за такими критеріями: чутливість до проблеми; здатність до синтезу; розуміння розходжень; дивергентність мислення; швидкість думки.

У контексті педагогічної діяльності погляди науковців на проблему креативної особистості педагога також не мають уніфікації. Значна частина досліджень присвячена

педагогічній діяльності як творчому процесу. В.О. Сластьонін, підкреслює, що ні загальний рівень культури вчителя, ні його ерудиція, ні любов до дітей не є показниками, на підставі яких його можна віднести до числа творчо працюючих. Безумовним показником творчого підходу є здатність педагога модифікувати, комбінувати, аранжувати власну діяльність у нестандартному ключі [5, с.28]. С.О. Сисоєва, виділяє наступні ознаки педагогічної творчості вчителя: співтворчий характер суб'єктів педагогічного процесу; можливість постійної суб'єктивної новизни й оригінальності процесу та результату; обмеженість творчої діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу часом; вплив на педагогічну творчість учителя багатьох чинників, які важко передбачити [6, с.168].

Вважаємо, що професійна креативність вихователя ДНЗ, виявляється в першу чергу через здібності, які є надзвичайно важливими для роботи з дітьми дошкільного віку. Так ще К. Текексом [7, с. 144-146], в свій час, було доведено, що люди, здатні до досягнень у певній галузі, мають:

- загальні інтелектуальні здібності;
- конкретні академічні здібності;
- творче або продуктивне мислення;
- лідерські здібності;
- художні й виконавські здібності;
- психомоторні здібності.

Модель актуалізації креативного потенціалу, що розроблена Н. Яремчук для вчителя може розглядатися як аналогічна, для вихователя-практика ДНЗ. Поділяємо думку науковця про те, що здатність до креативності повною мірою залежить від професійного зростання педагога та відбувається поетапно:

- репродуктивний рівень – рівень відтворення готових рекомендацій, освоєння того, що створено іншими;
- рівень оптимізації характеризується вмільм вибором і доцільним поєднанням відомих методів та форм навчання;
- евристичний рівень – пошук нового, збагачення відомого своїми власними винаходами;
- дослідницький, особистісно-самостійний рівень, коли педагог сам продукує ідеї та конструює педагогічний процес, створює нові способи педагогічної діяльності.

Таким чином, креативність вихователя ДНЗ розвивається поступово в процесі того, що вже було накопичено, а потім здійснює перетворення сучасного досвіду.

Отже, діяльність креативного вихователя дошкільного навчального закладу має наступні властивості: наявність творчого креативного потенціалу; особистісний стиль пошуку; наявність мотивів де провідне місце займає самоствердження; вміння використовувати нові прийоми передачі теоретичного матеріалу на практиці; уміння використовувати досвід інших педагогів; здатність експериментувати, розробляти нові науково-практичні методики, створювати інновації у педагогічній науці; володіння відповідальністю та вміння приймати рішення у педагогічних ситуаціях.

Висновки. Узагальнюючи викладене, визначаємо, що актуальність проблеми розвитку педагогічної креативності вихователя ДНЗ підвищується під впливом досягнень сучасної

науки, процесів модернізації та реформування, що відбуваються в освіті. Сучасні зміни потребують подальших додаткових досліджень креативного потенціалу, виявлення його специфіки, пошуку ефективних умов формування цього складного особистісного утворення.

Література:

1. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука [Текст] / Г.С. Альтшуллер. – М. : Просвещение, 1999. –175с
2. Енциклопедія освіти [Текст] / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Пономарев Я.А. Психология творчества [Текст] / Я.А. Пономарёв – М. : «Наука», 1976, – 303с.
4. Роджерс К. Несколько важных открытий [Текст] / К. Роджерс // Вестник МГУ, сер. 14. Психология. –1990. – N 2. – С. 57-65.
5. Слостенин В.А. Педагогическая деятельность как творческий процесс [Текст] / В.А. Слостенин, С.Г. Перевалов // Педагогическое образование и наука – 2005. – № 1 – С.25-34.
6. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки [Текст] / С.О. Сисоєва // Педагогіка і психологія – 1998. – №2. – С.161-172.
7. Тэкекс К. Одаренные дети [Текст] / К. Тэкекс; под ред. Г.В. Бурлинской. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.

Чаус Ірина Володимирівна,
методист КЗ Сумський Палац дітей та юнацтва;
Андросова Валентина Іванівна,
керівник гуртка «Спортивний туризм»
КЗ Сумський Палац дітей та юнацтва

**ВИХОВНА СИСТЕМА ГУРТКА «СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ» ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УМОВ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

Виховання підростаючого покоління є стратегічним завданням суспільства. Процеси становлення особистості, яка вміє швидко адаптуватися й самовдосконалюватися відповідно до потреб часу, вимагає перетворень в освітньому середовищі та залежить від організації навчально-виховного процесу на рівні позашкільного навчального закладу, гуртка.

Проблеми виховання та соціалізації дітей у позашкільних навчальних закладах вивчали вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Асмолов, В. Вербицький, А. Золотарьова, В. Караковський, Б. Купріянов, Л. Логінова, Л. Новикова, Г. Пустовіт, Н. Селиванова, Т. Сущенко та ін. Формування морального досвіду та ціннісних орієнтацій особистості є предметом досліджень І. Бега. Основи соціального становлення особистості в позашкільній діяльності досліджено С. Шацьким. У межах проблеми соціального становлення особистості в умовах спеціально організованого навчально-виховного середовища актуальними є педагогічні підходи В. Сухомлинського.

Виховна система гуртка «Спортивний туризм» комунального закладу Сумський Палац дітей та юнацтва – це спосіб життя колективу за традиціями та законами, з чітко визначеною структурою прав і обов'язків. Включення особистості в таку систему сприяє її розвитку й вихованню у неї високих моральних якостей.

Алгоритм дії виховної системи гуртка включає:

- визначення цілей та основних напрямків виховної діяльності;
- прийняття рішення про проведення виховної роботи та її планування;

- створення умов для досягнення цілей виховання і реалізації його змісту;
- організація та управління виховним процесом, активне самовиховання;
- оцінка результатів виховної роботи, контроль і корегування.

Основними критеріями оцінки результатів діяльності виховної системи є:

- відповідність досягнутих результатів виховання поставленій меті;
- дії, вчинки вихованців, їх відповідність загальнолюдським цінностям;
- згуртованість колективу, позитивний морально-психологічний клімат.

Система виховної роботи проходить наступні етапи розвитку:

1. Проектний етап. Етап становлення. Педагог знайомиться із сучасними теоріями і практикою виховних систем, механізмами та умовами їх функціонування; осмислює сутність сучасних методологічних підходів і концепцій, інновацій у сфері виховання; визначає шляхи і способи реалізації виховного потенціалу в гуртку, критерії та способи вивчення ефективності виховної системи.

2. Етап стабільного розвитку. Відбувається вдосконалення та створюється цілісна модель виховної системи в гуртку, здійснюється пошук нових форм, методів, педагогічних прийомів у виховній роботі, вдосконалюються традиційні методи виховання, напрацьовується досвід використання інноваційних педагогічних технологій, вдосконалюється методика виховної роботи.

3. Етап завершення. Колектив гуртка здійснює соціально значущу діяльність у вигляді пошуково-дослідницьких проектів. Вихованці беруть участь в обласних та Всеукраїнських чемпіонатах, обласних туристсько-краєзнавчих конференціях «У світі краєзнавчих відкриттів», у міському та обласному конкурсах «Здорове життя – успіх буття» тощо. Діти долучаються до національної та світової культури: участь у Всеукраїнській культурно-художній акції «Україна – разом», відзначення ювілею 200-річчя Великого Кобзаря тощо. Важливою є діяльність щодо збереження морального та фізичного здоров'я вихованців: походи, змагання, участь у чемпіонатах.

4. Етап відновлення й перебудови. Педагог разом з вихованцями розширюють межі пошукової роботи, розробляють нові проекти. Педагог підбирає та апробує нові форми, методи та прийоми виховної роботи тощо.

Цілісність виховної системи забезпечується поєднанням навчання і виховання, опорою на життєвий досвід вихованців; ефективним програмно-цільовим управлінням виховною системою. Стабільність функціонування виховної системи поряд з можливим уведенням новизни забезпечується наявністю довгострокових виховних програм: «Сім чудес Сумщини», «Спалені села Сумської області», «Флора і фауна Сумщини», «Подвиг народу», «Патріот своєї Вітчизни».

Вихованці гуртка «Спортивний туризм» знаходяться під впливом як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Взаємодія дітей між собою, з педагогом, створює психологічний клімат, який дозволяє об'єднати всіх у рамках виконання поставлених завдань. Виховна система гуртка характеризується відкритістю до всього нового, до ініціативи зі сторони педагога, вихованців, батьків.

Зовнішнє середовище, що включає сім'ї вихованців, соціум мікрорайону, заклади культури тощо теж має вплив на вихованців. Тому педагог адаптує виховну систему до

зовнішнього середовища. Життя в соціумі, який постійно змінюється, накладає на педагога додаткові обов'язки: зберегти контингент гуртка, зацікавити вихованців, адаптувати до реалій сьогодення. Правильна мотивація, цікаві справи, походи, спортивні табори та навчально-тренувальні збори, різноманітна виховна робота дозволяє виконати ці завдання.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку спортивного туризму, багаторічний власний досвід педагогічної діяльності, досвід колег, урахування регіональних особливостей Сумщини забезпечили розроблення навчальної програми «Спортивний туризм» (наказ Управління освіти і науки Сумської міської ради від 17.09.2013 р. №735).

Формами проведення занять у гуртку є спеціальна та базова підготовка з техніки туризму, фізична підготовка, походи, екскурсії, змагання, теоретичні заняття тощо. Вихованці вчаться правильної поведінки в природі, самостійності, оволодівають навичками самообслуговування, вміння приймати рішення.

Загальними принципами організації навчально-виховного процесу є поєднання пізнавальної і практичної діяльності, індивідуального підходу, врахування вікових особливостей та фізичного розвитку вихованців. Під час занять особлива увага приділяється дотриманню правил техніки безпеки, збереження життя та здоров'я вихованців.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові, залікові заняття, виконання нормативів, участь у змаганнях, походах I-III категорії складності, конкурсах, у пошуково-краєзнавчій роботі. Експедиційні форми роботи сприяють поглибленню екологічних знань вихованців, залученню їх до природоохоронної справи. Безпосередня практична діяльність на природі створює сприятливі умови для стабільного формування екологічної культури.

У гуртку діє дитяче самоврядування, головною метою якого є формування у вихованців навичок самостійності та ініціативності. Це спосіб осмислення дітьми власної ролі в житті колективу, реальний фактор формування демократичних, правових засад і традицій у спілкуванні вихованців.

Особливого значення діяльність органів самоврядування набуває в походах, експедиціях, навчально-тренувальних та спортивно-оздоровчих зборах. Обов'язки розподіляються самими дітьми. Вихованці об'єднуються у відділення, в кожному з яких є командир. Основним органом самоврядування є рада командирів, на якій обговорюється все, що відбувалося протягом останньої доби. Виявляються позитивні та негативні моменти, події. Знаходяться шляхи вирішення питань, які виникли. Також обираються завгосп зі спорядження, харчування, краєзнавець, орієнтувальник, відповідальні за вогнище, бівуак, дрова. Кожен вихованець має можливість проявити себе в ролі організатора, відповідального або виконавця.

Успішний навчально-виховний процес неможливий без тісної співпраці педагога з батьками вихованців, яка спрямовується не лише на розв'язання проблем матеріально-технічного забезпечення гуртка, а й на постійне розширення в батьків психолого-педагогічних знань, формування вмінь і навичок спільної з дітьми навчально-творчої діяльності. Важливим є використання традиційних та інноваційних форм роботи: майстер-класів, відкритих занять, змагань, навчально-тренувальних зборів, не категорійних і категорійних пішохідних та гірських походів. Стали традиційними Всеукраїнські альпініади на Говерлу, акції «На Говерлу

– всією родиною». Учасники походів вивчають партизанський рух на Сумщині та в Криму, знайомляться з бойовим шляхом сумчан-альпіністів тощо.

Однією з умов реалізації виховної системи гуртка педагог вважає максимальне використання можливостей зовнішнього середовища за активної позиції вихованців. Позитивний вплив на діяльність гуртка має тісна співпраця з громадськими організаціями: Федерацією спортивного туризму Сумської області та України, Сумською міською організацією ветеранів. Цікавою є взаємодія зі спортивно-туристським відділом Обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю та з Центральною міською бібліотекою ім. Т.Г. Шевченка.

На заняттях гуртка «Спортивний туризм» діти набувають туристських навичок, збагачують світогляд, пізнають історію, культуру, природу Сумщини та України. Вихованці проходять маршрути героїв Другої світової війни, вивчають життєвий шлях видатних людей нашої Вітчизни, стають патріотами, вчать цінувати свободу і незалежність своєї держави.

Успішно виконувати життєві та соціальні ролі, бути творцем свого життя, активно інтегруватись до сучасного суспільства – головний орієнтир реалізації соціально-педагогічної виховної системи гуртка.

Література:

1. Бех І. Патріотичне виховання дітей та молоді [Текст] / Бех І., Чорна К. // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9-16.
2. Єрмаков І.Г. Виховання життєтворчості: Моделі виховних систем [Текст] / І.Г. Єрмаков. – Х. : Вид. група «Основа», 2006. – 224 с.
3. Колонько О. Формуємо екологічну поведінку через самовиховання [Текст] / О. Колонько // Позашкілля. – 2011. – № 11. – С. 4-6.
4. Маслоу А.Г. Мотивація і особистість [Текст] / А.Г. Маслоу. – СПб.: Питер, 2005. – 352 с.
5. Орлова О. В. Право і самореалізація особистості в громадянському суспільстві. – М.: Інститут держави і права РАН, 2007. – 203 с.
6. Ращенко А. Національна свідомість як поклик часу / А.Ращенко // Позашкілля. – 2008. – №1. С. 7-17.
7. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в системі роботи Сумського територіального відділення МАН України: Метод. посіб. / за заг. ред. Л.В. Тихенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 296с.
8. Юзефик Л.О. Організація роботи з батьками / Л.О. Юзефик, Н.М. Купина. – Тернопіль : Астон, 2008. – 264 с.

Чергінець Ірина Петрівна,
учитель загальноосвітньої школи I-III ступенів №8
м. Охтирка

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Наша Україна – молода держава, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, обравши шлях переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження, цивілізованої, соціально зорієнтованої економіки, побудови нового громадянського суспільства.

В умовах становлення української держави патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Про це свідчать державні документи: Указ президента «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» від

27 квітня 1999 року, «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепція патріотичного виховання учнівської молоді» тощо.

Головним завданням патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності ця проблема набуває особливого значення. Проблема патріотичного виховання є надзвичайно актуальною, оскільки сучасні школярі забувають своє коріння, не знають історії, не прагнуть змінити життя своєї країни. І це насправді велика проблема, яка тягне за собою багато факторів. Адже на сьогоднішній день ми маємо знецінення традиційних моральних цінностей, пропаганду жорстокості, бездуховності, насильства, зокрема через засоби масової інформації, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу. Все це негативно впливає на моральні та патріотичні переконання учнівської молоді. У контексті подальшої розбудови суспільства виникає потреба у формуванні активної, творчої особистості учня-патріота, від діяльності якого у майбутньому значною мірою залежатиме духовний розвиток і добробут Української держави.

Мета формування патріотичних почуттів передбачає вироблення і зміцнення в свідомості кожного громадянина гордості за свою Вітчизну, її історію й традиції, готовності захищати її свободу.

У відповідності з метою визначені завдання статті:

– вивчити та узагальнити історико-педагогічні аспекти патріотичного виховання в теорії та практиці ;

– проаналізувати стан патріотичного виховання у філософській, психологічній та педагогічній літературі на сучасному етапі й уточнити сутність, структуру і зміст патріотичного виховання;

– розглянути методичні рекомендації щодо організації патріотичного виховання учнів на уроках математики;

– обґрунтувати мету, завдання, зміст, форми, методи та педагогічні умови, які забезпечують ефективність процесу патріотичного виховання учнів на уроках математики.

У «Великій радянській енциклопедії» подається таке тлумачення: «Патріотичне виховання – це виховання любові до вітчизни, відданості, прагнення своїми справами служити її інтересам». Основою цього тлумачення є емоційно-чуттєва сторона поняття, що виявляється через ставлення людини до навколишнього світу. Життя людини в суспільстві завжди пов'язане з діяльністю, нормами поведінки, взаємовідносинами між людьми.

У сучасній педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму.

1. Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо.

2. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.

3. Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [3, с.8]

Сучасні умови життя в Україні висувають перед освітою якісно нові завдання у сфері

виховання молоді, розв'язання яких допоможе подолати існуючий формалізм у змісті роботи школи. Виховання громадян України носить національний характер, базується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості, засобом збереження національної ідентичності. Сучасна модель виховання враховує особливості сьогодення, оскільки цього вимагають соціально-економічне становище країни, моральний і духовний стан українського народу, подальший розвиток культури, науки.

Для реалізації завдань патріотичного виховання необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання дітей у процесі навчання і позакласної діяльності. Завдяки результатам педагогічних досліджень достеменно встановлено, що 40 відсотків від загального обсягу виховних впливів на особистість дитини здійснює освітнє середовище, в якому вона перебуває. Ця цифра в кожному конкретному випадку шкільної практики варіюється відповідно до особливостей області, школи, класу, його мікрогруп та індивідуальних особливостей самих дітей. Але слід визнати, що поміж інших джерел впливу на становлення й розвиток дитини (сім'я, однолітки, позашкільні освітні заклади та ін.) школа посідає домінуючі позиції, тож і відповідальності на неї покладається більше, і можливостей перед нею відкривається більше.

Виховання в школярів почуття патріотизму слід здійснювати на уроках математики, віддаючи перевагу окремим аспектам цієї роботи відповідно до вікових особливостей учнів.

Зокрема, у 5-6 класах доцільно надавати пріоритет вихованню в учнів любові до України, її природи, рідного дому, школи, рідної мови, шляхом складання самими учнями (або за допомогою вчителя) і розв'язування задач, в яких мова йде про їх рідний край. Це задачі, що містять історичні дані, відомості про тваринний та рослинний світ регіону, в якому проживають школярі тощо. Наприклад.

1. Визначте масштаб глобуса, якщо на ньому **Україна** займає площу 6,7 см².

2. Площа Києва дорівнює 84,3 га, а площа Андорри – 46,8 га. Який відсоток площі столиці України становить площа держави Андорра?

3. Підрахуйте, скільки разів у тексті **Гімну України** зустрічається кожна голосна буква. Складіть варіаційний ряд і побудуйте відповідну лінійну діаграму.

4. Найбільшою водною артерією України є **Дніпро** – третя за величиною (після Волги і Дунаю) річка Європи. Довжина Дніпра – становить 2201 км, у межах України – 981 км. Знайдіть який відсоток довжини річки знаходиться на території України.

5. Площа **Києва** дорівнює 84,3 га, а площа Андорри – 46,8 га. Який відсоток площі **столиці України** становить площа держави Андорра?

Варто пропонувати учням для розв'язування задачі краєзнавчого характеру, які допомагають виховувати в учнів бережливе ставлення до природних багатств, повагу до праці і традиціям українського народу, любов до власного краю і своєї Батьківщини. Наприклад, цікавою для учнів міста Охтирка є така задача: *Кількість населення міста Суми та Охтирка відповідно дорівнює 268 409 і 50 100 осіб. У скільки разів більше людей проживає в місті Суми, ніж у Охтирці? Відповідь округліть до десятих.*

Формуванню патріотизму в учнів, зокрема гордості за успіхи держави, сприяють задачі, що містять історичні чи статистичні відомості (загальнодержавні чи регіональні). Цікавими

для учнів є задачі, що містять історичні дані регіону, популяризують українську історію, боротьбу українського народу за незалежність, мову та культуру. Коли вміння розв'язувати задачу сплітається з історією, задача стає більш значимою і може стати дійсно цікавою кожному учню. Наприклад, учням, цікавою буде задача:

Україна є однією з 9 держав світу, які проектують і будують літаки. Серед найяскравіших здобутків українського літакобудування – найбільший у світі літак АН-225 «Мрія», а також найпотужніший літак АН-124 «Руслан». Ці «залізні птахи», сконструйовані лідером літакобудування АНТК ім. Антонова, що знаходиться в Києві. Літак «Мрія», маса якого 640 т, взявши на борт вантаж у 253 т, за один політ установив більше 124 рекордів. У скільки разів маса літака більша за масу вантажу, що він може підняти? [1, с. 35]

У 7-9 класах можливо розширити знання учнів про культуру українського народу за допомогою різних українських орнаментів (вишиванок) в процесі вивчення геометричних перетворень. Бажано звернути увагу учнів на те, що багато орнаментів лише на перший погляд видаються симетричними або утвореними шляхом паралельного перенесення. Насправді ж створення орнаментів людиною є процесом творчим, не завжди підпорядкованим математичним законам (на відміну від машинного орнаментування). У процесі навчання слід звертати увагу учнів на прізвища українських математиків, на їхній внесок у розвиток математичної науки. Одне з таких прізвищ – М.П. Кравчук, на пам'ятнику якого написано: «Моя любов – Україна і математика». М.П. Кравчук – академік Всеукраїнської Академії наук, якого 1938 року безпідставно репресували і заслали на Колиму, де він загинув.

У 10-11 класах серед основних виховних завдань є прищеплення любові до Батьківщини, відданості своєму народу, гордості за його культурні надбання, вболівання за його долю. Важливо продовжити ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних українських математиків. Наприклад, розповісти учням про творця одного з важливіших методів інтегрування – М. Остроградського (народився і похований на Полтавщині). Учнів основної та старшої школи варто також залучати до проектної діяльності, пов'язаної з вивченням діяльності відомих українських математиків. Наприклад, учням можна запропонувати такі теми для розроблення проектів: «Премії НАН України імені видатних українських учених», «Пам'ятники українським математикам», «Збірник українських історичних задач» та ін.

У старших класах на уроках математики виховання патріотизму доцільно здійснювати під час вивчення елементів статистики та опрацювання статистичних даних у вигляді різного роду діаграм. З цією метою слід використовувати реальні досягнення українського народу. Наприклад.

За останні роки Україна збільшує виробництво зернових, зокрема – пшениці, і вийшла на третє місце в світі з експорту – 32,3 млн т зерна. Попереду лише США (72,3 млн т) та ЄС (38,5 млн т). Україні вдалося обійти такі визнані «житниці світу», як Канада (28 млн т), Аргентина (21,9 млн т) і Бразилія (20,1 млн т). За даними задачі побудуйте стовпчасту діаграму.

Навчання має бути емоційним і збуджувати позитивні емоції. Протягом усього часу навчання в школі дитина, а пізніше підліток, молода людина потребують взірця для

наслідування. В інтересах суспільства та й самих молодих людей формувати зразки для наслідування з допомогою справді видатних особистостей. Як показує практика, на уроці створюється сприятлива емоційна обстановка, якщо перед викладом нового матеріалу провести 2-3 хвилинну бесіду про українських учених математиків або місце математики в житті давніх і сучасних людей.

На закінчення (як підсумок) хочу подати слова академіка І.Д. Беха, які мають стати дороговказом на шляху патріотичного виховання підростаючого покоління Українців.

Особливого значення для патріотичного виховання набуває особистісно-орієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота [2, с.15].

Література:

1. Акуленко І. Вправи з логічним навантаженням на уроках математики в 5-6 класах / І. Акуленко // Математика в школі. – 2002. – №5. – С. 35
2. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
3. Відмиш Л.І. Система національного виховання: шляхи та засоби реалізації / Л.І. Відмиш // Виховна робота в школі. – 2011. – № 8. – С. 7-9.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 рр.
5. Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.14 №1/9-376

Черняк Інна Георгіївна

вчитель комунальної установи

Сумської спеціалізованої школи I-III ступенів №17

ФОРМУВАННЯ НООСФЕРНОГО СВИТОГЛЯДУ ТА ВИКОРИСТАННЯ БІОАДЕКВАТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ

Ні для кого не секрет, що інтерес до знань в учнів з року в рік падає, якість з усіх предметів знижується, незважаючи на старання вчителів, на самовідданість їхньої праці. Лише окремі групи дітей, які налаштовані на досягнення певної мети, а значить і матеріального благополуччя, зусиллями своєї волі змушують себе вивчати «потрібні» для них дисципліни. Тому вчителі задаються питанням: «Як провести гармонійний урок, урок – пошук, бо кожну його мить хочеться прожити цілісно, системно, креативно. Організація сучасного уроку — справа нелегка. Сучасні діти приходять до школи з величезним бажанням діяти, причому діяти успішно. Їм подобається на уроці не просто слухати, а й бути активними учасниками навчального процесу, ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, вигадувати, фантазувати. Аналізуючи суспільні явища, вітчизняні та зарубіжні дослідники використовують «соціальні», «інформаційні», «педагогічні» технології, «психотехнології», технології «управління», «прогнозування», з'являються «технології популізму», «технології успіху», «технології кар'єри» та ін. Технологіям у наш час відводиться роль глобального фактору, основної рушійної сили розвитку цивілізації. На сьогоднішній день – це «Ноосферна освіта» як система нових ідей, поглядів, методів, моделей діяльності – альтернатива традиційній освіті. Автор біоадекватної методики викладання навчальних дисциплін – доктор психологічних наук, академік Російської академії

природничих наук, президент Ноосферної академії науки і освіти Н.В. Маслова. [1, с. 36].

Ноосфера – це сфера розуму, духу, духовності. Для ноосферної освіти характерні риси: системність, цілісність.

– Мета ноосферної освіти: системне, цілісне ліво і правопівкульне мислення, що оздоровлює весь організм.

– Результати ноосферної освіти: фізично, морально, психічно здорова людина, що користується цілісним мисленням.

– Інструмент переходу: еволюційно дозрівші можливості п'яти контурів мозку [2, с. 198].

Мозок – ліва і права його півкулі, що відповідають за розумову діяльність, за своїми функціями не рівнозначні. Права півкуля – інтуїтивне, творче – відповідає за емоційно-образне мислення. Ліве – відповідає за логічне мислення. Цілісність в будь-якій розумовій діяльності (а у дітей – це навчання) передбачає гармонійну роботу двох півкуль. [2, с. 216]. Сьогодні весь процес навчання людини, починаючи з першого класу, закінчуючи вузівською і післявузівською освітою, базується на нещадній експлуатації лівої півкулі і в абсолютному забутті правої. Лише окремі дисципліни: малювання, співи, частково література активізують образно-творчий центр. Активність якої-небудь однієї півкулі дозволяє не в рівній мірі контролювати органи. Як наслідок, настає дисгармонія в роботі систем організму, що призводить до всіляких захворювань. У першу чергу страждає психіка, оскільки вона безпосередньо пов'язана з діяльністю мозку. Звідси нестійкість дітей до стресів, психологічних, а також інфекційних захворювань [3, с. 95]. Дуже часто ми, вчителі, нарікаємо на те, що всі зусилля по передачі знань учням виявляються недостатньо ефективними. А наступний урок приносить розчарування: як ніби все вперше чують. Тому такий привабливий головний акцент біоадекватної методики викладання: генетична єдність «Творець – Світ – Природа – Людина – Суспільство».

Ноосферний урок має розпочинатися з релаксації. Релаксація – позбавлення від емоційної напруги, коли дитина сильно схвильована, збуджена або, навпаки, пригноблена, унаслідок чого виникає надлишкова напруга в окремих групах м'язів; це стан спокою, розслаблення, що виникає у суб'єкта внаслідок зняття напруження [3, с. 87]. Цей етап уроку продовжується одну хвилину. На даному етапі вчитель може запропонувати такі вправи:

– Погляньте на вазон, що змінилося в ньому? (Розцвіла квітка). Які емоції вона у вас викликала?

– Розгляньте папку з малюнками, що у вас на парті (5-10 малюнків пейзажу різних пір року). Виберіть той, який вам найбільше сподобався. Чому? (Ви обрали саме цей малюнок, який викликає радість, хочеться летіти, надихає на спокій, гармонію душі).

– Прослухайте музику чи поезію.

– Що нового з'явилося на дошці (гілка квітучої вишні)?

Ці вправи включають в роботу праву півкулю, емоційний стан дітей сприятливий для подальшої роботи, для включення лівої півкулі головного мозку. Після цього оголошується тема, мета, завдання уроку та мотивація. У методиці використовуються можливості плідної роботи як в активному, так і в релаксаційному стані. Такий підхід дозволяє організувати максимально комфортні умови на уроці, зняти в учнів напругу, створити ситуацію успіху.

М'язова релаксація (розслаблення м'язів рук, ніг, обличчя, шиї, корпусу, живота), робота зі своїми внутрішніми образами робить урок продуктивним, допомагає гармонізувати логічні та інтуїтивно-творчі процеси в головному мозку, формуючи при цьому цілісне мислення. Наприклад, на уроці зарубіжної літератури при вивченні теми «Творчість японського поета М. Басьо», перш ніж почати вивчення певного розділу, я пропоную силою уяви зануритися в досліджувану тему, за допомогою навіювань про дану епоху. Чудово уявити машину часу, яка віднесе в потрібну епоху, країну, опис пейзажу, життя людей у супроводі тихої музики, можна використати аромалампи. Щоб матеріал був більш зрозумілим та запам'ятався, на уроках пропонується учням скласти образ, який учні фіксують на папері, дозволяючи фантазії проявляти себе в повній мірі. Далі структурують отриману інформацію на образі-символі (створюють образон, наприклад, квітка сакури, на яку вписують усі поняття чи відомості про Японію та мистецтво цієї країни, що запам'ятали). Вчитель пропонує власний образон, щоб діти порівняли зі своїм. Це – моторно - кінестетичний етап уроку: малювання моделі образона, нанесення навчального матеріалу на намальований образ. Процес сприйняття інформації будується на психологічній основі так званого особистого досвіду (пам'яті). Тобто дитина повинна запропонований образ асоціювати (порівняти) з тим, що є в її досвіді і миттєво прийняти або відкинути (на рівні підсвідомості). Учні не завжди приймають запропоновані мною образи з досліджуваної теми, вони працюють зі своїми внутрішніми символами, і це важливо, оскільки не порушується індивідуальна інтелектуальна природа. Діти із задоволенням придумують методи нанесення інформації. Приємно бачити радість в очах вихованців, відчуття свободи, успішності. Отже, одним із способів підвищення пізнавальної мотивації учнів є робота з мислеобразами та колективне обговорення образусхеми:

- Яку інформацію було складно запам'ятати?
- Порівняйте мій образон зі своїм.
- Що ви хочете змінити у своєму образоні?

На етапі логічного та лінгвістичного відтворення («виведення» образу-інформації на рівень логічно-мовленевого осмислення) учням пропонується обмін думками. Наприклад: У чому полягає краса життя? Які почуття вас переповнювали, коли ви уявляли чайну церемонію? Чи надихнула вас чайна церемонія на створення філософських віршів, у яких краса проглядається в буденних речах?

Для закріплення навчальної інформації виконуються практичні завдання. Співвідношення мислеобразу «квітки сакури» із хайку М. Басьо (краса, враження, простота). Важливу роль відіграють творчі завдання типу: рольова гра, скласти словник нових слів, скласти алгоритм дій аналізу хайку, есе, створення реклами, кросворд, намалювати комп'ютерну презентацію. Обов'язковим є етап рефлексії (самооцінки), коли учні пригадують завдання уроку і дають відповідь, що вдалося, а що ні на уроці. Продуманим має бути етап домашнього завдання. Ноосферний урок має закінчуватися тим, що учні усвідомлюють єдність тіла і душі, розуміють, що урок сприяв розвитку їхнього інтелекту, духовності, що є найважливішим людським скарбом. За словами Г. Сковороди: «З усіх скарбів знання – найкращий. Його не можна ні загубити, ні вкрасти, ні знищити».

Ноосферна методика в освіті спонукає нас до дій. Це вимога і компетентнісного підходу

до навчально-виховного процесу. Біоадекватне навчання - це творче на всіх рівнях буття навчання і виховання цілісної особистості відповідно до загальних законів Світу, загальних законів суспільства, спеціальних законів педагогіки, психології та фізіології. Відбувається виховання гармонійної особистості, позбавленої внутрішніх протиріч. Така освіта екологічна: діти відчують свою природу, свій ритм, свій талант. Ця методика є довгоочікуваним лікуванням всього організму, тому що правильно використовується мозок, який управляє людиною. Подібні підходи у навчанні знижують психосоматичні та інфекційні захворювання, виробляють стійкість до стресів. [5, с. 36]. Здоров'язберігаюча освітня система дає ефект оздоровлення і вчителя, і учня, сприяє корекції фізичних, психічних, моральних, інтелектуальних відхилень. На мій погляд, ноосферна освіта - нова і дуже перспективна освітня система. В оволодінні сутнісним словом важливу роль відіграють предмети гуманітарного циклу: мовні предмети і лінгвістика, історія, культурологія, психологія, філософія. Біоадекватне вивчення цих предметів формує ясну думку, багатство образів, інформаційно етичний зміст людини. Сьогоднішній випускник, який володіє ноосферною свідомістю має світогляд людини, у якій сформовані моральні основи розвитку Світу. Така людина практично зможе свідомо зробити соціальний, моральний та професійний вибір, бо володіє цілісним, образно-логічним мисленням, яке є основою генетичного способу пізнання.

Література:

1. Богосвятська А.І. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя світової літератури / А. І. Богосвятська. // Зарубіжна література в школах України : Методичний журнал. – 2013. – №1. – С. 34–41.
2. Маслова Н.В. Ноосферное образование: Монография / Н.В. Маслова., 2002. – С. 308.
3. Богосвятская А.И. Современный урок: гармония, вдохновение, фантазия (биоадекватные уроки литературы). Методическое пособие. / А.И. Богосвятская. – Севастополь: КАНОН, 2013. – 124 с. – (Крымская академия ноосферного образования и науки). – (серия «Б-ка ноосферного учителя»).
4. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. / В.И.Вернадский – М.: Абрис-пресс, 2004. – С. 575.
5. Биоадекватная методика преподавания / [Н.В.Маслова, М.Л. М.В.Ульянова, Ж.М.Клышко, та ін.]. – М. : Центр «Планета Семь-Я», 2008. – 82 с. – (ББК 88.4). – (Библиотека ноосферного учителя).
6. Арустамова Н.А. Нові педагогічні технології в освіті Рекомендаційний показник літератури / Н. А. Арустамова, В. Ю. Штуріна. – Херсон: ХДУ, 2013. – 46 с. – (МОН України Херсонський ДУ).
7. Маслова Н.В. Ноосферное образование [Електронний ресурс] / Н.В. Маслова // Курс лекцій. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4224441>.

Чепеленко Жанна Федорівна,
старший викладач, завідувач відділом, викладач
Дитячої музичної школи №1 м. Суми

УКРАЇНЬКА СКРИПКОВА ШКОЛА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ВИХОВАННІ ДУХОВНО РОЗВИНУТОЇ ОСОБИСТОСТІ У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ РЕФОРМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Одним з показників високого рівня професіоналізму викладача є його широкий світогляд, обізнаність у досягненні видатних педагогів та вміння творчо використовувати ці надбання у професійній діяльності. Саме тому метою представленого дослідження є виявлення особливостей розвитку національних педагогічних та виконавських шкіл, їх традицій, сучасних досягнень талановитих українських виконавців.

Історія світового скрипкового мистецтва неможлива без детального аналізу виникнення та розвитку національних педагогічних та виконавських шкіл, їх традицій та особливостей.

Скрипка не відразу здобула популярність у музичному світі, тому що на той час впевнено посідала місце традиційного камерного інструмента **віола**. Її м'який голос відповідав невеликим залам аристократичних салонів. Скрипка ж була інструментом істинно народним. Скрипка входила до складу полкової музики Війська Запорізького, інструмент став основою ансамблю трієстих музик. Тільки завдяки творчості відомих скрипалів, скрипка по праву стала царицею музики. Протягом багатьох століть скрипкове мистецтво пройшло великий шлях, збагативши світову музичну культуру іменами талановитих виконавців та педагогів. Тісно пов'язане з народним музичним виконавством, скрипкове мистецтво зіграло дуже важливу роль у становленні та розвитку української національної культури.

Великий внесок у розвиток скрипкового мистецтва України зробив випускник Варшавської консерваторії, один із засновників Київської скрипкової школи Іван Водольський, який працював викладачем музичного училища протягом 1863 – 1875 років. Рівень викладання гри на струнних інструментах у Київському училищі зростає в період викладання у ньому талановитого чеського педагога Отакара Шевчика, який жив в Україні та брав участь у концертах, у тому числі в ансамблях з М.Лисенком.

Педагоги старшого покоління стали засновниками київської скрипкової школи, яка здобула великий авторитет у нашій країні та за її межами. Одним з засновників Київської професійної скрипкової школи став видатний педагог Ерденко М. Г. Він був запрошений до числа педагогів Київського музичного училища, яке у 1913 році було реорганізоване в Київську консерваторію. Видатним київським педагогом та виконавцем впродовж 1918-1950 років був скрипаль, диригент Бертьє Д.С. Його учнями є багато українських скрипалів. Серед них видатна скрипачка та педагог Пархоменко О.М., яка викладала в Київській та Мінській консерваторіях. Учнями Бертьє були: Штерн А. – професор, заслужений артист України. З міжнародного «гамбурзького» рахунку Штерн А. вважався одним з перших; Стеценко В. – видатний методист-дослідник; Кравчук О. – скрипаль, диригент, педагог, професор, організатор і керівник камерного оркестру при Консерваторії.

Новий етап розвитку київської скрипкової школи у післявоєнний період пов'язаний з творчістю педагогів Київської консерваторії: Стеценка В., Горохова О., Макаренка П. Стеценко Вадим Кирилович – син видатного композитора Кирила Стеценка, теоретик скрипкового мистецтва, український композитор, скрипаль, один з засновників української скрипкової школи, професор. У 1957-1998 рр. на кафедрі працював лауреат міжнародних конкурсів, заслужений діяч мистецтв України, автор багатьох наукових праць професор Горохов Олексій Миколайович. Макаренко Павло Миколайович за півстоліття викладацької діяльності (1947-1995р.) виховав багато відомих виконавців та викладачів, серед яких Которович Б., Каськів Б., Крамаров О. та інші. Плідною була педагогічна (1963-1985) та виконавська діяльність професора, заслуженої артистки України Пархоменко Ольги Михайлівни. Вона зробила значний внесок у розвиток скрипкового мистецтва України. У 1965-2006 рр. працював відомий педагог-методист, професор, заслужений діяч мистецтв України Тахтаджиєв Костянтин Іванович, автор понад тридцяти науково-методичних

посібників. У 1969 році кафедру скрипки очолив лауреат міжнародних конкурсів, заслужений артист України Криса О.

Призначення у 1980 році керівником кафедри Богодара Которовича на багато років визначило шлях розвитку скрипкового мистецтва в Україні. Богодар Которович належить до тих людей, чиє ім'я ще за життя стало легендою. Особистість визначна, він єдиний з вітчизняних музикантів був удостоєний честі грати на скрипці самого Ніколо Паганіні. Педагог, виконавець, громадський діяч, народний артист України, лауреат Державної премії України ім. Т.Шевченка, член-кореспондент Академії мистецтв України. Саме за запрошенням Которовича Б. у 1983 році почав викладати на кафедрі скрипки народний артист України, лауреат державної премії ім. Т. Шевченка, професор Баженов Анатолій Іванович (1996р.). Його ім'я як соліста та камерного виконавця відоме більше ніж у 30-ти країнах Європи, Америки, Азії та Африки.

З діяльністю видатного композитора і громадського діяча Сокальського П.П. тісно пов'язане становлення музичної освіти в Одесі. Завдяки його зусиллям у місті в 1886 році були відкриті перші безплатні музичні класи «Школи аматорів музики». Ця школа відіграла важливу роль у становленні спеціальної музичної освіти. Один з перших педагогів в Одесі був відомий український скрипаль-віртуоз Павло Пустарнаков. У 1897 році музичні класи були перетворені в музичне училище. І лише у 1913 році була відкрита Одеська консерваторія. Знаком європейського визнання Одеської консерваторії став її вступ до Асоціації Європейських музичних академій і консерваторій.

Особливе місце в українській скрипковій педагогіці зайняла Одеська середня спеціальна музична школа для обдарованих дітей імені професора Столярського П.С., яка була створена в 1933 році на базі приватної музичної школи, котру утримував педагог – скрипаль Петро Столярський. З діяльністю цього видатного педагога пов'язане впровадження професійного навчання дітей з раннього віку. Під час таких уроків враховувались фізіологічні та психологічні особливості учнів. Заняття організовувались у вигляді гри. Така методика почала використовуватись в організації навчального процесу багатьох навчальних закладах України.

Видатним скрипалем, яскравим представником одеської скрипкової школи є Віктор Пікайзен, учень Ойстраха Д. Інтенсивна концертна діяльність Пікайзена В. проходила в найкращих концертних залах світу. Неодноразово він виступав і в нашому місті. Незважаючи на свій поважний вік (80 років), Пікайзен В. займається концертною діяльністю. Найяскравішими представниками скрипкового мистецтва одеської скрипкової школи є талановиті виконавці та педагоги Захар Брон та Сергій Кравченко.

Велику історію має також і Львівська скрипкова школа, адже історія скрипкового виконавства Галичини багата яскравими сторінками і своїми ко-ріннями сягає в далеке минуле. Як окремий навчально-методичний підрозділ Консерваторії у Львові, кафедра скрипки почала діяти у 1854 році і називалася тоді «школа скрипки». З післявоєнних років це – кафедра струнно-смичкових інструментів. Школа виконавства відрізняється високою професійною майстерністю, а головне – специфічними національними рисами.

У першій половині XIX сторіччя у Львові працював видатний скрипаль віртуоз і композитор Кароль Ліпінський (1790-1861), який змагався у скрипковій майстерності з самим

Паганіні М. Скрипкове виконавство на Львівщині відоме ім'ям професора Вадима Стеценка (1914-1984). Професор Стеценко В. вів науково-дослідницьку роботу. Він автор підручника «Методика навчання гри на скрипці», монографії «Закономірності інтонування на скрипці», працював над створенням, тоді ще нечисленного українського педагогічного і концертного репертуару.

У розвитку скрипкового і камерно-інструментального виконавства музична Львівщина у значній мірі завдячує професору Павлу Макаренку (1915-1995), професору Зенону Дашаку, завідувачу кафедри скрипки професору Богдану Каськіву. Важливе місце у становленні Львівської скрипкової школи у післявоєнні роки належить професору Дмитру Лекґеру (1896–1980), який з 1948 і до останніх років свого життя працював у Львівській консерваторії ім. М. Лисенка, завідував кафедрою.

Півстолітній шлях розвитку музичного життя Львівщини тісно пов'язаний з ім'ям Олександри (Лесі) Деркач (1924–2004), яка була палким пропагандистом скрипкової музики, засновником камерного оркестру. Вона – заслужений діяч мистецтв України, професор. Походячи зі славної родини (батько – відомий етнограф, мати – дослідник творчості Лесі Українки, під час другої світової війни врятувала архів великої поетеси), Деркач О. завжди сповідувала батьківські принципи служіння українській культурі. Деркач О. виховала понад 60 скрипалів. Але найбільше уваги, майстерності й енергії віддала Олександра Деркач, створеному за її ініціативою у 1959 році, відомому тепер у Європі, Львівському камерному оркестрові.

Скрипкове виконавство представників різних шкіл України досягло високого світового рівня. З'являються нові талановиті виконавці, які славлять нашу країну у всіх частинах світу. Це Мирослава Которович – донька легендарного українського скрипаля і диригента, одна з найцікавіших молодих музикантів, представників класичної скрипкової школи України; Богдана Півненко, яку називають «українською Паганіні в спідниці». За словами видатного композитора, народного артиста України Валентина Сильвестрова, вона є скрипачкою світового значення, не поступаючись Співакову В. чи Кремеру Г.; Василь Попадюк, якого західна преса називає Золотою скрипкою. Колишній киянин живе в Канаді, але всюди, де виступає, представляється українським музикантом. Ніколи не пориваючи зв'язку із батьківщиною, він активно гастролює в Україні; Валерій Соколов, що входить в 10-ку кращих у всьому світі; молодий, але вже дуже відомий талановитий скрипаль Олексій Семененко став володарем другої премії на конкурсі ім. королеви Єлизавети, який вважається одним з найбільших, найпрестижніших і найчесніших у світі.

Сьогодні в Україні проводяться міжнародні, всеукраїнські і регіональні фестивалі, конкурси. Його основною метою є відкриття нових імен талановитих виконавців, популяризація інструментальної музики. Наше місто також приймає унікальний в Україні фестиваль класичної та камерної музики «Bachfest». У сумчан, цінителів якісної класичної музики, вже склалася своєрідна схема – середина осені – зліт музикантів з усього світу – «Bach-fest», навесні – «Органум». Організатор свята, відомий артменеджер Сум, людина, яка вже чверть століття організовує у місті музичні фестивалі – Орест Коваль. На запрошення організатора фестивалю була запрошена і відома українська скрипачка зі Львова – Лідія Футорська, лауреат національних та міжнародних конкурсів ім. Я. Коціана, ім. М. Стріхаржа,

ім. М. Лисенка та інших. На думку Ореста Коваля, сьогодні Лідія – один з найглибших скрипалів в Україні.

На Сумщині також впровадили дуже престижний, Всеукраїнський конкурс юних скрипалів та віолончелістів у м. Шостка, який присвятили імені видатного українського віолончеліста і педагога Вадима Червова. Організаторами конкурсу є Національна Всеукраїнська музична Спілка, Шосткінська міська рада Сумської області, Шосткінська дитяча школа мистецтв. Очолив журі музичного змагання відомий український скрипаль Анатолій Баженов – професор, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка, народний артист України. Приймали участь у конкурсі багато талановитих дітей з різних міст України. Гран Прі конкурсу 2016 року отримала юна талановита дівчинка з дитячої музичної школи міста Лубни Чуб Катерина, яка блискуче виконала програму.

Завданням конкурсів є популяризація музичного мистецтва, обмін творчими досягненнями й досвідом з питань музичної педагогіки та виконавства.

Підсумовуючи можна сказати, що активне пропагування українськими музикантами – віртуозами як класичної, так і сучасної музики служать інтеграції вітчизняного скрипкового мистецтва у світову музичну культуру.

Література:

1. Білецька М.В. Проблеми української скрипкової школи у контексті скрипкового мистецтва ХХ століття [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://iconf.mdpu.org.ua/index.php/kontakti/21-problemi-ukrajinskoji-skripkovoji-shkoli-u-konteksti-skripkovogo-mistetstva-xx-stolittya/24-problemi-ukrajinskoji-skripkovoji-shkoli-u-konteksti-skripkovogo-mistetstva-xx-stolittya>

2. Каленчук І. Сольний концерт видатного скрипаля Ігоря Андрієвського у Ворзелі [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://bucha.com.ua/?newsid=1151069492>

3. Львівська національна музична академія ім. М.В. Лисенка [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/928FC303CC662CA0C225772E00723139?>

4. Которович Мирослава [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://umka.com/rus/singer/miroslava-kotorovich.html>

5. Ставиченко А. Львов, осеніе скрипки [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/CULTURE/lvov-osennie-skripki-.html>

6. Хай М. Скрипка як провідний традиційний музичний інструмент українців [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nadobryden.com/skrypka__providnyj_tradycijnyj_muzycznyj_instrument_ukrajinciv/

Шеденко Ніна Володимирівна,

учитель української мови та літератури, учитель-методист Берестівської ЗОШ І-ІІІ ст.
Липоводолинської районної ради Сумської області

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ НОВОЇ ШКОЛИ ЧЕРЕЗ РЕАЛІЗАЦІЮ ТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ «БУКТРЕЙЛЕР»

На сучасному етапі реформування освіти державна політика України орієнтована на інформатизацію, всебічний розвиток креативності школярів, їх спроможності розробляти та реалізовувати сучасні творчі проекти. Вимоги до освіченості учнів та змісту освіти визначаються Державним стандартом базової та середньої освіти. Із цього випливають вимоги до компетентності педагогів.

Особистісний підхід до кожного учня здійснюється через різні навчальні методики, які враховують індивідуальні пізнавальні здібності школярів. Учитель має не тільки володіти

знаннями з предмету, а й створювати умови для розвитку навчальних компетенцій учнів.

Виконання вимог Державного стандарту Нової школи є обов'язковим для всіх навчальних закладів, які надають загальну середню освіту. Зміст освіти створює передумови для всебічного розвитку дитини як особистості. Насамперед він визначається на засадах національних та загальнолюдських цінностей, систематичності та науковості знань, їх значущості для становлення людини в соціумі, гуманізації та демократизації освіти, взаємодопомоги між народами та націями. Головне у змісті освіти – забезпечити українознавчу спрямованість навчання. Також важливим є індивідуальний та диференційований підхід до учнів, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування комунікативної, соціальної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів.

Особливу увагу слід приділяти практичній та творчій складовим навчальної діяльності, що забезпечує формування навчальних компетенцій учнів.

У вимогах Державного стандарту Нової школи виокремлено роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати й оцінювати її, застосовувати способи творчої та пізнавальної діяльності. При цьому між ступенями шкільної освіти забезпечується наступність та перспективність змісту й вимог щодо рівня засвоєння учнями.

Учитель має дати єдиний для всіх учнів зміст освіти, але особистісно орієнтований підхід здійснюється через варіативність методик організації навчального процесу. Мета вчителя мови та літератури – формування комунікативної та літературної компетенції учня, яка базується на знаннях, уміннях пізнавального та творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях.

Змістовими лініями мовного компонента є мовленнєва, мовна, соціокультурна та діяльнісна. Ці лінії забезпечують вироблення і вдосконалення вмінь та навичок учнів у аудіюванні, читанні, говорінні, письмі, засвоєнні системних знань про мову. Сприяють засвоєнню культурних та духовних цінностей свого та інших народів, норм, що регулюють стосунки між поколіннями, гендерні відносини. Формують загально-навчальні уміння й навички, допомагають розв'язувати навчальні завдання та життєві проблеми.

Змістовими лініями літературного компонента є аксіологічна, літературознавча та культурологічна. Вони забезпечують опрацювання художнього твору в єдності його естетичних та етичних вимірів, розвиток творчих здібностей особистості, розгляд твору в контексті літературного процесу й усвідомлення літератури як складової частини духовної культури українського та інших народів.

Досягти повного засвоєння мовної та літературної ліній Державного стандарту Нової школи можна лише за допомогою втілення в навчальний процес нових форм роботи. Однією з таких форм роботи є проект «Буктрейлер». При цьому новизною є готовність учителя української літератури до партнерства з учнями, висвітлення своєї діяльності в мережі Інтернет.

Останнім часом спостерігається втрата учнями цікавості до читання книг. Ми, як вчителі літератури, занепокоєні цією проблемою й намагаємося вирішити її новими способами. Одним із таких способів є буктрейлер. Буктрейлер (від англ. Book – книга, англ. Trailer – тягач, причіп) – короткий відеоролик за мотивами книги, кліп по книзі. Головна мета

створення цього відеопродукту – спонукати дитину до прочитання книги.

Перші буктрейлери робилися у вигляді слайд-шоу з ілюстрацій. До них могли бути підписи або закадровий голос. У наш час буктрейлери мають інший формат. Перший публічний показ буктрейлера відбувся у 2003 році, коли загалу була представлена робота на десятій роман вампірської саги Крістін Фіхан «Темна симфонія». Тоді це більше нагадувало музичний кліп. Ця подія стала початком популяризації буктрейлерів, які до цього поширювали переважно в Інтернеті, зокрема на YouTube.

Метою буктрейлерів є не тільки розширення читацької аудиторії, а й підвищення рівня якості читання, розвитку навчальних компетенцій, що є важливим особливо для молоді.

Буктрейлер має включати в себе найяскравіші та найбільш упізнавані моменти книги, анонсувати її. Найпростіша класифікація буктрейлерів: за авторством, тематикою, змістом, способом утілення тексту.

Остання ділиться на види: ігрові (міні-фільм за книгою); неігрові (набір слайдів, цитат, ілюстрацій); анімаційні (мультфільм за книгою).

Ми працюємо над усіма видами буктрейлерів.

Виконання таких творчих проєктів проходить поетапно. Насамперед потрібно вибрати книгу для рекламування. Це може бути програмовий твір чи той, що не вивчається на уроках літератури. Класика чи сучасна література, приурочена до якоїсь дати чи просто та книга, яка сподобалася учням найбільше. Ми працюємо над буктрейлерами до книг української літератури з метою популяризації української мови та культури.

Наступним етапом роботи є створення сценарію буктрейлера. Потрібно продумати сюжет, скласти текст. Важливо не повідомляти весь зміст книги, а зацікавити глядача до самостійного прочитання. Відеоролик оптимально має тривати 3 хвилини, тоді глядач не втратить зосередженості та здатності сприймати матеріал.

Наступним етапом є робота над втіленням сценарію.

Це може бути відшукування потрібного відео в Інтернеті. При цьому знову ж не забуваємо про авторство. Якщо сценарій передбачає ілюстрації, також використовуємо наявний авторський матеріал чи створюємо з дітьми свої роботи. Якщо робота анімаційна, працюємо за планом до створення мультфільмів. Найцікавіше дітям знімати власні міні-фільми, відчувати себе акторами та режисерами-постановниками.

Користуючись програмами Corel VideoStudio Pro X3, Nero StartSmart чи іншими, створюється певний відеоряд за складеним сценарієм.

Далі проводиться запис звуку. Для цього ми користуємося програмою Nero StartSmart. Можна використовувати інші програми, наприклад, Sound Forge.

Заключним етапом роботи є відеомонтаж. Обробляються, вирізаються та клеяться певні фрагменти, добирається звукова доріжка, накладаються ефекти та робляться переходи, додається потрібний текст.

Після обов'язкового попереднього перегляду проводиться колективне обговорення та усунення недоліків. Конвертується відео й отримується готовий буктрейлер.

Обов'язково потрібно презентувати роботу загалу: учням, батькам, учителям. Викладається на сайти, блоги, форуми, в соцмережах, YouTube.

Таким способом нами створені буктрейлери на твори:

«Момент» Володимира Винниченка (учні 10 класу, 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=LRwM9jDaw1k&feature=youtu.be>), «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка (учні 6 – 7 класів, 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=fDkxTOhP4xl>), «Залишенець. Чорний Ворон» Володимира Шкляра (Шеденко Н.В., 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=DQXRI0BM-Wo>), «Лось» Євгена Гуцала (учні 6 класу, 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=7dEYgLuvkro>), «На зелених іконах дерев» Миколи Гриценка (учні 11 класу, 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=MtJZe4qypts&feature=youtu.be>), «Intermezzo» Михайла Коцюбинського (учні 10 класу, 2015р., <https://www.youtube.com/watch?v=Ta6jdAOQpsg&feature=youtu.be>), «Тигролови» Івана Багряного (учні 10 класу, 2016р., <https://www.youtube.com/watch?v=egksXSBUz8E>).

Наприкінці квітня 2016 року Київський університет імені Бориса Грінченка з метою популяризації української культури організував II Всеукраїнський фестиваль буктрейлерів і промороликів «Book fashion». З-поміж 250 робіт, представлених на конкурс, наш буктрейлер на новелу М.Коцюбинського «Intermezzo» нагороджений Грамотою Київського університету імені Бориса Грінченка за зайняте I місце в номінації «Твір шкільної програми».

Усі відеороботи розраховані як на найменших глядачів, так і на дорослих. Про популярність проекту «Буктрейлер» свідчить статистика переглядів.

Таким чином, ми довели, що такі види творчих робіт сприяють відродженню цікавості до української культурної спадщини, формують комунікативну мовленнєву, мовну, соціокультурну, аксіологічну, літературознавчу та культурологічну компетентності. Прилучають дитину до художньої літератури, а через неї – до цінностей української культури. Забезпечують розвиток творчості, поширюють національний спадок: мову, традиції, цінності, популяризують здобутки нашої держави у світі. Сприяють духовному збагаченню та утвердженню в школярів гуманістичного світогляду.

Вважаємо, що, працюючи над такими проектами, молоде покоління не втратить свою українську самосвідомість та самодостатність, а в майбутньому зможе гідно представити українську державу у світовій мистецькій спільноті.

Література:

1. Болеслав І. Тиждень проектів / І. Болеслав // Завуч. – 2007. – № 4.
2. Шеденко Н. Учнівські культурологічні Інтернет-ресурси як ІТ-потенціал вивчення української літератури // Матеріали VIII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / Упоряд. Г.А. Назаренко – Черкаси, 2016. – с. 194 – 199.

Шокун Марина Анатоліївна,

учитель фізики вищої категорії, старший учитель
Білопільської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 ім. С.М.Гордієнка,

керівник районного методичного об'єднання учителів фізики Білопільського району

ОСОБИСТІНО-ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ ТА ЇХ РОЗВИТОК

Базовою ідеєю реформування нинішньої освіти проголошено компетентнісний підхід. Оскільки успіх цих позитивних змін залежить від учителя, його готовності та здатності до творчої та плідної праці в абсолютно нових умовах, то вагому роль у забезпеченні впровадження новітніх ідей у життя школи вимагає кардинальних змін у роботі педагога. Це можливо за умови прагнення останнього до безперервної самоосвіти, постійного

удосконалення професійної компетентності та підвищення свого наукового і загальнокультурного рівня.

Професійна компетентність Міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку розглядаються як здатність успішно відповідати вимогам або виконувати завдання, що складається з когнітивних і некогнітивних компонентів.

Питання формування основних компетентностей вчителя фізики було обговорено на засіданні районного методичного об'єднання вчителів фізики Білопільського району. Після узагальнення матеріалів зроблені висновки які особистісні компетенції повинен мити сучасний конкурентно-спроможний вчитель фізики.

Сьогодні компетентний вчитель зможе бути конкурентно здатним якщо опанує певні компетенції і буде реалізовувати їх у практичній діяльності.

Незважаючи на важливі зміни у галузі освіти, основною формою навчальної діяльності в школі залишається урок. Після активного обговорення цього питання на засіданні районного методичного об'єднання вчителів фізики району прийшли до висновку, що сучасний компетентно-спрямований урок має докорінно відрізнятись від традиційного.

Основним напрямом удосконалення рівня професійної компетентності вчителів є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. Тому до головних завдань роботи методичного об'єднання вчителів фізики району додалося питання стимулювання самоосвіти й саморозвитку вчителів та надання своєчасної методичної допомоги з цього напрямку.

При плануванні самоосвіти вчителям фізики запропоновано поруч з традиційними засобами самоосвіти використовувати більш сучасні, новітні засоби. Наприклад,

- розробка пакета тестового матеріалу в електронному вигляді;
- розробка пакета стандартного поурочного планування з теми чи групи тем;
- проект особистої методичної веб-сторінки, блогу;
- розробка навчальних проектів;
- розробка пакетів матеріалів для індивідуальної роботи зі здібними та обдарованими дітьми .

Щороку учні району беруть активну участь у Всеукраїнських і Міжнародних природничих конкурсах – «Левеня», «Геліантус», Колосок». Вчителям також рекомендовано залучитися до аналогічних конкурсів – «Геліантус-вчитель», запропонованого творчим об'єднанням «Соняшник» про понує для вчителів природничих навчальних предметів – фізики, хімії, біології, географії та вчителів початкових класів. Мета конкурсу – підвищення фахової ерудованості й рівня тестологічних знань вчителів. Та Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року» за версією науково-популярного природничого журналу «Колосок».

Сучасним і ефективним методом самоосвіти є вебіари. Вебінар – це унікальна інтернет -технологія, що активно використовується тими, хто бажає неперервно навчатися, цінує час і вміє економити. Це вебіари Інтерактивної школи творчого вчителя, що проводяться видавництвом «Ранок», Дистанційної Академії, творчого об'єднання «Перспектива», Харківського центру оцінювання якості освіти.

Література:

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 01.07.2016 року №1/9-334 «Про підсумки

проведення ІІ конкурсу «Геліантус - учитель» та проведення конкурсу «Геліантус-учитель» у 2017 р.». URL: <http://helianthus.com.ua/teacher/> (Дата звернення 06.02.2017)

2. Положення про Всеукраїнський інтернет-конкурс «Учитель року» за версією науково-популярного природничого журналу «КОЛОСОК» URL: <http://kolosok.org.ua/teachertest-2017/> (Дата звернення 06.02.2017)

3. Поплавський М.Д. Формування професійної компетентності вчителів дисциплін фізико-математичного циклу. Х. : Вид. група «Основа», 2015. – 79, [1] с. – (Серія «Б-ка журн. «Фізика в школах України»; Вип. 6 (138)).

4. URL: http://www.metodkopilka.ru/prezentacya_na_pedagogchnu_radu_profesyna_kompetentnst_v_chitelya-30281.htm (Дата звернення 06.02.2017)

Шрамко Ольга Олександрівна,

к. пед. наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського НПУ ім. Олександра Довженка

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із головних завдань на уроках української мови є формування духовно багаті особистості громадянина, якому притаманна висока культура, широкий кругозір та високі моральні цінності (ідеали). Виховання національної самосвідомості в процесі вивчення української мови необхідно розпочинати з освоєння регіонального мовленнєвого середовища.

Краєзнавчий матеріал рідного краю – чи не найважливіший чинник формування національно свідомої мовної особистості. Питання адаптації, національної самоідентифікації, без перебільшення, є питанням існування (виживання) української нації.

Національна самосвідомість – це сукупність поглядів і відносин, думок і оцінок, що виражають зміст, рівень, уявлення членів національно-етнічної спільноти про свою історію, сучасний стан і майбутні перспективи свого розвитку, а також про своє місце серед інших, аналогічних груп і характер взаємин з ними [1].

Національна самосвідомість охоплює два компоненти: *раціональний* (усвідомлення себе як частини нації); *емоційний* (неусвідомлюване співпереживання своєї єдності з іншими представниками національно-етнічної групи).

Національна самосвідомість – основа національної свідомості. *Національна свідомість* – сукупність соціальних, політичних, економічних, моральних, естетичних, філософських, релігійних та інших поглядів, що характеризують зміст, рівень і особливості духовного розвитку національно-етнічної групи [2]. Вона виступає в якості стрижневої системи ціннісних відносин і раціонально-ціннісних уявлень, необхідних для відповідного самовизначення людини в духовному і соціально-політичному житті.

На відміну від національної свідомості, яка відбиває узагальнені уявлення національно-етнічної групи, національна самосвідомість є більш уособленим поняттям, що виражає насамперед ступінь засвоєння тих чи інших компонентів загальнонаціональної свідомості індивідами – членами національної спільноти.

З огляду на це значно зростає соціальна значущість краєзнавчої роботи, яка будується насамперед з урахуванням інтересів дітей і передбачає розвиток їхньої ініціативи і громадської активності. Краєзнавча робота, з педагогічного погляду, дуже багатогранна.

Водночас вона може носити не тільки освітньо-виховний, а й дослідницький та прикладний, суспільно-корисний характер [3].

Розглянемо найважливіші соціальні функції мовної краєзнавчої роботи: *інтегративна* – метою якої є створення єдиного культурного простору; цьому сприяє використання фольклору рідного краю, який несе в собі історичні, культурознавчі відомості про минуле краю, регіону, держави; *гностично-акумулятивна* – краєзнавчий матеріал акумулює в собі різноманітні факти про сфери життя регіону, побут, релігію, географію, культуру, видатних історичних особистостей; *соціоадаптаційна* – функція соціалізації, виховання особистості, її адаптації в суспільному житті й діяльності; уособлює зразки норм поведінки, етикету, соціальних ролей і ситуацій; *розвивальна* – сприяє розвитку психічних процесів (уява, увага, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення), формуванню загальнонавчальних умінь і навичок, зокрема в процесі самостійного читання й аналізу творів, розвитку творчих здібностей.

Велике значення має краєзнавчий матеріал у процесі виховання культурних, естетичних почуттів.

Відомо, що використання лінгвокраєзнавчого матеріалу сприяє об'єднанню переліку основних завдань дисципліни і її безпосередньому розширенню. Процес уведення краєзнавчого матеріалу в систему мовленнєвої освіти виконує такі *завдання*: ознайомлення учнів зі структурними і функціональними особливостями української мови з опорою на схожі особливості будови регіональної мови; збагачення словникового запасу молодших школярів за рахунок використання місцевого мовного матеріалу, важливого з погляду пізнання та естетичного виховання; розширення знань учнів про історію, культуру, традиції і звичаї рідного краю на основі занурення в мову.

За успішного виконання перелічених вище завдань в учнів формується такий мінімум *знань і вмінь*: уявлення про мову як культурно-історичне середовище, що втілює в собі історію, звичаї та традиції рідного краю; уміння аналізувати навколишнє мовне середовище, оцінювати мовлення співрозмовників, сприяти підвищенню їхньої та власної мовленнєвої культури; уміння логічно, змістовно викладати свої думки на регіональні теми (історія, природа, культура, соціум); знання мовленнєвого етикету свого рідного краю і вміння порівнювати його з особливостями етикету інших регіонів України.

На основі культурно-історичного досвіду, здобутків народу багатьох епох національна самосвідомість виховує національно-мовний тип особистості, яка має досконалі лінгвістичні знання з мови в поєднанні з її національними особливостями, володіє високим рівнем комунікативних умінь, виражальними засобами української мови – стилями, типами, жанрами, уміє орієнтуватися у потоці різномірної суперечливої інформації, спроможна вільно виражати власну позицію щодо певних життєвих явищ, шанує мову народу.

Література:

1. Соціологічна енциклопедія / за ред. В. А. Астахова. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
2. Ольшанський Д. В. Основи політичної психології / Д. В. Ольшанський. – К. : Ділова книга, 2001. – 496 с.
3. Остапец А. А. Педагогіка туристско-краєведческой роботи в школі / А. А. Остапец. – М., 1985. – 263 с.

Щебетенко Наталія Петрівна,
вчитель трудового навчання
Краснопільської гімназії Краснопільської районної ради
Сумської області

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УЧНІВСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У сучасний час у школі багато чого змінилося, зокрема це: концепція, статус, державні стандарти, програми, підручники, але незмінною залишається місія навчального закладу – бути освітнім та культурним центром навчально-виховної роботи та приділяти найбільшу увагу роботі з обдарованою талановитою молоддю та родинному вихованню. Тому я вважаю головним своїм обов'язком навчати учнів, розвивати їх творчий потенціал, сприяти всебічному інтелектуальному розвитку особистості. Пріоритетами оновлення сучасної освіти, є створення умов для індивідуального та диференційованого навчання та формування в учнів ключових компетентностей: життєвої, соціальної, комунікативної, полікультурної та інформаційної і забезпечення наступності навчального матеріалу. Завдання сучасної школи є підготовка конкурентноспроможного випускника з глибокими знаннями, міцними практичними вміннями і навичками, який зможе самореалізуватися і самоствердитися в подальшому житті. Тому, на мою думку, формування ключових компетентностей в учнів на уроках трудового навчання є актуальним та життєво необхідним.

Основною формою організації навчання в школі був та залишається урок. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій звичайний урок для учнів уже є не таким цікавим і навіть трішки нудним. Традиційні форми навчання – подача інформації, яка орієнтована на збереження та передачу знань, умінь та навичок, а сучасні тенденції розвитку вимагають звертатися та використовувати на уроках нові технології, спрямовані на гармонійний розвиток особистості. Незмінним лишається системний підхід до процесу навчання та прагнення зберегти результативність навчання шляхом активізації розумової діяльності школярів. Якщо проаналізувати програми трудового навчання за останні роки (2010-2016 рр.), то вони відрізняються від попередніх програм у першу чергу тим, що передбачають проектно-технологічну діяльність під час вивчення програмового матеріалу. Це стосується вивчення не лише обов'язкової, а й варіативної частини програм. Тобто, для використання методу проектів є можливості як під час вивчення інваріантної складової програми так і під час вивчення її варіативної частини. І саме в процесі роботи над творчим проектом, з метою допомоги та зацікавлення учнів до виконання проектів, значну роль відіграють різноманітні інтерактивні технології.

Перед сучасним вчителем постає питання, які застосовувати прийоми та методи навчання щоб спонукати учнів до сприйняття навчального матеріалу. Зробити урок цікавим, змотивувати учнів на подальшу пізнавальну активну діяльність на уроці трудового навчання, навчити учнів аналізувати та знаходити причинно-наслідкові зв'язки подій, розвивати в учнів творче мислення, уяву. Ці та багато інших завдань завжди стояли перед вчителями і саме інтерактивні технології навчання можуть задовольнити дані вимоги. У зв'язку з швидкими темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій використання інтерактивних технологій дозволяє розвивати в учнів творче мислення, самостійність, здатність збирати та

аналізувати інформацію, тобто використовуючи ці технології навчання на уроках ми забезпечуємо формування компетентностей в учнів та їх всебічний розвиток. Могутнім засобом підвищення інтересу учнів до предмета, розвитку самостійних та творчих здібностей це усвідомлення того, що засвоєні знання вони можуть потім застосувати в повсякденному житті, а завдання вчителя полягає щоб навчити дітей застосовувати здобуті знання на практиці.

Працюючи вчителем трудового навчання в Краснопільській гімназії Краснопільської районної ради Сумської області та аналізуючи навчальну діяльність учнів протягом кількох останніх років, помітила, що інтерес учнів до навчання знизився, деяким учням важко самостійно працювати над виготовленням і оздобленням виробу. Тому головним завданням стало – активізувати пізнавальну діяльність учнів. Прагну зацікавити дітей одним із найбільш «життєвих» предметів – трудовим навчанням. Багато часу приділяю розробці та виготовленню різноманітного дидактичного матеріалу, вдосконаленню методики, що впливає на підвищення мотивації, пізнавальної активності учнів на уроках, пошуку матеріалів для проведення практичної діяльності з учнями, намагаюся, щоб новий матеріал був цікавим, зрозумілим для засвоєння учнями з різним інтелектуальним розвитком. На уроках намагаюся не тільки вчити, але й розвивати пізнавальні інтереси дітей, враховувати їх здібності. Дуже важливо пробудити у дітей бажання виготовляти вироби власними руками. Успіх окрилює дитину, пробуджує бажання пізнавати нове, виконувати більш складні завдання.

Розуміючи завдання, які стоять перед сучасною педагогічною освітою, працюю над урізноманітненням уроків трудового навчання, зосереджую свою увагу на розвитку компетентностей в учнів на уроках трудового навчання.

Тому в своїй педагогічній діяльності щодо формування в дітей компетентностей зрозуміла, що:

–Головним є не предмет, якому навчаєте, а особистість, яку формуєте. Не предмет формує особистість, а вчитель своєю діяльністю, пов'язаною з вивченням предмета.

–На виховання активності не слід шкодувати ні часу, ні зусиль. Сьогодні активний учень – завтра активний член суспільства.

–Необхідно допомагати учням оволодіти найбільш продуктивними методами навчально-пізнавальної діяльності, навчаючи їх вчитися.

–Більше зосереджувати увагу на практичній діяльності учнів, адже знає не той, хто переказує, а той, хто застосовує свої знання на практиці.

–Потрібно привчати дітей думати та діяти самостійно. Поступово відходити від використання шаблонів, діти виготовляють та оздоблюють виріб на свій смак.

–Творче мислення розвивати всебічним аналізом проблем, пізнавальні завдання розв'язуємо кількома способами, частіше практикую творчі завдання.

–Слідкути за способом та формою висловлення думки учнів.

–Використовувати схеми, плани, щоб забезпечити засвоєння системи знань. Оскільки міцність запам'ятовування інформації, що засвоєна у вигляді логічних структур, є більш високою, ніж міцність розрізнених знань, закріплювати слід ті знання, що подані у цілісних логічних структурах.

У процесі навчання обов'язково враховувати індивідуальні особливості кожного учня,

об'єдную в диференційовані підгрупи дітей з однаковим рівнем. Вивчати і враховувати життєвий досвід учнів, їх інтереси, особливості розвитку. Пояснювати школярам, що кожна людина знайде своє місце в житті, якщо навчиться всьому, що необхідно для реалізації її життєвих планів.

Основною метою діяльності педагога повинен стати розвиток компетентностей учнів. Вчитель трудового навчання має розглядати компетенцію як сукупність знань, вмінь та навичок учнів, їх досвіду. І обов'язково потрібно націлювати учнів на перспективу, тобто виконуючи завдання, учень повинен знати де це йому знадобиться. Я маю на увазі формування та розвиток соціально-психологічної компетенції учнів, бо якщо людина здатна вирішувати життєві запити, реально усвідомлюючи адекватність цілей своїм власним психологічним можливостям, то їй відкривається перспектива реалізувати себе в суспільстві.

Практикую на уроках використання різних ігрових моментів, мозаїку, незакінчені речення, кросворди, проблемні ситуації, диктанти та різноманітні методи роботи, зокрема такі як: «Мікрофон», «Закінчити речення», «Аукціон знань», «Робота в парах», «Робота в групах», «Велике коло», «Займи позицію», «Ажурна пилка», «Мозковий штурм», гра «Додатковий бал», шість капелюхів Едварда де Боно та інші.

Використовуючи метод «Шість капелюхів Едварда де Боно» можна одну й ту ж проблему побачити з різних боків, а також проаналізувати її переваги й недоліки, сильну та слабку сторону, той емоційний фон з яким ми розпочинаємо роботу, структуруємо знання з теми й побачимо нові перспективи.

Велику увагу приділяю формуванню здоров'язберігаючої та соціальної компетентності, що характеризують уміння людини повноцінно жити в суспільстві, робити вибір, приймати рішення. Часто практикую на своїх уроках завдання проблемного характеру та питання для опрацювання в групах, які стимулюють учнів до вибору раціональних шляхів розв'язання навчальних проблем. Для врахування інтересів, здібностей і нахилів учнів при побудові уроків використовую різнорівневі й різноманітні тести та запитання для контролю. Знання стають для дитини особисто та соціально значимими лише тоді, коли зрозуміле їх використання в житті. Тому практикую на уроках розгляд життєвих ситуацій і прикладів із життєвого досвіду учнів. Це підтримує інтерес до навчання та підвищує пізнавальну активність учнів. Для формування в учнів полікультурної компетентності використовую на своїх уроках інформацію про розвиток різних технік вишивання та історичні факти. Діти беруть інтерв'ю у майстринь-вишивальниць та знайомляться з людьми, що займаються творчістю. Історичні відомості дають можливість учням простежити процес здобуття знань, розвивають їхній інтелект і творчість. Особливе значення надаю також проведенню різноманітних позакласних заходів, (колективні творчі справи та тижні трудового навчання, КВК, вікторини, конкурси, складання проєктів тощо). Інформаційні компетентності учнів передбачають оволодіння новими інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично осмислювати й творчо використовувати інформацію з різних джерел. Вчу учнів уміти користуватися різноманітними джерелами інформації (додатковою літературою, Інтернетом, у тому числі й комп'ютерними мультимедійними навчальними програмами по трудовому навчанню.)

Отже, на мою думку, формування всіх груп учнівських компетентностей пов'язане з

використанням різноманітних педагогічних прийомів і методів навчання й не може забезпечуватися окремою технологією навчання. З досвіду роботи знаю, що найбільш ефективною технологією щодо формування ключових компетентностей вважається впровадження інтерактивних технологій та метод проектів, який дозволяє створити в навчальному процесі умови діяльності, максимально наближені до реальних. В основі чого лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, уміння планувати свою навчальну діяльність, самостійно добувати знання, орієнтуючись в інформаційному просторі. Різні форми роботи на уроках і після них допомагають знайти стежку до серця кожного учня, створити умови для взаєморозуміння, активного співробітництва, творчого розвитку. Важливими засобами формування та розвитку життєвих компетентностей учнів є інтерактивні технології та методи навчання.

Література:

1. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху // Інф.-метод. зб. / Упоряд. Г.О. Сиротенко., 2006.– С.37-48.
2. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: Науково-метод. посібник / за ред. А.Д. Цимбалару, О.В. Онопрієнко.– Х. : Вид. група «Основа», 207.– 208 с.
3. Коберник О.М. Урок трудового навчання в умовах проектно-технологічної системи // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006.– № 1.– С.2-5.
4. Кравченко Т. Використання інтерактивних методик на уроках трудового навчання / Т.В. Кравченко, О.М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №2 – С.28- 31., – 2003. – № 3. – С.9-12.
5. Мегем Є. Використання методів навчання в особистісно-орієнтованій проектно-технологічній підготовці / Є.Мегем // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №5 – С.51-53.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, та ін. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Сердюк І. Урок-гра як прояв творчості учителя / І. Сердюк // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 2 – С.17-18.

Юрченко Оксана Михайлівна,

к. пед. наук, заступник директора з навчально-виховної роботи,
Конопольської спеціалізованої школи I-III ст. №3.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ САМОЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нова якість освіти, що забезпечила б розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута лише за умови організації такого навчально-виховного процесу, який не зашкодить здоров'ю дітей і самих учителів. З наукової точки зору, процес збереження здоров'я у педагогічному аспекті – це процес навчання виховання, що не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю, створює безпечні й комфортні умови перебування вчителів та дітей у школі, забезпечує індивідуальну траєкторію навчання й виховання, запобігає стресам, перевантаженням, втомі не тільки дітей, а й учителів, тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я, професійному зростанню [2, с. 71].

Методика – фіксована сукупність засобів практичної діяльності, що призводить до раніше запланованого результату. Методику формування готовності до самозбережувальної діяльності слід розглядати як спосіб організації практичної та теоретичної діяльності вчителів, зумовлений закономірностями та особливостями змісту означеної роботи.

Підвищення рівня готовності вчителів до реалізації самозбережувальних технологій в професійній діяльності, набуття нових знань, покращення якості роботи в умовах сьогодення можливе лише за рахунок систематичного самовдосконалення, самозростання.

Обґрунтування психолого-педагогічних засад професійної готовності вчителя здійснено у працях І. Зязюна, Г. Костюка, В. Котирло, Н. Бібік, М. Вашуленка, В. Бобрицької, Є. Ямбурга. Педагогічні технології організації навчально-пізнавальної діяльності були предметом уваги в працях Б. Блума, Д. Брунера, Л. Концевої, А. Нісімчука, В. Оконя, В. Онищука, О. Падалки, О. Пехоти, С. Рудишина, О. Савченко.

Мета статті – розкрити методику формування готовності вчителів до реалізації самозбережувальних технологій в умовах педагогічної діяльності.

Нами рекомендовано стратегію поетапного впровадження нових теоретичних знань та формування практичних умінь в діяльність учителів. Практичні заняття варто проектувати з використанням сучасних інтерактивних технологій, що є однією з необхідних педагогічних умов формування готовності вчителів до впровадження самозбережувальних технологій у шкільному просторі. Особливе значення варто приділяти розвиткові життєвих навичок, спрямованих на збереження здоров'я й виховання гармонійно розвиненої особистості.

Під час впровадження самозбережувальних технологій у професійній діяльності учитель повинен *уміти*:

- розвивати і підтримувати власні мотиви самоактуалізації у сфері професійної діяльності, користуючись засобами діагностики власних здібностей і нахилів до педагогічної професії і вносити корективи в цілі і завдання професійної життєтворчості завдяки системі професійно-ціннісних орієнтацій особистості вчителя та гуманістичної спрямованості професії педагога;

- розвивати саморегулюючий процес з метою збереження стабільності в період адаптації до нових умов;

- здійснювати професійне самовиховання та самоосвіту з метою професійного зростання в постійно змінюваній педагогічній дійсності; визначати умови ефективності педагогічної діяльності і враховувати їх під час організації власної праці на основі самоспостереження за власною професійною діяльністю й аналізу передового педагогічного досвіду, періодичних, наукових, психолого-педагогічних видань;

- упроваджувати нові теоретичні й практичні знахідки у власну педагогічну діяльність;

- удосконалювати власну комунікативну культуру і будувати стосунки з усіма учасниками навчального простору як суб'єкт-суб'єктну взаємодію з метою забезпечення творчого розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу;

- управляти власним голосом з метою запобігання професійних захворювань, типових для вчителів, на засадах використання знань з анатомії та фізіології голосового апарату;

- забезпечувати ефективний процес навчання та виховання, використовуючи самозбережувальні технології та педагогічну майстерність;

- проводити педагогічні дослідження з метою перевірки ефективності навчально-виховного процесу та окремих самозбережувальних технологій.

Форми навчання – в найбільш загальному розумінні – це способи організації навчання, що визначають, яким чином має бути організовано процес навчання, на відміну від

методів, які відповідають на запитання, як навчати. Форми навчання зумовлюють, зокрема, часовий і організаційний режими навчання, місце його проведення, склад навчаємих, порядок спілкування (безпосереднє чи опосередковане) суб'єктів навчального процесу.

Одними з головних чинників розвитку особистості є практична діяльність і взаємодія між людьми. Реалізація цих вимог можлива за умов освоєння активних та інтерактивних форм і методів навчання, заснованих на діяльнісних і діалогових формах пізнання. Практично всі вони реалізуються, якщо використовується інтерактивний режим навчання, заснований на діалозі, кооперації і співпраці всіх суб'єктів навчання. Тому з усього різноманіття підходів і методів активізації навчання найбільшу увагу приділяємо інтерактивним формам і методам навчання.

Нами вже зазначалося, що найбільш поширеними формами роботи учителів до використання самозберезувальних технологій є індивідуальна та самостійна робота, екскурсії, консультації, дистанційні форми. На нашу думку, основними ознаками інтерактивного освітнього процесу є міжособистісна, діалогічна взаємодія; робота в малих групах на основі кооперації та співпраці; активно-рольова (ігрова) та тренінгова організація навчання. До найважливіших умов ефективної організації заняття в інтерактивному режимі віднесено: створення сприятливого для навчання емоційного клімату і відповідного навчально-просторового середовища; керівництво діалоговою взаємодією всіх учасників освітнього процесу; організація продуктивної внутрішньо групової та міжгрупової навчальної діяльності; здійснення зворотного зв'язку, аналіз причин успіхів і невдач у спільній діяльності.

Відповідно до Проекту Білої книги освіти України «для конкурентоспроможності педагогічних і науково-педагогічних працівників необхідно: запровадити систему вивчення й оволодіння освітніми інноваціями, зокрема: розвивальним, коментованим, особистісно-зорієнтованим, кооперативним, проектним навчанням, навчанням через практику, досвід; розширити межі застосування ігрових, комп'ютерних, телекомунікаційних, дистанційних технологій тощо ...».

Розглянемо змістовий аспект реалізації моделі формування готовності вчителів до впровадження самозберезувальних технологій у професійній діяльності. Зауважимо, що зазначений процес здійснюється на трьох етапах: збагачення відповідних знань, вдосконалення умінь та навичок діяльності та впровадження в професійну діяльність отриманих знань, умінь і навичок.

Перший етап – теоретичні засідання методичного об'єднання вчителів. У першу чергу рекомендуємо скласти річний алгоритм роботи методичних об'єднань учителів, орієнтований на реалізацію самозберезувальних технологій у професійну діяльність та індивідуальна картка вчителя, що відображає розвиток формування готовності вчителів до реалізації самозберезувальних технологій у професійній діяльності. Також варто розробити теми засідань, які, на нашу думку, найбільше сприятливі для формування готовності вчителів до реалізації самозберезувальних технологій.

На означених засіданнях доцільно використовувати метод сократичної бесіди, що передбачає активну участь усіх учасників. Постановка проблемних запитань ставить за мету усвідомлення вчителями найбільш широкого уявлення про самозберезувальні технології, педагогічні умови реалізації означених технологій у професійній діяльності і створення

передумов для формування готовності до прийняття відповідних рішень.

У першу чергу радимо поставити за мету поширення способів зняття психологічного напруження після робочого дня. До першого заняття необхідно залучити психологів. Учителями визначатимуться поняття «діяльність», «професійний стрес», «професійне вигорання», «особистість», «особистість учителя початкової школи», «цінність», «культура», «педагогічна культура». Доцільно провести дискусію за питаннями «Чим професія, учителя початкової школи відрізняється від професії учителя-предметниками?», «Яка з вищезначених професій більш стресогенна?», «Що Ви розумієте під самозбереженням учителя?» тощо. Варто зосередити увагу вчителів на взаємозв'язку між рівнем культури їхнього здоров'я та професійною діяльністю. Закцентуйте увагу вчителів на важливості впливу психологічного комфорту, взаємин із іншими людьми, правильної поведінки в певних ситуаціях на самопочуття. Стане у нагоді матеріал щодо визначення профілактики професійного здоров'я учителя. Дискусію можна продовжити обговоренням вчителями причин мотивації до відповідального ставлення до професійних обов'язків.

Доречі, вчителі напередодні засідання мають скласти список професійних захворювань учителя, причини їх виникнення, обґрунтувати роль соціального і психологічного здоров'я у професії вчителя та його вплив на організацію навчально-виховного процесу освіти. Виступи вчителів доцільно будувати на основі вивчення передового досвіду вітчизняних та світових психологів і педагогів. Проведення теоретичного засідання націлене звернути увагу вчителів на те, що погіршення здоров'я є результатом байдужості населення в питаннях власного здоров'я, що зумовлено, в тому числі і недостатньою роботою школи у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я.

За результатами проведених засідань методичного об'єднання доцільно скласти пам'ятку, наприклад, «Заходи профілактики професійних хвороб учителів з метою запобігання професійного стресу». Обговорення на засіданнях радимо проводити у вигляді інтерактивних ігор. Наприклад, «П'ять капелюхів».

Підсумкове теоретичне засідання радимо провести у вигляді конкурсу проектів «Самозбережувальна діяльність у моєму житті». Для проведення конкурсу необхідно створити групи учителів початкових класів з двох-трьох шкіл, які презентуватимуть свої досягнення шляхом презентацій або за допомогою інтерактивного журналу. Учителям необхідно запропонувати створити своє портфоліо з кожної теми методичних засідань. Головними умовами завдання є: створення актуальної головної сторінки з конкретної теми й розкриття її не більш ніж, на 4-5 сторінках. Формою захисту портфоліо радимо обрати портфоліо-конференцію, яка проводиться у спеціальній мультимедійній аудиторії. Під час проведення портфоліо-конференції у процесі використання інтерактивного навчання, визначаємо низку особливостей:

1. У групах приділяється багато уваги індивідуальному внеску кожного члена команди, який повною мірою намагається розкрити свої уявлення про самозбережувальні технології.
2. Кожна команда пропонує власного лідера для презентації.
3. Створення атмосфери емоційної близькості та взаємної довіри.

Переможця варто визначати за допомогою журі експертів у складі адміністрації школи, методистів відділу освіти, психологів.

Під час впровадження експериментальної моделі реалізації самозбережувальних технологій доцільним є метод ведення щоденників. У «Щоденниках спостережень» учителі мають аналізувати свою діяльність щодо збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я дітей, формування в них самозбережувальних навичок і вмінь, фіксували припущені помилки, з'ясовували причини невдач тощо. Така робота допомагає з'ясувати, які знання щодо самозбережувальної діяльності потрібно поглибити, які вміння потребують удосконалення. По закінченню означеного виду роботи необхідно провести засідання, на якому заслуховуватимуться звіти учителів з апробації методичних розробок з реалізації самозбережувальних технологій у професійній діяльності. За результатами засідання радимо систематизувати і надрукувати матеріали у збірнику. Учителям варто запропонувати викласти матеріали на власних або шкільних сайтах з метою поширення досвіду.

З метою практичного впровадження отриманих знань, вчителям рекомендовано розробити і провести майстер-класи «А я роблю це так...», які розкриють рівень сформованості знань учителів про способи впровадження технологій самозбереження в професійну діяльність. На практичних заняттях має бути створено атмосферу професійного зростання кожної особистості щодо своєї творчої діяльності. Це відбуватиметься під впливом факторів, які дадуть змогу вчителям класів самостійно та свідомо працювати: вибір теми, підготовка, методика проведення уроку й донесення матеріалу. Практичні заняття методичного об'єднання вчителів реалізуються шляхом проведення уроків з елементами самозбережувальної діяльності, адже саме навчальний урок головним чином реалізує зміст освіти, сполучає в нерозривну цілісність зміст, який засвоюють учні, способи його засвоєння та засоби розвитку й виховання школярів [1; с. 12]. Майстерність учителя в першу чергу можна визначити, як він готується до уроку, які цілі та конкретні педагогічні завдання вирішує на уроці.

Для реалізації означеного завдання рекомендуємо впровадження методичного проекту «Урок, що зберігає здоров'я». Учителями має проводитися розкриття змісту навчального матеріалу за чотирма складовими: життя і здоров'я людини; фізична складова частина здоров'я; соціальна складова частина здоров'я; психічна й духовна складові частини здоров'я.

Зазначимо, що сьогодні стало нормою для зняття напруження використовувати кольоротерапію. Сучасній науці вже добре відомо, що вплив кольору може викликати в людини як фізіологічний, так і психологічний ефект. Учителям рекомендовано використовувати кольоротерапію безпосередньо у власному житті. Це підбір кольорової гами одягу, предметів, якими користуєшся (ручка, олівець, записник тощо). Учителям доцільно впроваджувати в свою роботу дні кольорів. Також вчителями в практичній діяльності доцільно використовувати казкотерапію, «психогімнастику», арт-терапію.

Узагальнюючи вищесказане, зазначимо, що учителю потрібен гнучкий підхід до визначення цілей, відбору методів і прийомів організації процесу реалізації самозбережувальних технологій у професійній діяльності. Це зумовлено соціальним запитом на готовність учителів, здатних до самозбережувальної діяльності в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, пов'язано з питаннями євроінтеграції вітчизняної вищої освіти, зміною концепцій щодо ролі освіти у збереженні, зміцненні та формуванні складових здоров'я

учасників навчального процесу, розвитку нових поглядів на процеси професійної готовності учителів. Перераховані форми і методи зумовлюють стратегічні напрями модернізації роботи учителів початкових класів по використанню самозбережувальних технологій у професійній діяльності відповідно до потреб держави, суспільства, роботодавців, учителів, учнів та їхніх батьків.

Література:

1. Актуальные проблемы общего и профессионально-педагогического образования : межвуз. сб. научн. тр. / отв. ред. С. И. Брызгалова. – Калининград : Калинингр. ун-т., 1999. – № 1. – 112 с.
2. Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема / О. М. Іонова, Ю. С. Лукьянова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 1. – С. 69 - 72.

Юхта Людмила Миколаївна,
учитель ЗОШ I-III ст. № 27
м. Суми

ТЕХНІКА МАРКЕТРІ ТА АПЛІКАЦІЯ ЗІ ШПОНУ

На сучасному етапі розвитку освіти велика роль відводиться формуванню творчої особистості. Кожна дитина повинна відчувати потребу у широкому використанні надбань власного народу, бути ознайомленою традиціями, звичаями, на яких ґрунтується духовність. Тому необхідно більше уваги приділяти розвитку і збереженню культурної спадщини українського народу. Одним із важливим факторів розвитку духовності є народне мистецтво. Краса творів ужиткового мистецтва досягається завдяки декоративності. Декоративність є єдино можливим засобом вираження змісту та художньої образності. Велику роль у вихованні дітей відіграє декоративно-ужиткове мистецтво, яке безпосередньо пов'язане з людським побутом.

Декоративно-ужиткове мистецтво – одне з найдавніших видів мистецтва. Кожен намагався зробити своє житло, одяг, предмети побуту не тільки зручними, міцними, але й красивими. Основним джерелом натхнення для людей був і є оточуючий, і дивовижний світ природи. Народ широко використовував аплікацію для прикрашання свого побуту. У техніці аплікації можна виготовити безліч виробів із різноманітних матеріалів. Для розвитку творчих здібностей у дітей потрібно надавати їм різноманітні матеріали для занять і можливість працювати з ними, заохочуючи цим творчі інтереси та наявність внутрішньої свободи.

Усім відомо, що навіть, зрубане дерево зберігає енергетику, щедро ділиться теплом з людиною. Не дивно, що воно сприяє корекції біополя людини. Фрагменти червоного дерева, дуба, клена, ясеня, горіха, груші у поєднанні дають дуже потужний енергетичний імпульс, зміцнюють імунітет, підвищують тонус. Наші предки уміли цінувати природні секрети здоров'я. Виявляється, ще стародавні скіфи добре розумілися на техніці маркетрі, про що свідчать розкопки поховань. Пізніше наші прадіди оздоблювали віконниці, сволоки, мисники – прикрашали домівки і водночас захищали родину від негативного впливу.

Одним із видів мистецтва є художня обробка дерева. Найпоширеніший вид декорування – мозаїка по дереву, до якої належить маркетрі. Порівняно з іншими видами художньої обробки дерева маркетрі має певні переваги. По-перше, це порівняно легке освоєння технічних прийомів виконання. По-друге, техніка доступна – для неї

використовуються переважно відходи шпону, в яких інколи знаходиться найцікавіший матеріал для маркетрі: завихрення волокон (завилькуватість), так звані синяви, сучкуватість. Важливо також, що виконання наборів маркетрі не вимагає складного обладнання робочого місця та великої кількості інструментів. Техніка маркетрі дає змогу виконувати композиції будь-якої складності - від простих зображень в орнаменті до складних композицій.

Суттєва особливість маркетрі полягає в тому, що така мозаїка дає гладку й рівну поверхню й, очевидно, її можна застосовувати у тих випадках, коли різьблення неможливе або не бажане. Маркетрі довго і добре зберігається, особливо, якщо застосовувати стійкі до атмосферних впливів лаки: паркетний, поліефірний тощо. Опорядження можна оновити, відшліфувавши оздоблювану поверхню і знявши з неї шар лаку або мастики (поліефірний лак відшаровується дуже розігрітою праскою).

Матеріалом для виготовлення картин в умовах шкільного гуртка в основному служать відходи, що залишаються при фанеруванні меблів. Основні породи дерева, які найчастіше використовуються – це горіх, явір звичайний і з текстурою «пташине око», звичайна і карельська береза, ясен, дуб, бук, тополя, груша, черешня, а також такі породи, як червоне дерево, лимон, угорський ясен, палісандр та інші. Але це не означає, що для виготовлення треба мати всі ці породи дерева. Картини можна виготовляти з двох різних щодо тону порід. Кожна порода дерева має свій колір, тон і текстуру (тобто малюнок, який утворюють річні нашарування при рості дерева).

Робота зі шпоном дає змогу школярам з насолодою заглибитись у світ сподівань своїх предків, відчути емоційно-духовні надбання народу, отримати знання та вміння, творчо переосмислити, а значить взяти участь у створенні своїми руками картин, продовжуючи і збагачуючи своєю власною творчістю розмаїття творів декоративно-вжиткового мистецтва.

Шпон – тонкий листовий деревний матеріал, одержаний струганням брусів (струганий) або луценням колоди (лущений шпон). Струганий шпон виготовляють із дуба, бука, горіха, клена, ясена, червоного дерева та інших порід, які мають красиву текстуру і використовують як личкувальний матеріал. Струганий шпон виготовляється завтовшки від 0,5 мм до 1,5 мм, завширшки від 80 мм і більше, завдовжки від 400 мм до 3000 мм.

Маркетрі – вид мозаїки з фігурних пластинок шпону (різних за кольором і текстурою), які наклеюються на основу (дерев'яні меблі, панно тощо). Техніка маркетрі – результат винайдення німецьким столяром Георгом Репером із Аусбурга пристрою для розпилювання тонких пластинок дерева лобзика з пилками. Це дало змогу отримувати шпон, завтовшки менше, ніж 1 мм. Малюнок наносили на тонкі листи шпону, з яких вирізували вставки, а потім уже набрану дерев'яну мозаїку цілком наклеювали на основу.

У цій техніці став особливо відомим французький мебляр Андре Шарль Буль (1642-1732), який із синами виготовляв художні меблі для королівського двору. Складні сюжетні композиції виконувались у сполученні маркетрі, різьблення по дереву, накладок із позолоченої бронзи, міді, срібла, перламутру, цинку, олова, кістки, пластинок із панцира черепахи. Меблі Буля вивозились у різні країни, в тому числі в Україну і Росію. Під впливом робіт цього майстра техніка маркетрі ввійшла у творчість українських митців. Починаючи з середини XVIII ст., в техніці маркетрі оздоблювали меблі, декор стін, дверей, високого художнього рівня набув набірний дерев'яний паркет.

У ХХ столітті маркетрі відроджується лише у повоєнний період, в тому числі і в Україні. У другій половині 50-х років львівські художники Микола Смирнов та Іван Юклієвських виконують у техніці маркетрі складні тематичні зображення. Василь Цимбал почав виготовляти у цій техніці оригінальні браслети, кулони, броші, пояси, намиста та інші прикраси для жінок. Успішно розвивали маркетрі майстри М. Курили, А. Карпенко, А. Пономарчук та ін. У спеціальних навчальних закладах ввели до програми навчання техніці маркетрі, було організовано виготовлення сувенірно-подарункових виробів на деяких меблевих фабриках і комбінатах.

Вивчаючи роботи майстрів минулого століття, переймаючи досвід сучасних художників і водночас зберігаючи національні традиції, маркетрі починає займатися все більше майстрів-художників. Удосконалюється технологія набору, процес наклеювання та оздоблення. Якщо раніше майстри наклеювали вирізані за малюнком шматочки шпону (кожний зокрема) на основу за вже перенесеним малюнком, то у 60-і роки почали користуватися клейовою стрічкою фабричного виготовлення, що спрощувало і прискорювало виконання набору. Меблеві підприємства перейшли на нову технологію – склеювання у гарячих гідравлічних пресах, що поліпшило якість і швидкість роботи.

Відродилось застосування маркетрі для оздоблення меблів, інтер'єрів (двері, підлоги, стелі, панелі, стенди), побутових предметів, для виготовлення брошок, кулонів, намиста тощо. У цій техніці неповторним є орнаментальні композиції, емблеми, написи, зображення тварин, птахів, натюрморти, а також, самостійні декоративні твори: пейзажі, портрети, складні сюжетно-тематичні композиції.

Аплікація належить до декоративно-ужиткового мистецтва. В перекладі з латинської означає «накладання». Отже, це накладання форм різних матеріалів (зокрема шпону) на інший матеріал – основу, тло. Аплікація – це ще один вид мистецтва виготовлення різних візерунків і сюжетних та предметних картин з певних форм, що потім закріплюються на відповідному тлі.

Аплікація – це найдавніший вид мистецтва, тому що її виникнення відноситься до тих часів, коли з'явилися перші голки і шви на одязі зі шкіри тварин. Саме тоді стали прикрашати одяг, взуття, предмети побуту, житло. Аплікація з'явилася в XVI ст. й одержала свій розвиток у наступному столітті. На початку XVII століття у Франції виникла мода на силуети з паперу, і за короткий проміжок часу це поширилося по всіх країнах Європи. Стіни житла стали прикрашати невеличкими силуетними портретами, побутовими сценками. Свого назву силует отримав від прізвища Етьєна Силуета - французького чиновника XVII століття, котрий, наслідуючи моду, був захоплений вирізуванням з паперу. Про нього розповідали різні історії, а одного разу один художник намалював на нього карикатуру, яка була зроблена як тінь. Цей засіб зображення почали називати силуетом. Мистецтвом силуету цікавилось чимало художників-професіоналів: Дюрер, Рубенс. Це мистецтво захоплювало і відомого казкаря Ганса Кристіана Андерсена. Чимало художників-графіків і в наш час з успіхом використовують силует як самостійний засіб художнього вираження під час створення екслібрисів, плакатів, в оформленні книжок.

Аплікація приваблює своєю різноманітністю виконання роботи, має свої особливості. Звернімося до слова «аплікація» і розкриємо його значення. Що таке аплікація? Латинське слово

«аплікаціо» означає прикладання. Аплікація – художня техніка, яка полягає в тому, що зображення, які вирізані з одного матеріалу, накладаємо на тло з паперового або іншого матеріалу. Тло може бути різноманітним, як і матеріал для аплікацій: напір, картон, фольга, тканина, фетр, шкіра; природні матеріали: дерево, кора, листя, мох, стебла, солома, лусочки шишок тощо. Аплікацію можна виконувати, накладаючи два однорідні матеріали, наприклад, папір на напір, тканину на тканину. Але можна поєднувати два різні матеріали. Цікавий вигляд має робота зі шпону, яка накладена на шпон.

Аплікація – найбільш простий і доступний засіб створення художніх робіт, при якому зберігається реалістична основа самого зображення. Це дає можливість займатися цим видом мистецтва з дітьми. Основними ознаками аплікації є: силуетність, площинне, узагальнене трактування образу, локальність великих кольорових плям.

Також слід пам'ятати про гармонійну рівновагу, яку можна створити рівновагою форм. У декоративних композиціях можуть бути відображені будь-які образи, явища природи, події тощо. Але в усіх випадках необхідно пам'ятати про засоби вираження ідеї, про те, що картина створюється з природного матеріалу.

Тоже, особливість композиційного вирішення в аплікації з природного матеріалу, зокрема шпону, напевно, уміння зрозуміти, побачити в пластинках деревини творчість самої природи. Вона часто сама підказує композиційне вирішення майбутньої аплікації. Людина з багатою фантазією та уявою, уважно придивившись до шпону, може побачити різноманітність. Природа, як скульптор, допомагає уяві людини.

Техніка маркетрі та аплікація зі шпону є дуже цікавою і захопливою. Заняття сприяють розвитку творчих здібностей учнів, їх уяви, фантазії, виховують гарний естетичний смак, почуття прекрасного.

Якименко Інна Миколаївна,
учитель біології

Охтирської ЗОШ I-III ст. № 1 Охтирської міської ради

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Сучасний світ, що динамічно розвивається, змінює ставлення до різних галузей життя суспільства, у тому числі до навчання та виховання. Останнім часом питання роботи педагога з обдарованими дітьми в школі стало все більше цікавити педагогів, психологів, соціологів. Доказом актуальності цього є поява наукових розробок українських учених та публікацій результатів своїх досліджень. В останні роки вийшли друком наступні наукові праці: дисертації Н. М. Завгородньої «Педагогічні соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному процесі» [3, с. 23] та О. В. Михайленко «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з обдарованими дітьми» [6, с. 28], статті Ю. М. Клименюка «Обдаровані діти їх виявлення та діагностика» [4, с. 46] та А. І. Лучковського «Система роботи з обдарованими дітьми».

Поняття «обдарованість» – комплексне та міждисциплінарне, адже воно включає в себе не лише педагогіку, а й психологію, соціологію, філософію. Сучасний особисто-орієнтований підхід в освіті стимулює та розвиває особистість, індивідуальність, творчість, і,

як наслідок, – обдарованість. Обдарованість у психологічному словнику сформульовано як «генетично обумовлений компонент здібностей, що розвивається у відповідній діяльності або деградує при її відсутності». Словник української мови тлумачить термін «обдарованість» із проекцією на літературну спадщину, а саме О. Гончара: «Скульптор відчув раптом, як уміння й обдарованість знову повертаються до нього» та визначення з літератури: «Природна обдарованість людини розкривається з усією повнотою лише на ґрунті життєвого досвіду в процесі суспільної діяльності». У статті О. В. Горбильової подано визначення терміну з тлумачного словника Вебстера, який стверджує що обдарованість походить від слова «дар» [2, с. 1]. Обдарований – це той, хто наділений природним талантом. Коренем слова є «дар». Цим ніби підкреслюється, що людина володіє чимось тим, що нею не заслужено, не зроблено, а тим, що їй подаровано від народження. Визнаючи можливість існування такого дару, ми визнаємо факт існування індивідуальних розходжень між людьми, зумовлених не тільки впливом навколишнього середовища та виховання, але й іншими, можливо на сьогодні ще не відомими чинниками.

Філософське визначення поняття «обдарованість» сягає своїм корінням ще часів античного періоду. Філософи наголошують, що хоча сам термін «обдарованість» було введено до наукового лексикону лише наприкінці XVII століття, цей феномен вони позначали як «геній», «талант» [5].

За визначенням дослідника Ю.М. Клименюка «обдарованість – лише потенціал особистості, можливості, що можуть бути реалізовані, але найчастіше вони виявляються незатребуваними» [4, с. 50]. Згідно з висновками дослідниці О.Є. Антонової: «На сьогодні існує більше ста визначень поняття «обдарованість» [1, с. 456]. Отже, враховуючи кількість визначень та історію походження терміну, можемо стверджувати, що дійсно в науці не існує однозначної та чіткої характеристики поняття «обдарованості», а для її розуміння потрібно вивчати досвід досліджень різних галузей науки.

Питання дитячої обдарованості, її виявлення та підходи до роботи з обдарованими дітьми сьогодні є затребуваними сучасним суспільством та державою. Для виявлення обдарованості науковцями зазначені ознаки обдарованості, а саме особливості пізнавального розвитку: допитливість, надчутливість до проблем, надситуативна активність, високий рівень розвитку логічного мислення, підвищений інтерес до дивергентних задач, оригінальність, гнучкість, продуктивність мислення, здатність до прогнозування, легкість асоціювання, висока концентрація уваги, відмінна пам'ять; особливості соціально-психологічного розвитку: прагнення до самоактуалізації, перфекціонізм, самостійність та соціальна автономність, егоцентризм, лідерські здібності, підвищена вразливість, змагальність; фізичні особливості: високий енергетичний рівень, невелика тривалість сну, нестабільний зір, невідповідність розвитку тонкої моторики рук високому рівню розвитку пізнавальних процесів [6, с. 8]. Завданням педагога є не пропустити такі характеристики, а виявити їх, зберегти, акумулювати та розвинути.

Велику роль для виявлення обдарованості відіграє індивідуальний підхід у процесі навчання. Визначення індивідуалізації навчання тлумачиться в педагогічній енциклопедії, як «планування та здійснення навчання відповідно до індивідуальних особливостей». Під особливостями потрібно розуміти своєрідність відчуттів, пам'яті, уяви, мислення, інтересів,

нахилів, здібностей, темпераменту, характеру. Також індивідуалізація спрямована на створення сприятливих можливостей для розвитку пізнавальних сил, нахилів і обдарувань.

У процесі роботи педагога й учня важливу роль слід приділяти особистісному підходу, індивідуальним бесідам. Вони допомагають краще пізнати учня, у тому числі й його обдарованість, дозволяють дещо зменшити субординаційний бар'єр між учнем та вчителем. Під час персональних консультацій чи бесід відбувається діалог, коли в процесі живого спілкування вирішуються поставлені завдання. Учневі при цьому також належить провідна роль.

Особливістю роботи з обдарованими дітьми має бути наукове співробітництво між учнями та педагогами як засіб і змістовна основа їх взаємодії. Це може бути спільна науково-дослідницька робота, спільні публікації, підготовка спільних доповідей, перевага діалогічної співпраці тощо. Тут доречна реалізація різноманітної системи неофіційних контактів: бесіди про науку, професії, книги, ситуативний творчий контакт [7, с. 7].

Науковий, виховний обмін під час консультацій повинен не лише відбуватися в рамках окремих питань чи завдань, він повинен розширювати інтелектуальний рівень учня. Завдання викладача – не лише виявити творчі особливості молодшої людини, а й направити розумову діяльність на розкриття цих особливостей. Тому завдання під час подібної роботи повинні бути нестандартними, проблемними. Їх вирішення потребує достатньо часу. Саме в цей час учень займатиметься пошуковою роботою, вивчаючи додаткові відомості з проблеми, досвід науковців, використовуючи різні інформаційні джерела.

Для підсилення творчої активності учнів, спираючись на особистий досвід викладання біології, зазначимо наступні прийоми як найбільш дієві: розвиток творчого інтересу, акцентування матеріалу на цікавих фактах, створення ситуацій емоційного переживання, відкриття, створення ситуації вибору, самостійна дослідницька робота. Творча діяльність, як правило, «починається з проблеми або запитання, здивування, чи суперечності». Усвідомлення суперечностей викликає проблемні ситуації, у результаті яких формується проблема. На власних уроках мною використовуються елементи проблемного навчання, система різноманітних інтерактивних вправ, тестів, біологічних диктантів, творчих завдань, інформацію про досягнення сучасних біологічних наук, медицини, цікаві факти із засобів масової інформації та Інтернету. Під час такого навчання учні є активними учасниками як уроку, так і позакласного заходу, що дає можливість формувати в них науковий світогляд, інтелектуальні здібності, пам'ять, увагу, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки.

Особливою популярністю серед обдарованих дітей користуються дискусійні форми навчання, це – дебати, «круглі столи», семінарські заняття. Серед засобів навчання важливе місце займає дидактичний матеріал, який використовується для залучення учнів до роботи з додатковою літературою, Інтернетом, для організації самостійної роботи (інструктивні картки, блок-схеми).

Саме організація самостійної роботи відіграє важливу роль при навчанні обдарованих учнів. Ефективність організації самостійної роботи обдарованих учнів залежить від дотримання багатьох умов: складності завдань; інструктажу вчителя про порядок виконання завдань; визначення необхідного часу для окремого етапу самостійної роботи; відповідність відведеного часу обсягу та ступеню складності завдань. Необхідним є особливий підбір

завдань високого рівня складності для здібних учнів, які цікавляться біологією, чітка організація навчальної діяльності (щоб кожен учень виконував завдання самостійно), підготовка вчителем списку додаткової наукової та науково-популярної літератури для виконання індивідуальних найбільш складних завдань, підбір таких завдань, які при самостійній роботі з підручником, довідковою літературою вимагають від учнів осмисленого перетворення наукового тексту. Ефективність виконання самостійної роботи передбачає письмово-графічне оформлення її результатів; завершення її самоконтролем і контролем з боку вчителя; поєднання індивідуальної, групової і колективної форм організації навчальної діяльності.

В.О. Сухомлинський наголошував: «Учитель готується до найкращого уроку все своє життя», а професіоналізм учителя в школі складають базові знання з предмета, володіння сучасними методиками, організаційні здібності, виховання поваги до свого предмета, прагнення до самовдосконалення, здатність бачити в учневі особистість.

Таким чином, специфіка роботи з обдарованими дітьми полягає в прагненні вчителя надати учням можливість проявити свою обдарованість, зацікавити їх своєю дисципліною, створити комфортні умови для індивідуальної та самостійної роботи. На моє переконання, ефективній роботі з обдарованими сприяє як власне бажання учнів навчатися, так і систематична робота вчителя з ними, яка супроводжується використанням різних педагогічних технологій, форм і методів навчання.

Література:

1. Антонова О.Є. Обдарованість : досвід історичного та порівняльного аналізу : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир : Житомир. держ. ун-т, 2005. – 456 с.
2. Горбильова О.В. Розуміння поняття «обдарованість» в працях індійських науковців / О.В. Горбильова // Зб. наук. пр. ДонНТУ Серія : Педагогіка, психологія, соціологія. – № 1, 2013. – С. 1-5.
3. Завгородня Н.М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Н. М. Завгородня. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 20 с.
4. Клименюк Ю.М. Обдаровані діти їх виявлення та діагностика / Ю. М. Клименюк // Проблеми освіти : зб. наук. праць. Спецвипуск. – 2015. – С. 46-50.
5. Коваленко О.А. Філософський підхід до визначення сутності поняття «обдарованість» / О. А. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pfto/2011_20/files/P2011_25.pdf
6. Михайленко О.В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності з обдарованими дітьми : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Михайленко. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 23 с.
7. Організація індивідуальної роботи студентів у вищих навчальних закладах : метод. вказ. з курсу «Історія України» для студентів усіх спеціальностей/С.С. Телуха. –Х. : НТУ «ХПІ», 2015. – 20 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бех Іван Дмитрович доктор психологічних наук, академік, директор Інституту проблем виховання НАПН України

Берека Віктор Євгенович, доктор педагогічних наук, професор, ректор Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Азаренкова Альона Іванівна, учитель математики КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 10 імені Героя Радянського Союзу О. Бутка Сумської міської ради

Алексєєва Наталія Леонідівна, методист школи раннього розвитку дитини «Паросток» Комунального позашкільного навчального закладу Тростянецької районної ради «Палац дітей та юнацтва» Сумської області

Андросова Валентина Іванівна, керівник гуртка «Спортивний туризм» Комунального закладу Сумський Палац дітей та юнацтва Сумської міської ради

Антонченко Марія Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Артюшенко Тетяна Макарівна, учитель образотворчого мистецтва та художньої культури вищої категорії, «старший учитель» Великописарівської загальноосвітньої школи I-III ступенів ім. Героя Радянського Союзу І.М. Середи Великописарівської райдержадміністрації

Бідна Світлана Петрівна, вихователь Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) №13 «Купава» Сумської міської ради

Бондаренко Оксана Андріївна, учитель Шосткинської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 м. Шосткинської міської ради

Борміна Тетяна Миколаївна, учитель біології, основ здоров'я Ямпільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Ямпільської районної ради Сумської області

Браткова Галина Миколаївна, методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Бубнова Ірина Семенівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Вишник Олена Олександрівна, к. пед. наук, ст. викладач кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка

Владимирова Наталія Володимирівна, методист Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського інституту Сумського державного університету Сумської області

Вознюк Наталія Миколаївна, вчитель початкових класів Михайлівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Лебединської районної ради

Вялкова Лариса Василівна, завідувач міським методичним кабінетом відділу освіти виконавчого комітету Лебединської міської ради Сумської області

Гапон Анатолій Васильович, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Гладун Віра Миколаївна, вихователь-методист Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 1 «Ромашка» Сумської міської ради

Головач Надія Кирилівна, учитель хімії Ямпільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Ямпільської районної ради Сумської області

Грива Сергій Іванович, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист, учитель трудового навчання КУ Шосткинська спеціалізована школа I-III ступенів №1 Шосткинської міської ради Сумської області

Грицай Сергій Михайлович, кандидат педагогічних, доцент, проректор з наукової роботи КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Гулакова Інна Миколаївна, учитель біології, учитель вищої категорії Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Глухівської міської ради Сумської області

Гутник Юлія Анатоліївна, директор Харківського НВК «школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)» № 8 Харківської міської ради Харківської області

Декунова Зоя Володимирівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Деменков Денис Вікторович, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Демидчик Галина Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і початкової освіти Глухівського Національного педагогічного університету імені Олександра Довженка Сумської області;

Демченко Світлана Володимирівна, учитель хімії КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 24 Сумської міської ради Сумської області

Демченко Ольга Петрівна, вчитель фізики Липоводолинської спеціалізованої школи I-III ступенів Липоводолинської районної ради Сумської області

Дідусенко Надія Вікторівна, учитель трудового навчання Білопільський НВК: загальноосвітня школа I-III ступенів – ДНЗ №3 м. Білопілья Сумської області

Дяченко Лариса Леонідівна, учитель біології Гринівського НВК: Ззагальноосвітня школа I-III ступенів, ДНЗ Недригайлівської районної ради Сумської області

Євтушенко Олена Іванівна, завідувач науково-методичної установи «Районний методичний кабінет», методист із біології та хімії відділу освіти Білопільської районної державної адміністрації Сумської області

Заболотько Наталія Василівна, учитель хімії та біології Краснопільської гімназії Краснопільської районної ради Сумської області

Заярна Вікторія Сергіївна, методист Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю Сумської області

Зеленська Людмила Миколаївна, виконувач обов'язків завідувача Конотопського міського методичного кабінету Конотопської міської ради

Іващенко Інна Іванівна, методист Інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Сумської міської ради

Каганцова Тетяна Миколаївна, методист дослідницько-експериментального відділу Глухівського Міського центру позашкільної освіти, аспірантка кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Каліш Валентина Антонівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури і методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка

Калюжна Лариса Миколаївна, учитель фізичної культури КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 27, м. Суми, Сумської області

Карпець Тетяна Василівна, викладач математики і методики навчання математики ВКНЗ Сумської обласної ради «Путивльський педагогічний коледж ім. С.В. Руднева» Сумської області

Кириченко Олена Миколаївна, завідувач науково-видавничого відділу КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Ковальова Світлана Михайлівна, директор Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Харківської області

Коваленко Галина Миколаївна, Вихователь-методист, звання «старший вихователь» Сумський дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини) № 14 «Золотий півник» Сумської міської ради

Ковтун Єлизавета Федорівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ковтун Тетяна Миколаївна, завідувач Березівським методичним кабінетом відділу освіти, молоді та спорту Березівської сільської ради Сумської області

Когут Вадим Дмитрович, учитель фізичної культури КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 29 м. Сумської міської ради

Когут Олена Сергіївна, викладач фортепіано, концертмейстер Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського м. Суми

Кода Світлана Василівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Кожем'якіна Ірина Володимирівна, старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Колеснікова Ірина Василівна, викладач методики викладання навчальних предметів КЗ «Житомирський ОІППО» Житомирської обласної ради, аспірант кафедри педагогіки ЖДУ імені Івана Франка

Коростіль Лідія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської області

Косенко Катерина Олегівна, методист Центру громадянського виховання КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» м. Харків Харківської області

Кормілець Сергій Володимирович, учитель фізичної культури, основ здоров'я Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І.Г. Харитоненка м. Суми

Котькало Євгенія Сергіївна, учитель біології та основ екології Великочернечинської спеціалізованої школи I-III ступенів Сумської районної ради Сумської області методист Сумського районного Будинку дітей та юнацтва Сумської районної ради Сумської області

Коцій Антоніна Степанівна, «учитель-методист», учитель хімії Степанівської загальноосвітньої школи I-III ст. №1 Сумської районної ради Сумської області

Крамаренко Любов Дмитрівна, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Кривохижа Інна Олексіївна, учитель іноземної мови, старший учитель Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Крот Галина Вікторівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Кудіна Валентина Іванівна, педагог-організатор Охтирської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8 Охтирської міської ради Сумської області

Курган Олена Григорівна, заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель української мови та літератури Глухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №6 Глухівської міської ради Сумської області

Курган Ольга Володимирівна методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Кучерова Алла Миколаївна, учитель математики та інформатики КУ Сумської спеціалізованої школи I-III ступенів №9 Сумської міської ради

Лабудько Степан Пилипович, старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Лабуз Олена Анатоліївна, учитель трудового навчання КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 29 Сумської міської ради Сумської області

Лавська Алла Михайлівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Лахоня Юрій Іванович керівник гуртка художньої самодіяльності ДНЗ «Сумський хіміко-технологічний центр професійно-технічної освіти» м. Суми

Лобода Вікторія Володимирівна, викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Максюта Наталія Юріївна, учитель інформатики Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Мандрико Тамара Василівна, викладач вищої категорії, викладач-методист ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище ім. А.С. Макаренка» Лебединської міської ради

Матюха Тетяна Тарасівна, учитель англійської мови Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Метейко Алла Володимирівна, методист з хімії навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мішкіна Вікторія Миколаївна учитель англійської та німецької мови Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Могильна Наталія Миколаївна, учитель інтегрованого курсу «Мистецтво», музичного мистецтва КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 10 імені Героя Радянського Союзу О. Бутка Сумської міської ради

Молчанова Лариса Олексіївна, директор (завідувач) Охтирського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) «Сонечко» Охтирської міської ради Сумської області

Наконечна Людмила Миколаївна викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Негрій Микола Григорович, учитель фізичної культури Свеської спеціалізованої школи I-III ступенів № 2 «ліцей» Ямпільської районної ради Сумської області

Несторенко Зоя Олексіївна, учитель біології, заступник директора з виховної роботи КУ Сумська загальноосвітньої школа I-III ступенів № 5 м. Суми Сумської області

Нєшта Ольга Іванівна, учитель Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Ніколаєнко Лариса Іванівна, заступник директора з навчально-методичної роботи Комунального закладу Сумський Палац дітей та юнацтва Сумської міської ради

Ніколаєнко Михайло Сергійович, старший викладач кафедри освітніх інформаційних технологій КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Ніколаєнко Наталія Анатоліївна, старший викладач Сумського КХП НУХТ м. Суми

Пайманов Юрій Семенович, Заслужений вчитель України, учитель-методист КУ Сумська спеціалізована школа I-III ст. №29, м. Суми

Панасюра Ганна Сергіївна, аспірантка Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка м. Суми

Перлик Вікторія Володимирівна, старший викладач кафедри професійної освіти та менеджменту КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Петрова Світлана Миколаївна директор комунального підприємства «Дитячий будинок «Перлінка» м. Одеса Одеської області

Петрук Ірина Степанівна, Методист з дошкільного виховання

КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЖОР

Печерська Тетяна Федорівна, учитель-методист, учитель математики Конотопської гімназії Конотопської міської ради Сумської області

Пилипець Оксана Володимирівна, вихователь-методист ДНЗ Дошкільний навчальний заклад «Казка» м. Тростянець

Пінчук Вікторія Володимирівна, викладач предметів художньо-естетичного профілю ДПТНЗ «Конотопський професійний ліцей» м. Конотоп Сумської області

Пішун Сергій Григорович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Повидиш Тетяна Петрівна, «учитель-методист», учитель хімії Дубов'язівського НВК «Спеціалізована школа I-III ступенів – ДНЗ» Конотопської районної ради Сумської області

Попов Валерій Олегович, учитель фізичної культури КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів № 3 ім. генерал-лейтенанта А. Морозова, тренер-викладач з футболу футбольного центру «Барса» м. Суми

Попов Володимир Денисович, методист з географії та економіки навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

П'ятаченко Ірина Миколаївна, викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Рагуліна Наталія Олександрівна, практичний психолог Білопільської спеціалізованої школи I-III ступенів №1 Білопільської районної ради Сумської області

Северин Віктор Миколайович, учитель-методист Сумської Олександрівської гімназії Сумської міської ради

Сема Тетяна Олександрівна, учитель початкових класів ДППАТ «Сумбуд» Сумський НВК «Просперітас» м. Суми

Сердюк Оксана Петрівна, методист з музичного мистецтва та естетичних дисциплін навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

Єрих Лариса Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

Синько Людмила Степанівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної освіти

Сирота Тетяна Борисівна, викладач математики Державного ПТНЗ «Сумський центр професійно-технічної освіти» м. Суми Сумської області

Ситник Ганна Пилипівна, викладач-методист математики Конотопського медичного училища – комунального закладу Сумської обласної ради

Собко Валентина Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Судніцина Людмила Миколаївна, учитель біології Лебединської спеціалізованої школи I-III ступенів № 7 Лебединської міської ради Сумської області

Сьома Світлана Олексіївна, кандидат педагогічних наук, методист Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю Сумської області

Теплухіна Надія Олександрівна, учитель англійської мови Сумської гімназії №1 Сумської міської ради

Терещенко Ірина Іванівна, учитель біології вищої категорії Білопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 ім. С.М. Гордієнка Білопільської районної ради Сумської області старший учитель

Тимошенко Наталія Миколаївна, викладач художньої культури ДПТНЗ «Свеський професійний аграрний ліцей» Сумської області

Тихенко Лариса Володимирівна, к. пед. наук, доцент, директор Комунального закладу Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю Сумської області

Ткаченко Олена Львівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Сумської області

Токар Надія Миколаївна, учитель біології та основ здоров'я Нижньосиригатської ЗОШ I-III ступенів ім. Б. Грінченка Нижньосиригатської сільської ради Сумського району Сумської

області, керівник районного методичного об'єднання вчителів основ здоров'я

Трипольська Яна Олександрівна, викладач біології, хімії, безпеки життєдіяльності вищої категорії коледжу Сумського національного аграрного університету м. Суми

Успенська Валентина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Фалько Олена Сергіївна, Заслужений учитель України, учитель математики Конотопської гімназії Конотопської міської ради Сумської області

Федоренко Тетяна Олегівна, вихователь Конотопський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 4 «Сонечко»

Харламенко Валентина Борисівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної педагогіки та менеджменту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Харламова Лариса Дмитрівна, викладач математики та інформатики Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського інституту Сумського державного університету

Хоменко Галина Вікторівна, аспірант Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, викладач Індустріально-педагогічного технікуму Конотопського Інституту Сумського державного університету

Цимерман Ірина Леонідівна, старший викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Чаус Ірина Володимирівна, методист Комунального закладу Сумський Палац дітей та юнацтва Сумської міської ради

Чергінець Ірина Петрівна, учитель математики та інформатики загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 м. Охтирка Сумської області

Черняк Інна Георгіївна, вчитель зарубіжної літератури комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №17 Сумської міської ради

Чепеленко Жанна Федорівна, старший викладач, завідувача відділом, викладач Сумської дитячої музичної школи №1 м. Суми

Чуркіна Вікторія Григорівна, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» м. Харків Харківської області

Шевчик Наталія Володимирівна, учитель початкових класів вищої категорії Конотопської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 Конотопської міської ради Сумської області

Шеденко Ніна Володимирівна, учитель-методист, учитель української мови та літератури Берестівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Липоводолинської районної ради Сумської області

Шокун Марина Анатоліївна, учитель фізики вищої категорії, старший учитель Білопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 ім. С.М.Гордієнка, керівник районного методичного об'єднання вчителів фізики Білопільського району Сумської області

Шрамко Ольга Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського національного педагогічного

університету імені Олександра Довженка

Щебетенко Наталія Петрівна, учитель трудового навчання Краснопільської гімназії Краснопільської районної ради Сумської області

Юрченко Оксана Михайлівна, кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи Конотопської спеціалізованої школи I-III ступенів №3 Конотопської міської ради Сумської області

Юхта Людмила Миколаївна, учитель образотворчого мистецтва ЗОШ I-III ст. № 27 м. Суми

Якименко Інна Миколаївна, учитель біології Охтирської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Охтирської міської ради Сумської області

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали відтворюються зі збереженням змісту, орфографії та синтаксису текстів, наданих авторами

Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика :
матеріали I Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції
(28 лютого 2017 року)

Збірник матеріалів

За заг.ред. Л.В.Серих
Комп'ютерний набір авторів
Комп'ютерна верстка М.С.Ніколаєнко

Підписано до друку 10.02.2017 Гарнітура Arial Narrow
Формат 60x84/16 Папір офсетний
Друк цифровий Ум. друк. арк. 22,8
Тираж 300 пр. Зам. №3/17

Видавництво НІКО
м.Суми, вул.Харківська, 54 (0542)33-08-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи України
серія СМв № 044
від 15.10.2012
E-mail: ms.niko@i.ua

